

anadolum
e K a m p ü s
ve

anadolu mobil
dilediğin yerden,
dilediğin zaman,
öğrenme fırsatı!

(ekampus.anadolu.edu.tr)

(mobil.anadolu.edu.tr)

ekampus.anadolu.edu.tr

Takvim

Duyurular

Ders
Kitabı (PDF)

Epub

Html5

Video

Canlı Ders

Sesli Kitap

Ünite
Özeti

Sesli Özet

Sorularla
Öğrenelim

Alıştırma

Deneme
Sınavı

Infografik

Etkileşimli
İçerik

Bilgilendirme
Panosu

Çıkmış Sınav
Soruları

Sınav Giriş
Bilgisi

Sınav
Sonuçları

Öğrenci
Toplulukları

AOSDESTEK
AÇIKÖĞRETİM DESTEK SİSTEMİ

aosdestek.anadolu.edu.tr

444 10 26

www.anadolu.edu.tr

/AOFAnadolum

/Anadolu_Univ

instagram.com/anadoluuniv

Bölüm 1

Temel Kavramlar

öğrenme çıktıları	1	Önemli Kavramlar	2	Bilgi İşleme Modeli ve Bilgi İşleme Süreçleri
	1	Bilgi, enformasyon ve veri kavramlarını ayırt edebilme	2	Bilgi işleme süreci ve aşamalarını örneklerle tanımlayabilme
	3	Bilgisayarların Bileşenleri	4	Bilgi İşleme ve Teknoloji
	3	Bilgisayarları oluşturan bileşenleri sıralayabilme	4	Bilgi işleme sürecinde teknolojinin oynadığı rolü açıklayabilme
	5	Sosyal Hayatta Teknoloji		
	5	Teknolojinin sosyal yaşam üzerindeki etkilerini tartışabilme		

Öğrenme çıktıları

Bölüm içinde hangi bilgi, beceri ve yeterlikleri kazanacağınızı ifade eder.

Bölüm Özeti

Bölümün kısa özetini gösterir.

Sözlük

Sözlük

Bölüm içinde geçen önemli kavramlardan oluşan sözlük ünite sonunda paylaşılır.

Karekod

Bölüm içinde verilen karekodlar, mobil cihazlarınız aracılığıyla sizi ek kaynaklara, videolara veya web adreslerine ulaştırır.

Tanım

Bölüm içinde geçen önemli kavramların tanımları verilir.

Dikkat

Konuya ilişkin önemli uyarıları gösterir.

Neler Öğrendi ve Yanıt Anahtarı
Bölüm içeriğine ilişkin 10 adet çoktan seçmeli soru ve cevapları paylaşılır.

Öğrenme Çıktısı Tablosu

Araştır/İlişkilendir/Anlat-Paylaş

İlgili konuların altında cevaplayacağınız soruları, okuyabileceğiniz ek kaynakları ve konuyla ilgili yapabileceğiniz ekstra etkinlikleri gösterir.

Yaşamla İlişkilendir

Bölümün içeriğine uygun paylaşılan yaşama dair gerçek kesitler veya örnekleri gösterir.

Araştırmalarla İlişkilendir

Bölüm içeriği ile ilişkili araştırmaların ve bilimsel çalışmaları gösterir.

Bankacılık Hizmet Ürünleri

Editör

Prof.Dr. Metin ÇOŞKUN

Yazar

BÖLÜM 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

Dr.Öğr.Üyesi Mahmut Hayati ERİŞ

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 3608

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 2437

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2017 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

Grafik Tasarım ve Kapak Düzeni

Prof.Dr. Halit Turgay Ünalın

Grafikerler

Ayşegül Dibek

Hilal Özcan

Gülşah Karabulut

Dizgi ve Yayına Hazırlama

Gül Kaya

Murat Uzun

Burak Arslan

Gülşah Sokum

Sinem Yüksel

Selin Çakır

BANKACILIK HİZMET ÜRÜNLERİ

E-ISBN

978-975-06-3383-6

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Üniversitesi'ne aittir.

ESKİŞEHİR, Şubat 2019

3009-0-0-0-2202-V01

İçindekiler

BÖLÜM 1

Bankacılıkta Mevduat ve Kredi İşlemleri

Giriş	3
Mevduatlar	3
Mevduatın Tanımı ve Kapsamı	3
Mevduatın Hukuksal Niteliği	4
Mevduat Yapmanın Yararları	5
Hizmet ve Cari Hesap Sözleşmeleri ...	5
Mevduat Türleri	5
Mevduat Hesaplarında Uygulama Seçenekleri: Mevduat Tipleri	9
Mevduatta Geri Hizmet İşlemleri:	
Yasal Zorunluluklar	15
Mevduat İşlem Süreçleri	18
Krediler	24
Kredilerin Tanımı ve Kapsamı	24
Kredi Türleri	25
Kredi Uygulaması	27
Kurumsal Krediler	30
Bireysel Krediler	34
Kredilerde Faiz Hesaplamaları	35
Bankacılıkta Finansal Aracılık Dışı Genel Finansman İşlevleri	37

BÖLÜM 2

Ticari Senetlere Dayalı Bankacılık Hizmetleri

Giriş	49
Ticari Senetler ve Genel Nitelikleri	49
Ticari Senetlerin Yapısı	49
Ticari Senetlerin Ortak Özellikleri	50
Ticari Senetlerin Yitirilmesi, Ödemeden Men ve İptal Edilmesi	51
Ticari Senetlerde Devir: Ciro	51
Poliçeler ve Poliçelerle İlgili Bankacılık Hizmetleri	54
Poliçeler ve Ekonomik İşlevleri	54
Poliçede Taraflar ve "Kabul"	54
Poliçede Bulunması Zorunlu Unsurlar ve Düzenlenme Koşulları	55
Poliçelerde "Vade"	56
Poliçelere Dayalı Bankacılık İşlemleri	57
Bonolar (Senetler) ve Bonolarla İlgili Bankacılık Hizmetleri	58
Bono (Senet) ve Bonoların Düzenlenme Esasları	58
Bonoda (Senette) Bulunması Zorunlu Biçim Koşulları ve Düzenlenmesi	59
Bonoların (Senetlerin) Ekonomik İşlevleri	60
Bankalarda Bonolarla (Senetlerle) İlgili İşlemler	62
Çekler ve Çeklerle İlgili Bankacılık Hizmetleri	65
Çek Tanımı	65
Çekte Taraflar	66
Çekin Hukuksal Nitelikleri	66
Çekler ve Ekonomik İşlevleri	67
Çek Düzenlenmesi ve Biçimsel Unsurlar ...	68
Çekte Süreler	69
Ödeme Yasaklı Çekler (Çekte Ödemeden Men)	69
Çekte Devir (Ciro) İşlemi	69
Bankalarda Çek Uygulaması ve Çeklerle İlgili İşlemler	70
İleri Tarihli Çekler ve Sunumunda Yapılacak İşlemler	75
Çeklerde Karşılık ve Karşılıksızlık	76

BÖLÜM 3**Para Aktarım
Hizmetleri ve
Ödeme Sistemleri**

Giriş	87
Ödeme Sistemleri	87
Ödeme Sistemlerinin Kapsam ve İşlevleri	88
Ödeme Sistemi Türleri	88
Bankalarda Para Aktarım Hizmetleri	89
Havaleler	90
Virmanlar	93
Elektronik Fon Transferi (EFT)	93
Döviz Transferleri	95
Özel Çek Uygulamaları ile Para Transferleri	97
Ödeme ve Tahsil Hizmetleri	97
Banka Hesabına Yapılmasında Yasal Zorunluluk Bulunan Ödemeler	97
Ödeme Hizmetleri	99
Tahsil Hizmetleri	103

BÖLÜM 4**Bankalarda Servet
Yönetimi, Saklama
Hizmetleri ve Yatırım
Fonları**

Giriş	111
Bankacılıkta Saklama Hizmetleri	112
Saklama Sözleşmeleri Konusunda Genel Hükümler	112
Bankacılıkta Saklama Hizmeti Türleri	112
Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Hizmetleri	117
Bankalarda Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Organizasyonu	118
Bankalarda Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Yöntemleri	118
Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Hizmetinin Yasal Dayanakları	118
Finansal Bilgi Sunulması	119
Genel Yatırım Önerisi Yapılması	119
Uyarı Notu	120
Portföy Yönetimi ve Portföy Saklaması	120
Portföy Yönetim Şirketleri	121
Portföy Saklama Kuruluşları	123
Yatırım Danışmanlığı Hizmetleri	126
Yatırım Danışmanlığı İşlemleri	126
Yatırım Danışmanlığı İçin Gerekli Koşullar	126
Yatırım Danışmanlığına İlişkin İlke ve Esaslar	126
Sermaye Piyasaları ile İlgili Danışmanlık Hizmetleri Sunulması	127
Yatırım Fonları	128
Yatırım Fonlarının Tanımı ve Yapısı ..	128
Yatırım Fonuna İlişkin Düzenlemeler ve Fon Uygulaması	128
Yatırım Fonlarının Avantajları	128
Yatırım Fonlarının Yapısal Nitelikleri	129
Fon Portföyü	129
Şemsiye Fonlar	131
Fon Tipleri	132
Serbest Fonlar	132
Fon Sepeti Fonları	132
Borsa Fonları	132
Fon Katılma Payları	132
Fon Katılma Paylarının Fiyatı ve Portföy Değerleme Esasları	133
Fon Katılma Paylarının Alım Satımı ...	133
Yatırım Fonlarında Garanti ve Koruma Uygulamaları	134

BÖLÜM 5**Bankacılıkta Finansal
Yatırım Hizmetleri**

Giriş	143
Bankacılıkta Finansal Yatırım Seçenekleri ..	143
Sermaye Piyasası Kurumları	145
Sermaye Piyasası Yatırım Hizmetleri:	
İşlemler ve Araçlar	145
Bankalarda Para ve Sermaye Piyasalarına	
Yönelik Yapılanma	146
Sermaye Piyasası Araçlarının Kayden	
İzlenmesi	148
Bankaların Sermaye Piyasası Ürünlerine	
Aracılık Hizmetleri	148
Bankalarda Kıymetli Maden ve Taş	
Hizmetleri: Altın Bankacılığı	148
Bankalarda Döviz Yatırım Hizmetleri	151
Bankalarda Türev Araç İşlemleri; ViOP	
Aracılık Hizmetleri	153
Bankalarca Borçlanma Araçları	
Alım-Satımı Hizmetleri	157
Bankalarda Repo ve Ters Repo Hizmetleri	159
Borsada Pay Senedi Alım Satım	
Hizmetleri	160
Yurt Dışı Piyasalarda Aracılık	
Hizmetleri	162

BÖLÜM 6**Elektronik
Bankacılık ve Banka
Kartları**

Giriş	169
Bankacılık Hizmetleri ve Dağıtım Kanalları ..	169
Banka Tarafından Doğrudan Hizmet	
Dağıtımı	170
Bankacılıkta Dolaylı ve Aracı	
Kullanılarak Hizmet Dağıtımı	179
Banka Kartları	182
Kart Çıkarabilecek Kuruluşlar	182
Kredi Kartı Uygulamasında Yer Alan	
Taraflar	182
Banka Kartlarının Türleri	183
Kredi Kartlarının Sağladığı Kolaylıklar ..	184
Kart Başvurusu ve Kartın Müşteriye	
Verilmesi	185
Kredi Kartlarında Şifre (PIN)	
Uygulaması	185
Kredi Kartı Dağıtım Politikasının	
Oluşturulması	185
Kredi Kartlarında Limit Belirlenme	
Esasları	185
Üye İşyeri Anlaşması Yapılması	186
Üye İşyeri İşlem Limiti	186
Bilgilerin Saklanması	186
Üye İşyerlerinde Kartlı İşlemlerle	
İlgili Olarak Üretilen Belgeler	186
Bankaların Kart Uygulamasına	
İlişkin Yükümlülükleri	187
Kart Hamillerinin Kart Kullanımına	
İlişkin Yükümlülükleri	187
Üye İşyerinin Kart Kullanımına	
İlişkin Yükümlülükleri	188
Kredi Kartlarının Alış-Verişlerde	
Kullanım Yöntemi	188
Kredi Kartı Aylık Hesap Özeti ve	
Müşterilere Bildirimi	189
Kredi Kartı Borçlarının Bankaya	
Geri Ödenmesi	189
Kredi Kartlarında Taksitlendirme	
İlkeleri	189
Kredi Kartlarında Faiz Hesaplama	
İlkeleri	190
Kredi Kartlarıyla İlgili Şikâyetler ve	
Şikâyet Üzerine Yapılacak İşlemler	190
Kredi Kartlarının Haksız Kullanımı	
ve Sigortalanması	190
Kredi Kartlarıyla İlgili Sözleşmelerde	
Uyulması Gereken Esaslar	190
Kart Tesliminde Yazılı Bilgilendirme	
Yapılması Gereken Hususlar	191
Sözleşme Değişiklikleri ve Kart İptal	
Talepleri	192
Bankalararası İşbirliği: Bilgi Alışverişi,	
Takas ve Mahsup İşlemleri	192
Kredi Kartlarıyla İlgili Yasal	
Yükümlülükler	193

BÖLÜM 7

Bankalarda Kambiyo, Dış Ticaret ve Sigortacılık Hizmetleri

Giriş	199
Kambiyo ve Dış Ticaretin Kapsamı	199
Dış Ödemeler Dengesi	200
Döviz Alım-Satım İşlemleri	200
Uluslararası Görünmeyen İşlemlere İlişkin Hizmetler	201
Dış Ticarete Aracılık ve Finansman Sağlama İşlevi	203
Dış Ticarete Kullanılan Başlıca Ödeme Biçimleri	203
Sigortacılık Sistemi ve Bankalarda Sigorta İşlemlerine Aracılık	210
Sigorta ve Sigortacılık İşlemlerinin Kapsamı	211
Bankacılıkla Sigorta İşlemlerinin Bağlantısı	216
Bankalarda Sigorta Ürünleri ve Pazarlama	217
Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)	219
Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı ...	219
Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım ..	220
Çalışanların Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım Zorunluluğu	221
Emeklilik Yatırım Fonları	221
BES’de Emeklilik ve Ayrılış Koşulları ..	221
BES Katılımcılarının Hakları	222
Bireysel Emeklilik Sisteminde Teşvikler	222

BÖLÜM 8

Bankacılıkta Genel Uygulama Kuralları ve İlkeleri

Giriş	231
Bankalarda Kurumsal Yönetim ve Bankacılık Etik İlkeleri	231
Banka Kurumsal Yönetim İlkeleri	232
Bankacılık Etik İlkeleri	233
Bankacılıkta Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Önlemler	237
“Suç Gelirleri” ve “Suç Gelirlerinin Aklanması” Kavramları	237
Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Düzenlemeler	238
Suç Gelirleriyle İlgili Yasaların Uygulanmasında Yükümlü Olanlar	238
Müşterinin Tanınmasına İlişkin Esaslar ...	239
İşlemin Reddi, İş İlişkinin Sona Erdirilmesi ve Şüpheli İşlemlerin Bildirimi	240
MASAK; Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı	240
Bankacılıkta Finansal Tüketicinin Korunması ..	243
Genel Olarak Tüketici Hakları	243
Tüketici Kredilerine İlişkin Haklar	244
Bankaların Tüketici Kredileriyle İlgili Yükümlülükleri	245
Konut Kredilerine İlişkin Tüketici Hakları	246
Uzaktan (Mesafeli) Sözleşmelerle Finansal Hizmet Sunumunda Tüketici Hakları	247
Uzaktan (Mesafeli) Sözleşme Kapsamına Girebilecek Bankacılık Hizmet ve Ürünleri	248
Tüketici Hakem Heyetleri	249
Bankacılık Meslek Birlikleri ve Finansal Tüketicilere Yönelik İşlevleri	249
Bankacılık Hizmet Sözleşmeleri ve Bankacılık Reklamları	251
Bankacılık Hizmet Sözleşmelerinin Yapısı ve Kapsamı	251
Bankacılık Hizmet Sözleşmelerinin Yapısı ve Kapsamı	252
Banka Reklamlarına İlişkin Kurallar ...	252
Bankacılıkta Sırların Saklanması, Kişisel Verilerin Korunması ve Bankacılıkta Adli ve İdari Suçlar	253
Bankacılıkta Sırların Saklanması	253
Kişisel Verilerin Korunması	253
Bankacılıkta Adli ve İdari Suçlar	254
Finansal Sistemde Veri Paylaşımı ve Uluslararası Banka Hesap Numarası (İBAN) Uygulaması	256
Finansal Sistemde Veri Paylaşımı	256
Uluslararası Banka Hesap Numarası (İBAN) Uygulaması	257

Önsöz

Sevgili öğrenciler,

Ülkemizde finansal kurumlar arasında aktif büyüklüğü, müşteri ve şube sayısı açısından en büyük finansal aracı kurumlar bankalardır. Bankalar, tüm dünyada yüzyıllardır finansal aracılık işlevini yerine getirmektedir. Başlangıçta bankaların temel fonksiyonu mevduat toplamak, toplamış olduğu mevduatı kredi olarak kullanmaktır. Ancak geçen zaman içerisinde ülke ekonomilerinin büyümesi, uluslararası mal, hizmet ve para ticaretinin çok büyük oranda artış göstermesi, teknolojiye yaşanan gelişmeler, bireylerin ve kurumların ihtiyaçlarının çeşitlenmesi bankaların klasik işlevlerinin dışında çok çeşitli finansal hizmetler sunmalarına olanak tanımıştır.

Enflasyon ve faiz oranlarındaki gerilemeye paralel olarak bankaların kâr marjlarının daralması, bankaları alternatif gelir getirici hizmetler sunmaya sevk etmektedir. Sayılan bu nedenlerden dolayı yıllar içinde bankalar çok çeşitli finansal hizmetler vermeye başlamışlardır. Bankacılık ve Sigortacılık Önlisans Programında yer alan bu kitapta, bankaların sunduğu bankacılık hizmetleri tanıtılmaktadır.

Kitabımız sekiz üniteden oluşmaktadır. İlk ünite bankaların en temel işlevi olan mevduat ve kredi işlemleri yer almaktadır. Mevduatlara daha fazla ağırlık verilirken, Bankacılık ve Sigortacılık Önlisans Programında kredilerle ilgili özel bir ders olduğundan, krediler özet olarak anlatılmıştır. İkinci ünite ticari senetler ve ticari senetlere dayalı bankacılık hizmetlerine değinilmiştir. Üçüncü ünite bankacılıkta para aktarım hizmetleri ve ödeme sistemleri, dördüncü ünite bankalarda servet yönetimi konuları anlatılmıştır. Bankalar, sermaye piyasalarında da aracı kurum olarak menkul kıymetlerin alım satımına aracılık, repo-ters repo, türev ürünlerin alım satımına aracılık, portföy yöneticiliği gibi sermaye piyasası hizmetleri de vermektedir. Beşinci ünite bankaların bu hizmetleri anlatılmaktadır. Altıncı ünite teknolojiye gelişme ile birlikte hayatımıza giren elektronik bankacılık uygulamalarına yer verilmiştir. Yedinci ünite bankacılıkta kambiyo, dış ticaret ve sigortacılık hizmetlerinden bahsedilmiştir. Nihayet sekizinci ve son

ünitede her bankacının bilmesi gereken etik ilkeler, kurumsal yönetim, bankacılıkta sırların saklanması, bankacılıkta idari ve adli suçlar gibi konulara yer verilmiştir.

Bankacılık sektöründe çalışanlar ve çalışmayı düşünenler için önemli bir kaynak olacağını düşündüğümüz bu kitabın tüm okuyuculara faydalı olmasını temenni ediyorum. Başta, kitabı büyük bir özen ve titizlikle yazan Dr.Öğr. Üyesi Hayati ERİŞ'e ve kitabın dizgi, baskı, dağıtım ve diğer aşamalarında emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Editör

Prof.Dr. Metin ÇOŞKUN

■ Bölüm 1

Bankacılıkta Mevduat ve Kredi İşlemleri

öğrenme çıktıları

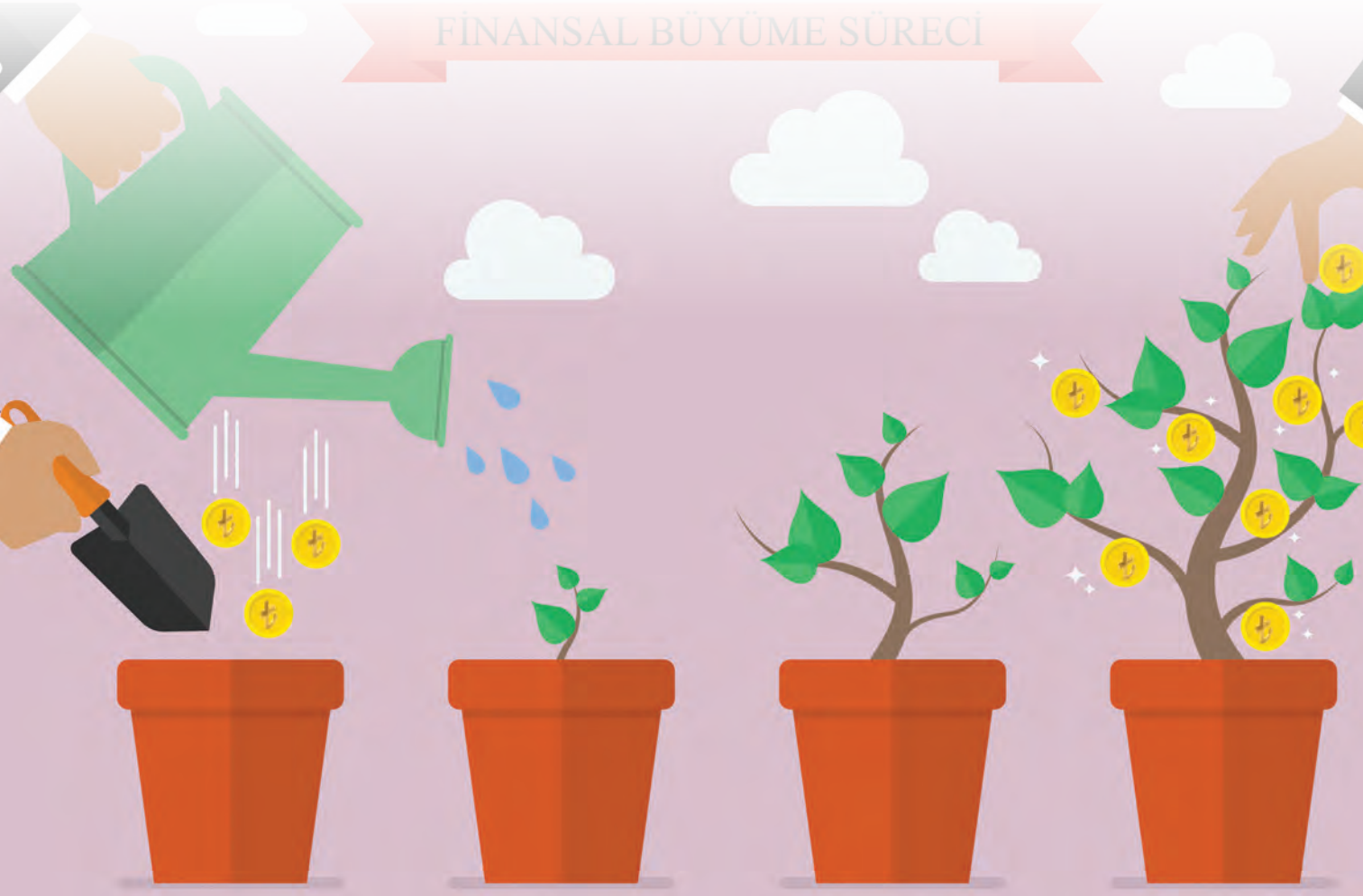
Mevduatlar

- 1 Mevduatı tanımlayabilme, kapsamını ve türlerini açıklayabilme
- 2 Mevduat hesaplarının işleyişini açıklayabilme
- 3 Bankalarca sunulan mevduat hizmet ve seçeneklerini tanımlayabilme
- 4 Mevduata ilişkin teknik işlemleri ve yasal uygulama zorunluluklarını kavrayabilme

Krediler

- 5 Kredi kavramını kavrayabilme
- 6 Banka kredilerini tanımlayabilme

Anahtar Sözcükler: • Mevduat • Katılım Fonu • Kredi • Proje Finansmanı • Menkul Değerleştirme

GİRİŞ

Bankacılıkta **finansal aracılık**, birbirini tamamlayan iki temel hizmetin (Mevduat ve Kredi) bütünselliği ile sağlanan bir işlevi ifade eder. Bankacılık sistemi, arz edilen fonlarla, fon talepleri arasında bağlantı kurmanın çok ilerisinde; örneğin banka parası yaratma gibi para hacminin ekonominin temposuna göre ayarlanmasına yarayan bir mekanizma da oluşturmaktadır. Böylece bankacılık parasal kaynakların ekonomide, kimler tarafından, hangi alanlarda kullanılacağını belirlemede yönlendirici olmasıyla; üretimin, tüketimin ve ticaretin finansman açısından desteklenmesiyle; oldukça önemli roller yüklenmiştir. Bu roller, ayrılan sermayenin dışında, daha çok mevduat - kredi sarmalı sayesinde gerçekleştirilebilmektedir. Bu işlevleri ve günlük parasal hizmetleri açısından bankalar; günlük ekonomik işlemlerin gerçekleştirilmesinde ve ekonomilerin gelişiminde önemli katkıları olan kurumlardır. Bankacılık sistemi sayesinde ekonomik faaliyetler için güvenli finansman kaynakları sağlanmakta ayrıca ekonomi politikalarına etkinlik ortamı oluşturulmaktadır.

Mevduat, bankalara tevdi edilen, yatırılan, eş deyişle bankalar tarafından kabul edilen, toplanan paralardır. Müşteriler paralarını esas olarak saklamak, ayrıca getiri sağlamak amacıyla bankaya yatırırlar; bankalar da bu paraları bir fon havuzunda tutup çeşitli kredi alanlarına plase ederek değerlendirirler. Verilen kredilerden sağlanan getiriler büyük ölçüde kaynak sağlayan bu mevduat sahipleriyle paylaşılır.

Mevduat, toplamaya yetkili kredi kurumlarına (ülkemizde ticari bankalar) özgü bir işlemdir. **Mevduat işlemleri**, başlangıçta para ve benzeri likit varlıkların saklanması amacıyla yönelik olarak ortaya çıkmış ama zamanla toplumun parasal kaynaklarının değerlendirilmesine yönelik uygulamalarla boyut kazanmıştır. Paranın ve değerinin korunmasının parayı kazanmak kadar hatta daha zor olduğu fark edildikçe mevduatın önemi artmaktadır. Öncelikle birikim sahiplerine paralarının değerinin korunması ve yeterince getiri sağlanması için hizmetler geliştirilmiş sonra mevduat işlemleri ile bağlantılı finansal yenilik niteliğindeki bir takım finansal yatırım ürünleri müşterilerin farklı beklentilerini karşılamak üzere mevduat hizmetleriyle bağlantılı olarak hizmete sunulmuştur.

Kredi sunmak bankacılığın başlıca iş ve işlevlerinden biridir. Banka benzeri çeşitli kredilendirme kuruluşları olmasına karşın en önemli ve en eski finansal kredi kurumları bankalardır. Ekonominin finansmanı açısından kredi hacmindeki artış ve kredilerin türler, sektörler ve bölgeler açısından dağılımı önemlidir.

Kredi işlemleri, bankaların finansal aracılık işlevi açısından süreci tamamlayan aşamayı oluşturmaktadır. Banka kredileri – mevduat toplamaya yetkili olmayan diğer kredi kurumlarından farklı olarak kendi sermayeleriyle ve bazı borçlanma olanaklarıyla sınırlı kalmaksızın özkaynaklarına göre çok büyük oranlarda mevduat toplayıp büyük fonlar oluşturarak çeşitli krediler sunabilmektedirler.

Banka kredileri sadece parasal olmayıp nakit dışı krediler biçiminde de olabilmektedir. Bankalar müşterileri lehine giriştikleri işler ya da dışalımaları için bir takım garantiler vererek onlara itibar ve finansal güç kazandırabilmektedir.

MEVDUATLAR

Mevduatın Tanımı ve Kapsamı

Mevduat; bankalarda tutulan paralardır. Gerçek ya da tüzel kişilerin ellerinde bulunan paralar ile döviz ve altın gibi diğer birikim ve satın alma gücü veren araçların, belirli ya da belirsiz bir süre için ya sadece saklamak amacıyla, ya sağlayacağı getiriden yararlanmak amacıyla ya da bir yandan saklarken bir yandan da faiz kazanmak biçiminde ikili amaçla bankalarda açılan hesaplara bırakılmasıdır. Hukuksal yorumları farklı olmakla birlikte sonuç değişmez. Parayı bankada tutmanın faiz dışında çeşitli kullanım kolaylıkları yönünden de yararları vardır.

Mevduat bankalar için hem bir yükümlülük hem bir kaynaktır. İstendiğinde ya da vadesinde iade edilmesi gerekir. İade edilinceye kadar plasmanlarda kullanılarak değerlendirilir.

✓ Ticari Bankalar, “Kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri”

✓ Katılım Bankaları “Katılım fonları toplamak ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri”

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda Mevduat; “Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para” olarak tanımlanmaktadır. Bu yasal tanımın yanı sıra yapılan açıklamalarla toplanan fonlar karşılığında mevduat cüzdanı yerine katılma belgesi, makbuz, senet ve benzeri belgelerin verilmesi ya da bu tür belgelerin hiç verilmemesinin, toplanan paraların mevduat özelliğini değiştirmeyeceği belirtilmektedir. Vadesiz mevduatın istendiğinde; vadeli mevduatın vadesinde faiziyle birlikte iadesi kesin bir hak ve yükümlülüktür.

Mevduat toplama yetkisi sadece ticari bankalara tanınmış bir ayrıcalıktır. Ülkemizde Ticari Bankaların dışında ayrıca Kalkınma Bankaları ve Yatırım Bankaları da bulunmaktadır olup bu banka türlerinin mevduat kabul etme yetkileri yoktur.

Katılım Fonu; Katılım Bankaları nezdinde açılan gerçek ve tüzel kişilere ait “Özel Cari Hesap” ve “Katılma Hesaplarında” yer alan parayı ifade etmektedir. “Özel cari hesap”, katılım bankalarında vadesiz olarak açılabilen ve istendiğinde kısmen ya da tamamen geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır. “Katılma hesabı” ise katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullanılmasıyla doğacak kâr ya da zarara katılma sonucunu veren ve dolayısıyla hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödemesi gerektirmeyen, anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.

Mevduatın Hukuksal Niteliği

Paranın bankalara mevduat olarak yatırılması üç farklı amaçla yapılabilmektedir:

- sadece saklamak amacıyla,
- sadece sağlayacağı getiri gözetilerek,
- bir yandan saklarken bir yandan da kazanç sağlamak düşüncesiyle.

Bankanın kabul ettiği paralar karşılığında yüklendiği edim ise iki farklı biçimde olabilir;

- sadece saklayıp iade etmek,
- bir getiri kazandırarak iade etmek.

Tarafların amaçlarına ve edim yükümlülüklerine bakılarak mevduatın ne tür bir sözleşmeye dayandığı; dolayısıyla hukuksal yapısının ne olduğu açıklanır. Bu konuyla ilgili olarak Borçlar Kanununda iki ayrı sözleşme sayılmakta ve şöyle tanımlanmaktadır:

a. Karz Sözleşmesi

Borçlar Kanunu 306. maddeye göre “karz öyle bir akitir ki onunla ödünç veren, bir miktar paranın veya diğer bir misli şeyin mülkiyetini ödünç alan kimseye nakil ve bu kimse dahi buna karşı bir miktar ve vasyfta müsavi aynı neviden şeyleri vermekle mükellef olur.” Karz sözleşmesinin paralarını saklanmasından çok işletmek amacıyla tutan mevduat sahiplerinin beklentilerini karşıladığı anlaşılmaktadır.

b. Usulsüz Tevdiat Sözleşmesi

BK.m.472’ye göre “usulsüz tevdi ise mudi (saklatan) tarafından verilen bir miktar para, misli eşya veya kıymetli evrakın müstevedi (saklayan) tarafından emin bir yerde saklanması ve belirli bir süre sonunda veya istendiğinde mislen geri verilmesi borcunu doğuran bir akitir.”

Usulsüz tevdi görüşüne göre ise bankaya asıl olarak işletmek için değil saklamak amacıyla para yatırılır.

Temel ayırıcı ölçütün tarafların amaçları ve edim yükümlülükleri olduğu (mudi açısından; saklama ya da getiri sağlama, banka açısından; saklama ya da işletme) varsayılarak, hukuk açısından vadesiz mevduatın usulsüz vedia; vadeli mevduatın karz sözleşmesi niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.

Mevduat Yapmanın Yararları

Tarihsel olarak birkaç bin yıl geriye gidilerek bakıldığında bankaların bilinen en eski hizmeti, birikimleri toplamak ve korumak olmuştur. Saklama bankacılık hizmet türlerinin en eskilerinden biri olup mevduat bu hizmetin en önde gelen örneğidir. Bankalarda mevduat tutmak toplumsal ve ekonomik ilerlemeye paralel olarak daha da yaygınlaşmaktadır. Parayı banka hesaplarında tutmanın sağladığı avantajlar onu saklamaktan ibaret değildir. Öncelikle kavranması gereken bir nokta; kazanılmış paraların varlığının ve değerinin korunmasının neredeyse kazanımları kadar hatta daha da çok zorlaşmış olduğudur. Çağdaş ekonomik sistemde finansal riskler paranın değerini ve satın alma gücünü düşürme yönünde önemli etkiler gösterebilmektedir. Ayrıca elektronik olanakların gelişimi paranın kullanım yöntemlerine de yansımakta ve böylece banka hesaplarının işlevselliği giderek artmaktadır.

Paraların bankalardaki mevduat hesaplarında saklanması birçok finansal avantaj ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Şöyle ki:

- Birikimler ve duran paralar bankada güvence altında saklanır, çeşitli tehlikelerden uzak kalır.
- Mevduat olarak tutulmakla, servetlerin likit ve kullanışlı yapısı korunmuş olur.
- Faiz ya da benzeri getiriler sağlanarak servetin / birikimin, hem enflasyon aşındırmasından korunması hem de kazanç kaynağı olarak değerlendirilmesi mümkün olur.
- Çeşitli ödeme ve tahsilatlar, bankaların teknik desteği ile elektronik ortamlarda kolaylıkla ve güvenle gerçekleştirilir.
- Banka kartı ve çek gibi çeşitli finansal kolaylıklardan yararlanılır.
- Bankalarca sunulan kredi olanaklarından ve çeşitli finansal hizmetlerden yararlanma öncelikleri elde edilir.

Mevduat, bankalar açısından da kaynak olarak önemlidir. Toplanan mevduat maliyetine göre daha yüksek kazanç oranlarıyla plase edilerek kâr sağlanır.

Birikimlerin mevduat hesaplarında tutularak bir kredi potansiyeli oluşturması ekonomi açısından da önemlidir. Ekonomik gelişim ve kalkınmanın hızlanması yatırımlara bağlıdır. Yatırımların finanse edilmesi ile tüketici taleplerinin etkinleşmesinde (efektifleşmesinde) banka kredilerinin dolayısıyla mevduatın rolü tartışılmayacak ölçüde etkindir.

Hizmet ve Cari Hesap Sözleşmeleri

Mevduat, kredi ve tüm finansal hizmetler genel ve özel yasal düzenlemeler doğrultusunda yapılmakta ancak müşterilerle bu kapsamda yapılan “**Hizmet Sözleşmeleri**” ile her bir bankacılık işlemine ilişkin genel ve müşteriye özgü uygulama kuralları ile tarafların sorumlulukları belirlenip imza altına alınmaktadır. Sadece mevduat ve sadece kredi işlemleri için özgün sözleşmeler yapılabildiği gibi kredi dışındaki tüm bankacılık hizmetleri için tek bir sözleşme düzenlenmesi yaygın bir uygulamadır.

Bu genel hizmet sözleşmelerinin yasal düzenlemelere ters düşmemesi esastır. Bu hizmet sözleşmelerinde, müşteri hesapları, müşterek mevduat hesapları, çekle işleyen hesaplara ve yatırım hesaplarına uygulanacak hükümler; havalelere, repo ve ters repo işlemlerine, otomatik ödeme (fatura) ve düzenli ödeme hizmetlerine, ticari senetlerle ilgili işlemlere ilişkin hükümlere yer verilmektedir.

Bu kapsamda, elektronik bankacılık ile sunulan hizmetlere ilişkin kurallar; banka tarafından yapılacak bildirimler ile müşteri tarafından verilecek talimatlar; verilmiş olan bilgilerin gerçekliği ve değişikliklerin bildirilmesi; uygulanacak ücret, masraf, komisyon, sigorta giderleri, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), Kaynak Kullanım ve Destekleme Fonu (KKDF), Damga Vergisi ve diğer yükümlülüklerle ilişkin hususlar; hesap özeti ve hesap özetine itirazlar; bankanın rehin, hapis, takas ve mahsup hakları, müşterinin bankada bulunan hesapları arasındaki virman koşulları; hizmetlerde değişiklik yapılması ve hizmetlerin durdurulması; sözleşmede değişiklik yapılması, feshi ve hesapların kapatılması, konularında yapılacak işlemler netleştirilmektedir.

Müşteriye gerektiğinde noter vasıtasıyla ya da iadeli taahhütlü mektupla yapılacak bildirimler için yasal yerleşim (ikâmetgah) adresi ile müşteriye kefil olacak ya da garanti verecek kimselerin bilgi ve imzaları da bu sözleşmelere alınabilmektedir.

Mevduat Türleri

Mevduat çok çeşitli ölçütler esas alınarak farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Öncelikle yasal düzenlemelerin ve bankacılık tekdüze hesap planının gerektirdiği sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bankacılık Yasası hükümleriyle bankaların bu konudaki zorunlulukları; mevduat hesapları ile katılım fonu hesaplarını Merkez Bankası’nca saptana-

cak vade ve türlerine göre tasnif etmek ve ayrıca tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonunu diğer hesaplardan ayırmak biçiminde belirlenmiştir. Bilindiği gibi ülkemiz bankacılığında sadece gerçek kişilere ait fonlar ile tasarruflar, sigorta kapsamındadır.

Mevduat Türleri					
Vade Açısından	Para Birimi Açısından	Mudi Yerleşim Yeri Açısından	Kimlik Belirliliği Açısından	Hesabın Kullanım Biçimi Açısından	Kaynakları Açısından
• Vadesiz Mevduat	• Yerel Para Cinsi Mevduat	• Yurt Dışında Yerleşik Kişiler Mevduatı	• İsmi Yazılı Mevduat	• Zincirlemesiz Ortak Hesaplar	• Tasarruf Mevduatı
• İhbarlı Mevduat	• Yabancı Para Cinsi Mevduat	• Yurt İçinde Yerleşik Kişiler Mevduatı	• İsimsiz Mevduat	• Zincirlemeli Ortak Hesaplar	• Ticari Kuruluşlar Mevduatı
• Vadeli Mevduat					• Bankalar Mevduatı
• Birikimli Mevduat					• Resmi Kuruluşlar Mevduatı
					• Diğer Kuruluşlar Mevduatı

Şekil 1.1

Vade Açısından Mevduat Türleri

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na, 03 Şubat 2007 Tarih ve 26423 Sayılı R.G.'de yayımlanmış olan 2007/1 Sayılı "Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ"i uyarınca, mevduatlar ve katılım fonları, vadeleri açısından aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

Mevduatlar

- Vadesiz mevduat:** Bankanın izni aranmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yıl sonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduattır.
- İhbarlı mevduat:** Çekileceği tarihten yedi gün önce yazılı bir ihbar verilmek suretiyle çekilebilecek mevduattır.
- Vadeli mevduat:** 1 aya kadar vadeli (1 ay dahil), 3 aya kadar vadeli (3 ay dahil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dahil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) olarak açılacak mevduattır.
- Birikimli mevduat:** Asgari beş yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya olanak tanıyan mevduattır.

Katılım Fonları

Özel fon havuzları biçimindeki katılma hesapları hariç olmak üzere, katılım fonlarının vadeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- Özel cari hesap:** Katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen vadesiz fonların oluşturduğu hesaplardır.
- Katılma hesapları:** 1 ay vadeli, 3 aya kadar vadeli (3 ay dahil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dahil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık kar payı ödemeli) olarak açılacak hesaplardır.

- c. **Birikimli katılma hesabı:** Asgari 5 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya olanak tanıyan katılma hesabıdır.

Mevduatta “Kırık Vade”

Tebliğle belirlenmiş mevduat vadelerinin sınırları içinde kalan günlerden her hangi biri seçilerek de özel vadeler belirlenebilmektedir. Örneğin 35 gün; 75 gün gibi müşterinin paraya gereksinim duyacağı süre esas alınarak belirlenen vadeler, “Kırık Vade” olarak anılmakta faiz oranları da aşağıya doğru biraz farklılaştırılmaktadır. Bu kapsamda 1 gün vadeli mevduat hesapları da açılabilir.

Para Birimi Açısından Mevduat Türleri

Bankalarda sadece yerel para değil yabancı paralarla da hesap açılıp çalıştırılabilir. 1989 yılında uygulamaya konan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 sayılı kararın 4/b maddesi uyarınca, “*Türkiye’de yerleşik kişilerin beraberlerinde döviz bulundurmaları, bankalar, yetkili müesseseler, PTT, kıymetli maden aracı kuruluşları ile yurt dışında döviz alım satımına yetkili kuruluşlardan döviz satın almaları ve bunlara döviz satmaları, dövizleri bankalarda açacakları döviz hesaplarında tutmaları, efektif olarak kullanmaları, bankalar vasıtasıyla yurt içinde ve yurt dışında tasarruf etmeleri*” serbesttir.

Döviz tevdiat hesapları, Merkez Bankası’nca alım-satım konusu yapılan dövizler arasından bankanın kabul edeceği para birimleriyle açılabilir. Bu açıdan mevduat şöyle ikiye ayrılabilir:

- Yerel Para Cinsi Mevduat,
- Yabancı Para (Döviz) Cinsi Mevduat.

Mudi Yerleşim Yeri Açısından Mevduat Türleri

Uluslararası döviz hareketlerinin serbestliğine paralel olarak mevduat konusunda ortaya çıkan bir başka sınıflandırma ölçütü, mudilerin yerleşim yeri olmuştur. Yerleşim yerinin, vatandaşlıktan farklı bir etmen olduğu unutulmamalıdır. Yurtdışındaki Türk vatandaşlarına da Türkiye’deki yabancılara da hesap açılabilir.

- Yurt Dışında Yerleşik Kişiler Mevduatı,
- Yurt İçinde Yerleşik Kişiler Mevduatı.

Kimlik Belirliliği Açısından Mevduat Türleri

Suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi uygulamaları kapsamında isimsiz hesaplara ve mevduat sertifikalarına son verilmiştir. Ancak kimlik saptamalarının önemi ve konunun bütünselliği açısından bu ayrımın bilinmesinde yarar vardır:

- İsme Yazılı Mevduat Hesapları,
- İsimsiz Mevduat Hesapları ve Mevduat Sertifikaları (Uygulamadan kaldırılmıştır.)

Hesabın Kullanım Biçimi Açısından Mevduat Türleri

Mevduat hesapları, tek kişiye ait olabildiği gibi iki ya da daha çok gerçek kişinin ortak kullanımına olanak verecek biçimde de açılabilir. Bu tür mevduat hesaplarına “**müşterek mevduat hesapları**” denir. Müşterek mevduat hesaplarında iki farklı uygulama düzenlenebilir:

- Teselsüllü (Zincirlemesiz) Ortak Hesaplar:** Hesap üzerinde hesap sahiplerinin ayrı ayrı tasarrufta bulunabildiği ortak hesaplardır. Bu hesap her bir hesap sahibi tarafından tek başına kullanılabilir.
- Teselsülsüz (Zincirlemeli) Ortak Hesaplar:** Hesap üzerinde hesap sahiplerinin birlikte tasarrufta bulunabildiği ortak hesaplardır. Bu hesaptan ödeme hesap sahiplerinin birlikte imzası üzerine yapılır.

Kaynakları (Mudileri) Açısından Mevduat Türleri

2007/1 Sayılı “Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkındaki Tebliğ” uyarınca mevduatın ve katılma fonlarının türleri genel olarak, kaynakları esas alınarak, aşağıda gösterildiği gibi belirlenmiş olup banka muhasebesinde kullanılan tekdüzen hesap planlarında da öncelikle bu ayrım gözetilmektedir.

- Mevduatın türleri:
 - Tasarruf Mevduatı,
 - Ticari Kuruluşlar Mevduatı,
 - Bankalar Mevduatı,
 - Resmi Kuruluşlar Mevduatı,
 - Diğer Kuruluşlar Mevduatı.

b) Katılım fonlarının türleri:

- Gerçek Kişi Katılım Fonları,
- Ticari Katılım Fonları,
- Bankalar Katılım Fonları,
- Resmi Katılım Fonları,
- Diğer Kuruluşlar Katılım Fonları.

Bu sınıflandırma grubunda yer alan hesap türleri diğer açılardan da birbiriyle benzerlikler göstermekte olup yapıları kısaca şöyle açıklanabilir:

- Tasarruf Mevduatı:** Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduattır. Gerçek Kişiler Katılım Fonu ise Katılım bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarıdır.
- Ticari Kuruluşlar Mevduatı:** Her çeşit ortaklıklara, gerçek kişilerin ticari işletmelerine, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müesseselere bağlı ortaklıklara ve işletmelerine, yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları ya da katıldıkları ticari işletmelere, sigorta şirketlerine, emeklilik şirketlerine ve banka dışı diğer mali kesime ait hesaplarıdır.

c. **Bankalar Mevduatı ve Fonu:** TCMB ve bankalar ile özel kanunlarına göre mevduat ve fon kabulüne yetkili bulunan kredi kuruluşlarına ait hesaplarıdır.

ç. **Resmi Kuruluşlar Mevduat ve Fonları:** Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerine, özel bütçeli idarelere, düzenleyici ve denetleyici kurumlara, sosyal güvenlik kurumlarına, yerel yönetimlere, mahkemelere, savcılıklara, icra ve iflas dairelerine ve tereke hakimliklerine ait hesaplarıdır.

d. **Diğer Kuruluşlar Mevduat ve Fonları:** İlk dört gruba girmeyen; vakıflara, derneklere, birliklere, sendikalara, tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına, elçilik ve konsolosluklara, fonlara, apartman yönetimlerine, noter teminat ve emanetine ait hesaplar ile mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralara ilişkin hesaplarıdır.

Anlaşıldığı üzere mevduata ilişkin gibi en önemli sınıflama bu sonuncusu olup garanti uygulaması, zorunlu karşılık belirlenmesi gibi çeşitli işlemler bu sınıflamaya dayanarak işletilmektedir.

Mevduat Tipleri				
Türk Lirası Mevduat Hesapları • Vadesiz Mevduat Hesapları • Alt Limitli Vadesiz Mevduat Hesapları • Kredili Vadesiz Mevduat Hesapları • Vadeli Mevduat Hesapları • Serbest Vadeli Mevduat Hesapları	Döviz Tevdiat Hesapları • Vadesiz Döviz Tevdiat Hesapları • Vadeli Döviz Tevdiat Hesapları	Çok Para Birimli Mevduat Hesapları	Çift Paralı (Opsiyonlu) Mevduat Hesapları	Altın Tevdiat Hesapları

Şekil 1. 2

Mevduat Hesaplarında Uygulama Seçenekleri: Mevduat Tipleri

Genel sınıflandırma kapsamında yer alan her bir mevduat türü için çeşitli uygulama seçenekleri söz konusu olabilmekte; rekabet ve finansal yeniliklerden yararlanma ortamında sunulan farklı hizmetler sonucu değişik mevduat tipleri ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz bankacılık sisteminde uygulama alanı bulan başlıca özgün **mevduat tipleri** aşağıda açıklanmıştır. Katılım fonlarında da paralel uygulamalar yapılmaktadır.

Türk Lirası Mevduat Hesapları

Vadesiz Mevduat Hesapları

Vadesiz mevduat hesapları birikimlerin saklanmasından çok uygun kullanım koşulları altında tutulması istenen paralar için yararlı hesaplardır. Bu hesaplar aracılığı ile havale, EFT yapılması; çek, senet, fatura, vergi ve kart ödemelerinin gerçekleştirilmesi çok kolay olmaktadır. Otomatik ve düzenli ödeme talimatları verilebilmektedir.

Vadesiz mevduat hesaplarına telefon ve internet kanallarından kolayca ulaşarak işlem yapılabilirdiği gibi ATM / Bankamatiklerin kullanılmasıyla belli noktalardan günün 24 saati çeşitli işlemlerin yanı sıra para yatırılıp çekilebilmektedir.

Hesap sahibi tarafından istenildiği zaman herhangi bir ihbar ya da vade koşulu olmaksızın kısmen ya da tamamen çekilebilen, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 17 Aralık 2010 tarih ve 27788 sayılı Resmi Gazete’de yayımlan 2010/12 Sayılı “Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kâr ve Zarara Katılma Oranları ile Kredi İşlemlerinde Faiz Dışında Sağlanacak Diğer Menfaatler Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ”i ile bankalarca, mevduata uygulanacak sabit veya değişken faiz oranlarının serbestçe belirlenebileceği ancak vadesiz mevduat faiz oranının yıllık %0,25’i geçemeyeceği hükme bağlanmıştır.

dikkat

Uygulamada vadesiz hesaplara genellikle faiz verilmemektedir. Faiz verilmesi özel olarak kararlaştırılırsa ancak yılsonunda ya da hesabın kapatılmasında tahakkuk ettirilebilir.

Vadesiz hesaplar müşterilerin kullanımına her an hazır bulundurulması gerektiğinden işlem oranı ve hazır para bulundurulma oranı yüksektir. Bu maliyet etmenlerine karşılık faiz ödemesi yapılmayarak vadesiz mevduatların maliyeti düşürülmekte özellikle çok şubeli bankalarda önemli ve düşük maliyetli bir fon havuzu oluşturmaktadır. Yaygın olarak hesap işletim ücreti alınmaktadır.

Alt Limitli (Yatırıma Yönelik) Vadesiz Mevduat Hesapları

Vadesiz mevduat hesaplarında gün sonu bakiyelerin getiri sağlamak üzere bir finansal yatırım seçeneğinde kendiliğinden değerlendirilmesine sağlayan uygulamalar geliştirilmiştir. Vadesiz mevduatlar getiri sağlamaktan çok işlem yapmaya yönelik hesaplar olmasına karşın burada tutulan paraların belli bir alt limiti aşması durumunda (Örneğin, 500 Türk Lirası gibi); aşan kısım otomatik olarak getiri sağlamak üzere bir finansal yatırıma aktarılmaktadır. Böylece bir yandan çeşitli bankacılık hizmetlerinden yararlanılırken bir yandan da nakit fazlasının günlük finansal yatırımlara aktarılmasıyla kazanç sağlanabilmektedir. Ancak seçilen finansal yatırım türüne göre sonuç farklı olacağından kazanç sağlanması yerine zarar edilmesi de olasıdır. Seçilen finansal yatırım türü, bankaların sunumuna ve müşterilerin tercihinine göre çeşitlendirilebilmektedir. Genellikle;

- Bir günlük vadeli mevduat,
- Likit yatırım fonları,
- Repo,
- USD ya da EURO gibi başlıca dövizler ve benzeri finansal yatırımlar; bu tür vadesiz hesaplar için yatırım alanı olarak belirlenmektedir.

Müşteri, bu hesaptan para çekilerek, bankanın belirleyeceği satış fiyatları, kurlar üzerinden kendi adına ve hesabına banka nezdindeki yatırım fonları, dövizler ya da başka bir yatırım aracını satın almak ve bunları emanet makbuzuna bağlamak; gerektiği zaman tekrar paraya çevirip hesaba yatırması konularında bankayı tamamen yetkili kılmaktadır. İşlem aksaklıkları dışında uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı banka hiçbir biçimde sorumlu olmayacaktır.

Normal olarak hesaptaki paranın tamamı ertesi sabah hesaba dönüp, akşam tekrar yatırıma aktarılmaktadır. Gün içerisinde hesap bakiyesi belirlenen

alt limitin altına düştüğünde sistem otomatik olarak yatırımdaki paradan gerektiği kadarını bozarak limiti tamamlayabilmektedir. Ancak seçilen yatırım türü tip özelliği nedeniyle günün belli saatlerinden (Örneğin, saat:13.45 gibi) sonra bozulamayan bir yatırım fonu ise limitin üstündeki ödemeler ertesi güne kalabilmektedir.

Kredili Vadesiz Mevduat Hesapları (KMH)

Hesap sahiplerinin gelirleri ile harcamaları arasındaki zaman uyumsuzluklarını gidererek ödemelerinin aksatılmadan zamanında gerçekleştirilmesi ne yardımcı olmaktadır.

✓ Kredili Mevduat Hesapları, vadesiz mevduat sahiplerine hesaplarında para bulunmadığı zaman, önceden belirlenmiş bir limite kadar para çekme ya da hesapları üzerinden çeşitli ödeme işlemlerini gerçekleştirme olanağı sunan özel olarak tasarlanmış; kredilerle birleştirilmiş melez bir mevduat hesabı ürünüdür.

Mevduat Hesaplarında “Kullanılabilir Bakiye”

Mevduatta “alt limit” ve “kredi limiti” uygulamaları sonucunda vadesiz mevduat hesapları daha işlevsel bir yapıya ulaşmaktadır. Yapılacak tüm işlem ve ödemeler için sadece hesapta tutulan bakiye ile yetinmek yerine; yatırım amacıyla ayrılan para ve bankanın tanıyacağı kredi limitinin desteğiyle, “**Kullanılabilir Bakiye**” kavramı oluşturulmuştur. Böylece vadesiz hesaplar, her biri farklı bir amaca öncelik tanıyan üç ayrı parçadan oluşan bir bakiyeye; “**Kullanılabilir Bakiye**” ye sahip durumdadırlar.

Kullanılabilir bakiyenin öğeleri:

Vadesiz Hesaptaki Bakiye + Yatırıma Aktarılmış Olan Tutarın Değeri + Kredi Limiti

Bu sayede hem daha yüksek getiri olanakları değerlendirilmekte hem günlük harcamalar karşılanmakta hem de ödemelerin aksamamasından doğabilecek sorunlar kredi desteği ile önlenmektedir. Hesaba kredi limiti tanımlanıp tanımlanmayacağı hususu müşterinin isteği üzerine bankanın takdirine bağlı bir uygulamadır. Müşterinin kredi yaraşırlığının belirlenmesi gerekmektedir.

Hesabın alacak bakiyesi sıfırlandıktan sonra bir kredi işlemine dönüşmesi nedeniyle hesap sahibinin, kullandığı tutar oranında faiz ödeme yükümlülüğü de söz konusudur. Kredili mevduat hesaplarında faiz tutarı, hesabın eksi bakiye verdiği günler üzerinden ve eksi bakiye tutarı üzerinden hesaplanır; işleyen faizler ve vergiler ayda bir kez, hesap kesim tarihinde tahakkuk eder. Bankalar, mevzuat uyarınca KMH kapsamında kullandırılan kredilere uygulanacak faiz oranları, sağlanabilecek diğer menfaatler ve tahsil olunacak masrafları serbestçe belirleyebilirler.

Vadeli Mevduat Hesapları

Vadeli mevduat hesapları finansal getiriye ön planda tutan hesaplar olup finansal yatırım kapsamında düşünülür. Birikimlerini belli bir süre için sade bir finansal yatırıma dönüştürmek isteyen müşteriler için geleneksel bir mevduat ürünüdür.

Burada vade boyunca faiz oranı değişikliklerinden etkilenmeden, risksiz bir getiri elde edilmesi söz konusudur. Bankalar için tutarlılıkları açısından önemli fon kaynaklarıdır. İşlem maliyetinin düşük olmasına karşın faiz maliyeti yüksektir. Bankaların ödeyecekleri faiz oranı, mudilerin faize olan duyarlılık derecesi ile bağlantılı olup özellikle, yatırım amaçlı olduğundan, vadeli mevduatın faize karşı duyarlılığı, vadesiz mevduata göre yüksektir. Mevduatın faize duyarlılığı arttıkça bankalar için mevduata ödenecek faizleri düşürmek zorlaşacak; faiz yükselterek fon toplamak kolaylaşacaktır. Yüksek faiz uygulamasıyla yurt içinden ve dışından para çekmek kolayca mümkün olabilir.

dikkat

Vadeli mevduat hesapları, hizmet sözleşmeleri kapsamında, vade sonunda mudi tarafından kapatılmazsa ya da farklı bir talimat söz konusu değilse; aynı vade ama güncel faiz oranı üzerinden otomatik olarak yenilenmektedir.

Bu yenileme istendiğinde kazanılan dönem faiziyle birlikte; istendiğinde kazanılan dönem faizi kullanılmak üzere çekilip (ya da vadesiz hesaba aktarılıp) sadece anapara üzerinden yapılmaktadır. Gerektiğinde kolayca bozulabileceğinden vadeli mevduat hesaplarının dönemsel olarak tekrar vadeye bağlanması her iki taraf için de pratik sonuçlar verdiğinden tercih edilmektedir.

Vadeli mevduat hesapları, 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl, 2 yıl ve 3 yıl olarak belirlenmiş standart vadelerde ya da istenen gün sayısı seçilip kırık vade belirlenerek açılabilir. Banka stratejilerine göre değişen bir alt limit (örneğin 500 Türk Lirası gibi) ve bir asgari kırık vade (32 gün gibi) söz konusudur.

Bankalar iş yükünün azaltılması ve zaman sınırlamalarını aşarak hizmet verebilmek amacıyla müşterilerini, elektronik bankacılığa yönlendirmek istediğinden, müşterilerin elektronik kanalları kullanılarak kendi başlarına açtıkları vadeli hesaplara para birimine göre değişen özendirici ek faiz uygulamaları yapmaktadırlar. Ancak bu hesapların açılabilmesi için birimine göre değişen bir alt limit bulunmaktadır. (Örneğin: 500 Türk Lirası, 1.000 USD ve 1.000 Euro) İnternet kanalıyla açılan vadeli mevduat hesapları vadeleri dolduğunda gene özel faiz oranıyla yenilenmektedirler.

Vadenin bozulup paranın vadesinden önce çekilmesi bankanın rızasına bağlıdır. Bankacılık yasası 61. Maddesi hükümleri, mevduat ya da katılma hesabı sahipleriyle kredi kuruluşları arasında kararlaştırılmış olan vade ve ihbar koşulları saklı kalmak üzere mudilerin geri alma haklarının sınırlandırılmayacağını öngörmektedir. Ancak bu hak bankanın rızası dışında getiri fedakârlığı da gerektirmektedir. Çünkü, 22 Kasım 2006 tarih ve 26354 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan 2006/11188 sayılı “Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kâr ve Zarara Katılma Oranları ile Özel Cari Hesaplar Dahil Bu İşlemlerde Sağlanacak Diğer Menfaatler Hakkındaki Karar” ın 7. Maddesi, mevduat hesaplarından vadesinden önce para çekilmesi hususunu düzenlemekte olup; “Bankaların onayı ile vadesinden önce çekilen vadeli mevduata vadesiz mevduat faiz oranı uygulanır. Katılım bankalarının onayı ile vadesinden önce çekilen katılma hesaplarında ise hesap sahibine, hesabın ait olduğu vade grubunun hesabın kapatıldığı tarihte kâr göstermesi durumunda o güne kadar hesap sahibince yatırılmış olan tutar kadar, zarar göstermesi durumunda ise birim hesap değeri kadar ödeme yapılır.” denmektedir.

Birikimli Mevduat Hesapları

Birikimli mevduat hesabı; düzenli birikimlerin uzun vadeli bir hesapta toplanmasını amaçlayan bir hesap türü olup baştan beş yılın üstündeki bir vade ile açılmakta; daha sonra 1 aylık, 3 aylık, 6 aylık

ya da yıllık dönemler itibarıyla bu hesaba istendiği kadar para eklenebilmektedir. Dönemsel olarak kazanılan faizler ise 1 aylık, 3 aylık, 6 aylık ya da yıllık dönemlerde, hesap vadeleri bozulmadan gerçekleştirilip vadesiz hesaba aktararak kullanıma sunulmaktadır.

dikkat

Düzenli gelir ve birikim sağlayan bu hesaplarda faiz uygulaması sabit ya da değişken olabilmektedir. Piyasada faizlerin düşüş sürecinde olduğu dönemlerde mevcut orandan uzun sürelerde yararlanmak isteyenler; sabit, faiz değişikliklerinin yükseliş göstereceğini bekleyenler; her dönemde belli bir endekse göre değişken faiz oranını seçerek hesap açabilmektedir. Bankalar mevzuat sınırları içinde ürün çeşitlemesi yaparak uygulamayı farklılaştırabilmektedirler.

“Sabit Faizli”, “Değişken Faizli” vadeli mevduat hesapları olarak farklı uygulama tipleri olabilmektedir.

- **Sabit Faizli Mevduat Hesapları:** Vade boyunca tüm ara dönemlerde hesabın açılış tarihinde belirlenen sabit faiz oranı geçerliliğini korumaktadır. Olumsuz faiz değişikliklerinden etkilenmeyen ve dolayısıyla sabit getiri güvencesi olan bir vadeli mevduat hesabıdır.
- **Değişken Faizli Mevduat Hesapları:** Ara dönem faiz oranının bir değişkene (endekse) bağlı olduğu ve bu değişkende meydana gelen artma veya azalmalara bağlı olarak ara dönem faizinin değişebildiği vadeli mevduatlardır. Formun Üstü Her faiz ödeme dönemi sonunda gerçekleşen endeks değeri, gelecek faiz ödeme gününde anaparaya uygulanacak faiz oranı olmaktadır. Hesabın açılışında geçerli olan marj oranı vade sonuna kadar aynı kalmaktadır.

Birikimli mevduat hesapları, çeşitli para birimlerinden açılabilir. Açılış tutarı ve dönemsel eklemeler için bankaya göre değişen asgari tutarlar söz konusu olabilmektedir. Aynı yıl içinde 3 kez üst üste dönemsel ödemenin atlanması durumunda hesap kapatılmaktadır. Hesabın vadeden önce kapatılması durumunda, hesap faiz açısından vadesiz mevduat işlemi görmek ve dönemsel olarak

ödenmiş olan brüt faizler anaparadan düşülmek suretiyle tahsil edilmektedir.

Serbest Vadeli (Vadesi Bozulmayan) Mevduat Hesapları

Bu tür vadeli mevduat hesaplarında vade dolmadan herhangi bir tarihte hesaptan para çekilmesi durumunda, vade sonu gelmemiş olmasına karşın banka, baştan taahhüt ettiği gibi, vadeyi bozmakta ve hesabı kapatmamaktadır. Bu durumda sadece hesapta kalan bakiye, açılış tarihinden itibaren faiz kazanmaya devam etmekte; vade dolmadan çekilen tutarlar için ise faiz uygulanmamaktadır. Doğal olarak hesapta kalan bakiyeye vade sonunda, ürün açılışında belirlenen tabela faiz oranı uygulanacaktır. Serbest vadeli hesaplar bankaların pratik uygulamaları sonucu ortaya çıkan mevduat tiplerinden biridir.

dikkat

Bu tür vadeli hesaplar, 1 ay, 3 ay, 6 ay ve 12 ay biçimindeki genel vadelerin yanı sıra 32 günden 365 güne kadar istenen kırık vadede ve belli alt limitlere uymak koşuluyla Türk Lirası ve başlıca yabancı para birimleri üzerinden açılabilir.

Döviz Tevdiat Hesapları (DTH) / Dövizli Mevduat Hesapları

Vadesiz Döviz Tevdiat Hesapları

Ülkemizde döviz sıkıntısı çekilen 1970'li yıllarda yurt dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişilere Türkiye'ye getirilmesi zorunlu olmayan dövizler karşılığında Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesaplarının (DÇM) açılmasıyla ve yurtdışındaki işçilere TCMB nezdinde "Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları" açma hakkı tanınmasıyla başlatılan süreç; 1984 yılında, yurt içinde yerleşiklere de bankalarda konvertibl yabancı paralar üzerinden mevduat hesabı açma olanağı tanınması gibi aşamalarla gelişmiş ve 32 sayılı kararlar döviz tevdiat hesapları (DTH) uygulamasına geçilmiştir.

Vadesiz Döviz Tevdiat Hesapları, TCMB tarafından alım satım konusu edilen tüm dövizlerle açılabilir. Ancak her banka her döviz üzerinden he-

sap açmayıp para cinsi sınırlaması yapabilmektedir. ATM'lerden de gene ilgili bankanın belirlediği belli cins dövizler yatırılıp çekilebilmektedir.

dikkat

Birikimlerini yabancı para ile değerlendirmek isteyen kimseler ile döviz işlemleri yapan çevrelere yönelik olarak geliştirilmiş mevduat hesaplarıdır. Genellikle sürekli döviz geliri ve harcaması olan kişiler ve işletmeler için uygun bir hesap tipidir.

Vadesiz döviz tevdiat hesapları ile döviz havalesi gönderilebilmekte, banka kartı ve hesaba tanımlanmış kredi kartı ile ATM'lerden para çekilebilmekte, interaktif bankacılık hizmetlerinden yararlanılıyor, vadesiz döviz hesabına internet, telefon kanallarıyla ulaşılarak çeşitli işlemler yapılabilmektedir.

Vadeli Döviz Tevdiat Hesapları

Vadeli döviz tevdiat hesapları, tasarruflarını dövizle değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerini uzun vadede görülebilecek faiz düşüşlerinden koruyan bir mevduat hesabıdır. Doğal olarak vade sonuna kadar piyasadaki olumlu faiz hareketlerinden de etkilenmeyecektir. Burada önemli olan döviz cinsinin ve en uygun vadenin doğru seçilmesidir.

Vadeli Türk Lirası hesaplar gibi aksi belirtilmediği sürece, vade sonlarında aynı vade ve güncel tabela faizleri ile otomatik olarak yenilenmektedir. Vadeli döviz hesapları da vadeli Türk Lirası hesaplar gibi 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl, 2 yıl ve 3 yıl vadede ya da istenildiği gün sayısı vade olarak belirlenerek(kırık vadeli) açılabilir. Vadeli döviz mevduat hesabı genellikle belirli bir alt limitle açılabilir.

Çok Para Birimli (Arbitrajlı) Mevduat Hesapları

Vade boyunca istenildiği kadar para birimi değişikliği; ister bakiyenin tümüyle ister bir kısmıyla yapılabilmektedir. Kısmen başka para birimlerine geçilmesi durumunda hesabın amacı tam olarak gerçekleşmiş olmakta çok sayıda para birimi tek hesapta tutulmaktadır. Her bir para birimi için hesap açılış tarihindeki özel faiz oranı baz alınmakta ve bu faiz oranı vade boyunca geçerli olmaktadır. Hesapta izlenen her bir para birimi için günlük ola-

rak faiz tahakkuk ettirilip vade sonunda bu günlük faizler toplanmakta toplam üzerinden vergi kesintileri yapılarak ödenmektedir.

✓ Çok para birimli mevduat hesabı, vadesi boyunca, istendiği zaman, istenen farklı bir para birimlerine geçiş olanağı sunan dolayısıyla para birimleri arasında arbitraj yapılmasına fırsat tanıyan bir mevduat ürünüdür.

Mevduat tutarının bankaya göre değişen belli bir yüzdelik kısmı “Açılış Komisyonu” olarak baştan alınmakta ve vadesinden önce hesap kapatmalarında iade edilmemektedir.

Çok para birimli mevduat hesabı açıldığı bankanın kurallarına göre değişen bir alt limitle (Örneğin, 100.000 Türk Lirası gibi) ve Türk Lirasının yanı sıra belirli para birimleriyle (Örneğin; USD, EUR, GBP, CHF gibi) açılabilmektedir. Hesabın vadesi en az 32 en çok 60 gün gibi bankalarca saptanmış olan süreler arasında müşteri tarafından seçim yapılarak belirlenmektedir. Hesap açılışı tek bir para birimi ile gerçekleştirilebilmekte; geçiş yapılabilecek para birimleri hesap açılışında belli bir sayıyla (Örneğin; en çok üç farklı para birimi gibi) sınırlandırılmaktadır. Bu hesaplar vadeleri dolduğunda kendiliğinden yenilenmemekte; müşterinin talimatı gerekmektedir.

Çift Paralı (Opsiyonlu) Mevduat Hesapları

“Çift Paralı Mevduat Hesabı” adı; işlemin İngilizceden (DCD / Dual Currency Deposit) tam çevirisi nedeniyle kullanılmaktadır. Aslında melez bir üründür: Vadeli Mevduat ve Opsiyon işlemleri bir arada uygulanmaktadır. Opsiyonlu mevduat hesapları olarak anılması daha uygun olabilir.

ÇPM uygulamasında müşteri, döviz ya da Türk Lirası olarak vadeli bir hesap açmakta; buna paralel olarak da hesaptaki tutarı teminat göstererek bankaya bir opsiyon hakkı vermektedir. Bu tam teminatlı bir opsiyon işlemi olup karşılığında, müşteri mevduatı teminat olarak alınmaktadır. Açılan mevduat hesabı ile aynı tutarda olan bu opsiyon işlemi (hak satışı) karşılığında, müşteri, bankadan bir prim almaktadır. Bu prim, mevduattan kazanacağı faize ek bir gelir olmakta; müşteri bu işlem sayesinde yüksek getiri elde etmektedir. Ancak

sağladığı bu yüksek getiriye karşılık hesabındaki para birimiyle seçilecek bir başka para birimi arasındaki kur değişikliğinin riskini yüklenmektedir. Bankaya, parasının, piyasa kuruna bakılmaksızın, diğer para birimine çevrilmesini taahhüt etmek; anlaşma kurundan satın alma hakkını bankaya devretmektedir. Yüklendiği bu kur riski nedeniyle hesabın vadesi dolduğunda anaparası değer kaybına uğrayabilecektir.

- Mevduatın döviz olması durumunda, müşteri bankaya bu döviz vade sonunda belli bir kurdan “alma hakkı / call option” satar. Bu olası kur, işlem başlangıcında taraflarca ortaklaşa belirlenir. Örneğin işlem günü USD / Türk Lirası kuru 3.1000 ise vade için 3.1500 olarak belirlenebilir. Doğal olarak o tarihte kur, örneğin 3.2000’ye çıkmışsa banka hakkını kullanıp müşteri hesabındaki döviz piyasaya göre daha düşük olan bu kurdan alarak kâr edecektir. Bankanın bu kârı, müşterinin anapara değerinden yitirilen değer anlamına gelir. Eğer piyasa kuru 3.1500’in altında kalırsa banka hakkını kullanmaz; müşterinin de herhangi bir servet aşınması söz konusu olmaz.
- Mevduatın Türk Lirası olması durumunda, müşteri bankaya bu tutar karşılığında vade sonunda belli bir kurdan belli bir cins döviz (Örneğin USD) “satma hakkı / put option” satar. Bu olası kur, yine işlem başlangıcında taraflarca belirlenir. Örneğin işlem günü USD / Türk Lirası kuru 3.1000 olsun; vade için 3.0000 olarak belirlenebilir. Doğal olarak o tarihte kur örneğin 3.0000’in altına düşerse banka hakkını kullanarak müşteriye hesabındaki para karşılığında USD satacak; müşteri döviz piyasaya göre daha yüksek bir kurdan almış olacaktır.

dikkat

ÇPM uygulamasında vergi, müşterinin elde ettiği getirinin kaynağına göre ikiye ayrılmaktadır: Faiz üzerinden %15, opsiyon primi üzerinden ise %10 vergi kesintisi söz konusudur.

ÇPM uygulaması bankalara göre değişen belli bir tutarın altında ve belli bir vade diliminin dışında olamamaktadır. USD/TRL, EUR/TRL, EUR/

USD gibi birçok döviz paritesi esas alınabilmektedir. Kur beklentileri isabetli değerlendirmelere dayanan kimselerin az bir risk olarak faiz yanında opsiyon primi de olarak getirilerini yükseltmelerine olanak veren bu mevduat ürünü bankalar için de çeşitli yararlar sağlamaktadır. Vadeden önce ödeme yapılması mümkün değildir. Opsiyon hakkının banka tarafından müşteriye satıldığı ÇPM uygulamaları da vardır.

Çift Paralı Mevduat Örnek Olay I

Bay K.'nin 100.000 USD'ı vardır. USD/TRL kurunun pek fazla yükselmeyeceğini düşünmekte; %2-3 gibi bir kur artışında TRL'na geçmeyi uygun bulmaktadır. Piyasada cari kur (spot kur) 3.1000'dir. % 3.5 yıllık faiz oranıyla 35 gün vadeli bir ÇPM Hesabı açtırıp 3.2000 anlaşma kuru (strike kur) üzerinden bankaya alım opsiyonu hakkı verir. Peşinen % 7.5 opsiyon primini (Brüt 7.500/12= 625 USD; Net 562.5 USD) alır. Getiri oranı kabaca brüt % 11 olacaktır ki alternatiflerine oranla oldukça iyi bir orandır.

Vade sonunda iki olasılık vardır:

- Kur 3.1500 olmuştur. Banka piyasadan 3.1500 TRL karşılığı bulabileceği USD için 3.2000 opsiyonunu kullanmaz. Bay K. kur artışında da ayrıca %2.4 gibi bir kazanç daha sağlamıştır.
- Kur 3.3000 olmuştur. Banka opsiyon hakkını kullanarak Bay K.'nin hesabındaki 100.000 USD'ı alır ve karşılığında 320.000 TRL öder. Bu eksilen 10.000 TRL; anaparada yaklaşık %4.4 oranında bir değer yitirilmesi anlamına gelmektedir.

Çift Paralı Mevduat Örnek Olay II

Bayan F.'nin 300.000 Türk Lirası vardır. USD/TRL kurunun pek fazla düşmeyeceğini düşünmekte; %2-3 gibi bir kur düşüşünde USD almayı uygun görmektedir. Piyasada spot kur 3.1000'dir. % 8 yıllık faiz oranıyla 35 gün vadeli bir ÇPM Hesabı açtırıp 3.0000 anlaşma kuru üzerinden bankaya USD satım opsiyonu hakkı verir. Peşinen % 7.5 opsiyon primini (Brüt 15.000/12= 1.250TRL; Net 1.125TRL) alır. Getiri oranı kabaca brüt % 15.5 olacaktır ki alternatiflerine oranla oldukça iyi bir orandır.

Vade sonunda iki olasılık vardır:

- Kur 3.0500 olmuştur. Banka piyasada 3.05 TRL karşılığında satabileceği USD için 3.0000 opsiyonunu kullanmaz. Kur düşüşü genel bir durum olup Bayan F.'nin pozisyonunu değiştirmemiştir. Göreceli olarak gene kârdadır.
- Kur 2.9500 olmuştur. Banka opsiyon hakkını kullanarak Bayan F.'nin 300.000 TRL'na karşılık 100.000.00 USD öder. Bayan F., piyasadan 2.95 TRL'ya alabilecekken 3.00 TRL'dan USD olarak (102.564.00 – 100.000.00 = 2.564.00 USD) 5.128 TRL zarar etmiştir. Bu tutar anaparada yaklaşık %2.6 oranında değer yitirilmesi anlamına gelmektedir.

Altın Tevdiat Hesapları

Bankalarda Türk Lirası ya da yabancı para mevduat hesaplarının yanı sıra altın üzerinden de mevduat hesabı açılabilir; hesap bakiyesi gram altın olarak izlenmektedir. Bu hesaplar vadeli ya da vadesiz olabilir; vadeli hesaplara bankaca faiz tahakkuk ettirilmektedir. Altın hesapları bankaya tevdi edilen gerçek altınla açılabilir gibi kayıtsal olarak, bankadan gram altın alınarak ve gene altına endeksli olarak açılabilir.

Burada, belli nitelikleri taşıyan, ilgili bankanın kayıtlarında fiziki karşılığı olan ve yetkili kuruluşlarda saklaması yapılan altınların alım satımı söz konusudur. Londra Külçe Altın Piyasası Birliği (London Bullion Market Association - LBMA) gibi bazı önde gelen kuruluşların standartlarına dayanılmaktadır. Gram altın genellikle 995/1000 saflıkta net olarak işlem görmektedir. Bazı bankalarda Cumhuriyet Altını hesapları da açılabilir, hatta Bankamatiklerden / ATM'lerden örneğin çeyrek altın çekilebilmektedir. Hesapta

dikkat

Altın hesapları, birikimlerini altın yönünde değerlendirmek isteyen yatırımcılara yönelik bir ürün türüdür. Fiziksel altın tutmanın risklerinden uzak, güvenli bir yatırım seçeneğidir. Altın hesapları ile TL ve USD karşılığında altın alım-satımı; arbitraj işlemleri yapılabilmektedir. Birikimli Mevduat Hesaplarına benzer biçimde vadeli altın tevdiat hesaplarına periyodik olarak yeni eklemelerde bulunulabilmektedir.

biriken altınların, bankaların kendi ilkelerine göre belirleyip duyurdukları belli miktarları aşması durumunda fiziksel teslimi de söz konusu olabilmektedir. Altın hesabının açılması, süreç ve kayıtlar itibarıyla diğer mevduat hesapları gibidir. Bu hesaplar da mevduat sigortası kapsamında.

Vadesiz altın hesaplarında, piyasadaki altın fiyatının artışı ya da azalışı sonucu bir kazanç (ya da kayıp) söz konusu olmakta; ayrıca faiz ödemesi yapılmamaktadır. Vadeli altın mevduatı işlemlerinde faiz getirisi sağlanmakta; vade sonunda kazanılan faiz tutarı üzerinden %15 oranında vergi kesintisi yapılmaktadır.

Gümüş üzerinden de mevduat hesapları açılabilmektedir.

Birikimleri Özendirmeye Yönelik Devlet Katkılı Hesaplar: Çeyiz Hesabı ve Konut Hesabı Uygulamaları

27.3.2015 tarihli ve 6637 sayılı “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile 3.6.2011 tarih ve 633 “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ye yeni maddeler eklenerek: Devlet katkılı Çeyiz Hesabı ve Konut Hesabı uygulamaları getirilmiştir.

Birikimlerini -evlenmek ve ev almak amaçlarıyla- sistemde 3 yıl boyunca belli kurallara uyarak düzenli olarak tutanlara biriktirdikleri tutarın % 20’si kadar devlet katkısı sağlanmaktadır.

Mevduat ve Katılım bankalarında Türk Lirası olarak 3 yıl boyunca tutulan,

- Çeyiz hesaplarına mudinin 27 yaşını doldurmadan ilk evliliğini yapması durumunda biriktirilen tutarın %20’sini ve azami 5.000 Türk Lirasını aşmamak koşuluyla;
- Konut hesaplarına mudilerin ilk ve tek konutlarını satın almaları durumunda biriktirilen tutarın %20’sini ve azami 15.000 Türk Lirasını aşmamak koşuluyla,

devlet katkısı ödemesi yapılacaktır.

Böylece hem belli amaca yönelik birikimler özendirilmekte hem de ekonomide ki birikim yetersizliğine karşı önlemler geliştirilmiş olmaktadır.

Mevduatta Geri Hizmet İşlemleri: Yasal Zorunluluklar

Teknik açıdan bankalar açısından geri hizmet işlemleri olmasına karşın genel bankacılık politikası açısından ekonominin yapısal nitelikleriyle bağlantılı olan; zamanaşımı, zorunlu karşılık ayrılması ve mevduat sigortası gibi genel konular hakkında bilgi sahibi olunması bankacılar için önemlidir.

Mevduatta Garanti Uygulaması: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

Bankalara mevduat yapılırken güdülen amaçlar; paranın saklanması, getiri sağlanması, ödeme hizmetlerinden yararlanılması gibi kolaylıklar olabilir. Ancak bankacılık sistemine güven duyulması mevduat için temel koşuldur. Mevduata kurumsal bir güvence sağlanması hem toplumun likit servetinin korunması hem de ekonomiye kaynak sağlanması yollarının açık tutulması açılarından önemlidir. Ancak bankalar arasındaki rekabet koşulları bu garantiden olumsuz etkilenebilir.

dikkat

Ülkemizde mevduatın ve katılım fonlarının sigortalanması yetki ve görevi, bir kamu tüzel kişiliği olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) aittir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna ilişkin hükümlere Bankacılık yasasının 12. Kısımında yer verilmiştir. Fonun gelir kaynakları da Yasanın 130. Maddesinde sayılmış olup özetle;

- Mevduat ve katılım fonu sigortası primlerinden,
- Zamanaşımına uğrayan mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklardan,
- Kuruluş izni verilen bankaların kurucularının, faaliyete geçiş tarihinden itibaren bir yıl içerisinde, asgarî sermayenin yüzde onu tutarında Fona yatıracakları sisteme giriş payından,
- Yasa hükümlerine aykırılık dolayısıyla hükümlenacak adli para cezalarının yüzde ellisi ile verilecek idarî para cezalarının yüzde doksandanından oluşmaktadır.

Fonun ayrıca borçlanma ve avans alma olanakları da vardır.

Türkiye’de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde, Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden cinsinden ve sadece gerçek kişiler adına açılmış olan; tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reeskontları toplamı ile katılma hesapları birim hesap değerleri ve özel cari hesaplar, kişi başına 100.000 Türk Lirasına kadar sigorta kapsamındadır. Bu limit piyasanın risk algısına göre zaman zaman değiştirilmektedir.

Ancak geçerli garanti limiti içerisinde kalsa dahi; Hesap sahiplerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından ödeme yapılacak mevduat bankasının faaliyet izninin kaldırıldığı tarih itibarıyla mevduat hesaplarına tahakkuk ettirdiği faizlerin, mevduat toplamı en yüksek beş mevduat bankasınca uygulanan faiz oranlarının ortalaması ile bu bankaca kamuya ilan edilen ve Merkez Bankasına bildirilen azami faiz oranları üzerinden hesaplanacak tutarlardan aşan kısmı sigorta kapsamında değildir. Ayrıca:

- Tasarruf mevduatı dışındaki mevduat türleri,
- Bankaların yurt dışındaki şubelerinde açılan mevduat hesapları,
- Bankanın hakim ortakları, yönetim ya da müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcılar ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait mevduat,
- Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat,
- Münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalardaki mevduat; sigorta kapsamında değildir.

Mevduat üzerindeki garanti tutarı ve koşulları zaman zaman değiştirilir. Mevduatın sürekli izlenmesini gerektiren bir alandır. Örneğin, “Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile TMSF tarafından Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik” te, 15 Şubat 2013 tarihinde yapılan ve 28560 sayılı R.G.de yayımlanan değişiklikle, mevduat sigorta tavanı tekrar 100.000 Türk Lirasına çıkarılmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinde mevduat garanti limiti 20.000 Avro’dur.

Mevduatta Zorunlu Karşılık Uygulaması

Para politikaları gereği olarak, para hacmindeki genişlemenin denetlenebilmesi için bankaların, toplamış oldukları mevduatların tümünü serbestçe kullanarak krediye dönüştürememesi gerekmekte; bu nedenle bankalar mevduatın belli bir oranını TCMB nezdindeki hesaplarda ya da belli hazine bonolarında **“Zorunlu Karşılık”** olarak tutmak durumundadırlar. Piyasada likidite fazlalığı olduğunda zorunlu karşılık oranları yükselterek kredi hacmi daraltılmakta, tersi durumda bu oranlar düşürülmektedir. Zorunlu karşılık oranları Türk Lirası ve yabancı para mevduatları için farklı oranlarda uygulanmaktadır.

Para politikasının gereklerine göre koşulları sürekli değiştirilen bu karşılık hakkında genel bir bilgi sahibi olmak yeterlidir. Örneğin, TCMB tarafından 2018/6 sayılı “Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ” kapsamında uygulanacak zorunlu karşılık oranları, Türk Lirası yükümlülükler için %1,5-%8; yabancı para yükümlülükler içinse %4-%20 arasında değişmektedir.

dikkat

Zorunlu karşılık oranları mevduatların vadeleri ile ters orantılı olarak belirlenerek uzun vadeli mevduatlar özendirilmek istenmektedir. Mevduatın vadesi uzadıkça ayrılacak karşılık oranı düşmektedir. Yabancı para mevduatlarının tümü için belli dövizler üzerinden ve Türk Lirası mevduatların belli bir oranı için Türk Lirasının yanı sıra özel kurlarla Dolar ve Euro üzerinden zorunlu karşılık ayrılabilir.

Mevduatta **“Hazır Değer / Disponibilite”** bu- lundurma konusundaki yasal zorunluluk ise 2005 yılından bu yana kaldırılmış bulunmaktadır. Bankaların işlemlerini müşterilere sorun çıkarmadan gerçekleştirebilmeleri, ödemelerini anında yapabilmeleri için kasalarında ve TCMB hesaplarında nakit ve likiditesi yüksek değerler tutmaları gerekmektedir. Bu husus artık banka işletmeciliği ilkeleri çerçevesinde kendiliğinden sağlanmaktadır.

Mevduat Hesaplarında Zaman Aşımı

Zaman aşımının başlama tarihi, son talep ve işlem ya da hesap sahibinin yazılı talimat tarihidir. Vadeli mevduat hesaplarında zaman aşımı başlama tarihi vade bitim tarihinde başlamaktadır. Mevduat sahibinin; hesaptan para çekmesi, hesabına para yatırması, adres değişikliğini bildirmesi, hesap cüzdanına faizleri kaydettirmesi gibi işlemleri son işlem tarihi olarak kabul edilmektedir. Zaman aşımının sonu ise zaman aşımının başlangıç tarihinden itibaren onuncu yılın aynı tarihidir.

dikkat

Bankacılık Yasası hükümleri gereğince; bankalar-daki mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklardan, hak sahibinin en son talebi, işlemi, ya da herhangi bir yazılı talimatı tarihinden başlayarak 10 yıl içinde aranmayanlar zaman aşımına tabi olmaktadır. Zaman aşımına uğrayan her türlü mevduat ve alacaklar banka tarafından hak sahibine ulaşılamaması durumunda yapılacak ilândan sonra Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) gelir kaydedilmek üzere devredilmektedir.

Bu konudaki uygulama esasları BDDK tarafından çıkarılan “Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile belirlenmiş olup, zamanaşımına uğrayan mevduat konusunda hak sahiplerini uyarma ve bilgilendirme usulü kısaca şu şekildedir: Bir takvim yılı içinde zamanaşımına uğrayan 50 Türk Lirası ve üzeri mevduat için, bankalar, izleyen takvim yılının Ocak ayında, hak sahiplerine mektup göndererek; başvuruda bulunmadıkları takdirde hesaplarının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredileceği konusunda uyarırlar. Bu tutarın altındaki mevduat için mektupla uyarı yapılmaz. Zamanaşımına uğrayan her türlü mevduatla ilgili listeler Şubat ayı başından itibaren 3 ay süreyle ilgili bankaların internet sitelerinde yayımlanmak suretiyle ilan edilir. Bankaların internet sitelerinde ilan edilen listeler, konsolide edilmiş olarak, aynı dönemde TMSF'nin internet sitesinde de yayımlanır. Mayıs ayının 15. gününe kadar hak sahipleri ya da mirasçıları tarafından aranmayanlar, varsa faizleriyle birlikte, bankalar tarafından Mayıs ayı sonuna kadar TMSF'ne devredilir.

Yaşamla İlişkilendir

Mevduat faizleri düşünce ne olur?

Güngör URAS, 15.11.2016

Bugünlerde mevduat faizi ve kredi faizi önemli gündem... Kredi faizinin ucuzlamasıyla, yatırımların artması, piyasanın canlanması bekleniyor. Ne var ki kredi faizinin ucuzlaması, mevduat faizinin aşağıya çekilmesine bağlı. Ayşe Hanım Teyzem'in bankada üç kuruş mevduatı var. Onun için huzursuz. Soruyor: “Neden iş dönüp dolaşıp benim mevduat faizimin aşağıya çekilmesine geliyor? Kredi faizini artıran benim 3 kuruşluk faiz gelirim mi?” diyor.

Ben de cevap için bu işin uzmanı olan Ekrem Keskin kardeşimi aradım.

“Anlat bakalım, mevduat faizi neden önemli?” dedim. O da anlattı: “Vatandaş yüzde 9 faiz oranıyla bankaya TL mevduat yatırdığında, bu-

nun üzerine 6 puan kadar devlete ödenmesi gereken vergi, harç ve diğer maliyetler ekleniyor. Bankanın işletme giderleri için 4 puan ve bankanın sermaye maliyeti olarak da 2 puan daha buna ekleniyor. Böylece vatandaşın yüzde 9 faiz ile yatırdığı mevduat, kredi olarak kullanılmaya hazır hale geldiğinde bankaya maliyeti yüzde 20'ye ulaşıyor. Mevduat faizi yüzde 11 olduğunda ise, kredinin maliyeti yüzde 23'e kadar yükseliyor.”

Not indiriminin etkisi...

Ayşe Teyzem'e anlatmak için sormaya devam ettim. “Bankalar sadece mevduat kaynağından kredi vermiyor. Yurtdışından dövizle borçlanıyorlar. Kur riski bir yana borçların maliyeti ne oluyor?”

“Not indirimleri maliyetinin artmasına neden oldu. Borçlanmalarda faizler uluslararası

piyasalardaki referans faiz olan LIBOR'un 1-1.2 puan üstünde oluştu. Yani kur riskini dahil etmediğimizde döviz faizi olarak yüzde 2.5-3'ten bahsediyoruz."

"Merkez Bankası'na yatırılan zorunlu karşılıklar ne işe yarıyor?"

"Bu da ek maliyet unsuru. Zorunlu karşılıklar bankaların vadeli mevduatlar için ayırmak zorunda olduğu karşılığı ifade ediyor.. Bankacılık sisteminin ortalama karşılık oranı yüzde 10. Yani, bankalar topladıkları her 100 TL mevduat için 10 TL karşılık ayırıyor. Eylül itibarıyla maliyetlere zorunlu karşılıklara ödenen faizlerin etkisi düştüğünde 0.5 puanlık bir katkı oluşuyor. Bu da kamusal yüklerin getirdiği maliyetin bir parçası." "Şu maliyet hesabını toparlasak nasıl olur? Ayşe Hanım Teyzem'in kafasını karıştırmayacak bir anlatım yaptım."

"Bankalar için kredi olarak kullandırılan kaynakların tek maliyet unsuru mevduata ödenen faizlerden oluşmuyor.

Mevduat faizine ek olarak bankaların aracılık faaliyetlerini gerçekleştirirken başta personel masrafları olmak üzere işletme giderleri var. Amortisman Giderleri ve giderlerin de yer aldığı işletme giderleri, paranın maliyetinin üzerine 2.5 puanın dolayında ek getiriyor. Genel ve özel karşılıklar da bir başka maliyet unsuru. Bu karşılıkların kredi maliyetine yükü 1.1 puan."

"Bankalar ayrıca vergi yükünden yakınırlar. Kabaca vergi, masraf, gibi diğer yükler önemli büyüklükte mi?"

"Bankacılık sektörü birçok düzenlemeye tabi. Bu düzenlemeler ek maliyet unsuru olabi-

liyor. Tüketici kredilerinde nihai faizin %15'i KKDF (Fon) kesintisi yapılıyor. Ticari kredilerde bu kesinti yok.

Tüketici kredileri nihai faizine etkisi 2.4 puan. Banka Sigorta Muamele Vergisi (BSMV), bankanın müşteriden kredinin faizinin %5'i tutarındaki alınarak devlete yatırılan vergi. Kredi nihai faizine etkisi 0.8 puan. Finansal faaliyet harçları ve stopaj, kredi işlemleri için bankaların vergi olarak almak zorunda olduğu yükümlülükler. Kredi faizine etkisi 1.7 puan olarak hesaplanıyor.

Bütün bunlar birbirine ekleniyor ve neticede kredi faizi oluşurken vergi ve fon gibi kamu emriyle faize bindirilen yüklerin toplamı maliyetleri 6 puan artırıyor."

Ayşe Teyzem ne dedi?

Ekrem Keskin'in anlattıklarını not ettim. Ayşe Hanım Teyzem'e aktardım. "Bu anlatılanlara göre, kredi faizini belirleyen, artıran bankaların benim mevduatıma ödedikleri yüzde 9, yüzde 11 faiz değil. Bankaların bana ödedikleri faizin üzerine daha başka nedenlerle, o kadar yük biniyor ki bu yükler yetmiyormuş gibi kamu da o kadar vergi ve fon yükü bindiriyor ki mevduatın maliyeti yükseliyor. Bunlar unutuluyor. Sonunda kredi faizinin yüksek olmasının suçlusu benim üç kuruş mevduatıma ödenen faiz oluyor" dedi.

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/mevduat-faizleri-dusunce-ne-olur--ekonomi-ydetay-2344998/>

Mevduat İşlem Süreçleri

Mevduat Hesaplarının Açılması

Türk bankacılık sisteminde, yurtiçinde ve yurtdışında yerleşik gerçek ya da tüzel kişiler adına vadeli ya da vadesiz, Türk Lirası ya da yabancı para cinsinden mevduat hesabı açılabilir. Mevduat hesapları için yasal bir asgari tutar sınırlaması olmamasına ve vadesiz hesapların sıfır bakiye ile de açılabilmesine karşın özellikle vadeli ve yabancı para cinsinden açılacak mevduat hesapları için bankalarca farklı alt sınırlar konulabilmektedir.

Mevduat hesapları muhasebe tekniği açısından bir "Alacaklı Cari Hesap" tır. Sürekli "Alacak Bakiyesi" verecek koşulla çalıştırılması esastır. Özellikle vadeli mevduat hesapları kesin olarak bu yapıdadır. Mevduat ve banka yönetmelikleri çerçevesinde, vadesiz mevduat müşterilerine bir bireysel ihtiyaç kredisi limiti

saptanıp hesaplarına tanımlanabilmekte; böylece Kredili Mevduat Hesapları ortaya çıkmaktadır. Bu uygulamada hesabın bakiyesi sıfırlanıp müşterinin kendine ait parasının kalmaması durumunda aynı hesapta ters bakiye ile (borç bakiyesi) izlenmek üzere bu kredi devreye girmektedir.

Kimlik ve İletişim Bilgileri

Mevduat hesabı açılırken müşterinin kimlik ve iletişim bilgileri gerekmektedir. Bankacılık Yasası uyarınca; bankaların, kimliklerini belgelemeyen müşterileri adına mevduat, katılım fonu, kredi ve her ne ad altında olursa olsun hesap açmaları, sözleşme düzenlemeleri, havale ve kambiyo hizmetleri ile diğer bankacılık ve mali hizmetleri vermeleri yasaktır.

Kimlik bilgileri yasal zorunluluk olmanın yanı sıra işlemlerin sağlığı ve müşterinin bankanın bilgisayar sistemine tanımlanabilmesi açısından da önemli bir gerekliliktir.

dikkat

Genel olarak hesap açılışlarında alınması gereken başlıca belgeler, gerçek kişiler için; kimlik belgesi (nüfus cüzdanı, pasaport, sürücü belgesi), vatandaşlık numarası ve imza örneğidir. Tüzel kişiler (Ticari işletmeler, Kamu kurumları, Dernekler) içinse işlem yapmaya yetkili kişilerin imza sirkülerleri ve temsil yetkilerine dayanak oluşturan kararlar, resmi yazılar, vekaletler, ticari sicil, esnaf ve sanatkarlar odası ya da dernek tescil kayıtları öncelikle gerekmektedir.

Hesap açılışı için gerekli belgeler mudinin durumuna göre aşağıda belirtildiği biçimde farklılaşmaktadır.

Türkiye’de yaşayan T.C. vatandaşları için hesap açılışı için gerekli belgeler:

- T.C. Nüfus Cüzdanı, Pasaport ya da Sürücü Belgesi
- Yerleşim Yeri Belgesi ya da adres doğrulamaya yarayan ve adrese bağlı abonelik gerektiren bir fatura

Yurt içi yerleşik yabancı uyruklular için hesap açılışı için gerekli belgeler:

- Pasaport veya ikamet tezkeresi
- Yabancı Kimlik Numarası
- Adres teyit belgesi (İkamet tezkeresi, son üç aya ilişkin abonelik gerektiren bir fatura örneği)

Yurt dışı yerleşik yabancı uyruklular için hesap açılışı için gerekli belgeler:

- Pasaport
- Adres teyit belgesi (Yerleşim yeri belgesi, son üç aya ilişkin abonelik gerektiren bir fatura örneği, bir kamu kurumu tarafından verilen belge)
- Yabancı Uyruklular gerçek kişiler için vergi daireleri tarafından verilen vergi kimlik numarasını gösterir belge

Müşterilerin Bilgisayar Sistemine Tanımlanması

Hesap açılışlarında bankayla müşteri arasındaki ilişkileri ve işlem kurallarını belirlemek üzere öncelikle bir hizmet (Mevduat Hesabı/Cari Hesap) sözleşmesi düzenlenip tüm sayfalarının imzalatılması; bir kopyasının da müşteriye verilmesi gerekir.

Her müşteri için özel olarak verilecek “Müşteri Numarası” bazında bir kez düzenlenen bu sözleşmede tarafların hak ve yükümlülükleri, yararlanılacak hizmetlere ilişkin özellikler, hesabın işleyiş kuralları yer alır. Hizmet süresi boyunca yeni gelişmeler gerektirdikçe ek sözleşmeler düzenlenir. Hesapların işleyişiyle ilgili bazı önemli noktalar ayrıca hesap cüzdanları üzerinde de matbu olarak yazılarak müşterinin dikkatine sunulabilir.

Hesap açılış aşamasında gerekli belge ve bilgiler alınıp sözleşme düzenlenmesinden sonra müşterilerin banka bilgisayar sistemine tanımlanması yapılarak bir “Müşteri Numarası” belirlenir. Tüm işlemlerde ve bankanın tüm erişim kanallarından hesapla bağlantı kurmak için bu numara kullanılmaktadır.

İmza Örneklerinin Alınması

Hesap açılışlarında müşterilerin ya da müşteriye temsil edecek kişilerin imza örneklerinin bir forma alınarak baştan saptanması ve daha sonraki işlemlerde imza kontrolünün yapılması için saklanması gerekmektedir. İmza örnekleri bankaların bilgisa-

yar sistemlerine aktarılmakta ve ödemeler sırasında ekrandan imza kontrolü yapılabilmektedir.

Artık azalmış olmakla birlikte okuma yazma bilmeyenler ve özürleri nedeniyle imza atamayan müşteriler için kullandıkları mühür (ve parmak izi) örneğinin; tercihen fotoğraflarıyla birlikte özel bir formda, hesabın açılışında bulunan yetkili tarafından onaylanmış olarak, saklanması gerekir. Tüzel kişi müşteriler için form yerine imza sirkülerleri kullanılmaktadır.

İmza örneklerinin sisteme aktarılması ve sistemden kaldırılması yetkililerin sorumluluğunda gerçekleştirilen ve güvenlik açısından önemli bir işlemdir.

Mevduat Hesaplarına Para Yatırılması ve Çekilmesi

Hesaba para yatırılması ve çekilmesi konusunda paranın yatırılış ya da çekiliş biçimine göre farklı süreç uygulaması söz konusudur. İşlemler kasa yoluyla ya da hesaben aktarma yoluyla yapılabilmektedir; her iki biçim ayrı yöntemler gerektirmektedir.

Kasa işlemlerinde önce paranın sayılarak alınması, sonra fiş düzenlenmesi (müşteri bir kopya isterse iki nüsha olarak) ve cüzdana işlenmesi gerekmektedir. Hesaptan para çekilişlerinde kimlik ve hesap cüzdanı kontrollerinden sonra önce fişin kesilip müşterinin imzasının alınması, imzanın kontrol edilmesi, sonra paranın ödenmesi esastır. Fiş üzerine ödenen paranın kupür dökümünün yapılması işlem sağlığı açısından yararlı olur. Hesaben yapılan işlemlerde ise talimat, tutar ve hesap hatası yapılmamasına öncelikle özen gösterilmesi gerekir.

Hukuksal olarak istendiğinde para yatırıp çekme konusunda vadesiz hesaplarda bir sorun yoktur. Vadeli hesaplarda da ise vade koşullarına uyulması esastır. Para yatırmakla vade ve faiz koşullarının bozulmadığı hesap tipleri geliştirilmiştir. Ancak vadedeli hesap üzerine ek bir para yatırmaktansa yeni bir vadeli hesap açmak yolu tercih edilmektedir. Para çekilişleri açısından da vadeli hesaplar özellik arz eder. Vadeli hesaplarda vadenin dolmasından önce para çekilmek istenmesi durumunda bankanın rıza göstermesi gerekir. Uygulamada bankalar vadeden önce hesapların kapatılmasına ya da kısmen para çekilmesine izin vermektedirler. Ancak vadesi bozulan hesaplara faiz ödemesi yapılmaz.

Bankacılık Yasası 61. Maddesinde; Türk Medeni Kanunu'nun rehinlere ve hapis hakkına, Borçlar

Kanunu'nun alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak koşuluyla, mevduat ve katılım fonu sahiplerinin kendilerine ödenmesi gereken tutarları geri alma haklarının hiçbir suretle sınırlandırılmayacağı ancak vade ve ihbar sürelerine ilişkin anlaşmalar çerçevesinde hareket edilebileceği belirtilmektedir.

dikkat

Veliler ile sulh mahkemelerinin verdiği yetkiye dayanarak vasi ve kayyumların mevduat hesaplarını işletme ve para çekme hakları vardır.

Hesap sahibinin vekilleri de usulüne göre düzenlenmiş vekâletnamelerde belirtilen yetkiye dayanarak müvekkilleri (vekâlet veren kimse) adına mevduat hesabı açtırabilir, açılan hesabı kullanabilir ve kapatabilirler. Ancak vekâletnamelerde "bankadan para çekme" yetkisi açıkça belirtilmiş olmalıdır.

Tutuklu bulunan kimseler yazacakları talimat mektubuyla belirli bir kimseyi mevduat hesaplarından para çekmek üzere yetkilendirebilirler. Talimat mektuplarında çekilmek istenen tutar belirtilmiş olmalıdır. Tutuklu ve bir yıla kadar hükümlü olanların talimat mektuplarının cezaevi müdüriyetince onaylanması gerekmektedir. Bir yıldan uzun süreli mahkûmiyetlerde vasi atanması söz konusudur.

dikkat

Hesapta kayıtlı para biriminden farklı bir para ile ödeme yapılması durumunda bir arbitraj işlemi söz konusu olmakta ve ancak gereken Döviz Alım ve Döviz Satım Belgelerinin de düzenlenmesi ile işlem tamamlanabilmektedir.

Mevduat Hesaplarında Haciz Uygulaması

Mevduat sahibinin herhangi bir borcu nedeniyle yasal takibe uğraması durumunda bankadaki mevduatı icra yoluyla haczedilebilir. İcra dairesinin yanı sıra mahkeme kararı ya da Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın bildirimiyle de mevduat hesapları haczedilebilmektedir.

Haciz, haczedilen mallar üzerinde borçlunun tasarruf hakkını kaldıran bir olaydır. Bankalara gönderilen haciz ihbarnamesinde adı soyadı ve adresi yazılı borçlunun, şube kayıtlarına göre mevduat, alacak, hak, pay senedi, tahvil, istihkak, kiralık kasası ile haciz ihbarnamesinde ayrıca belirtilen mal varlıklarının bulunup bulunmadığı saptanmalıdır. Borçlunun ilgili banka/şube nezdinde borcu karşılayacak varlığının bulunması durumunda, borç tutarı kadar; daha az varlığın bulunması durumunda, mevcudun tamamına haciz şerhi konularak; hiç varlık yoksa bulunmadığına dair bilgi ilgili İcra Dairesi'ne yedi gün içinde bildirilmelidir.

Banka yapacağı bu beyanda haczi hangi tutarda uyguladığını; bu tutar borcun tamamını karşılamıyorsa ayrıca borçlunun başkaca herhangi bir hak, alacak ve malı olmadığını bildirmelidir. Aksi halde ihbarnamede belirtilen tutarı icra dairesine ödemek zorunda kalır. Banka, borçlunun nezdinde bulunan hesaplarına haciz şerhini işlediğinde durumu doğrudan borçluya da bildirir. Haciz nedeniyle bloke edilen tutarın dışında kalan hesap bakiyesi hesap sahibi tarafından serbestçe kullanılabilir.

Maaş ödemeleri için kullanılan hesaplarda haciz uygulaması, maaşların haczedilemeyecek kısmı için bankanın hukuk servislerinden destek alınarak yapılmalıdır.

Bankalar ile T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı arasında haciz bildirimlerinin elektronik ortamda yapılması doğrultusunda yapılan protokoller uyarınca bankalardaki hesaplara elektronik haciz (e-haciz) uygulaması yapılabilmektedir.

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun uyarınca vergi dairelerinin ve Sosyal Güvenlik Kurumunun alacaklarına ilişkin haciz kararlarının bankalara bildirimi elektronik ortamda yapılmakta; borçlu gerçek kişiler için T.C. Kimlik Numarası; borçlu tüzel kişiler için Vergi Kimlik Numarası ve borçlu yabancı kişiler için Yabancı Kimlik Numarası üzerinden bankanın veri tabanında sorgulanmakta; hesaplarda bulunan tutarlar üzerine haciz uygulanmaktadır. Sonuç ilgili daireye yasal süresi içinde bildirilmektedir.

Mevduat Hesaplarının Yenilenmesi

Vadeli mevduat hesabının yenilenmesi, vadesi dolduğunda aynı ya da farklı bir vade ile hesabın yeniden açılması anlamındadır. İlke olarak, vadeli

hesapların yenilenmeleri için müşterinin başvurusu gerekmektedir de uygulamada genel hizmet sözleşmesi kapsamında belirlenmiş olan esaslarla başvuru beklenmeksizin aynı vade ile yenileme yapılmaktadır. Yenileme yapılırken yenileme tarihinde geçerli olan faiz oranı uygulanır. Müşterinin yenilemeyi istemediğini bildirmesi durumunda, hesaptaki tutar doğrudan vadesiz hesaba aktarılacaktır.

Mevduatın yenilenmesi bankalar için bir başarı göstergesidir. Müşteri ilişkileri açısından sadakatın ve kaynaklar açısından da tutarlılığın sağlanmış olması demektir.

Mevduat Hesaplarının Kapatılması

Mevduat hesapları kapatılırken; öncelikle kimlik ya da yetki belirlemesi yapılmalıdır. Geleneksel bir ilke olarak hesap cüzdanı istenir ve cüzdandaki son kaydın altındaki boşluğa ve ödemeyle ilgili olarak kesilen kasa fişine müşterinin imzası alınır. Ancak uygulanan elektronik sistem ve kayıtlar sayesinde bu formaliteler zorunlu olmaktan çıkmıştır. Hesaben virman yapılarak gerçekleştirilen kapatma işlemlerinde ise aktarılan hesabın doğruluğu, müşteri talimatının ya da bilgisinin varlığı gibi hususlarda yanlışlık yapılmaması için dikkat gösterilmelidir.

Hesap kapanışlarında hesapların niteliğine göre farklı hususlar ve işlem zorunlulukları ön plana çıkmaktadır, şöyle ki:

- Hesaba bağlı, kredi kartı gibi bir başka hizmet ürününün olup-olmadığı ve bir sorun oluşturup-oluşturmadığı incelenmelidir.
- Vadeli hesapların kapanışında faiz tahakkuku en önemli işlemdir. Vadeli hesaplarda kapanış; esas olarak vade bitiminde olur. Vadesinden önce kapatılmak istenirse, bankanın izni ve faiz koşullarında değişiklik söz konusu olacaktır.
- Ticari hesaplarda ise kapanış yapılırken; bedeli hesaba kaydedilmek üzere tahsile alınmış herhangi bir çek ya da senet bulunup bulunmadığına bakılmalıdır.
- Çekle çalışan hesaplarda kapanış yapılırken çek karnesinin geri istenmesi gerekir. Kullanılmış yapılar ve iade edilenler kontrol edilerek, yazılmış olduğu halde henüz sunulmamış herhangi bir çekin olup olmadığı araştırılmalıdır.

Mevduat hesapların kapanışı aşağıda sayıldığı gibi farklı nedenlere dayanabilmekte ve farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir:

- **Hesap Sahibinin İsteği İle Hesabın Kapatılması:** Hesap sahipleri istedikleri zaman vadeli – vadesiz tüm mevduat hesaplarını kapatabilirler. Bu konuda hesabın aynı şubeden ya da başka bir şubeden kapatılması gibi durumun gerektirdiği süreçlerin uygulanmasına özen gösterilmesi ve müşteriye zorluk çıkarılmaması önemlidir.
- **Hizmet Sözleşmesinin İptaliyle Hesabın Kapatılması:** Bankalar gerekli görmeleri durumunda hesapların kapatılması yoluna gidebilirler. Hizmet sözleşmesi kapsamında hesapta bakiye olmaması, hesaba bağlı herhangi bir ürünün olmaması ve en az bir yıl süre ile hesabın hareket görmemesi durumunda hesap banka tarafından kapatılabilmekte ya da dondurulabilmektedir.
- **Hesap Cüzdanının Kaybedilmesi İle Hesabın Kapatılması:** Cüzdanın kaybedilmesi hesabın mutlaka kapatılmasını gerektirmemekle birlikte, kayıp cüzdanın iyi niyetli olmayanlarca kullanılmasını önlemek üzere bankalarca hesap kapatılarak yeni bir hesap açma yoluna gidilmektedir.
- **Zamanaşımı ile Hesabın Kapatılması:** Son işlem tarihinden itibaren on yıl geçtiği halde hesap sahibi tarafından işlem yapılmayan her türlü mevduat hesabı zaman aşımına uğrayarak kapatılmak durumundadır.
- **İflas Masasının Talimatı ile Hesabın Kapatılması:** İflas durumunda borçlunun tüm mal varlığının paraya çevrilerek alacaklılara ödenmesi ve bu amaçla iflas masasında toplanması söz konusudur. İflas edenin herhangi bir bankada bulunan mevduat hesabı da iflas masasına devredilerek hesap kapatılacaktır. İflasın ilanından sonra banka tarafından herhangi bir ödeme yapılırsa bu tutarı tekrar iflas masasına ödemek zorunda kalır.
- **Bankanın Mevduat Kabul İzninin Kaldırılması İle Hesabın Kapatılması:** Bankaların mali bünyelerinin düzeltilmesi mümkün olmayacak biçimde bozulması durumunda Bankacılık yasası hükümleri doğrultusunda mevduat kabul yetkisinin kaldırılması ya da

tasfiyesi söz konusu olabilmektedir. TMSF, yönetimi ve denetimi kendisine intikal eden bankadaki sigortalı mevduatı, doğrudan ya da yetkilendireceği başka bir banka aracılığı ile ödeyerek, mevduat sahipleri yerine bankanın doğrudan doğruya iflasını isteyecektir. Sigorta kapsamında olmayan mevduat iflas masasınca ödenebilecektir.

- **Mevduat Sahibinin Ölümü ile Hesabın Kapatılması:** Hesap sahibinin ölmesi durumunda mirasçılar terekeye elbirliği ile sahip olurlar. Bu durum hesabın kendiliğinden kapanacağı anlamına gelmemektedir. Banka hesap sahibinin ölüm haberini aldığı anda hesaptan ödemeleri, veraset ilamı gelinceye kadar durdurur. Bankaca veraset ilamı ve vergi dairesinden veraset ve intikal vergisinin ödendiğine dair bir yazı geldiğinde hak sahiplerine veraset ilamındaki paylara göre dağıtım yapılarak hesap kapatılır. Müşterek hesaplarda hesap sahiplerinden birinin ölümü durumunda öncelikle pay oranlarının saptanması gerekir. Eğer paydaşlık oranı baştan belirtilmemişse payların eşit olduğu kabul edilir ve sadece ölen müşterinin payı bloke edilir.

Mevduatta Getiri: Faiz Kuralları ve Hesaplamaları

Mevduatın getirisi esas olarak faizdir. Ancak dövizli mevduatlar seçilirse ayrıca kur değişikliklerinin kazançları ya da zararları ek bir etmen olarak söz konusu olabilir. Her para birimine uygulanan faiz oranının yüksekliği o para biriminin beklenen değer düşüş olasılığı ile doğru orantılıdır.

Enflasyon faiz tutarı üzerinde de aşındırıcı bir etmendir. Reel faiz oranı, nominal faiz oranından enflasyon oranının düşülmesinden sonra bulunan orandır. Reel faiz oranı negatif de çıkabilir.

TCMB yönetmelik ve tebliğleri uyarınca bankaların, Türk Lirası ve döviz üzerinden açılan mevduat hesaplarına uygulayacakları azami faiz oranları ile söz konusu oranlarda yapılacak değişiklikleri ilan tarihinden önce TCMB'na bildirmeleri; ayrıca bu faiz oranlarının banka şubelerinde halkın görebileceği biçimde ilan edilmesi gerekmektedir. Değişik vadeler ve tutarlar için farklı faiz oranları uygulanmakta ise bu vade ve tutarlara ilişkin faiz oranları da tam olarak tüm şubelerde halkın görebileceği bir biçimde ilan edilmelidir. Bankalar

önceden TCMB’na bildirmek koşuluyla faiz oranlarını istedikleri gibi değiştirilebilirler. TCMB’na bildirilen azami faiz oranlarını aşmamak koşuluyla, uygulanacak faiz oranları, bankalar ile mudiler arasında serbestçe belirlenebilmektedir.

Doğal olarak, mevduat faiz oranları ile katılma hesapları kâr ve zarara katılma oranlarının değiştirilmesi durumunda önceden açılmış olan mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranları ile katılma hesaplarına uygulanan kâr ve zarara katılma oranları vadeleri sonuna kadar değiştirilemeyecektir.

Mevduat faizi hesaplamasında;

- **Valör:** Faiz hesabına esas oluşturan tarihe valör tarihi denir. Paranın bankaya yatırıldığı günü takip eden ilk iş günü valör tarihidir. Vadeli hesaplar, vadelerinde çekilmeden yenilendikleri takdirde, önceki hesabın vade sonu tarihi yeni hesabın valör tarihi olmaktadır.
- **Vade:** Hesap açılışında, valör tarihi ile hesabın kapatılması için tespit edilen tarih arasındaki süredir. Vade sonu hesabın kapatıldığı (paranın çekileceği) tarihtir. Vadenin ay ya da yıl olarak belirlenmesi durumunda vade sonu, vadenin son bulunduğu ayda valör tarihine karşılık gelen gündür.
- **Gün sayısı:** Faiz gün esasına göre hesaplanır. Faiz hesabına esas gün sayısına valör tarihi dahil edilirken vadenin son günü dahil edilmez. Bir yıl 365 gün olarak hesaba alınır.

Mevduat Faiz Formülü:

$$\text{Faiz Tutarı} = \frac{\text{Kredi Tutarı}(A) \times \text{Gün Sayısı}(n) \times \text{Faiz Oranı}(t)}{100 \times 362}$$

Bu formül uygulamada iki ayrı ögeye ayrılarak kullanılabilir:

1. **Adat:** “ $(A) \times (n) / 100$ ”
2. **Sabit çarpan:** “ $(t) / 365$ ”

Sabit çarpan, faiz oranına bağlı olarak; adat ise bakiyenin tutarına ve hesapta kaldığı süreye göre değişmektedir. Formül; “**Faiz = adat x sabit çarpan**” biçiminde yapılandırılarak bilgisayar yazılımlarında, seri hesaplamalarda kullanışlı olabilmektedir.

Faiz Üzerinden Yapılan Yasal Kesintiler ve Reel Getiri

Faiz ve benzeri getiriler, makro anlamda, mevduat ve katılım hesabı (birikim) sahiplerinin ulusal büyü-

meden aldıkları paydır. Mevduat faiz formülüyle hesaplanan faiz tutarı; “Brüt Faiz”dir. “Net faiz” ise, brüt faiz üzerinden Gelir Vergisi (Menkul Sermaye İradı Vergisi) kesintisi (Stopaj) yapıldıktan sonra belirlenen ve müşteriye ödenen faizdir. Reel getiriye ulaşmak için ayrıca enflasyon aşındırmasının düşülmesi gerekir.

Gelir Vergisi kesintisi bankaların müşterilerine ödeyecekleri mevduat faizleri üzerinden Gelir Vergisi Kanunu’nun Geçici 67. maddesi uyarınca yapılmakta olup 01.01.2006 tarihinden itibaren tüm vadelerde %15 oranında uygulanmaktayken; 31 Ağustos 2018 tarihli ve 30521 sayılı Resmi Gazete’de 53 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile belirlenen kesinti oranları para cinsi ve vadeye göre farklılaştırılmıştır. Şöyle ki:

Türk Lirası hesapları için;

6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplarda %15
1 yıla kadar (1 yıl dahil) vadeli hesaplarda %12
1 yıldan uzun vadeli hesaplarda %10

Döviz cinsi hesaplar için;

6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplarda %18
1 yıla kadar (1 yıl dahil) vadeli hesaplarda %15
1 yıldan uzun vadeli hesaplarda %13

Altın üzerinden hesaplar için;

6 aya kadar (6 ay dahil) vadeli hesaplarda %15
1 yıla kadar (1 yıl dahil) vadeli hesaplarda %15
1 yıldan uzun vadeli hesaplarda %15

Hesap İşletim Ücretleri

Hesap işletim ücretleri, bazı bankalar tarafında vadesiz hesaplardan alınan; hesap tiplerine ve müşteriler türlerine göre farklı tutarlarda belirlenip genellikle altı aylık dönemler itibarıyla değiştirilerek uygulanan bir hizmet geliridir. Ancak örneğin düzenli ödeme talimatı verilmesi gibi bazı koşullarla bu ücretin alınmasından vazgeçilmektedir.

dikkat

Uygulamada hesapların hiç hareket göstermediği aylar için de hesap işletim ücreti alınmakta olduğu; hesapta para bulunmaması durumunda ne zaman bir para yatırılırsa birikmiş ücretler kesildiği görülmüştür. Yapılan itirazlar üzerine 2016 yılında tüketici haklarıyla ilgili bir Danıştay kararıyla bu hizmet ücretlerinin uygulanmasına son verilmiş bulunmaktadır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Mevduatı tanımlayabilme, kapsamını ve türlerini açıklayabilme
- 2 Mevduat hesaplarının işleyişini açıklayabilme
- 3 Bankalarca sunulan mevduat hizmet ve seçeneklerini tanımlayabilme
- 4 Mevduata ilişkin teknik işlemleri ve yasal uygulama zorunluluklarını kavrayabilme

Araştır 1

Katılım fonları ile mevduatlar arasında; getiri ve ana para garantileri açısından ne gibi farklılıklar ve benzerlikler bulunmaktadır? Açıklayınız.

İlişkilendir

Mevduat garanti sisteminin olumlu ve olumsuz yönlerini ilişkilendirin.

Anlat/Paylaş

Yurt içi yerleşikler ile yabancı uyruklular adına hesap açılırken gereken belgeler nelerdir? Anlatın.

KREDİLER

Kredilerin Tanımı ve Kapsamı

Krediler, mevduatla bir madalyonun iki yüzü gibi birlikte düşünülebilir; iki ayrı bankacılık hizmeti olmakla birlikte birbirini besleyerek ortaklaşa ortaya çıkardıkları işlevler, ekonomi için vazgeçilmezdir. Kredilerin başlı başına bir ders konusu olmasına karşın, temel bankacılık hizmetleri arasında mevduatın yanı sıra özlü olarak gözden geçirilmesi konunun bütünselliği açısından önemli ve yararlıdır.

Krediler ekonomik faaliyetlerin ve yatırımların finansmanı için yararlanılan en yaygın kaynak olup toplumsal gereksinimlerin çeşitlenmesine paralel olarak giderek çeşitlenmekte; bir birinden çok farklı kesimlere hitap edebilmektedir. Bu kapsamda bireysel kredilerin ve uluslararası kredilerin pastadaki paylarının artışı dikkat çekici boyutlara ulaşmaktadır. Bankaların temel varlık nedeni topladıkları mevduat ve diğer kaynaklarla oluşturdukları fonları, fon gereksinimi olanlara kredi olarak aktarmaktır. Bu nedenle banka bilançolarının aktif kalemleri arasında en büyük payın kredilere ait olması ve etkin bir bankacılık uygulamasında yüksek “Kredi/Mevduat” oranı olumlu bir göstergedir.

✓ Latince “Güvenmek” sözcüğünden türeyen kredi; başta para olmak üzere bir ekonomik gücün, ekonomik bir avantajın ya da itibarın, geçici bir süre için sağlanması; ödünç verilmesidir. Kredi; güvenin yanı sıra risk, süre ve verim etmenlerini de içermektedir.

5411 sayılı Bankacılık Yasasının 48. Maddesinde kredi tanımı yapılmamakla birlikte, kapsamı net olarak belirlenmiştir. Buna göre: “Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve BDDK tarafından kredi olarak kabul edilen işlemler, izlendikleri hesaba bakılmaksızın, kredi sayılmaktadır.”

Ayrıca; kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının, taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da yasal olarak kredi sayılmaktadır.

Bankacılık sadece arz edilen fonlarla, fon talepleri arasında bağlantı kurmanın çok ilerisinde, örneğin:

Banka parası (kaydi para) yaratma gibi para hacminin ekonominin temposuna göre ayarlanmasına yarayan bir mekanizma oluşturmaya;

Parasal kaynakların ekonomide kullanılacağı alanların belirlenmesinde yönlendirici olmasıyla;

Üretimi, tüketimi ve ticareti desteklemek gibi önemli ekonomik rolleri oynamaktadır.

Bu roller mevduat toplayıp kredi vermek gibi bir işlem sarmalı sayesinde gerçekleştirilebilmektedir. Kredilendirme işlevi ve günlük finansal hizmetleri açısından bankalar, ekonomilerin gelişiminde çok önemli etkinlikleri olan kurumlar olarak kabul edilmektedir.

Bir kredi işleminin yapısı ve boyutları incelendiğinde onun karakterini oluşturan bir takım etmenlerin varlığı görülür:

- Güven; verilen kredinin geri dönüşüne ilişkin bir beklentidir. Güvencelerle desteklenir.
- Güvence (Teminat): Güvenle ters orantılı olarak alınan kefaletler, rehinler, ipotekler ve temlikler. (Kurumsal Garantörlükler)
- Risk; koşullara göre farklı derecelerde olacağından her bir kredi için özel olarak değerlendirilmesi esastır.
- Getiri (Verim), risk derecesiyle ters orantılı olması gereken bir etmendir.
- Kreditör: Kredi niteliğindeki para, mal ya da garantiyi veren taraf.
- Borçlu: Krediyi alan ve geri ödeme ya da yükümlülüğünü yerine getirme durumunda olan taraf.
- Tutar: Para ya da mal olabildiği gibi bir garanti de olabilir.
- Süre uzadıkça riskin yükselmesi ve bunu karşılamak üzere öteki etmenlerin de yükseltilmesi esastır.

www.tbb.org.tr

Kredi Türleri

Banka kredilerinin yapısını ve işleyiş biçimlerini kolayca kavrayabilmek için öncelikle türlerini görmek gerekir. Banka kredileri çok farklı ölçütlere göre sınıflandırılabilirler. Konunun bu sınıflandırma ölçütleriyle ele alınıp örnek kredi türlerinin açıklanması; kolayca kavranması açısından yararlı olacaktır.

Nitelikleri Açısından Krediler

- Nakdi krediler;** bankalarca nakdi bir tutarın ödünç verilmesi suretiyle kullanılan ve faiz kazancı (ya da kâr payı gibi bir getiri) sağlanan kredilerdir. Bankadan belli bir tutardaki paranın belli bir süre için çıkışı söz konusudur. Kredi ödemesi, başlangıçta bir defada yapılabileceği gibi müşterinin gerek-tikçe, gerektiği kadar kullanabileceği bir limit tahsis edilmesi gibi farklı uygulamalarla da yapılabilir.
- Nakit dışı (Gayri nakdi) krediler;** müşterilerin girişmiş olduğu bir malın teslimi, bir işin yapılması, bir dışalım bedelinin ya da bir borcun ödenmesi gibi konularla ilgili olarak bankaların müşterileri lehine garanti vermesi biçimindeki kredilerdir. Bankalar bu tür krediler karşılığında bir ücret ya da komisyon kazanmaktadırlar. Ancak garanti edilen iş gerçekleşmezse taahhüt edilen tazminatın ödenmesiyle bankadan nakit çıkışı olmakta; nakit dışı kredi nakde dönüşmektedir.

Vadeleri Açısından Krediler

- Kısa vadeli krediler;** vadeleri bir yıla kadar olan kredilerdir.
- Orta vadeli krediler;** vadeleri bir ile beş yıl arasında olan kredilerdir.
- Uzun vadeli krediler;** vadeleri beş yıldan daha uzun olan kredilerdir.

Güvence (Teminat) Durumları Açısından Krediler

- **Teminatsız krediler;** sadece kredi müşterisinin itibarına güvenilerek, teminat alınmaksızın verilen kredilerdir. “Açık kredi” olarak da adlandırılır. Güvenceye dayanmayan kredilerin risk derecesinin daha yüksek olduğu kabul edilir.
- **Teminatlı krediler;** kefalet, rehin, ipotek gibi şahsi ya da maddi teminatlar karşılığında verilen kredilerdir. Kefalet krediyi kullanan kişinin yanı sıra bir başka özel ya da tüzel kişinin borcu yüklenme taahhüdünde bulunmasıdır. Kefilin finansal gücü ve itibarı önemlidir. İpotek taşınmaz mal ve gemi rehinleri ile kredinin güvenceye bağlanması anlamına gelir. Tapu siciline ya da gemilerde Liman kayıtlarına yazılmış olması bu güvenceyi herkese karşı ileri sürülebilir aynı bir hak durumuna getirir. Burada önemli olan taşınmazın değeri ve satılabilirlik olasılığının derecesidir. Rehin karşılığı krediler rehin alınan malın ya da menkul değer türlerine göre ayrıca sınıflandırılabilir. Senet Karşılığı Krediler, Mal Karşılığı Krediler, Otomobil Kredileri, gibi.

Güvence (Teminat) Türleri Açısından Krediler

- **Kefalet karşılığı verilen krediler;** bu tür kredilerde teminat, güvenilen bir kişinin ya da firmanın kefaleti olmaktadır. Kredi sözleşmesine alınması esastır.
- **Rehin karşılığı verilen krediler;** rehin alınan varlığa göre farklı isimlerle anılırlar. Her birinin güvencesinden kaynaklanan özgün bir yapısı vardır. Başlıca örnekleri; senet karşılığı krediler, emtia rehni karşılığı krediler, altın rehni karşılığı krediler.
- **İpotek karşılığı verilen krediler;** taşınmaz mülk ya da gemi rehni karşılığı verilen kredilerdir.
- **Alacak temlikli karşılığı verilen krediler;** kredilendirilen müşterinin bir alacağını bankaya devretmesi karşılığında kullandırılan kredilerdir.

Kaynakları Açısından Krediler

- **Banka kaynaklı krediler;** bankanın kendi kaynaklarından kullandığı kredilerdir. Özkaynak ya da yabancı kaynak (mevduat ve bankaca alınan krediler) farketmez. Bunların hepsi bankanın kendi kaynakları sayılır.
- **Banka dışı kaynaklara aracılık edilerek verilen krediler;** bankaların örneğin TCMB, Eximbank ve diğer kuruluşlardan sağladıkları fonlar; banka dışı kaynaklardır. Belli sözleşmelerle bu kaynaklara aracılık edilir.

Amaçları Açısından Krediler

- **Yatırım kredileri;** işletmelerin uzun vadeli yatırımlarını finanse etmede kullanılan kredilerdir. Genellikle proje finansmanı niteliğinde olduklarından yatırımın gerçekçiliği ve verimliliği öncelikle değerlendirilir.
- **İşletme sermayesi kredileri;** işletmelerin faaliyetlerini sürdürmek üzere kısa süreli finansman gereksinimlerini karşılamak üzere verilen kredilerdir.
- **İhtisas kredileri;** Konut kredileri, KOBİ kredileri, İhracat Kredileri gibi bankaların belirli bir alana yönelik vermiş oldukları kredilerdir.

Kullanıcıları Açısından Krediler

- **Kurumsal krediler;** Tüzel kişi işletmeler, ortaklıklar kurum sayılarak kullandıkları krediler kurumsal kredi olarak adlandırılmaktadır. Gerek dönen varlıklarının gerekse duran varlıklarının ve gerekse proje ve uluslararası ticaret işlemlerinin finansmanı için çeşitli büyüklükteki firmalara kullandıkları kredilerdir. İleri uygulama teknikleri gerektiren ve hukuksal detayı çok olan yan finansal hizmetlerle birlikte sunulurlar.
- **Bireysel krediler;** bankaların gerçek kişilere, ticari amaç dışındaki harcamaları / kullanımları için verdikleri kredilerdir. Belli standartlardaki basit uygulamalarla gerçekleştirilebilen işlemler sayılır.

Kullanım Yeri ve Kesimi Açısından Krediler

- **Yurtdışı krediler;** BDDK'dan alınan izinlerle yurtdışına, yurtdışında faaliyet gösteren Türk ya da yabancı işletmelere verilen kredilerdir.
- **Yurtiçi krediler;** özel kesime (kurumsal ve bireysel) ya da kamu kesimine kullandırılan kredilerdir. Ancak bu kredilerin Türk Lirası cinsinden olma zorunluluğu yoktur.

Banka Yetki Süreci Açısından Krediler

- **Otorize (Genel Müdürlük, Bölge Müdürlüğü Yetkisindeki) krediler;** banka yönetim kurulu, genel müdürlük kredi komitesi ya da genel müdür yetkisi ile karara bağlanan krediler olup belli tutarların üzerinde ve özel değerlendirme süreçlerine bağlanmış kredilerdir.
- **Şube yetkisindeki (Re'sen) krediler;** müşteri başvurularının incelenmesi, karara bağlanıp kullandırılması şubelerin yönetimine, şube kredi komitelerine bırakılmış kredilerdir.

Bankacılık Uygulama Yöntemleri Açısından Krediler

- **Borçlu cari hesap tekniğine dayalı (Rotatif) krediler;** baştan belli bir limitin tahsis edilip kullanımının ve geri ödemelerinin müşteriye bırakıldığı kredilerdir. Üç aylık dönemler itibarıyla faiz tahakkuk ve tahsili yapılarak işletilir.
- **Geri ödeme planına bağlı, taksitli krediler;** genellikle bireysel nitelikte olup başta toplu bir ödeme yapıp tahsili bir takvime bağlanan kredilerdir.
- **İskontolar;** müşterinin sahip olduğu bir alacak senedinin bedelinin vadesinden önce belli bir faiz oranıyla iskonto edilerek alınması biçimindeki kredilerdir.
- **Spot krediler;** belli bir tutarın belli bir tarihte toptan geri ödenmesi ilkesine dayalı olarak kullandırılan kredilerdir.

Kredi Uygulaması

Bankalarda Kredi Uygulama Süreci

Bankalarda kredilendirme işlemleri belli bir işlemler sıralaması biçiminde gerçekleşmekte, böylece oluşan basamaklar sağlıklı bir ilerlemeye yardımcı olmaktadır:

- a. Müşteriyle ön görüşme ve kredi başvurusu,
- b. Kredi analizi ve müşterinin kredi yaraşırılığının belirlenmesi,
- c. Kredinin yapılandırılması,
- d. Kredinin izlenmesi,
- e. Kredinin kapanması (Ödenerek sonlanması ya da yasal takiple tasfiye edilmesi).

Bankalarda Kredilendirme İlkeleri

Bankalar ve kredi kurumları, kredilendirme işlemlerini, kendi stratejileri doğrultusunda esnetmek, genişletmek ve çeşitlendirmek koşullarıyla, belli ilkelere dayandırır. Bu ilkelerin genel kabul görmüş başlıcaları şöyle sayılabilir:

- a. **Sağlamlık İlkesi:** Kredilerde en bilinen risk geri ödenmemesidir. Kredinin geri dönüşünde sorun olmaması, bunun içinde hem müşterinin kredi yaraşırılığının iyi saptanması hem alınan güvencelerin geçerliliğinin yeterli olması gibi noktalara baştan özenle bakılması gerekir.
- b. **Verimlilik İlkesi:** Krediler, faiz getirilerinin yanı sıra bankanın ek kazanç getiren hizmetlerini artırmaları ve yeni kaynak yaratma potansiyeli taşımaları yönünden farklı derecelerdeler. Kredilendirme seçimlerinin doğru yapılması bankanın kazancını daha çok artıracaktır.
- c. **Akışkanlık İlkesi:** Özellikle borçlu cari hesap biçiminde kullandırılan –“Rotatif” - kredilerin vadesine kadar aynı tutarda donuk kalması yerine sık sık bakiye değiştiren parasal hareketlerle canlı olması olumlu bir göstergedir.

Bu ilke doğal olarak belli bir geri ödeme tablosuna bağlanmış tüketici kredilerinde ve finansal kiralamalarda hesap hareketlerine yansımaz. Bu tür taksitli ve spot krediler için sağlık göstergesi akışkanlık değil ödemelerin baştan yapılan takvimi aksatmadan yapılmasıdır.

- ç. **Uygunluk İlkesi:** Krediler tahsis edildikleri kullanım amacına uygun kullanılmalıdır ki baştan öngörülen ekonomik sonuçlar sağlanabilsin. Kredinin geri ödenmesi açısından da amacın gerçekleştirilmesi önemlidir. Amaca uygunluk, konut ve otomobil türü tüketici kredilerinde, Fatura finansmanları, finansal kiralama ve girişim sermayesi ortaklıklarında işlemin doğası gereği kendiliğinden sağlanır.
- d. **Yaygınlık İlkesi:** Kredilendirilmede, belli kesimlerde (Sektör) ve sınırlı sayıdaki firmada (Müşteri) yoğunlaşmadan kaçınılması; çeşitlilik sağlanması gerekir. Ancak bu ilke, riskin dağıtılması açısından yararlı olmakla birlikte kredilerin izlenmesi açısından zorluklar yaratabilir.
- e. **Yapısal Denge İlkesi:** Banka kredileri bir portföy oluşturmaktadır. Bu portföyün sağlığı belli bir takım yoğunlaşmalardan uzak, dengeli dağılım göstermesine bağlıdır. Verilen kredilerin, örneğin; Kurumsal–Bireysel, Yurt İçi–Yurt Dışı, Yerel Para–Yabancı Para, Kısa Vadeli–Uzun Vadeli olmak gibi çeşitli ayrımlar itibarıyla dengeli bir portföy yapısı sergilemesi sağlık ilkesini makro planda ve teknik düzeyde destekler.

Bankalarca Kredi Yaraşırlığı Değerlemesi

Kredi yaraşırlığı değerlendirme (Kredibilite Analizi / Finansal Analiz / Mali Analiz) çok kapsamlı bir konudur. Kullanılacak kredilerin sağlıklı yapılandırılması açısından önemlidir. Bankalar bir müşterinin kredi değerliliğini saptamak üzere;

- Kurumsal krediler için şirketlerin finansal raporları üzerinden **finansal analiz**,
- Bireylerin gelir gider yapıları ve yaşam durumları üzerinden **puanlama (Skoraj)** çalışmaları yaparlar.

Bu değerlendirme çalışmaları ile kredinin kabul ya da reddi kararı verilir. Eğer kabul edilecekse tutar, teminat vade gibi etmenler gözetilerek kredinin sağlam ve verimli bir biçimde yapılandırılması sağlanır.

Finansal analiz, genellikle işletmelerin finansal raporları (Bilanço, Gelir Tablosu vb.) üzerinde yapılır; statik ya da dinamik, dikey ya da yatay, oran analizlerine dayanır. Bireyler için finansal raporlar

söz konusu olmadığından sadece gelir gider dengelemleri ve varlık yapılarını değerlemeye yönelik puanlamalarla durumları saptanır.

Bireylerin ve işletmelerin finansal durumları hakkında, bankalararası bilgi paylaşımına yönelik “TBB/Risk Merkezi” ve “Kredi Kayıt Merkezi” gibi kaynaklardan; toplanmış olan finansal sicil bilgilerinden de ayrıca yararlanılır.

Kredibilite Analizinde “7C / 7K” Yaklaşımı

Bu değerlendirme işlemlerinin yanı sıra çeşitli değerlendirme yaklaşımları da kullanılabilir. Örneğin kredi yaraşırlığı değerlendirme yöntemi olarak “7C / 7K” uygulaması oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Kredilendirilecek kurum ya da bireyin durumu aşağıda sayılan açılardan ele alınarak değerlendirilir:

1. Character Karakter
2. Capacity Kapasite
3. Capital Kapital
4. Collateral Karşılık(Teminat)
5. Conditions Koşullar
6. Compliance Kurallara Uygunluk
7. Credit File Kredi Dokümanlarının Yeterliliği

Banka Kredilerinde Yasal Sınırlamalar

Bankacılık sisteminin risklerden korunması ve kredilerin ekonomik işlevlerine etkinlik kazandırmak amacıyla, banka kredilerine, 5411 sayılı Bankacılık Yasasının 54. Maddesinde yer aldığı gibi bazı sınırlamalar getirilmiştir:

- Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullanılabilecek kredilerin toplamı özkaynakların **yüzde yirmibeşini** aşamaz.
- Bu oran risk grupları (Bir gerçek kişi ile eşi ve çocukları, bunların yönetim kurulu üyesi veya genel müdürü oldukları veya bunların ya da bir tüzel kişinin birlikte veya tek başlarına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklar) bakımından **yüzde yirmi** olarak uygulanır.
- Bankalarca hakim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın ban-

kaların sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullanılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının **yüzde ellisini** aşamaz.

- d. Bir adi ortaklığa verilen krediler, **sorumlulukları oranında** ortaklara kullanılmış sayılır.
- e. Birlikte kontrol edilen ortaklıklara kullandırılan krediler, bu ortaklıkları birlikte kontrol eden hissedarların her birinin ortaklık sermayesinde sahip olduğu payların, birlikte kontrol ettikleri toplam paya oranı ölçüsünde ortaklığı birlikte kontrol eden her bir hissedarın dâhil olduğu risk grubuna kullandırılmış sayılır.
- f. Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna banka özkaynakların **yüzde onu veya daha fazlası** oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz.
- g. Bir risk grubuna kullandırılan kredilerin teminatını oluşturmak üzere aynı risk grubuna dâhil gerçek veya tüzel kişilerden kabul edilen aval, garanti ve kefaletler risk grubuna ait kredi sınırlarının hesabında dikkate alınmaz.
- h. Gayri nakdi krediler, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler, kabul edilen aval, garanti ve kefaletler, kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlarla gerçekleştirilen işlemler, Kurulca kabul edilecek ülkelerin merkezî yönetimleri, merkez bankaları ve bankaları ile yapılan işlemler veya bunlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, verilen diğer garantiler karşılığı yapılan işlemler kredi sınırlarının hesabında BDDK tarafından belirlenen esaslar ve oranlar dahilinde dikkate alınır.

Sınırlaması Olmayan Kredi İşlemleri

Bazı krediler için risk görülmediğinden sınırlama kapsamına alınmamış ve Yasanın 55. Maddesinde aşağıdaki gibi sayılmışlardır:

- a. Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler.
- b. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu

Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler.

- c. Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilatlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler.
- d. Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisi hâlinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullandırılmaya başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullandırmaları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kâr payı ve diğer unsurlar.
- e. Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları.
- f. Kurulca belirlenecek esaslar dâhilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler.
- g. Kurulca belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arza aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları.

Katılım Bankalarının Finansman Sağlama Yöntemleri

01/11/2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış olan "Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik" te (Md.19) Bankacılık yasasının 48. Maddesine göre kredi sayılan finansman yöntemleri kapsamında; katılım bankalarının finansman sağlama yöntemleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

1. **Kurumsal Finansman Desteği:** Katılım bankası ile fonu kullanacak işletme arasında yapılacak bir sözleşme ile işletmenin gereksinim duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullandırılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankasıyla saklanması zorunludur.

2. **Bireysel Finansman Desteği:** Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satımına ilişkin belgenin bir suretinin saklanması zorunludur.
3. **Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı:** Katılım bankalarının gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullanılması işlemidir. Düzenlenecek "Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi" ile bankalar, fon kullandığı gerçek ve tüzel kişilerin kâr ve zararına, sözleşmede belirlenen oranlarda katılır. Bu sözleşmede bankaların kâr ve zarardan alacağı pay ve varsa alacağı teminatlar açıkça gösterilmek zorundadır; ancak, projenin kârlılığından bağımsız olarak önceden belirlenmiş tutarda bir kârın garanti edilmesine dair hükümler yer alamaz.
4. **Finansal Kiralama:** Taşınır ve taşınmaz malların 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun ilgili hükümleri çerçevesinde, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.
5. **Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı:** Katılım bankası ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir sözleşme dahilinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullanılması işlemidir.
6. **Ortak Yatırımlar:** Bankacılık Yasasında ki sınırlamalar dikkate alınmak kaydıyla, gelişme potansiyeli taşıyan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarılması koşuluyla, katılım bankalarının iştirak edilmesi ya da belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılınmasıdır. Sermayeye iştirak şeklindeki yatırımlar için düzenlenecek sözleşmelerde, sermayesine iştirak edilen şirketin yönetimi hususu başta olmak üzere

tarafların hak ve yükümlülükleri ile sermayenin halka arz edilmesi sürecine ilişkin hükümlere yer verilmesi zorunludur.

Kurumsal Krediler

Günümüzde bankacılık hizmetlerinin organizasyonu hedef müşteri kitlesine odaklanılarak yapılmaktadır. Kredi işlemleri de öncelikle; bireysel ve kurumsal olarak ikiye ayrılmakta ve bu kullanıcıların gereksinimleri göz önünde bulundurularak değişik hizmet paketleriyle desteklenmektedir.

Kurumsal krediler ise kullanıcı firmaların büyüklüğü ve dolayısıyla gereksinim duyacakları hizmet yelpazesi ölçü alınarak farklı yapılandırılmaktadır. KOBİ'ler için işletme şubeleri; büyük firmalar için ticari şubeler; uluslararası faaliyetleri olan şirketler için de kurumsal hizmet şubeleri yapılandırılmıştır.

dikkat

Kurumsal krediler dış ticaret işlemleri ve proje finansmanları başta olmak üzere çeşitli finans hizmetleriyle bütünselleşmiş kredilerdir. Nakit kredilerin yanı sıra gayri nakdi krediler de kurumsal finansman uygulamasında önemle yer alır.

Nakit krediler hem yerel para biriminden hem döviz üzerinden verilebilir. Gayri nakdi kredilerde hem para birimi hem sağladığı garanti kapsamı itibarıyla farklı türlere ayrılır.

Nakit Krediler

Bankacılık sisteminin temel işlevlerinden birini oluşturan nakit krediler, bankalar tarafından finansman gereksinimi duyan ve kredi yaraşırılığı olan müşterilere parasal bir tutarın ödenmesi suretiyle gerçekleştirilmekte ve banka bilançolarının aktifindeki ilgili hesap grubunda izlenmektedirler. Nakit krediler yerel para birimi üzerinden verilebildiği gibi döviz cinsi krediler ve dövizle endeksli kredilerde verilebilmektedir. Dövizli kredileri sadece döviz kazancı olan müşteriler kullanabilmektedirler.

Nakit kredi uygulamaları kredi türlerine göre değişmekte olup her kredinin tahsis edildiği anda

tümüyle kullanılma koşulu olmayıp kredili müşteriye tahsis edilen limit, teminat koşullarına uygun olarak gerektikçe, gerektiği kadar kullanılabilir.

Krediler bankaların en önemli gelir kaynağını oluşturur. Başta mevduat olmak üzere tüm banka kaynaklarının maliyetinin, nakdi kredilerden kazanılan faizle karşılanabilmesi esastır. Kredi faiz oranlarında rekabetçi oranlar verilebilmesi için bankanın başka gelirlerinin olması; öncelikle bankacılık hizmetlerinden sağlanan komisyon gelirlerinin yeterince yüksek olmasına bağlıdır. Krediler bir başka açıdan bakıldığında bankaların en ciddi risk kaynağıdır. Bu nedenle kredilendirme sürecinde yer alan nicel ve nitel finansal analizler ile puanlama çalışmaları çok önemlidir.

Nakit Krediler				
Borçlu Cari Hesap Tekniği Verilen Krediler • Kefalet Karşılığı Krediler • Senet Karşılığı Krediler (Senet Avansı Krediler) • Emtia Karşılığı Krediler (Emtia Avansı Krediler) • Mevduat ya da Nakit Blokajı Karşılığı Krediler • Pay Senedi, Tahvil, Hazine Bonosu, Yatırım Fonu Karşılığı Krediler • Altın Rehni Karşılığı Krediler • Alacak Temliki Karşılığı Verilen Krediler • İpotek Karşılığı Verilen Krediler • Açık Krediler	İskonto ve İştirak Yoluyla Kredilendirme	Taksitli (Geri Ödeme Planına Bağlı) Krediler	Yabancı Para Krediler	Döviz Endeksli Krediler

Şekil 1.3

Uygulamada yaygın olarak rastlanan bazı kredi türleri hakkında aşağıda özlü bilgiler çıkarılmış olup benzer krediler için de geçerli ilkelerin kavranması açısından yararlı olacaktır:

Borçlu Cari Hesap Tekniği ile Verilen Krediler

Muhasebe tekniği açısından krediler aktif karakterli ve borçlu hesaplardır; bilançonun aktifinde yer alırlar, borç bakiyesi verirler. Cari hesaplar ise bilindiği ve Türk Ticaret Kanunu'nda açıklandığı gibi, sürekli borç-alacak ilişkisinde olan iki tarafın borç ve alacaklarını ayrı ayrı istemek yerine, bir sözleşme olarak kaydederek izledikleri ve belli dönemler itibarıyla hesap kesip, bakiyeye faiz tahakkuk ettirip ödeme yaptıkları hesaplardır. Banka kredilerinin önemli bir bölümü borçlu cari hesap olarak açılmaktadır.

Bankacılıkta borçlu cari hesap uygulamasında krediyi kullanan müşteriye bir kredi limiti tahsis edilmekte; istediği zaman istediği tutarda kullanması ve istediği zaman istediği tutarda iade yapması mümkün olmaktadır. Bu kredi türünde hesap devreleri üç aydır: Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarının sonunda üç aylık dönemler itibarıyla faiz tahakkuk ettirilir.

Genellikle ticari kredilerde kullanılan bir yöntem olmasına karşılık kredi kartlarında ve kredili mevduat hesaplarında olduğu gibi bazı bireysel kredi türlerinde de aylık hesap kesim dönemleriyle, kullanılmaktadır.

Borçlu Cari Hesap yönteminin kullanıldığı krediler, teminatsız olabildikleri gibi kefalet (imza) ya da başka bir teminat karşılığında da çalıştırılabilmekte ve teminatlarına göre adlandırılmaktadırlar:

Kefalet Karşılığı Krediler

Teminatı, itibarlı kişi ve firmaların kefaletinden oluşan kredilerdir. Kredi sözleşmesine alınan kefalet imzalarıyla kredi güvenceye bağlanmaktadır. Bu yöntem geri ödeme planına bağlı taksitli kredilerde de kullanılmaktadır. Birden çok kefilin olması durumunda kefalet yükümlülüğü; “zincirleme kefalet” ya da “birlikte kefalet” biçimlerinde olabilir. Kefalet Karşılığı Krediler, “şahsi teminatlı krediler” olarak ta adlandırılmaktadır.

Senet Karşılığı Krediler (Senet Avansı Krediler)

İşletmelerin vadeli satışlar nedeniyle sahip oldukları senet ve çeklerin güvence olarak bankaya rehnedilmesi (rehin ciroyuyla devredilmesi) karşılığında kullandırılan ve borçlu cari hesap olarak çalıştırılan kredi türüdür. Teminata alınan senetlere müşterinin durumuna göre değişebilen belli bir marj (örneğin: % 20) uygulanarak kredi tutarı belirlenmektedir. Teminat olarak alınan senet ve çeklerin bedeli vadelerinde banka tarafından tahsil edilip kredi hesabına alacak kaydedilmekte; böylece kredinin tahsilatı sağlanmaktadır. Yeni senetler alındıkça yeni kredi limiti oluşmaktadır.

Senet tahsilatları nedeniyle faizin yanı sıra ayrıca komisyon alınmakta böylece kredinin verim oranı yükselmektedir.

Emtia Karşılığı Krediler (Emtia Avansı Krediler)

Emtia rehni karşılığı verilen kredilerde güvence, üzerinde usulüne uygun olarak banka lehine rehin hakkı tesis edilmiş olan bir maldır. Bu depolanması ve korunması sorun yaratmayacak; kolaylıkla bozulmayacak türden bir mal olup geleneksel olarak tütün, pamuk gibi belli bölgeler için önemli ürünlerden oluşmaktadır. Bu kredi türünde de gene emtianın ekspertiz değerinin belirli bir yüzdesi kadar kredi verilmektedir.

Rehinli emtianın depolanması yerine bir yedime teslim edilerek saklanması da mümkündür. Saklama nedeniyle alınan komisyon ve sigortalamaıyla sağlanan prim kredinin verim oranı biraz yükseltilebilmekteyse de özen gerektiren bir işlemdir.

Mevduat ya da Nakit Blokağı Karşılığı Krediler

Özellikle vadeli mevduat hesabı bulunan müşterilerin isteğı üzerine mevduatın rehin ve bloke edilmesi suretiyle açılan kredilerdir. Bu tür krediler

genellikle mevduatın vadesinin bozulmaması ya da yabancı para mevduatlarda dövizin korunması düşüncesiyle tercih edilir. Kredinin mevduatın vadesi aşılmadan kapatılması gerekir.

Nakit blokajı genellikle geçici teminat mektupları gibi kısa süreli gayri nakdi krediler için seçilen bir güvence olmaktadır.

Pay Senedi, Tahvil, Hazine Bonosu, Yatırım Fonu Karşılığı Krediler

Müşterinin portföyünde bulunan çeşitli menkul değerlerin bankaya rehnedilmesi suretiyle sağlanan güvenceler karşılığında verilen krediler, genellikle menkul değer yatırımdan çıkmaya değmeyen kısa vadeli ve küçük tutarlardaki gereksinimler için kullanılmaktadır. Bu kredi uygulamasında kredi tutarının güvenceyi oluşturan menkul değerlerin güncel piyasa değerine göre yeterli marjla, daha düşük belirlenmesi ve bu marjın korunabilmesi esastır. Teminata alınacak senetlerin menkul kıymetler borsasına kote edilmiş olmaları ve piyasa koşullarında geçerliliğini engelleyecek sorunların olmaması gerekmektedir.

Altın Rehni Karşılığı Krediler

Genellikle altın fiyatlarının yükseldiğı dönemlerde spekülâtif amaçlarla tuttuğı altınlarını bozmak istemeyen müşterilerin, geçici parasal gereksinimleri için kullandıkları kredilerdir. Emtia karşılığı verilen kredilerin yaygın bir çeşidi olarak uygulanmaktadır.

Alacak Temliki Karşılığı Verilen Krediler

Bu tür krediler genellikle yüklenici firmaların yaptıkları işler nedeniyle muhatap kurumlarda biriken hakedişlerinin bir noter temliknamesi ile bankaya devredilmesi suretiyle kullandırılmaktadır. Yapılan iş konusunda bankanın kesin bilgi sahibi olduğu yüksek dereceli müşterilerle girilen bir kredi ilişkisidir.

İpotek Karşılığı Verilen Krediler

Kredinin güvencesi olarak, borçluya ya da borçlu lehine işlem yapılmak üzere üçüncü bir kişiye ait taşınmazlar üzerine ipotek konulan kredilerdir.

Açık Krediler

Herhangi bir teminat alınmadan kullanılan bir kredidir. Kredi değeri yüksek, mali yapısı güçlü firmalara ya da itibarlı bireylere genellikle borçlu cari hesap biçiminde ve belli koşullarda kullanılır.

İskonto ve İştira Yoluyla Kredilendirme

Ticari senetlerin (bono ve poliçe) bankaya temlik cirosu ile devredilmesi karşılığında bedelinin belli bir orandan iskonto edilerek ödenmesi biçiminde uygulanan kredi işlemleridir. Borçlunun işlemin yapıldığı şehirden başka bir belediye sınırları içinde yerleşik olması durumunda işlem; “İştira” olarak adlandırılır. İskonto işleminde senedin mülkiyeti ve doğal olarak senet bedelinin tahsil ve takip hakkı bankaya geçmektedir. Bankanın, iskonto ya da iştira ederek aldığı senetlerin ödenmemesi durumunda müşterisinden talep etme hakkı da bulunmaktadır. Genellikle üç ay ve daha kısa vadeli senetler üzerinde işlem yapılmaktadır.

İskonto, faktoring uygulamasına benzer bir kredi işlemidir.

Taksitli (Geri Ödeme Planına Bağlı) Krediler

Kredinin topluca kullanılarak aylık, üç aylık vb. taksitlerle bir plan dahilinde geri ödenecek biçimde yapılandırılması; özellikle konut ve taşıt alımları için verilen ya da tüketim amaçlı bireysel kredilerde yararlanılan bir uygulamadır.

Spot Krediler

Kredi tutarının başlangıçta tam olarak kullanılarak belli bir vade sonunda tümüyle tahsil edilmesi biçimde yapılan bir kredi uygulamasıdır. Belli bir gereksinimin karşılanması amacıyla başvuru bir yöntemdir.

Yabancı Para Krediler

Yabancı para olarak kullanılan bu krediler, dışsatım ve dışsatım sayılı satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı işlemlerle ilgili firmaların finansman gereksinimlerine yönelik kredilerdir. Banka kaynaklarından kullanılan bu kredilerin genel olarak dışsatım bedelleri ile kapatılması esastır. Anapara ve faiz ödemeleri döviz ile yapılır.

32 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu kapsamında uygulaması yapılan bu krediler sadece TCMB tarafından alım-satım konusu yapılan para birimleri üzerinden açılabilen, ödeme genellikle doğrudan yurt dışına yapılmaktadır. Vergi, resim, harç ve Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) konusunda teşviklerden yararlandırılan kredilerdir.

Bankaların kendi aralarında döviz kredisi uygulamaları da mümkündür.

Döviz Endeksli Krediler

Döviz endeksli krediler, aslında yerel para üzerinden kullanılmakta ve tahsil edilmekte sadece tutarların hesaplanmasında bir konvertibl döviz esas alınmaktadır. Bu döviz endekslenen kredi firmaya, dövizin alış kuru üzerinden Türk Lirası olarak kullanılmaktadır. Bu krediler daha düşük faiz oranlı para birimlerinden kur riskini yüklenerek yararlanmayı düşünen firmalar için uygun bir finansman yöntemi olmaktadır.

Kur farkları, faiz ve komisyon ödemeleri üç aylık devre sonlarında ya da hesabın kapatılmasında endekslenen döviz üzerinden hesaplanarak işlem yapılmaktadır.

Nakit Dışı Krediler (Gayrinakdi Krediler)

Nakit Dışı Krediler (Gayri nakdi krediler), bankaların başlangıçta bir ödünç para vermesini gerektirmeyen sadece bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi konusunda bankanın müşterisi lehine garanti vermesi niteliğindeki işlemlerdir. Müşterilere sağlanan finansal güç bankanın müşterisi lehine verdiği garantiden kaynaklanmaktadır. Bu tür kredilerde bankalar müşterilerinin belli bir iş konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri durumunda doğacak zararı kendilerinin karşılayacağını ya da belli bir ticari işlem sonucu borçlarını zamanında ve tam ödemezlerse kendilerinin ödeyeceğini muhatap üçüncü kişilere karşı taahhüt etmektedirler.

Nakit dışı krediler farklı uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. Başlıca uygulama örnekleri şöyle sayılabilir:

1. Garanti (Teminat Kefalet) Mektupları
2. Kontgarantiler

3. Kefalet, Aval ve Cirolar
4. Kabul kredileri
5. Akreditifler

Gayri nakdi krediler, bilanço dışı işlemler olup Nazım Hesaplarda izlenir. Bankaların komisyon geliri sağladıkları en önemli hizmetlerdir.

Nakit dışı krediler belli koşullarda nakde dönüşebilir. Örneğin teminat mektuplarında garanti edilen iş banka müşterisi tarafından gerçekleştirilemez ya da istenildiği gibi sonuçlandırılmazsa; banka muhatabın uğradığı zararı tazmin edecek ve bu aşamada banka garantisi nakde dönüşecektir. Lehine garanti verilen müşteri yükümlülüğünü yerine getirememiş böylece banka baştan belirlenmiş olan tutarla sınırlı olmak üzere gerekli ödemeyi yaparak kredinin yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır. Banka yaptığı ödemeyi müşteriden nakden ya da aldığı teminatı paraya çevirerek tahsil edecektir. Kanuni takibe geçilmesi de söz konusu olabilir.

Akreditiflerde de dış alımcının mal bedelini ödememesi durumunda banka bu bedeli ödemekle yükümlü olacak ve kredi nakde dönüşecektir.

Bireysel Krediler

Bireysel krediler, gerçek kişilere ticari amaç dışındaki kullanımlar için sunulan kredilerdir. Kullanım yerine göre farklı türlere ayrılmakta ve her grup kendine özgü özellikler taşımaktadır. Bu krediler doğrudan müşteriye ödendiği gibi birçok uygulama türünde satın alınacak mal ya da hizmetler karşılığında satıcı firmaya ödenmektedir. Bu ikinci durumda, satın alınan taşıt ya da konut üzerinde banka lehine rehin hakkı tesis edilmekte ve böylece kredinin kendi kendine teminat oluşturması sağlanabilmektedir.

Bireysel kredilerin çeşitli toplumsal ve ekonomik yararları görülmekte olup sağladıkları en önemli iki katkısı şöyle özetlenebilir:

- a. Bireylerin zamanlar arası optimizasyon yaparak gelecekte elde edecekleri gelirleri önceden kullanabilmesi, eş deyişle birikim süreci sonunda satın alabileceği bir malı negatif birikimle (borçlanma) çok önceden alıp yaşam düzeyini daha erken yükselebilmesi,
- b. Peşin parayla alım yapmanın kazandırdığı pazarlık gücü.

Bazı bireysel krediler (kredi kartlarında ve kredili mevduat hesaplarında) borçlu cari hesap yöntemiyle kullanılabilir. Bu kredi türünün yaygın uygulama yöntemi; kredinin bir defada kullanılarak eşit ya da değişen taksitlerle geri ödemesi biçimindedir. Geri ödeme tablolarına bağlı taksitli kredilerdir.

Bireysel kredilerin vadeleri, kredi kullanılarak alınacak mal ya da hizmetin niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunca 27 Eylül 2016 tarih ve 29840 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile yapılan son değişikliklerle; tüketici kredilerinin vadesi en çok 48 ay olabilmektedir. Konut alımlarında ise vade sınırı uygulaması bankalara göre değişmekte 300 aya kadar uzayabilmektedir.

Bireysel kredilerde kurumsal kredilerden farklı olarak tüketici hakları ön plana geçmekte ve müşterilerin belli konularda önceden bilgilendirilmesi gerekmektedir:

- Uygulanan faiz oranı,
- Kredinin aylık ve yıllık maliyeti,
- Vergi ve diğer masraflar,
- Faiz hesaplama yöntemi,
- Geri ödeme koşulları,
- Kredinin vadesinden önce kapatılabilme koşulları.

Bireysel krediler, farklı ölçütlere dayanılarak çeşit yönünden çok geniş bir yelpaze oluşturabilmektedir. Ancak kitabımızın kapsamı açısından öne çıkan başlıca şu üç grupta yoğunlaşmaktadırlar:

Tüketim (İhtiyaç) Kredileri

Bireylerin gelirleriyle harcamaları arasında oluşan zaman uyumsuzluklarının olumsuz sonuçlarını engellemek; ödemelerini gecikmeden gerçekleştirebilmek için yararlandıkları bir kredi türü durumundadır.

Genellikle dayanıklı tüketim malları alımına ya da tatil, eğitim, sağlık, evlilik nedeniyle yapılan harcamalara ve bunların taksitlerini ödemeye yönelik kredilerdir.

Taşıt Kredileri

Bankalarca gerçek ya da tüzel kişilere, yeni ya da ikinci el taşıt alımlarında kullanılmak üzere verilen kredilerdir. Genellikle kredi bedeli, krediyi talep eden alıcıya değil satıcı firmaya ödenmekte; taşıt üzerine banka lehine rehin tesis edilerek kredi teminatlandırılmaktadır.

Bankalar itibarıyla uygulama farklılıkları olmakla birlikte yeni bir taşıt için vergiler dahil tüm fatura bedeli üzerinden; ikinci el taşıtlar da ise sigorta tarifelerinin esas alındığı kasko bedeli üzerinden %10–20 gibi bir marj uygulanarak kredilendirme yapılabilmektedir.

Konut ve İşyeri Kredileri

Genel olarak 21.02.2007 tarih ve 5582 sayılı “Konut Finansmanı Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile ülkemizde oluşturulan ipotekli konut finansmanı sistemi kapsamında uygulanan; hazır ya da proje aşamasındaki konut alan gerçek kişilere finansman olanağı sağlayan bir kredi türüdür. Çok uzun vadeli olabilmektedirler.

Konut satın alımına özgü olmak üzere bu krediler BSMV ve KKDF kesintilerinden istisna tutulmuşlardır.

Bu krediler yeni yapılmış konut ya da işyeri için verilebileceği gibi kullanılmış konut ya da işyerleri için de verilebilir. Krediyi konu olan taşınmazın ipotek alınması ve borçlunun “gelir/ödeme” yapısı yeterince güçlü değilse ayrıca bir kefil alınarak kullanılmaktadır. Proje aşamasında da kredilendirilebilir. Proje aşamasındaki konut satışlarında kredilendirme ancak bankaların üretici firmalarla yaptığı özel anlaşma hükümleri çerçevesinde mümkün olabilmektedir.

Kredilerde Faiz Hesaplamaları

Kredi işlemlerinde faiz hesaplamaları kredinin türüne göre farklı yöntemlere dayanılarak yapılmaktadır. Borçlu cari hesap biçiminde işleyen kredilerde, kaç gün için kaç lira kullanıldığına bakılarak üç aylık dönemler için adet saptanmakta ve dönemsel hesaplamalar yapılmakta; baştan toplu olarak kullandırılan taksitli kredilerde ise geri ödeme tablosu oluşturularak, anüite formüllerinden yararlanılmaktadır.

Borçlu Cari Hesaplarda Faiz Hesaplamaları

Borçlu cari hesap türü kredilerde faiz hesabı mevduat hesaplarında kullanılan formülden yararlanılarak yapılmaktadır. Tek fark kredilerde, bir yılın 360 gün olarak hesaba alınmasıdır. BCH Faiz Formülü:

$$\text{Faiz Tutarı} = \frac{\text{Kredi Tutarı}(A) \times \text{Gün Sayısı}(n) \times \text{Faiz Oranı}(t)}{100 \times 360}$$

Bireysel Kredilerde Taksit ve Faiz Hesaplamaları

Bireysel kredinin kullandırılması sırasında geri ödeme tablosunun öncelikle çıkarılıp müşteriye verilmesi ve bu ödeme planında her dönem ödenmesi gereken anapara, faiz, fon ve verginin gösterilmesi gerekmektedir.

Aylık taksitlerle 1 yıl vadede geri ödenecek; aylık faiz oranı %1,23 olan 10.000 Türk Liralık bir tüketici kredisinin “Geri Ödeme Planı” tabloda görüldüğü gibidir.

Bu tabloda yer alan tüketici kredisinde;

- KKDF oranı %15;
- BSMV oranı %5 olup faiz tutarı üzerinden hesaplanmaktadır.

Kredinin yıllık maliyet %17.76; aylık efektif maliyet ise %1.48 olmaktadır.

Uygulanacak faiz oranı sabit ya da değişken olabilir. Faiz oranı değiştiğinde yeni ödeme planı ilk taksit döneminden itibaren geçerli olur. Kredinin eşit taksitlerle ödenmesi durumunda anüite formülleri yardımıyla ödeme planı hazırlanabilir. Anüite, sabit faiz ve eşit zaman aralıklarıyla, eşit tutarlarda yapılan ödemeler dizisine verilen addır. Eşit ödemeler dizisinin bugünkü değerini veren formül ve öğeleri şöyledir:

$$ABD = A \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^n \times i}$$

ABD : Eşit taksitlerin bugünkü değerini,

A : Eşit taksitleri,

i : Devre faiz oranını,

n : Devre (taksit) sayısını, göstermektedir.

Örneğin, bir banka aylık %1 faizle, 18 ayda eşit taksitlerle geri ödenecek 30.000 Türk Lirası tutarındaki bir bireysel kredinin ödenecek eşit faiz taksitlerinin bugünkü değeri, alınan krediye eşit olacağından yukarıda verilen eşitlikten yararlanılarak aylık eşit faiz taksitleri şöyle hesaplanacaktır:

$$30.000 = A \frac{(1+0,01)^{18} - 1}{(1+0,01)^{18} \times 0,01}$$

$$A = 1.829,46 \text{ TL}$$

Bulunan bu faiz tutarına ayrıca Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) ve Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) de eklenmelidir. Hesaplanan eşit taksitler, hem anapara payını hem de faiz payını kapsamaktadır. Faiz payı ve anapara payı her taksitte farklıdır. Her dönem üzerinden faiz ödenecek anapara biraz daha azalmış olduğundan eşit taksitle kredi geri ödemelerinde ilk taksitteki faiz payı en yüksek, son taksitte en düşük; anapara payı ise ilk taksitte en düşük, son taksitte en yüksek düzeyde olacaktır. Taksitlerdeki faiz payı giderek azalacak anapara payı artacaktır.

Kredi Faizleri Üzerindeki Yasal Yükler

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV): Kredi faizleri ve varsa bir endekse bağlı kredilerde endeks farkı üzerinden, 6802 sayılı Gider Vergisi Yasası, 28. Madde hükmünce, ayrıca “Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi” (BSMV) kesintisi yapılması gerekmektedir. Vergi oranı %5’tir. Konut kredisi BSMV kapsamı dışındadır.

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF): Kredi faizleri üzerinden hesaplanan ve faiz yükünü artıran bir başka etmen de “Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu” dur. KKDF bankalarca faizle birlikte müşteriden tahsil edilmek zorundadır. KKDF kesinti oranı kredi türüne göre farklılık göstermekte olup sık sık değiştirilmekte; örneğin enflasyonun arttığı dönemlerde para arzını dolayısıyla kredi talebini kısmak üzere KKDF oranı yükseltilmekte, tersi durumlarda düşürülmektedir.

TCMB tarafından yönetilmekte olan ve faiz tutarı üzerinden hesaplanan Fon kesintisi oranı;

- i. Tüketici kredilerinde %15,
- ii. Konut kredilerinde %0,
- iii. Diğer bazı kredilerde %3 tür.

dikkat

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu; devletin kalkınma planları ve yıllık programlarda öngördüğü hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas kredilerinin maliyetini düşürebilmesi için oluşturulmuştur. Fon, TCMB tarafından yönetilmekte olup, tüketici kredilerinde kesinti oranı %10, konut kredilerinde %0, diğer bazı kredilerde %3 tür.

Tablo 1.1 Bireysel Kredi Geri Ödeme Planı

Taksit No	Vade	Taksit Tutarı	Ana Para Tutarı	Faiz Tutarı	KKDF Tutarı	BSMV Tutarı	Kredi Bakiyesi
1	21.12.2012	915,43	767,83	123,00	18,45	6,15	9.232,17
2	21.01.2013	915,43	779,16	113,56	17,03	5,68	8.453,01
3	21.02.2013	915,43	790,66	103,97	15,60	5,20	7.662,35
4	21.03.2013	915,43	802,33	94,25	14,14	4,71	6.860,02
5	21.04.2013	915,43	814,17	84,38	12,66	4,22	6.045,85
6	21.05.2013	915,43	826,20	74,36	11,15	3,72	5.219,65
7	21.06.2013	915,43	838,39	64,20	9,63	3,21	4.381,26
8	21.07.2013	915,43	850,77	53,89	8,08	2,69	3.530,49
9	21.08.2013	915,43	863,32	43,43	6,51	2,17	2.667,17
10	21.09.2013	915,43	876,06	32,81	4,92	1,64	1.791,11
11	21.10.2013	915,43	889,00	22,03	3,30	1,10	902,11
12	21.11.2013	915,44	902,11	11,10	1,67	0,56	0,00
Genel Toplam		10.985,17	10.000,00	820,98	123,14	41,05	

Bankacılıkta Finansal Aracılık Dışı Genel Finansman İşlevleri

Bankaların en önemli fon kaynağı mevduat; temel finansman yöntemleri de kredi vermektir. Ancak para ve kredi piyasalarının genişlemesiyle finansman alanının yeni araç ve yöntemlerle uygulama çeşitliliği kazanması üzerine bankacılık sistemi de geleneksel finansal aracılık işlevini aşan türde kaynak bulma, kaynaklara erişim sağlama ve fonlama uygulamalarında aşamalar kaydetmiştir.

Bankacılıkta uygulaması giderek yaygınlaşan finansal aracılık dışı başlıca genel finansman işlevleri şunlardır:

1. İşletmelerin doğrudan borçlanmalarına katkıda bulunmak
2. Menkul Değerleştirme yoluyla yeniden aracılık uygulamaları
3. Proje finansmanı
4. Yabancı ya da kamu kaynaklı destek kredilere aracılık
5. Mikro finansman

İşletmelerin Doğrudan Borçlanmalarına Katkıda Bulunmak

Firmalar, bankalardan kredi kullanmak yerine kendi koşullarına daha uygun olabilecek vade ve

faiz koşullarıyla tahvil ve bono çıkararak doğrudan borçlanma yoluna gidebilmektedirler. Özel sektör tahvil ve bonoları zaten çok eskiye uzanan bir finansman yöntemidir.

“Doğrudan Finansman” olarak, gelişmiş ekonomilerde, tanınmış büyük şirketlerin kullandığı bir seçenektir. Ancak çağımızda tahvil çıkarma formaliteleri ve satışın başarıyla sonuçlandırılması; ayrıca uygulamanın sağlığını gözetten bir takım yasal zorunluluklar bankaların (yatırım bankacılığı) devreye girmesini gerektirmektedir. Bu yöntemle sağlanacak kaynaklar için bankaların finansal aracılıkları (kredi) yerine bu kez farklı bir destek olarak bankalardan hizmet aracılığı ya da garanti katkısı söz konusu olmaktadır. Bu katkı iki biçimde olabilmektedir:

- a. Bankalar, firmalarla yapılacak anlaşmalar çerçevesinde söz konusu “özel sektör borçlanma senetleri” nin halka arz edilmesini, tahsilatlarını ve vadesinde geri ödemesini şirketler adına gerçekleştirebilirler. Doğal olarak halka arzlar genel olarak bir sermaye piyasası işlemidir. Bu uygulama sermaye piyasası mevzuatı kapsamında bankaların yetkinlik derecelerine göre hizmet paylaşımıyla gerçekleştirilir.
- b. Bankalar, belli bir komisyon karşılığında özel sektör borçlanma senetlerine garanti verebilirler; bu durumda doğrudan borçlanma

yöntemiyle finansman arayan şirketin itibar ve güvenilirlik derecesi yükseleceğinden piyasaya çıkan **“banka garantili borçlanma senetleri”**, piyasada daha düşük faizle daha çok talep görecektir.

Yeniden Aracılık İşlevi: Menkul Değerleştirme Uygulamaları

Bankalarca verilmiş olan ve sermaye piyasası mevzuatında türleri belirlenmiş olan kredilerden (tüketici kredileri, konut kredileri, ihracat kredileri, vb.) oluşturulan portföylerin; menkul değerlere (Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, İpotek Teminatlı Menkul Kıymetler, Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler, vb.) dönüştürülerek getirilerinin önemli bir kısmıyla birlikte finansal yatırımcılara satılması mümkündür. Böylece, bankaların bu kredilere yatırdıkları fonları tekrar topluca ellerine geçirek yeni plasmanlar için toplu likit kaynaklara ulaşması olanağı doğmaktadır. Bu işlem baştan verilen kredilerden sağlanan faiz getirisinin bir bölümüyle yetinip gerisini menkul değeri satın alan yatırımcılara aktarmak karşılığında gerçekleştirilmektedir. Ancak elde edilen yeni likidite olanakları tekrar, tekrar kredilere ve menkul değerlere dönüştürüldüğünde ortaya çıkan gelir akımından bankaya kalan paylar; başlangıçtaki kredi portföyünden sağlanacak faiz gelirinin çok üstünde olabilmektedir. Ayrıca bankaların kredi olanakları genişlemektedir.

Yeniden aracılık (Reintermediation) uygulaması, esasında teknik olarak, yatırım bankacılığı yetkinde yapılan bir sermaye piyasası işlemidir. Ancak bankacılık sisteminin etkinliği açısından çok yararlı bir uygulamadır.

Bu uygulama ile baştan yapılan finansal aracılık (Mevduat-Kredi süreci) ikinci ve farklı nitelikteki bir aracılıkla tamamlanarak hem bankaların finansman faaliyeti etkin bir biçimde bütünselleştirilmekte hem de bireysel ve kurumsal finansal yatırımcılar için çekici menkul değerler ortaya çıkarılmaktadır.

Proje Finansmanı

Proje finansmanı normal kredilendirme işlemlerini aşan, farklı finansman yöntemleri ve danışmanlık hizmetleriyle kapsamı genişletilmiş bir uygulama olup verilecek kredilerde; kredilendirilecek firmanın durumundan çok, yatırım konusu, projenin fizibilitesi önem taşımaktadır. Yatırım tutarı

itibarıyla çok büyük hacimli bir tek proje olabileceği gibi; bir örnek uygulamalarla çok sayıda küçük uygulamanın toplamıyla yüksek hacme ulaşan bir proje de söz konusu olabilir.

“Proje bankacılığı” olarak da anılan bu hizmet; banka kredilerinin tahsisi aşamasında kredinin amacını ön plana tutan bir yaklaşıma dayanmakta olup öncelikle kredi isteyen firmanın kullanım amacını oluşturan yatırım projesi değerlendirilerek bir tür finans mühendisliği yapılmaktadır. Firmanın kendi kredi yaraşırılığı ve kredi için alınacak güvenceler ikinci planda kalmakta kullanılacak kredi ile yapılacak yatırımın geçerliliği ön plana çıkmaktadır.

KOBİ’ler için geliştirilmiş; küçük ama yaygın, uygulama örneklerinin de bulunmasına karşılık yatırım projelerinin finansmanı genellikle büyük ölçekli girişimler için gerekmektedir. Büyük bayındırlık uygulamaları, enerji yatırımları, altyapı yatırımları, gayrimenkul yatırımları, yeni yatırımlar, uluslararası sermaye hareketleri ile devren şirket satın alımları ve özelleştirmeler; ekonomide geleneksel kredilerden çok proje finansmanı desteğini gerektirmektedir.

Proje finansmanı ile orta ve uzun vadeli her bir projeye özel olarak yapılandırılan nakdi ve gayri nakdi finansman paketleri oluşturulmakta böylece ortaya özel ürünler ve çözümler çıkarılmaktadır. Kredinin kullanılması kendi teminatını yaratacak bir süreçle yapılmakta; kredinin geri dönüşü de gene projenin bitiminden sonraki olası performansına göre belirlenmektedir. Bankalar kredi müdürlükleri arasında özel olarak proje finansmanı birimleri oluşturmaktadırlar. Bu birimlerin karar aşamasında proje sahibi müşterilerle işbirliği içerisinde çalışması ve projenin finansman koşullarının oluşturulması gerekmektedir.

Proje bazlı finansal analize dayanan bu tür kredi işlemleri genellikle **“Kalkınma Bankacılığı”** nın işlevleri kapsamına girmektedir. Bazı büyük ticari bankaların iştirak olarak kurduğu kalkınma bankaları bulunmakta ve iş bölümü yapılmaktadır.

Proje finansmanı konusunda bazen kalkınma bankalarının dışında **“Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları”** daha isabetli bir finans kaynağı olarak yer alabilmektedirler. Bu nedenle birçok ticari banka, projelerin finansmanı faaliyetine yönelik bir iştirak olarak **“Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları”** kurmuş bulunmaktadır.

Ülkemizde, Kurtuluş Savaşı sonrasında, Cumhuriyetin ekonomik yönden de kalkınması için yeni kurulan ve yeniden yapılandırılan belli bankaların sadece belli kesimleri kredilendirmekle görevlendirilmesi proje bankacılığının öncü örneklerindendir.

Örneğin Etibank madencilik kesimini; Sümerbank dokumacılık kesimini; Denizbank denizcilik kesimini; Halk Bankası KOBİ'leri; İller Bankası belediyeleri ve Anonim Ortaklığa dönüştürülen Ziraat Bankası da tarım kesimine finansman sağlamak ana işlevini yüklenmişlerdir. Bu bankaların işlevi, genel bir kredilendirme olmaktan çok belli alanlardaki kapsamlı projelerin gerçekleştirilmesi olmuştur.

dikkat

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu; devletin kalkınma planları ve yıllık programlarda öngördüğü hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas kredilerinin maliyetini düşürebilmesi için oluşturulmuştur. Fon, TCMB tarafından yönetilmekte olup, tüketici kredilerinde kesinti oranı %10, konut kredilerinde %0, diğer bazı kredilerde %3 tür.

Yabancı Kaynaklı ya da Teşvik Amaçlı Kredilere Aracılık

Belli amaçların gerçekleştirilmesine yönelik uluslararası fonlar ve ulusal kamu kaynakları; bankalar kanalıyla kullanıcılarına aktarılmaktadır. Birçok uluslararası kalkınma bankasının fonları, ilgili ülke ve alanlara, hedef üretici ya da tüketici kitleye, belli sözleşmeler çerçevesinde, bankacılık sistemi aracılığı ile kullanılmaktadır.

Yabancı kaynaklı fonların, özellikle kalkınma bankacılığında çok çeşitli ve yaygın olmasına karşılık; ticari bankalarda genellikle KOBİ faaliyetlerini ya da dışsattımları desteklemeye yönelik ülke kredileri alanında yoğunlaşmaktadır. Örneğin, Türkiye'de, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) ülkemizde dışsattımı desteklemek üzere üretici ve dışsattımcıların yönelik kredi uygulamaları geliştirmiş olup bunlar firmaların ticari bankaları aracılığıyla kullanılmaktadır.

Dışsattım hazırlık faaliyetlerinde kullanılmak ve vadeli satış olanaklarını güçlendirmek üzere sevk

öncesi ve sevk sonrası kullanılabilecek bu krediler bankalar için kendi finansal hizmetlerinin dışında ek bir hizmet alanı oluşturmaktadır.

Dışsattımın teşviki amacıyla her ülkede geliştirilmiş benzer kapsamda uygulaması olan "Ülke Kredileri" de ticari bankaların aracılık ettiği bir başka finansman alanıdır. Bu krediler Almanya, Japonya, Fransa, Çin, İngiltere, İsviçre, ABD gibi ülkelerin yoğun olarak uyguladığı; kendi ülkelerinden yapılan dışsattımın gelişmesi için diğer ülkelerdeki dışsattımcılara yönelik kredileridir.

Bu krediler her ülkenin kendi "Dışsattım Kredi Kurumları" (Export Credit Agencies) tarafından dışsattımcıyı kredilendiren diğer ülkedeki yerel bir bankanın vereceği krediye garanti sağlamak biçiminde gerçekleştirilmektedir.

Mikro Finansman / Mikro Krediler

Bu krediler ticari olmaktan çok toplumsal amaçlıdır. İşsizlere iş bulmak yerine onların bir serbest meslek sahibi esnaf olarak üretici olmalarını sağlamak düşüncesiyle oluşturulmuş bir sistemdir. Yoksul birini basit bir girişimci yapmak; örneğin, ayakkabı tamircisi, kalaycı, kilimci gibi basit bir iş sahibi olarak ekonomiye katılmasına yetecek tutarda kredilendirmek; mikro finansmanın temel ilkesidir.

Bu kredilerde teminat, esnafın birbirine olan kefaletidir. Kredi ödenmediğinde kefiller sorumlu olacağından ve borçlu kefillere karşı zor durumda kalacağından batık oranı düşük kalmaktadır.

Bangladeş'te Nobel ödüllü Prof. Muhammet Yunus tarafından mikro finansman sağlamak amacıyla kurulmuş olan Grameen Bank 1970'li yıllarda bu konuda örnek uygulamalar yapmıştır, yapmaktadır.

Ancak pek bilinmemesine karşın, Türkiye'de Halkbank'ın kuruluşuyla uygulamasına başlanan; esnaf kefalet kooperatiflerinin güvencesiyle (birden çok esnafın bir birine kefil olmasıyla) verilen küçük tutarlı esnaf kredileri aslında mikro finansmanın öncüsüdür. Günümüzde esnaf kefalet kooperatiflerinin işlevi genişletilerek benzer bir kurum olan "Kredi Garanti Fonu" oluşturulmuştur.

✓ Karl Weber: "Muhammet Yunus / Sosyal İşletme Kurmak" Dogan-Egmont Yayıncılık. İstanbul. 2012.

Öğrenme Çıktısı

5 Kredi kavramını kavrayabilme
6 Banka kredilerini tanımlayabilme

Araştır 2

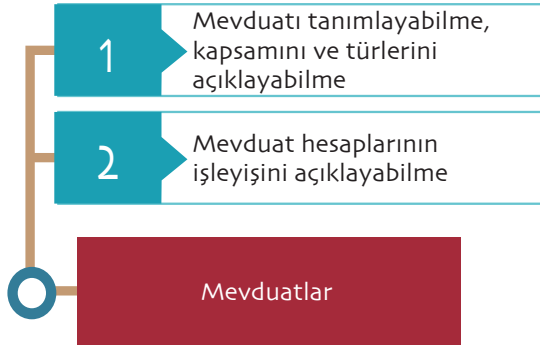
Bankalar kredi kullanırken hangi limitleri gözetmek zorundadırlar? Açıklayınız.

İlişkilendir

İşletmelerin doğrudan borçlanma yoluyla kaynak arayışları ile bankaların hizmetlerini ilişkilendirin.

Anlat/Paylaş

Bir bankadan alınan 50.000 TL tutarındaki bireysel kredi için yıllık %18 faiz uygulanacaktır. Alınan kredi 24 ayda, aylık eşit taksitlerle geri ödeneceğine göre; her ay ödenecek taksitler ile ilk taksitteki faiz ve anapara payını hesaplayarak paylaşın.

1 Ticari Bankalar mevduat toplayıp kredi veren finansal kurumlardır. Finansal aracılık, birbirini tamamlayan bu iki temel bankacılık hizmetinin bütünselliği ile sağlanan bir işlevi ifade eder.

Mevduat işlemleri, başlangıçta para ve benzeri likit varlıkların saklanması amacıyla yönelik olarak ortaya çıkmış ama zamanla birikimcilerin sağladığı bu parasal kaynakların hem onlara getiri sağlayacak biçimde; hem de fon gereksinimi içindeki kesimlere kredi sunmak biçiminde değerlendirilmesine yönelik uygulamalarla boyut kazanmıştır.

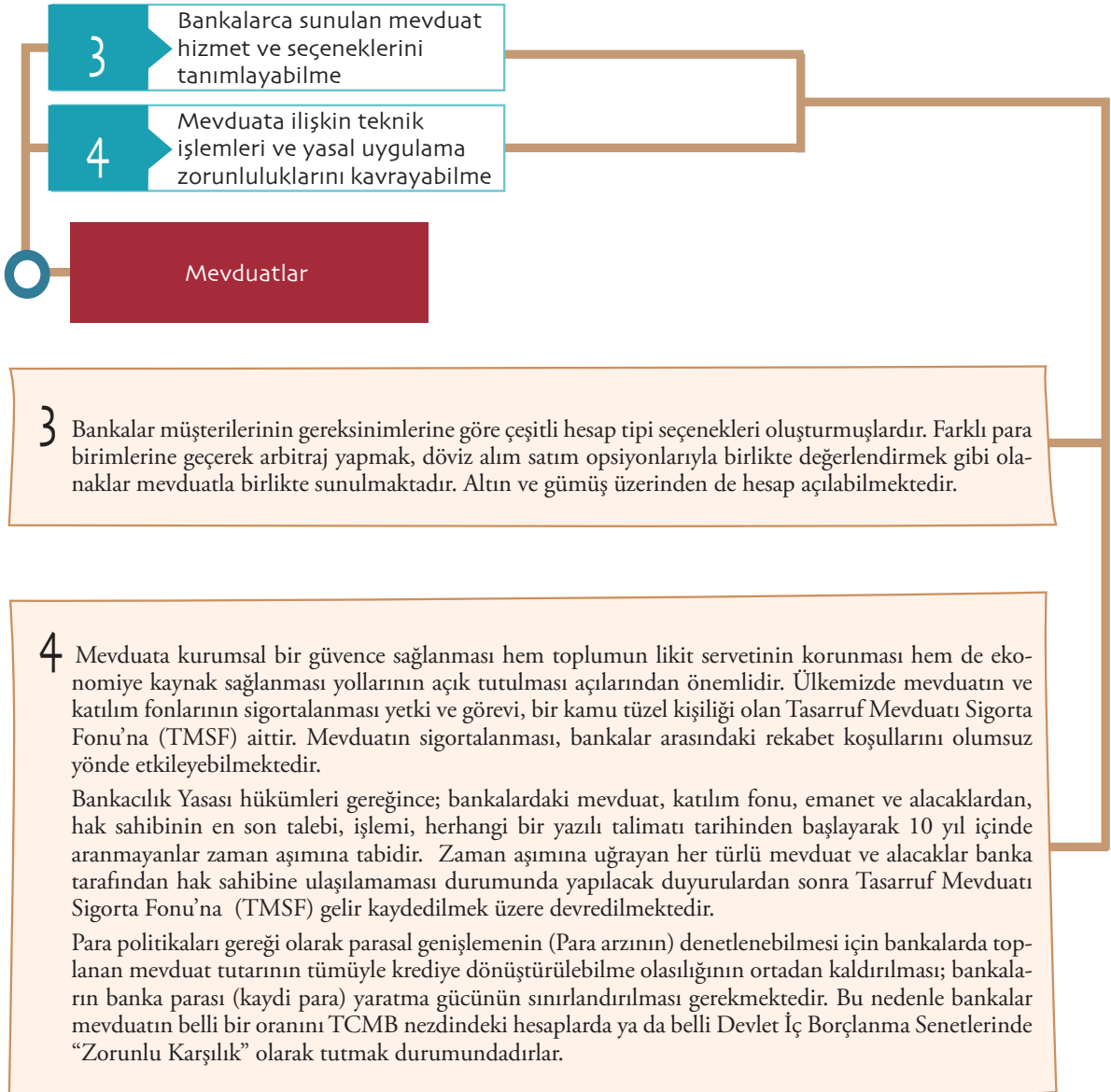
Bankacılık Yasasında mevduat; *yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para*, olarak tanımlanmaktadır.

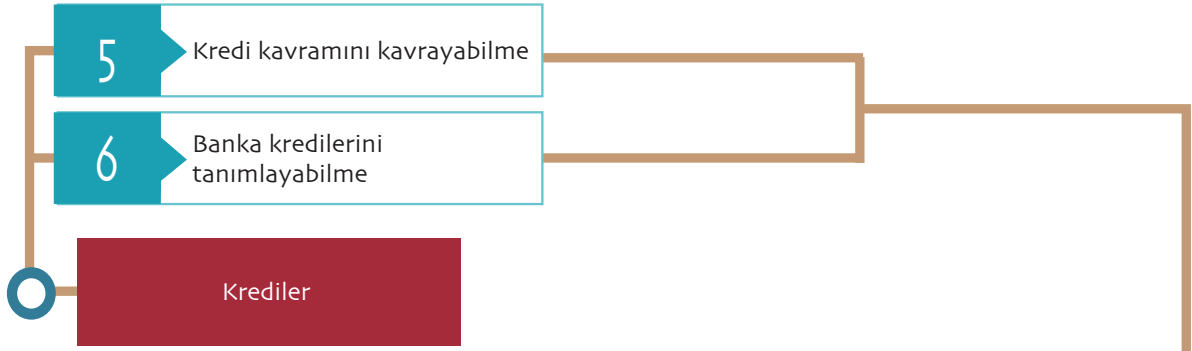
Mevduat çok çeşitli ölçütler esas alınarak farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Öncelikle yasal düzenlemelerin ve bankacılık tekdüze hesap planının gerektirdiği sınıflandırma; mudilerin kimliğine göre sınıflandırma yapılmaktadır:

1. Tasarruf Mevduatı
2. Ticari Mevduat
3. Bankalar Mevduatı
4. Resmi Mevduat
5. Diğer Mevduat

2 Türk bankacılık sisteminde, yurtiçinde ve yurtdışında yerleşik gerçek ya da tüzel kişiler adına vadeli ya da vadesiz, Türk Lirası ya da yabancı para cinsinden mevduat hesabı açılabilmektedir. Mevduat hesapları için yasal bir asgari tutar sınırlaması olmamasına ve vadesiz hesapların sıfır bakiye ile de açabilmelerine karşın özellikle vadeli ve yabancı para cinsinden açılacak mevduat hesapları için bankalarca farklı alt sınırlar konulabilmektedir.

Bankalarda mevduat hesaplarının açılışı, işleyişi ve kapanışı kurallara bağlı işlem süreçleridir. Mevduat hesaplarının açılışı kimlik ve iletişim bilgilerinin alınıp bunların bilgisayar sistemine tanıtılması ile başlanır. Bir sözleşme hazırlanarak, müşterinin ıslak imzası alınır. Hesaplar müşterinin kendi isteği ile kapatılabileceği gibi, müşterinin ölümü, zamanaşımı ya da iflası gibi nedenlerle de kapatılabilir.

5 Bankacılıkta finansman işlevi temel olarak kredilere dayanır. Kredilerin de temel kaynağı mevduattır. Krediler ekonomik faaliyetlerin ve yatırımların finansmanı için yararlanılan en yaygın kaynak olup toplumsal gereksinimlere göre giderek çeşitlenmekte; birbirinden çok farklı kesimlere hitap edebilmektedirler.

5411 sayılı Bankacılık Yasasının 48. Maddesinde kredi tanımı yapılmamakla birlikte, kapsamı net olarak belirlenmiştir. Buna göre: “Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve BDDK tarafından kredi olarak kabul edilen işlemler, izlendikleri hesaba bakılmaksızın, kredi sayılmaktadır.”

6 Bankalarda kredilendirme işlemi belli aşamaları içermekte; müşterilerin bulunması, kredi yaraşırılıklarının belirlenmesi, kredinin tutar, vade, süre, verim gibi etmenler açısından yapılandırılması ve işleyişinin izlenmesi biçiminde bir süreç oluşturmaktadır. Böylece oluşan kredi uygulama basamakları sağlıklı bir ilerlemeye yardımcı olmaktadır.

Bankalar, kredi dışında başka bir takım finansman işlemlerine katkıda bulunarak; hem kendilerine likidite sağlamak hem de müşterilerinin kredilerden daha etkin finansal kolaylıklardan yararlanmasına yardımcı olabilmektedirler. Bankacılıkta uygulaması giderek yaygınlaşan finansal aracılık dışı başlıca genel finansman işlevleri şunlardır:

1. İşletmelerin doğrudan borçlanmalarına katkıda bulunmak
2. Menkul Değerleştirme yoluyla yeniden aracılık uygulamaları
3. Proje finansmanı
4. Yabancı ya da kamu kaynaklı destek kredilerine aracılık
5. Mikro finansman

1 Aşağıdakilerden hangisi ticari mevduat kapsamında **değildir**?

- A. Sigorta şirketlerine ait mevduat
- B. Anonim ortaklıkların mevduatı
- C. Tek kişilik şirketlerin mevduatı
- D. Bankalara ait mevduat
- E. Adi ortaklıkların mevduatı

2 TSMF tarafından sağlanan mevduat garantisinde limit kaç Türk Lirasıdır?

- A. 5.000
- B. 100.000
- C. 25.000
- D. 20.000
- E. 50.000

3 Gerçek kişilere ait olup münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Tasarruf mevduatı
- B. Gerçek kişi katılım fonu
- C. Banka mevduatı
- D. Ticari kuruluşlar mevduatı
- E. Resmi kuruluşlar mevduatı

4 Mevduatta zaman aşımı süresi ne kadardır?

- A. 10 yıl
- B. 20 yıl
- C. 2 yıl
- D. 5 yıl
- E. 1 yıl

5 Bir bankada 3 ay süre için 10.000TL'lik mevduat hesabı açtırılmıştır. Bankanın uyguladığı faiz oranı %12 ise vade sonunda kaç Türk Lirası faiz tahakkuk edecektir?

- A. 250
- B. 300
- C. 315
- D. 320
- E. 325

6 Mevduat faizi üzerinden % kaç gelir vergisi kesintisi yapılır?

- A. 3
- B. 15
- C. 10
- D. 20
- E. 5

7 Aşağıdakilerden hangisi kredilendirme ilkelelerinden biri **değildir**?

- A. Saydamlık
- B. Sağlamlık
- C. Verimlilik
- D. Akışkanlık
- E. Uygunluk

8 Herhangi bir teminat alınmaksızın, kredi değerliliği yüksek, mali yapısı güçlü firmalara borçlu cari hesap şeklinde kullandırılan kredi aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Senet karşılığı kredi
- B. İştira kredisi
- C. Açık kredi
- D. Emtia karşılığı kredi
- E. Mevduat karşılığı kredi

9 İkinci el taşıt kredilerinde hangi değer esas alınarak kredi tutarı belirlenmektedir?

- A. Fatura
- B. Borsa
- C. Rayiç
- D. Piyasa
- E. Kasko

10 Konut kredilerindeki istisna uygulaması için aşağıdaki hangi seçenek doğrudur?

- A. BSMV
- B. BSMV + KDV
- C. KDV +KKDF
- D. KKDF+BSMV.
- E. KKDF

1. D	Yanıtınız yanlış ise “Kaynakları Açısından Mevduat Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “Faiz Üzerinden Yapılan Yasal Kesintiler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. B	Yanıtınız yanlış ise “Mevduatta Garanti Uygulaması: TMSF” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. A	Yanıtınız yanlış ise “Bankalarda Kredilendirme İlkeler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “Kaynakları Açısından Mevduat Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. C	Yanıtınız yanlış ise “BCH Tekniği ile Verilen Krediler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. A	Yanıtınız yanlış ise “Mevduat Hesaplarında Zaman Aşımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. E	Yanıtınız yanlış ise “Taşıt Kredileri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. B	Yanıtınız yanlış ise “Mevduatta Faiz Kuralları ve Hesaplaması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. D	Yanıtınız yanlış ise “Konut ve İşyeri Kredileri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

1

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Ticaret bankalarına yatırılan mevduattan elde edilecek getiri baştan belirlidir. Bu işlemde her iki taraf, vade sonunda anaparanın dışında ne kadar faiz alacağını ya da vereceğini bilmektedir. Katılım bankalarına yatırılan paralardan elde edilecek gelir ise taraflarca belirlenen vadeye kadar gerçekleştirilecek bir ticari faaliyetin sonucuna bağlandığından ne tutarda gelir elde edileceği belirlili değildir. Ayrıca yatırılan anaparanın zarara uğrama olasılığı da vardır. Öte yandan benzerlik olarak her ikisinde de bankaların batması durumunda, gerçek kişiler için 100.000 Türk Lirasına kadar garanti bulunmaktadır.

Araştır 2

Bankaların kredi kullandırırken gözetmeleri gereken başlıca limitler şunlardır:

- Bir gerçek ya da tüzel kişiye ya da bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı banka özkaynakların yüzde yirmibeşini aşamaz. Bu oran risk grupları bakımından yüzde yirmi olarak uygulanır.
- Bankanın pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullandırılacak kredilerin toplamı banka özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.
- Büyük kredilerin toplamı banka özkaynaklarının sekiz katını aşamaz.

Yabancı kaynaklı fonlar, genellikle belli alanlarda kalkınma sağlanması; kamusal fonlar ise genellikle dışsatımları ya da KOBİ'leri desteklemek amacıyla kullandırılmaktadır.

Kaynakça

- Akgüç, Ö.(2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**. Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
- Coşkun, M. (2009). **Bankacılık Uygulamaları**. (Editör: Nurhan Aydın)TC Anadolu Üniversitesi Yayın No:1711, Eskişehir.
- Şakar, B. (2009). **Banka Kredileri ve Yönetimi**. Beta Basım A.Ş.,İstanbul.
- Parasız, İ.(2007). **Modern Bankacılık Teori ve Uygulamaları**, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- www.tbb.org.tr
- www.bddk.gov.tr
- www.tcmb.gov.tr
- www.fkb.org.tr

Bölüm 2

Ticari Senetlere Dayalı Bankacılık Hizmetleri

öğrenme çıktıları

Ticari Senetler ve Genel Nitelikleri

- 1 Ticari senetlerin kullanım alanlarını ve ekonomik işlevlerini anlayabilme
- 2 Bankalarca ticari senetler üzerine yapılan işlemler ve ticari senetlerle ilgili yükümlülükleri ayırt edebilme

Poliçeler ve Poliçelerle İlgili Bankacılık Hizmetleri

- 3 Poliçe kavramını kavrayabilme
- 4 Poliçelerle ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Bonolar (Senetler) ve Bonolarla İlgili Bankacılık Hizmetleri

- 5 Bono (Senet) kavramını kavrayabilme
- 6 Bonolarla (Senetlerle) ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Çekler ve Çeklerle İlgili Bankacılık Hizmetleri

- 7 Çek kavramını kavrayabilme
- 8 Çeklerle ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Anahtar Sözcükler: • Kıymetli Evrak • Ticari Senetler • Poliçe • Bono • Çek • Ciro

GİRİŞ

Bankacılık hizmetlerine ilişkin işlemlerin önemli bir bölümü, büyük ölçüde çeklere, bonolara, poliçelere; yani ticari senetlere (kambyo senetlerine) dayanılarak yapılmaktadır. Poliçeler, bonolar ve çekler Türk Ticaret Kanunu'nda; kıymetli evrak niteliği taşıyan "kambyo senetleri" olarak tanımlanmakta; günlük hayatta ise "ticari senetler" olarak bilinmektedir.

Ticari hayatta, özellikle vadeli alış-verişler sonucunda ortaya çıkan ödeme zorunluluklarının belli bir süreye bağlanarak ertelenmesi; ertelenmiş alacakların vadelerine kadar değerlendirilebilmesi ve vadeleri geldiğinde tahsilatının güvenli olarak gerçekleştirilebilmesi amacıyla yaygın olarak ticari senetler kullanılmaktadır.

Ticari senet ya da kambyo senedi olarak adlandırılan, ticari işlemlerden doğan alacak haklarını ve borç taahhütlerini temsil eden bu kıymetli evrak; kendilerini ortaya çıkaran ticari ilişkiden soyut olarak finansal piyasalarda işlem görebilmekte ve varlıklarını sürdürebilmekte; elden ele geçerek başta para yerine ödeme aracı olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanılabilirler. Vadelerine kadar para yerine kullanılabilirleri nedeniyle ticari senetler, doğal olarak başta bankalar olmak üzere tüm finans kesiminin de faaliyet alanına girmektedir. İlgili bölümlerde bankacılık hizmetleri açısından ele alınmış olmakla birlikte bunun dışında para, kredi ve sermaye piyasalarında çeşitli işlemlere konu ve araç olmaktadır. Ticari senetler birçok profesyonel uluslararası yatırım portföyü için çekici finansal yatırım araçları arasında sayılmaktadır.

Ticari senetler, genellikle, bankalar tarafından ödenmek, tahsil edilmek ve kredilendirilmek üzere işleme alınmakta olup bankacılık hizmetleri kapsamında çok yönlü olarak yer almaktadırlar. Ticari hayatta kullanımı çok yaygın olan çeklerle ilgili mevzuatın oldukça sık ve köklü değişiklikler göstermesi; bankacıların hukuksal detayları çok iyi bilmelerini ve uygulamaya dikkat etmelerini gerektirmektedir. Çekler, bir banka hesabı olmadan edinilemedikleri ve kullanılamadıkları için tamamen bankacılık hizmetlerinin bir parçası durumundadırlar.

Bankaların ticari senetlerle ilgili kredi hizmetleri de reel üretim faaliyetlerinin finansmanı ve ticaretin sağlıklı olarak sürdürülebilmesi açısından çok önemli olup; büyük ölçüde, bankaların ticari senetleri ya teminata alarak karşılığında senet avansı kredileri kullandırılmasına ya da temliken alarak iskonto etmesine dayanmaktadır.

Bu işlemlerin anlaşılabilmesi için ticari senet türlerini tanımak, bu senet türlerine ilişkin yasal düzenlemeleri ve gene mevzuata dayanan bir takım uygulama kurallarını bilmek gerekmektedir. Bu nedenle, bu finansal araçlar üzerinde bankalarca yapılan işlemlerin yanı sıra çekler, senetler ve poliçeler hakkında genel uygulama esasları ve yasal bilgiler de bu bölümde yer almaktadır.

TİCARİ SENETLER VE GENEL NİTELİKLERİ

Ticari senetler (Kambyo senetleri); bir borç alacak ilişkisinin ürünü olarak düzenlenip, belli tutağındaki bir alacak hakkını temsil eden ve bir borç yükümlülüğünün taahhüdünü içeren **kıymetli evrak** niteliğindeki senetlerdir.

✓ Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi senet verilmeden başkalarına devir de edilemez.

Kıymetli evrak tanımından anlaşılacağı ve ileride açıklanacağı gibi, bir alacak hakkı eğer kaynağını oluşturan belge devredilmeden devredilemiyorsa ve bu belge olmadan başkalarına karşı ileri sürülemiyorsa; o belge kıymetli evrak niteliği taşıyan bir ticari senettir. Ticari senetler, kıymetli evrak olmaları nedeniyle kendini ortaya çıkaran ticari ilişkiden soyut olarak varlıklarını sürdürebilmekte, vadeleri gelinceye kadar ciro edilerek para yerine ödemelerde kullanılabilirler.

dikkat

Ticari senetlerin genel niteliği bir ödeme aracı olmaları; temel özellikleri ise kıymetli evrak olmalarıdır. Bir parasal alacak hakkını temsil etmeleri nedeniyle, senet çeşitleri arasında "**Alacak Senetleri**" grubunda yer almaktadırlar. Ciro edilerek kolayca devredilebilmeleri nedeniyle ticari ödemelerde para gibi kullanılmanın yanı sıra **finansal yatırım** amaçlı işlemlere de konu olabilmektedirler.

Ticari Senetlerin Yapısı

Ticari senetler, birer kıymetli evrak türü olarak belli biçimsel koşullara göre düzenlenmek; belli unsurları içermek zorundadırlar. Bu bir geçerlilik

koşuludur. Düzenleme koşulları ve işlem süreçlerine ilişkin kurallar, büyük ölçüde Türk Ticaret Kanunu hükümleriyle belirlenmiştir.

Ticari senetler, bir alacağın varlığını kanıtlayan ve bir borcun ödeme yükümlülüğünü içeren ama ortaya çıkmalarına neden olan borç-alacak ilişkisinden bağımsız olarak ekonomide elden ele dolaşabilen belgelerdir.

Ticari senetlerin, bir ticari alış-veriş ya da hizmet sonucu doğan ödeme zorunluluklarının yerine getirilmesi; ortaya çıkan alacak haklarının borçluya ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek bir belgeye bağlanması ve başkalarına devredilebilmesinin kolayca sağlanması gibi işlevleri vardır. Vadelerine kadar ciro yoluyla devredilerek para yerine, bir ödeme aracı olarak kullanılabilirler.

dikkat

Başlıca ticari senetler; bir ödemeyi gerçekleştirmek isteyen kimseler tarafından düzenlenen bonolar ve çekler ile alacaklılar tarafından düzenlenip, borçlu muhatap tarafından imzalanıp kabul edilmekle ortaya çıkan poliçelerden oluşmaktadır.

Ticari Senetlerin Ortak Özellikleri

Poliçeler, senetler ve çekler kıymetli evrak niteliğinde olmanın yanı sıra bazı ortak özelliklere de sahiptirler. Bu özelliklerin bilincinde olunarak işlem yapmak; işlem hatalarını baştan en aza indirmek ve araçların işlevlerinden hakkıyla yararlanabilmek açısından önemlidir. Başlıca ortak özellikler aşağıda açıklandığı gibidir:

- 1. Biçim Koşulları:** Ticari senetlerin her birinin kendine özgü biçimsel düzenleme koşulları vardır. Senet metinlerinde bulunması zorunlu unsurlar TTK'da sayılmıştır. Ayrıca çeklerle ilgili özel mevzuatta çeklerin boyutları ve baskı özellikleri ile kullanacak müşterilerin her birine özgü kişiselleştirilirken yazılması gereken bilgiler, taşınmaları gereken kodlar gibi detaylar bile uygulama zorunluluklarının gereği olarak belirlenmektedir. Senetlerde aranan bu biçimsel koşullar, senetlerin geçerliliğinin yanı sıra güvenilirlikleri açısından da önemlidir.
- 2. Müteselsil Sorumluluk Esası:** Ticari senet üzerinde imzası bulunan; borçlular, kefiller, aval verenler ve cirantalar, senet bedelinin tamamından tek başlarına sorumlu olabilmektedirler. Senedi elinde bulunduran son kişi,

borcun tamamının ödenmesi için imzası bulunanlardan herhangi birine başvurabilir.

- 3. İmzaların Birbirinden Bağımsız Sorumluluğu:** Ticari senet üzerinde bulunan her imza, sahibini diğer imza sahiplerinden ayrı olarak sorumlu kılmaktadır. Senet üzerindeki imzalarından herhangi biri, herhangi bir nedenle geçersiz olsa bile diğer imza sahiplerinin sorumluluğu bundan etkilenmeden sürer. Senet üzerindeki beyanlar, şerhler ve benzeri değişiklikler; sadece değişiklikten sonraki imzaları bağlar.
- 4. İbraz (Sunum) Zorunluluğu:** Yasa gereği olarak, ticari senetlerde ödeme yeri borçlunun adresidir. Bir ticari senedin ödenmesi için borçluya ikametgâhında ibraz edilmesi gerekir. Ticari senetler ibraz ve teslim edilmedikçe borcun ödenme zorunluluğu yoktur.
- 5. Yasal İptal Yöntemi:** Ticari senetlerin yitirilmesi durumunda, iptal edilmeleri; tüm kıymetli evraklar için zorunlu olduğu gibi, mahkemeye başvurularak gerçekleştirilebilir. Aksi takdirde, borçlu ödeme yapmayabilir ya da iptal kararı olmadığından daha sonra yitirilmiş senedi eline geçirmiş olan üçüncü kişilere tekrar ödeme yapmak durumunda kalabilir.
- 6. Özel İcra Usulüne Bağlılık:** Ticari senetlerde borcun ödenmemesi durumunda, icra takibi diğer senetlere göre daha kolaydır. Takip sürecinde, hem borçlunun itiraz olanaqları daha sınırlı, hem de borçluya tanıyan süre daha kısadır.
- 7. Emre Yazılı Senet Sayımları:** Ticari senetler metninde "emrine" ibaresi yazılmamış olsa bile özel bir sınırlama olmadıkça yasal olarak; emre yazılı senet hükmünde sayılmaktadırlar. Böylece ciro yoluyla kolayca devredilebilmektedirler.
- 8. Resmi Evrak Hükmünde Sayımları:** Yasa gereği, ticari senetler üzerindeki sahtekârlıklar, resmi evrakta yapılan sahtekârlık hükmündedir. Özel evraklarda yapılan sahtekârlıklara göre daha ağır cezaları vardır.
- 9. Soyutluk:** Ticari senetler, ortaya çıkmalarına neden olan ticari borç-alacak ilişkisinden bağımsızdırlar. Yani asıl borç ilişkisindeki olası sakatlıklar ticari senetleri etkilemez, senetler ticari sorunlardan soyut olarak işlevlerini sürdürürler.

Ticari Senetlerin Soyutluğuna ilişkin Bir Örnek Olay

- A Firması, B Firmasından satın aldığı malların karşılığında B firmasına 3 ay vadeli bir senet (bono) vermiştir. Böylece mal bedeli nakden ve peşinen ödenmek yerine bir senetle vadeye bağlanmış ama işlem gerçekleşmiştir. B Firması lehdarı olduğu bu senedi, C Firmasına başka bir ödeme zorunluluğu kapsamında ciro ederek vermiş, bütün haklarıyla devretmiştir. C Firması da bu senedi, D bankasına teminat göstererek karşılığında kredi kullanmıştır.
- Bir hafta içinde alınan malların defolu olduğu anlaşılıp iade edilmiştir, A Firması ile B Firması arasındaki ticari ilişki ortadan kalkmıştır; ama senet artık finansal piyasalarda dolaşıma sürülmüş olduğundan iade edilememiştir. Senet hamili (Banka) ile senet borçlusu (A Firması) arasında yeni oluşan kambiyo ilişkisi; senedi doğuran temel ticari ilişkinin bozulmasından etkilenmeyecektir; çünkü kıymetli evrak niteliğindeki ticari senetler, düzenlenmelerinden itibaren, temellerinde yatan ticari ilişkiden soyut bir hukuksal kimlik kazanmaktadırlar.

Ticari Senetlerin Yitirilmesi, Ödemeden Men ve İptal Edilmesi

Bir ticari senedin, rızası olmaksızın hamilin elinden çıkması; yitirilmesi, çalınması, yıpranması, yanması vb. durumlarda öncelikle tedbir olarak, ödeme yeri mahkemesinden, senedin ödenmesinin yasaklanması (ödemeden men) istenir. Böyle bir durumda senet borçlusu, henüz iptal davası sonuçlanmadan senedin vadesi gelirse, senet bedelini mahkemenin göstereceği bir tevdi yerine -ki bu genellikle bir banka şubesidir- yatıracak borcundan kurtulur. İkinci aşamada yapılacak işlemler senedi elinde bulunduran kişinin bilinip - bilinmemesine göre değişir. Şöyle ki:

- Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa; mahkemeden senedin iptali istenir. Mahkeme önce “Ticaret Sicili Gazetesine” ilan vererek senedin mahkemeye getirilmesi duyurusunu yapar. Senedi elinde bulunduran ortaya çıkarsa meşru hamilin kim olduğunu saptamaya yönelik yargı sürecine geçilir. Senet ortaya çıkmazsa iptaline karar verilir. Bu durumda alacaklı ya yeni bir senet ya da hakkını bu mahkeme kararına dayanarak alır.
- Elden rızasız çıkmış olan senedin kimde olduğu belli ise geri alma (istirdat) davası açılır. Senedin meşru hamili mahkemece saptanır.

Ticari Senetlerde Devir: Ciro

Ticari senetlerin devri; genellikle senedin arkasına amaca uygun bir ciro kaydının yazılması ve senedin devredilen kişiye teslim edilmesi yani zilyetliğinin geçirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Ciro kaydı, ticari senetlerin arkasında yer kalmazsa yapıştırılarak eklenen “alonj” denilen bir kâğıt üzerine de yazılabilmekte ve ciranta (ciro eden kişi) tarafından imzalanmaktadır. Cironun; kayıtsız, şartsız olması ilkedir. Cironun bağlı tutulduğu her şart yazılmamış sayılır. Kısmi ciro da batıldır.

Ciro uygulamasını poliçeleri esas alarak düzenleyen Türk Ticaret Kanunu hükümlerinde şu açıklamalara yer verilmektedir:

1. *Mülkiyet veya sınırlı bir aynı hak kurulması amacıyla kıymetli evrakın devri için, her durumda, senet üzerindeki zilyetliğin devri şarttır.*
2. *Bundan başka emre yazılı senetlerde ciroya, nama yazılı senetlerde yazılı bir devir beyanına da gerek vardır. Bu beyan kıymetli evrakın veya ayrı bir kâğıdın üzerine yazılabilir.*
3. *Devredilebilen bütün kıymetli evrakın -senedin içeriğinden veya niteliğinden aksi anlaşılmadıkça- ciro edilmesi ve zilyetliğin geçirilmesiyle cirantanın hakları ciro edilene devrolunur.*
4. *Düzenleyen, poliçeye “emre yazılı değildir” ibaresini veya aynı anlamı ifade eden bir kaydı koymuşsa, poliçe ancak alacağın temlik yoluyla devrolunabilir ve bu devir alacağın temlikinin hukuki sonuçlarını doğurur.*

dikkat

Her türlü kıymetli evrak için ciro, TTK'da poliçelerin cirosuna ilişkin olarak belirtilmiş olan hükümler paralelinde yapılır. Poliçelerle ilgili başka hükümlerinde çekler ve diğer ticari senetler için geçerli olacağı yasanın 818. maddesinde belirtilmiştir.

Ciro Çeşitleri

Hem kullanılan ciro tekniği (biçimi) hem de gözetilen amaç açısından ciro türleri farklılaşmaktadır. Bu nedenle ciro işlemleri, biçimsel olarak ikiye; amaç açısından üçe ayrılır.

Ciro Çeşitleri	
Biçimsel Açısından Ciro • Tam Giro • Beyaz (Açık) Giro	Amaçlar Açısından Ciro • Temlik Ciro • Rehin Ciro • Tahsil Ciro

Ticari Senetlerde Biçimsel Açısından Cirolar

TTK'da ciro işlemlerini biçimsel açıdan sınıflandırmakta ve açıklanmaktadır. Buna göre ciro, tam ve beyaz olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir:

- 1. Tam ciro:** Tam ciroda, ciranta senedi ciro edeceği kimsenin adını, soyadını ve “ödeyiniz” ibaresini, senedin arka yüzüne, yazar ve imzalar; senedi teslim eder. Senedi devralan kişi tekrar tam ya da beyaz ciro yaparak senedi devredebilmektedir.
- 2. Beyaz (açık) ciro:** Beyaz ciroda, ciranta, senedin arka yüzüne herhangi bir isim belirtmeden sadece “ödeyiniz” ibaresini yazar ve imzalar; senedi teslim eder. Beyaz ciro uygulamasında çek hamili;
 - a. Ciroyu kendi adına veya diğer bir kişi adına doldurabilmekte,
 - b. Senedi yeniden beyaz olarak ya da belli bir kişi belirleyerek tekrar ciro edebilmekte,
 - c. Beyaz ciroyu doldurmaksızın ve tekrar ciro etmeksizin senedi başka bir kişiye doğrudan verebilmektedir.

Bir ticari senedin üstünde ne kadar çok ciranta varsa senedi tahsil etmek isteyen hamil için o kadar çok başvuru olanağı söz konusu olacaktır. Dolayısıyla ciranta sayısı arttıkça tahsil kabiliyeti daha da yüksektir.

Öte yandan beyaz ciro, ticari senetlerin isim yazılmadan, ciro kaydı yapılmadan, kullanılabilmesine olanak sağlamaktadır. Beyaz ciro taşıyan senetler, hamiline yazılmış senetler gibi yüksek bir dolaşım yeteneğine sahip olmaktadır.

dikkat

Bankacılık çevresinde, çok cirolu ve itibarlı kimse-
lerin ciranta olduğu senetler,
daha makbul sayılır.

Ticari Senetlerde Amaçlar Açısından Cirolar

Bir ticari senet hangi amaçla başkasına devrediliyorsa, senedin arkasına o amacı ifade etmeye yönelik uygun bir not düşülerek ciro edilmesi gerekir. Bu ciro açıklaması cirantanın amacını; ticari senedi devralanın senet üzerindeki yetkilerini ve yetkilerinin sınırını belirlemektedir. Ticari senetler, başlıca üç farklı amacı gerçekleştirmek üzere devredilmektedirler:

1. Bir ödeme yapmak,
2. Rehin edip karşılığında kredi kullanmak,
3. Tahsil edilmelerine yönelik hizmet sağlamak.

Bu amaçlara göre, senetlerin arkalarına yazılan ciro açıklamaları ve dolayısıyla ciro tipleri (biçimleri) değişmektedir, şöyle ki;

- 1. Temlik ciro:** Temlik cirounda amaç senedi tümüyle devretmektir. Bankaların iskonto, iştirah işlemlerinde; faktoring, forfaiting işlemlerinde geçerli bir ciro türüdür. Temlik ciro ile senetten doğan bütün haklar ciro edilene geçer, ancak tüm ciro işlemleri için geçerli olduğu gibi bu hakların devri için sadece ciro yeterli olmayıp ayrıca senedin teslimi de gerekir. Bankacılık uygulamasında genel olarak temlik ciro; “*X. Bankası emrine ödeyiniz. Bedeli alınmıştır.*” biçimindeki bir kayıtla yapılmaktadır.

Uygulamada bazı bankalar senet karşılığı BCH (Senet Avansı) biçiminde kullandırılan kredilerin teminatına alınan senetlere de “rehin” yerine “temlik” cirosu istemektedirler. Olası yasal takip aşaması için baştan avantaj sağlamak ya da reeskont için kullanılmaları gerektiğinde kolaylık sağlamak amacıyla yapılan bu işlem aslında borçlu cari hesap türü kredinin yapısına uygun değildir.

- 2. Rehin cirosu:** Karşılığında kredi kullanılmak üzere bankalara teminat olarak verilen senetler için geçerli bir ciro türüdür. Amaç kredi veren bankanın alacağına bir güvence oluşturmaktır.

TTK'da “Rehin cirosunu” poliçeleri esas alarak şöyle açıklamaktadır: *Ciro, “bedeli teminattır.”, “bedeli rebindir.” ibaresini veya rehin etmeyi belirten diğer herhangi bir kaydı içerirse, hamil, poliçeden doğan bütün hakları kullanabilir; fakat kendisi tarafından yapılan bir ciro ancak tahsil cirosu hükmündedir.*

- 3. Tahsil cirosu:** Tahsil cirosu, hizmet amaçlı bir ciro türüdür. “Hizmet Cirosu” olarak ta adlandırılır. Ticari senet bedelinin bir başka kimse tarafından –örneğin bir banka tarafından- tahsil edilmesini sağlamak amacıyla yapılan ciroya “tahsil cirosu” denir. *Ciro, “Bedeli tahsil içindir.”, “Vekaleten.”* deyimlerinden birini taşırsa hamil, o senedi tekrar ancak tahsil amacıyla ciro edebilmek koşuluyla kullanabilir. TTK'da “Tahsil cirosunu” -poliçeleri esas alarak- şöyle açıklamaktadır:

- *Ciro, “bedeli tahsil içindir.”, “vekaleten” veya bedelin başkası adına kabul edileceğini belirten bir şerhi ya da sadece vekil etmeyi ifade eden bir kaydı içerirse, hamil, poliçeden doğan bütün hakları kullanabilir; fakat o poliçeyi ancak tahsil cirosu ile tekrar ciro edebilir.*
- *Poliçeden sorumlu olanlar, bu hâlde, ancak cirantaya karşı ileri sürebilecekleri def'ileri hamile karşı dermeyeran edebilirler.*
- *Tahsil cirosunun içerdiği yetki, bu yetkiyi verenin ölümü ile sona ermeyeceği gibi, onun medenî hakları kullanma ehliyetini kaybetmesiyle de ortadan kalkmaz.*

Vadenin Geçmesinden Sonra Yapılan Ciro

Ticari senetlerin vadelerinin geçmesinden sonra da ciro edilmeleri mümkündür. Vadeden sonra yapılan cirolar, vadeden önce yapılan ciroların hükümlerini doğurmaktadır; ancak, ödenmeme protestosundan ya da bu protestonun düzenlenmesi için öngörölmüş sürenin geçmesinden sonra yapılan cirolar, sadece alacağın temlik hükmünde olmaktadır. Aksi sabit oluncaya kadar tarihsiz bir ciro, protestonun düzenlenmesi için öngörülen sürenin geçmesinden önce yapılmış sayılmaktadır.

dikkat

Uygulamada cirolar senedin arka tarafına yazılmaktadır; kabul, kefalet ve aval ise; poliçenin ön yüzünde yer alır.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Ticari senetlerin kullanım alanlarını ve ekonomik işlevlerini anlayabilme
2 Bankalarca ticari senetler üzerine yapılan işlemler ve ticari senetlerle ilgili yükümlülükleri ayırt edebilme

Araştır 1

Ticari senetler, pay senetleri ile mal senetlerinden hangi açılardan farklılaşmaktadırlar? Açıklayınız.

İlişkilendir

Ticari işlemler ile ticari senetler arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Ticari senetlerin ciro edilmesinin sonuçlarını anlatın.

POLİÇELER VE POLİÇELERLE İLGİLİ BANKACILIK HİZMETLERİ

Polîçeler ve Ekonomik İşlevleri

Polîçe, üç taraflı bir borç-alacak ilişkisini düzenleyen ve özel biçim koşulları olan kıymetli evrak niteliğindeki bir ödeme aracıdır. Alacaklının **keşideci** olarak ve borçluyu **muhatap** olarak düzenlediği; belli bir alacak tutarının; kendisinden alacaklı olan üçüncü bir kişiye (**lehtar**) ödenmesi, talimatını içeren ve böylece bir alacağın doğrudan bir borca havale edilerek tahsiline yarayan bir finansal araçtır.

Polîçeler, ödeme aracı olmanın yanı sıra para piyasalarında finansal yatırım aracı ve önemli bir fon yönetim aracı olarak işlem görmektedirler. Genellikle dış ticarete kullanıldıklarından doğal olarak yabancı para üzerinden düzenlenmeleri nedeniyle uluslararası para piyasalarında, kâr amacıyla sürekli alım-satım konusu olmaktadır. Ayrıca; hacimlerinde, vadelerinde, iskonto oranlarında oluşan değişimler, birer makro-ekonomik gösterge olarak ekonomiye yön vermektedir.

Türk Ticaret Kanununda polîçeye ilişkin düzenlemeler; polîçenin günlük ticari hayattaki yeriy-le ters orantılı olarak, oldukça geniş tutulmuştur. Ancak diğer ticari senetlere ilişkin uygulama esasları için polîçelere atıfta bulunulduğundan polîçelerle ilgili hükümler tüm ticari senetler açısından önemli sayılmaktadır.

Polîçede Taraflar ve “Kabul”

Polîçede; **keşideci**, **lehtar** ve **muhatap** olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Polîçenin oluşması için bu üç tarafın aynı anda aynı yerde bulunması gerekmemektedir. Polîçeyi düzenleyen taraf alacaklının kendisidir. Bir dışsatım işleminde mal bedelinin tahsili için polîçe düzenlendiği düşünülecek olursa,

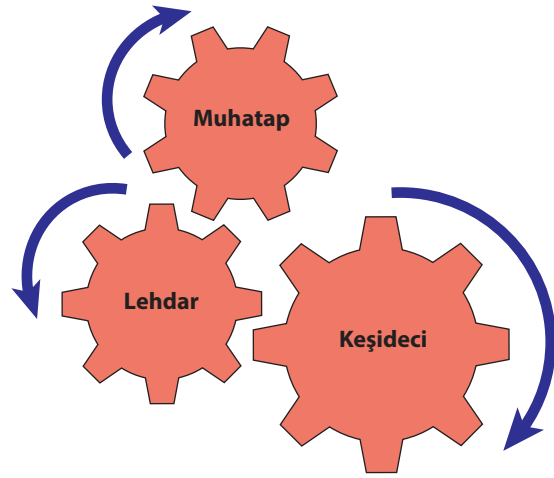
dikkat

Polîçelerin iç ticarete kullanımına artık pek rastlanmamaktadır. Dış ticarete yaygın bir kullanım alanı vardır. Dış alım ve dış satım işlemlerinde malın teslimi aşamasında, borçlunun ödeme yükümlülüğünü bir senede bağlamakta ve aynı zamanda mal bedelinden kaynaklanan bu alacağın, bir borcun ödenmesi için havale edilmesine yaramaktadır.

mallar ya da malların gümrükten çekilmesine yarayan belgeler alıcıya verilirken polîçe kabule sunulmaktadır. Böylece aynı şehirde ya da aynı ülkede olmayan tüccarlar arasında sağlıklı ticaret yapılabilir. Özellikle uluslararası ticaretin ödeme ve tahsilat zorlukları düşünülürse; polîçenin ne kadar yararlı bir ödeme aracı olduğu fark edilecektir.

- Senedi düzenleyen keşideci, muhataptan alacaklı fakat lehtara borçludur; muhatapın kendisine olan borç tutarını, kendisinin borçlu olduğu lehtara ödemesini istemektedir. Bu nedenle havale özelliği de taşır.
- Muhatap, polîçeyi kabul edip üzerini imzalarak borçlu durumuna geçer.
- Lehtar polîçenin ilk alacaklısı olan kişidir ve polîçeyi başkalarına ciro edebilir. Polîçeyi ciro yoluyla devralıp elinde bulunduran son kişi polîçenin hamili olarak hak sahibidir.

Polîçe bu üçlü ilişkiyle bir alacağın, bir alacaklıya havale edilmesine aracı olmaktadır. Bu havale işlevi açısından, bir ödeme emri niteliği taşıyan çekle benzerlik göstermektedir. Ancak çekte muhatapın bir banka olması zorunludur.

Şekil 2.1 Polîçenin Tarafları

Keşideci alacaklı olduğu kişiye hitaben düzenlediği polîçeyi genellikle borçlu olduğu ve polîçede lehtar tayin ettiği kişiye teslim eder. Bir dış satım işlemi söz konusu ise polîçeyi kabule sunacak olan, genellikle bu dış ticaret işlemine aracılık eden ve büyük olasılıkla kredilendiren bir bankadır. Muhatap polîçeyi kabul edince **“Kabul edilmiştir.”** notunu yazarak imzalar. Borçlunun polîçeyi kabul etmesiyle keşideci aradan çekilmiş olur. Polîçenin

vadesi geldiğinde lehtar poliçeyi muhataba ibraz ederek tutarını tahsil eder. Tahsil aşamasında lehtar poliçeye “**Tahsil edilmiştir.**” notunu yazarak imza eder ve poliçeyi muhataba verir. Muhatabın, poliçenin ön yüzüne yalnız imzasını koyması da kabul hükmünde sayılmaktadır. Kabul; kayıtsız şartsız olmalıdır. Ancak, muhatap kabulü poliçe bedelinin bir kısmı ile sınırlama hakkına sahiptir. Muhatap, poliçeyi kabul etmekle bedelini vadesinde ödemeyi taahhüt etmiş olmakta ve böylece kıymetli evrak niteliğindeki bir ticari senet, unsurları tamamlanarak ortaya çıkmaktadır.

Keşideci, poliçede kendisini lehtar olarak yazabilir. Hatta özellikle dış ticaret işlemlerinde lehtar olarak kreditor bankayı göstermek daha yaygındır. Böylece, baştan dışsatımın finansmanı amacıyla kullanılan bir kredinin dışsatım bedeli ile kapatılması garantilenmiş olmaktadır.

P O L İ Ç E		
<u>Vade Tarihi</u> 15 / 02 / 2018	<u>Tutarı</u> 150.000,00 TL	<u>Düzenlenme Yeri ve Tarihi</u> Eskişehir, 24 / 01 / 2017
İşbu Poliçe karşılığında, 15 Şubat 2018 tarihinde, Bay Ali Güçlü’ye ya da emrühavalesine -Yüzellibin Türk Lirası- ödeyiniz.		
Muhatap:	Bay Hasan KILIÇ Bahar Sk. No: 5 Çankaya / Ankara	Mehmet FİDAN Eti Cad. No: 35 Tepabaşı / Eskişehir
Kabul edilmiştir. İMZA		İMZA

Şekil 2.2 Poliçe Örneği

Poliçede Bulunması/ Zorunlu Unsurlar ve Düzenlenme Koşulları

Poliçelerin, kıymetli evrak niteliğindeki ticari senetler kapsamında yer almaları nedeniyle belli biçimsel koşullarda düzenlenmeleri gerekmektedir. Bir poliçenin, üzerinde eksiksiz olarak bulunması gereken unsurlar yeni Türk Ticaret Kanunu’nun 671. maddesinde şöyle açıklanarak hükme bağlanmaktadır:

“Poliçe;

- a. Senet metninde “poliçe” kelimesini, senet Türkçe’den başka bir dille yazılmışsa, o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, (Örneğin, İngilizce de “Bill of Exchange”),
- b. Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaileyi,
- c. Ödeyecek olan kişinin, “muhatabın” adını,
- d. Vadeyi,
- e. Ödeme yerini,
- f. Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını,
- g. Düzenlenme tarihini ve yerini,
- h. Düzenleyenin imzasını, içerir.”

Police düzenlenmesi ve uygulamasıyla ilgili önemli bazı kuralların bilinmesinde, günlük bankacılık işlemlerinin hatasız gerçekleştirilmesi açısından yarar bulunmaktadır:

- Police bizzat düzenleyenin emrine yazılı olabilir.
- Police bedeli hem yazı hem de rakamla gösterilip de iki bedel arasında fark bulunursa, yazı ile gösterilen bedel geçerlidir.
- Police bedeli yalnız yazıyla veya yalnız rakamla birden çok gösterilmiş olup da bedeller arasında fark bulunursa, en az olan bedel geçerli sayılır.
- Policeye faiz dışında herhangi bir şart konulamaz. Bir koşula bağlanmış poliçeler geçersizdir.
- Bir police, police ile borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzaları içerirse, diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez.
- Düzenlenme yeri gösterilmeyen police, düzenleyenin adı yanında gösterilen yerde düzenlenmiş sayılır.
- Ayrıca belirtilmiş olmadıkça muhatabın adı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır.
- Düzenleyen, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumludur.

Policeelerde “Vade”

Policeelerde vade dört farklı biçimde belirlenebilmektedir:

- Görüldüğünde ödenecek poliçeler:** Policeye vade konmamışsa görüldüğünde ödenecek vadede olduğu kabul edilir. “Görüldüğünde” vadeli olan veya görüldüğünde vadeli sayılan poliçenin, kabul için muhataba ibrazı aşamasında ödenmesi gerekir. İbraz süresi ise poliçenin düzenlenme tarihinden itibaren bir yıldır.
- Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek poliçeler:** Policeye “görüldüğünden 91 gün sonra” gibi bir vade konulabilir. Bu takdirde, poliçenin vadesi belirgin değildir ama kabul tarihi önemlidir.
- Keşide tarihinden belirli bir süre sonra ödenecek poliçeler:** “Düzenlenme tarihinden 91 gün sonra” gibi bir vade belirtilebilir. Sürenin hesaplanmasında, sürenin başladığı yani poliçenin düzenlendiği gün hesaba katılmaz, ertesi gün birinci gün olarak hesaba alınır.
- Belirli Bir Günde ödenecek poliçeler:** Örneğin “17 Ocak 2013” gibi belli bir takvim tarihi gösterilebilir.

Police Kullanımına ilişkin Bir Örnek Olay

- Eskişehir’deki fabrikatör Mehmet Fidan, ürünlerini kamyonu yükleyip Ankara’daki alıcı tüccar Hasan Kılıç’a göndermektedir. Yükleme yapılırken taşımacıya, satılan malların faturasıyla birlikte fatura tutarının (mal bedelinin) tahsili amacıyla bir de police düzenleyip verir. Fabrikatör Mehmet Fidan, tüccar Hasan Kılıç üzerine çektiği bu poliçeyle; malların bedelini, belirlediği vadede, ondan tahsil etmek ve bu bedeli doğrudan, kendisinden satın aldığı hammaddeler (örneğin iplik) nedeniyle borçlu olduğu Bay Ali Güçlü’ye ödeme yapmak üzere kullanmayı amaçlamaktadır. Taşımacı, malları teslim ederken poliçeyi tüccar Hasan Kılıç’ın kabulüne sunar. Tüccar Hasan Kılıç’ın kabul edip imzaladığı bu police, lehtar Bay Ali Güçlü’ye verilerek bir alacağın, bir borca transferi gerçekleştirilmiş olur.
- Ayrıca police uygulaması sayesinde, bu örnek olaydan anlaşıldığı gibi, aynı şehirde bir arada olmayan iki iş adamı, mal teslimini ve bedel tahsilatını sağlıklı bir biçimde gerçekleştirebilmekte ve güvenle ticaret yapabilmektedirler.
- Police Lehtarı Bay Ali Güçlü, lehtarı olduğu bu poliçeyi, vadesini beklemeden ciro yoluyla devrederek herhangi bir ödemede kullanabileceği gibi;
 - a. Poliçeyi teminat gösterip rehin ederek karşılığında bir bankadan kredi kullanma;
 - b. Poliçeyi faktoring – forfaiting işlemi yapan bir finansman kurumuna ya da bir bankaya temlik ederek likidite etme, yani vadesini beklemeden bedelini belli bir iskonto oranıyla nakde dönüştürme; olanaklarına da sahiptir.

Poliçelere Dayalı Bankacılık İşlemleri

Poliçe genellikle dış ticaret işlemlerinde kullanılan bir ticari senet türüdür. Borçluyla alacaklının bir araya gelmek zorunda kalmadan oluşturabildikleri bir ödeme aracı olması nedeniyle genellikle mal sevkiyatlarına dayanan ticaret işlemleri için kullanışlı bir ödeme aracıdır. Özellikle taşınmakta olan malları temsil eden ve ciro yoluyla geçen taşıma senetleriyle birlikte çok büyük kolaylıklar sağlayabilmektedirler. Poliçeler yaygın olarak, kurumsal krediler ve dış ticarete aracılık ve finansman hizmetleri kapsamında işlem görmektedirler.

Poliçelerle ilgili olarak bankalar tarafından verilen hizmetler; onların tahsilatı ve karşılıklarında kredi kullandırılması biçiminde iki grupta toplanmakta; yapılan işlemler ise finansal yatırımlara konu edilebilmeleri nedeniyle bu hizmetlerin kapsamını aşmaktadır. Özellikle kredilendirme hizmetleri açısından bankalarca yapılan işlemler ve burada yer alan açıklamalar, senetler (bonolar) için de geçerlidir. Poliçeleri senetlerden ayıran esas nitelik uluslararası kullanımlarının yaygınlığından kaynaklanmaktadır.

Şekil 2.3 Poliçelere Dayalı Bankacılık İşlemleri

Poliçelerle İlgili Tahsilat İşlemleri

Bankalar, **müşterilerinin lehtarı** ya da hamili oldukları poliçelerin tahsilini gerçekleştirmektedirler. Özellikle dış ticaret işlemlerinde kullanılan döviz cinsi poliçelerin muhatabın bulunduğu ülkelerde tahsil edilmesi oldukça detaylı işlem süreçleri gerektirmektedir. Bu durumda, banka gerektiğinde uluslararası muhabetleri ile işbirliği yaparak poliçeyi tahsil edecek ve karşılığında bir komisyon kazanacak, müşteri ise poliçelerinin vadesini, ödeme yerini takip etmek gibi birçok zahmetten kurtularak alacağını bankadaki hesabında bulacaktır. Bankalar poliçeleri hangi amaçla olursa olsun işleme alırken en azından şekil şartları, poliçede bulunması gereken unsurların varlığı, ciroların izlediği silsile, damga vergisi mükellefiyeti gibi bazı önemli açılardan incelemek zorundadırlar. Aksi takdirde verilen hizmetin herhangi bir aşamasında ortaya bir sorun çıkabilir.

Döviz cinsinden düzenlenmiş poliçelerin tahsili bankalara, tahsil komisyonlarına ek olarak başka bir kazanç fırsatı daha sağlamaktadır: Döviz girdisi. Poliçe bedeli olarak müşterinin hesabına geçen dövizler eğer müşteri tarafından bozdurulmak istenirse bankalar bunları kendi alış kurundan satın alacak ve kur farkı nedeniyle ikinci bir kazanç fırsatı doğacaktır.

Poliçelerle İlgili Kredi İşlemleri

Bankalar, alacaklarını poliçelere bağlamış müşterilerinin bu ticari senetlerini teminat cirosu ile rehin alınarak karşılığında belli bir marj ile kredi verir. Marj uygulaması kredi riskini en aza indirmek için kullanılan bir yöntemdir. Kredinin güvencesini oluşturan poliçelerin bazılarının ödenmemesi, bazılarının kur dalgalanmaları nedeniyle değer kaybına uğraması gibi nedenlerle verilen kredi tutarının açıkta kalmaması için teminata alınan poliçelerin ancak belli bir yüzdesi kadar avans verilir. Poliçeler tahsil edildikçe kredi borcundan düşülür, artan bir tutar olursa -ki, marj uygulandığı için olur- müşterinin mevduat hesabına aktarılır.

Poliçelerle İlgili İskonto ve İştira İşlemleri

Bu uygulamalarda, poliçe banka tarafından temlik cirosuyla alınmakta, bedeli, güncel bir faiz oranı ile iskonto edilerek müşteriye ödenmektedir. Borçlu genellikle başka bir şehirde hatta başka bir ülkede olduğu için işlem “iştira” olarak adlandırılmaktadır. Bankaca yapılan bu ödemeye, müşteri alacağını –iskontolu bile olsa- erken tahsil etmiş olmakta, banka ise vadeye kadar bekleyerek poliçenin nominal değerini tahsil ederek kazanç sağlamaktadır. Bu işlem özü itibarıyla bir **forfaiting** ya da iç ticarete **faktoring** işlemidir. Dış satım işlemlerinin sonucunda piyasaya çıkan poliçeler genellikle döviz üzerinden düzenlenmekte ve çoğunlukla dışalıcının bankasının avalini taşımaktadırlar. Bu nedenlerle uluslararası para piyasalarında da bir finansal yatırım aracı olarak da önemli ve seçkin bir yer tutmaktadırlar.

Bankalar, **iştira ederek aldıkları** poliçeleri, uluslararası para piyasalarında daha uygun faiz oranlarını buldukça alıp-satarak, vadesini bekleyip elde edeceklerinden daha yüksek oranlarda kârlar gerçekleştirebilirler.

Öğrenme Çıktısı

BONOLAR (SENETLER) VE BONOLARLA İLGİLİ BANKACILIK HİZMETLERİ

Ticari senetlerin ülkemizde en çok kullanılan türü “**bonolar**” olup bu yaygın kullanım alışkanlığı nedeniyle günlük ticaret ve bankacılık dilinde genel olarak doğrudan “**senet**” olarak anılmaktadır. Oysaki TTK’da “Bono ya da Emre Yazılı Senet” olarak anılmakta ve düzenlenmektedir.

Bono (Senet) ve Bonoların Düzenlenme Esasları

Bono (Senet) Tanımı

Borçlusu tarafından, yasanın öngördüğü biçimsel koşullara uygun olarak düzenlenip imzalanarak alacaklıya verilen ve belli bir paranın, belli bir süre sonra kayıtsız şartsız ödeneceğini taahhüt eden kıymetli evrak niteliğindeki ticari senetlere; “bono” (emre muharrer senet) denmektedir. Bono vadeli işlemlerde kullanılan bir senettir. Ödemesi ertelenen borçlar için düzenlenen bono sayesinde vadeli ticaret güvenli bir biçimde gerçekleşmiş olur.

Poliçe metninde cümle “ödeyiniz” biçiminde biterken, senet metni “ödeyeceğim” ifadesiyle bitmektedir. Bu, senedin bir ödeme vadi olmasının sonucudur. Gerektiğinde, ödemesini sağlama bağlamak üzere “kefalet” ve “aval” unsurları da senede eklenebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi günlük ticari ve bankacılık dilinde bono yerine yaygın olarak “**Senet**” sözcüğü kullanılmaktadır.

dikkat

Senet (Bono ya da Emre Yazılı Senet); (Borçlu / Muhatab) ve (Alacaklı / Lehatar) biçiminde iki taraflı, alacaklının lehine borçlu tarafından bir ödemeyi taahhüt etmek üzere düzenlenip verilmekle işlerlik kazanan ve piyasada ciro yoluyla dolaşabilen kıymetli evrak niteliğinde ve ticari senet türünde bir ödeme aracıdır.

Bonoda (Senette) Taraflar

Senette iki taraf bulunmaktadır:

1. **Borçlu (muhatap):** Senedi düzenleyip imzalayan ve vadesinde bedelini ödeyecek kişidir. Senedin borçlusudur. Vadesinde ödemesi için kendisine ihbar çıkarılıp başvurulacağından aynı zamanda “muhatap” olarak anılmaktadır.
2. **Alacaklı (lehtar):** Alacaklı olması nedeniyle adına ve emrine senet yazılan kişidir. Yaptığı bir hizmet ya da sattığı bir mal nedeniyle doğan alacağını vadesi geldiğinde senedin bedelini tahsil ederek elde edecektir. Ama ilerde detaylı olarak açıklanacağı gibi banka kredileri, faktöring işlemleri ve ciro sistemi sayesinde vadesini beklemeksizin senedi paraya çevirme olanakları vardır.

Bonoda (Senette) Bulunması Zorunlu Biçim Koşulları ve Düzenlenmesi

Bir senet (Bono ya da Emre Yazılı Senet) metninde bulunması gereken unsurlar yeni TTK’nun 776. maddesinde düzenlenmiştir. Yasada sayılan zorunlu biçim koşulları aşağıda açıklanan kurallar göz önünde tutularak, geçerli bir senet düzenlenebilir. Uygulamada hazır matbualar kullanılmakta; bunların üzerindeki boşluklar doldurularak senet düzenlenmektedir.

Vade	Ödeme Tarihi	T. Lirası	No.
01.04.2015	12.12.2015	#5000#	

İşbu emre muharrer senedinin mukabilinde **12 Aralık 2015** tarihinde Sayın, **Ali Veli Örnek** beyahut emrühavale
-BEŞ BİN-
 Yukarıda yazılı yalnız T.L.
 Ödeyeceği bedeli almıştır. İhtilaf vukuunda **İstanbul** Mahkemelerinin selahiyetini, Avukat ücreti dahil bütün Mahkeme masraflarını ve bir senet ödenmediği takdirde diğerlerinin muacceliyet kesbedeceğini şimdiden kabul eyleri **m**.
 Ödeyecek: **Ahmet Mehmet Örnek** **İMZA ATILIR**

Şekil 2.4 Örnek Bir Bono (Senet)

Kaynak: <https://www.senet.gen.tr/bos-ve-doldurulmus-senet-ornegi/>

1. **Senet Metninde “Bono” ya da “Emre Yazılı Senet” Sözcüğü:** Her ikisi de yasal terimlerdir. Senet Türkçe’den başka bir dille yazılmışsa, o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelime yer almalıdır.
2. **Belirli Bir Tutarın Kayıtsız ve Şartsız Ödenme Vaadi:** Ödeme vaaadinin belli bir tutara (para borcuna) ilişkin olması gerekir. Senet üzerinde, senet bedelinin hem yazı hem de rakamla gösterilmesi durumunda, iki tutar arasında fark bulunursa yazı ile gösterilen geçerli sayılır.
3. **Vade:** Vade esaslı bir şekil şartı değildir. Vadesi gösterilmemiş olan bir senet (bono), görüldüğünde ödenir.
4. **Ödeme Yeri:** Senet üzerinde ödeme yeri belirtilmemişse; bu konuda açıklık bulunmadığı takdirde senedin düzenlendiği yer, ödeme yeri ve aynı zamanda düzenleyenin yerleşim yeri sayılır. Düzenleme yeri de keşidecinin adının yanında ki yer düzenleme dolayısı ile ödeme yeri sayılır.
5. **Kime ve Kimin Emrine Ödenecekse Onun Ad ve Soyadı:** Senet alacaklısının (Lehtar) adı ve soyadı ya da unvanı yazılmalıdır. Bonolar “hamiline” düzenlenemez.

6. **Senedin Düzenlendiği Tarih:** Bonoda tanzım tarihi esaslı şekli şartlarındandır. Eğer senette düzenlenme tarihi yoksa senet bono niteliği kazanamaz.
7. **Senedin Düzenlendiği Yer:** Düzenlendiği yer gösterilmeyen bir bono, düzenleyenin adının yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır.
8. **Senedi Düzenleyenin İmzası:** Bono üzerinde asıl borçlunun imzasının elle atılmış olması gerekir. Ayrıca imzasının yanında gerçek kişiler için ad ve soyadı; Tüzel kişiler için kullanılan kaşenin de olması gerekir.

Bonoların (Senetlerin) Ekonomik İşlevleri

Ticari işlemler karşılığında yapılması gereken ödemeler her zaman peşin olarak yapılmamakta; büyük ölçüde vadeli çalışılmaktadır. Ödemelerin belli bir sürenin sonunda yapılması için kullanılan araçlardan biri de senetlerdir. Senetlerin kullanım alanı genellikle borçlu ile alacaklının bir arada bulunabildiği aynı yerde yapılan iç ticaret işlemleridir. Çünkü senedin ödeme yapması gereken borçlu tarafından düzenlenip, imzalanıp alacaklıya verilmesi ikisinin bir araya gelebildiği durumlarda söz konusu ve kolay olmaktadır.

İşletmeler genellikle, yaptıkları satışlar ya da hizmetler karşılığında müşterilerine piyasadaki rekabet koşullarına göre bir ödeme süresi tanımak durumundadırlar. Buna ticari piyasa dilinde “Satıcı Kredisi” de denilmektedir. Veresiye ve taksitli, hizmet ve mal satışları nedeniyle oluşan satıcı kredisi kapsamındaki firma alacakları, herhangi bir belgeye bağlanmadan “Alacaklar” hesabında izlenebileceği gibi; bu alacakların karşılığında borçlulardan senetler alınarak “Alacak Senetleri” hesabında da izlenebilir. Bu iki seçenek arasında; gerek bilançonun yapısı; gerekse senetli alacakların sağladığı olanaklar açısından çok büyük farklar vardır:

- Senede bağlanmış bir alacak, artık ticari ve finansal piyasalarda dolaşım kabiliyetine ulaşmıştır; örneğin, herhangi bir borç karşılığında yapılacak ödemede ciro edilerek kullanılabilecektir.
- Alacaklar, senede bağlanmakla, iskonto, iştirak, faktoring işlemlerine konu olabilecektir.

- Bankalardan kullanılacak kredilere karşı rehin edilebilecek bir teminat ortaya çıkacaktır.
- Senede bağlanmış alacağın vadesinde herhangi bir ödenmeme sorunu çıktığında takip süreci diğer alacaklara göre daha basit, kolay olacaktır.
- Firmanın bilançosu üzerinde yapılacak herhangi bir finansal analizde, kredi yaraşırlığı belirleme çalışmasında, belgeye bağlanmış alacaklar daha olumlu değerlendirilecektir.
- Halka açık firmalarla ilgili olarak yapılacak olan gerçek piyasa değerini belirlemeye yönelik temel analizlerde senetli alacaklar aktif kalitesini daha yüksek gösterecektir.
- Kredi ya da tahvil ihracı nedeniyle gerekecek “derecelendirme” amaçlı analizlerde de doğal olarak senetli alacaklar, cari hesap türü alacaklara oranla daha yüksek puanlara ulaşmayı sağlayacaktır.
- 7.8.2003 tarihinden bu yana 4962 sayılı yasa hükümleri uyarınca senetlerdeki “Damga Vergisi” yükümlülüğü de kalkmış olduğundan alacakların senede bağlanmasının maddi bir yükü de yoktur.

dikkat

Senetler, bir ödeme aracı olmanın yanı sıra aynı zamanda bir kredi aracı olarak da işlevseldirler. Öncelikle senet borçlusu yapılan ticaretten doğan borcunu hemen ödememekte, ödemeyi bir süre sonra yapmak sureti ile satıcı kredisi sağlamış olmaktadır. Aynı şekilde alacaklı da senedi bir bankaya iskonto ettirmek ya da teminat göstermek suretiyle bankadan kredi sağlayabilmektedir. Bu durum senetlerin bankacılık ve bankaların reel sektörü finanse etme olanakları etkinliğini açıkça göstermektedir.

Tüm bu yararlarına karşın senetlerin de poliçeler gibi kullanım alanları –oransal olarak- giderek daralmaktadır. Finansal yenilikler ve özellikle ticari piyasaların ekonomik anlamda güvenli ve kolay çalışma isteğinin sonucu olarak; kredi kartlarının ve çek kullanımının yaygınlaşması nedeniyle, senetler genellikle büyük tutarlardaki ödemelerde yoğunlaşmaktadır.

Özellikle dayanıklı tüketim mallarına yönelik harcamalarda; tüketici finansman şirketlerinin etkinliklerinin artması ve sağladıkları kurumsallaşmış taksitlendirme olanakları da senet kullanımının azalmasına bir başka açıdan yol açmaktadır.

Yaşamla İlişkilendir

Senet Ne Zaman Protesto Olur?

Vermiş olduğunuz senedi, alacaklı olan taraf eğerki bankaya vermişse ve senediniz banka tarafından protesto edilecekse, senedinizin vadesinin bitmesine 2 iş günü kala banka mesai saati bitimine kadar senedi protesto etmektedir. Bankaya verilen senetlerde, bankacılık işlemlerini yapan bilgisayarlar tarafından otomatik olarak hiç kaçırılmadan belirtilen tarihlere göre senet protesto işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Senediniz eğerki alacaklının elindeyse, senet alacaklısı olan kişi senedin vadesinin bitiminden sonraki iş gününde, noter aracılığı ile protesto işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Alacaklı bu zaman aralığında protesto işlemi yapması ise tek hakkı olan keşideciye başvuru yapması gerekmektedir. Yasal olarak senedi cirolamış olan diğer borçlulara başvurma hakkını kaybetmiş olacaktır. Senet alacağınızı tahsil edebilmek ve protesto zamanını kaçırmamak için en garanti çözüm, senedin bankaya verilmesidir. Bankaya vermek istemeyen kişiler ise bu zaman aralıklarını iyi takip etmesi gereklidir.

Senet Protestosu Nasıl Yapılır?

Senet protestosu yapmak için notere başvuru yapılarak, noter tarafından belge hazırlatılır. Belge senedin arkasına iliştilir. Noterde yapılacak olan işlemlerde, noterde protesto işlemi yapan kişi borçlu olan muhattapa bu yazıyı gönderir. Bu işlemleri ülkemizde alacaklı olan taraf beyan usulü ile yapmaktadır. Noter tarafından yapılan senet protesto işlemi için ücret alınmaktadır. Bunuda karşı taraf yani borçlu taraftan tahsil etme hakkınız vardır.

Protesto Edilen Senet Ödenmezse Ne Olur? Ne Yapmalıyım?

Protesto edilmiş olan senet karşılığında, borçlu takibe girmiş olacaktır. Çek işlemlerinde olduğu gibi banka tarafından takibe alınırsa kara listeye düşecektir ve kredi sicili etkilenecektir. Takibe giren senedin zamanı geçse dahi alınabilmektedir. Senet protestolarında banka tarafından yapılan sicil işlemleri bütün bankalara yansımaktadır.

Kısacası, senet vadesinde ödenmezse banka aracılığı ile veya noter aracılığı ile protesto edilmektedir. Ödenmek istenen senet bankanın hangi şubesindeyse, (genelde sizin adresinize en yakın, senedi alacaklının vermiş olduğu bankanın şubesinde bulunacaktır) buraya giderek ödemenizi yapıp senedinizi alabilirsiniz. Ödenmeyen senetler icraya verilebilir ve bu şekilde tahsil edilebilirler.

Bulduğunuz bölgede noter yoksa mutlaka senetlerinizi bankaya veriniz, bankada yoksa en yakın notere veya bankaya giderek senetlerinizi veriniz. Aksi takdirde alacağınızın teminatı olan paranızı almanız mümkün olmayacaktır.

Kaynak: <https://www.ekonomist.kim/senet-ne-zaman-protesto-olur-3928.html>

Bankalarda Bonolarla (Senetlerle) İlgili İşlemler

Bankaların senetlerle (bonolarla) ilgili olarak yaptıkları hizmetler, poliçelerle ilgili olarak ilgili bölümde anlatılanlara çok benzer. Senetler özellikle yurt içi ticari faaliyetlerde, düşük tutarlı taksitlendirmeler de bile yaygın olarak kullanılan bir ödeme aracıdır. Vadeye bırakılan ödemeler için olduğu gibi nakit borçlanmaların güvenceye bağlanması içinde senet düzenlenmektedir.

Bankalar senetler üzerinde başlıca üç tür işlem yaparlar:

1. Senet Tahsil İşlemleri,
2. Senet Karşılığı Krediler,
3. Senet İskonto ve İştiraları.

Bankalarda Senet Tahsil İşlemleri

- a. Senetleri incelemeye (triyaj'a) tabi tutarak almak:** İşleme alınacak senetlerin uzman gözüyle incelenmesi, ilerde sorun çıkarabilecek herhangi bir biçimsel eksiğin, imza uyumsuzluğunun, ciro silsilesindeki düzenin kontrol edilmesi; bankanın işlem süreci açısından olduğu kadar senet portföyü geniş olan müşteriler için de oldukça yararlıdır.

Tahsil için ya da başka bir nedenle senetlerin işleme alınmasında müşteri kimliğinin saptanması ve belgenin saklanması gerekmektedir. Özellikle iki bin Türk Lirası üzerindeki tutarlar için bu işlem, suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi kapsamında kesin bir zorunluluktur.

- b. Vadesine kadar saklamak:** Senetler müşterilerden alınırken “**Senet Tevdi Bordrosu**” denen bir listeye dökümleri yapılarak alınır. Bu bordro sayesinde hem müşteri talimatı sağlanmakta hem bir kopyası müşteriye verilerek takibi kolaylaştırılmaktadır. Sürekli senet getiren müşterilerden bordro yerine bir “**Senet Tevdi Talimatı**” alınıp daha sonra sadece “**Senet Teslim Dekontları**”nın bir nüshası müşteriye verilerek işlemler sürdürülür. Tahsile alınan senetler, **Nazım Hesaplarda, Tahsil Senetleri Cüzdanında**; borçlunun adresi dolayısıyla ödeme yeri itibarıyla, şehir içi ya da şehir dışı olmalarına göre farklı alt hesaplarda izlenir.

- c. Borçlu adreslerine göre bankanın diğer şubelerine göndermek:** Müşterilerden alınan senetler, borçlu adreslerine göre uygun yerlerdeki şubelere gönderilir. Borçlunun bulunduğu şehirde bankanın şubesi yoksa ya o senedin baştan tahsile alınmaması ya da bir başka bankanın muhabirlik hizmetinden yararlanılması gerekecektir. Bu senetler, **Nazım Hesaplar / Tahsil Senetleri Muhabir Cüzdanında** izlenir.

- ç. Borçlularına ihbarname göndermek:** Tahsile alınan ya da başka şubelerden tahsile gönderilen senetlerin borçlularına bir ihbar mektubu gönderilerek senedin bulunduğu yer bildirilir ve vadesi hatırlatılır.

- d. Vadelerini takip etmek:** Portföyde bulunan tüm senetler arasında tahsile alınmış olan senetler, yazılımların olanakları ölçüsünde bilgisayar ekranına düşürülerek izlenir, gerektiğinde dökümleri alınır; vadeleri geldikçe servise ya da vezneye çıkarılarak borçluların ödeme başvurularına sunulur.

- e. Yapılan tahsilatları müşterinin mevduat hesabına aktarıp değerlendirmek:** Senet tahsilat hizmetlerinin bankalara alınan komisyonlar dışında sağladığı ikincil kazanç mevduat oluşumuna katkısıdır. Mevduat hizmetlerinin müşterilere sağladığı getiri ve memnuniyet oranında müşterilerin tahsile verecekleri senet sayısının artacağı açıktır. Ödemeler şube veznelerinden nakden olabileceği gibi başka şubelerden de elektronik bankacılık kanalları kullanılarak da yapılabilir.

- f. Ödenmeyen senetleri, müşteri talimatı doğrultusunda protesto ettirerek yasal takip koşullarını hazırlamak:** Vadesini izleyen iki iş gününde ödenmeyen senetler –müşterinin talimatı doğrultusunda- notere gönderip protesto ettirilir. Protesto işlemi senedin yasal takip süreci için ilk adımdır. Protesto masrafları müşteriden alınır. Müşteriler bazı senetleri protesto ettirmek isteyebilirler; bazen da borçlunun bulunduğu yerde noter teşkilatı bulunmayabilir. Bu durumlarda senetler protestosuz kaydıyla işleme alınır. Gerektiğinde senetler, müşteri bilgilendirilerek protesto için noter bulunan en yakın yere gönderilebilir.

- g. **Ödenmeyen senetlerin müşterilere iadesi:** Protestolu ya da protestosuz, tahsil edilmeyen senetler müşteriye, belge karşılığı iade edilir. Müşteriler, borçlusunun adını kara listeye yazdırmak istemedikleri bazı senetleri için “**protestosuz iade**” talimatı vermiş olabilirler.
- h. **Senet tahsil ücretlerinin alınması:** Senet tahsil ücretleri, genellikle senet tutarlarının belli bir yüzdesi olarak hesaplanan “komisyon”, “posta masrafları” ve “Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi”nden oluşmaktadır. Bu işlemde, BSMV oranı %5’tir. Senet komisyon ve masrafları toplamı üzerinden hesaplanır. Tahsil ücreti, müşteriden kasa yoluyla ya da hesabından mahsuben alınabilir.

Bankaların faiz dışı hizmet gelirleri kapsamında da önemli bir yer tutan komisyonlar; müşterilerin kredi ve mevduat durumlarına, verimlilik oranlarına göre uygulamada farklılaştırılabilmektedir. Senet tahsil ücretleri, doğal olarak, senet tahsil sürecinin ilk aşamasında alınır.

dikkat

Senetler protestoya gönderilirken, ihbarnamenin borçluya ulaşp-ulaşmadığından emin olmak gerekir. İyi hizmet anlayışı kapsamında borçlunun telefonla aranıp bilgilendirilmesi yararlı olur. Ayrıca, bu aşamada “protestosuz iade” kayıtlarını taşıyan senetlerin yanlışlıkla notere gönderilmemesine de dikkat edilmelidir.

Bankalarda Senet Karşılığı Kredi İşlemleri

Banka kredileri genellikle belli bir güvence karşılığında verilir. Yaptıkları vadeli satışlar nedeniyle, elinde senet bulunan işletmeler bunları bankalara teminat gösterip rehin ederek karşılığında kredi kullanabilirler. Bankacılıkta bu tür krediler; “**Senet Avansı**” ya da “**Senet Karşılığı Borçlu Cari Hesap**” biçiminde teknik deyimlerle adlandırılır.

Senet karşılığı kredi uygulamasında şu aşamalar önemle yer alır;

- a. **Kredinin Açılması:** Kredi değerlemesiyle ilgili genel uygulamaların dışında özel olarak kredi isteminde bulunan firmanın elinde gerçek ticari alış-veriş ürünü senetlerin yeterince bulunup-bulunmadığına bakılır.

- b. **Senetlerin Teminata Alınması:** Kredinin güvencesini oluşturacak senetler, müşterinin rehin cirosu ile alınır. Böylece banka senetler üzerinde rehin hakkı tesis etmiş olur. Senetler, Nazım Hesaplarda “**Teminat Senetleri Cüzdanı Hesabında**” izlenir.

Teminata alınan senetler için de tahsil senetleriyle ilgili olarak belirtilen işlemler benzer biçimde yapılacaktır. Ancak burada, senetlerin yasal unsur kontrollerine ek olarak bir kredinin teminatına alınmalarının önemi nedeniyle, senet borçlusunun açık bir protestosunun, icra ya da haciz kayıtlarının, geçmişte fazla protesto edilip-edilmediğinin de ayrıca kontrol edilmesi gerekir. Senetlerin vadelerinin kredinin limit vadesini aşmaması gerekir. Uzun vadeli teminat senetleri krediyi donuklaştıracağından pek istenmez. Teminat senetlerinin alınmasında bir başka önemli husus da “borçlu yoğunlaşması” na meydan verilmemesidir. Senet karşılığı kredi kullanan bir firmanın senetlerinin değişik borçlulara ait olması tercih edilir.

- c. **Ödenmeyen Senetlerin İadesi:** Ödenmeyen senetler, eğer kredi ilişkisinin yeni alınacak senetlerle sürdürülmesi uygun görülürse, iade edilir. Yoksa banka kendi kredi alacağı için bunları kanun takibe aktarmak zorundadır.
- d. **Kredinin Kullanılması:** Verilecek kredi tutarı ile teminata alınan senetler arasında, daha önce poliçelerle ilgili olarak açıklandığı gibi, bir marj (orantı) uygulanır. Örneğin, 100 bin TL’lik senet teminata alınmışsa karşılığında, bunun %75’i kadar; 75 Bin TL kredi verilir. Aradaki marj, oluşacak faiz borcu, ödenmeyebilecek senetlerin oluşturacağı boşluk vb. nedenlerin ortaya çıkarabileceği kredi risklerini önlemek açısından gereklidir.
- e. **Senetlerin Tahsil Edilip Borçtan Düşülmesi:** Tıpkı tahsil senetlerinde olduğu gibi gerekli işlemler yapılarak senetlerin tahsilatı gerçekleştirilir. İşlem masrafları ve komisyon müşteriden tahsil edilir. Senet bedelleri kredi hesabına alacak kaydedilerek bakiye düşürülür; fazlası müşterinin “Alacaklı Cari Hesabına” (mevduat hesabı) aktarılır.

Senet karşılığı krediler sayesinde firmaların müşterilerine vadeli satış yapma olanakları desteklenmekte, ticari hayatın canlanmasına katkı sağlanmış olmaktadır.

✓ **Hatır Senedi (Finansman Amaçlı Senet)**

Bazı durumla kredi kullanan firmaların elinde gerçek ticari işlemler nedeniyle düzenlenmiş müşteri senetleri yeteri kadar bulunmaz; kredi kullanmayı sürdürmenin kolay yolu olarak, çevrelerindeki kimselerden güvene dayalı ilişkilere dayanarak sırf bankanın teminat formalitesini tamamlamak üzere yapay senetler sağlayabilirler. Bu tür senetlere “Hatır Senedi” denir.

Bazı durumlarda ise tam tersine, bankalar, bazı firmaların teminat cüzdanını güçlendirmek amacıyla, hatır niteliğinde olsa bile, itibarlı kimselerin imzaladığı senetleri işleme almayı tercih edebilirler.

Borçluları, kredi kullanan firmanın geçmiş dönem ayrıntılı mizanlarındaki alacak senetleri ya da ticari alacaklar hesaplarında yer almayan senetlerin hatır niteliği taşıma olasılığı yüksektir. Hatır senetlerinin bir diğer yaygın özelliği de tutarlarının küsuratsız olmasıdır.

Bankalarda Senet İskonto ve İştira İşlemleri

Krediler bölümünde de değinildiği gibi bankaların müşterilerinden, lehtar ya da hamili oldukları senetlerini “temlik cirosu” ile devralmaları durumunda **iskonto** işlemi söz konusudur. Günlük ticari dilde “**senet kırdırılması**” olarak da adlandırılan bu uygulamada; banka senedi rehin etmeyip tüm haklarıyla mülkiyetini almakta ve bedelini belli bir iskonto ile ödemektedir. Ödenen iskontolu tutar, paranın zaman değeri açısından, bankaya kazanç sağlayacak biçimde belirlenmekte; senedin vadesi geldiğinde nominal senet bedeli borçlusundan tahsil edildiğinde bankanın bu kazancı gerçekleştirilmiş olmaktadır. Poliçelerle ilgili olarak yukarıda açıklandığı gibi; iskonto edilen senedin borçlu adresi, dolayısıyla ödenme yeri, başka bir şehir ise bu işlem “**ıştira**” işlemi olarak adlandırılmaktadır.

Bu kredilendirme yöntemi, küçük esnaf ve tarım işletmeleri için uygun olup senette çok sayıda kefil olması da aktif kalitesi açısından önemlidir.

Anlaşıldığı gibi iskonto ve ıştırma işlemleri; faktoring ve forfaiting işlemleri ile benzer teknik yapıdadır.

Senetlerin Protestosu, Protestonun Kaldırılması ve Sonuçları

Senetlerin vadesini (ödeme gününü) izleyen iki işgününde ödenmemeleri durumunda, noter aracılığıyla protesto edilmeleri gerekmektedir. Poliçeler için de geçerli olan bu işlem, olası bir yasal takibin ilk adımı olarak çok önemlidir. Senet protestoları, bankacılık işlemleri arasında sürekliliği nedeniyle özel bir yere sahiptir.

dikkat

TCMB'nın 17.12.2010 tarihli genelgesi gereğince, ödememe protestolarının, asgari bildirim limiti İki Bin Türk Lirasıdır.

İki bin Türk Lirasının üstündeki protestoların, protesto işlemini yapan bankalar tarafından elektronik ortamda TBB / Risk Merkezi'ne bildirilme zorunluluğu vardır. Asgari bildirim tutarının altındaki senetler, toplam tutarları ve toplam sayıları ile tek kalem olarak listeye eklenirler. Bu bildirimler TBB / Risk Merkezi'nce derlenerek, ülke çapında bir “protestolu senetler listesi” oluşturulup raporlanır. Bu rapor, bankalar arasında bir bilgi paylaşım sistemi niteliği taşımakta olup yeni gelen kredi taleplerini değerlendirirken ve mevcut kredileri izlerken bankaların başvuracakları önemli bir istihbarat kaynağıdır.

Protestolu senetler, aynı zamanda bir makro-ekonomik göstergedir. Listenin genişlemesi; ekonomik durgunluk, finansal kriz belirtisi anlamına gelir, bir erken uyarı sistemi ögesi olarak değerlendirilir.

✓ Ticari senetlerle ilgili olarak konunun bütünü hakkında genel ama kapsamlı bir bilgi sahibi olmak isteyen okuyuculara doğrudan 13.1.2011 Tarih ve 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili bölümlerini (Üçüncü Kitap) gözden geçirmeleri önerilir. Yürürlük tarihi, 1.7.2012 olan yeni TTK, kitabımızın bu bölümü için esas kaynak olarak kullanılmıştır; detay bilgiler oradan edinilebilir.

Protesto edilmiş bir senet sonradan ödenebilir. Bu ödeme, yasal olarak protestonun kaldırılmasını gerektirmese de bankacılık sistemimizdeki uygulama; senetlerin sonradan ödenmesi durumunda protestonun kaldırılması doğrultusundadır. Protestonun kaldırılması için, ödemeyi gecikmeli yapmış olan senet

borçlusu tarafından istemde bulunulabileceği gibi; son cirantadan da (müşteriden) böyle bir istem gelebilir. Alınacak bir talimatla banka protestonun kaldırılmasını sağlar. Bu arada belirtmek gerekir ki; eğer varsa, banka tarafından yanlışlıkla yapılan protestolar da doğal olarak –müşterilerden herhangi bir talep gelse de gelmesede kaldırılacaktır. Kaldırılmış protestolar da başka bir veri listesi oluşturularak raporlanmaktadır.

Bono (Senet) Kullanımına İlişkin Bir Örnek Olay:

- Bay A, değeri 10 Bin Türk Lirası olan arabasını satmak ve onun yerine değeri 20 Bin Türk Lirası olan yeni bir araba almak istemektedir. Ancak elindeki birikmiş para sadece 5 Bin Türk Lirasıdır ve satışa çıkardığı araba için 6 Bin Türk Lirası peşin 3 Bin Türk Lirası 1 yıl vadeli olmak üzere 9 Bin Türk Lirası teklif edilmektedir.
- Yeni araba için olanakları sınırlı kalan Bay A. şöyle ilerleyebilir: Elindeki 5 bin Türk Lirasını ve sattığı arabanın peşinatı olan 6 Bin Türk Lirasını nakit olarak öder; arabanın vadeli bedeli olarak alacağı 3 Bin Türk Liralık senedi satıcıya temlik eder. Kalan 6 Bin Türk Lirası için de, araba satıcısının kabul edebileceği en uzun vadeye bir senet düzenleyip vererek sorunu çözer. Ancak yeni arabanın satıcısı, ödemesi senede bağlanarak ertelenmiş olan kısım için ayrıca belli bir “vade farkı” talep edebilir.

Öğrenme Çıktısı

5 Bono (Senet) kavramını kavrayabilme
6 Bonolarla (Senetlerle) ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Araştır 3

Bankalarda senet tahsil hizmeti, işlem süreci olarak teminata ve iştiraya alınan seneler için de büyük benzerlikleri olan bir süreç olup hangi aşama ve işlemleri kapsamaktadır?

İlişkilendir

İç ticaret ile bonolar arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Bankaların bonolara dayalı hizmetlerini anlatın.

ÇEKLER VE ÇEKLERLE İLGİLİ BANKACILIK HİZMETLERİ

Çek Tanımı

Çek, bankalardaki hesaplar üzerine, hesap sahipleri tarafından, yasal biçim koşullarına bağlı kalınarak, belli tutardaki bir paranın, kayıtsız şartsız ödenmesi için yazılabilen, ticari senetler kapsamında yer alan, kıymetli evrak niteliğindeki bir ödeme aracıdır.

dikkat

Ülkemizde, çekler sadece bankalardaki mevduat hesaplarından ödenmek üzere, bankalara hitaben yazılmaktadır. “Çek yazmak”, “çek keşide etmek” ve “çek kesmek” aynı anlamı taşır. Birinin lehine çek yazmakla, bankadaki hesaptan ona ödeme yapılması sağlanmış olmaktadır.

Çekte Taraflar

Banka, çek yazan müşteriye ait mevduat hesabında bulunan bakiyeden karşılayarak çek lehtarına ya da hamiline ödemeyi yapar. Buradan da anlaşıldığı gibi çek uygulamasında, poliçedeki durumla çok benzerlik gösteren; üç taraf ve üçlü bir ilişki vardır:

- Keşideci:** Çeki düzenleyen hesap sahibi olup muhatap bankaya çekte yazılı tutarın bir başka kişiye (lehtara) ödenmesini emretmektedir.
- Muhatap:** Çekin üzerine keşide edildiği mevduat hesabının bulunduğu ve dolayısıyla gerekli koşulların varlığı durumunda çeki ödeyecek olan banka şubesidir.
- Lehtar / Hamil:** Kedisine ödenmek üzere çek yazılan, çeki elinde bulunduran kişidir. Lehtar ile hamil *aynı kişi olabileceği gibi, çekin ciro yoluyla devredilmesiyle farklı kişiler de olabilmektedirler.*

Çekin Hukuksal Nitelikleri

Ticari senetlere ilişkin düzenlemeler kapsamında çekin hukuksal nitelikleri şöyle sayılabilir:

- Çek, ticari senetler (Kambiyo Senetleri) arasında yer almakta; “Emre yazılı senet” niteliği taşımaktadır. Uygulamada “nama” ya da “hamiline” olarak da yazılabilmektedir.
- Çek, bir kıymetli evraktır.
- Çek, özel bir havale niteliği taşımaktadır.
- Çek, düzenlenmesini gerektiren ödeme ilişkisinden soyut olarak ciro yoluyla devredilerek işlevini sürdürür.

Çek Uygulamasına 31.12.2016 İtibarıyla Getirilen Yeni Esaslar

Çek Yasasında yapılan son değişiklikler (2016/6728) uyarınca bundan böyle uygulamada:

- Karşılıksız çek keşide edilmesi, adli para cezası gerektiren suç durumunda olduğundan çek hesabı açtırmak isteyenler bankaya adli sicil kaydı da verecek;
- Bankalar, çek hesabı sahibi gerçek ya da tüzel kişinin ya da şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunup bulunmadığını kontrol etmekle yükümlü olacak,

Ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında verilmiş bir çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı varsa, bunların yetkili olarak çalıştığı tüzel kişilere çek defteri verilmeyecek;

- Çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması durumunda kimlik numarası, tüzel kişi ise MERSİS numarası çek üzerine yazılacak. Böylece, çek hesabı sahibinin benzer isimli ya da unvanlı kişilerden ayırt edilebilmesi sağlanarak, karşılıksızlık durumunda çek hesabı sahibine karşı yapılacak başvurularda doğru kişiye ulaştırılması sağlanacak;
- Çekler Karekodlu olarak düzenlenecek; lehtar ve ciranta çek alacaklıları, çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere bu karekod aracılığıyla erişim sağlayabilecek;
- Üzerinde yazılı tarihe göre yasal süresinde ibraz edilen çekle ilgili karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacak;
- Adli para cezalarının ödenmemesi halinde, kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilecek;
- Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması halinde yasağın devamına hükmedecek;
- Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imzayla imzalandıktan sonra UYAP aracılığıyla MERNİS ile “TBB/Risk Merkezi” ne elektronik ortamda bildirilecek;
- Karşılıksız çek davasında mahkeme tarafından, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın düşmesi veya davanın reddine karar verilmesi durumlarında; çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına karar verilecek;
- Karşılıksız çek bedelini ibraz tarihinden itibaren işleyecek faiziyle birlikte tamamen ödeyen kişiler hakkında; yargılama aşamasında davanın düşmesine, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilecek ve şikâyetten vazgeçilmesi durumunda da bu hükümler uygulanacak;

- Karşılıksız çek nedeniyle takibe uğrayan kişilerce, cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren 10 yıl geçtikten sonra hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını istenebilecektir.

Çekler ve Ekonomik İşlevleri

Çek, bankadaki mevduat hesaplarına dayanarak, ödemeleri gerçekleştirmek üzere kullanılan modern bir ödeme aracıdır. Kredi kartlarının yaygınlaşmasıyla çeklerin küçük tutarlı tüketim harcamalarında kullanımı azalmış, çek daha ticari bir yapıya dönüşmüştür. Çeklerin para yerine kullanılmasıyla birçok uygulama kolaylığı sağlanmakta, para taşımaktan kaynaklanan birçok riski önlemektedir.

Esas itibarıyla görüldüğünde ödenmesi gereken bir ödeme emri olmasına karşın, ticari hayatta çekin düzenlenme tarihi yerine ileri bir tarih yazılarak “Vadeli Çek” eş deyişle “İleri Tarihli Çek” uygulanması ortaya çıkarılmaktadır. Vadeli ödemeler için oluşturulmuş ödeme araçları bonolar (senet) ve poliçeler olduğu halde bunların yerine, bu yapay vadeli ödeme aracı, ödenmemesi durumunda daha kolay ve etkin bir takip sürecine sahip olduğu için tercih edilmektedir. Ayrıca çek kullanan kişilerin bir banka nezdinde hesabı ve itibarı olduğuna dair haklı bir varsayım da çek kabulünü desteklemektedir.

Çek kullanımının yaygınlaşmasıyla bazı zorlukların aşılmasına ve bazı risklerin önlenmesine karşılık başka bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Hesapta karşılığı olmadığı için ödenemeyen ve üzerinde “Karşılıksız” işlemi yapılarak takibe aktarılan çekler çoğaldıkça ticari hayatta sorunlar yaşanmaktadır. Çekle çalışan firmalar, piyasada bir çek zinciri oluşturmakta, lehtar ya da hamili olduğu çeki tahsil edemeyen işletmeler, kendi çeklerini ödeyecek parayı zamanında sağlayamamakta ve böylece karşılıksız çekler çığ etkisiyle finansal sorunlara dönüşebilmektedir. Bu nedenle, bu konuda çok sıkı yasal düzenlemeler yapılmış, bankalara ve çek kullanıcılarına ciddi yükümlülükler ve müeyyideler getirilmiştir.

1955 yılından bu yana damga vergisine tabi olmamaları nedeniyle, ödeme araçları arasında özel bir kullanım çekiciliği olan çekler, 1985 yılından bu yana da icra takibinde ayrıcalıklı kolaylıklar kazanmış durumdadırlar.

2009 yılında yürürlüğe giren ve üzerinde köklü bazı değişikliklerle uygulaması sürdürülen **5941 sayılı “Çek Yasası”** nın vadeli çek uygulamalarını destekleyen hükümler içermesi ve çeklerin karşılıksız çıkması durumunda çek kullanımının yasaklanması gibi ciddi müeyyideler getirmesi nedeniyle, çekler daha çok kabul gören, ticari hayatın koşullarına uyumlu bir ödeme aracı durumuna geçmişlerdir.

Ticaret kesiminde çek lehtar ve hamillerinin, çeklerin karşılıksız çıkmasından kaynaklanan şikâyetleri nedeniyle geliştirilen yasal önlemler ve (Çek yasasının ilk haliyle) hapis cezasına kadar artırılan cezalar, çeklerde karşılıksızlık olgusunu azaltamamış; bu kez şikâyetlerin yönü cezaların ağırlığı doğrultusunda değişmiştir. Yazdıkları çekin karşılığı olmaması nedeniyle yasaklanan ve hapse mahkûm edilenler, mağdur durumuna geçerek müeyyidelerden şikâyet etmeye başlamışlardır. Bunun üzerine çek yasasında yeni bir değişiklik daha yapılmıştır.

31.01.2012 tarihinde 6273 sayılı “**Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**” çıkarılmıştır. Bu değişiklik yasası ile çeklerde karşılıksızlık durumunda geçerli olan **adli para** ve dolayısıyla **hapis** cezası kaldırılmıştır. Vadeli (ileri tarihli) çek uygulaması konusunda aksi bir değişiklik getirilmemiş, hatta uygulama pekiştirilmiştir. Söz konusu düzenleme değişiklikleri alacaklılar açısından çeke duyulan güveni azaltmıştır.

9 Ağustos 2016 Tarihli ve 29796 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, 6728 Sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile ülkemizdeki çek uygulaması yeniden değişikliklere uğramıştır. Bu yeni değişikliklerle karşılıksızlık durumunda hapis cezası tekrar getirilmiştir.

Çek uygulamasıyla ilgili olarak müeyyidelerin ağırlaştırılması ve hafifletilmesi biçiminde iki farklı yöndeki sürekli ve hızlı değişiklikler, bankacılık sisteminde çekten kaynaklanan sorunları ve gereksiz iş hacmini arttırmakta ve kullanım amacı ödemeleri kolaylaştırmak olan bu ticari senet türünü, özüne yabancılaştıracak bir boyuta taşımaktadır.

Çek mevzuatı konusunda; www.tbb.org.tr Türkiye Bankalar Birliği sitesinde, yeterli ve yararlı kaynaklar bulunabilir.

Çek Düzenlenmesi ve Biçimsel Unsurlar

Çeklerin, hem TTK hükümlerinde yer alan biçimsel koşulları taşıması, hem de çeklerle ilgili 2011/1 sayılı TCMB Tebliğinde istenen form ve içerikte olması gerekmektedir. Bankalarca bastırılan çekler, müşteriler itibarıyla kişiselleştirilerek; müşterinin adı, soyadı, unvanı, hesap numarası ayrıca eklenerek müşterilere verilmektedir.

Çekte bulunması gereken belli yasal unsurlar, TTK'nun 780. maddesinde şöyle sayılmaktadır:

- Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelime. (Örneğin, İngilizce: Check, Fransızca: Cheque.)*
- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesine yönelik havale unsuru.*
- Ödeyecek kişinin, “bankanın / muhatabın” ticaret unvanı.*
- Ödeme yeri.*
- Düzenlenme tarihi ve yeri.*
- Düzenleyenin imzası.*
- Banka tarafından verilen seri numarası.*
- Karekodu.*

Bu unsurlardan her hangi birini içermeyen bir senet, çek sayılmamaktadır.

Ayrıca yasa hükmü olarak;

- Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilmekte, diğer kişiler üzerine düzenlenen çekler sadece havale hükmünde sayılmaktadır,
- Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çekler, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılmaktadır,
- Çekte öngörülen herhangi bir faiz şartı yazılmamış sayılmaktadır.
- Ancak 31.12.2016 tarihinden önce verilmiş çekler ile yabancı bankaların verdiği çeklerde karekod bulunmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir.

Çeklerde Karekod Uygulaması: 9.8.2016 Tarih ve 29796 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, 6728 Sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile getirilen değişik-

likler uyarınca çekler üzerinde müşteri bilgilerini içeren ve bu bilgilere erişimi sağlayacak olan bir Karekod’un bulunması da gerekmektedir.

Çek alacaklıları, ellerinde bulunan çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere bu karekod aracılığıyla erişim sağlayabileceklerdir. Söz konusu karekod ile çek hesabı sahibi ya da cirantanın rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine şu bilgiler sunulmuş olmaktadır:

- Çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,
- Çek hesabı sahibinin tacir olması hâlinde, ticaret siciline tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,
- Çek hesabı sahibinin, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı,
- Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmiş çek adedi ve tutarı,
- Düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı,
- Son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin adedi ve tutarı,
- İbraz edilen ilk çekin ibraz tarihi,
- İbraz edilen son çekin ibraz tarihi,
- İbrazında ödenen son çekin ibraz tarihi,
- Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları,
- Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve sonradan ödenen çeklerin adedi ve tutarı,
- Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören son çekin ibraz tarihi,
- Çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, varsa yasaklama kararının tarihi,
- Her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı,
- Çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi.

Karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemi 5411 sayılı Kanunun ek 1 inci madde hükmü uyarınca kurulan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından, kendi nezdinde ya da bilgi alışverişini gerçekleştireceği bir şirket nezdinde oluşturulacaktır.

Çekte Süreler

Çekte Sunum (İbraz) Süresi

Çekin bankaya tahsil için sunulması için, düzenlenme tarihini izleyen belli bir zaman dilimi belirlenmiştir. Bu süre aşıldığında artık hesap sahibinin hesapta karşılık bulundurma zorunluluğu kalmadığından, eğer karşılığı bulunmazsa “karşılıksızlık” işlemi yapılamaz. Ayrıca bu süre aşıldıktan sonra çekin ödenebilmesi için bankanın çek keşidecisi müşterisinden yazılı onay alınması gerekmektedir.

dikkat

Çekin ibraz (sunum) süresi, hesaplanırken çekin düzenlenme tarihi sayılmayıp; “ertesi gün” birinci gün, sayılarak hesap yapılır.

Çekin ibraz (sunum) süresi, belli coğrafi ölçütler göre sınıflandırılmış olup aşağıda belirtildiği gibi farklılaşmaktadır:

1. Çekin keşide yeri ile muhatap banka şubesi **aynı ilçe** sınırları içinde iseler: 10 gün,
2. Çekin keşide yeri ile muhatap banka şubesi **aynı şehir** sınırları içinde iseler: 10 gün,
3. Çekin keşide yeri ile muhatap banka şubesi **farklı şehir** sınırları içinde iseler: 1 ay,
4. Çekin keşide yeri ile muhatap banka şubesi **aynı kıtada** iseler: 1 ay,
5. Çekin keşide yeri ile muhatap banka şubesi **Akdeniz’e sahili olan ülkelerde** iseler: 1 ay,
6. Çekin keşide yeri ile muhatap banka şubesi **farklı kıtalarda** iseler: 3 ay.

Çekte Zamanaşımı

6273 sayılı yeni değişiklik yasının 7. Maddesi hükmüyle çeklerde zamanaşımı süresi üç yıla çıkarılmıştır. Çek hamilinin, cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğramaktadır. Çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma hakkı da bu çek borçlusunun çeki ödemesinden ya da çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğramaktadır.

Çekten Cayma

TTK 799. maddesinde; çekten caymanın ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edeceği belirtilmekte; ancak çekten cayılmamışsa muhatabın, yani bankanın ibraz süresinden sonra da çeki ödeyebileceği hükme bağlanmaktadır. Bu durumda yasal olarak bankalar eğer çekten cayıldığı bildirilmemişse ibraz süresinden sonra da karşılığı varsa çeki ödeyebilirler. Ancak uygulamada bunun müşteri ilişkileri açısından sakıncaları olabileceğinden, bankaların yapması gereken ibraz süresinden sonra ödeme yapmak için müşterinin yazılı onayını almaktır.

dikkat

“Çekten caymak”, çeki ödemekten vazgeçmektir.

Ödeme Yasaklı Çekler (Çekte Ödemeden Men)

Eğer bir çek, kişinin isteği dışında elinden çıktıysa, bu kişi (Müşteri) tarafından bu durum, hesabın bulunduğu banka şubesine yazılı olarak bildirilerek o çekin ödenmesini durdurması, “çekin ödemeden men edilmesi” olarak bilinen ve yaygın bir uygulama iken 5941 sayılı çek yasasıyla uygulama değiştirilmiş ve yasanın yürürlüğe girdiği 2009 yılından bu yana, bu durumdaki bir çekin ödenmesinin yasaklanabilmesi için, müşterinin mahkeme kararı getirmesi şart koşulmuştur.

Bankaların, mahkeme kararına dayanmayan ödemeden men isteklerini kabul etmemeleri gerekmektedir. Öte yandan, çek ödemesi yaparlarken kendilerine ibraz edilen çek hakkında bir ödeme yasağı kararı olup-olmadığına bakmak zorundadırlar.

Çekte Devir (Ciro) İşlemi

Çeklerde devir yani ciro işlemleri poliçelerle ilgili açıklamalarda yer aldığı gibi benzer uygulamalar olmakla birlikte çeklere özgü bazı hususların da bilinmesi gerekir. Çek ciroları esas itibarıyla, çekin düzenlenme şekline göre farklılaşmakta olup aşağıdaki esaslar doğrultusunda yapılmaktadır:

1. **Hamiline yazılı çeklerde ciro:** Hamiline yazılı çeklerde herhangi bir ciro işlemi zorunu olmayıp çek teslim suretiyle devredilebilmektedir. İstenirse, çek üzerinde ciranta adının gözükmesinde yarar görülürse ciro kaydı yazılabilir.

2. **Emre yazılı çeklerde ciro:** Emre yazılı çeklerde, çekin arkasına ciro kaydı yazılıp sonra teslim edilmesi gerekmektedir.
3. **Nama yazılı çekler ve çizgili çeklerde ciro:** Nama yazılı çekler ve çizgili çekler ciro edilememektedir. Bu çekler ancak alacağın temlik yoluyla devredilebilmektedirler. Temlik cirosu genellikle çekin arkasına "Temlik edilmiştir" notu ile yazılmaktadır.

Çekte *Ciro Özellikleri ve Koşulları*

- a. Açıkça "emre yazılı" kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişi lehine ödenmesi şart kılınan bir çek, ciro ve zilyetliğin geçirilmesiyle devredilebilir.
- b. "Emre yazılı değildir" kaydıyla veya buna benzer bir kayıtlı belirli bir kişi lehine ödenmesi şart kılınan bir çek, ancak alacağın temlikıyla devredilebilir. Bu devir, alacağın temlikinin hukuki sonuçlarını doğurur.
- c. Hamiline yazılı bir çek üzerine yapılan ciro, cirantayı, başvurma hakkına dair hükümler gereğince sorumlu kılar da senedin niteliğini değiştirerek onu emre yazılı bir çek hâline getirmez.
- d. Hamiline yazılı ciro beyaz ciro hükmündedir.
- e. Cironun kayıtsız ve şartsız olması gereklidir. Ciro, şartlara tabi tutulmuşsa bunlar yazılmamış sayılır.
- f. Ciro, düzenleyen veya çekten dolayı borçlu olanlardan herhangi biri lehine de yapılabilir. Bu kişiler çeki yeniden ciro edebilirler.
- g. Çekler kısmen ciro edilemezler.
- h. Çekin muhatabı olan bankanın kendisi çeki ciro edemez. Muhatap bankanın cirosu batıldır.
- i. Muhatap banka lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir.
- j. İbraz süresinin geçmesinden sonra yapılan ciro, ancak alacağın temlikinin sonuçlarını doğurur.
- k. Tarihsiz bir cironun, protesto veya aynı nitelikte bir belirlemeden veya ibraz süresinin geçmesinden önce yapıldığı, aksi sabit oluncaya kadar karinedir.

Bankalarda Çek Uygulaması ve Çeklerle İlgili İşlemler

Diğer ticari senetlerden farklı olarak çekler sadece bir banka hesabına keşide edilebilen; bir banka hesabı olmadan edinilemeyen ve kullanılmayan türden bir ticari senet olduklarından doğal olarak çeklerle ilgili tüm işlemler bankalarca yapılır. Başlıca çek işlemleri şöyle sayılabilir:

- a. Çek verilecek müşterilerin seçilmesi,
- b. Çekin bir matbu olarak basılması,
- c. Sunulan çeklerin ödenmesi,
- d. Ödenmeyecek nitelikteki çeklerin reddi,
- e. Hesapta karşılıklarının bulunmaması durumunda "karşılıksız" işlemi yapılması,
- f. Özel form kullanılmadan hamiline yazılmış çeklerle ilgili bildirimlerin yapılması,
- g. Müşterilerin tahsile verdikleri çeklerle ilgili takas ve tahsil işlemlerinin gerçekleştirilmesi.

Bunlar gibi birçok işlem, çek uygulaması kapsamında olup günümüz bankacılık hizmetleri arasında oldukça hacimli ve önemli bir yere sahiptir.

Çek Hesapları ve Çek Verilecek Kişilerin Seçimi

Her şeyden önce bir bankanın çeklerinin piyasada öncelikle kabul görmesi ve yoğun bir biçimde kullanılması, o bankanın itibarının yükselmesine neden olur. Bankalar bu yüzden bir yandan piyasadaki payları artırmak isterken öte yandan da çek verecekleri müşterilerin iyi seçilmiş olmasına dikkat etmelidirler.

5941 sayılı çek yasasında; bankalarca çek yapraklarının müşterilerin durum ve isteklerine göre nasıl bastırılıp hangi esaslarla verileceği ve kimlere verilemeyeceği; müşteri seçiminde ve çekli hesapların işletilmesinde, bankaların araştırma ve uygulama yükümlülüklerinin neler olduğu belirtilmektedir. Buna göre:

1. Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyen müşterilerin çek kullanım yasaklı olup olmadığını araştırmak zorundadırlar.
2. Bankalar, çek karnesi verilecek müşterilerin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde de gerekli basiret ve özeni göstermek durumundadırlar.

3. Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin TCMB kayıtlarını, açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport ya da sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve çek hesabının kapatılması durumunda bu belgeleri, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler.
4. Yerleşim yeri yurt dışında bulunan müşteriler, çek karnesi almak isterlerse bankaya kendileri ile ilgili olarak Türkiye’de bir adres bildirmek zorundadır.
5. Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunmalıdır. Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilmelidir.
6. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilememektedir.

7. Çek hesapları; müşterinin, vekilinin ya da yasal temsilcisinin imzası olmadan açılamamaktadır.
8. Hamiline düzenlenecek çekler için, müşterilere, sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı bir çek hesabı açılması zorunludur.
9. Hamiline düzenlenecek çekler için bu amaçla bastırılmış olan, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekmektedir. Bu çek yapraklarının üzerinde “hamiline” ibaresi matbu olarak yazılmak zorundadır.

dikkat

Çek hesapları, ancak sahibinin yazılı talebi üzerine ya da zamanaşımı süresinin dolması üzerine kapatılabilmekte; ancak çek hesaplarının kapatılmasından sonra bile, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre yasal ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler için “karşılıksızdır” şerhi verilerek karşılıksızlık işlemi yapılabilmektedir.

Çek Defterlerinin Bankalarca Bastırılması ve Baskı Koşulları

Bankalarca, çek defterleri ve sürekli formdaki çek yaprakları, TCMB tebliğinde belirtilen esaslara uygun olarak bastırılmak zorundadır. Böylece hem bankalar arasında bir standart oluşturulmakta hem de sahteciliğe karşı önlemler alınmış olmaktadır.

Şekil 2.5 Tacir Çek Yapağı Örneği

Çek basımında gözetilmesi gereken başlıca hususlar şunlardır:

1. Çek defterlerinin her yaprağına; çek numarası, çek hesap numarası, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, çek hesabı sahibi tüzel kişi ise firmanın adı, çek hesabı sahibi gerçek ya da tüzel kişinin "Vergi Kimlik Numarası" ile tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadının yazılması ve imzaya imkân verecek ibareler konulması gerekmektedir. Ayrıca çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması durumunda kimlik numarasının, tüzel kişi ise MERSİS numarasının çek üzerine yazılması 1.1.2017'den itibaren verilen çekler için zorunluluktur.
2. Ayrıca çek yapraklarının üzerine 1.1.2017 tarihinden itibaren çek hesabı sahibi gerçek ya da tüzel kişinin finansal bilgilerine erişim sağlayacak bir karekod konulması koşulu da getirilmiştir.
3. Bankalarca çek yaprakları istenilen renk ve desende bastırılabilir; üzerine bankayla ilgili amblem, resim konulabilmektedir.
4. Çekin basım tarihi her yaprakta yer almalıdır. (Bu zorunluluk 6273 sayılı yasa ile getirilmiştir.)
5. Çeklerin basımında, Çek Kanunu ile TCMB Tebliğinde belirtilen hususlarla birlikte, çekin keşide yeri ve keşide tarihi dâhil, Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan çekin şekline ilişkin diğer unsurlar da göz önünde bulundurularak biçimsel eksikliklere meydan bırakılmamalıdır.
6. Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çeklerin birbirinden açıkça ayırt edilebilmesini sağlamak için belirlenmiş olan standartlara uymak gerekmektedir. Şöyle ki:
 - Tacir çeklerinde zemini lacivert olan çerçeve içerisinde beyaz renkte ve büyük harflerle "TACİR" ibaresi yer almalıdır.
 - Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı olan çerçeve içerisinde beyaz renkte ve büyük harflerle, "TACİR HAMİLİNE" ibaresi yer almalı ve ayrıca lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yazılı olarak bastırılmalıdır.

- Tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil olan çerçeve içerisinde beyaz renkte ve büyük harflerle "TACİR OLMAYAN" ibaresi yer almalıdır.
 - Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi olan çerçeve içerisinde beyaz renkte ve büyük harflerle, "TACİR OLMAYAN HAMİLİNE" ibaresi yer almalı ve ayrıca lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yazılı olarak bastırılmalıdır.
7. Çek yapraklarının basımında manyetik kodlamaya olanak veren kâğıtların kullanılması ve bunların çeşitli kimyasal bileşiklerle ve organik çözücüler ile tahrifata karşı dayanıklı olması gerekmektedir.
 8. Çek yaprakları manyetik mürekkep ile kodlanmalı; kodlama satırı üzerinde çek numarasına, banka ve şube isimlerini tanımlayan banka ve şube kodlarına, hesap numarası ve çek tutarına ilişkin bilgilere yer verilmelidir.
 9. Çek yapraklarının koçan hariç eni 76 mm., boyu 166 mm .olmak zorundadır.

Bankaların Sorumlu Olduğu Tutar

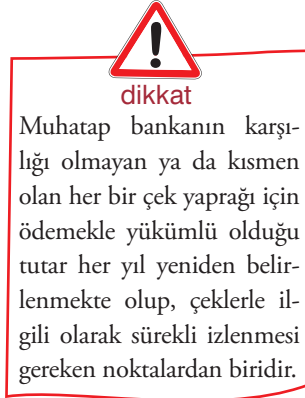
Bankaların, verdikleri her çek yaprağının karşılığı ile ilgili olarak parasal sorumlulukları vardır. Bu sorumluluk Çek Yasasının hükmü olup sorumlu olunan tutar, her yıl yeniden ayarlanmakta ve TCMB tarafından duyurulmaktadır. 19 Ocak 2018 tarihinde 30306 sayılı R.G.de yayımlanan 2018/1 sayılı TCMB Tebliği ile yapılan son değişikliğe göre bankaların karşılıksız çıkan her çek yaprağı için sorumlu olduğu bu tutar "1.600 (Bin altı yüz) Türk Lirası" dır. Bu tutar her yılbaşında yeniden belirlenmektedir.)

Nezinde bulunan bir çekli mevduat hesabı nedeniyle, bir çeke muhatap olan banka, çeki tahsil için ibraz eden -düzenleyici dışındaki- hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için:

- a. Karşılığının hiç bulunmaması halinde;
 - Çek bedeli, Bin Türk Lirası ya da üzerinde ise sorumlu olduğu tutarı,
 - Çek bedeli, bankanın sorumlu olduğu tutarın altında ise çek bedelini,

- b. Karşılığının kısmen bulunması halinde;
- Çek bedeli bankanın sorumlu olduğu tutar kadar ya da altında ise çek bedelini aşmamak koşuluyla, hesapta bulunan kısmi karşılığı sorumlu olduğu tutara tamamlayacak bir tutarı,
 - Çek bedeli bankanın sorumlu olduğu tutarın üzerinde ise çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmi karşılığa ilave olarak sorumlu olduğu tutarı, ödemekle yükümlüdür.

Bu zorunluluk çekin üzerinde yazılı basım tarihinden itibaren beş yıl için geçerli yasal bir yaptırım olup bankaları, çek verecekleri müşterilerin seçiminde özen göstermeye yönlendirmek amacıyla getirilmiştir. Bir müşteriye verilen çek yapraklarına ilişkin bankanın sorumlu olduğu tutar; o müşteri lehine belirlenecek bir nakit dışı kredi limiti konusu olmaktadır. İlke olarak güvenilmeyen müşteriye çek karnesi zaten verilmemektedir. Rekabet koşullarının zorladığı bazı dönemlerde, bankalarca çek karnesi verilirken olası sorumluluk tutarları kadar nakit blokajı yapılması, müşteriye ferdi kaza ya da hayat sigortası yaptırılması gibi önlemlere başvurulabilmektedir.

Bankaların müşterilerine verdikleri ve henüz kullanılıp bankaya sunulmamış eski çek yapraklarıyla ilgili sorumlulukları 30.6.2018 tarihinde sona erecektir.

Çeklerin Ödenmesi

Bir banka şubesindeki hesap üzerine yazılmış olan çeklerin ödenmesine ilişkin işlemler, çekin ibraz edildiği yere göre farklılıklar gösterir. Üç ayrı ibraz ve ödeme yeri söz konusu olabilmektedir:

1. Hesabın bulunduğu şube
2. Aynı bankanın bir başka şubesi
3. Başka bir banka aracılığıyla takas

Hesabın Bulunduğu Banka Şubesinden Çek Ödemesi

Hesapta karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap banka şubesine ibraz edildiğinde hamilin kimlik tespiti yapılarak ödenir. Banka şubelerinde, çek ödemeleri belli bilgisayar yazılımları, her bankaya göre değişen ekranlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Çek ve hesap üzerinde gerekli incelemeler yapıldıktan sonra çeki tahsil eden kişinin kimlik bilgileri; ayrıca çekin arkasına ve ödeme dekontuna imzaları alınır.

Bankalarda çek ödemesi yapılırken hem çek üzerinde hem de hesap üzerinde belli açılardan inceleme yapıp ödemek için uygun koşulların varlığı saptanmalıdır.

Çek Üzerinde Yapılacak İncelemeler

Ödenmek üzere sunulan çekin önce incelemeye alınması ve bu incelemelerle:

1. Çek yaprağının, TTK hükümleri uyarınca zorunlu olan biçimsel unsurlar açısından incelenip, herhangi bir eksiklik ya da hata olup-olmadığının saptanması,
2. Çek yaprağının, 5941 sayılı çek yasası uyarınca zorunlu olan biçimsel unsurlar açısından incelenip, herhangi bir eksiklik ya da hata olup-olmadığının saptanması,
3. Hamiline yazılı çekler için özel baskılı çeklerden başka çek yapraklarının kullanılıp kullanılmadığı,
4. Çek tutarının yazı ve rakamla çelişkisiz olarak belirtilip belirtilmediğinin saptanması,
5. Çek üzerinde herhangi bir silinti-kazıntı olup-olmadığının saptanması,
6. Çek yaprağında matbu olarak yer alan müşteri adı ya da firma unvanı ile imza ya da kaşenin uyumlu olup-olmadığının kontrolü,
7. Keşide yeri ve keşide tarihinin özellikle sunum süresi açısından kontrolü,
8. Sunum süresi geçmiş ise müşterinin çekten caymış olup olmadığının saptanması ve ödemek için yazılı talimat alınması,
9. Çek numarasının ve İBAN numarasının kontrolü,

10. Cirolar arasında düzenli bir teselsülün var olup olmadığının incelenmesi,
11. Çek hakkında, elden rıza dışı çıkmış olması nedeniyle ödemenin durdurulmasına ilişkin bir mahkeme kararın bulunup-bulunmadığının araştırılması gerekir.

Hesap Üzerinde Yapılacak İncelemeler

Ödenmek üzere sunulan (ibraz edilen) çekin üzerine yazılmış olduğu hesap üzerinde de inceleme yapmak gerekmektedir. Bu inceleme ile:

1. Hesapta çek tutarını karşılayacak kadar yeterli bakiye olup-olmadığı,
2. Çekin hesaba ait olup-olmadığı,
3. Çek üzerindeki imzanın hesap sahibine ait ve önceden alınmış olan imza örneğine uygun olup-olmadığı,
4. Tüzel kişilere ait çeklere imza sahiplerinin bu işlem için yetkili olup-olmadıkları,
5. Hesap üzerinde herhangi bir tedbir ya da haciz bulunup-bulunmadığı,
6. İbraz süresinin geçmiş olması durumunda, çekten cayılmış olup- olunmadığı belirlenmelidir.

Ödenmeyecek Çekler

Bankalarca sunulan (ibraz edilen) her çekin ödemesi söz konusu değildir. Ödemek için geçerli olmayan ve yeterli koşulları taşımayan çeklerin saptaması ve reddedilmesi gerekir. Ödenmek üzere sunulan bir çek, eğer;

1. Zorunlu şekil şartlarını taşımıyorsa,
2. Keşidecinin imzası yetersiz ya da sahte ise,
3. Üzerinde tahrifat yapılmış ise,
4. İbraz süresi içinde iptal edilmiş ise,
5. İbraz süresi geçmiş ve ödemesi için keşidecinin onayı yok ise,
6. Üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce ibraz edilmiş ise,
7. Hesabın üzerinde haciz var ise,
8. Zamanaşımına uğramış ise ödenmez.

Ve eğer; çekin hesapta karşılığı yok ise, bankanın sorumlu olduğu tutar dışında, doğal olarak ödenemez.

Aynı Bankanın Bir Başka Şubesinden Çek Ödemesi

Çekin, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edilmesi durumunda, o şubece, hesabın bulunduğu şubeden karşılığı sorulmak ya da eş zamanlı bilgisayar ekranından sorgulanmak; keşideci imzası ekrandan görülemiyorsa ilgili şubeden onayı alınmak suretiyle ödeme yapılır.

Şubeler arası işlemler kapsamında çek ödemesi, bankaların kendi belirledikleri provizyon koşulları ile eşzamanlı bilgisayar olanakları ve yazılımlarının kapsamına göre küçük bazı farklılıklar göstermekle birlikte hep aynı esaslara göre yapılmaktadır. Bir çekin, hesabın bulunduğu şubenin dışında başka bir şubeye tahsil için sunulması durumunda;

- a. Çek belli bir tutarın üzerindeyse,
- b. Çekin üzerindeki müşteri imzası kontrol için görüntülenemiyorsa,
- c. Çek düzenlenme tarihi, daha ileri bir tarih ise,
- d. Çekin sunum süresi aşılmışsa,
- e. Hesap bakiyesi yeterli değilse,

hesabın bulunduğu şube yetkililerinin bilgilendirilmesi, ekran üzerinden ya da başka iletişim kanalları kullanılarak provizyon alınması, gerekmektedir. Çünkü müşteriye muhatap olacak şube özel detayları yönetmek durumundadır. Bunların dışında çekin ödenmesi aynı şubeden yapılırken gözetilmesi gereken hususlara bakılarak gerçekleştirilir.

Doğal olarak, ödemenin yanı sıra “karşılıksızlık” işlemi de aynı bankanın başka bir şubesi aracılığı ile yapılabilmektedir.

Başka Bir Banka Aracılığıyla Çek Ödemesi: Çek Takası

Çek takası bankalararası bir işlemdir. Bankalara, müşterileri tarafından tahsil edip hesaplarına geçirmek üzere çok sayıda ve farklı bankalardaki hesaplar üzerine yazılmış olan çekler verilmektedir. Bankalar, müşterilerine ait bu çekleri tahsil edebilmek için birbirlerine sunmak zorundadırlar. Bu çok hacimli bir iş olmasına karşın bankalararası çek takas sistemi sayesinde kolayca gerçekleştirilebilmektedir. Çeklerin, tek tek ilgili bankalara sunumu yerine; sadece çek bilgilerinin elektronik ortamda gönderilmesiyle büyük bir çek trafiği ortadan

kalkmaktadır. Öte yandan, her banka açısından, elindeki çeklerin bedelleri nedeniyle oluşan toplam alacak ve diğer bankaların elinde olan ve tahsil için kendisine sunulan kendi çeklerinin bedellerinden kaynaklanan borç tutarlarının birbirine takas edilmesi ile toplam çek tutarlarına göre çok düşük tutarlarda kalacak olan “takas açıkları” ya da “takas fazları” TCMB nezdindeki banka hesapları arasında transfer edilerek işlem tamamlanmaktadır.

Çeklerin banka şubeleri arasında hesaben takas yoluyla ödenmesini sağlamak üzere, 1985 yılında, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın gözetimi altında, merkezi Ankara’da bulunan ve faaliyetlerinde özel hukuk hükümlerine tabi “**Bankalararası Takas Odaları Merkezi**” adıyla bir tüzel kişilik kurulmuştur. Amacı, çek kullanımının yaygınlaştırılmasını ve bankalararası para nakil hareketlerinin azaltılmasını sağlayarak, çeklerin bankalarca, muhatap bankalara fiziksel olarak sunulmasına (ibrazına) gerek kalmadan ödenmesine ilişkin işlemlerin yapılmasını sağlamaktır. Ekonomik faaliyetlerin ve bankacılık işlemlerinin yoğun olduğu yerlerde gerektikçe yeni bankalararası takas odaları kurularak organizasyon yaygınlaştırılmaktadır. Bu sistem aracılığıyla çekler tahsile verildikleri bankalar tarafından, ilgili banka şubesine fiziksel olarak götürülüp ibraz edilmeden, takasa sunulmaktadır. Çeklerin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, TTK’da belirtilen takas odasına ibraz hükmündedir.

Özel yazılım programları takas işlemini gerçekleştirebilmektedir. Bankalardaki takasa muhatap merkez birimlerin çek bilgilerini yanlışsız aktarabilmesi; elektronik ortamda takas yapılan bankalararası takas odalarında fiziksel çek bilgileri ile elektronik olarak gönderilen çek bilgileri arasında uyumsuzluk olmaması; çekler üzerindeki işlem ve kontrollerde, çek bilgilerinin elektronik ortamda hazırlanarak merkezdeki bilgisayara gönderilmesinde, bankalararası takas odalarına bankalarınca ibraz edilecek çeklerin kodlanmasında, hazırlanan tüm cetvellerin düzenlenmesinde, azami dikkat ve özenin gösterilmesi gerekmektedir. Takas odalarına sadece bilgileri gönderilen şehir içi ve şehir dışı çeklerin provizyon ve takas işlemlerinin, olağanüstü durumlar (savaş, yangın, sel baskını, deprem, yaygın hastalık ve diğer zorlayıcı sebepler) dışında, aynı gün sonuçlandırılması için önlemler alınmıştır. Ancak müşteri açısından takas süresi iki

gündür. Bugün müşterinin tahsile verdiği çek; izleyen ilk iş günü takasa sunulmakta ve ikinci gün bedeli müşterinin hesabına yatırılabilir.

Takasa Çek Ödemesi

Bankalararası çek takas merkezinde, her bankanın elinde bulunan, müşterileri tarafından tahsil edilip hesaplarına geçirilmek üzere verilmiş olan öbür bankalar üzerine keşideli çekler, topluca hesaben takas edilmektedir. Tahsil edilen çeklerin bedeli müşterilerin mevduat hesaplarına alacak kaydedilmekte, takasdan dönen çekler, karşılıksızlık işlemini yaptırıp takip etmesi için müşteriye iade edilmektedir.

Çek takası ise TCMB nezdinde oluşturulmuş bir sistem olup çeklerin ait oldukları banka yerine müşterinin çalıştığı bankaya verilerek bankalararası çek tahsilatını gerçekleştirmektedir. Çeki takasa sunan banka, sadece çek bilgilerini ulaştırarak müşterisi adına çekin tahsilatını gerçekleştirebilmektedir. Takasa sunulan çekler yasal olarak bankaya sunulmuş gibidir. Ancak bu durumda çek üzerindeki kontrol yükümlülüğü çeki tahsile alan banka tarafından paylaşılacak durumundadır.

Takas sistemi aracılığıyla tahsile sunulan çeklerin karşılıksız çıkması durumunda; muhatap bankanın her çek yaprağı için sorumlu olduğu tutarın ve hesaptaki kısmi karşılığın ödenmesi ve bu durumun çekin arkasının yazdırılması ikinci bir aşamaya kalmaktadır. Bu aşamada çek aracı bankadan alınıp muhatap bankaya götürülerek işlem tamamlanmaktadır. Takasa ibraz edilen bir çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi durumunda, muhatap banka tarafından, takas sorgulaması tarihinde hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine on beş gün süreyle bloke tutulmaktadır. On beş gün içinde, kendisine iade edilen çeki hesabın bulunduğu ve blokajın yapıldığı banka şubesine –ya da aynı bankanın bir başka şubesine- götüren çek hamili orada gerekli “karşılıksızlık” işlemini yaptırmakta; bloke bekleyen kısmi karşılığı ve bankanın sorumlu olduğu tutarı tahsil edebilmektedir.

İleri Tarihli Çekler ve Sunumunda Yapılacak İşlemler

5941 sayılı Çek yasasında değişiklikler yapan 6273 sayılı yasanın getirdiği “3. geçici madde” nin 5. Fıkrası gereğince; 31.12.2017 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin

ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. “Vade” nin beklenmesi gerekmektedir.

Çekler için muacceliyet konusunu düzenleyen yeni TTK’nun 795. Maddesinde (ve eski TTK’nun 707. Maddesinde aynı biçimde); “Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek üzere ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir.” denilmekte ise de konuyu özel olarak düzenleyen Çek Yasası gereği olarak, “karşılıksızlık” ve yasal takip için düzenlenme gününü izleyerek hesaplanan ibraz süresi içindeki işlemler esas alınmaktadır. Çünkü 14.12.2009 tarih ve 5941 sayılı çek yasasının 3. maddesinin 8. fıkrasında aynen; “*üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanunu’nun 707. maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.*” denilmektedir.

TTK hükümleri uyarınca, çekin yazılıp piyasada elden ele dolaşıma çıkarılmasından sonra, düzenleyenin ölümü, medenî haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi veya iflası çekin geçerliliğini etkilememektedir.

Çeklerde Karşılık ve Karşılıksızlık

Çeklerde Karşılık

İlke olarak çeklerde karşılıksızlık diye bir sorunun olmaması gerekir. Ancak ülkemizdeki yoğun ticari faaliyet çabaları arasında oldukça yaygın bir durum olarak rastlanmakta tüm taraflara önemli oranlarda iş yükü yaratmaktadır. Yasal yaklaşım; bir çekin düzenlenmesi için, muhatap banka nezdindeki mevduat hesabında yeterli bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerine çek yazmak suretiyle belli bir tutarın ödeneceğine dair muhatapla aralarında açık ya da zımni bir anlaşma bulunmasının şart olduğu doğrultusundadır. Ayrıca muhatap banka nezdinde karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çek düzenleyen kişinin, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmin etme zorunda olması TTK hükümlerindendir.

Çeklerde Karşılıksızlık

Çeklerin, üzerine keşide edildikleri hesapta karşılığının bulunmaması durumunda; muhatap banka tarafından çekin arkasına “karşılıksız” olduğuna dair bir not yazılıp hamille birlikte imzalanarak bu durumun belgelenmesi gerekmektedir. “Karşılıksızlık işlemi” bir sürecin başlangıcı olup bu işlem birkaç sonuca yönelik olarak yapılmaktadır:

1. Çek hamilinin alacağını yasal yollardan takip edebilmesi için dayanağın oluşturulması,
2. Çek keşidecisinin çek kullanımının ve çekli hesap açmasının yasaklanması,
3. Çek keşidecisinin olumsuz sicilinin bankalar arası bilgi paylaşım listelerine aktarılması,
4. Çek karnesini veren bankanın sorumlu olduğu tutarın ödenmesi,
5. Bankacılık sistemindeki ödemelerin düzeni konusunda istatistiksel veri oluşturulması.

dikkat

Çeklerde “Karşılıksızlık” işlemi; hamilin isteği üzerine, çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, başvuran kişinin bir tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi durumunda bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilileri tarafından imzalanmak suretiyle yapılır.

Bankanın yasal olarak sorumlu olması nedeniyle hesapta olmadığı halde, çek hamilinin isteği üzerine, banka tarafından ödenen tutar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hesapta, karşılığın bulunmaması şu iki biçimlerde olabilir:

1. Çek hesabında hiç karşılık (Bakiye) bulunmayabilir,
2. Çek tutarını tamamen karşılamaya yetmese bile hesapta kısmi bakiye bulunabilir.

Karşılıksızlık işlemi yapılırken yapılacak işlem ve yazılacak şerh, çek hamilinin isteği doğrultusunda biçimlenecek ve çeşitli seçeneklerden biri ortaya çıkaracaktır:

1. Kısmi ödeme yapılabilir,
2. Kısmi ödeme ve bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesi birlikte yapılabilir,
3. Hamil sadece kısmi ödeme isteyebilir,
4. Hamil sadece muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini isteyebilir,
5. Hamil muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarı da kısmi ödemeyi de isteyebilir.

Bu gibi farklı durumlarda, “karşılıksızlık” işlemi, durumu aynen yansıtacak ve keşideci tarafından ödenmemiş, açıkta kalmış tutarı net olarak belirtecek biçimde çekin arkasına yazılarak yapılır; ibraz tarihi ile ödenmeme nedeni bu notta yer alır. Genellikle bu işlem için önceden hazırlanmış olan kaşelerden uygun olan biri kullanılmaktadır.

İlke olarak, çek karşılıksızlık işleminden sonra hamille birlikte imzalanarak hamile geri verilmekte ve çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanmaktadır. Ancak muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmî ödeme yapılması durumunda; çekin ön ve arka yüzünün onaylı bir fotokopisinin ücretsiz olarak hamile verilmesi ve çekin bankada saklanması gerekmektedir. Çek hamili, bu fotokopiyle takip usullerine başvurabilir, talepte bulunurken dilekçesine ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemesi durumunda gene bankalarca çekin aslının bu mercilere gönderilmesi zorunludur.

Banka kendi sorumluluğu nedeniyle ödediği tutarı geri almak için çek keşidecisi müşteri hakkında ayrıca takibe geçebilir.

İbraz tarihi itibarıyla hesap bakiyesi.....TL'dir. Hamil kısmi karşılığı ve bankanın sorumlu olduğu tutarı talep ve Kabul ettiğinden; belirtilen bakiyenin tamamı ve bankanın sorumlu olduğu.....TL, ödenmiştir. İşbu çekin TL için karşılığı bulunmamaktadır. Çek aslı alınarak, onaylı bir fotokopisi hamile verilmiştir. Tarih:.....Saat:.....

Çek Hamili:

Ad, Soyad (Tüzel Kişi ise; Ünvan ve Vekil ya da Temsilci)
İMZA

XVYZ BANK AŞ

.....Şb.

İMZA İMZA

Şekil 2.6 Bir “Çekte Karşılıksız İşlemi” kayıt Seçeneği Örneği

Yukarıda örneği verilen “karşılıksızlık” kaydı, muhatap banka şubesine sunulmuş kısmi karşılığı olan ve bankanın sorumlu olduğu tutarın talep edildiği bir olay için geçerlidir. Bankalarda, farklı karşılıksızlık durumlarının her biri için ayrı bir “kayıt kaşesi” hazırlanmıştır. Banka çalışanlarınca uygun olan kayıt seçeneğinin kullanılmasına dikkat edilmelidir.

Çek Karşılıksızlığının Sonuçları

Çek karşılığını, sunum süresiyle sınırlı olarak, ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin malî işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetici gerçek kişi veya kişiler, bu müeyyidenin muhatap olacaklardır. Karşılıksızlık işlemi gören çekin keşidecisi; çek düzenlemekten ve çek hesabı açmaktan yasaklanabilir. Bu yasaklama 3.2.2012 tarihinden itibaren Cumhuriyet savcılıklarının yetkisine bırakılmışken 1.1.2017'den itibaren Ticaret Mahkemelerinin yetkisindedir. Çek hamilinin talebi üzerine verilen hüküm TBB / Risk Merkezine iletilmekte oradan da tüm bankaların ve ilgililerin bilgisine açılmaktadır.

Çek lehtarı doğal olarak bankadan karşılığını alamadığı çekle ilgili olarak kendi alacağı için yasal takibe geçebilecektir.

Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı

- Karşılıksız çek düzenleyen, çek üzerinde yazılı tarihe göre kanunî ibraz süresi içinde karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmayan gerçek ve tüzel kişi hakkında; ödenmemesi durumunda hapis cezasına dönüşebilecek adli para cezasının yanı sıra, karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmektedir.
- Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür.
- Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan adına yeni bir çek hesabı açamaz.
- Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi; yasalılık kararının kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlenmiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür.
- Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla TBB / Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilmekte oradan da bankalara duyurulmaktadır.

Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açmaya İlişkin Yasaklama ve Yasağın Kaldırma Kararlarının Bildirimi

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağında olduğu gibi bu yasağın kaldırılmasına ilişkin kararlarda Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla TBB / Risk Merkezine elektronik ortamda haftalık olarak bildirilmektedir. Bu bildirimlerde;

- a. Kararın türü (çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı / çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması kararı) ve yasalılık süresi,
- b. Dosya numarası,

- c. Karar tarihi ve numarası,
- ç. Çek yasaklısı gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası, adı ve soyadı, baba adı, anne adı, doğum yeri, doğum tarihi, nüfusa kayıtlı olduğu il/ilçe/mahalle/köy bilgileri; çek yasaklısı tüzel kişi ise unvanı, Vergi Kimlik Numarası ve MERNİS Numarası yer almaktadır.

Bu bilgiler, tüm taraflara belli koşullarla açık olmaktadır.

09.08.2016 tarih ve 29796 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 31.12.2017 tarihinde yürürlüğe girecek olan 62. Maddesi uyarınca, 31/12/2017 tarihinden itibaren alacaklının, karşılıksız çekin ibraz tarihinden itibaren 3 aylık süre içinde şikâyet etmesiyle, doğrudan icra mahkemelerince suçla ilgili kovuşturma başlayacaktır.

Haklarında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilen kişiler (Şirket Yönetim Organı ve Ticaret Siciline Tescil Edilen Şirket Yetkilileri) yasaklı oldukları süre boyunca sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev almaktan da yasaklanmaktadır.

Çek Yasaklılığının Kaldırılması

Mülga 3167 sayılı yasa hükümlerine göre düzenlenmiş olan çeklerin hukuksal geçerliliği, 31.1.2012 tarihli 6273 sayılı değişiklik yasasıyla getirilen 3. Geçici maddede belirtildiği gibi devam etmektedir.

26.4.2009 tarih ve 5941 sayılı yeni Çek Yasası, karşılıksız çekler için 3167 sayılı ilk yasanın öngördüğü “düzeltme hakkı” uygulamasını kaldırmış; yerine “etkin pişmanlık” uygulamasını getirmiştir. Ancak 31.1.2012 tarihli 6273 sayılı değişiklik yasası bu ifadeyi de kaldırmış bulunmaktadır.

Yeni uygulamada, eğer bir çek keşidecisi, karşılıksız kalan çekinin bedelini, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenecek olan ibraz süresinden itibaren, geçen süre için hesaplanacak faiziyle birlikte öderse, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasaklılığı kaldırılmaktadır. (Bu faiz hesabı 3095 sayılı yasa kapsamında ve ticari işlerdeki temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanmaktadır.)

Yasalılığın kaldırılması çekle ilgili ödemenin yapılması ile gerçekleştirilebildiği gibi; yasaklama için talepte bulunmuş olan çek hamilinin talebinden vazgeçmesi üzerine de gerçekleştirilebilmektedir.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin kayıtlar, şikâyetçinin vazgeçmesi ya da karşılıksız çek bedelinin faiziyle birlikte tamamen ödenmesi durumunda; eğer mahkûmiyet söz konusu olmuşsa infazından üç yıl sonra ve her durumda kayıt giriş tarihinden itibaren on yıl geçmesiyle silinecek ve bu işlem ilan olunacaktır.

Çek Uygulamasında Ceza Hükümleri

5941 sayılı çek yasası hükümleri uyarınca, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihi esas alınarak belirlenen yasal ibraz süresi içinde, tahsil için bankaya sunulup ta karşılıksız çıkan çekle ilgili olarak yapılacak “karşılıksızlık” işlemine neden olan kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine; mahkemece, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olmamak üzere (bin beş yüz güne kadar) adli para cezasına hükmolunabilmekteydi. Bilindiği gibi “Adli para cezası” ödenmeyince hapis cezasına dönüşen türden bir para cezasıdır. 31.1.2012 tarihli 6273 sayılı değişiklik yasası bu cezayı kaldırmıştır. 2012 yılında kaldırılan bu ceza 1.1.2017 itibarıyla yeniden uygulamaya sokulmuştur. Çek uygulamasındaki diğer suçlar ve öngörülen cezalar şöyledir:

1. Tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde, tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenleyen ve düzenleten kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
2. Tacir olmayan kişiye tacir kişiye verilmesi gereken çek defteri veren banka görevlisi hakkında elli günden yüz elli güne kadar adli para cezasına hükmolunur.
3. Bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
4. Beyanname almadan veya beyannameye rağmen, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
5. Kısmen ya da tamamen karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak, talebe rağmen, karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
6. Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
7. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadağı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
8. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
9. Çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar iki yıldan beş yıla kadar hapis ve bin beş yüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.
10. Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, üç yüz Türk Lirasından Üç bin Türk Lirasına kadar idari para cezası ile cezalandırılır.
11. Sağlanması ve saklanması gereken bilgi ve belgelere ilişkin hükmüne aykırı hareket edilmesi veya çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyicinin banka kayıtlarındaki adreslerinin kendisine verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya beş yüz Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Ödeme Yeri Hukuku

Uluslararası işlemlerin yoğunlaşmakta olduğu çağımızda ticari hayat ve bankacılık uygulamaları ya oluşturulmuş uluslararası standartlara dayandırılmak ya da farklı ülkelerin hukukunu gözetilerek yürütülmek zorundadır. Bu kapsamda TTK aşağıda yazılı hususların çekin ödeneceği ülke hukukuna göre belirleneceğini hükme bağlamıştır:

- a. Çekin mutlaka görüldüğünde mi ödenmesi gerektiği yoksa görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şartıyla da düzenlenip düzenlenemeyeceği ve gerçek düzenlenme gününden sonraki bir günün çeke yazılmasının ne gibi sonuçlar doğuracağı,

- b. İbraz süresi,
- c. Çekin; kabul, teyit, tasdik veya vize edilip edilmeyeceği ve bu kayıtların ne gibi sonuçlar doğuracağı,
- ç. Hamilin kısmen ödemeyi isteyebilip isteyemeyeceği ve böyle bir ödemeyi kabule zorunlu olup olmadığı,
- d. Çekin çizilip çizilemeyeceği veya “hesaba geçirilecektir” kaydını veya buna eşit bir ibareyi içerip içermeyeceği ve bu çizginin ya da bu kaydın yahut ona eşit olan ibarenin ne gibi sonuçlar doğuracağı,
- e. Çekin karşılığı üzerinde hamilin özel hakları bulunup bulunmadığı ve bu hakların niteliğinin ne olduğu,
- f. Düzenleyenin çekten cayabilip cayamayacağı veya çekin ödenmesine itiraz edebilip edemeyeceği,
- g. Çekin kaybedilmesi veya çalınması hâlinde alınacak tedbirler,
- ğ. Cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarının korunması için bir protesto veya buna eş değer bir belirleme yapmanın gerekli olup olmadığı.

Öğrenme Çıktısı

7 Çek kavramını kavrayabilme
8 Çeklerle ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Araştır 4

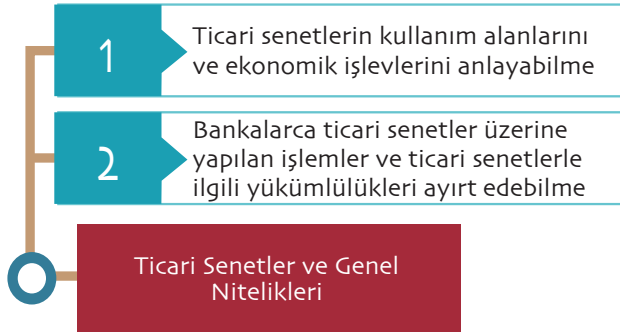
Düzenlenme biçimleri açısından çekler kaçça ayrılır ve sizce her birinin ötekilere oranla üstünlükleri nelerdir?

İlişkilendir

Banka müşterisinin itibarı ile çek kullanımı arasında ilişki var mıdır?

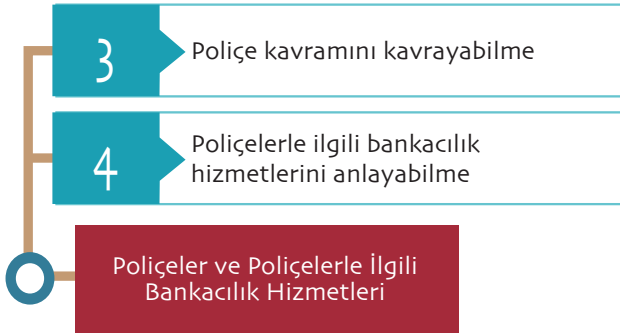
Anlat/Paylaş

Bankaların çeklere dayalı hizmetlerini anlatın.

1 Ticari hayatta, özellikle vadeli alış-verişler sonucunda ortaya çıkan ödeme zorunluluklarının belli bir süreye bağlanarak ertelenmesi; ertelenmiş alacakların da vadelerine kadar değerlendirilebilmesi ve vadeleri geldiğinde tahsilatının güvenli olarak gerçekleştirilebilmesi amacıyla yaygın olarak ticari senetler kullanılmaktadır.

2 “Ticari senetler” (Kambiyo senetleri); kıymetli evrak niteliğindeki senetler arasında yer almakta olup bu nitelikleri gereği; bir borç-alacak ilişkisinin ürünü olarak düzenlenen ama kendini ortaya çıkaran ilişkiden soyut olarak varlığını sürdüren, belli bir borç ödemesinin taahhüdü ve bir alacak hakkının belgesi niteliğinde olan finansal araçlardır. Bir alacak hakkının ileri sürülebilmesi, istenebilmesi ve devredilebilmesi için mutlaka, kıymetli evrak niteliğindeki ticari bir senedin; varlığı, ibraz edilmesi ve teslim edilmesi gerekmektedir. Ticari senetlerin ciroları, biçim yönünden “tam ciro” ve “beyaz ciro” olmak üzere iki’ye; amaç yönünden “tahsil”, “rehin” ve “temlik” olmak üzere üç’e ayrılmaktadır.

3 Poliçe, üç taraflı bir borç-alacak ilişkisini düzenleyen; keşidecinin muhataptan olan alacağını lehtara havale etmesine yarayan ve piyasada ciro yoluyla devredilebilen kıymetli evrak niteliğinde ve ticari senet türünde olan bir ödeme aracıdır.

4 Bankalar poliçeler ve senetler üzerinde başlıca üç tür işlem yapmaktadırlar:

- a. Tahsil İşlemleri: Vadesinde muhatabına sunularak bedelinin tahsil edilmesi hizmetidir.
- b. Kredi İşlemleri: Ticari senetlerin rehin alınarak karşılığında avans kullanılmasıdır.
- c. İskonto ve İştirâ İşlemleri: Ticari senetlerin bedelinin belli bir iskonto ile ödenerek tamamen devralınması hizmetidir.

5

Bono (Senet) kavramını kavrayabilme

6

Bonolarla (Senetlerle) ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Bonolar (Senetler) ve Bonolarla İlgili Bankacılık Hizmetleri

5

Senet (Bono ya da Emre Yazılı Senet); (Borçlu / Muhatap) ve (Alacaklı / Lehtar) biçiminde iki taraflı, alacaklının lehine borçlu tarafından bir ödemeyi taahhüt etmek üzere düzenlenip verilmekle işlerlik kazanan ve piyasada ciro yoluyla dolaşabilen kıymetli evrak niteliğinde ve ticari senet türünde bir ödeme aracıdır.

6

Bankalar poliçeler ve senetler üzerinde başlıca üç tür işlem yapmaktadırlar:

- d. Tahsil İşlemleri: Vadesinde muhatapına sunularak bedelinin tahsil edilmesi hizmetidir.
- e. Kredi İşlemleri: Ticari senetlerin rehin alınarak karşılığında avans kullanılmasıdır.
- f. İskonto ve İştira İşlemleri: Ticari senetlerin bedelinin belli bir iskonto ile ödenerek tamamen devralınması hizmetidir.

7

Çek kavramını kavrayabilme

8

Çeklerle ilgili bankacılık hizmetlerini anlayabilme

Çekler ve Çeklerle İlgili Bankacılık Hizmetleri

7

Çek, bankalardaki hesaplar üzerine, hesap sahipleri tarafından, yasal biçim koşullarına bağlı kalınarak, belli tutardaki bir paranın, kayıtsız şartsız ödenmesi için yazılabilen, ticari senetler kapsamında yer alan, kıymetli evrak niteliğindeki soyut bir ödeme aracıdır.

8

Çeklerin para yerine kullanılması birçok uygulama kolaylığı sağlamakta; para taşımaktan kaynaklanan birçok riski önlemektedir. Esas itibarıyla görüldüğünde ödenmesi gereken bir ödeme emri olmasına karşın, ticari hayatta çekin düzenlenme tarihi yerine ileri bir tarih yazılarak “vadeli çek” eş deyişle “ileri tarihli çek” uygulaması ortaya çıkarılmaktadır. Vadeli ödemeler için oluşturulmuş ödeme araçları senet ve poliçeler yerine, bu yapay vadeli ödeme aracı; sahibinin bankalarda itibarının olması ve ödenmemesi durumunda daha kolay ve etkin bir takip sürecine tabi tutulması nedeniyle tercih edilmektedir. Hesapta karşılığı olmadığı için ödenemeyen ve üzerinde “Karşılıksız” işlemi yapılarak takibe aktarılan çekler çoğaldıkça ticari hayatta sorunlar yaşanmaktadır. Çekle çalışan firmalar, piyasada bir çek zinciri oluşturmakta; lehtar ya da hamili olduğu çeki tahsil edemeyen işletmeler; kendi çeklerini ödeyecek parayı zamanında sağlayamamakta ve böylece karşılıksız çekler çıg etkisiyle finansal sorunlara dönüşebilmektedir. Bu nedenle, bu konuda çok sıkı yasal düzenlemeler yapılmış; bankalara ve çek kullanıcılarına ciddi yükümlülükler ve müeyyideler getirilmiştir.

Çeklerin ödenmesine ilişkin işlemler, çekin ibraz edildiği yere göre farklılıklar göstermektedir. Çek tahsili için üç ayrı ibraz yeri söz konusu olabilmektedir: Hesabın bulunduğu şube, bankanın bir başka şubesi, başka bir banka aracılığıyla takas. Her birinde farklı bir süreç izlenerek ödeme yapılmaktadır.

Karşılığı olmayan çekler için “karşılıksızlık” işlemi yapılmakta, Ticaret Mahkemelerine iletilmekte ve lehtar tarafından yasal takibe aktarılmaktadır. Bir çek ileri tarihli olarak yazılmışsa, düzenlenme tarihinden önce tahsil edil bankaya sunulması, yasal olarak geçersiz sayılmaktadır. Karşılıksız her çek yaprağı için bankalar her yıl değişen belli bir tutarı ödemekle yükümlü tutulmuşlardır.

1 Aşağıdaki cirolardan hangisi bir ticari senedin, karşılığında senet avansı kredisi kullanmak üzere devri amacıyla kullanılır?

- A. Temlik cirosu
- B. Tahsil cirosu
- C. Rehin cirosu
- D. Tam ciro
- E. Beyaz ciro

2 Aşağıdakilerden hangisi ticari senet düzenleyerek borçlanmaya ehildir?

- A. Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olan herkes
- B. Medeni haklardan yararlanabilen herkes
- C. İmza atabilen herkes
- D. 18 Yaşını tamamlamış olan herkes
- E. Mümeviz kişiler

3 Taşıma senetleri, hangi senet grubuna aittir?

- A. Pay senetleri
- B. Mal senetleri
- C. Ticari senetler
- D. Kambyo senetleri
- E. Adi senetler

4 Protestolu senetlere ilişkin asgari bildirim tutarı ne kadardır?

- A. 1.000 TL
- B. 2.000 TL
- C. 1.500 TL
- D. 5.000 TL
- E. 10.000 TL

5 Bir senet metninde, senet bedeli birden çok yerde belirtilmekte ve birbirinden farklı tutarları ifade etmekte ise hangisi geçerli sayılır?

- A. En üstte yer alan.
- B. Küçük tutarlı olan.
- C. Yazı ile belirtilmiş olan.
- D. Rakam ile belirtilmiş olan.
- E. Büyük tutarlı olan.

6 Aşağıdakilerden hangisi çek yasaklılığının kaldırılması için gereklidir?

- A. Karşılıksız çıkan çek bedelinin geçmiş gün faiziyle birlikte ödenmesi.
- B. Karşılıksız çıkan çekle ilgili düzeltme hakkının kullanılması.
- C. Elde bulunan tüm çek karnelerinin bankaya iade edilmesi.
- D. Kendine gönderilen ihbarnamenin kabul edilmesi.
- E. Etkin pişmanlık gösterilmesi.

7 Bankaların karşılıksız çıkan her bir çek yaprağı için ödemekle sorumlu oldukları tutar kaç Türk Lirasıdır?

- A. 600
- B. 1.410
- C. 725
- D. 500
- E. 655

8 Aşağıdaki çeklerden hangisi ödenebilir?

- A. Düzenlenme tarihinden önce ibraz edilmiş.
- B. İbraz süresi geçmiş ama keşideci onayı var.
- C. Keşideci imzası ve kaşesi yok.
- D. Zorunlu şekil şartlarını taşımıyor.
- E. Zaman aşımına uğramış.

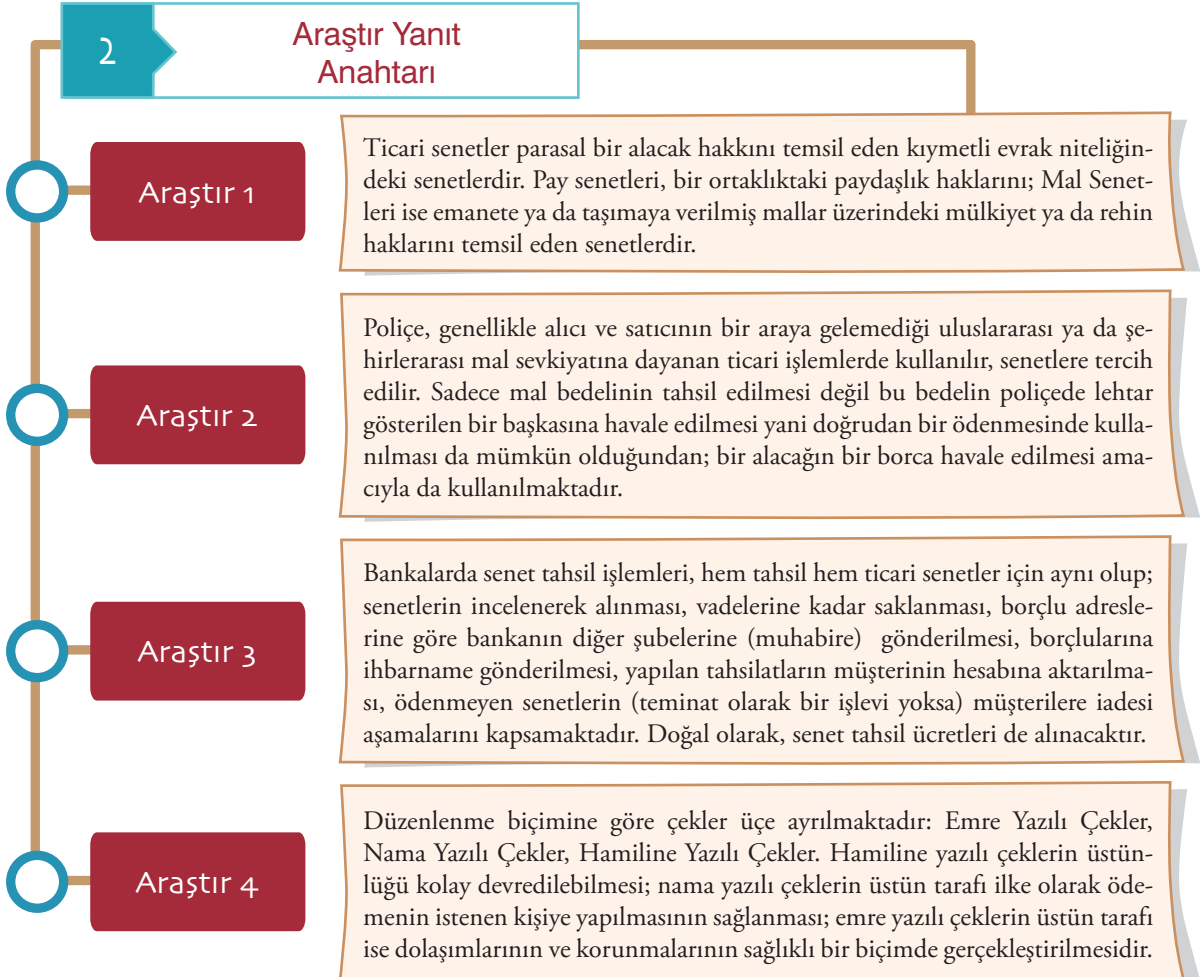
9 Çekli işlemlerde aşağıdakilerden hangisi için "ödeme yeri hukukunun" gözetilmesi **gerekmez**?

- A. Çekin çizilip-çizilemeyeceği
- B. Ciratalara başvuru hakkının korunması için protesto edilip-edilmeyeceği
- C. Düzenlenme tarihinin olup-olmayacağı
- D. Çekten cayılıp-cayılamayacağı
- E. Hamilin kısmi ödeme isteyip-istemeyeceği

10 Düzenlenme tarihi 27 Mayıs 2017 olan bir çek, 27 Nisan 2017 günü banka şubesine ibraz edilmiş ve hiç karşılığının olmadığı görülmüştür. Bu durumda çekin tahsili için aşağıdaki seçeneklerden hangisi geçerlidir?

- A. Karşılıksız olduğuna dair arkası yazılır.
- B. Bankanın sorumlu olduğu tutar ödenir.
- C. Karşılıksızlık nedeniyle takibe geçilir.
- D. Çekin iptali için dava açılır.
- E. Hamil işlem yapmak için 27 Mayıs 2017'e kadar bekler.

1. C	Yanıtınız yanlış ise “Ticari Senetlerde Amaçlar Açısından Ciolar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. A	Yanıtınız yanlış ise “Çek Yasaklılığının Kaldırılması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. A	Yanıtınız yanlış ise “Kıymetli Evrakın Başlıca Özellikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. B	Yanıtınız yanlış ise “Bankaların Sorumlu Olduğu Tutar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. B	Yanıtınız yanlış ise “Senet Türleri ve Ticari Senetler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. B	Yanıtınız yanlış ise “Ödenmeyecek Çekler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. B	Yanıtınız yanlış ise “Senetlerin Protestosu, Protestonun Kaldırılması ve Sonuçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “Ödeme Yeri Hukuku” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. C	Yanıtınız yanlış ise “Bonoların (Senetlerin) Düzenlenmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. E	Yanıtınız yanlış ise “İleri Tarihli Çekler ve Sunumda Yapılacak İşler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

Eriş, G. (2004), **Çek Hukuku**: Ankara, Seçkin Yayıncılık

Kaçak, N. (2010). **Bono, Poliçe, Çek**: İstanbul

Tuna, E. (2002). **Ticaret Hukuku, Kıymetli Evrak**: İstanbul, Marmara Üniversitesi, Nihat Sayar Eğitim Vakfı

Türk Ticaret Kanunu

Çek Kanunları

Bölüm 3

Para Aktarım Hizmetleri ve Ödeme Sistemleri

öğrenme çıktıları

1

Ödeme Sistemleri

1 Ödeme sistemlerini anlayabilme

2

Bankalarda Para Aktarım Hizmetleri

2 Bankalarda para aktarım hizmetlerini sıralayabilme

3

Ödeme ve Tahsil Hizmetleri

3 Ödeme ve tahsil hizmetlerini anlayabilme

Anahtar Sözcükler: • Ödeme Sistemleri • Virman • Havale • EFT • Döviz Transferleri

GİRİŞ

Bankacılık sistemi “Para”nın hareket yetkinliğini arttırmaktadır. Finansal sistemin en önemli bölümünü oluşturan bankacılık sisteminin varlığı sayesinde ekonomik yaşamda kendiliğinden bir ödemeler sistemi ortaya çıkmaktadır. Bankaların kendi yapısal olanaklarıyla oluşturdukları para aktarım yöntemlerinin yanı sıra ayrıca bankaların katılımıyla faaliyet gösteren, ulusal ve uluslararası boyutlarda gelişmiş bir takım organize “**Ödeme Sistemleri**” de oluşturulmuştur. Bunlar para aktarım hizmetlerinin alt yapısıdır.

Para aktarım hizmetleri ile ekonominin gerektirdiği para akışı sağlanmaktadır. Kan dolaşımı gibi doğal bir olgudur. Hem coğrafi anlamda farklı bölgeler arasında, hem de farklı ekonomik birimler ve kişiler arasında ve başta “ödemeler”i gerçekleştirmek üzere çeşitli amaçlarla yapılan para aktarımları büyük ölçüde bankalar aracılığı ile yapılmaktadır.

Bankacılık sisteminde para aktarımları (transferleri), başlangıçta havalelerden ibaret iken giderek çeşitlenmiş; teknolojik gelişimin de desteği ile sıradan bir hizmet türü olmaktan çıkıp ekonominin önemli bir dinamosu durumuna geçmiştir.

Havale; temel bir bankacılık hizmetidir. Birçok bankacılık hizmeti bu işlevin üzerine yapılandırılmıştır. Her türlü “**Ödeme**” ve “**Tahsil**” hizmetleri, banka kartlarıyla yapılan işlemler ile bankaların aracılık ettiği “**Uluslararası Ticaret**”ten ve “**Uluslararası Görünmeyen İşlemler**”den kaynaklanan döviz ve sermaye hareketleri, hep bu para transferi zeminine dayanmaktadır. Ödeme-Tahsil hizmetleri için bankaların yanı sıra “**Ödeme Kuruluşları**” **ülkemizde de** faaliyete geçmiş olup genişleme sürecindedirler.

Bankalararası para aktarımlarını gerçekleştiren “**EFT**” ve “**Çek Takası**” gibi bu ödeme sistemleri genellikle merkez bankaları tarafından organize edilmekte; uluslararası ve döviz üzerinden yapılacak para aktarımları için de **Swift** ve **Western Union** gibi uluslararası özel organizasyonlardan yararlanılmaktadır.

Ödeme ve tahsil hizmetleri, doğası gereği, bir madalyonun iki yüzü gibi birlikte var olan ve aynı anda gerçekleşen bir işlemin iki ayrı işlevidir. Aynı işlem bir taraf için ödeme öteki taraf için tahsildir.

Önemli detay bankaların bu iki tarafla yapacağı sözleşmelerdir. Bu ödeme-tahsil işlemleri, günümüzde artık bankacılık sisteminin küresel boyutta bütünselleşip etkin bir hizmet ağı oluşturmaya, ülke sınırlarına ve sıkı kambiyo rejimlerine bağlı kalmaksızın uluslararası alanda bile kolayca yapılabilmektedir. Yeterki teknoloji ve yasal düzenlemeler açısından bir engel olmasın.

Bu üniteye yer alan konular, farklı nedenlerle ve farklı yöntemlerle yapılan; ancak ortak özellik olarak para aktarımlarına dayanan bankacılık hizmet ürünlerinden ve bu hizmetin verilebilmesi için gerekli olan ulusal ve uluslararası sistemlerden oluşmaktadır.

Ödeme Sistemleri

Ödeme sistemleri başta havaleler olmak üzere birçok bankacılık hizmetinin alt yapısı durumundadır. Ödeme sistemleriyle ödeme araçlarını birbirine karıştırmamak gerekir. Öncelikle bir ödeme aracı olan para, bu geleneksel işlevini artık büyük ölçüde sanal olarak ve elektronik ortamlarda, ödeme sistemlerinden yararlanarak sürdürmeye başlamıştır.

Ödemeler paranın fiili kullanımıyla yapılabilirdiği gibi ticari senetler ve kartlar gibi para benzeri ödeme araçlarıyla ya da elektronik ortamlardaki iletişim olanaklarıyla sistematize bir biçimde yapılabilir. Günümüzde sayı, hacim ve coğrafi dağılım itibarıyla çok büyük boyutlara ulaşmış olan parasal ödemelerin gerçekleştirilmesi için hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde çeşitli sistemler oluşturulmuştur. Bankaların kendi içsel para aktarım olanakları ve bankalararası işlemler için geçerli bu organize ödeme sistemleri, elektronik desteklerin de katkısıyla, zaman ve yer sınırlamaları olmaksızın sürekli gerçekleştirilebilen işlemlerle ödemelerin yapılabilmesini sağlamakta olup paranın fiziksel olarak kullanımı en aza indirgenmiştir.

Ödemelerin önemli kısmı banka hesaplarında tutulan paralara ya da kredi gücüne dayanılarak gerçekleştirilmekte, para hep bankacılık sistemi içinde kalmakta, sadece hesaplar arasında yer değiştirmektedir. Paranın ödeme işlevi bankacılık sisteminin varlığı; bankalar kanalıyla gerçekleştirilen para aktarım ve ödeme hizmetleri ile daha da etkinlik kazanmaktadır.

dikkat

Güvenli ve hızlı çalışan ödeme sistemlerinin varlığı; sadece finansal kesim açısından değil aynı zamanda ekonominin bütünü için de önem taşımaktadır. Ödeme sistemlerinde oluşabilecek herhangi bir tıkanıklık zincirleme olarak; bankaları, üretim sektörünü, bireyleri ve sonuçta ülke ekonomisinin çalışmasını tümüyle olumsuz etkileyebilir.

Ödeme araçları ile ödeme sistemlerini birbirine karıştırmamak gerekir. Para türleri, ticari senetler, kartlar ödeme araçları kapsamında yer alır.

Ödeme Sistemlerinin Kapsam ve İşlevleri

Ödeme sistemi kavramını dar anlamda alırsak sadece Swift, Western Union, EFT gibi organizasyonları; geniş anlamda alırsak bu kurumsallaşmış özel para aktarım organizasyonlarının yanı sıra bankaların herbirini ve hatta Banka (Kredi) kartlarını da kapsadığını görürüz. Ancak banka kartlarının ödeme sistemi yerine ödeme aracı olarak nitelenmesi daha doğru olur.

✓ Ödeme sistemleri, finans kesiminde yer alan bankalar ve diğer kurumlar arasında başta para olmak üzere çeşitli menkul kıymet, kıymetli evrak ve finansal yatırım ürünlerinin aktarım ve takasını gerçekleştiren örgütlenmiş işletim süreçlerini ve iletişim ağlarını kapsamaktadır.

Elektronik fon transferleri, çek takasları, kredi kartı takasları, menkul kıymet takas ve transferleri ödeme sistemleri sayesinde gerçekleştirilmektedir.

Bankaların kendi içlerinde şubeler ve hesaplar arasında gerçekleştirdikleri ödeme, tahsil ve havale hizmetleri de başlı başına bir ödeme sistemi niteliğindedir. Üstelik elektronik ortamlarda müşterilerin interaktif katılımlarının sağlanmasıyla banka bazında yapılan bu işlemler daha da etkinlik kazanmıştır. Banka bazında oluşturulan ödeme ve transfer olanakları müşterilerin tüm gereksinimleri karşısında sınırlı kaldığından ulusal ödeme sistem-

lerine katılmak ve uluslararası sistemlere üye olmak suretiyle hizmetler bütünselleştirilmektedir.

Bir tür ödeme aracı olan “Banka (Kredi) Kartları” da çok taraflı ve karmaşık yapısı göz önüne alınarak birçok kaynak tarafından “ödeme sistemi” olarak kabul edilmekte ve anılmaktadır.

Bir ülkede birden çok kurumsallaşmış ödeme sistemi faaliyette bulunabilmekte ve bunların birbiriyle birleşik olarak çalışması genel hizmet kalitesini ve etkinliğini arttırmaktadır. Ödeme sistemleri yapılandırılırken gözetilen öncelikler ve başlıca amaçlar şunlardır:

- Finansal merkezler ve bankalar arasında, para ve menkul değer aktarımlarında etkinlik sağlanması,
- Taraflar arasında karşılıklı güvenin sağlanması ve ödeşmelerin kesinleştirilmesi,
- Ödeme risklerinin ve işlem yanlışlıklarının en aza indirgenmesi,
- Fon hareket ve yönetiminde hız ve kolaylık sağlanması,
- Finansal yeniliklere uyum açısından bankacılık sisteminin esneklik ve yetkinlik kazanması,
- Dış ticaret ödeme ve tahsilleriyle çeşitli sermaye hareketlerinin kolaylaşması,
- Yabancı sermayenin ve yatırımcıların çekilebilmesi açısından düzenli ve kaliteli hizmet standartlarına zemin oluşturulması,
- Finansal hizmetlerin gerçekleştirilmesinde küresel bağlantıların yapılabilmesi ve küresel olanaklardan yararlanılabilmesi,
- Parasal hareketlerin izlenilebilmesine ve kanıtlanabilmesine olanak sağlanması.

Ödemeler sistemlerine amaç olarak seçilen bu gereksinimler, çeşitli finansal ve teknolojik yenilikler sayesinde karşılanabilmektedir. Bilişim teknolojilerinin oluşturduğu altyapılara ve kurumlar arasındaki geniş kapsamlı protokoller ile detaylı yönetmeliklere dayalı ödeme sistemleri, giderek yaygınlaşmakta ve uygulama sonuçlarına göre bunların zaman içinde evrimi sağlanmaktadır.

Ödeme Sistemi Türleri

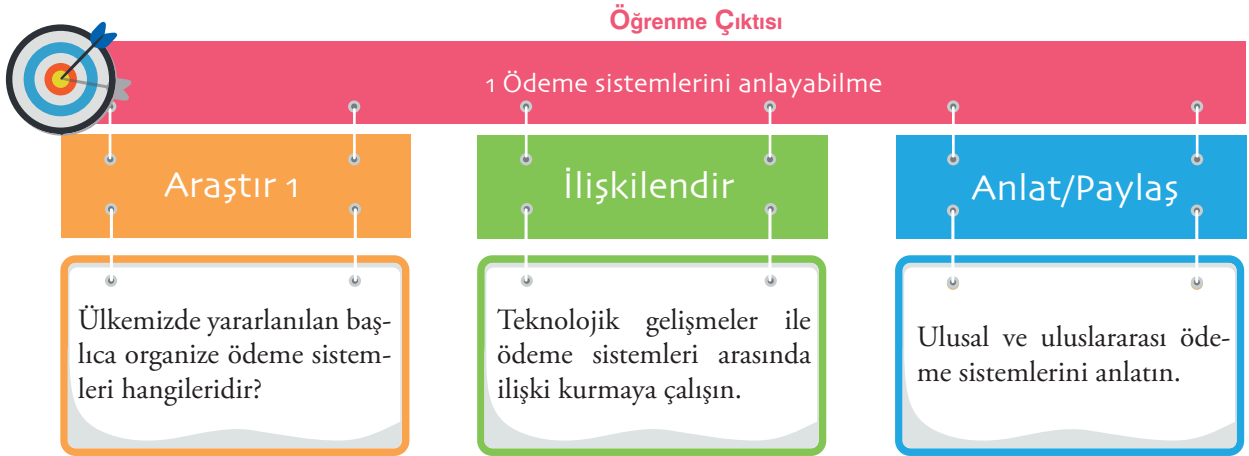
Ülkemizde de gerçek zamanlı bire bir ödeşme (mutabakat) ilkesiyle çalışan bir **elektronik fon transferi sistemi (EFT)** ile buna bağlı olarak, gene gerçek zamanlı ve ödeme karşılığı teslimat ilkesiyle

çalışan bir **menkul kıymet aktarım ve takas sistemi (EMKT)** bulunmakta, 2000 yılından beri bankacılık ve sermaye piyasası hizmetlerini desteklemektedir. Bu çift işlevli temel ödeme sisteminin dışında bankalararası çek ve kredi kartı uygulamalarının gerektirdiği takas ve ödemeler için de organizasyonlar kurulmuştur. Bankalar arasında çek takasına olanak sağlayan takas odaları sistemi ile Bankalararası Kart Merkezi (BKM) tarafından yürütülen kredi kartı uygulamasına ilişkin takaslar da çağdaş ekonomiler için hayati önemde birer ödeme sistemidir.

Ülkemizde yararlanılan başlıca ödeme sistemleri şunlardır:

1. Elektronik Fon Transferi Sistemi (EFT / TIC - Turkish Interbank Clearing),
2. Elektronik Menkul Kıymet Transfer Sistemi (EMKT),
3. Çek Takas Sistemi,
4. Kredi Kartları Takas Sistemi,
5. Döviz transferi uluslararası organizasyonları,
6. Posta işletmesi,
7. Ödeme Kuruluşları (Özel yetkili Ödeme Merkezleri / Şirketleri)
8. Bankaların kendi şube ve şube dışı hizmet dağıtım yapılanmaları ile muhabirlik ağları kapsamında ki hizmet dağıtım olanakları.

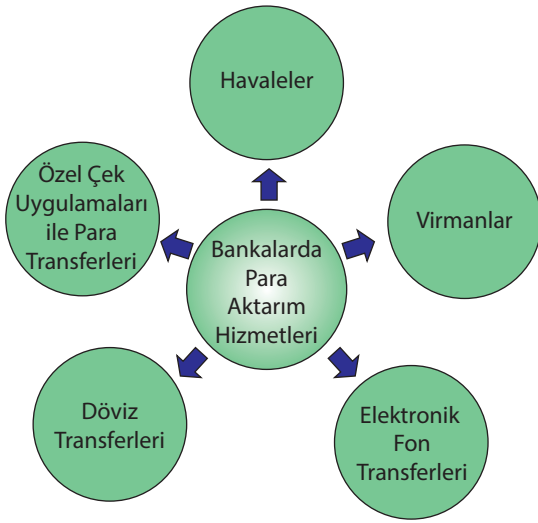
Bankalar ve benzeri finansal kurumlar arasında düzenli olarak kullanılan ödeme sistemleri, elektronik bankacılık kanallarının yaygınlaşmasıyla banka müşterilerinin doğrudan kullanımına da açılmış bulunmaktadır. Teknolojik desteklerle, banka kartlarından yararlanılarak ya da yalnızca elektronik imzalı ödeme emirleri verilerek, çok sayıda ödeme ve para aktarımları, banka müşterilerinin kendileri tarafından, doğrudan gerçekleştirilebilmektedir.

BANKALARDA PARA AKTARIM HİZMETLERİ

Bankacılık sisteminde para aktarım (transfer) hizmetleri ile sadece bireysel günlük hayatın gerektirdiği para akışı sağlanmamakta, bunun yanı sıra parasal ekonominin etkinliği artırılmakta, reel ekonominin ve finansal yatırım kararlarının gerektirdiği ödemeler gerçekleştirilmektedir. Bankalarca ve bankanın araya girmesiyle, gerçekleştirilen para transfer hizmetleri, tümüyle ve genel niteliği itibarıyla havale işlemi hükmündedir. Havalenin yasada belirtilen temel özelliği olan üç taraflı ilişki; bazı para aktarım tekniklerinde biraz farklılaşmakta ama hukuksal nitelik değişmemektedir.

Küresel boyutta gerçekleştirilen tüm para aktarımlarının neredeyse tamamı bankacılık sistemi ve bankacılık sisteminin bir parçası durumuna geçmiş olan organize ödeme sistemleri yoluyla yapılmaktadır. Postanelerin banka şubesi gibi kullanılması esasına dayanan ve çok küçük yerleşim birimlerine kadar para ulaştırılmasını hedefleyen **“Posta Bankacılığı”** uygulamalarının yeniden yapılandırılmasına karşın, posta aracılığı ile yapılan havaleler; bankaların gerçekleştirdiği işlemlerin yanında çok düşük oranlarda kalmıştır.

Şekil 3.1 Bankalarda Para Aktarım Hizmetleri

Hukuksal olarak hepsininde havale niteliğinde olmasına karşın kullanılan teknikler, para cinsleri ve paranın transfer edildiği yerler açısından uygulamada beş farklı yapıda para transferi olabilmektedir:

1. **Havaleler:** Aynı bankanın yurt içindeki farklı şubeleri arasındaki para aktarım hizmetleridir.
2. **Virmanlar:** Aynı bankadaki/şubedeki ve aynı kişiye ait hesaplar arasında para aktarımı işlemleridir.
3. **Elektronik Fon Transferleri:** Ülke içindeki bankalar arasında TL cinsinden para aktarımlarıdır.
4. **Döviz Transferleri:** Swift, Western Union, Target gibi organizasyonlar kanalıyla, yabancı para cinsinden ve genellikle uluslararası para aktarımlarıdır.
5. **Özel Çek Uygulamaları ile Para Transferleri**

Havale işlemlerini düzenleyen hukuk kuralları hepsi için de esastır. Bu para aktarım tiplerinin herbirinin farklı yapısı, farklı teknolojik donanımı ve bankacılık açısından farklı işlem süreçleri vardır. Gönderilmek üzere kabul edilmeleri ile ödenmek üzere değerlendirilmeleri de birbirinden çok farklı süreçlerdir.

Bankaların yanı sıra postaneler ve özel ödeme işletmeleri de aracılık edebilmektedir.

Havaleler

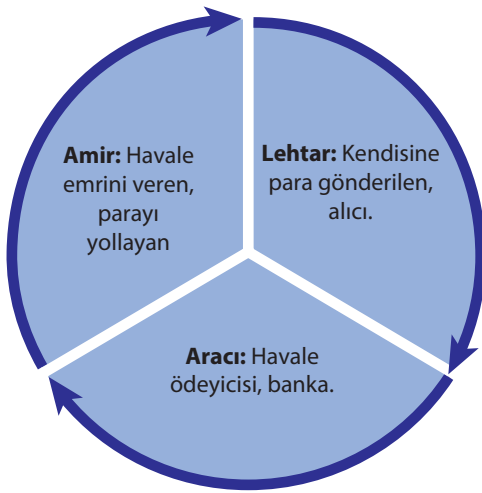
Havale, gerçek ya da tüzel bir **kişinin (Amir)** kendi nam ve hesabına, bir başka gerçek ya da tüzel kişiye (**Lehtar**), nakit, kıymetli evrak ya da bunlara benzer misli şeyler vermek üzere üçüncü bir gerçek ya da tüzel kişiyi (**Banka**) yetkili kılmasıdır.

11.1.2011 tarih ve 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunun, Onüçüncü Bölümünde “Havale” konusu düzenlemekte ve çeşitli uygulama kurallarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Yasanın 555. Maddesinde yapılan tanım uyarınca; *Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlem*dir.

Yasal olarak böyle tanımlanan havale; bankacılık uygulamasında para gönderme hizmetini oluşturan işlemlerin hepsi için (EFT, Döviz transferleri, bazı virmanlar, akreditifler, vb.) geçerli hukuksal çerçeveyi belirlemektedir. Havalelerle ilgili olarak Borçlar Kanununda çeşitli düzenlemeler yapılmış; kurallar belirlenmiştir ama bunlara ters düşmemek koşuluyla her bankanın kendi hizmet stratejisi kapsamında belirlediği usuller de bu hizmete ilişkin uygulamaları banka bazında biçimlendirmektedir. Şubelerarası işlemlerin eşzamanlı bilgisayar bağlantısıyla gerçekleştirilmesi nedeniyle, artık havale işlemleriyle ilgili olarak literatürde yer alan başlıca sorunların önem dereceleri artık değişmiş, örneğin; yanlış hesaba havale yapılmasının önlenmesi; belli tutarların üstündeki havaleler için kimlik belirleme zorunluluğu gibi hususlar ön plana çıkmıştır.

Havalede Taraflar

Bankacılıkta havale, teknik olarak, şubeler arası bir işlem olup “kabul eden” ve “ödeyen” iki şubenin katılımıyla gerçekleştirilir. Bankaların muhabirlik bağlantıları ve çeşitli ödeme sistemlerinin desteği ile daha geniş alanlarda havale işlemleri yapılabilmekte ve çeşitli teknik deyimlerle adlandırılmaktadırlar. Havale işlemi, şube bankosunda yapılabildiği gibi elektronik kanallarla da gerçekleştirilebilmektedir. Zaten artık şubeler arasında eş zamanlı bilgisayar bağlantısı olduğundan, hesaba yapılan havaleler için ödeyecek şubenin yapacağı pek bir işlem kalmamakta başlangıç noktasında (Kabul eden şubede) işlem sonuçlandırılmış olmaktadır.

Şekil 3.2 Havalenin Tarafları

Hukuksal olarak bir yetkilendirme ilişkisi olan havale hizmetinde üç taraf bulunmaktadır:

1. Amir: Havale emrini veren, parayı yollayan kişidir. Diğer iki tarafa “ödeme” ve “tahsil” yetkileri vermektedir.
2. Lehtar: Lehine havale verilen, kendisine para gönderilen, alıcıdır.
3. Aracı: Havale ödeyicisi. Amir tarafından kendisine ödeme yetkisi tanınmış ya da eşdeyişle ödeme görevi verilmiş kişi; bankadır.

Havale işleminin tarafları arasındaki hukuksal ilişkiler şöyle açıklanabilir:

- a. Amir ile banka arasındaki ilişki, bir “karşılık” ilişkisidir. Banka amirin kendine vereceği bu ödeme yetkisini kabul edip etmemekte serbesttir. Ancak müşteriye karşı borçlu olması durumunda havale talimatını kabul ederek ödemeyi bu yolla gerçekleştirmesi gerekir.
- b. Amir ile lehtar arasındaki ilişki, bedel ilişkisidir. Lehtar havaleyi kabul etmek zorunda değildir. Kabul etmemesi durumunda amirin zararını karşılamak durumunda kalabilir.
- c. Banka ile lehtar arasındaki ilişki, havale ilişkisidir. Bankanın havaleyi alıcısına bildirmesinden sonra ödeme sorumluluğu kesinleşir. Günümüz uygulamasında havaleler genellikle hesabı olan bir müşteriye gönderilmekte ve doğrudan hesaba alacak kaydedilmesi ödeme niteliğinde olmaktadır.

Havalenin Kabulü

Havale işlemi havale talebinin kabul edilmesiyle başlar. Müşterilerin havale taleplerinin bir form doldurularak talimata dönüştürülmesi esastır.

Havale talimatı, bir form olarak, işleme başlamadan önce müşteri tarafından elle doldurtulabileceği gibi ekrana yeterli işlem bilgileri girildikten sonra bilgisayar çıktısı olarak alınabilmekte ve müşteriye anında imzalatılarak işleme devam edilebilmektedir. Telefonla verilen müşteri talimatlarının faks ya da elektronik mesajla onaylatılması gerekmektedir. Herhangi bir damga vergisi söz konusu değildir.

Şubeler kanalıyla verilen hizmetler kapsamında ise havale altı ayrı biçimde yapılabilir:

1. Hesaptan, hesaba havale,
2. Hesaptan, isme (karşı şubeye başvuracak kişiye) havale,
3. Nakit teslimatla kasadan, karşı şubedeki hesaba havale,
4. Nakit teslimatla kasadan, isme (karşı şubeye başvuracak kişiye) havale,
5. Karşı şubedeki bir ticari senet bedeline ya da bir kredi borcuna karşılık **hesaptan** havale,
6. Karşı şubedeki bir ticari senet bedeline ya da bir kredi borcuna karşılık **kasadan** havale.

Kasadan yapılacak havalelerde öncelikle kimlik tespiti yapılması, paranın teslim alınıp kontrol edilerek sayılması ve işlemin gerçekleştirilmesi gerekir. İşlemler elektronik ortamda eşzamanlı olarak gerçekleştirildiği için herhangi bir hata ve eksik hususun geri dönülerek tamamlanması çok zor olduğundan işlem sırasına dikkat edilmesi gerekir.

İlke olarak herhangi bir belgenin iadesi ya da ibrazı karşılığında ödenmesi gibi bir koşula bağlı havaleler kabul edilmez. Ancak karşı şubede zaten tahsil için bekleyen bir ticari senet ya da günü gelmiş bir kredi taksidi varsa bunlara karşılık havale yapılabilir. Bu tür havalelerin doğrudan hesaba yapılmaması ve uygun bir açıklamanın yazılması gerekir. Eğer bir ödeme talimatı gereğince işlem yapılmaktaysa hasaplara havale çıkarılabilmektedir.

Bankaca havalenin kabulünden; müşteri açısından ifade edilecek olursa “havalenin çıkarılması”ndan sonra bir makbuz verilmesi gerekir. İnternet bankacılığı programlarında müşteri bu makbuzu kendisi üretebilmelidir. Şube dışı hizmet

dağıtım kanallarından havale yapılabilmesi için müşterinin hesabında yeterli tutarda bir paranın ya da kredi limitinin bulunması gerekmektedir.

Havalenin Ödenmesi

Hesaba yapılan havaleler günümüz bankacılık teknolojisiyle eş zamanlı olarak alıcının hesabına alacak kaydedildiğinden ödenmesiyle ilgili özel bir işlem söz konusu olmamaktadır. Ancak isme yapılan havalelerde, havaleyi ödeyecek şube için havalenin niteliğine göre farklı bir süreç uygulanmaktadır. Gelen havaleler; “Adrese ihbarlı” ya da “Müracatında” kayıtlarından birini taşıyabilir. Duruma göre, ihbarname gönderilmesi ya da lehtarın başvurusunun beklenmesi gerekecektir. Havalenin ödenmesinde kimlik tesbiti önemli bir husustur. Uygulamada birbirinden oldukça farklı ödeme durumları ortaya çıkabilmektedir:

- Havalenin, lehtarın vekiline ödenmesi,
- Havalenin, üçüncü kişilere ödenmesi,
- Havalenin, görme özürllülere ödenmesi,
- Küçüklere gelen havalenin ödenmesi.
- Vesayet altındakilere gelen havalenin ödenmesi.

Bu havale ödeme durumlarının herbirinde kimlik tesbiti uygulaması da farklılaşmaktadır. Banka açısından ödemenin doğru kişiye yapılması ve bunun gerektiğinde belgelenebilmesi önemlidir.

Havalenin İptali (Havaleden Cayma, Havaleden Rücu)

Hukuksal açıdan alıcının hesabına alacak kaydı yapılmadıkça ya da isme gelen havaleler için alıcıya havalenin geldiğine dair ihbarname ya da telefonla bir haber verilmedikçe havaleden cayılması yani gönderenin havaleyi iptal etmesi mümkündür. Borçlar Kanunu’nun bu konudaki hükümleri şöyledir: “*Havale ödeyicisi, havale alıcısına havaleyi kabul ettiğini açıklamadığı sürece havale eden, ona verdiği yetkiyi geri alabilir.*” Ancak bu koşulların gerçekleşmiş olmasına karşın, lehtarın yazılı olurunun alınması durumunda havalenin iptali ve iadesi yapılabilir. “*Havale ödeyicisi, çekince belirtmeksizin havaleyi kabul ettiğini havale alıcısına bildirirse, ifa ile yükümlü olur.*”

Ancak günümüz bankacılığında artık eşzamanlı bilgisayar bağlantılarıyla işlemler anında gerçekleştirildiğinden yasada yer alan bu olasılık çok zayıflamıştır.

Havalenin Lehtar Tarafından Kabul Edilmemesi

Havale lehtarı, adına ya da hesabına gelen bir havaleyi kabul etmeyebilir. Böyle bir durumda havale, lehtardan yazılı bir beyan alınarak, gönderen şubeye, gerekçesi bildirilerek iade edilir. Ancak havale amiriyle lehtar arasında bir borç-alacak ilişkisi varsa, amire açıklama yapılması gerekmektedir. Nitekim Borçlar Kanunu’nda: “*Alacaklı olan havale alıcısı, havaleyi kabul etmek istemezse, durumu borçlu olan havale edene gecikmeksizin bildirmek zorundadır; bildirmezse bundan doğan zararı gidermekle yükümlü olur*” hükmü yer almaktadır.

Havalenin İadesi ve Havalede Zamanaşımı

Hesabı bulunmayan lehtar tarafından adına gelen havalelerin alınmaması durumunda bu havaleler, ödeyecek olan şube tarafından gönderen şubeye iade edilir. Gönderen şube havale tutarını amirine iade eder. Amirin şubede herhangi bir hesabının bulunmaması durumunda iade için yazılı bildirimde bulunulur.

dikkat

Yazılı bildirim karşın amir tarafından 10 yıl boyunca aranmayan havaleler zaman aşımına uğrar ve gelir kaydedilmek üzere Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na aktarılır. Zaman aşımının başlangıç tarihi, amire yapılan ve sonuçsuz kalmış olan yazılı bildirim tarihidir.

Havale Amirinin ya da Lehtarının Ölümü

Amirin ölümü kabul edilmiş ve çıkarılmış olan bir havalenin geçerliliğini etkilemez. Ancak iptal edilmiş ya da lehtar tarafından kabul edilmediğinden iade edilmiş bir havale söz konusu ise bu durumda amirin mirasçılara iade edilir.

Lehtarın ölümü durumunda hesabına alacak kaydedilmiş ya da adına ihbarname çıkarılmış havaleler usulü çerçevesinde mirasçılara geçer. Ancak henüz havale ihbar edilmeden lehtarın ölüm

bilgisinin alınmış olması durumunda amirden alınacak yeni talimata göre hareket edimesi dolayısıyla gönderen şubeyle bağlantı kurulması gerekir.

Havale Amirinin ya da Lehtarının İflası

Borçlar Kanunu'nda "*Havale edenin iflası hâlinde, henüz kabul edilmemiş olan havale kendiliğinden sona erer.*" hükmü yer almaktadır. Ayrıca havalenin lehtarın hesabına alacak kaydedilmemiş ya da kendisine ihbarname gönderilmemiş olması durumunda gene havale iflas idaresinin tasarrufuna geçecektir. Aksi durumlarda havale lehtara ait olacaktır.

Lehtarın iflası durumunda ise iflasa ilişkin kararın havalenin ihbarından önce öğrenilmesi durumunda, gönderen şube kanalıyla amir bilgilendirilmeli ve alınan yeni yazılı talimata göre hareket edilmelidir. Ancak ihbar yapılmış ya da havale hesaba alacak kaydedilmişse havale tutarı artık iflas idaresinin tasarrufuna geçecektir.

Havalenin Haczi

Tarafların ölümü ve iflası durumundaki açıklamalar burada da geçerlidir. Havale, iki taraf arasında aidiyet değiştirme sürecindeki bir para hareketi olup; havalenin banka tarafından kabulü, alacak olan kişiye ihbarname gönderilmesi, alacaklı olan kişinin hesabına alacak kaydedilmesi ve lehtarın havaleyi kabul etmemesi, bu süreçteki başlıca eşik taşları olup taraflardan birine haciz geldiği tarihte, paranın hangi tarafa ait olduğunun bu ölçütlere göre doğru saptanması gerekir.

Virmanlar

Virmanlar, hesaplar arasında gerçekleştirilen para aktarımlarıdır. Aynı banka şubesinde bulunan ve aynı müşteriye ait olan hesaplar arasındaki para aktarımları, virman işlemi olarak adlandırılır. Virmanlar, bankalar için komisyon geliri sağlanan bir hizmet türü olmamakla birlikte, müşterilerin parasal hareketlerinin uygun hesaplarda izlenmesini sağlamak amacıyla yapılan işlemlerdir. Özellikle aynı müşteriye ait:

- Vadesiz ve vadeli hesaplar arasında,
- Borçlu ve alacaklı cari hesaplar arasında,
- Mevduat hesapları ile yatırım hesapları arasında çok sık yapılmaktadır.

Ancak günlük bankacılık dilinde "Virman" olarak adlandırılan İki farklı uygulama daha vardır:

- Aynı müşterinin bankadaki tüm hesapları arasında yapılan para aktarımları.

Bu işlem, özü itibarıyla hesaptan hesaba para aktarmaktan ibaret olmasına karşın özellikle şubele-rarası işlemlerde teknik olarak havale niteliğindedir.

- Aynı banka şubesinde bulunan farklı kişilere ait hesaplar arasında yapılan para aktarımları.

Bu para aktarımları şube içinde basit bir işlemle gerçekleştirilebilmesine karşın hukuksal olarak havaledir.

Yatırım bankacılığı, sermaye piyasası işlemleri kapsamında da "Virman" deyimini kullanılmakta olup burada; aynı kişinin farklı kurumlardaki portföyleri arasında gerçekleştirilen menkul değerler aktarımlarını ifade etmektedir.

Elektronik Fon Transferi (EFT)

Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemi, katılımcı bankalar arasında Türk Lirası üzerinden yapılacak para aktarım işlemlerinin, elektronik ortamda, gerçek zamanlı olarak yapılmasını ve gerçek zamanlı mutabakatını (ödeşmesini) sağlayan bir sistemdir.

dikkat

EFT yoluyla yapılan para aktarımları, kısa zamanda gelişerek önemli bankacılık hizmetleri arasında yer almıştır. Bu işlemler hukuksal olarak "havale" niteliğindedir. Aynı bankanın şubeleri arasındaki para aktarımından farklı olarak burada, TCMB'nın araya girme-siyle bankaların aracılık işlevi aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir.

Elektronik Fon Transferinde Taraflar

Elektronik fon transferlerinde, işlemi gerçekleştiren kurum sayısı, havaledesine oranla artmıştır. Ancak hukuksal anlamda gene üç taraflı bir işlem-dir. Aracılık işlevinin tek banka yerine iki ayrı banka ve TCMB (EFT İşletim Merkezi) tarafından, işbölümü yapılarak yerine getirilmesi işin özünü

değiştirmemektedir. Müşteri her iki bankayı da aracılık için atamıştır. EFT'yi kabul eden banka işlemin doğru sonuçlanmasından sorumludur. Ancak TCMB (EFT İşletim Merkezi) sistem işletmecisi olarak, para aktarımının hukuksal bağlantıları içinde taraf sayılmaz. Teknik olarak toplam beş taraf bulunmasına karşın gerçekte hukuksal olarak üç taraf söz konusudur:

- EFT'yi Gönderen Müşteri,
- Katılımcı, Aracı Bankalar (Kabul eden ve ödeyecek olan) ve EFT İşletim Merkezi,
- EFT Alıcısı.

Elektronik Fon Transferi Hizmeti ve Sistemin Çalışma Esasları

Banka müşterilerinin kendi bankalarındaki hesaplarından bir başka bankaya para göndermek istemeleri durumunda verilecek hizmet için EFT Sisteminden yararlanılmaktadır. Sistem bir "alacaklandırma" sistemi niteliğinde olup bir banka EFT sistemini kullanarak başka bir bankanın hesabına para yollayabilmekte, alacak kaydını sağlayabilmekte, ancak başka bankanın hesabını borçlandırarak para çekememektedir. Oysaki aynı bankanın farklı şubeleri, birbiri nezdindeki hesaplardan para çekebilmektedirler.

EFT uygulamasında, amir durumundaki bir müşterinin, örneğin X Bank'a başvurarak, örneğin Y Bank'taki bir hesaba para gönderme isteminde bulunması durumunda, banka kendi iç iş akışı çerçevesinde bu işlemi gerçekleştirmek üzere gönderici ve alıcıya ilişkin bilgiler ile ödeme tutarını EFT Sistemine muhatap olan birimine iletir. Oradan gerekli kodlamaları da içeren bir ödeme mesajı yollanır. Bu mesaj, EFT Sistemi tarafından anında işleme konulmaktadır. Ancak mesajın geçerli sonucu sağlayabilmesi yani paranın aktarılmasını sağlayabilmesi için X Bank'ın, Merkez Bankası nezdindeki EFT hesabında yeterli bakiyenin bulunması gerekmektedir. Bu konuda bir aksilik olmaması durumunda, ödeme tutarı bir kaç saniyede Y Bank'ın hesabına aktarılmaktadır. Y Bank, EFT yoluyla gelen ödemeyi, kendi iç işlem akışı çerçevesinde, ilgili şubede bulunan alıcı hesabına alacak kaydeder. Bankaların kendi iç uygulamaları ve hesap sorunları dışında EFT Sisteminde işlemler oldukça hızlı gerçekleşmektedir.

Gönderen bankanın EFT Sistemindeki hesap bakiyesinin bu ödeme için yeterli olmaması durumunda, ödeme mesajı, yeterli bakiye oluşuncaya kadar bekleme kuyruğunda tutulmaktadır. Bir bankaya gelen aktarımlarla, gönderilen paralar, normal bir işlem akışı içinde, sürekli birbirini dengeleyerek uygun bakiye oluşumlarına imkân verecektir. Bankacılık sisteminin gün içinde ortaya çıkan acil fon gereksiniminin karşılanabilmesi amacıyla TCMB tarafından katılımcı bankalara belirli bir teminat ve komisyon karşılığında likidite sağlanmaktadır.

Gönderim işlemi yapan banka, gerçekleştirdiği her işlem için daha sonra ortaya çıkacak bir araştırma gereksinimi olasılığına karşı referans niteliğinde bir "**Sorgu Numarası**" oluşturup isteyen müşteriye vermektedir.

Sistemde, mutabakatı yapılmış (hesabı kesinleştirilmiş) mesajı iptal etmek mümkün değildir. Herhangi bir işlem hatası yapılması durumunda, ilgili bankalarının çözüm formülü bulmak üzere karşılıklı anlaşmaları gerekmektedir. Şubeden yapılan EFT işlemlerinde bilgilerin girişi ve onayı iki ayrı personel tarafından gerçekleştirilerek, hem olası hatalar en aza indirgenir hem de gönderilen paranın müşteri hesabındaki ya da kasadaki varlığı denetlenmiş olur.

EFT ve EMKT Sistemlerinin donanım ve yazılımlarıyla ilgili çeşitli yatırım ve işletim giderlerinin karşılanması amacıyla, sistemden geçen mesajlardan, işlem tutarıyla oranlı bir ücret alınmaktadır. Bu ücretler oldukça düşük tutarlardadır. Sorgulama ve rapor mesajlarının ücretleri ayrıca belirlenmekte ve bu ücretler TCMB tarafından hazırlanan "*Tarifeler Yönetmeliği*" ve değişiklikleriyle ile

dikkat

Ülkemizde, diğer birçok ülkeden farklı olarak EFT Sisteminin düşük tutarlı müşteri işlemlerini de içerecek biçimde geniş bir kullanıma açık olması, birçok uygulama kolaylıklarına olanak sağlamaktadır. Birçok banka, EFT olanaklarını, internet ve ATM yoluyla müşterilerinin kişisel kullanımına açmıştır. Firmalar ve bireyler, bankalarının kendilerine sunduğu telefon bankacılığı, internet bankacılığı ve ATM kanallarını kullanarak, kredi kartı borçlarını, telefon, doğalgaz, elektrik, su, yakıt, okul taksidi gibi çeşitli ödemelerini isedikleri zaman ve anında gerçekleştirebilmektedirler.

duyurulmaktadır. Katılımcı bankalar, müşterilerine sundukları elektronik fon transferi hizmetlerinden kendi maliyet ve risk durumlarına göre farklı ücret tarifeleri uygulayabilmektedir. Genellikle internet bankacılığı kanalıyla müşterilerin kendi başlarına gerçekleştirdikleri EFT işlemlerinden ya ücret alınmamakta ya da ücret çok düşük tutularak kendi kendine işlem yapmaları özendirilmektedir.

EFT Sisteminin Yapısı

Finansal ekonominin etkinliği ve bilişim teknolojisindeki gelişmeler, bankalararası işlem hacim ve miktarının önemli ölçüde artması, elektronik bankacılık altyapısının kurulması ve bu kapsamdaki hizmetlerinin yaygınlaşması, ülke çapında bankalararası bir elektronik fon transferi sistemini gündeme getirmiştir. Uluslararası literatürde TIC-RTGS (Turkish Interbank Clearing - Real Time Gross Settlement System) adı ile anılan bu sistem, 1 Nisan 1992 tarihinde işleme açılmıştır. Kısa sürede güven kazanmış, öncelikle yüksek tutarlı ödemelerde ve piyasa işlemlerinde kullanıma geçmiştir.

EFT Sisteminde gerçekleştirilen işlemler, niteliklerine göre farklı gruplara ayrılmaktadırlar:

1. İşlemlerin EFT hesabını etkilemesine göre gruplanması:

- Ödeme İşlemleri:** Katılımcılar arası fon aktarım işlemleridir. Karşı katılımcıda bulunan bir hesap numarasına havale yapılabileceği gibi isme havale de yapılabilir. EMKT Sistemi için yapılan ödemeler de bu kapsamda yer alır.
- Bilgi Aktarım İşlemleri:** Katılımcılar arası ödeme ilişkili bilgi gönderimi yapılabilen ve doğal olarak bu mesajlar hesapları etkilememektedir. Bu kapsamda bir katılımcı tarafından tüm katılımcılara duyuru yapılabilen; duyuru Merkezde kontrol edildikten sonra yayınlanmaktadır. EMKT Sistemi için yapılan çeşitli uyarılar, raporlamalar da bu grupta yer alır.

2. İşlemlerin ilgili oldukları taraflara göre gruplanması:

- Bankalararası İşlemler:** Bankalararası yüksek tutarlı ödemeler, piyasa işlemleri, menkul kıymet ödemeleri, müşteri ödemeleri ve bu işlemlerin teyitleri için kullanılan bilgi mesajları bu gruptadır.

- TCBM ile İlgili İşlemler:** TCMB ile Açık Piyasa, Döviz - Efektif Piyasası ve TL piyasası işlemlerine ilişkin ödeme ve haber mesajları bu gruptadır.
- Merkezden Sorgulama ve Rapor:** Katılımcının sisteme gönderdiği sorgulama ve sistemin katılımcıya istenilen bilgiyi taşıdığı rapor mesajları bu grubu oluşturur.
- Sistem Duyuruları:** Sistem tarafından gönderilen ve sistemin işleyişine ya da mutabakata ilişkin bilgilerin yer aldığı mesajlardır.

TCMB, bu sistemin sahibi durumunda olup tüm sorumluluklarıyla işletimini de kendisi yapmaktadır. Ortaya çıkan yeni gereksinimlere göre çeşitli iyileştirmeler yapılmış; yeni işlevlerin eklenmesi ve yazılım ve donanımda önemli değişikliklerin gerçekleştirilmesiyle, 24 Nisan 2000 tarihinde, bugünkü mevcut yapısına ulaşmıştır. EFT Sisteminde Türkiye’de faaliyette bulunan tüm bankalar, gerekli donanım ve yazılımları edinmiş olmak koşuluyla katılabilmektedirler. Bir “Katılımcı Taahhütnamesi” imzalamaları ve TCMB nezdinde hesaplarının bulunması gerekmektedir. EFT-EMKT belli saatler arasında çalışmakta; zamansız verilen EFT talimatları ertesi işlem günü gerçekleştirilebilmektedir. Sistem katılımcısı bankaların en geç saat 09.00’da oturum açma işlemini ve işgünü sonunda gün sonu işlemlerini gerçekleştirmesi gerekir. Hesap uygunluğu çalışmaları tamamlandıktan sonra sistem ertesi işgününün tarihi ile mesaj alışverişine açılmaktadır.

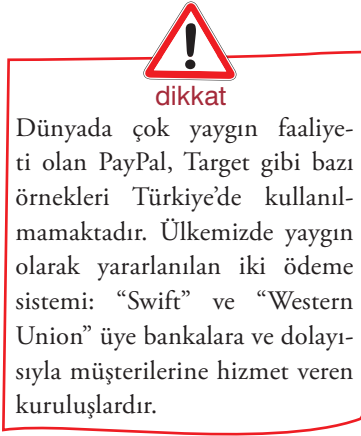
EFT sisteminin başlıca amaçları şöyle sayılabilir:

- Piyasada nakit dolaşımını azaltmak,
- Ödemelerin güvenli, hızlı ve risksiz gerçekleşmesini sağlamak,
- Bankalararasında sağlıklı ve hızlı bilgi iletişimi sağlamak,
- Elektronik bankacılık hizmetleri alanında bütünsellik sağlamak.

Döviz Transferleri

Bankalar arasında ve dünya çapında yabancı para cinsinden yapılan havale işlemleri için, bu amaçla özel olarak yapılandırılmış ödeme sistemlerinden yararlanılmaktadır. Bankalar müşterileri adına, yurt içinde ya da dünyanın herhangi bir

yerinde bulunan bir başka bankaya, yabancı para cinsi havale hizmetlerini gerçekleştirmek üzere üyesi bulundukları organizasyonların olanaklarından yararlanmak durumundadırlar. Böylece, eskiden yaygın olarak muhabir bankacılığı bağlantılarıyla ya da döviz cinsi çek hazırlayıp postayla göndermek suretiyle gerçekleştirilen döviz transferleri, eşzamanlı elektronik bir kanaldan hızlı ve güvenilir bir biçimde gerçekleştirilmektedir.

Swift ve Western Union, dünya çapında kullanılan ödeme sağlayıcı sistemlerdir. Özellikle Swift bankalar arasında elektronik bilgi aktarımında da önem kazanmıştır. Dünyada bunlara benzer çok sayıda sistem faaliyettedir. Her türlü para biriminden yapılacak bankalararası transferleri kısa bir süre içinde ve güvenilir bir biçimde gerçekleştirebilmektedir. Güven etmeni, herhangi bir işlemin daha sonra araştırılması durumunda da yapılacak işlemleri ve bir hata varsa düzeltilme konusunu da kapsamaktadır.

Müşterilerin döviz transferi için banka şubesine başvurmaları durumunda öncelikle havale talimatı niteliğinde olan “Para Gönderme Formunu” doldurmaları gerekmektedir. Gişe yetkilisi tarafından kimlik tespiti yapıldıktan sonra işlem gerçekleştirilmektedir. Döviz Transferi işlemleri müşterilerin banka şubelerine başvurusuyla yapılabildiği gibi internet bankacılığı yoluyla da gerçekleştirebilmektedirler. Bunun için müşterilerin, banka yetkililerinin kullandığı menüye benzer internet ekranında: Döviz hesaplarının, işlem ücretinin alınacağı TL hesabının, transferin yapılacağı bankanın adının, bulunduğu ülkenin ve banka şubesinin bulunduğu şehrin, bilgilerini girmeleri gerekmektedir.

Swift (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication)

Dünya çapında sekiz bin civarında üye banka ve finansal kuruma hizmet veren ve günde ortalama üç milyon mesaj geçilen geniş çaplı işlem hacmi bulunan bir organizasyondur. Belçika / Brüksel merkezli olan bu uluslararası ödeme ve bilgi aktarım sistemi 1973 yılında kurulmuş ve 1977 yılında faaliyete geçmiştir. Para transferlerinden daha çok mesaj iletiminde uluslararası bankacılık, dış ticaret işlemleri için artık nerdeyse vazgeçilmez bir araç niteliği kazanmış; otorite durumdadır. Swift aracılığıyla döviz transferi dışında, akreditif mektupları, çek onayları gibi işlem mesajları da gönderilebilmektedir.

Para gönderilecek banka bilgileri, bu sistemde, ilgili her banka için 8, şubeler için 11 haneden oluşan bir Swift koduna dönüştürülmüştür. Yapılan döviz transferleri, saat 17:00’den önce ya da sonra yapılmış olmasına göre iki ya da üç iş gününde karşı bankadaki hesaba ulaşmaktadır. Aracı bankalar için ek bir komisyon kazancı sağlanabilmektedir.

Western Union

Western Union, bankalar arasında elektronik fon transferi sağlayan, yaygın olarak kullanılan, önemli ödeme sistemlerinden biridir. Çok sayıda ülkeden ulaşılabilen bir ağ oluşturmaktadır. Western Union ile para transferi yapmak için gönderici ya da alıcının banka hesabı olması gerekmemekte, kişiden kişiye para transferi yapılabilir. Western Union ile bir seferde en fazla 7.500 USD ve dengi EURO kadar para transferi yapılmaktadır. Gerçekleştirilen her işlemle ilgili 10 haneli bir “İşlem Numarası” alıcı için referans oluşturmakta ve bununla dünyanın herhangi bir yerindeki bir Western Union acentasından kimliği ile başvurduğunda parasını alabilmektedir.

İsme gelen dövizlerin, banka şubesindeki gişelerden ödemesi yapılırken; geçerli bir kimlik ile başvuran müşterinin, bu kez bir “Para Ödeme Formu” doldurması gerekmektedir. Gişe yetkilisi bilgileri sistemden kontrol ederek, ödeme işlemini gerçekleştirecektir.

Özel Çek Uygulamaları ile Para Transferleri

Para transferi amacıyla kullanılan yöntemlerden biri para gönderilmek istenen kişi adına banka tarafından bir çek düzenletip adresine gönderilmesidir. Genellikle uluslararası transferlerde kullanılan bir yöntem olup banka müşterisi göndermek istediği tutarı bankaya verip karşılığında istediği kişi adına bir çek düzenlenmesini ister. Banka lehtarın bulunduğu ülkedeki ve nezdinde kendi hesabı bulunan bir banka üzerine, lehtarın adına bir dövizli çek düzenleyip vermek suretiyle hizmeti yerine getirir. Yurt içi ödemelerde benzer biçimde bir özel çek uygulaması, müşterilerin gayrimenkul alımlarında tapu işlemleri sırasında ödemenin kolayca yapılabilmesi için bloke çek istemleri durumunda da yapılmaktadır.

www.hazine.gov.tr

Öğrenme Çıktısı

2 Bankalarda para aktarım hizmetlerini sıralayabilme

Araştır 2

Havalede zaman aşımı kaç yıldır ve hangi tarihten başlar?

İlişkilendir

Hukuk bilgisinin gerekliliğini bankaların para aktarım hizmetleri ile ilişkilendirerek yorumlayınız.

Anlat/Paylaş

EFT işlemlerinde verilen "sorgu numarası" kim tarafından; ne amaçla hazırlanmaktadır? Anlatın.

ÖDEME VE TAHSİL HİZMETLERİ

Ödeme ve tahsil etme, bir madalyonun iki yüzü gibi aynı olayın bakış açısına göre farklı adlandırılmasından ibarettir. Ancak bankacılık işlemleri açısından ele alındığında çok dar kapsamlı bir işlemde bile ödeme işlemleriyle tahsilat işlemleri farklı süreçleri içermektedir. Örneğin, banka açısından bir çekin ödenmesi ile bir çek tahsili çok farklı işlemlerdir. Aynı biçimde, öğretmenlerin maaşlarının ödenmesi ile öğrencilerden eğitim harçlarının tahsil edilmesi farklı koşulları içeren sözleşmelere dayanılarak farklı süreçlerde gerçekleştirilir. Bu nedenle ödeme ve tahsil işlemleri ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Ödeme hizmetleri ödemeyi yapacak olan kişi ya da firmaların vereceği bir talimat doğrultusunda gerçekleştirilir. Tahsil hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi içinse ilgili kurumlarla -ki bunlar genellikle verdikleri hizmet bedelini dönemsel olarak fatura keserek toplayan kamusal ve özel işletmelerdir- bir sözleşme yapılması, bilgisayar bağlantısı ile erişim ve iletişim altyapısı kurulması gereklidir.

Banka Hesabına Yapılmasında Yasal Zorunluluk Bulunan Ödemeler

Ülkemizde bazı ödemelerin banka hesaplarına yapılması konusunda yasal gereklilik vardır. Ekonominin kayıt dışı kalmasını önlemek, vergi kaçaklarının önüne geçmek, emeklilik ve işsizlik sigortası primlerinin gecikmesini engellemek, parasal hareketleri izleyebilmek gibi amaçlarla belli ödemelerin nakit parayla elden yapılması yerine kayıtlara geçmesini sağlayacak araçlarla ya da banka hesaplarına yapılması için yasal zorunluluklar getirilmiştir. Bunlar, belli niteliklerdeki kira, maaş ve fatura ödemeleridir.

Kira Ödemelerinin Hesaplara Yapılması Zorunluluğu

Hazine ve Maliye Bakanlığınca 29 Temmuz 2008 Tarihli ve 26951 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 1 Kasım 2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olan 268 seri sayılı "Gelir Vergisi Genel Tebliği" uyarınca, işyeri ve konut kiralama işlemlerine ilişkin yapılacak tahsilat ve ödemelerin banka ya da posta idarelerince düzenlenen belgelerle kanıtlanması gerekmektedir. Bu düzenleme ile:

- a. Konutlarda, her bir konut için aylık Beş yüz Türk Lirası ve üzerinde kira geliri elde edenlerin,
- b. İşyerlerinde, tutar sınırı olmaksızın işyerini kiraya verenler ile kiracıların; kiraya ilişkin tahsilat ve ödemelerinin bankalar ya da Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen belgelerle kanıtlanması dolayısıyla ödemelerin bu kanallarla yapılması gerekmektedir.

Her bir konut için aylık tutarı Beş yüz Türk Lirasının altındaki konut kira geliri ile mahkeme ve icra yoluyla yapılan konut ve işyeri kira gelirine ilişkin tahsilatlar Tebliğe getirilen zorunluluk kapsamında değildir.

Maaş Ödemelerinin Hesaplara Yapılması Zorunluluğu

4857 Sayılı İş Kanunun 32.maddesinin ikinci fıkrası, 26.5.2008 tarih ve 5754 Sayılı Kanun'un 85. maddesi ile değiştirilerek çalışanların; ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki her çeşit hak edişlerinin kural olarak, Türk parası ile işyerinde ya da özel olarak çalışan adına açılan bir banka hesabına ödeneceği hükme bağlanmıştır. Konu ile ilgili olarak 18.11.2008 tarih ve 27058 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmeliğin 10. maddesi de işyerleri ya da işletmelerinde İş Kanunu hükümleri uygulanan işverenlerin, Türkiye genelinde çalıştırdıkları işçi sayısının en az 10 olması durumunda, işçilere yapacakları her türlü aylık ödemenin yasal kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlü olduklarını belirlemektedir. Bu durumda maaşların bankalar aracılığıyla ödenmesi, ondan çok işçisi bulunan firmalar için bir yükümlülüktür. Bu yükümlülüğe uyulmaması durumunda 4857 sayılı yasanın 102-a maddesi uyarınca; her bir işçi başına ve her bir ay için Yüz Yirmibeş Türk Lirası idarî para cezası verilmektedir.

Bu düzenleme ile gözetilen amaçların en önemli si kayıtdışı istihdamın kayda alınması ve çalışanların gerçek maaşları üzerinden sigortalanmasının sağlanmasıdır. Ayrıca bu sayede sigorta primlerinin ve vergi kesintilerinin zamanında yatırılıp- yatırılmadığının izlenmesi ve denetlenmesi de kolaylaşacaktır.

Fatura Ödemelerinin Hesaplara Yapılması Zorunluluğu

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 257. maddesinin 1. fıkrasının (2) numaralı bendi ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'na, mükelleflere muameleleri ile ilgili tahsilât ve ödemelerini banka ya da benzeri finans kurumlarınca düzenlenen belgelerle tevsik etmeleri zorunluluğunu getirme ve bu zorunluluğun kapsamını ve uygulamaya ilişkin usul ve esaslarını belirleme yetkisi verilmiştir. Bu yetkiye dayanılarak Bakanlıkça, tahsilât ve ödemelerin bankalarca ya da Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü aracılığıyla yapılması ve bu kurumlarca düzenlenen belgeler ile kanıtlanmasına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kapsamda; birinci ve ikinci sınıf tüccarlar, kazancı basit usulde tespit edilenler, defter tutmak zorunda olan çiftçiler, serbest meslek erbabı ile vergiden muaf esnafın kendi aralarında yapacakları ticari işlemleri ile Türkiye'de yerleşik olmayanlar dışında kalan nihai tüketiciler, mal veya hizmet bedeli olarak yapacakları ödeme ve tahsilatları ile avans ve depozito tutarlarının; 1.5.2004 tarihinden itibaren **sekiz bin Türk Lirasını** aşması durumunda banka ve posta idaresi aracılığıyla yaparak belgelemek zorundadırlar.

Bir mal veya hizmet bedelinin müşterinin kendi çeki ya da ciro ettiği bir çek ile ödenmesi de mümkündür. Çekle yapılan ödemelerde müteselsil sorumluluk uygulamasına muhatap tutulmamak bakımından; mal veya hizmet bedellerini beyaz ciro ile tahsil edenler, bu çekleri için "**Çek Alım Bordrosu**" düzenlemelidirler. Bu bordroda çeki düzenleyen ya da çeki devredenın adı, soyadı, vergi kimlik numarası ile imza ve kaşesinin bulunması gerekmektedir. Bu çeklerin, satın alınan mal ve hizmet bedelleri karşılığında beyaz ciro ile verilmesi durumunda da ayrıca "**Çek Teslim Bordrosu**" düzenlenecektir. Bu bordrolarda da kendisine ciro yapılan satıcının veya yetkilisinin adı, soyadı vergi kimlik numarası ile imza ve kaşesinin bulunmasına zorunludur.

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 355. maddesinde yer alan hükme göre tahsilât ve ödemelerini banka, benzeri finans kurumları veya posta idarelerince düzenlenen belgelerle tevsik etme zorunluluğuna uymayan mükelleflerden her birine, her bir işlem için bu maddeye göre uygulanan cezalardan az olmamak üzere işleme konu tutarın

%5'i nispetinde özel usulsüzlük cezası kesilecektir. Maddenin 3. fıkrasında yer alan özel usulsüzlük cezalarının bir kat artırılması yöntemi ise bu işlemlere uygulanmayacaktır.

Fatura kira ve maaş tahsilat ve ödemelerinin; bankalar ve Postaneler aracılığı ile yapılarak kanıtlanması zorunluluğu, 04.07.2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 320 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile 01.08.2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere getirilmişse de bu genel tebliğden sonra konuya ilişkin olarak yapılan bazı değişikliklerle uygulama geliştirilmiştir. Tahsilat ve ödemelerinde getirilen zorunluluğa uymayan mükelleflere her bir işlem için özel usulsüzlük cezası kesilecektir. Mükellefler arasında yapılan işlemlerde birinin tahsili öbürünün ödemesi olacağından ceza iki taraf içinde uygulanacaktır.

Ödeme Hizmetleri

Bankaların ya da yetkili ödeme kurumlarının herhangi bir kişi ve kuruma ödeme yapmak isteyen müşterilerine sağladıkları kolaylıklar, ödeme hizmetleri kapsamında değerlendirilir.

Çağdaş toplumsal yaşam, başlangıçta genel olarak belediyelerce sunulan şimdi artık özel işletmelerce gerçekleştirilen belli hizmetlerden sürekli yararlanılmasını ve bunların fatura bedelinin dönemsel olarak ödenmesini, düzenli bir zorunluluk durumuna dönüştürmüştür. Su, elektrik, doğal gaz, telefon kullanımları, televizyon, gazete-dergi abonelikleri, konut, otopark kiralari, apartman, kulüp aidatları, okul, dersane taksitleri ile bireysel kredilerin ve kredi kartlarının aylık ödemeleri insanları bankalara yöneltmektedir. Bu ödeme zorunlulukları ve bunların bir düzene bağlanması gereksinimi bankalar için özel bir hizmet alanı ve pazar oluşturmaktadır.

Dönemsel ödemeler, faturalara dayanıp dayanmadıklarına göre ikiye ayrılırlar. Fatura ödemelerinin gerçekleştirilebilmesi için bankaların ilgili kurumlarla faturalarının tahsil edilebilmesi için ayrıca bir sözleşme yapılmış olması gerekir. Bu tür ödemeler bir başka yönüyle de bankalar için tahsilat hizmeti niteliğinde olmaktadır. Faturaya dayanan ödemeler ise müşterinin kişisel kararlarına dayanan ödemelerdir. Tutarı ve zamanı bireylerce belirlenir.

Bankalar arasında uygulama farkları olmasına karşın genel olarak ödeme hizmetleri için müşterilerden ödemenin türüne göre:

1. Faturaya dayanan ödemeler için **“Otomatik Ödeme Talimatı”**,
2. Faturasız ödemeler için **“Düzenli Ödeme Talimatı”**,

alınmaktadır. Bazı bankalarda tek tip talimat yeterli olmaktadır.

Bankacılık işlemleri arasında ödeme ve tahsil amaçlı olarak geleneksel olarak hep yer alan çek, bono, poliçe ve havale işlemleri kitabın ilgili bölümlerinde yer aldığından burada tekrarına gerek görülmemiştir.

Otomatik Fatura Ödemeleri

Otomatik fatura ödemeleri, bankaların, kendileriyle dönemsel faturaları için tahsilat sözleşmesi yapmış oldukları hizmet kurumları (işletmeler) ile sınırlıdır. Müşterilerin vermek istedikleri ödeme talimatlarında yer alan faturaların bankanın anlaşmalı ve dolayısıyla faturalarının tahsilatına yetkili olmadığı kurumları içermemesi gerekir. Ancak uygulamada başka yerlere tek bankadan havale yapılması yoluyla çözüm getirilebilmektedir.

Otomatik ödemelerde ödenecek tutar ve ödeme tarihi gene fatura ile belirlenmekte olup müşterilerin bu konuda farklı bir istekte bulunmaları söz konusu olamaz. Banka anlaşmalı kurumla oluşturduğu elektronik iletişim altyapısı sayesinde günü gelen ödemeleri gerçekleştirmektedir. Müşterilere, hesaplarından yapılan otomatik ödemelere ilişkin bilgiler ay sonlarında döküm olarak iletilmektedir.

Otomatik ödemeler son ödeme gününde otomatik olarak müşterinin mevduat hesabından karşılanarak yapılmaktadır. Bu uygulama hesaptaki paranın getirisinden son güne kadar yararlanılması açısından da önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Bankaların “Otomatik Fatura Ödemesi” hizmetiyle, genellikle aşağıda başlıca örnekleri verilen faturalara ilişkin ödemeler gerçekleştirilmektedir: Su, Elektrik, Doğalgaz, Türk Telekom (Telefon, ADSL, Araç Telefonu, Çağrı Hizmeti, Data Hattı, ISDN ve Telex hizmetleri), Cep telefonları (Avea, Vodafone, Turkcell, KKTC Turkcell), Türksat Kablo Tv, Digitürk, D-Smart ve tüm Kredi Kartı ödemeleri.

Düzenli Ödemeler

Düzenli ödemeler, otomatik fatura ödemeleri dışına kalan ve bireysel müşterilerin kendi yaşam düzenleri gereğince genellikle ay bazında dönemsel olarak yaptıkları ödemeleri kapsar. Duruma göre virman, havale ya da EFT yolu ile gerçekleştirilir. Düzenli ödeme hizmetleri; hep aynı hesaplara, her ayın aynı gününde (tatile rastlarsa önceki ya da sonraki iş günü kabul edilebilir) ve hep aynı tutarda, yapılacak ödemeleri kapsamaktadır. Bu bilgileri müşterinin kendisi tarafından belirlenerek ya da bulunarak bankaya bildirilmektedir. Bunlar konut ya da işyeri kiralari, apartman, kulüp aidatları, okul, dersane taksitleri, bireysel kredilerin ve kredi kartlarının ödemeleri gibi tarihi ve tutarı önceden belli ve müşteri tarafından bilinen ödemeler olup müşterilerin bankaya verecekleri talimat doğrultusunda müşterinin hesabından düzenli olarak yapılmaktadır. Düzenli ödemelerde, yeni bir talimatla tarih ve ödeme tutarlarında istenilen değişikliklerin yapılması mümkündür. Verilen **“Düzenli Ödeme Talimatları”**nda ödemenin kaç ay boyunca sürdüreceği belirtilmektedir. Süre sonunda yenilenmesi gerekiyorsa müşterinin yeni talimatla uzatmayı yapması gerekir.

Ödeme tarihinde, hesapta yeterli tutarın bulunmaması durumunda ödeme gerçekleştirilemez ve bundan banka sorumlu tutulamaz. Ancak mevduat hesaplarına tanımlanabilen kredi limitleriyle ödenmeme riski ortadan kaldırılabilir. Bu yöntemle bankacılık hizmetleri birbirini destekleyecek biçimde kullanılmakta hizmet etkinleştirilmektedir.

Düzenli Kira Ödemeleri

Kira ödemelerinin bankalara verilen düzenli ödeme talimatlarıyla yapılması giderek yaygınlaşmaktadır. Kira ödemelerinin banka hesaplarına yapılması öncelikle ödemeyi belgelemekte, makbuza bağlamaktadır. Her iki taraf için de aylık ödemelerin takip edilmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca olası gecikme ve unutmalar nedeniyle kişisel ilişkilerin zedelenmesinden ve yasal sorumluluklarla karşılaşmaktan kurtulunmaktadır. Ayrıca, kamusal bir işlev olarak vergi dairelerinin gelir vergisi kaynaklarını denetlemesi de kolaylaşmaktadır.

Önemli bankacılık hizmetleri arasında yer alan kira ödemelerinin yukarıda belirtilen belli koşullarda bankalar aracılığıyla yapılması artık bir yasal zorunluluk durumuna geçmiştir. Bu yasal zorunlu-

luklara uymayanların, her bir işlem için bu işleme konu kira tutarının %5'i oranında ceza ödemeleri gerekmektedir. Bu ceza; mükellefiyet türlerine göre değişen bir asgari tutarın altında olamamaktadır.

Bu yasal düzenleme desteği ile daha da etkinleşen, kira ödeme hizmetleri, bankaların kiracılara yönelik çeşitli kampanyalarıyla rekabet ortamı oluşturmaktadır. Sunulan avantajların her biri ayrı bir bankacılık hizmeti niteliğinde olduğundan özellikle banka çalışanlarının farkında olması gerekir:

- Ödemeler ister havale ister EFT ile her ay ücretsiz yapılabilir.
- Hesaptan yapılan kira ödemeleri aylık ücretsiz dökümlerle bildirilmekte, belge sağlanmaktadır.
- Kira ödemelerinin yanı sıra site ya da apartman hesaplarına yapılan aylık aidat ödemeleri için de benzer kolaylıklar sağlanmaktadır.
- Kira ödemelerinin yıllık yapılması nedeniyle krediye gereksinim duyulması durumunda özel koşulları krediler sunulmakta, buna paralel olarak kira geliri olanlara da bu gelirleriyle bağlantılı bazı özel kredi seçenekleri sunulmaktadır.
- Kiranın ödeneceği tarihte hesaptaki paranın yetersiz kalması durumunda da mevduat hesabına tanımlı bir kredi limitinin devreye girmesiyle eksik kalan tutar tamamlanmakta böylece kira tam ve zamanında ödenebilmektedir.
- Kira tutarının hesaba erken yatırılması durumunda ise vadesiz hesaptaki bu tutar, yatırım fonları ya da günlük vadeli mevduat uygulamalarıyla getiri kazanmaktadır.

Düzenli Maaş Ödemeleri

Maaş ödemeleri, özel ve kamusal çeşitli firma ve kurumların çalışanlarına ödedikleri ücret ve maaşların her ay banka tarafından gerçekleştirilmesinin sağlanmasına yönelik bir ödeme hizmetidir. Kurumlar tarafından verilen bir düzenli ödeme talimatı niteliğinde olmakla birlikte kapsamındaki detaylar nedeniyle özel bir protokole dayandırılması ve her ay ödeme bilgilerinin yenilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle düzenli ödeme hizmetlerini aşmakta özel bir hizmet türü sayılmaktadır. Maaş ödemelerine ilişkin bankacılık hizmetleri iki gruba ayrılmaktadır:

1. Firma ve kurum çalışanlarının maaşlarının banka kanalıyla ödenmesi,
2. Emeklilerin sosyal güvenlik kurumlarından aldıkları emekli maaşları için bankanın aracılık etmesi.

Bankadan Maaş Ödemesi

Personel maaş ve ücretlerinin ödenmesi, artık bankalar için özel bir hizmet türü ve rekabet alanı durumuna dönüşmüş bulunmaktadır.

Maaş ödemeleri için “Bordro” düzenlenmesi; brüt maaşlar üzerinde bir takım işlemler yapılarak çalışanların ücretleri üzerinden “Gelir Vergisi”, “Sigorta primi” ve “İşsizlik sigortası primi” gibi yasal kesintilerin kesilip sırasıyla “Vergi Dairesine”, “Sosyal Güvenlik Kurumu” ve “İş-Kur” a yatırılması gerekmektedir. Yapılan kesintiler için beyanname ve formlar düzenlenmesi, ödemelerin zamanında gerçekleştirilebilmesi gibi bazı ek külfetler de vardır. Bu işlemler işverenler için ayrı bir iş yükü ve yönetsel maliyet kaynağı olduğu gibi çalışanlar içinde sigorta primlerinin yatırılamaması, gerçek ücretlerinin tam olarak kayıt altına alınamaması gibi bazı olumsuz olasılıkları içermektedir.

Öte yandan bazı işyerlerinde yönetim politikası nedeniyle maaşlar bir işletme sırrı niteliğindedir. Çalışanların, maaşlarını birbirine açıklamaması istenir. Bunu sağlamak için de ödemelerin kurum dışında ve uygun yöntemlerle yapılması gerekir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca, 18 Kasım 2008 tarih ve 27058 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe giren “*Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türü İş-tihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik Yönetmelik*”; işçilerin, gazeteci ve gemi adamlarının; ücret, prim, ikramiye ve bu nitelikteki her türlü hak edişlerinin bankalar aracılığıyla ödenmesini hükme bağlamakta ve bu konuya ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Borçlar Kanununa tabi olarak işçi çalıştıran iş sahiplerince, işçinin her türlü ödemelerden öncelikle yasal kesintiler yapıldıktan sonra işçiye net olarak ödenecek kalan tutarın bankalar aracılığıyla ödenmesi gerektiği hususu belirlenmekte uygulama detayları hükme bağlanmaktadır. Buna göre ve özetle;

*Türkiye genelinde en az 10 gazeteci çalıştıran işverenler, çalıştırdıkları gazeteciye o ay içinde yapacakları her türlü ödemenin kanunî kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlüdürler.

*Deniz İş Kanununa tabi olarak Türkiye genelinde en az 10 gemi adamı çalıştıran işverenler, çalıştırdıkları gemi adamına, o ay içinde yapacakları her türlü ödemenin yasal kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlüdürler.

*İşyerlerinde İş Kanunu hükümlerinin uygulandığı işverenler, Türkiye genelinde çalıştırdıkları işçi sayısının en az 10 olması durumunda, çalıştırdıkları işçiye o ay içinde yapacakları her türlü ödemenin yasal kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlüdürler.

*Banka aracılığıyla ödeme yapması gereken işverenler, işyerlerinin bulunduğu yerde banka şubesi bulunmaması ya da çalışanlara banka aracılığıyla ödeme yapılmasına imkân bulunmaması durumlarında ödemeler, T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü şubeleri aracılığıyla yapılır.

*Bankalar aracılığıyla yapılan her türlü ödemelerde ödemelerin niteliği, hesabın açıklamasında belirtilir.

*Bu Yönetmelikte belirtilen işverenler, yapacakları ödemeleri bankalar nezdinde açılacak hesaplara brüt olarak yatırmaları hususunda zorunlu tutmaya Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ile Hazine ve Maliye Bakanlığı müştereken yetkilidir.

Yasal zorunluluk olmasa da uygulamada büyük şirketlerin çoğunluğu personel maaşlarını zaten bankalar üzerinden personele ödemekte ancak çalışanların brüt değil net maaşı hesaplara yatırılmakta ve bankalardan çekilmektedir. Yeni yaklaşımlar artık doğrudan brüt maaşın bankaya yatırılması ve bordro hizmetlerinin bankalar tarafından gerçekleştirilip sonuçlandırılması yönündedir. Banka, sigortalının brüt maaşı üzerinden Gelir Vergisi, sigorta primi ve işsizlik sigortası primi gibi yasal kesintileri tahsil edip Maliye, Sosyal Güvenlik Kurumu ve İş-Kur’un hesabına kaydedecek; kalan net tutar ise maaş olarak personelin hesabına yatırılacak; böylece hem vergi daireleri, hem SGK ve İş- Kur otomatik tahsilat olanaklarına ulaşmış olacaklardır. Birçok banka bu boyutta maaş ödeme hizmeti verme yetkinliğinde ya da hazırlığında bulunmaktadır.

Çalışanların maaş ödemelerinin banka aracılığıyla yapılması tüm taraflara çeşitli avantajlar sağlamaktadır, şöyle ki:

- İşveren firma ya da kurumun bordro hazırlama işlemleri bankalara devredilebilmektedir. Böylece kurumlar ciddi sorumlulukları olan önemli bir iş yükü ve işlem maliyetinden kurtulabilmektedirler.
- Çalışanların her türlü sigorta primlerinin zamanında ilgili kuruma yatırması kesinleşmektedir.
- Bordro hizmetleri bankalara devredilmese bile elektronik ortamda bankalarla kurulacak uyumlu bağlantılarla veri hazırlama ve transfer işlemleri; dolayısıyla maaş ödemelerin kolaylaştıran güvenli çözümlerden yararlanılabilmektedir.
- Maaşların istenilen para birimi (döviz cinsi) bazında ödenmesi kolaylaştırılabilir.
- Hafta sonu, bayram ve tatillerde; mesai dışı saatlerde maaş ödenmesi ve çekilmesi mümkün olmakta ve çalışanlara yapılan ödeme işlemleri sağlıklı bir biçimde sonuçlandırılabilir.
- Nakit para dağıtımındaki hata payı ve riskler azaltılmaktadır.
- Maaş ödemelerinde gizlilik işlevi etkin bir biçimde gerçekleştirilmekte, öte yandan yetkililerce ödemelerin izlenmesi kolaylaştırılmaktadır.
- Bankaların hizmet vermek üzere ulaşabileceği bireysel müşteri sayısı artarak bankacılık hizmetleriyle ilgili pazar payı ve potansiyeli genişlemiş olmaktadır.

Bankaların maaş ödeme hizmetleri bir sözleşmeye dayanılarak yapılmaktadır. Üzerinde anlaşılan hususlar bir protokole bağlanmakta ve tarafların yükümlülükleri böylece kesinleştirilmektedir. Personeline maaş ödemesi yapılacak kurum bir firma ya da örneğin bir üniversite olabilir. Maaş ödeme işi için genellikle kurum tarafından bir ihale açılmakta ve ihaleye katılan bankaların teklifleri arasında en uygun olanı seçilmektedir. İhale açmak zorunda olmayan firmalar istedikleri banka ile anlaşabilirler. Maaş ödeme hizmeti verecek olan banka ya da banka şubesinin kurumla yaptığı “Maaş Ödeme Protokolü” ile uygulama kuralları esasa bağlanmaktadır. Protokollerde genellikle yer verilmesi gereken önemli hususlar şunlardır:

- Kuruma ve çalışanlarına açılacak mevduat hesapları ile ATM’lerde kullanılacak kartların nitelikleri,

- Maaşlardan yapılacak kesintilere bankanın aracılık edip-etmeyeceği,
- Maaş dışındaki ödemelerin açıklaması (ücretler, ikramiye, döner sermaye, avans gibi),
- Çalışanların hesaplarına maaşların hangi gün yatırılacağı ve toplam tutarın kurum tarafından ödeme gününün kaç gün önceden temin edilip bankaya yatırılacağı,
- Kurumun hesabına gereken paranın zamanında yatırılmaması durumunda banka tarafından bir kredi kolaylığı sağlanıp-sağlanamayacağı,
- Kurum hesaplarına faiz uygulanıp-uygulanmayacağı,
- Maaş liste bilgilerinin ve diğer ödemelerle ilgili bilgilerin, kurum tarafından bankaya ödeme gününden kaç gün önce ve hangi ortamda (elektronik bilgi aktarım ortamları, kâğıt ve diğerleri gibi), iletileceği,
- Hata ve benzeri sorunların ortaya çıkması durumunda çözüm seçenekleri,
- Çalışanlara banka tarafından ne gibi avantajlar sağlanacağı,
- Tarafların yükümlülükleri ve sorumlulukları.

Emekli Maaşı Ödemelerine Bankadan Aracılık Edilmesi

Ülkemizde bugün artık hepsi Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında toplanmış olan eski Bağ-Kur, SSK ve Emekli Sandığı adındaki sosyal güvenlik kurumlarından emekli olan kimselerin, emekli maaşları diledikleri bankalar aracılığıyla ödenebilmektedir. Emekli maaşlarının ödenmesine aracılık edecek olan banka, maaşı alacak kişiler tarafından seçilebilmekte ve istediklerinde değiştirebilmektedir. Maaş ödemelerini istenen bankadan alabilmek için e-devlet şifresi ile SGK’na (istenirse web sitesine) başvurularak banka değişikliği yapılabilmektedir.

Emekli maaşlarının ödenmesi de bankalar için özel bir rekabet alanı oluşturmaktadır. Bankalar rekabet üstünlüğü sağlamak ve emeklilerin kendi bankalarını seçmelerini sağlamak üzere çeşitli avantajlar sunabilmektedirler. Bu alanda, yaygın şube ağı ve ATM olanakları, ATM’lerden para çekme limitinin yüksekliği ve küsürat çekebilen olanağı, kefilsiz bireysel krediler özellikle etkili olmaktadır.

Tahsil Hizmetleri

Bankacılık tahsil hizmetlerini öncelikle ikiye ayırmak gerekir: Birincisi, geleneksel olarak yapılan ticari senet (çek, bono, poliçe) tahsilleri olup günlük işlem hacmi içinde doğal olarak önemli bir yer tutmaktadır. İkinci olarak bu hizmetlere, günümüzde, yeni finansal gelişmelerin ürünü olarak; fatura, vergi, ücret ve benzeri konularda yapılan tahsil işlemleri de eklenmiş bulunmaktadır.

Ticari müşterilerin satışları karşılığında elde edilen finansal varlıklar arasında yer alan çek, senet ve poliçelerin tahsil edilerek mevduat hesaplarında toplanması, bir hizmet türü olarak bankacılık işlemlerinin geleneksel bir ögesidir. Ticari senetlerle ilgili işlemler kitabımızın ilgili (üçüncü) bölümünde bütünüyle ele alınmış olduğundan burada sadece ticari senetlerin tahsillerinin bankalar için ve finansal piyasalar için önemini belirterek anımsatmak yeterlidir.

Hizmet Bedeli (Fatura) Tahsilleri

Verdikleri hizmetlerin bedelini dönemsel olarak abonelerinden, üyelerinden ya da mensuplarından tahsil eden kurum ve işletmeler ve çeşitli resmi daireler adına yapılan fatura, ücret, harç, aidat ve vergilerin tahsili bankacılıkta ve günlük toplumsal yaşamda önem kazanmıştır.

Bu tahsi hizmetlerinin verilebilmesi için öncelikle ilgili kurum ve işletmelerle bir protokol ya da sözleşme yapılması gerekir. Bu protokol hükümleri ile tarafların yetki ve sorumlulukları, hizmetin sınırları belirlenir. Tahsilat yapmak üzere bankalarla kurumlar arasında bilgi aktarımı ve iletişim için bir elektronik altyapı oluşturulması da gerekmektedir. Banka kendine tanınan yetkiler ve sağlanan olanaklar çerçevesinde tahsil işlemlerini gerçekleştirir. Hem ödeme yapan kişilere karşı hem de ilgili kuruma karşı herhangi bir kusura meydan verilmeden faaliyet yapılması çalışanların bilgi derecelerine ve sorumluluk duygularına bağlıdır.

Fatura, ücret, harç ve aidat tahsilleri arasında sadece karayollarına ilişkin geçiş ücreti tahsilatları geçiş noktalarında gerçekleştirilmekte diğerleri genellikle otomatik fatura ödeme hizmetleri kapsamında hesaplardan yapılan ödemelerle gerçekleştirilmektedir. Anımsanacağı gibi bunların başlıca örnekleri: Su, Elektrik, Doğalgaz, Telefon, İnternet/ADSL, Araç Telefonu, Çağrı Hizmeti, Data Hattı, Kablo-TV ve tüm Kredi Kartı ödemelerinin kabulüdür.

Vergi ve Kamusal Gelir Tahsilleri

Vergi Daireleri ve belediyeler adına tahsil yetkisi olan bankalar müşterilerinin çeşitli vergi ödemelerine aracılık yapabilmektedirler. Bu vergi tahsilleri bankalar aracılığıyla hesaptan ya da kasadan nakit ödeme seçenekleriyle gerçekleştirilebilmektedir. Doğal olarak şubelerin yanı sıra internet ve telefon kanalları bu işlemler için de geçerlidir.

Vergilerin bankalar kanalıyla toplanması konusunda da özendirici uygulamalar ve yasal zorunluluklar getirilmektedir. Örneğin, 2003 yılında vergi dairesi veznelerinde yapılan nakit tahsilatın azaltılması ve bankacılık sisteminden azami ölçüde yararlanılması amacıyla bir “Mükellef Mektubu” hazırlanmış ve pilot bölge seçilen Ankara’da belli vergilerin anlaşma ile yetkilendirilmiş olan bankalara yatırılması uygulaması başlatılmıştır. Gelirler Genel Müdürlüğü’nün bu mektubunda “*Maliye Bakanlığı ile aşağıda belirtilen banka ve özel finans kurumları arasında vergi tahsil anlaşması yapılmış ve bu kurumlara yine aşağıda belirtilen vergi ve gelir türlerini tahsil etme yetkisi verilmiştir. Bankalar ve özel finans kurumları, Maliye Bakanlığının belirlediği şekil ve şartlar dahilinde ödenecek vergi tutarı ne olursa olsun, herhangi bir komisyon ve hizmet bedeli almaksızın vergi tahsilatını yapmakla yükümlüdür. Söz konusu bankalara, Türkiye’nin her noktasından mükellefin bağlı bulunduğu vergi dairesi adına ödeme yapılması mümkün bulunmaktadır. Belirtilen vergi ve gelir türlerine ilişkin ödemeler kanuni süresinde (vadesi geçmeden) bankalara yapılabilir.*” denmektedir

30.06.2007 tarih ve 26568 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan Seri A ve 1 Sıra No.lu “*Tahsilat Genel Tebliği*” nin düzenlemesiyle de 01.01.2008 tarihinden itibaren yasal süresinde verilecek Kurumlar Vergisi ve Geçici Vergi Beyannameleri üzerine tahakkuk edecek kurumlar vergisi ile kurumlar vergisine mahsuben ödenecek geçici verginin, Türkiye genelinde, vergi dairelerinin veznelerine nakden ya da çekle ödenmesi yerine; tahsilata yetkili kılınan bankalara ödenmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Bankalara yatırılan Vergi ve Gelir türleri şöyle sayılabilir: Yıllık gelir vergisi, gelir geçici vergisi, gelir vergisi stopajı, kurumlar vergisi, kurumlar geçici vergisi, kurumlar vergisi stopajı ile bu vergilere bağlı olarak alınan fon payı, beyanname ve eklerine ait damga vergisi, beyana dayalı damga vergisi, katma değer ve ek vergiler, özel tüketim vergisi, faiz

vergisi, özel işlem vergisi, veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, trafik para cezası, toplu konut fonu, savunma sanayii destekleme fonu, banka ve sigorta muameleleri vergisi, eğitime katkı payı, kaynak kullanımını destekleme fonu, yurt dışına çıkış harcı, tapu harçları, noter harçları.

Bu hizmet kapsamında olmamakla birlikte banka kredi kartları kullanılarak vergi dairelerinin internet sitelerine (www.gib.gov.tr) doğrudan vergi ödemesi, bankaların bu alandaki işlevselliğine bir başka örnektir.

Üniversite ve Özel Okul Harç ve Ücret Tahsilleri

Bankalarca verilen bir başka tahsil hizmeti örneği, üniversite öğrenci harçları ve özel okul öğrenci ücretleri konusunda olup bunların tahsili banka şube vezneleri ya da ATM ve internet yoluyla yapılip ilgili eğitim kurumunun hesaplarına yatırılmakta, öğrenciler için gerekli makbuzlar, kurumlar için de liste dökümleri üretilerek hizmet sonuçlandırılmakta ve taraflara birçok kolaylıklar sağlanmaktadır.

Bu hizmetle ilgili olarak yapılacak prokolde ilerde sorun olabilecek bazı noktaların karara bağlanması gerekmektedir. Örneğin, öğrencilerin makbuzlarının kaybetmeleri durumunda bankadan yeni bir kopya çıkarılıp çıkarılmayacağı ya da bunun yerine bankanın eğitim kurumuna hazırlamış olduğu listelere başvurulması, Banka ile kurum arasında kayıtlar arasında bir uyumsuzluk olduğunda hangi tarafın kayıtlarının esas alınacağı, yapılan tahsilat tutarının hangi tarihler itibarıyla eğitim kurumunun kullanımına sunulacağı, hesaplara faiz verilip-verilmeyeceği, tahsilat işlemlerinden ücret alınıp- alınmayacağı hususları anlaşılmaya başlanır.

Öğrenci harç ve ücretlerinin tahsili konusunda, bankaların Bilgi İşlem Sistemleri ile eğitim kurumlarının Bilgi İşlem Sistemleri arasında elektronik ya da manyetik ortamda bilgi alışverişinde kullanılacak formatların belirlenmesi ve uygulama ilkelerinin saptanması bu hizmetin önemli bir alt yapısını oluşturmaktadır. Tahsil dönemleri öncesinde eğitim kurumu tarafından yapılacak tahsilata ilişkin bilgiler bankaya iletilmeli; tahsilat yapıldıkça banka tarafından -isteğe göre- günlük/haftalık/aylık ya da dönem sonunda, tahsil edilen tutarlara ilişkin ayrıntılı bilgileri, Fakülte, Enstitü ve Yüksekokul ya da Okulun sınıf ve bölümleri bazında elektronik ya da manyetik ortamda eğitim kurumuna aktarılmalıdır.

Harç ve ücret türlerine göre karışıklıklara meydan bırakmamak üzere, banka nezdinde üniversite ya da okul adına birden çok mevduat hesabı açılır. Tahsil işlemleri, Türkiye'nin her tarafında bulunan şubelerden yapılabileceği gibi elektronik kanallardan ve ATM'lerden de yapılabilir. Bu yolla harç yatırılabilmesi için öğrencilerin ya da öğrenci adına para yatırılabilmeleri için yakınlarının, bankanın herhangi bir şubesinde bir vadesiz mevduat hesabının bulunması ve bu hesap üzerine verilmiş bir banka kartının olması gerekmektedir. Görüldüğü gibi harç ve ücret tahsili, banka açısından önemli bir piyasa potansiyeli de oluşturmakta, ödemeyi yapacak olan öğrenci ve yakınlarına özel kredi ürünleri de pazarlanabilmektedir.

Karayollarında Geçiş Ücreti Tahsili

Ücretli karayolu ve köprülerin yaygınlaşması üzerine yol üzerindeki gişelerde toplanan paraların özel araçlarla yerinden toplanması ya da sadece karayolları için geçerli bilet satışı gibi yöntemlerin yerine artık uzaktan ve temassız okuma teknikleriyle çalışan cihaz ve kartların kullanımına geçilmiştir.

Bu cihaz ve kartların kullanıcılara dağıtımı ve kullanımlarıyla harcanan tutarların müşterinin hesabından ya da kredi kartı limitinden kesilerek Karayolları Genel Müdürlüğüne ya da "İşletmeci Firmaya" aktarılması; bankalar tarafından sözleşmeyle yüklenilebilen bir hizmettir.

Bu hizmet türü bankacılıkta tahsil hizmetlerinin teknolojinin desteği ile ne kadar ileri bir düzeye geldiğinin örneği olması nedeniyle önemlidir.

OGS Cihazı ve HGS Etiketi Kullanımıyla Ücret Tahsili

Otomatik Geçiş Sistemi, geçiş ücretlerinin hızlı ve indirimli bir şekilde ödenmesini sağlamaya yönelik özel bir uygulama olup paralı otoyol ve köprülerde, OGS okuyucu cihazlarının etkin olduğu bölümlerde yararlanılmaktadır. Araçlar durmaksızın geçiş yaparken, aracın ön camına monte edilmiş olan cihazın OGS gişesindeki (ya da geçiş koridorundaki) elektronik paneller tarafından okunması suretiyle geçiş ücreti geçiş esnasında cihazdan, dolayısıyla müşterinin hesabından tahsil edilmektedir. Köprülerde geçiş ücretleri OGS şeritlerinde yer alan gişelerden anında tahsil edilmekte; otoyollarda ise otoyola giriş yapılan noktanın bilgisi OGS cihazının üzerine elektronik olarak işlen-

mekte ve kullanılan güzergâha göre belirlenen geçiş ücreti otoyoldan çıkış sırasında okuyucu tarafından değerlendirilerek tarife göre tahsil edilmektedir.

OGS cihazları, kredi kartı ya da kredi limiti tanımlanmış bir vadesiz mevduat hesabıyla ilişkilendirilerek kullanılmaktadır. Dolayısıyla, banka da kredi kartının ya da kredili mevduat hesabının bulunması gerekmektedir. OGS cihazları kullanılan aracın sınıfına uygun olmalıdır. OGS cihazı müşteriye verilirken, otomatik yükleme limitinin altında olmamak kaydıyla, müşterini belirleyeceği tutarda ilk yükleme yapılmakta; daha sonra OGS cihazına yapılacak yüklemeler, otomatik olarak gerçekleştirilmektedir. Bankaların müşterilerinden bu işlem için bir talimat almaları gerekmektedir. OGS cihazı müşterinin kredi kartı ile eşleştirildiğinde, cihaza yapılacak yüklemeler karta bir alışveriş işlemi olarak yansıtılacak ve böylece müşteri açısından ödemeler, ekstrenin son ödeme tarihinde toptan yapılacaktır. OGS cihazı satışları, bankada kredi kartı ya da hesabı bulunmayan müşteriler için de mümkün olup bu durumda baştan bir “Teminat Bedeli” tahsil edilmektedir. Teminat bedeli olarak tahsil edilen bu tutar, cihazın borçlu duruma düşerek iptal olması durumunda oluşan borcun tahsil edilmesi amacıyla kullanılacaktır. Geçişler KGM tarafından bankalara düzenli olarak elektronik ortamda iletilmekte olup müşteri tarafından internet kanalından izlenebileceği gibi, OGS hesap özeti ayrıca posta veya e-posta ile müşterilere gönderilebilmektedir.

OGS’nin yanı sıra yararlanılan “Kartlı Geçiş Sistemi / KGS” kaldırılarak yerine bazı kredi kartlarının desteği ile edinilebilen etiketlerin kullanımına dayanan “Hızlı Geçiş Sistemi /HGS”ne geçilmiştir. Bu ödeme cihazlarının, o köprüyü ya da

yolu sık kullanmayan; belki bir kez geçecek olan hedef kitleye dağıtımı çok daha kolay olmakta, benzin istasyonlarından bile sağlanabilmektedir.

OGS ve HGS kullanımı, arabası olan ve sık seyahat eden ya da taşımacılık yapan belli bir müşteri profilini yansıtmakta ve bu tahsilata aracılık eden bankalar bu hedef kitleye yönelik diğer hizmet türleri için potansiyel bir pazar elde etmektedirler. Bankacılık açısından bu konunun önemi tahsilatın tekniği kadar bu tahsil işleminde yer alan tarafların rolleri ve sözleşmelerin öneminde yatmaktadır. Bu alanda teknoloji bankaları devre dışı bırakacak yönde ilerleme göstermektedir. Örneğin toplu taşıma hizmetlerinde yapılan tahsilat banka desteği gerekmeden sağlanabilmektedir.

Bağış Toplama Aracılık Hizmetleri

Bağış yapmak ve kabul etmek; hukuksal niteliği, vergi istisnaları ve toplumsal işlevleri gibi birçok açıdan ciddi sonuçları olan bir iştir.

Günümüzde çeşitli kamuya yararlı dernek ve kurumlara bağış yapılması da bankalar için önemli tahsil hizmetleri arasında yer almıştır. Bu uygulamada bağış toplayan kurumun bankada mevduat hesaplarının bulunması esastır. Yapılacak bağış çeşidine göre farklı numaralar taşıyan hesaplar açılması karışıklıkları önlemek açısından yararlı olmaktadır. Bankalar, genellikle, bağış ödemeleri için özel ücretsiz hizmet kampanyaları düzenlemiş ve bunları sürekli uygulama ilkelerine dönüştürmüşler. Şubelerde olduğu gibi internet bankacılığı kanalının kullanılmasında da “Bağış” menüsünden yapılan bağışlar için havale ücreti alınmamaktadır.

Öğrenme Çıktısı

3 Ödeme ve tahsil hizmetlerini anlayabilme

Araştır 3

Bankacılık açısından, emekli maaşı ödemeleri ile çalışanların ücretlerinin ödenmesi arasındaki farkları açıklayabilmisiniz?

İlişkilendir

Ödeme ve tahsil hizmetleri ile bankaların faiz dışı gelirlerini ilişkilendirin.

Anlat/Paylaş

Bankalara zorunlu olarak yapılması gereken ödemeleri anlatın.

1

Ödeme sistemlerini anlayabilme

Ödeme Sistemleri

Bankacılık sistemi paranın hareket yeteneğini artırmakta; para aktarımlarını hızlandırmakta ve kolaylaştırmaktadır.

Sayı, hacim ve coğrafi dağılım itibarıyla çok büyük boyutlara ulaşmış olan ödeme işlemlerinin gerçekleştirilmesi için bankaların kendi şube ve muhabirlik yapılanmalarının yanı sıra ulusal ve uluslararası çeşitli **ödeme sistemleri ve ödeme araçları** oluşturulmuştur. Bankaların kendi içsel para aktarım olanakları ve bankalararası işlemler için geçerli bu organize ödeme sistemleri, elektronik desteklerin de katkısıyla, zaman ve yer sınırlamaları olmaksızın sürekli gerçekleştirilebilen işlemlerle ödemelerin yapılabilmesini sağlamakta olup paranın fiziksel olarak kullanımı en aza indirgenmiştir.

2

Bankalarda para aktarım hizmetlerini sıralayabilme

Bankalarda Para Aktarım Hizmetleri

Kullanılan teknikler, para cinsleri ve paranın transfer edildiği yerler açısından uygulamada farklı yapıda para aktarım türü vardır. Hukuksal açıdan genellikle havale niteliğindedirler. Her birinin gönderilmek üzere kabul edilmeleri ile ödenmeleri birbirinden çok farklı süreçlerdir.

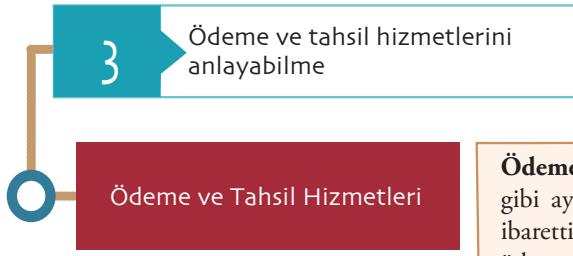
Havaleler: Aynı bankanın yurt içindeki farklı şubeleri arasındaki para aktarım hizmetleridir. Havale; gerçek ya da tüzel bir kişinin (Amir) kendi nam ve hesabına, bir başka gerçek ya da tüzel kişiye (Lehtar), nakit, kıymetli evrak ya da bunlara benzer misli şeyler vermek üzere; üçüncü bir gerçek ya da tüzel kişiyi (Banka) yetkili kılmasıdır. Havalenin doğru hesaba gönderilmesi ve ödenmesinde kimlik tesbiti önemli hususlardır.

Virmanlar: Genel anlamıyla, aynı şubedeki hesaplar arasında para aktarımı işlemleridir.

Elektronik Fon Transferleri: Ülke içindeki bankalar arasında Türk Lirası cinsinden para aktarımlarıdır. EFT Sistemi, katılımcı bankalar arasında Türk Lirası üzerinden yapılacak para aktarım işlemlerinin, elektronik ortamda, TCMB gözetiminde, gerçek zamanlı olarak yapılmasını ve gerçek zamanlı mutabakatını sağlayan bir sistemdir. Kısa zamanda gelişerek önemli bankacılık hizmetleri arasında yer alan EFT işlemleri de hukuksal olarak “havale” niteliğindedir, ancak aracı banka iki tanedir.

Döviz Transferleri: Bankalar arasında ve dünya çapında yabancı para cinsinden yapılan havale işlemleri için, özel olarak organize olmuş sistemlerden yararlanılmaktadır. Böylece, döviz transferleri hızlı ve güvenilir bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde yaygın olarak kullanılan iki döviz ödeme sistemi: “Swift” ve “Western Union”dur. Her ikisi de üye bankalara hizmet veren kuruluşlardır.

Ayrıca özel çek uygulamalarıyla da para aktarımı yapılabilmektedir. Bu, para gönderilmek istenen kişi adına banka tarafından bir çek düzenletilip adresine gönderilmesi biçiminde bir uygulamadır.

Ödeme ve tahsil hizmetleri; aslında bir madalyonun iki yüzü gibi aynı olayın bakış açısına göre farklı adlandırılmasından ibarettir. Ancak bankacılık işlemleri açısından ele alındığında ödeme işlemleriyle tahsilat işlemlerinin farklı süreçleri içermekte olduğu görülmektedir. Örneğin, banka açısından bir çekin ödenmesi ile bir çek tahsilatı çok farklı işlemlerdir. Aynı biçimde, öğretmenlerin maaşlarının ödenmesi ile öğrencilerden eğitim harçlarının tahsil edilmesi farklı koşulları içeren sözleşmelere dayanılarak farklı süreçlerde gerçekleştirilir.

Bireysel müşterilerin dönemsel ödemeleri, faturalara dayanıp dayanmadıklarına göre ikiye ayrılmaktadırlar. Faturaya dayalı ödemeler için “otomatik”; tutarını ve tarihini müşterinin kendi belirlediği ödemeler için “düzenli” ödeme talimatı alınmaktadır. Bazı bankalarda tek tip talimat yeterli olmaktadır. Kira, maaş ve sekiz bin Türk Lirasının üstündeki fatura ödemelerinin bankalar kanalıyla hesaplara yapılmasında, belli koşullarla, yasal zorunluluk vardır.

1 EFT işlemleri hangi para aktarımlarında uygulanır?

- A. Yurt içi bankalar arasında
- B. Yurt içi ve yurt dışı bankalar arasında
- C. Aynı bankanın başka şehirlerdeki şubeleri arasında
- D. Aynı bankanın tüm şubeleri arasında
- E. Borsa aracı kurumları arasında

2 BCH ile ACH arasındaki para aktarımları nasıl adlandırılmaktadır?

- A. Fon transferi
- B. Virman
- C. Havale
- D. Usulsüz tevdiat
- E. Borç kaydı

3 Bir kişinin nam ve hesabına, yetkilendirilmiş olarak, bir başka kişiye nakit, kıymetli evrak gibi şeyler vermek hangi bankacılık hizmetini ifade eder?

- A. Emanet kıymet
- B. Kredi kullandırma
- C. Havale
- D. Karz
- E. Akreditif teyidi

4 Havalede zaman aşımı ne kadardır?

- A. 5 yıl
- B. 20 yıl
- C. 2 ay
- D. 10 yıl
- E. Yoktur

5 Aşağıdakilerden hangisi bir dövizli ödeme sistemidir?

- A. West Side
- B. West Point
- C. Western
- D. Switeer
- E. Swift

6 İşyeri kiralارının hesaba yatırılarak ödenmesi için limit ne kadardır?

- A. Limit yoktur
- B. Aylık 500 TL ve yukarısı
- C. Yıllık 6.000 TL ve yukarısı
- D. Aylık 600 TL ve yukarısı
- E. Aylık 7.200 TL ve yukarısı

7 Otomatik fatura ödemeleri konusunda aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A. Ödenecek tutarlar müşterilerce belirlenir.
- B. Hesapta yeterli para ya da kredi limiti yoksa yapılamaz.
- C. Ödeme tarihleri müşterilerce belirlenir.
- D. Ödeme tarih ve tutarları yılda bir değiştirilebilir.
- E. Her ay faturaların önceden bankaya verilmesi gerekir.

8 Maaş ödemelerinin banka kanalıyla yapılma zorunluluğu;

- A. Sadece Gazeteler ve Gemi işletmeleri için geçerlidir.
- B. Asgari ücretle çalışanlar dışındakiler için geçerlidir.
- C. Türkiye genelinde en az 10 işçi çalıştıranlar için geçerlidir.
- D. Bir iş yerinde en az 10 işçi çalıştıranlar için geçerlidir.
- E. Sadece yerli şirketler için geçerlidir.

9 Hangisi ülkemizde yararlanılan başlıca ödeme sistemlerinden biri **değildir**?

- A. Elektronik Fon Transferi Sistemi (EFT)
- B. Elektronik Menkul Kıymet Transfer Sistemi (EMKT)
- C. Düzenli ödeme emri.
- D. Çek Takas Sistemi
- E. Kredi Kartları Takas Sistemi

10 Aşağıdakilerden hangisi Yasa hükmünce ödeme hizmetleri kapsamında **sayılmamaktadır**?

- A. Para havalesi
- B. Fatura ödemelerine aracılık edilmesi
- C. Ödeme kartı ya da benzer bir araçla yapılan ödeme işlemi
- D. Düzenli ödeme emri
- E. Çeklerin ödenmesi.

1. A	Yanıtınız yanlış ise “Elektronik Fon Transferleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. A	Yanıtınız yanlış ise “Kira Ödemelerinin Hesaplara Yapılması Zorunluluğu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. B	Yanıtınız yanlış ise “Virmanlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. B	Yanıtınız yanlış ise “Otomatik Fatura Ödemeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. C	Yanıtınız yanlış ise “Havaleler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. C	Yanıtınız yanlış ise “Bankadan Maaş Ödemesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. D	Yanıtınız yanlış ise “Havalenin İadesi ve Havalede Zaman aşımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “Ödeme Sistemi Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. E	Yanıtınız yanlış ise “Döviz Transferleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. E	Yanıtınız yanlış ise “Ödeme Kuruluşları ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

Takan, M. ve Acar, M.B. (2002). Bankacılık: Ankara, Nobel

Bölüm 4

Bankalarda Servet Yönetimi, Saklama Hizmetleri ve Yatırım Fonları

öğrenme çıktıları

Bankacılıkta Saklama Hizmetleri

- 1 Bankaların saklama hizmetlerini ve çeşitlerini anlayabilme
- 2 Saklama hizmetlerinin bankacılık dışı sermaye piyasası uygulamalarını açıklayabilme

Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Hizmetleri

- 3 Bankaların servet yönetimi hizmetlerini anlayabilme

Portföy Yönetimi ve Portföy Saklaması

- 4 Finansal yatırımların "Portföy" ve "Servet" olarak topluca yönetilmesini anlayabilme

Yatırım Danışmanlığı Hizmetleri

- 5 Bankaların yatırım danışmanlığı hizmetlerini anlayabilme

Yatırım Fonları

- 6 Birçok saklama ve finansal yatırım işlevini içeren "Yatırım Fonlarını" açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Saklama • Portföy Yönetimi • Yatırım Danışmanlığı • Yatırım Fonları

GİRİŞ

Bankacılığın oluşum ve gelişim aşamaları farklı ülkelerde farklı dinamiklere göre ortaya çıkmış olmakla birlikte nakit servetlerin saklanması ve bunlara getiri sağlanması temel bir hizmet olarak her yerde geçerli olmuştur. Bu amaç için başlangıçta sadece “**Mevduat Hesapları**” kullanılmaktayken zamanla aynı işleve yönelik “**Özel Bankacılık / Servet Yönetimi**” hizmetleri geliştirilmiştir.

Varlıklı müşterilerin tüm paralarını çekip tüm parasal işlemlerini topluca gerçekleştirmek üzere, yakın zamanlarda, bankalarca “**Özel Bankacılık**” faaliyetlerine başlanmıştır; zamanla uygulamanın kapsamı genişletilip yasal dayanakları oluşturularak artık “**Servet Yönetimi ve Finansal Planlama**” hizmetine geçilmiştir. Böylece birçok Yatırım Bankacılığı hizmetine ticari bankaların yatırım işlemleri aracılığıyla ulaşılabilen; başta dövizler ve değerli madenler olmak üzere çeşitli finansal varlıklar toplanıp ya değer artışından ya da getirisinden yararlanılmakta, el sürülmeden alınıp satılabilmektedir.

Bankaların tarihsel ve temel işlevlerinden biri, hatta birincisi olan; müşterilerin para ve benzeri değerli finansal varlıklarının saklanmasına ve korunmasına yönelik hizmetler, onların değerlendirilmesine katkıda bulunacak işlemlerle desteklenmektedir. İlk çağlardaki sürekli savaş ortamında devletin hazinesi ve halkın birikimleri farklı yerlerde güven arayışında olmuştur. Günümüzde varlıkların korunmasının yanı sıra değerlerinin çeşitli risklerin aşındırmasından korunması da önem kazanmıştır.

Bankacılıkta mevduat hesapları ve bunlarla bağlantılı hizmetler, parasal birikimler açısından binlerce yıllık “**Saklama**” işlevinin modern zamanlarda ulaştığı son aşamadır. Paranın yanısıra diğer değerli belgelerin ve varlıkların; çeşitli menkul değerlerin saklanması içinde yöntemler geliştirilmiştir.

Bu saklama hizmetleri, sadece bireysel ve kurumsal gereksinimleri karşılamakla kalmamakta; örneğin, çek karşılıklarının bloke edilerek karşılıksızlığın önüne geçilmesi, kredi geri ödemelerinin rehin blokalılarıyla garantilenmesi, belli bir finansal varlığın (varsılık durumunun) bankaya yatırılarak belgelenmesi gibi çeşitli zorunluluklar için de kullanılmaktadır.

Servet Yönetimi ve Finansal Planlama'dan farklı olarak sermaye piyasası işlemleri arasında yer alan “**Portföy Yönetim Hizmetleri**” ve “**Yatırım Danışmanlığı**” işlemleri yatırım bankacılığı kapsamında yer almaktadır. Ancak ciddi bir ticari bankacılık uygulaması bu konularda bilgi edinmeyi ve kurumsal müşterilerini yönlendirebilmeyi zorunlu kılar.

Günümüzde bireysel varlıkların yönetimi ile **kollektif yatırım kuruluşlarının** (Yatırım Fonları ve Yatırım Ortaklıkları) varlıklarının yönetimi birbirinden farklılaştırılmıştır. Son yasal düzenlemelerle yatırım fonlarının kuruluşlarının ancak Portföy Yönetim Şirketleri eliyle kurulabileceği hükme bağlanmış; böylece “**Portföy Yönetimi**” servet yönetiminin kurumsal boyutta sunulması anlamını kazanmış bulunmaktadır.

Yatırım Fonları; birikimlerin saklanması, korunması ve değerlendirilmeleri açısından minyatür bir bankacılık gibi etkin ve işlevsel olabilmektedirler. Fonların kuruluşlarının portföy yönetim şirketlerince gerçekleştirilmesi ve dayandıkları varlıkların saklamasının da ancak yetkili saklama kuruluşlarınca yapılması zorunludur. Bankalar tarafından dolaylı olarak oluşturulmakta ve katılım paylarının alım-satımı yoğun bir biçimde yapılmaktadır. Bir kollektif yatırım aracı olan yatırım fonlarının çeşitli tip ve türleri bulunmaktadır. Bankacılık alanında en çok kullanılan yatırım araçları arasında yer almaktadır.

Birikimlerin değerlendirilmesi konusunda banka mevduatlarına en büyük rakip ve en iyi seçenek durumunda olan “**Yatırım Fonları**” sıradan bir finansal yatırım aracı olmanın çok ötesinde neredeyse başlıbaşına bir banka işlevi yüklenecek kapsamdadır. Bu fonların yatırım yaptığı çeşitli parasal yatırım araçlarının belirlenmesi, bunların değerlendirilme amacıyla yönetilmesi, değerlerinin belli aralıklarla saptanması ve saklanması oldukça kapsamlı bir faaliyettir.

“Yatırım Fonları”, “Portföy Yönetimi” ve “Yatırım Danışmanlığı”; Sermaye Piyasası temel konularından olup burada sadece Bankacılık Hizmetleri kapsamına giren yönleriyle, bu dersin bütünselliğini sağlamak üzere ele alınmış, gereken kadarıyla açıklanmıştır.

BANKACILIKTA SAKLAMA HİZMETLERİ

Bankaların varlık nedenlerinden biri, halkın korumak amacıyla saklanmasına gereksinim duyduğu birikimlerinin, para ve benzeri varlıkların belli bir süre için güven altında tutulmasıdır. Bu kapsamda ayrıca rehinli ya da rehinsiz güvence niteliğindeki bir takım karşılıklar ile menkul değerler için de saklama hizmeti verilmektedir.

Mezopotamya'daki Kızıl Tapınağın ve Eskişehir yakınlarındaki Aizonai Tapınağının, halkın emanetlerini kabul etmek başta olmak üzere çeşitli para ve sermaye piyasası işlevleri olan en eski finansal merkezler olduğu bilinmektedir. Binlerce yıllık geçmişi olan bu varlık saklama işi, çağımızda artık bankalarca ve bankaların yanı sıra sermaye piyasalarının gereksinimlerine göre geliştirilen ve yasal dayanakları oluşturulan özel saklama kurumlarınca yapılmaktadır.

Bankaların saklama hizmetleri dışında bir de sermaye piyasalarında işlem konusu olan finansal varlıkların saklanması ve hak sahipleri adına izlenmesi hizmeti vardır. Ülkemizde bu gün için kaydedilmiş (elektronik nitelikteki) varlıklar için Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.; diğer varlıklar (fiziksel) için Takasbank A.Ş. tarafından bu hizmetler verilmektedir. Ayrıca özellikle yabancı sermayeli büyük bankalar da bu tür menkul değer saklaması hizmeti girişiminde bulunmaktadır.

Bankacılığın başlıca ve en eski temel hizmetlerinden biri olan koruma amaçlı emanet kabulleri zamanla kredi olanaklarını da yaratmış ve çağımızda artık başlangıçtaki salt saklama boyutunu çok aşmıştır. Finansal varlıkların saklanması yönelik hizmetler çeşitlenerek ve diğer bankacılık hizmetleriyle birlikte melez ürünler biçiminde yenilenerek, mevduat toplayıp kredi vermek biçiminde bir finansal aracılık boyutu kazanmıştır. En eski temel bankacılık hizmeti olan saklama işlemi, böylece yenilenme, bütünselleşme ve çeşitlenmelerle, günümüzde de etkinliğini arttırarak sürdürmektedir.

Saklama Sözleşmeleri Konusunda Genel Hükümler

Bankalardaki saklama hizmetlerinin belli yasal dayanakları bulunmaktadır. Örneğin, **5411 Sayılı Bankacılık Yasası**, 4/f maddesinde bankaların gerçekleştirebilecekleri faaliyetler arasında,

saklama hizmetlerini de saymaktadır. Bankacılık kapsamında gerçekleştirilen saklama hizmetlerini dolaylı olarak ilgilendirmekle birlikte, **6098 sayılı yeni Borçlar Yasası** Bölüm:14, "*Saklama Sözleşmeleri*"ne ayrılmış olup 561. Maddesinde genel saklama sözleşmesi; "*Saklayanın, saklatanın kendisine bıraktığı bir taşınırı güvenli bir yerde koruma altına almayı üstlendiği sözleşmedir.*" biçiminde tanımlanmakta ve açıkça öngörüldüğü ya da durum ve koşullar gerektirdiği takdirde, saklayanın ücret isteyebileceğini hükme bağlamaktadır.

Saklama Sözleşmesi (Vedia Akdi), ticari hayatta yaygın olarak kullanılan önemli uygulamalardan biridir. Bir şeyin saklanmasıyla ilişkin bu tür sözleşmeler koruma (muhafaza) borcu doğuran sözleşmeler oluşturmaktadır. Doğal olarak bir emanetin ifası, emek ve hizmet gerektirir ve bedelinin sağlanması gerekir. Bankalarda toplanan mevduatın kredi olarak değerlendirilmesiyle sağlanan faiz marjı ile bu bedel dolaylı olarak karşılanmaktadır; birçok hizmet içinse doğrudan alınmaktadır.

dikkat

Bankalarda açılan birçok hesap aslen bir saklama sözleşmesine dayanmaktadır. Mevduat hesaplarının yanı sıra repo işlemlerinde de bir saklama uygulaması vardır. Repo işleminde, işlem konusu menkul değerler; genelde Hazine Bonosu ya da Devlet Tahvilleri, müşteriye teslim edilmeksizin, bankada müşteri adına tutulmakta ve saklamaya alındığına dair bir makbuz düzenlenmektedir. İşte bu saklama makbuzu, aslında geri satın alınmak üzere satılmış olan sabit getirili menkul değeri temsil etmekte, repo yapıldığında bir yandan da saklama hizmeti verilmiş olmaktadır.

Bankacılıkta Saklama Hizmeti Türleri

Hukuksal olarak bankalardaki saklama bir tevdiat işlemidir. Bu işlem:

- "Açık Saklama/Açık Tevdiat"
- "Kapalı Saklama/Kapalı Tevdiat" biçimlerinde olabilmektedir.

Kapalı saklamada banka sakladığı şeyi bilmektedir. Bu, ya kapalı bir zarfın emanete alınması ya da bir kasanın kiralanması biçimindeki saklamalardır. Açık saklama ise para, döviz, menkul değer

saklaması türlerini içermektedir. Hukuksal boyutuna sadece bu kadar değinip teknik uygulama itibarıyla saklama hizmet türlerini açıklamak daha yararlı olacaktır.

Bankacılık faaliyetleri arasında özel bir yeri olan saklama hizmetleri, saklamanın amacına göre değişen tekniklerle çeşitlenmiş bulunmaktadır. Bunların uygulamacılar açısından önemli olabilecek başlıcaları, 11 ayrı alt gruba ayrılarak şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Mevduat Hesapları Yoluyla Para Saklaması,
2. Haciz ve İhtiyati Tedbir Nedeniyle Hesapların Dondurulması,
3. Çek Karşılıklarının Bloke Edilmesi,
4. Emanet Kıymet Saklaması,
5. Kiralık Kasa Hizmetleri,
6. Tevdi Yeri Saklamaları,
7. Sigorta Teknik Karşılıkları Saklaması,
8. Şirket Kuruluş Sermayesi Saklamaları,
9. Rehin Amaçlı Nakit ve Mevduat Blokajları,
10. Kredi Güvencesi Olarak Rehnalınan Mal ve Kıymetli Evrakların Saklaması
11. Antrepo Hizmetleri.

Saklama hizmetlerinin ilki olarak sayılan “Mevduat”, ilgili bölümde başka bir bankacılık hizmet ürünü olarak ele alınmış olduğundan burada sadece saklama işlevi boyutuyla değinilmesi yeterli görülmüştür.

Mevduat Hesapları Yoluyla Para Saklaması

Mevduat, kitabımızın ilgili bölümünde tüm türleri ve işlem aşamaları ile detaylı olarak ele alınmış olduğu için bu bölümde sadece saklama işlevi açısından tekrar anımsatılmaktadır. Mevduat uygulamasıyla para saklanması, bankaların tarihsel işlev ve hizmetlerinin en eskisidir.

✓ Vedia, saklanmak üzere birine verilen ya da bir yere bırakılan para (eşya) demektir.

✓ Mevduat, bankaya yatırılan para; Mudi, vedia yapan, anlamındadır.

Bankalarda tutulan paralar, genellikle bireysel birikimlerdir. Ticari kesime, resmi dairelere, bankalara ait mevduatlar ise birikim amaçlı olmayıp sadece ödemelerin gerçekleştirilmesi için işlem amaçlı olarak bankalarda tutulmakta olsalar bile bir yerde tutulmaları gerektiğinden bankaların bu hizmetinden yararlanmaktadırlar.

Haciz ve İhtiyati Tedbir Nedeniyle Hesapların Dondurulması

Bankalarda bulunan mevduat hesapları, müşterilerin muhatap oldukları çeşitli alacak takipleri dolayısıyla yasal olarak gelen haciz ya da ihtiyati tedbir gibi bir takım kararlar nedeniyle bloke edilebilir. Bu işlem yasal bir takip sürecinin parçası olmakla birlikte bankacılık sistemi açısından bir başka saklama türüdür.

2004 sayılı İcra ve İflas Yasasının 367. Maddesi doğrultusunda İcra ve İflas daireleri tarafından borçluların mevduatları ve diğer finansal varlıkları hakkında istenen bilgilerin ve istenmesi durumunda mevcut mevduat, alacak ve finansal varlıkların bildirilmesi gerekmektedir. Haciz uygulamasında süreç hesabın dondurulmasıyla başlayacaktır.

İhtiyati tedbir ise bir uyuşmazlık konusu kapsamına giren finansal varlıkların devrinin önlenmesi için dava sonuçlanıncaya kadar aynen korunması amacıyla Hukuk Usulü Makemeleri Kanununun 101 ve 103. Maddeleri uyarınca yapılan bir uygulamadır.

Çek Karşılıklarının Bloke Edilmesi

Bankalarca bir çekin bloke edilmesi; çekin karşılığının “Bloke Paralar / Karşılığı Bloke Edilen Bankamız Çekleri” hesabına alınması ve usulüne uygun olarak doldurulmuş çek yaprağının üzerine “Bedeli Blokedir.” biçiminde ya da benzeri bir not yazılıp altının kaşelenip şube yetkililerince imzalanması suretiyle gerçekleştirilir. Bu işlem, çekin karşılığının bankaca garanti edilmesi anlamına gelmektedir. Banka özel bir hesaba aktardığı çek karşılığını, çekin sunum süresi boyunca tutacak ve çekin karşılıksızlık riski ortadan kaldırılmış olacaktır.

Bloke edilen çek bedeli üzerinde bankanın rehin hakkı vardır; bu nedenle örneğin, çekin sunum süresi doluncaya kadar haczedilemez. Süresinde tahsile sunulmayan çekler blokaj garantisini yitirir. Bu durumda özel hesapta bloke tutulan bedel, müşterinin mevduat hesabına iade edilir.

Bankalarda bloke çek uygulaması uygulamada iki farklı biçimde görülür: Birincisi ve yaygın olanı müşterilerin kendi çek yapraklarının kabulünü kesinleştirmek için istedikleri blokaj işlemi; ikincisi ise çek kullanmayan müşterilerin yüksek tutardaki bir ödemeyi gerçekleştirmek için bankadan özel olarak istekte bulunmaları durumunda, bankanın kendi hizmet çeklerinden (Servis Çeki) bir tanesinin, bedeli tahsil edilerek, ödeme yapılacak kişi lehine doldurulup onaylanması suretiyle yapılan blokaj işlemidir. Genellikle vergi ve tapu işlemlerinde yapılacak ödemeler için bu yöntem seçilmektedir.

Bir çek tutarının bloke edilmesi, özü itibarıyla, önemli ve işlevsel bir saklama hizmetidir. Karşılığın ayrı bir hesaba alınıp lehtara ödeme yapmak üzere saklanması sayesinde bloke çekin işlevselliği artmaktadır.

Kiralık Kasa Hizmetleri

Müşterilere kasa kiralamak, bankacılıktaki en eski işlev olan saklamanın, günümüzde uygulanan en gelişmiş biçimi sayılabilir. Para, altın ve menkul değerlerin saklanması için en uygun yöntemler olarak mevduat ve finansal yatırım hesapları gibi gelişmiş hizmet ürünleri vardır. Bunların yetersiz kaldığı diğer varlıkların saklanması için kiralık kasalar kullanılmaktadır. Kasada saklanan şeyler genellikle mücevher, belgeler, ticari senetler, menkul kıymetler ve diğer taşınabilir değerli eşyalar olup kasaya ve kasa dairesine zarar vermemesi esastır. Bunların saklanması için banka kiralık kasalarının seçilmesi, en çok hırsızlık ve yangından korunmak istendiğini düşündürmektedir. Eğer bankalar kiralık kasa dairesini yangın ve hırsızlığa karşı sigorta ettirirlerse bu alanda ağır kusurlu olabilecekleri durumlarda karşılaşılabilecekleri sorumlulukları aktarmış olurlar.

Resim 4.1 Kiralık Kasalar

Kaynak: <https://tr.depositphotos.com/2029533/stock-photo-rows-of-luxurious-safe-deposit.html>

dikkat

Kiralık kasa gereksinimi olan kişilerin genellikle varlıklı kimseler oldukları varsayılır ve bankalar için verimli müşteri oldukları düşünülür. Bu nedenle banka şubelerinde kasa kiralaması yapılırken, öncelikle müşterinin sağlayabileceği ek verimler değerlendirilir. Bankaya yeterince kaynak sağlayamayacak kimseler ve sakıncalı olabilecek kimseler, kasa kiracısı olarak tercih edilmezler.

Her bankanın kasa kiralama konusunda bir stratejisi olması gerekir. Genellikle bir kaç kasa yeni ve itibarlı müşterileri geri çevirmemek, kazanmak için yedekte boş tutulur. Kiralık kasa hizmetleriyle, esasen, varlıklı müşterilerin bankaya çekilmesi ve müşteri hoşnutluğu amaçlanmaktadır. Kiralık kasa hizmeti nedeniyle alınan ücretler ile banka şubeleri oldukça önemli tutarlarda gelir sağlayabilirler.

Kiralık kasa hizmeti, bankaların müşterilerine değerli şeylerini saklayabilmeleri için güvenli bir yer sağlamasından ibaret olup bir sözleşmeye dayanılarak yapılan bu kiralama işleminde tarafların hak ve yükümlülükleri baştan belirlenmektedir. Kiralık kasa sözleşmesi, Borçlar Kanunu kapsamında bir adi kira sözleşmesidir. Bu kapsamda banka ile müşteriler arasındaki ilişki; “kiraya veren” – “kiralayan” ilişkisidir. Müşteriler bu sözleşme ile banka şubelerindeki özel bir bölümde bulunan bir kasanın kullanım hakkını elde etmektedirler. Kiralık kasa içinde bulunan varlıklar zilyetliği bankaya devredilmemektedir. Banka kasanın içinde ne olduğunu bilmek durumunda da değildir. Bankanın kiralanan kasa içinde bulunanlardan sorumluluğu ancak ağır kusurlu olduğu durumlarda söz konusu olabilmektedir. Bunun dışındaki olumsuz durumlarda sorumluluğu kusurunun ispatına bağlıdır.

Kiralık kasalar çift anahtarlı olup, “Klavuz Anahtar” bankada, “Müşteri Anahtarı” müşteriye bulundurulur. Anahtarlardan birinin bankada bulunması, kasa dairesinin güvenine yönelik bir önlem niteliğinde olup bu nedenle kiralık kasa uygulamasında bankanın “ortak zilyet” sayılması söz konusu değildir.

Emanet Kıymet Saklaması

Bankaların kendi kullanımlarına ayrılmış olan kasalarında ya da kasa dairelerinde, müşterilerine ait zarf ya da çıkınları kapalı olarak saklamalarına; “Emanet Kıymet Saklaması” denir. “Emanet Kıymet” saklamasında kiralık kasa uygulamasında olduğu gibi özel bir kasa sistemi oluşturulmamıştır. Burada bir kapalı tevdiat uygulaması söz konusudur.

Emanete alınan kıymet, “Nazım Hesaplar / Emanet Kıymetler Cüzdanı” hesabında, 1,00 TRL iz bedelle izlenir. Müşteriye, banka saklamasında bir emaneti olduğuna dair bir makbuz verilir.

dikkat

Emanet kıymet saklaması, bankaya gelir sağlamak amacıyla yapılan bir hizmettir. Bu hizmet karşılığında belli bir komisyon alınır. Doğal olarak banka herhangi bir müşterinin herhangi bir emanetini kabul edip-etmemekte serbesttir. Bu işlem, itibarlı müşterilere, kiralık kasa bulunmaması durumunda uygulanır. Müşterinin ölümü, hacze uğraması gibi durumlarda yapılacak işlemler; kiralık kasa işlemlerindeki gibidir.

Şirket Kuruluş Sermayesi Saklaması

Kendilerini kuran ortaklarından ayrı bir tüzel kişilikleri olan şirketlerin bazıları için kuruluşlarında ve sermaye artırımlarında, ortakların sermayeyi önce bir banka hesabında bloke edip izin için Bakanlığa başvurmaları, kuruluşu ya da sermaye artırımına izin alınıp tescil yapıldıktan sonra bankadaki bu paranın şirket yetkili temsilcilerine ödenmesi, başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda ortaklara tekrar iadesi genel bir ticari ilkedir.

Örneğin, yürürlük tarihi 31 Temmuz 2012 olan 6102 sayılı yeni TTK 344. ve 345. Maddelerinde Anonim şirketlerin nakdi kuruluş sermayesinin nasıl ve nereye ödeneceği açıklanmaktadır. Buna göre nakdi sermaye bedeli ödemelerinin bir bankada, kurulmakta olan şirket adına açılacak özel bir hesaba, sadece şirketin kullanabileceği biçimde yatırılması gerektiği ve bankanın bu tutarı şirketin tüzel kişilik kazandığını bildiren ticaret sicili yazısını sunulması üzerine şirkete ödeyeceği ifade edilmektedir.

Böyle bir uygulama bankacılık açısından özel bir saklama hizmeti sunma fırsatı yaratmakta, bankacılık sistemi ticari hayatta özel bir işlevsellik göstermektedir.

Sigorta Teknik Karşılıkları Saklaması

Sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri sigorta sözleşmelerinden doğan yükümlülükleri için yasal olarak belirlenmiş oranlarda yeteri kadar teknik karşılık ayırmak zorundadırlar. Bu zorunluluk “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik” hükümlerinde açıklandığı gibi, Kazanılmamış primler karşılığı, Devam eden riskler karşılığı, Muallak Tazminatlar Karşılığı, Dengeleme karşılığı, İkramiye ve indirimler karşılığı, Matematik karşılıklar gibi karşılıklardan oluşmaktadır. Bu karşılıkların ayrılmasıyla aktüeryal dengenin sürekliliği korunmakta ve sigorta şirketlerinin sermaye yapısı güçlendirilmiş olmaktadır.

Sigorta şirketlerinin yasal olarak tutmak zorunda oldukları bu karşılıkların bankalarda mevduat olarak tutulmaları seçeneği de bulunmaktadır. Yönetmeliğin 13/f maddesinde: “Bir bankada değerlendirilen mevduat, cari hesap ve katılma hesaplarının brüt teknik karşılıkların %40’ını geçen kısmı ile şirketle aynı finansal topluluk içerisinde bulunan bankada değerlendirilen mevduat, cari hesap ve katılma hesaplarının brüt teknik karşılıkların %20’sini aşan kısmı teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilemez.” denilmektedir. Buna göre; mevduat, cari hesap ve katılma hesapları şirketle aynı topluluk içinde bulunan bankada değerlendiriliyorsa %20 kısıtı uygulanır. “Şirketle aynı finansal topluluk içerisinde bulunan banka” deyiminden kasıt; sigorta şirketinin de içinde bulunduğu topluluğa ait bankadır.

Ödeme Yeri (Tevdi Mahalli) Saklaması

Bu hizmet genellikle bankaların kendi girişim ve planlarının dışında gerçekleşen bir hizmet türüdür. Özel ve tüzel kişiler arasında her hangi bir nedenle ortaya çıkan borç-alacak anlaşmazlıklarıyla ilgili davalar çözümleninceye kadar mahkemeler tarafından ihtilaf konusu parasal tutarlar için tevdi yeri olarak bir banka şubesi tayin edilmekte, saklama bu kapsamda yapılmaktadır.

Alacaklının herhangi bir sorun nedeniyle ödemeyi kabul etmemesi durumunda, borçlunun borcunu zamanında ödeyerek ayrıca temerrüde düşmemesi için, kendi isteği üzerine, esas sorun çözülünceye kadar parayı mahkemenin belirteceği bir yere yatırarak bu tehlikeden kurtulması bu uygulama ile mümkün olmaktadır. Örneğin; bir kiracının, aylık kira bedelini ödemek istediği halde; mal sahibi tarafından bu paranın, yetersiz tutarda bulunması gibi belli bir nedenle kabul edilmemesi durumunda, temerrüde düşmemek için, Borçlar Kanunu 91. Maddesi uyarınca, ödeme yerindeki sulh hukuk mahkemesine dilekçeyle başvurarak tevdi yeri isteyebilmektedir.

Rehin Amaçlı Nakit ve Mevduat Blokajları

Bankalar, başta kredilerin güvenceye bağlanması gibi bazı durumlarda belli bir ödemenin garantiye bağlanması için para ve döviz blokajları yaparlar. Çek karşılığı blokajları özel durumu nedeniyle ayrıca ele alınmış olup genellikle kredi güvenceleri bu kapsama girmektedir. Bu amaçla saklanacak paralar özel olarak “Blokaj Paraları Hesabı”na aktarılır. Mevduat hesaplarının bir kısmı için uygulama yapıyorsa hesap üzerine rehin kaydı yapılır.

Bu işlemin en yaygın uygulaması verilen kredilere karşılık güvence olarak alınan nakit rehinleridir. Rehnedilen para, döviz ya da hesap sahibinin kredi lehtar olması şart değildir. Kimi durumlarda üçüncü kişinin kullandığı kredi bir tanıdığı tarafından kefaletten daha ileri olan bu yöntemle kreditor bankaya karşı güvenceye bağlanmaktadır. Bu uygulamada da, işlemin asıl amacı farklı olsa bile, bir saklama uygulaması sözkonusudur.

Verilen kredilerin güvencesinin döviz ya da Türk parası nakit ya da vadeli mevduat olması durumunda, genellikle “Genel Kredi Sözleşmesine” özel bir madde konularak imzalatılmakta, bazı özel durumlarda üçüncü kişilerin teminat vermesi durumlarında ayrıca para sahibinden noter kanalıyla bir “Rehin-Blokaj Taahhütnamesi” alınabilmektedir. Böylece bankanın rehin hakkı tesis edilmektedir. Parası ya da kendisi lehine parasını rehnedecek derecede bir yakını bulunan kimselelerin belli durumlarda nakit ya da mevduat karşılığı kredi kullanmaları ilginç olmakla birlikte normal bir uygulamadır. Çünkü bu tür krediler ya teminat mektubu gibi gayrinakdi kredilerdir ya çok kısa vadeli kredilerdir ya da farklı para birimi üzerinden

kullanılan kredilerdir. Var olan mevduatın vade ve para birimine ilişkin pozisyonun bozulması istenmemekte, bu nedenle uğranacak zararların yerine, daha düşük maliyet getirecek olan kredi tercih edilmektedir.

Kredi Güvencesi Olarak Rehinalanan Mal ve Kıymetli Evrakların Saklanması

Bankaların, “Senet Karşılığı Borçlu Cari Hesap” ya da “Emtea Karşılığı Borçlu Cari Hesap” gibi, senet ya da mal karşılığı kullandırdıkları kredilerde; krediye güvence oluşturmak üzere rehin sözleşmesiyle alınan mal ve kıymetli evrakların banka tarafından saklanması gerekmektedir. Malların saklanması için bankaların yeterli olanakları bulunmadığından bir “Yed-i Emin”e teslim edilir. Dışalım-Dışsatım işlemlerinde bankanın kendi antreposu varsa orada saklama yapılır, yoksa gümrüklerin olanaklarından yararlanılır. Doğal olarak banka dışı saklama desteği alınan yerlere bir ücret ödenecektir.

Rehinli malların saklanması nedeniyle oluşan işlem yükü karşılığı olarak; “Saklama ve Koruma / Muhafaza ve Murakabe” Komisyonu alınmaktadır. Bu komisyon üç aylık dönemler itibarıyla dönem faiziyle birlikte alınır. Kullanılan kredinin dönem ortalaması üzerinden bankaya, müşteriye ve duruma göre değiştirilebilen %2 gibi bir oranla hesaplanır. Senet komisyonları ise senet tahsil ve protesto işlemlerine karşılık alınan bir ücret niteliğindedir.

Antrepo Hizmetleri

Antrepo hizmetleri, dışalım ve dışsatım işlemlerinde kullanılan bir depolama hizmetidir. Günümüzde taşımacılık olanakları gelişmiş, konteynerler kullanılmaya başlanmış ve gümrük işlemlerinin hızlanmış olması nedeniyle pek uygulaması kalmayan bir hizmet türü olmakla birlikte bankacılık hizmetlerinin boyutlarını göstermesi açısından önemlidir.

Örneğin banka tarafından kredilendirilen bir dış ticaret işleminde mallar kredinin güvencesini oluşturmaktaysa, ithalatta gümrük işlemleri yapıp, kredi kapatılıp mallar çekilinceye kadar ya da ihracatta gümrük işlemleri yapıp, kredi kapatılıp mallar sevkedilinceye kadar bankanın kontrolünde tutulması gerekiyorsa bankaya ait antrepolarda saklanması; günün ve ülkenin koşullarına göre en uygun çözüm olabilmektedir.

Saklama hizmetleriyle ilgili olarak, yerli - yabancı tüm ticari bankaların internet sitelerindeki hizmet tanıtımları ve müşteri bilgilendirme notlarının değerlendirilmesi; bankacılık mesleğine hazırlanan öğrencilere çok yararlı birer kaynak olarak önerilir.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Bankaların saklama hizmetlerini ve çeşitlerini anlayabilme
- 2 Saklama hizmetlerinin bankacılık dışı sermaye piyasası uygulamalarını açıklayabilme

Araştır 1

Saklama Sözleşmeleri Borçlar Kanunu'nda nasıl tanımlanmaktadır?

İlişkilendir

Kendini güvende hissetme ile bankaların saklama hizmetleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Anlat/Paylaş

Kıralık kasalarla ilgili olarak kayıt tutularak izlenmesi gereken hususlar hangileridir? Anlatın.

SERVET YÖNETİMİ VE FİNANSAL PLANLAMA HİZMETLERİ

Bankacılıkta yaygın olarak “**Özel Bankacılık**” faaliyeti olarak adlandırılan ve varlık ya da gelir yönünden seçkin müşterilerin tüm parasal işlemlerini topluca gerçekleştirmek; tüm finansal yatırım seçeneklerine erişmelerini sağlamak üzere yapılan- dırılan hizmet kompozisyonları “**Servet Yönetimi**” niteliğindedir.

Özel bankacılık, daha çok hayatı kolaylaştıran hizmetlere odaklanan ve müşterinin bankaya olan bağlılığını artırmaya yönelik bir faaliyet alanı olarak algılanmaktadır. Servet yönetiminde ise yüksek düzeyli finansal yatırım seçeneklerinin tümünü değerlendirebilen, stratejik hedefler odaklanan bir faaliyet alanıdır. Böylece birçok Yatırım Bankacılığı hizmetine ticari bankalar aracılığıyla ulaşılabilmekte, mevduat ve kredi hesaplarının yanı sıra açılan “Yatırım / Hazine Hesaplarında” çeşitli finansal varlıklar toplanıp ya değer artışından ya da getirisinden yararlanılmakta, el sürülmeden alınıp satılabilmektedir. Özel bankacılık uygulamalarına bütünsellik kazandırılarak artık “**Servet Yönetimi ve Finansal Planlama**” hizmetine geçilmiştir.

Servet yönetiminin hedef kitlesini oluşturan bireysel müşteriler:

- a. Aile şirketleri, bu şirketlerin paydaşları,
- b. Kurumsal şirketlerin üst düzey yöneticileri,
- c. Yüksek gelir sahibi bireyler,
- ç. Yüksek tutarda birikim sahibi bireyler, olabilmektedir.

dikkat

Bireysel servet yönetimi müşterileri genellikle bir milyon doları aşan tutarlarda finansal varlıklara sahiptirler. Servet yönetimi isteyen müşteriler, ortak özellik olarak; varlıklarının değerinin korunması ve artırılması ya da gelirlerinin büyük bir varlığa dönüşmesi beklentisini taşımaktadırlar.

Şirketler için de servet yönetimi ve finansal planlama alanında hizmet verilmesi; yaygın olmamakla birlikte mümkündür. Büyük işletmeler ilke olarak kendi finansal yönetimlerini kendi üretim faaliyetlerine paralel yürütmek isterler.

Servetinin büyütülmesinden ya da gelirinin değerlendirmesinden çok; kaynaklarından soyutlarmasını düşünen kesime karşı dikkatli olmak, uzak kalmak gerekir.

Bankalarda Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Organizasyonu

Bu müşterilere parasal yatırımlarını çeşitlendiren ürünler sunmanın yanında finansal bilgilendirme destekleri de verilmektedir. Birikimleri sadece mevduat olarak tutmak yerine çeşitli finansal yatırım araçlarından kazanç amaçlı bir portföy oluşturularak değerlendirmek isteyen müşterilere bu doğrultuda hizmet vermek üzere ilginç bir seçenek olan servet yönetimi'nin etkinleştirilmesi amacıyla bankalarda bazı yeni yapılanmalar gerçekleştirilmiş ve geliştirilmiştir.

Bankanın servet yönetimi servisinde farklı işlevler için farklı uzmanlıkta personel çalıştırılması gerekmektedir:

- Müşteri İlişkisi Yöneticileri / Müşteri Temsilcileri: Banka ile müşterilerin bağlantısı ve bu ilişkilerin geliştirilmesi sorumluluğunu üstlenmektedir. Halkla ilişkiler alanında uzman olmalarının yanı sıra finans konularında da iyi bir bilgi birikimine sahip olmaları gerekir: Hen bankanın ürünlerini ve olanaklarını hem de müşterinin varlık yapısını be beklentilerini bilip bir arada değerlendirebilmeleri gerekir.
- Finansal Ürün Uzmanları: Finansal piyasalarda ki yatırım seçeneklerinin tümü üzerinde işlem yapabilmek zordur. Her bir piyasa için yeterli uzman bu yatırımlara yönelik uygun yatırım fırsatlarını ve ürünlerini bulup değerlendirme sorumluluğunu taşımaktadırlar.
- Servet Yöneticileri: Sorumlulukları, müşteriye ait varlığın geliştirilmesini gözetme gerektiğinde müşteri adına karar vermektir. Birkaç müşterinin hesabını birden yönetebilmeleri gerekir.

Bankalarda Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Yöntemleri

Küresel uygulama çerçevesinde bankalar servet yönetimi hizmetini iki farklı yöntemle sunabilmektedirler:

- Portföyün Müşterinin Kendi Takdirinde Yönetimi: Bu seçenekte her bir yatırım kararı ve işlemi için müşterinin talimatının alınması gerekmektedir. Servet yöneticisinden sadece bilgilendirme ve öneri olarak kararlarını kendileri verirler. Ülkemizde bankaların servet yönetimi bu uygulama kuralları kapsamında gerçekleştirilmektedir.
- Portföyün Banka Servet Yöneticisinin Takdirinde Yönetimi: Bu uygulama ülkemizde portföy yönetim şirketleri, yatırım fonları ve kısmen yatırım danışmanlık şirketlerinin konusudur. Bu uygulamalarda müşteriler, nereye, nasıl ve ne zaman yatırım yapılacağı konusunda karar yetkisini servet yöneticisine devretmektedirler. Finansal yatırım kurumunun sorumluluğu genişir. Varlığın değerinin risklerden korunması ve büyütülmesi doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir.

Varlıklı müşterilerin yanı sıra toplu maaş ödemesi yapılan bir kurumun tüm çalışanları ya da belli bir meslekteki kimseler gibi ortak nitelik taşıyan büyük gruplar için de finansal hizmet kompozisyonları oluşturulabilmektedir. Paket olarak sunulan hizmetler iş yükünü hafifletmenin yanı sıra hem müşterilerin ilgisini çekmekte hem de az bilinen ürünlerin pazarlanması kolaylaşmaktadır.

Bu kapsamda müşterilere finansal ürünler sunmanın yanında finansal bilgilendirme destekleride verilmektedir. Servet yönetimi uygulamalarıyla birçok yatırım bankacılığı hizmetine ticari bankalar aracılığıyla ulaşılabilen, mevduat ve kredi hesaplarının yanı sıra acentası olunan aracı kurum nezdinde açılan "Yatırım / Hazine Hesaplarında" çeşitli finansal varlıklar toplanıp bekletilerek ya da el sürülmeden alınıp satılarak değerlerindeki artış hareketleri kazanca dönüştürülebilmektedir.

Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Hizmetinin Yasal Dayanakları

Bilindiği Bankacılık yasası 4. Maddesi hükümleriyle bankalara birçok alanda hizmet hakkı tanımıştır. Ancak sermaye piyasası alanında otorite kuruluş olan SPK bu faaliyetlerin tümünü serbest bırakmayıp işlerin gerektirdiği uzmanlık ölçüsünde ve kurum bazında yetki belirlemeleri yapmaktadır.

11 Temmuz 2013 Tarih ve 28704 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan “*Yatırım Hizmetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ*” (III-37.1) ile bankalarca **Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Yapılması** konusunda yetki veren ve *şimdilik yeterli* sayılabilecek bir düzenleme yapılmış bulunmaktadır.

Bu Tebliğ; Bankaların bir yatırım kuruluşu olarak, kişilere, ailelere ya da ortak yatırım hedeflerine sahip kişilerden oluşan gruplara yönelik mali, hukuki, vergisel ve benzeri hususlarda danışmanlık hizmeti sunulması, bu kişilerin finansal ve finansal olmayan varlıklarından oluşan servetlerine yönelik planlama yapılması ve servetlerinin yatırım hedeflerine ve tercihlerine uygun olarak yönetilmesi faaliyetlerinde bulunabileceklerini, *hükme bağlanmış* bulunmaktadır.

Bankaların *zaten* gelişmiş bir “müşteri ilişkileri yönetimi” kapsamında varlıklı müşterileri için verdikleri “özel bankacılık” hizmetleri bu hükümle servet yönetimi olarak sermaye piyasası açısından da yasal bir dayanağa oturmuş olmaktadır.

Bankalar servet yönetimi faaliyetleri kapsamındaki hizmetlerinin sunulması sırasında yatırım danışmanlığı ya da portföy *yöneticiliği faaliyetlerine* gereksinim duyulması durumunda, bu faaliyetleri SPK’dan aldığı izinle yapmakta olan yetkili kuruluşlardan (*örneğin, Portföy Yönetim Şirketleri*), acentalık bağlantısı kurmak suretiyle destek alarak hizmetlerini genişletebileceklerdir.

Finansal Bilgi Sunulması

“*Yatırım Hizmetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ*” 80. Maddesinde Finansal bilgi sunulması hizmetini düzenlenmiştir.

✓ Finansal bilgi: sermaye piyasası araçları, bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar ile piyasa eğilimleri hakkında yönlendirici nitelikte olmayan yazılı ya da sözlü bilgidir.

Finansal bilginin sunulması, yasal olarak, yatırım danışmanlığı faaliyeti ya da genel yatırım önerisinde bulunulması gibi yasal kurallara bağlanmış hizmetler kapsamında sayılmamaktadır. Ancak sunulan bilgilerin tarafsız ve dürüst olması, belli bir kişi, grup ya da belli bir portföyün ihtiyaçlarının karşılanması amacını taşıması gerekmektedir.

Genel Yatırım Önerisi Yapılması

Finansal yatırımcılara, bankalar ve tüm yatırım kuruluşları tarafından verilen hizmetlerden biri de “Genel Yatırım Önerisi”dir. Basit bir işlem gibi görünmesine karşın hazırlanıp sunulması kapsamlı araştırmalar ve uzman elemanlar gerektirmektedir.

Sermaye piyasası Yasası, 73. madde *hükmünde* yer alan tanım uyarınca, “Genel yatırım tavsiyesi sunulması; belli bir kişiye ya da mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki belli bir gruba yönelik olmamak kaydıyla, sermaye piyasası araçları ya da ihraççıları hakkında, müşterilere veya dağıtım kanallarına yönelik olarak hazırlanan ve sermaye piyasası araçlarının mevcut ya da gelecekteki fiyat ya da değerlerine ilişkin yorumlar da dahil olmak üzere, açıkça ya da zımnen bir yatırım stratejisini öneren **yönlendirici nitelikteki** her türlü bilgi ve araştırmaların sunulması faaliyetidir.”

Genel yatırım önerileri, *genel ve özel* dağıtım kanalları aracılığıyla sunulabildiği gibi bu bilgilerin *müşteriler* ile bire bir paylaşılması yoluyla da yapılabilir. Genel yatırım önerisi faaliyetleri, yatırım kuruluşları ve portföy *yönetim şirketlerinin yanı sıra; 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı* “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” çerçevesinde faaliyet gösteren medya hizmet sağlayıcıları ile 9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı “Basın Kanunu” kapsamında faaliyet gösteren süreli yayınlar tarafından da belli kurallara uygun olarak yapılabilmektedir.

Genel yatırım tavsiyelerinde bulunan kuruluşlar şu esaslara uymak zorundadır:

- Sunulan yorum ve tavsiyelerde yatırımcıları yanıltıcı, aldatıcı, bilgi ve tecrübe eksikliklerini istismar edici, yanlış, gerçek dışı veya “en sağlam”, “en iyi”, “en güvenilir” gibi subjektif ve abartılı ifadelerle yer verilmemelidir.
- Yorum ve tavsiyeler özenle hazırlanmalı ve objektif olmalıdır.
- Sunulan yorum ve tavsiyeler güvenilir kaynak, belge, rapor ve analizlerle desteklenmelidir.
- Herhangi bir sermaye piyasası aracının halka arzına ilişkin olarak yapılan yorum ve analizlerde, yatırımcıların doğru ve eksiksiz bilgilendirilmesini teminen, yayımlanmış sa izahname ve satışa ilişkin belgelerde yer alan bilgiler kullanılmalıdır.

- Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat ya da taahhütte kesinlikle bulunulmamalıdır.
- Her türlü öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerine, bunların öngörü, tahmin ve fiyat hedefi olduğu açıkça belirtilmek suretiyle yer verilmesi ve bunların oluşturulmasında kullanılan tüm önemli varsayımlar belirtilmelidir.
- SPK'nın faaliyet alanına giren sonuçlanmış ya da sonuçlanmamış konular hakkında yalan, yanlış, yanıltıcı ve dayanaksız bilgi, haber ve yorum sunulmamalıdır.
- Yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek nitelikte olan araştırma sonuçları, yatırımcılara duyurulmadan önce kendilerinin ya da *üçüncü* kişilerin lehine kullanılmamalıdır.
- Ayrıca sunulan genel yatırım tavsiyesinin aynı sermaye piyasası aracı ya da ihraççı için aynı kurum tarafından geçmiş 12 aylık

sürede yayımlanmış olan tavsiyeden farklı bir yatırım stratejisini içermesi durumunda, açıkça ve dikkat çekici bir biçimde, bu değişikliğe, değişikliğin gerekçesine ve daha önce yayımlanan tavsiyenin tarihine, yer verilmesi zorunludur.

Uyarı Notu

Genel yatırım *önerilerinin* sunumunda ayrıca şöyle bir uyarı notuna yer verilmesi yasal zorunluluktur:

“Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir.”

Öğrenme Çıktısı

3 Bankaların servet yönetimi hizmetlerini anlayabilme

Araştır 2

Servet yönetimi hizmetinde bankalarca ne gibi farklı yöntemler uygulanmaktadır?

İlişkilendir

Servet yönetimi ile yatırım danışmanlığı arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Bankalar servet yönetimi hizmetlerini verirken kesin getiri garantisi verebilir mi? Anlatın.

PORTFÖY YÖNETİMİ VE PORTFÖY SAKLAMASI

Bankacılık Yasasının 4. Maddesinde ticari bankalar için belirlenmiş olan faaliyet alanları arasında; “Yatırım danışmanlığı” ile “Portföy işletmeciliği ve yönetimi” hizmetleri de sayılmış olmakla birlikte büyük ölçüde Sermaye Piyasası işlemlerini kapsayan bu işlemler için 6362 sayılı Sermaye Piyasası Yasasında “Portföy Yönetim Şirketleri” ve “Yatırım Danışmanlığı Şirketleri” yetkili kurumlar olarak yapılandırılmıştır.

Portföy yönetiminden yararlanmanın, hem bireysel yatırımcılar hem de kolektif yatırım araçları açısından çeşitli avantajları bulunmaktadır. Öncelikle finansal yatırımlar alanında profesyonellerin yönetim becerilerinden yararlanmak, kendi kararlarından daha isabetli sonuçlar doğuracaktır. Tüm yatırım araçlarının güncel risk-getiri dengelerine göre seçilmesi piyasaları iyi değerlendirebilenlere bırakılırsa daha doğru kompozisyonlar oluşturulabilir. Ayrıca portföye ilişkin aksiyonların zamanlaması çok önemli olup

dikkat

Ticari bankalar SPK'dan yetki almak koşuluyla yatırım danışmanlığı faaliyetlerinde bulunabilmekte ancak portföy yönetimi yapmamakta; bunun yerine Servet Yönetimi ve Finansal Planlama hizmeti vermektedirler.

alım-satım işlemlerinin piyasaları sürekli izleyen uzmanlar tarafından kararlaştırılması daha etkin olabilecektir. Bu nedenlerle portföy yöneticiliği son yasal değişikliklerle yatırım fonu kurmaya tek yetkili şirketler olarak yapılandırılmıştır.

Bankalar, müşterilerine portföy yönetimi niteliğindeki hizmetleri, kendi olanakları çerçevesinde ve kendi ürünleri kapsamında “**servet yönetimi ve finansal planlama**” olarak vermektedirler. Ancak bankalar Portföy Yönetim Şirketlerinin olanaklarından yatırım fonu kurup yönetmek üzere yararlanmakta; ayrıca acenta olarak işlem yapabilmektedirler.

1 Temmuz 2014'ten itibaren Yatırım Fonlarının sadece Portföy Yönetim Şirketleri tarafından kurulması gerektiğinden bankalar müşterilerine sunmak istedikleri Yatırım Fonlarının kuruluşunu sağlamak üzere bu şirketlerle bağlantılı olmak, hatta bir Portföy Yönetim Şirketi kurmak durumundadırlar.

Portföy yönetim şirketlerinin ana faaliyet konusunun yanı sıra **yatırım danışmanlığı** yapmaları da mümkündür.

Portföy yönetim şirketleri yurtiçinde ve yurtdışında şube açabilmekte, banka ve aracı kurumlarla acentelik tesis edebilmektedirler.

Ticari bankalar açısından geçerli olan bu “**Acentelik**” hizmeti;

- Portföy yönetim şirketinin faaliyetlerinin tanıtımının yapılması,
- Kurup yönettiği fonların katılma paylarının pazarlanması tahsil ve ödeme işlemlerinin yürütülmesi,
- Yatırım danışmanlığı faaliyeti kapsamında da Şirketten gelen döküman ve bilgilerin müşterilere açıklanmasıyla sınırlıdır.

Portföy Yönetim Şirketleri

2 Temmuz 2013 Tarih ve 28695 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan ve 1 Temmuz 2014’te yürürlüğe girecek olan III-55.1 sayılı “*Portföy Yönetim Şirketleri ve Bu Şirketlerin Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Tebliği*” uyarınca portföy **yöneticiliği; bireysel ve kolektif** portföy yöneticiliği faaliyetini kapsamaktadır. Yasal tanımı itibarıyla, Portföy yönetim şirketi: Ana faaliyet konusu fonların kurulması ve yönetimi olan ve anonim ortaklık şeklinde kurulan sermaye piyasası kurumudur. Bankalar ve yabancı uyruklu kişiler tarafından da kurulabilmektedirler. Bir portföy yönetim şirketinin kurulması ve faaliyete geçmesi için SPK’dan izin alınması zorunludur.

Portföy yönetim Şirketlerinin, münhasıran payları yurt dışında yerleşik kişilere pazarlanacak **yabancı kolektif yatırım kuruluşu** kurmak ve yönetmek, yurt dışında yerleşik kişilere portföy **yönetim hizmeti vermek ve çeşitli yan hizmetleri sunmak üzere ya da girişim sermayesi yatırım fonlarını** ya da **gayrimenkul yatırım fonlarını** kurmak ve yönetmek üzere kurulması da mümkündür. Faaliyete geçebilmeleri için gerekli hususlardan biri; portföy saklama hizmeti alınması konusunda portföy saklayıcısı ile sözleşme imzalamış olmalarıdır.

dikkat

Portföy yönetim şirketleri Fon katılma paylarının pazarlama ve dağıtım dışında aracılık faaliyetlerinde bulunamamakta, kendi mali taahhütlerini içeren evrak çıkaramamakta, ödünç para verme işlemleri yapamamakta ve kısa süreli nakit ihtiyacının karşılanması dışında kredi alamamaktadırlar.

Portföy Yönetim Şirketlerinin bünyesinde portföyün **yönetim** biriminden bağımsız olarak bir de Risk Yönetim Birimi oluşturulması zorunluluğu bulunmaktadır. Risk yönetimini gerçekleştirecek birimin personelinin risk kontrolüne ilişkin işlemleri yerine getirebilecek bilgi ve tecrübe düzeyi ile *Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisansı* ile **Türev Araçlar Lisansına sahip olması gerekmektedir.**

Portföy Yönetim Şirketleri, SPK’dan yetki belgesi almak koşuluyla yatırım danışmanlığı faaliyeti de bulunabilmektedirler.

Portföy yönetim şirketleri için öngörülen başlangıç sermayesi en az **İki Milyon Türk Lirasıdır**. Ancak bu tutar yönetecekleri portföy **büyüklüğü ile orantılı olarak değişmektedir;**

- 100 Milyon TRL’ye kadar olan portföy büyüklüğü için asgari 2 Milyon TRL;
- 100 Milyon bir TRL - 500 Milyon TRL arası portföy büyüklüğü için asgari 3 Milyon TRL;
- 500 Milyon bir TRL – 5 Milyar TRL arası portföy **büyüklüğü için asgari 5 Milyon TRL;**
- 5 Milyar TL’yi aşan portföy **büyüklüğü için asgari 10 Milyon TRL özsermaye** zorunludur.

Portföy Yönetimi ve İlkeleri

Portföy Yönetimi, finansal varlıklardan oluşturulan özel portföylerin müşteriler adına, müşterilerinin belirlediği risk oranı ve süre sınırları içinde; müşterilerle yapılacak bir portföy yönetim sözleşmesi çerçevesinde en yüksek verimi sağlayacak biçimde maddi bir çıkar sağlamak üzere, temsilci sıfatı ile yönetilmesidir. Bireysel yatırımcıların ve yatırım fonlarının portföylerinde yer alan finansal varlıklar: sermaye piyasası araçları, para piyasası araç ve işlemleri, vadeli işlemler ve opsiyonlar, nakit, döviz, mevduat, katılma hesabı ile SPK tarafından uygun görülen diğer varlık ve işlemlerden oluşabilmektedir.

Portföy yöneticiliği ya da yatırım danışmanlığı hizmetlerinde hizmet verilen portföylerden bir ücret alınmakta ve bu ücret; getiri, kayıp oranına bakılmaksızın 'yönetim ücreti' olarak belirlenebildiği gibi net varlık değerinin belirli bir oranı ya da portföyün nisbi getiri oranı ve tutarı ile ilişkilendirilerek de hesaplanabilmektedir. Portföy yönetimine ait *ücretlemede* temel yaklaşım, yapılan işlemlere ve işlemlerin yapıldığı piyasalara göre farklı oranlarda ki komisyonların alınmasıdır. Belli bir 'başarı primi' de portföy *yönetimi sözleşmesinde yer alabilmektedir*.

11/10/2006 tarihli ve 5549 sayılı *Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun* ve ilgili mevzuat hükümleri uyarınca Portföy Yönetim Şirketleri hesap açılmadan önce portföy **yöneticiliği hizmeti alacak kişilerin kimlik bilgilerinin saptanması eşdeyişle müşterinin tanınması zorunludur**. Ayrıca, müşterilerinin risk ve getiri tercihleri, yatırım araçları ve mali durumları hakkında yeterli bilgiye sahip olmak amacıyla standart formları geliştirmek, bu formlarda yer alan bilgileri güncelleştirmek ve formları saklamak zorundadır. Yetkili kurumun; müşterileri ile sunduğu faaliyete ilişkin olarak bir sözleşme yapması ve bu sözleşmenin, müteselsil sıra numaralı ve en az iki nüsha olarak düzenlenip bir örneğinin müşteriye verilmesi gerekmektedir.

11/7/2013 tarihli ve 28704 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan *"Yatırım Hizmetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği"* (III-37.1) hükümleri uyarınca, Portföy yönetim şirketi, ana faaliyet konusu yatırım fonlarının kurulması ve yönetimi olan bir anonim ortaklıktır.

Bireysel varlıkların yönetimi ile kolektif yatırım kuruluşlarının (Yatırım Fonları ve Yatırım Ortaklıkları) varlıklarının yönetimi birbirinden farklı düzenlemelerle yapılandırılmıştır. Son yasal düzenlemelerle yatırım fonlarının kuruluşlarının ancak Portföy Yönetim Şirketleri eliyle kurulabileceği hükmüne bağlanmış; böylece "Portföy Yönetimi" servet yönetiminin kurumsal boyutta sunulması anlamını kazanmış bulunmaktadır. Ancak Portföy Yönetim Şirketleri -ve hatta Kalkınma ve yatırım bankaları da- SPK'dan yetki almak koşuluyla, kolektif yatırım kuruluşlarının portföyleri dışında bireysel portföy yöneticiliği faaliyetinde de bulunabilmektedirler.

Bireysel portföy yöneticiliği; finansal varlıklardan oluşan portföylerin, her bir müşteri adına, ücret karşılığında vekil sıfatıyla yönetilmesidir. Bireysel portföy yöneticiliği, müşterilerin mali durumuna, risk-getiri tercihlerine ve yatırım süresine uygun portföyler oluşturulması ve yönetilmesi, söz konusu portföylerin takip edilmesi ve müşterinin Kurulun ilgili düzenlemeleri uyarınca bilgilendirilmesi hizmetini kapsamaktadır.

Yetkili kuruluşun bir müşteriye bireysel portföy yöneticiliği ya da yatırım danışmanlığı hizmeti sunmak üzere çerçeve sözleşmesi imzalamasından önce «yerindelik testi» uygulaması zorunluluğu bulunmaktadır. Yerindelik testi, bireysel portföy yöneticiliği ya da yatırım danışmanlığı kapsamında müşteriye sunulacak hizmet ile müşterinin yatırım amaçları, mali durumu ile bilgi ve tecrübesinin uyumlu olup olmadığının yetkili kuruluşlar tarafından değerlendirilmesidir. Bunun için, müşterinin yatırım süresi ile risk ve getiri tercihlerinin bilinmesi; olası yatırımın risklerine karşı müşterinin gelir düzeyi ve yatırım amaçlı varlığının yeterli olup-olmadığının belirlenmesi; müşterinin portföyünde ya da hesabında gerçekleştirilecek işlemlere ilişkin riskleri anlayacak bilgi ve deneyim durumunun anlaşılması gerekmektedir. Müşteriye yerindelik testinin sonuçlarına uygun olmayan bireysel portföy yöneticiliği ya da yatırım danışmanlığı hizmeti sunulamaz.

Bireysel müşteriler, finansal varlıklarının genel saklama hizmeti kapsamında yetkilendirilmiş başka bir yatırım kuruluşunda saklanmasını isteyebilirler. Portföyleriyle ilgili olarak yapılacak işlemlerde (özellikle satışlarda) sözleşme uyarınca müşteriden

önceden onay alınması zorunluluğu varsa saklamaya yetkili kuruluş tarafından bu müşteriler için kendi portföylerine blokaj koyma olanağı sağlanabilmektedir.

Portföy Yönetimi İlkeleri

Portföy yönetim şirketleri, faaliyetlerini yürütürken yönetimlerindeki fonların, katılma payı sahiplerinin ve diğer müşterilerinin çıkarlarını gözetmekle yükümlüdürler. Kolektif portföy yöneticiliği faaliyetine ilişkin başlıca ilkeler:

- Portföy için yapılan bir alım satım işlemleri nedeniyle ihraççılardan ya da yatırım kuruluşundan alınan komisyon, iskonto ve benzeri menfaatlerin KAP'ta açıklanması zorunludur.
- Müşteri portföyüne hiçbir şekilde rayiç değerinin üzerinde varlık satın alınamaz ve portföyden bu değer altında varlık satılamaz.
- Herhangi bir şekilde kendine çıkar sağlamak üzere varlıkların alım satımını yapamaz.
- Müşteri hesabına vereceği emirlerde gerekli özen ve basireti göstermek zorundadır.
- Birden fazla portföy yönetildiğinde portföylerden biri lehine, diğerleri aleyhine sonuç verebilecek işlemlerde bulunulamaz.
- Yatırım kararlarını, güvenilir gerekçe, bilgi, belge ve analizlere dayandırmak; içtüzük, izahname ve/veya esas sözleşme ile belirlenen yatırım ilkelerine uymak zorundadır.
- Portföyün önceden saptanmış belirli bir getiriye sağlayacağına dair herhangi bir garanti verilemez.
- Portföy yönetimi sırasında edinilen bilgiler şirketin ya da üçüncü bir tarafın çıkarı doğrultusunda kullanılamaz.

Kolektif portföy yöneticiliği ilkelerinin yanı sıra bireysel portföy yöneticiliği faaliyetinin yürütülmesine ilişkin ilke ve esaslar Tebliğde ayrıca sayılmakta olup aralarında büyük bir benzerlik bulunmaktadır.

Portföy Saklama Kuruluşları

Müşteri varlıklarının saklanması konusunda özel düzenlemeler yapılmıştır. Portföy yönetim şirketlerinin ya da portföy yönetimine ve alım satıma yetkili hangi bir yatırım kurumun; müşterilerine

ait varlıkları kendilerinde ve diğer kurumlardaki kendi hesaplarında tutmaları ve kendi aktifleriyle ilişkilendirmeleri yasaklanmıştır. Varlıklar saklamaya yetkili kuruluşlar tarafından saklanmak zorundadır. Müşterilere, yatırım fonlarına ve yatırım ortaklıklarına ait varlıkların saklanması ve izlenmesi sorumluluğu portföy saklama kuruluşlarına ait olmaktadır. Portföy saklama hizmetini yürüten kuruluş ile portföy yönetim şirketi aynı tüzel kişi olamamaktadır.

✓ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Yasasında Saklama hizmeti; sermaye piyasası faaliyetleri nedeniyle ya da emanetçi sıfatıyla ya da idare etmek için ya da teminat olarak ya da her ne nam altında olursa olsun, sermaye piyasası faaliyetleriyle ilişkili olarak kayden ya da fiziken tevdi ya da teslim edilen sermaye piyasası araçlarına ilişkin hizmetler olarak tanımlanmaktadır.

Yasa hükümleri dereğince; portföy yönetim şirketlerinin hizmet verdiği kişi ve kuruluşların portföylerinde yer alan saklamaya konu olabilecek varlıkların, SPK tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde portföy saklama hizmeti veren kuruluşlar nezdinde saklanması zorunludur.

Saklama hizmeti görmek üzere özel şirketler kurulabilmektedir. Ancak SPK, kolektif yatırım kuruluşlarının portföylerinde yer alan varlıklardan uygun görülenlerin, merkezî saklama ya da merkezî takas kuruluşu nezdinde ilgili kolektif yatırım kuruluşu adına açılan hesaplarda izlenmesi zorunluluğunu öngörebilmektedir.

2/7/2013 Tarihli ve 28695 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanmış olan "*Portföy Saklama Hizmetine ve Bu Hizmette Bulunacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği*" (III-56.1) doğrultusunda ticari bankaların da SPK'dan yetki almak koşuluyla kolektif yatırım kuruluşu portföylerine saklama hizmeti verilebilme; **Portföy Saklama Kuruluşu** olarak faaliyet gösterme olanakları bulunmaktadır. Bunun için 1.1.2014 tarihinden itibaren gerekli iznin alınması ve belli lisanslara ve deneyime sahip yöneticilerle bir saklama hizmeti birimi kurulması gerekmektedir.

Portföy saklama hizmetinde bulunacak bankaların, kendi mevzuatlarına göre sahip olmaları gereken asgari ödenmiş sermayeye sahip olmaları;

kendi özel mevzuatları ve sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde faaliyetlerinin tamamen veya belirli faaliyet alanları itibarıyla sürekli veya son bir yıl içinde bir ay veya daha fazla süreyle geçici olarak durdurulması kararı verilmemiş olması, gereklidir. SPK, bu faaliyeti yürütecek bankalar hakkında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun uygun görüşünü alır. Bankalar, emir iletimine aracılık ettikleri müşterilerine ilgili sermaye piyasası araçları için genel saklama hizmeti veremezler.

Portföy saklama kuruluşları; şirket müşterilerine ait finansal varlıkların saklanması, kayıtlarının tutulması, varlık ve nakit hareketlerinin idaresi ve kontrolü faaliyetlerini yürüten ve belli nitelikleri taşıyan bankalardır. Ancak bu portföy saklama kuruluşları **Takasbank A.Ş.** nin saklama hizmeti sunduğu varlıkları (örneğin, pay senetleri) Takasbank nezdinde izlemek zorundadırlar. Portföy saklama kuruluşu olarak faaliyet gösterecek bankaların; Takasbank nezdinde saklama üyesi olması, etkin bir iç kontrol sistemine sahip olması, saklama yapacağı finansal varlıkların ve kıymetli madenlerin listesinin belirlenmiş olması, gerekli teknik donanım, yazılım ve insan kaynaklarına sahip olması gerekmektedir. **Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.** de elektronik belgeye dönüşmüş (kaydileşmiş) finansal varlıkların izlendiği ve hak sahipleri adına saklamasının yapıldığı bir yer olarak sistemde giderek etkileşmekte olup 2017 itibarıyla tüm finansal varlıkların kaydileşmesiyle saklama hizmetlerini ücret karşılığı yapacaktır.

Saklama hizmeti sınırlı ve genel saklama hizmeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

- Sınırlı saklama hizmeti; işlem aracılığı ve portföy aracılığı ile ilgili olarak yetkili olunan ve aracılık hizmetine konu olan sermaye piyasası araçlarının, bireysel portföy yöneticiliğine ilişkin yönetilen portföylerin, aracılık yüklenimi ve en iyi gayret aracılığına ilişkin olarak ise halka arzına aracılık edilen sermaye piyasası araçlarının saklanması ile sınırlıdır.
- Genel saklama hizmeti; yetkili olunan ve işlemi yapılan yatırım hizmet ve faaliyetlerinden bağımsız olarak sunulan saklama hizmeti sunulmasıdır.

Yurt dışı piyasalarda alım satımına aracılık edilen ya da saklama hizmeti sunulan sermaye piyasası araçlarının yurt dışında faaliyet gösteren bir kurulu-

luş nezdinde saklanması için, ilgili ülke otoritesinin saklama hizmetine ilişkin düzenlenmelerinin olması ve saklama hizmeti alınan kuruluşun da bu düzenlemelere tabi olması şartı aranır.

Saklamaya yetkili yatırım kuruluşunun müşteri hesaplarında yer alan sermaye piyasası araçlarına ve nakde ilişkin miktar, yer ve mülkiyet durumunu içeren tam, doğru ve güncel kayıtları tutması ve söz konusu kayıtları Kurulca talep edilmesi halinde iletmesi zorunludur. Ayrıca, saklama hizmeti kapsamında müşteri hesaplarına ilişkin tuttuğu tüm kayıtların; müşteriye ait sermaye piyasası araçlarının ve nakdin herhangi bir anda başka bir müşterinin hesabından veya kendi varlıklarından ayırt edilebilecek nitelikte tutulması, hak sahipleri ile bu kişilerin haklarını ve saklamaya yetkili yatırım kuruluşunun her bir müşteriye olan yükümlülüklerini tam ve doğru olarak yansıtmaları gerekir.

11/7/2013 tarihli ve 28704 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan “*Yatırım Hizmetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği*” (III-37.1) hükümleri uyarınca, portföy saklama hizmeti;

- Yatırım fonları hesabına katılma paylarının ihraç ve itfa edilmesi işlemlerinin,
- Değişken sermayeli yatırım ortaklıklarının paylarının ihraç ve itfa edilmesi işlemlerinin,
- Yatırım fonu ya da değişken sermayeli yatırım ortaklığı birim katılma payı ya da birim pay değerinin hesaplanmasının,
- Değişken sermayeli yatırım ortaklığı ve yatırım ortaklığı talimatlarının yerine getirilmesinin,
- Kolektif yatırım kuruluşlarının varlıklarıyla ilgili işlemlerden doğan edimlerine ilişkin bedelin uygun sürede aktarılmasının,
- Kolektif yatırım kuruluşlarının gelirlerinin kullanılmasının,
- Kolektif yatırım kuruluşlarının varlık alım satımlarının, portföy yapılarına ilişkin işlemlerin, mevzuat, fon iç tüzüğü ya da ortaklık esas sözleşmesi hükümlerine uygun olarak yapılmasını ya da uygunluğunun sağlanmasını da içermektedir.

Portföy saklama kuruluşları, müşterilere ait varlıkların ayrı ayrı, müşteriye aidiyeti açıkça belli olacak ve kayıp ve hasara uğramayacak biçimde

saklanması sağlamak, belge ve kayıt düzenlerinde müşteri bazında varlıkları, hakları ve bunların hareketlerini düzenli olarak izlemek, hesapların açıldığı yerleri ve değişiklikleri bildirmek zorundadır. Portföy saklama kuruluşları kullanılarak yapılan işlemlerde teslim karşılığı ödeme ilkesi uygulanmaktadır. Teslim karşılığı ödeme, nakit ve varlık hareketlerinin eş anlı yapılmasıdır. İşleme taraf olan kuruluşun, varlıkların kendisine ulaşması ile eş anlı olarak nakit çıkışını ya da nakdin teslim alınması ile eş anlı olarak varlık çıkışını yapması şarttır. Finansal varlıkların tesliminde, müşterinin talimatı aranır. Portföy hesabına yapılacak işlemlerde müşteriden önceden onay alınması zorunluluğu koşulu varsa bu müşteriler için hesaptaki varlıklara blokaj koyma olanağı da sağlanmalıdır.

Portföy yöneticileri, müfettişler ve yetkili kurumun diğer çalışanları ile söz konusu şirkete dışarıdan hizmet verenler, işleri dolayısıyla portföy yöneticiliği faaliyeti hakkında öğrendikleri sırları açıklayamazlar ve bu sırları kendilerinin veya üçüncü kişilerin menfaatine kullanamazlar. Ancak kamuyu aydınlatma amacıyla mevzuat gereği yapılan ilan ve duyurular; her türlü inceleme, soruşturma ve suç oluşturan durumlara ilişkin bilgilerin ilgililere verilmesi sır kapsamında değildir.

Portföy saklayıcısı ayrıca, kolektif yatırım kuruluşunun tüm nakit akımlarının düzgün bir biçimde izlenmesini ve özellikle katılma payı ve pay sahiplerince pay alımı sırasında yapılan ödemelerin kolektif yatırım kuruluşu portföyüne aktarılmasını ve kolektif yatırım kuruluşuna ait olan tüm nakdin ilgili kolektif yatırım kuruluşu adına açılan hesaplarda izlenmesini sağlamakla yükümlüdür.

Takasbank dışındaki portföy saklayıcılarının, kolektif yatırım kuruluşu portföylerinde yer alan ve Takasbank'ın saklama hizmeti verdiği para ve sermaye piyasası araçları, kıymetli madenler ile diğer varlıkları Takasbank nezdinde ilgili kolektif yatırım kuruluşu adına açılan hesaplarda izlemesi gerekmektedir. Bunların dışında kalan varlıklar ve bunların değerleri konusunda gerekli bilgiler Takasbank'a aktarılır ya da bu bilgilere Takasbank'ın erişimine olanak sağlanır.

Portföy Yönetim Şirketleri ve Yatırım Ortaklıkları, portföy saklayıcısının görevlerini yerine getirmesine dayanak oluşturacak tüm bilgi ve belgeleri portföy saklayıcısına bildirmek zorundadır. Portföy saklayıcısı da Portföy Yönetim Şirketleri ve Yatırım Ortaklıklarına, saklama hizmeti verdiği portföyler ile ilgili bilgileri izleme olanağı vermekle ve gerekli raporları elektronik ortamda sağlamakla yükümlüdür.

Portföy saklayıcısının görevleri şöyle belirlenmiştir:

- Kolektif yatırım kuruluşlarına ait varlıkların ayrı ayrı, kolektif yatırım kuruluşuna aidiyeti açıkça belli olacak, kayıp ve hasara uğramayacak biçimde saklanması,
- Belge ve kayıt düzeninde varlıkların, hakların ve bunların hareketlerinin kolektif yatırım kuruluşu bazında düzenli olarak izlenmesi,
- Kolektif yatırım kuruluşlarına ait varlıkların kendi aktifleriyle ilişkilendirilmemesi,
- Günlük olarak saklamaya konu varlıkların mutabakatının yapılması,

Öğrenme Çıktısı

4 Finansal yatırımların "Portföy" ve "Servet" olarak topluca yönetilmesini anlayabilme

Araştır 3

Portföy yönetimi nasıl yapılır?

İlişkilendir

Portföy yönetim şirketleri ile portföy saklama kuruluşları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Anlat/Paylaş

Nasıl portföy yöneticisi olabileceğinizi arkadaşlarınıza anlatın.

YATIRIM DANIŞMANLIĞI HİZMETLERİ

Yatırım danışmanlığı, genel olarak; birikim sahiplerine ve portföy yöneticilerine yatırım önerilerinde bulunulmasıdır. Yatırım danışmanı, bir malvarlığı yatırımının planlanmasında ve malvarlığını oluşturan değerlerin yeniden biçimlendirilmesinde yönlendirici olur. Yatırım danışmanlığı belli bir ücret karşılığında yapılmakta olup faaliyeti için aranan yetki belgesi, danışmanların öğrenim ve mesleki bilgi durumları çeşitli düzenlemelere bağlanmıştır.

Yatırım Danışmanlığı İşlemleri

Yatırım danışmanlığı faaliyeti, SPK'dan izin almak kaydıyla aracı kurumlar, yatırım ve kalkınma bankaları ile portföy yönetim şirketleri tarafından yapılabilmektedir. Hizmet, müşterilerle imzalanacak bir yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde sunulmaktadır.

SPK'da yatırım danışmanlığı, yalnızca sermaye piyasası faaliyetleri arasında sayılmış olup net bir tanımı yapılmamıştır. 11/7/2013 tarihli ve 28704 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan “*Yatırım Hizmetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği*” (III-37.1) hükümleri uyarınca, yatırım danışmanlığı; sermaye piyasası araçları ile bunları çıkaran ortaklık ve kuruluşlar hakkında, belli bir kişiye ya da mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olarak yönlendirici nitelikte yorum ve önerilerde bulunması faaliyetidir. Ancak genel yatırım önerileri ile finansal bilgi sunulması; yatırım danışmanlığının dışında uygulanabilen farklı işlemlerdir.

Müşterinin Risk İştahının Belirlenmesi: Yerinde-lik testi

Yatırım kuruluşu (Aracı kurumlar ile yatırım hizmeti ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumları ve bankalar) ile bir müşteri arasında yatırım danışmanlığı çerçeve sözleşmesi imzalanmadan önce SPK'da yer alan “**Yerindelik Testi**” yapılması zorunludur.

Yerindelik testi, bireysel portföy yöneticiliği ya da yatırım danışmanlığı kapsamında müşteriye sunulacak hizmet ile müşterinin yatırım amaçları, mali durumu ile bilgi ve tecrübesinin uyumlu olup olmadığının yetkili kuruluşlar tarafından değerlendirilmesidir. Yatırım danışmanlığı faaliyetinin yürütülmesi sırasında yatırım kuruluşları tarafın-

dan yatırımcıların yerindelik testi kapsamında elde edilen bilgileri dikkate alınarak en uygun yatırım kararını almalarını sağlayacak yönde tavsiyede bulunulması esastır. Müşteriye yerindelik testinin sonuçlarına uygun olmayan bireysel portföy yöneticiliği veya yatırım danışmanlığı hizmeti sunulamaz. Yerindelik testinin yapılabilmesi için müşterinin:

- Yatırım amaçlarına ilişkin olarak; yatırım süresi ile risk ve getiri tercihlerinin,
- Mali durumunun yatırımın risklerini karşılayacak yeterlilikte olup olmadığının, gelir düzeyinin ve yatırım amaçlı varlığının ne kadar olduğunun,
- Hesabında gerçekleştirilecek işlemlere ilişkin riskleri anlayacak bilgi ve deneyime sahip olup olmadığının, bilinmesi; bunların yazılı olarak saptanması gerekmektedir.

Yatırım Danışmanlığı İçin Gerekli Koşullar

İlgili Tebliğde yatırım danışmanlığı faaliyetinde bulunmak için aranan başlıca özel koşullar şöyle belirlenmiştir:

- Öngörülen asgari özsermaye yükümlülüğünün yerine getirilmiş olması.
- Dört yıllık lisans eğitimi veren kurumlardan mezun ve finans piyasalarında en az üç yıllık deneyimi olan yeterli sayıda yatırım danışmanının istihdam edilmesi.
- Yatırım danışmanlığı faaliyetinin yürütülmesini sağlayacak bir araştırma biriminin kurulmuş; birim yöneticisinin ve ona bağlı olarak çalışacak yeterli sayıda araştırma uzmanının görevlendirmiş olması.

Yatırım Danışmanlığına İlişkin İlke ve Esaslar

Yatırım danışmanlığı faaliyetinin yürütülmesine ilişkin ilke ve esaslar şunlardır:

- Yatırım kuruluşu ile bir müşteri arasında yatırım danışmanlığı çerçeve sözleşmesinin imzalanmış olması.
- Yatırım danışmanlığı faaliyetinin yürütülmesi sırasında yatırım kuruluşları tarafından; Yatırımcıların yerindelik testi kapsamında elde edilen bilgiler dikkate alınarak en uygun yatırım kararını almalarını sağlayacak yönde önerilerde bulunulması.

- Sunulan yorum ve önerilerde yatırımcıları yanıltıcı, aldatıcı bilgi; deneyim eksikliklerini istismar edici gerçek dışı, subjektif ve abartılı ifadelerle yer verilmemesi.
- Yorum ve önerilerin özenle hazırlanması ve objektif olması; güvenilir kaynak, belge, rapor ve analizlerle desteklenmesi.
- Herhangi bir sermaye piyasası aracının halka arzına ilişkin olarak yapılan yorum ve analizlerde, izahname ve satışa ilişkin belgelerde yer alan bilgilerin kullanılması.
- Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat ya da taahhütte bulunulmaması.
- Her türlü öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerine; bunların sadece öngörü, tahmin ve fiyat hedefi olduğu açıkça belirtilmek suretiyle yer verilmesi ve bunların oluşturulmasında kullanılan tüm önemli varsayımların belirtilmesi.
- SPK'nın faaliyet alanına giren sonuçlanmış ya da sonuçlanmamış konular hakkında yalan, yanlış, yanıltıcı ve mesnetsiz bilgi, haber ve yorum sunulmaması.
- Yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek nitelikte olan araştırma sonuçlarının, yatırımcılara duyurulmadan önce kendilerinin veya üçüncü şahısların lehine kullanılmaması.

Sermaye Piyasaları ile İlgili Danışmanlık Hizmetleri Sunulması

Sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri, yatırım danışmanlığından farklı bir faaliyet olup gene yatırım kuruluşları ve portföy yönetim şirketleri tarafından yapılabilmektedir. Bu tür danışmanlık faaliyeti, Sermaye Piyasası Kanununun 71. Maddesinde “Yan Hizmetler” kapsamında açıklanmaktadır.

Yatırım kuruluşları, SPK madde 38/a kapsamında şu konularda danışmanlık hizmetleri verebilmektedirler:

- Şirketlerin uzun ve kısa vadeli finansal hedefleri, risk tercihleri, nakit gereksinimleri ve vergi mevzuatı karşısındaki durumları dikkate alınarak yatırım planlarının oluşturulması.*
- Şirketlerin, aktif-pasif yönetimi çerçevesinde finansal durum tablosu analiz edilmesi, gelir kaynaklarının ayrıştırılması, finansman seçeneklerinin belirlenmesi, risklerin tanımlanması ve azaltılması ya da gelirlerin artırılması yoluyla mali profillerinin geliştirilmesi gibi konularda yazılıya da sözlü yorum ve önerilerde bulunulması.*
- Şirketlerin, birleşme, bölünme, ele geçirme ve iş ortaklıklarının kurulması ve benzeri sermaye ya da ortaklık yapılarındaki değişikliklerle ilgili yeniden yapılandırılma faaliyetleri ve tasfiye sürecinde yazılı ya da sözlü yorum ve önerilerde bulunulması.*

dikkat

Sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri, yatırım danışmanlığından farklı bir faaliyet olup tüm yatırım kuruluşları ve portföy yönetim şirketleri tarafından yapılabilmektedir.

Öğrenme Çıktısı

5 Bankaların yatırım danışmanlığı hizmetlerini anlayabilme

Araştır 4

Yerindelik testi neden yapılmalıdır?

İlişkilendir

Portföy yönetimi ile yatırım danışmanlığı arasında nasıl bir ilişki vardır?

Anlat/Paylaş

Nasıl yatırım danışmanı olabileceğinizi arkadaşlarınıza anlatın.

YATIRIM FONLARI

Geniş anlamıyla bir kişinin ya da kuruluşun sahip olduğu varlıkların tümünü ifade eden portföy kavramı yatırım fonu uygulamasında taşınır varlıklar ve taşınmaz varlıklar olarak iki gruba ayrılacaktır, iki ayrı fon türünün konusunu oluşturmaktadırlar; “Varlık Yatırım Fonları” ve “Gayrimenkul Yatırım Fonları”.

Varlık Yatırım Fonlarında portföy genel olarak sermaye piyasası araçları ve kıymetli madenlerden oluşan bir varlık grubudur. Yatırım fonları halktan topladıkları paralar karşılığı, pay senedi, tahvil gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyler oluşturup yönetmektedirler.

Gayrimenkul Yatırım Fonları ise portföylerini taşınmaz mallardan ve bunlara dayalı menkul değerlerden oluşturmak zorundadırlar.

Yatırımcılar, fonun sahip olduğu portföyün belli bir kısmını temsil eden katılma payını alarak Fonun varlığına ve işletim sonuçlarına (kar ya da zarar) ortak olmaktadır. Fonlar, portföy içeriklerine göre biraz farklılaşmakla birlikte genel olarak istenildiği zaman alınıp – satılabildiklerinden bankaların mevduat hizmetlerine karşı en ciddi rakip olarak gelişmektedir. Mevduat yerine fon alımı yapmak birçok parasal yatırımcı için daha çekici olabilmektedir.

Yatırım Fonlarının Tanımı ve Yapısı

Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri uyarınca yatırım fonları, “Kolektif Yatırım Kuruluşu” sayılmaktadır.

✓ Yatırım Fonu; tasarruf sahiplerinden fon katılma payı karşılığında toplanacak para ya da diğer varlıklarla, tasarruf sahipleri hesabına, inançlı mülkiyet esaslarına göre Sermaye Piyasası Kurulunca belirlenen varlık ve haklardan oluşan portföyleri işletmek amacıyla portföy yönetim şirketleri tarafından fon iç tüzüğü ile kurulan ve tüzel kişiliği bulunmayan mal varlığıdır.

Yatırım fonları, Portföy yönetim şirketleri tarafından fon katılma payı sahiplerinin haklarını koruyacak biçimde temsil edilmekte ve yönetilmektedirler. Portföy yönetim şirketleri yatırım fonlarına ait varlıklar üzerinde kendi adlarına ve fon hesabına

mevzuat ve fon iç tüzüğüne uygun olarak tasarrufta bulunmaya ve bundan doğan hakları kullanmaya yetkilidir. Ancak Fonlar, tapuya tescil işlemleri ile sınırlı olarak tüzel kişiliğe sahip sayılmaktadırlar. Yatırım fonu portföyünde bulunan taşınmazlar, taşınmaza dayalı haklar ve taşınmaza dayalı senetler tapu kütüğüne fon adına tescil edilmektedir. Tapuda fon adına yapılacak işlemler, portföy yönetim şirketi ile portföy saklama hizmetini yürüten kuruluş yetkililerinin müşterek imzalarıyla gerçekleştirilmektedir.

Mevcut uygulamada Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenmiş esaslara uyan bankalar, aracı kurumlar, sigorta şirketleri ve yasal engelleri bulunmayan emekli ve yardım sandıkları izin almak koşuluyla fon kurabilmektedirler. Yeni Tebliğ fonların özellikle portföy yönetim şirketleri tarafından ve şemsiye fon olarak kurulmasını öngörmektedir. Bu hükümler doğrultusunda hareket ederek portföy yönetim şirketleri eliyle fon kurmak için sözleşmeler yapılabileceği gibi öncelikle bir portföy yönetim şirketi kurmak bankalar için daha rasyonel bir seçenek olabilir.

Yatırım fonlarının kuruluş izni alabilmesi için, öncelikle fon iç tüzüğünün SPK tarafından onaylanması gerekmektedir. Fon portföyünün saklanması hizmetini yürütmek üzere SPK tarafından yetkilendirilmiş bir kuruluş ile anlaşma yapılmış olması da öncelikle aranan bir başka noktadır.

Yatırım Fonuna İlişkin Düzenlemeler ve Fon Uygulaması

Ülkemizde yatırım fonlarıyla ilgili tüm işlemler; 19.12.1996 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa dayanılarak düzenlenmiş olan Seri: VII, No: 10; “Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği” esas alınarak yapılmakta iken; artık 1.7.2014 tarihinden geçerli olmak üzere, 30.12.2013 tarih ve 28513 sayılı RG’de yayımlanan ve sermaye piyasası mevzuatında genel ve kapsamlı değişiklikler başlatan 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanununun 52. ve 54. Maddelerine dayanılarak düzenlenmiş olan yeni “Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği” (III-52.1) doğrultusunda uygulama yapılacaktır.

Yatırım Fonlarının Avantajları

Küçük birikimlerin ulaşamayacağı kazanç potansiyeli yüksek menkul kıymetlere yatırım yapılmasına olanak sağlanmaktadır.

- Birikimler profesyonel parasal yatırım uzmanlarınca yönetilmektedir.
- Yatırım fonu portföyüne alınabilecek varlıkların çeşitlendirilebilmesi riskler dengele-nip en aza indirilebilmektedir.
- Yatırım yapılan portföy varlıklarının ku-pon, faiz ve temettü tahsili fon yönetimin-ce yapılacağından vade takibi, tahsilat ger-çekleştirme gibi birçok işlemin zorluklarından kurtulunmaktadır.
- Fon portföyündeki değer artışlarının katı-lım paylarına günlük olarak yansıtılması nedeniyle işlemiş gelir ile birlikte gereken durumlarda, herhangi bir kayıp olmadan paraya çevirebilerek kullanılabilir.

Yatırım Fonlarının Yapısal Nitelikleri

Yatırım fonları kuruluş ve yönetim koşulların-dan kaynaklanan bazı ilkeler nedeniyle biçimlen-mekte ve böylece bazı belirgin yapısal niteliklere sahip olmaktadır. Şöyle ki:

1) Riskin Dağıtılması İlkesine Dayanarak Portföy Oluşturmak

Yatırım fonlarının, portföy çeşitlendirmesi yo-luyla bireylerin kendi olanaklarıyla sağlayamaya-cakları ölçüde riski dağıtmaları mümkündür. Böy-lece tür olarak, çok daha fazla yatırım araçlarına yatırım yaparak, piyasa dalgalanmalarının olumsuz etkilerinden korunulmakta, fırsatlarından yararlanılmaktadır.

2) Riskten Korunma Amacıyla Türev Piyasa-ların Kaldırıcından Yararlanmak

Özellikleri itibarıyla varlık pozisyonlarının ters yönde dengelenmesi esasına dayanan işlemlerle fon portföyü belli risklerden korunmaktadır.

3) Profesyonel Yönetim kullanmak

Yatırım fonları çok sayıdaki birikimleri biraraya getirerek yüksek tutarlarda portföyler oluşturabil-meleri ve gerekli donanım ve finansal piyasalarda yetişmiş elemanlara sahip olabilmeleri nedeniyle piyasalarda gözlemlenen hareketlerin ne anlama geldiğini daha iyi yorumlayıp gerekli alım-satım işlemlerini başarıyla gerçekleştirebilmektedirler.

4) Menkul Değer Portföyü İşletmek

Yatırım fonları, bazı kısıtlamalar dahilinde na-kit ve kıymetli madenlere de yatırım yapabilmekle beraber, temel amaçları menkul kıymet alıp satmak ve alım satımlar arasında oluşan olumlu fark ile bu

menkul kıymetlerin kâr payları ve faizlerinden gelir sağlamak olan kuruluşlardır.

5) İnançlı Mülkiyet Esasına Dayanmak

Yatırım fonları inançlı mülkiyet esasına daya-nır. İnançlı mülkiyet esasında, yatırımcılar varlıklar üzerindeki mülkiyetlerini fon kurucusuna devret-mektedirler. Varlığa, fon kurucusu inançlı olarak sahiptir; inançlı malik olarak devredenlerin çıkarla-rına uygun bir biçimde tutma, yönetme, kullanma ve belirlenen sürenin sonunda inanana geri verme borcu altına girmektedir. Fon yatırımcıları fonla ilgili işlemleri yapma yetkisini kurucuya vermiş ol-maktadırlar. Bu yetki devri fon içtüzüğü hükümler kapsamında sağlanmaktadır.

6) Mal Varlığının Korunması

Yatırım fonları mevcut yapıları ve yasal düzen-lemeler çerçevesinde tüzel kişilik sahibi değillerdir ama fonların mal varlığı kurucularında ayrıdır. Ayrıca Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca, fon malvarlığı rehin edilemez, teminat gösterilemez ve üçüncü kişiler tarafından haczedilemez. Fon mal-varlığının korunması yasal olarak sağlanmış; gü-vence altına alınmıştır.

Fon Portföyü

Fon Portföylerinin oluşturulması fonların tür-lerine belli finansal varlık türlerinde yoğunlaş-mayı gerektirmektedir. Fon türünün gerektirdi-ği uygun varlıklar için de ayrıca vade ve portföy içinde edineceği pay oranı gibi konularda başka bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Fon kuruluşuna ve yönetimine ilişkin düzenlemelerin ve içtüzüğün izin verdiği sınırlar dahilinde yatırım yapılacak varlıklar toplanarak portföy oluşturulmakta ve amaç doğrultusunda işletilmektedir.

Yönetimi, varlık alınıp satılmasıyla kazanç sağ-lanması ve bu varlıkların getirilerinin tahsil edil-mesi esasına dayanan yatırım fonlarının portföyü-ne belli koşullarla alınabilecek varlıklar ve işlemler şöyle sayılmaktadır:

- Pay senetleri,
- Özel sektör ve kamu borçlanma araçları,
- Yabancı özel sektör ve kamu borçlanma araçları ile ihraççı payları,
- 12 aydan uzun vadeli olmamak üzere vadeli mevduat, katılma hesabı ve mevduat sertifikaları,

- Borsada işlem görmeleri kaydıyla; altın ve diğer kıymetli madenler ile bu madenlere dayalı sermaye piyasası araçları,
- Fon katılma payları,
- Repo ve ters repo işlemleri,
- Kira sertifikaları,
- Gayrimenkul sertifikaları,
- Vantılar ve sertifikalar,
- Takasbank para piyasası işlemleri,
- Türev araç işlemlerinin nakit teminatları ve primleri,
- Kurulca uygun görülen özel tasarlanmış yabancı yatırım araçları ve ikraz iştirak senetleri,
- Kurulca uygun görülen diğer yatırım araçları.

Yaşamla İlişkilendir

YATIRIM FONLARI GETİRİDE FAİZİ GEÇTİ

YATIRIM fonlarının çeşitliliği artarken, getiride de fonlar, yatırımcının yüzünü güldürüyor. Türkiye’de 400 yatırım fonu bulunuyor ve fonlar, tasarruf sahibinin tek başına erişiminin güç olduğu piyasalar ve yatırım araçlarına erişimini sağlıyor. Yatırım amaçlı fon pazarında borçlanma araçları fonları ön plana çıkıyor. Yaklaşık 15 milyar lirayı bulan fon pazarının üçte biri borçlanma araçlarından oluşuyor. Özel sektör borçlanma araçları ve eurobond fonları piyasada en çok talep gören enstrümanların başında geliyor. Farklı yatırım araçlarına yatırım yapan değişken fonlar ve fon sepeti fonları da pazarın üçte birlik tutarını oluştururken, özellikle son dönemde mevduatla yarışan fonların yıldızı parlıyor. Nitekim 2016’da yatırım fonlarının getirisi mevduat getirisini geride bıraktı.

Ak Portföy Genel Müdürü Dr. Alp Keler, son dönemde TL mevduat faizlerindeki yukarı hareketliliğe rağmen yatırım fonları piyasasında büyüme yaşandığını belirterek, “Bunun sebeplerinin başında son iki yılda oluşan olumlu getiriler var. Mevduat faizinin üzerinde getiri sağlamayı hedefleyen yatırım fonları, kayda değer bir büyüme sağladı. Piyasa şartları ne olursa olsun mevduatın üzerinde getiri sağlamayı hedefleyen bu ürünlere yatırımcılar da ilgi gösteriyor” dedi.

Vergi Avantajı Var

Alp Keler, yatırım fonlarının tasarruf sahiplerine ciddi avantajlar sunduğunu ifade ederek, şunları söyledi: “Öncelikle fonlar, tasarruf sahibinin erişiminin çok kolay olmadığı varlıklara erişimini sağlıyor ve varlık çeşitlendirme konusunda çok kolay bir paket çözüm sunuyor. Varlık seçimi konusundaki uzmanlık, yatırımcı için çok büyük bir avantaj. Fonlar, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından sınırları oldukça kesin çizgilerle belirlenmiş bir regülasyonla sıkı şekilde denetleniyor ve fon payları Takasbank’ta yatırımcı adına saklanıyor. Ayrıca fonlar, yüzde 10 stopaj oranı ile tasarruf sahiplerine kayda değer vergi etkinliği sağlıyor. Hisse yoğun fonlarda ise stopaj oranı sıfır.”

Yatırımcı İçin Cazip

Tevfik Eraslan, yatırım fonlarının küçük yatırımcılara sağladığı en önemli avantajın, tasarruflarının profesyonel şekilde yönetilerek, çeşitlendirilmiş portföyler üzerinden yatırıma yönlendirebilmelerini sağlamak olduğunu belirterek, şunları söyledi: “Bir başka deyişle yatırım fonları, günümüzün volatil global ve yerel finansal piyasa koşullarında yatırımcıların, finans profesyonellerinin hizmetinden yararlanabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede yatırımcılar birikim ve servetlerini yatırıma yönlendirirken, finans piyasalarını anlık olarak izlemek ve veri akışına bağlı olarak hızlı şekilde karar almak külfetinden kurtulmuş olmaktadır.”

Türk Yatırımcısı Kısa Vade İstiyor

İş Portföy Genel Müdürü Tevfik Eraslan, yatırım fonlarının farklı kategorilerde finansal ürünlere yatırım yaptığını ve yatırımcılara ürün çeşitliliği sunduğunu belirterek, şunları söyledi: “Türk yatırımcısı geleneksel olarak kısa vadeli yatırım stratejisine sahip yatırım fonlarını tercih etmekte. Ayrıca fon tercihleri arasında ana strateji olarak sabit getirili menkul kıymetlere yatırım yapan yatırım fonlar öne çıkmakta. Yatırımcıların kısa vadeli yatırım ufkuna sahip para piyasası ve kısa vadeli borçlanma araçları fonlarına yönelik tercihleri geçmişten gelen yerleşik alışkanlıkların bir sonucu. Son dönemde ise yatırımcılar özel sektör borçlanma araçları, değişken ve fon sepeti fonlarına ilgi göstermekte.”

Kaynak: <http://www.hurriyet.com.tr/yatirim-fonlari-getiride-faizi-gecti-40475158>

Şemsiye Fonlar

Yeni (III-52.1) sayılı “Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği” uyarınca yatırım fonlarının bir şemsiye fona bağlı olarak çıkarılması esastır. Tanımlamalar ve türler hep şemsiye fon açısından yapılmaktadır.

Şemsiye fon, katılma payları tek bir içtüzük kapsamında ihraç edilen tüm fonları kapsayan yatırım fonudur. Şemsiye fon, tebliğde sayılan varlıklar ve işlemlerden oluşan portföy ya da portföyleri işletmek amacıyla kurulmaktadır. Şemsiye fon içtüzüğünde yer alan kurallar çerçevesinde ve her birinin ihracında ayrı bir izahname ve yatırımcı bilgi formu düzenlenmesi koşuluyla, şemsiye fona bağlı yeni fonlar oluşturulabilmektedir. Her bir fonun tüm varlık ve yükümlülükleri birbirinden ayrı olmaktadır. Şemsiye fon uygulamasında:

- Şemsiye fonun kuruluş giderleri ile fonların katılma payı ihraç giderleri hariç olmak üzere, bir şemsiye fon için yapılması gereken tüm giderler fonların toplam değerleri dikkate alınarak oransal olarak bu fonların portföylerinden karşılanır.
- Fon malvarlığının, fonun yönetim stratejisi doğrultusunda, fonun yatırım yapabileceği varlıklar konusunda yeterli bilgi ve sermaye piyasası alanında en az beş yıllık tecrübeye sahip portföy yöneticileri tarafından, yatırımcı lehine ve yatırımcının çıkarını gözeterek şekilde Kurulun portföy yöneticiliği hizmetine ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde yönetilmesi zorunludur.
- Fonun mal varlığı, kurucusunun, portföy yönetim şirketi ve portföy saklama hizmetini yürütecek kuruluşun mal varlığından ayrıdır.
- Fon mal varlığının tasfiyesi durumunda yalnızca katılma payı sahiplerine ödeme yapılabilir.
- Fon mal varlığı, fon hesabına olması ve fon iç tüzüğünde hüküm bulunması şartıyla kredi almak, türev araç işlemleri, açığa satış işlemleri ya da fon adına taraf olunan benzer nitelikteki işlemlerde bulunmak haricinde teminat gösterilemez ve rehnedilemez.
- Fon portföyündeki varlıkların, Kurulun portföy saklama hizmetine ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde saklanması zorunludur.

- Fon malvarlığı, fon hesabına olması ve içtüzükte ve izahnamede hüküm bulunması koşuluyla kredi almak, türev araç işlemleri, açığa satış işlemleri ya da fon adına taraf olunan benzer nitelikteki işlemlerde bulunmak dışında teminat gösterilemez ve rehnedilemez.
- Fon malvarlığı kurucunun ve portföy saklayıcısının yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi halinde dahi başka bir amaçla tasarruf edilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dahil olmak üzere haczedilemez, üzerine ihtiyati tedbir konulamaz ve iflas masasına dahil edilemez.

Tebliğde fonlar portföylerine topladıkları varlıkların niteliğine göre gruplara ayrılarak fon türleri oluşturulmuştur. Şemsiye fonlar aşağıdaki türlerde kurulabilmektedir:

1. **Borçlanma Araçları Şemsiye Fonu:** Fon toplam değerinin en az %80'i devamlı olarak Yerli ve/veya yabancı kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatırılan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.
2. **Hisse Senedi Şemsiye Fonu:** Fon toplam değerinin en az %80'i devamlı olarak Yerli ve/veya yabancı ihraççıların paylarına yatırılan fonları kapsayan şemsiye fonlardır. (Hisse Senedi Şemsiye Fonu bağlı olarak çıkarılan ve Fon toplam değerinin en az %80'i devamlı olarak menkul kıymet yatırım ortaklıkları payları hariç olmak üzere BİAŞ'ta işlem gören pay senetlerinden oluşan fonlar “**Hisse Senedi Yoğun Fon**” sayılmaktadır.)
3. **Kıymetli Madenler Şemsiye Fonu:** Fon toplam değerinin en az %80'i devamlı olarak Borsada işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler ile kıymetli madenlere dayalı sermaye piyasası araçlarına yatırılan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.
4. **Fon Sepeti Şemsiye Fonu:** Fon toplam değerinin en az %80'i devamlı olarak Diğer fonların ve borsa yatırım fonlarının katılma paylarından oluşan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.
5. **Para Piyasası Şemsiye Fonu:** Portföyünün tamamı devamlı olarak, vadesine en fazla 184 gün kalmış likiditesi yüksek para ve sermaye piyasası araçlarından oluşan ve port-

föyünün günlük olarak hesaplanan ağırlıklı ortalama vadesi en fazla 45 gün olan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.

6. **Katılım Şemsiye Fonu:** Portföyünün tamamı devamlı olarak, kira sertifikaları, katılma hesapları, ortaklık payları, altın ve diğer kıymetli madenler ile Kurulca uygun görülen diğer faize dayalı olmayan para ve sermaye piyasası araçlarından oluşan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.
7. **Değişken Şemsiye Fon:** Portföy sınırlamaları itibarıyla yukarıdaki türlerden herhangi birine girmeyen fonları kapsayan şemsiye fonlardır.
8. **Serbest Şemsiye Fon:** Katılma payları sadece nitelikli yatırımcılara satılmak üzere kurulmuş olan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.

- a. Tek bir fona ya da borsa yatırım fonuna ait katılma paylarının değeri fon sepeti fonunun toplam değerinin %20'sini aşamaz.
- b. Diğer fon sepeti fonlarına yatırım yapılamaz.
- c. Fon sepeti fonu portföyüne alınan fon katılma payları ya da borsa yatırım fonu katılma paylarının sayısı, yatırım yapılan fonun toplam katılma payı sayısının %25'ini aşamaz.
- ç. Fon sepeti fonu portföyüne, sadece katılma payı satışına ilişkin izahnamesi SPK tarafından onaylanan fonların katılma paylarının alınması esas olmakla birlikte eğer yabancı borsalarda işlem gören bir borsa yatırım fonlarının katılma payları için bu koşul aranmamaktadır.
- d. Fon sepeti fonunda yer alan serbest fonlara ait katılma paylarının değeri, fon toplam değerinin %10'unu geçemez.

Fon Tipleri

Fon içtüzüklerinde belirtilmek suretiyle, portföy değerinin aylık ağırlıklı ortalama bazda en az %25'ini, sürekli olarak mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınan Kamu İktisadi Teşebbüsleri dahil Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların pay senetlerine yatırmış olan fonlar "A tipi"; diğerleri "B tipi" olarak adlandırılmakta ve bu tip özelliği fon türleri ile birlikte ünvanlarında yer verilerek belirtilmektedir.

A tipi fonların paraya çevrilmesi, pay senetlerinin satışını grektiren bir süreye bağlı olması nedeniyle ancak iki iş günü sonunda (T2) gerçekleşmektedir.

Serbest Fonlar

Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliğinde yer alan ve fon portföylerinin yönetiminde göz önünde bulundurulması gereken portföy ve işlem sınırlamalarından herhangi birine tabi olmaksızın fonun bilgilendirme dokümanlarında yer alan yatırım stratejileri ve limitleri dahilinde yatırımlar yapabilen fonlardır. Bu fonlar genel olarak uluslararası faaliyetleri olan ve "Hedging Fon" olarak bilinen fonlar kapsamındadır.

Fon Sepeti Fonları

Fon sepeti fonları diğer fonların katılım belgelerine yatırım yapan fonlardır. Bu fonların işletiminde uyulması gereken düzenlemeler:

Borsa Fonları

Borsa yatırım fonları, portföyünün en az %80'i sürekli olarak baz alınan bir endeks kapsamındaki menkul kıymetlerden oluşan ve baz alınan endeksin değeri ile fonun birim pay değeri arasındaki korelasyon katsayısı en az %90 olan, baz alınan endeksi takip etmek üzere **Endeks Fon** olarak kurulmaktadır.

Borsa fonları, baz alınan endeks kapsamındaki menkul kıymetlerin, tümünden tam kopyalama yoluyla oluşturabildiği gibi seçilen bir kısımdan örnekleme yoluyla alınarak da oluşturulabilir.

Borsa fonlarının katılma payları menkul kıymet niteliğindedir ve pay senetleri pazarında işlem görürler. Net aktif değerine göre en az iskonto ya da primle işlem görmeleri beklenir. Bu nedenle portföy içeriklerinin ve net aktif değerinin sürekli açıklanarak kamunun aydınlatılması gerekmektedir.

Fon Katılma Payları

Fon Katılma Payları; yatırımcının, kurucuya karşı sahip olduğu hakları yansıtan ve fona kaç pay ile katıldığını gösteren kıymetli evrak niteliğindeki belgelerdir. A tipi fonların katılma belgeleri menkul kıymet sayılmaktadır. Katılma paylarının halka arz edilmesi ya da belirli kişi ve kuruluşlara ya da nitelikli yatırımcılara tahsisli satılması zorunludur.

Fon varlık tutarını temsil eden katılma payları Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. nezdinde, kaydi ola-

rak, müşteri bazında, her müşterinin kimlik bilgileri ve buna bağlı hesap kodları ile izlenmektedir. Katılma payı işlemleri günlük olarak Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.'ne bildirilmek zorundadır. Fon katılma payları kağıt olarak bastırılmamakta ve fiziksel olarak teslim edilememektedir.

Fon katılımcılarının fon yönetimine katılma hakları yoktur.

Fon Katılma Paylarının Fiyatı ve Portföy Değerleme Esasları

Fon birim pay değeri, katılma paylarının alım satımına esas teşkil eden fiyattır. Katılma paylarının üzerinde yazılı nominal değerleri yoktur. Fon birim pay değeri, fon toplam değerinin katılma paylarının sayısına bölünmesiyle elde edilir. Bilgilendirme dökümanlarında belirlenen esaslara göre hesaplanan birim pay değeri, katılma paylarının alım-satım yerlerinde duyurulur.

Fonların birim pay değerinin günlük olarak hesaplanması ve ilan edilmesi esastır. Bilgilendirme dökümanlarında hüküm bulunmak kaydı ile aynı gün içinde iki kez fiyat belirlenip açıklanabilir.

Fon tiplerinin farklılıkları nedeniyle iki farklı fiyat uygulaması yapılmaktadır:

- Para piyasası fonları ile kısa vadeli borçlanma araçları fonları dışındaki likit olmayan fonlarda, katılma payı alım satım emirleri, emrin verilmesini izleyen ilk hesaplamada bulunacak pay fiyatı üzerinden yerine getirilir.
- Para piyasası fonları ve kısa vadeli borçlanma araçları fonlarında ise, alım satım emirleri en son ilan edilmiş olan birim pay fiyatı üzerinden gerçekleştirilir.

Fon katılma paylarının fiyatları hesaplanırken:

- Portföyde bulunan varlıkların işlem gördükleri borsalardaki fiyatları esas alınarak portföyün o günki değeri hesaplanır, (Varlıkların her biri için mevzuatın öngördüğü hesaplama yöntemlerine uyulması gerekmektedir.)
- Bulunan Fon portföy değerine fonun alacakları eklenir, borçları düşülür,
- Varsa tahsil edilen faiz ve temettüleri eklenir,
- Fon toplam değeri, değerlendirme günü için geçerli olan pay sayısına bölünür, böylece birim katılma payı fiyatı elde edilir.

Katılma belgelerinin kendi itibari değerleri bulunmamakta, fon toplam değerinin dolaşımdaki katılma belgelerinin sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. İçtüzüklerinde hüküm bulunmak kaydı ile aynı gün içinde iki fiyat açıklanabilir. Fon içtüzüğünde belirlenen esaslara göre hesaplanan pay değerleri, katılma belgelerinin alım-satım yerlerinde açıkça görülebilecek şekilde asılan ilanlarla duyurulur.

Diğer fon türlerinden farklı olarak, serbest yatırım fonlarının pay fiyatları en az ayda bir kere hesaplanmak ve fon yatırımcılarına bildirilmek zorundadır. Garantili yatırım fonlarının ve koruma amaçlı yatırım fonlarının pay fiyatları da en az ayda iki kere hesaplanmak ve ilan edilmek zorundadır.

Fon Katılma Paylarının Alım Satımı

Bankaların müşterilerine verdikleri hizmetler arasında zengin bir yatırım fonu yelpazesinin olması, her iki taraf içinde avantajlıdır. Bir taraf için yatırım seçenekleri; öbür taraf için hizmet çeşitliliği, karşılıklı kazanç ve bağlılık sağlar. Fon katılım belgesi alım-satımlarının bankalara sağladığı komisyon gelirleride önemlidir.

Ticari bankaların bu konudaki çıkarlarının belkide en önemlisi; birçok yatırım fonu kurmanın; yerli-yabancı yatırım fonlarının alım-satımına aracılık yapmanın ciddi bir mesleki itibar vesilesi oluşturması, piyasada saygınlık kazandırmasıdır.

Risk derecesi yüksek fonların pazarlanmasında müşterilerin doğru ve yeterli ölçüde bilgilendirilmesi her şeyden önce bu hizmetin sürdürülebilirliği açısından yararlıdır.

Özel sektör borçlanma araçlarına yatırım yapan garantili ve koruma amaçlı yatırım fonları ile serbest yatırım fonlarının katılma paylarının satışına aracılık edecek kurumların bu konuda yeterli bilgi ve deneyime sahip satış personeli istihdam etmeleri ve söz konusu fon katılma payı satışlarının bu satış personeli tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Özel sektör borçlanma araçlarına yatırım yapan garantili ve koruma amaçlı yatırım fonlarının katılma payı satışının gerçekleştirilmesinde, yatırımcılardan fon izahnamesi ve sirkülerinin okunup anlaşıldığı ve risklerin algılandığı bilgisini de içeren yazılı pay alım talimatları alınması gerekmektedir.

Yatırım Fonlarında Garanti ve Koruma Uygulamaları

Şemsiye fon yapısında kurulan yatırım fonlarında, alt fonların en az altı ay vadeli kurulmuş olmaları koşuluyla, müşterinin başlangıç yatırımının; tamamının, belirli bir bölümünün ya da belirli orandaki bir getirinin izahnamede belirtilen esaslar çerçevesinde ve altı aydan az olmayan belirli bir vadede yatırımcıya geri ödenmesi taahhüt edilebilmektedir. Bu yüklenimin yerine getirilebilmesi için iki ayrı yöntem bulunmakta olup bunlardan birinin uygulanması söz konusudur:

1. Koruma Amaçlı Fon: Yatırımcının başlangıç yatırımının belirli bir vadede yatırımcıya geri ödenmesinin, uygun bir yatırım stratejisine dayanılarak en iyi gayret esas çerçevesinde amaçlandığı fonlardır. Yatırımcının başlangıç yatırımının değer yitirmeden belirli bir bölümünün, tamamının ya da başlangıç yatırımı üzerinden belirli bir getirinin izahnamede belirlenen esaslar çerçevesinde geri ödenmesi; bir garantör olmadan, uygun bir yatırım stratejisine dayanılarak ve en iyi gayret esas çerçevesinde amaçlanıp gerçekleştirilmektedir. Böyle kurulum yönetilen fonlar da “Koruma Amaçlı Fon” olarak adlandırılmaktadır.

Koruma amaçlı yatırım fonları tarafından, oluşturulacak yatırım stratejisinin, kamu borçlanma senetlerine, ters repoya, banka borçlanma araçlarına ve ihraççısı yatırım yapılabilir seviyede derecelendirme notuna sahip olan diğer özel sektör borçlanma araçlarına ya da korumayı sağlayabilecek nitelikteki SPK tarafından uygun görülen diğer sermaye piyasası araçlarına yatırım yapılmasını içermesi zorunludur.

2. Garantili Fon: Yatırımcının başlangıç yatırımının tamamının, belirli bir bölümünün ya da başlangıç yatırımı üzerinden belirli bir getirinin izahnamede belirlenen esaslar çerçevesinde belirli bir vadede yatırımcıya geri ödenmesinin, uygun bir yatırım stratejisinin yanı sıra bir garantör tarafından verilen garantiye dayanılarak taahhüt edildiği fonlardır. Burada fon yönetimince bir garantör tarafından bu sonuca yönelik olarak verilen garantiye dayanılmaktadır. “Garantör”, garantili yatırım fonları tarafından içtüzüklerinde belirlenen esaslar çerçevesinde yatırımcılara geri ödeneceği taahhüt edilen yatırım tutarının, fon tarafından karşılanamayan kısmının ödenmesini garanti eden ve belli nitelikleri taşıyan bankalar ve sigorta şirketleridir. Fonu çıkaran kurum da kendi fonuna garantör olabilmektedir.

Katılma payı sahiplerinin garantiden ya da korumadan yararlanabilme koşulları ve katılma paylarının vadeden önce fona iadesi halinde uygulanacak esaslar alt fonların izahname ve sirkülerlerinde belirlenerek açıklanmaktadır. Garanti ya da koruma, garantiden ve korumadan faydalanma hakkına sahip tüm katılma payı sahipleri açısından aynı ölçü ve nitelikte geçerlidir. Koruma amaçlı ve garantili yatırım fonlarının unvanlarında koruma amaçlı ya da garantili fon ibarelerinin bulunması yeterlidir. Ancak, garantinin ya da korumanın başlangıç yatırımına oranına ya da garantili yatırım fonlarında garantör tarafından sağlanan garanti kapsamındaki getiri oranına ait bilgilerin izahname ve sirkülerlerde yer alması gerekmektedir.

Öğrenme Çıktısı

6 Birçok saklama ve finansal yatırım işlevini içeren “Yatırım Fonlarını” açıklayabilme

Araştır 5

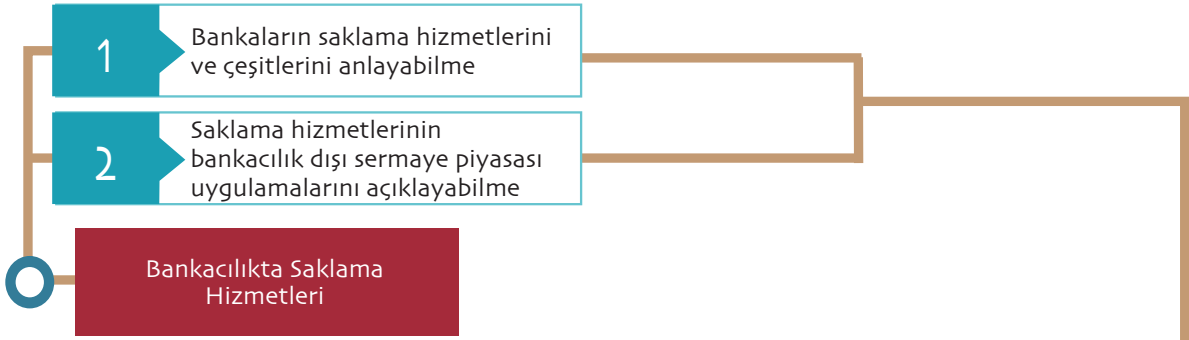
Garantili fonlarla, koruma amaçlı fonlar arasındaki farkı açıklayabilir misiniz?

İlişkilendir

Portföy yöneticiliği ile yatırım fonları arasında nasıl bir ilişki vardır?

Anlat/Paylaş

Yatırım fonlarının alım-satımının nasıl yapılacağını arkadaşlarınıza anlatın.

1 Bankacılıkta, birikimler dahil tüm nakit servetlerin saklanması ve bunlara getiri sağlanması temel bir hizmet olarak her dönemde ve yerde geçerli olmuştur. Bu amaç için “**Mevduat Hesapları**”nın yanı sıra aynı işleve yönelik olarak “**Portföy Yönetim Hizmetleri**” ve “**Yatırım Fonları**” gibi alternatifler de, zamanla ortaya çıkmış ve yaygın bir kullanım alanı bulmuştur.

Bankacılık saklama hizmetleri, saklamanın amacına göre değişen tekniklerle çeşitlenmiş olup uygulama açısından önemli olabilecek başlıcaları şu gruplarda toplanmaktadır:

- Mevduat hesapları yoluyla para saklaması,
- Haciz ve ihtiyati tedbir nedeniyle hesapların dondurulması,
- Çek karşılıklarının bloke edilmesi,
- Emanet kıymet saklaması,
- Kiralık kasa hizmetleri,
- Tevdi yeri saklamaları,
- Sigorta teknik karşılıkları saklaması,
- Şirket kuruluş sermayesi saklamaları,
- Rehin amaçlı nakit ve mevduat blokajları,
- Kredi güvencesi olarak rehnalanan mal ve kıymetli evrakların saklaması
- Antrepo hizmetleri.

2 “Yatırım Danışmanlığı” ile “Portföy İşletmeciliği ve Yönetimi” hizmetleri aslında büyük ölçüde sermaye piyasası alanında olup ticari bankalar, bu hizmetleri verirken yatırım bankalarından destek almakta; müşterilerine anlaşmalı oldukları Yatırım Bankaları ve Aracı Kurumlar nezdinde “Yatırım Hesapları” açarak işlem yapmaktadırlar. **Portföy Yönetimi**, sadece, Portföy yönetim Şirketleri ile yetki belgesi almış olmak koşuluyla Borsa Aracı Kurumları, Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Yatırım Bankaları tarafından yapılabilir. Bu kuruluşların bünyelerinde portföy yöneticiliği ve araştırma faaliyeti için yeterli mekan, teknik donanım, organizasyon ile portföy yöneticisi niteliğini taşıyan uzman personelin bulunması şarttır. **Yatırım Danışmanlığı**; karşılığında herhangi bir maddi çıkar sağlamak suretiyle, müşterilere (yatırımcılara) sermaye piyasası araçları ile bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar hakkında ve sermaye piyasası ile ilgili diğer konularda yönlendirici nitelikte yazılı ya da sözlü önerilerde bulunulması faaliyeti olup bunun için aranan yetki belgesi, danışmanların öğrenim ve mesleki bilgi durumları çeşitli düzenlemelere bağlanmıştır.

2

Bankaların servet yönetimi hizmetlerini anlayabilme

Servet Yönetimi ve Finansal Planlama Hizmetleri

3

Bankacılıkta yaygın olarak “Özel Bankacılık” faaliyeti olarak adlandırılan ve varlık ya da gelir yönünden seçkin müşterilerin tüm parasal işlemlerini topluca gerçekleştirmek; tüm finansal yatırım seçeneklerine erişmelerini sağlamak üzere yapılandırılan hizmet kompozisyonları “Servet Yönetimi” niteliğindedir.

Özel bankacılık, daha çok hayatı kolaylaştıran hizmetlere odaklanan ve müşterinin bankaya olan bağlılığını artırmaya yönelik bir faaliyet alanı olarak algılanmaktadır. Servet yönetiminde ise yüksek düzeyli finansal yatırım seçeneklerinin tümünü değerlendirebilen, stratejik hedefler odaklanan bir faaliyet alanıdır. Böylece birçok Yatırım Bankacılığı hizmetine ticari bankalar aracılığıyla ulaşılabilen, mevduat ve kredi hesaplarının yanı sıra açılan “Yatırım / Hazine Hesaplarında” çeşitli finansal varlıklar toplanıp ya değer artışından ya da getirisinden yararlanılmakta, el sürülmeden alınıp satılabilmektedir. Özel bankacılık uygulamalarına bütünsellik kazandırılarak artık “Servet Yönetimi ve Finansal Planlama” hizmetine geçilmiştir.

3

Finansal yatırımların “Portföy” ve “Servet” olarak topluca yönetilmesini anlayabilme

Portföy Yönetimi ve Portföy Saklaması

4

Portföy yönetiminden yararlanmanın, hem bireysel yatırımcılar hemde kolektif yatırım araçları açısından çeşitli avantajları bulunmaktadır. Öncelikle finansal yatırımlar alanında profesyonellerin yönetim becerilerinden yararlanmak, kendi kararlarından daha isabetli sonuçlar doğuracaktır. Tüm yatırım araçlarının güncel risk-getiri dengelerine göre seçilmesi piyasaları iyi değerlendirebilenlere bırakılırsa daha doğru kompozisyonlar oluşturulabilir. Ayrıca portföye ilişkin aksiyonların zamanlaması çok önemli olup alım-satım işlemlerinin piyasaları sürekli izleyen uzmanlar tarafından kararlaştırılması daha etkin olabilecektir. Bu nedenlerle portföy yöneticiliği son yasal değişikliklerle yatırım fonu kurmaya tek yetkili şirketler olarak yapılandırılmıştır.

Bankalar, müşterilerine portföy yönetimi niteliğindeki hizmetleri, kendi olanakları çerçevesinde ve kendi ürünleri kapsamında “servet yönetimi ve finansal planlama” olarak vermektedirler. Ancak bankalar Portföy Yönetim Şirketlerinin olanaklarından yatırım fonu kurup yönetmek üzere yararlanmakta; ayrıca acenta olarak işlem yapabilmektedirler.

1 Emanet Kıymetler, banka muhasabe kayıtlarında nasıl izlenir?

- A. Değeri bilinmeyen kapalı bir vedia olduğundan “Emanet Kıymet Saklama Defterinde” izlenir.
- B. “Bloke Paralar” Hesabında izlenir.
- C. Değeri bilinmeyen kapalı bir tevdiat olduğundan iz bedelle Nazım Hesaplarda izlenir.
- D. Her bankanın kendi hesap repertuarına göre izlenir.
- E. Emanet Kıymet Makbuzları ile izlenir.

2 Saklayanın kendisine bırakılan parayı aynen değil mislen geri vermesi kararlaştırılmış;

- A. para üzerine rehin konur.
- B. o paranın yararı ve hasarı kendisine ait olur.
- C. paranın bloke edilmesi gerekir.
- D. paranın vadesiz hesapta tutulması gerekir.
- E. paranın vadeli hesapta tutulması gerekir.

3 Aşağıdakilerden hangisi bankalarca gerçekleştirilen saklama hizmetlerinden biri **değildir**?

- A. Emanet Kıymet Saklaması
- B. Kiralık Kasa Hizmetleri
- C. Yed-i Eminlik uygulaması
- D. Tevdi Yeri Saklamaları
- E. Rehin Amaçlı Blokajlar

4 Kiralık kasa sözleşmesi, Borçlar Yasası kapsamında nasıl bir sözleşmedir?

- A. İltihaki bir sözleşmedir.
- B. Bir adi kira sözleşmesidir.
- C. Toplu sözleşmedir.
- D. Ortak zilyetlik sözleşmesidir.
- E. Kredi sözleşmesidir.

5 Kasa kiralaması yapılırken neden depozito alınır?

- A. Anahtarların yitirilmesi gibi durumlarda ortaya çıkacak masraflar için
- B. Kasanın süresinde boşaltılmasını sağlamak için
- C. Doluluk oranının izlenmesi için
- D. Hizmet giderlerini karşılamak için
- E. Bankaya kaynak sağlamak için

6 Sermaye piyasası araçları, bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşlar ile piyasa eğilimleri hakkında yönlendirici nitelikte olmayan yazılı ya da sözlü bilgi vermek, hangi hizmettir?

- A. Genel yatırım önerisi
- B. Finansal bilgi sunulması
- C. Yatırım danışmanlığı
- D. Veri dağıtımı
- E. Yorum yapılması

7 Fon Sepeti Şemsiye Fonu nedir?

- A. Garantili ve Koruma amaçlı fonlardan oluşan fonlardır.
- B. Bireysel Emeklilik Sistemine özgü fonlardır.
- C. Toplam portföy değerinin en az %80'i devamlı olarak diğer fonların ve borsa yatırım fonlarının katılma paylarından oluşan fonları kapsayan şemsiye fonlardır.
- D. Diğer yatırım fonlarının ve yabancı yatırım fonlarının katılma paylarından oluşan fonlardır.
- E. Nitelikli yatırımcılar için hazırlanmış fonlardır.

8 Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliğinde yer alan ve fon portföylerinin yönetiminde göz önünde bulundurulması gereken portföy ve işlem sınırlamalarından herhangi birine tabi olmaksızın yatırımlar yapabilen fonlar, hangi fonlardır?

- A. Fon Sepetleri
- B. Endeks Fonlar
- C. Borsa Fonları
- D. Serbest Fonlar
- E. Garantili Fonlar

9 Fon portföy değerinin aylık ağırlıklı ortalama bazda en az %25'ini, Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların pay senetlerine yatıran fonlar;

- A. A tipi fonlardır.
- B. Borsa fonlarıdır.
- C. Likit fonlardır.
- D. Hisse senedi yoğun fonlardır.
- E. Endeks fonlardır.

10 Hangisi Fon izahnamesinde yer alması gereken asgari unsurlardan biri **değildir**?

- A. Fonun unvanı
- B. Fonun türü
- C. Fonun süresi
- D. Fonun bilançosu
- E. Dışarıdan alınan hizmetlere ilişkin bilgi

1. C	Yanıtınız yanlış ise “Emanet Kıymet Saklaması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “Finansal bilgi sunulması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. B	Yanıtınız yanlış ise “Saklama Sözleşmeleri Hakkında Genel Hükümler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. C	Yanıtınız yanlış ise “Şemsiye Fon Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. C	Yanıtınız yanlış ise “Bankacılıkta Saklama Hizmeti Türleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. D	Yanıtınız yanlış ise “Serbest Fonlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. B	Yanıtınız yanlış ise “Kiralık Kasa Hizmetleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. A	Yanıtınız yanlış ise “Fon Tipleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. A	Yanıtınız yanlış ise “Kasa Kiralama Süreci” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. D	Yanıtınız yanlış ise “Fon İçtüzüğü ve Diğer Dökümanlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

Terzi N. (2009). **Hedge Fonlar**: İstanbul, Beta Yayıncılık.

Bölüm 5

Bankacılıkta Finansal Yatırım Hizmetleri

öğrenme çıktıları

1 Bankacılıkta Finansal Yatırım Seçenekleri

- 1 Bankalardaki finansal yatırım ürün seçeneklerini anlayabilme

Bankaların Sermaye Piyasası Ürünlerine Aracılık Hizmetleri

- 2 Bankaların doğrudan ve dolaylı gerçekleştirdikleri finansal yatırım hizmetlerini sıralayabilme

Anahtar Sözcükler: • Finansal Yatırımlar • Repo ve Ters Repo • Kıymetli Madenler • Döviz Alım-Satımı • Türev Ürünler

GİRİŞ

Bankacıların para ve sermaye piyasaları hakkında bilgi sahibi olmaları birçok açıdan zorunludur. Günümüz ekonomisinde artık ev halkı bile “Birikimci” olmaktan çıkıp “Finansal/Parasal Yatırımcı” durumuna geçmiştir. Mevduat yoluyla birikimlerini değerlendirmenin yanı sıra çeşitli yatırım araç ve ürünlerinden; bu arada kaldıraçlı finansal işlemlerden yararlanmakta, hatta finansal yatırımlarını fonlamak üzere “Negatif Birikim” eş deyişle, “Borçlanma” olanaklarını da değerlendirmektedir. Bazı ekonomik koşullar altında fon (birikim) yönetmek yerine borç yönetmek daha rasyonel olabilmektedir.

Bilindiği gibi, “Finansal Yatırım” ve “Parasal Yatırım” deyimleri, genel ekonomi kapsamında mal ve hizmet üretimine yönelik reel yatırımları değil; birikimlerin ve nakit servetlerin, likiditeden uzaklaşmadan; kar payı, değer artış primi, faiz gibi kazançlar sağlamaya yönelik olarak para, kredi ve sermaye piyasası işlem ve araçlarına yatırılması anlamına gelmektedir.

Bankacılık sisteminde artık sadece mevduat ürünleri ile yetinilmemekte farklı getiri arayışlarına geçilmektedir. Küreselleşme süreci ve teknolojik ilerleme de bu gelişime destek vermektedir. Finansal yatırım alanındaki bu talep karşısında, bankalar yeni finansal ürünler geliştirmek ya da müşterilerinin sermaye piyasalarında yapılan işlemlere erişimini sağlayacak sistemler kurmak durumundadırlar. Nitekim müşterilerinin arayışlarını karşılamak üzere birçoğu finansal yenilik örneği olan çeşitli finansal hizmet ürünleri geliştirmişler; kendi yetki alanlarına girmeyen işlemler için de acentelik gibi bağlantılar kurmuşlardır. Bu hizmet ürünlerinin önemli bir bölümü, sermaye piyasalarında gerçekleştirilen işlemlere dayandığından ve yatırım bankacılığı alanına girdiğinden ticari bankaların buradaki aracılık işlevleri sınırlı kalabilmektedir. Bankaların bağlantılı oldukları aracı kurumlar nezdinde müşteriler için ayrıca bir yatırım hesabı açılması yaygınlık kazanmıştır. Böylece para ve sermaye piyasası araçları ve çeşitli türev ürünler, mevduata alternatif olarak değerlendirilebilmektedir.

Finansal yatırım hizmetleri için ticari bankaların seçilmesi; öncelikle finansal güvenlik gereksinimlerine, dayanmaktadır. Mevduattaki sigorta sisteminin yatırım hesaplarındaki varlıkları kapsamamasına karşın bankaya duyulan güven bu sonucu ortaya

çıkarmaktadır. Ancak sermaye piyasalarındaki belli riskler için de bazı garanti sistemleri oluşturulmuştur. İkinci olarak finansal okur-yazarlık, çeşitli yatırım alanlarında hızlı pozisyon değişikliklerin yapılması gerektiği bilincini uyarmakta bunun içinde bankaların zengin seçenek yelpazeleri çekici olmaktadır. Üçüncü olarak, bankaların yaygın şube ağları ve elektronik erişim olanaklarının, halkın finansal yatırım seçeneklerine ulaşabilmesi açısından çok elverişli bir ortam oluşturduğu söylenebilir.

Sermaye piyasaları ve portföy yönetimi, başlı başına bir ders konusu olup bu ünite de sadece, bankaların günlük faaliyetleri kapsamında yer alan yönleri itibarıyla ele alınmaktadır. Bankaların kendi finansal yatırım ürünleri dışında yer alan ve sermaye piyasalarında gerçekleştirilen bu hizmetler üzerinde; temel bankacılığın gerektirdiği özlü bilgiler çerçevesinde durulacaktır.

BANKACILIKTA FİNANSAL YATIRIM SEÇENEKLERİ

Günümüzde çeşitli parasal yatırım ürünleri artık geleneksel bankacılık hizmetleri kadar yaygınlaşmış olduğundan; bunların her düzeydeki banka çalışanı tarafından bilinmesi ve ayrıca müşteriler tarafından da iyice tanınması; risk ve getiri özelliklerinin farkında olunması gerekmektedir.

dikkat

Bankaların sundukları temel finansal yatırım ürünleri, esas olarak, mevduat ve türeleridir. Bununla birlikte; birikimlerine ya da geçici bir süre için duran paralarına farklı ve daha yüksek getiri bekleyen müşteri grupları için mevduat ürünlerine seçenek oluşturacak bir takım parasal yatırım ürünlerine de bankalar üzerinden ulaşılması mümkündür.

Bankalar, belli likidite koşullarına uygun hareket etmenin yanı sıra tüm ticari işletmeler gibi ellerindeki likit kaynakları en yüksek getiriye sağlayacak ve risklerden koruyacak biçimde değerlendirmek durumundadırlar. Kredilerin banka aktifleri arasında en önemli paya sahip olmasına karşın Menkul Değerler Cüzdanları (banka finansal varlıkları) daha kazançlı olabilmektedir. Bankaların kendi fonlarının yönetimi için oluşturdukları ge-

lişmiş teknik donanımlara ve nitelikli insan kaynaklarına dayanan sistemlerinden, müşterilerinin bir takım finansal hizmet gereksinimlerine katkıda bulunmak üzere yararlanılabilmektedir.

Dünya genelinde çok geniş bir finansal yatırım ürünleri yelpazesi bulunmakta ve finansal yeniliklerle her gün daha da genişletilmektedir. Öncelikle, günümüzde, ülkemizde gerçekleştirilebilen başlıca finansal hizmet ürünlerinin hatırlatılmasında, genel bir çerçeve oluşturmak açısından yarar vardır. Mevduat ürünlerinin yanı sıra bankalarca müşterilerine doğrudan ya da dolaylı olarak sunulabilen başlıca alternatif finansal yatırım ürünleri şöyle sıralanabilir:

1. Altın ve diğer kıymetli maden yatırımları ve alım– satım işlemleri,
2. Yabancı Para yatırımları ve alım – satım (arbitraj) işlemleri,
3. Dövizli borçlanma senetlerine (Eurobond, vb.) uzun vadeli yatırımlar ve alım-satım işlemleri,
4. Yabancı para üzerinden düzenlenmiş ticari senetlerin alım–satım işlemleri,
5. Sabit getirili borçlanma senetlerine uzun vadeli yatırım ve bunların alım – satım işlemleri,
6. Repo – Ters Repo işlemleri,
7. Türev Ürün Yatırımları (Vadeli işlem, Swap, Opsiyon sözleşmeleri),
8. Türev Ürünlerle bağlantılı mevduat uygulamaları (DCD),
9. Türevlere bağlı kokteyl ürünler (Opsiyon, Futures ve benzerlerinin dönüşümlü uygulanmaları),
10. Portföy Yönetim hizmetleri,
11. Yatırım danışmanlığı hizmetleri,
12. Pay senedi yatırımları ve alım – satım işlemleri,
13. Birikimli Hayat Sigortası poliçeleri sağlanması,
14. Bireysel Emeklilik Sistemi sözleşmeleri sağlanması.

Bankalar, yaygın olarak yararlanılan çeşitleri yukarıda sayılan finansal yatırım hizmetlerinden bir kısmını (Pay senedi yatırımları ve alım – satım işlemleri, Birikimli hayat sigortası poliçelerinin sağlanması, Bireysel emeklilik sistemi sözleşmeleri sağlanması) sunabilmek için yetkili sermaye piyasası kurumları ve sigorta şirketleriyle acentelik bağlantıları oluşturmaları gerekmektedir.

Portföy yönetimi ve yatırım danışmanlığı hizmetlerini de sermaye piyasası mevzuatında tanım-

landığı biçimiyle verememekte ancak müşterilerini yetkili bir yatırım bankasına yönlendirmekte ya da servet yönetimi gibi benzer bir takım hizmetler gerçekleştirebilmektedir.

Bankaların kendi olanaklarının sınırlı kaldığı uluslararası yatırım işlemlerinde; muhabirlik sözleşmeleriyle bağlantılar kurmaları gerekmektedir.

Yukarıda sayılan finansal yatırım seçenekleri dışında, yatırım aracı olarak çeşitli menkul değerler de çıkarılabilmektedir.

Türev ürünler ve vadeli işlemler ülkemizde halkın kullanımı ve kolay ulaşımı için henüz gelişim aşamasındadır. Kaldıraçlı işlemler, yüksek spekülasyon ve korunma olanakları ile daha çok kurumsal müşteriler için çekici olmaktadır. Ticari bankaların yetkisinde olmayıp yatırım bankacılığı alanında yetkili finans kurumlarınca gerçekleştirilebilmektedir.

Bankalar, bu yeni finansal yatırım seçeneklerinin önemli bir bölümü sermaye piyasası mevzuatının bankalara tanıdığı işlem yapma yetkisi sınırları içinde gerçekleştirmekte; önemli bir diğer bölümü ise ancak sermaye piyasalarında o ürün için işlem yetkilisi olan yatırım kurumlarının acenteliği ya da temsilciliği yoluyla gerçekleştirilebilmektedirler.

Finansal yatırım seçeneklerinin kapsamında yer alan tüm hizmet ürünleri ve işlemler; doğal olarak ülkemizin finansal sistemini yapılandıran başlıca finansal düzenlemelerde somut olarak sayılmaktadır. Örneğin, Bankacılık Yasasında (Madde:4) ve sermaye piyasası mevzuatında (SPK / Madde:35 ve Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkındaki Tebliğ / Madde:4); sayılan işlemler bellidir. Ancak bu işlemlerin ilgili piyasalarda gerçekleştirilmesi ya da bu ürünlerin çıkarılması için hangi kurumların yetkili olduğunun ayrıca araştırılması gerekmektedir.

Örneğin, Bankacılık yasasında bankaların yapabileceği işlemler arasında sayılmakta olmalarına

dikkat

Ticari bankaların tüm sermaye piyasası işlemlerine yetkili kılınmamlarının en önemli nedenleri: finansal yatırım işlemlerinin ilgili yatırım alanında uzman personel ve özel yazılımlar gerektirmesi; ayrıca ve en önemlisi bu alanda finansal risk oranının çok yüksek olmasıdır.

karşın “Yatırım Danışmanlığı” ve “Portföy İşletmeciliği ve Yönetimi” hizmetleri sermaye piyasası yasası uyarınca bankaların yapamayacağı işlemlerdendir.

Sermaye piyasası faaliyetlerinin her biri için işlem yetkilisi kurumlar SPK mevzuatında ayrıca belirlenmiş; bazı hizmetler içinse ancak o iş için öngörülen türde bir şirketin kurulması öngörülmüştür; örneğin, Yatırım ortaklıkları ile portföy yönetim şirketleri belli hizmetlere özgü tek yetkili kurumlardır.

Tüm sermaye piyasası işlemleri için SPK’dan özel olarak izin (yetki belgesi), almak ve ilgili piyasaya üye olmak esastır. Bankalar Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki faaliyetleri nedeniyle SPK denetimine tabi olmak durumundadırlar.

Sermaye Piyasası Kurumları

6.12.2012 tarih ve 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu 35. Maddesinde, sermaye piyasasında işlem yapabilecek kurumları sayılmakta ancak faaliyetlerinin alanı ve yetkinlik dereceleri işlem bazında belirlenmektedir. Yasa’ya göre sermaye piyasalarında faaliyette bulunabilecek “sermaye piyasası kurumları” aşağıda gösterildiği gibidir:

- Yatırım kuruluşları (Bankalar, Aracı kurumlar, vb.)
- Kolektif yatırım kuruluşları (Yatırım Ortaklıkları, Yatırım Fonları)
- Bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları
- Portföy yönetim şirketleri
- İpotek finansmanı kuruluşları
- Konut finansmanı ve varlık finansmanı fonları
- Varlık kiralama şirketleri
- Merkezî takas kuruluşları
- Merkezî saklama kuruluşları
- Veri depolama kuruluşları
- Kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumları

Görüldüğü gibi bankalar, yatırım kuruluşu olarak listede yer almaktadırlar. Yasal kapsamıyla, yatırım kuruluşları; aracı kurumlar ile yatırım hizmeti ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer serma-

ye piyasası kurumlarını ve bankaları içermektedir. Ancak yatırım kurumları, borsanın tüm piyasa ve pazarlarında işlem yapmak ve belli yatırım araçlarını çıkarmak ve belli hizmetleri vermek için yetkili değildirler. Aynı biçimde, portföy yöneticiliği, yatırım danışmanlığı gibi çeşitli sermaye piyasası hizmetleri içinde sadece o işi yapmak üzere özel yetkili kurumlar yapılandırılmıştır.

Sermaye Piyasası Yatırım Hizmetleri: İşlemler ve Araçlar

Sermaye piyasalarının yatırım olanaklarından yararlanmak; ya bu piyasalarda alım satım işlemleri yapmak ya da mevzuat doğrultusunda yapılandırılmış bir takım araçlara yatırım yapıp portföy oluşturmak biçimlerinde mümkündür.

Hangi biçimde yararlanılmak istenirse istensin o piyasada işlem ya da alım satım yapmaya yetkili kurumun aracılığından yararlanmak gerekir. Bankalar yetkili ve izin sahibi olarak doğrudan işlem yapamadıkları piyasalar için acentelik yoluyla müşterilerine erişim olanakları sağlama yoluna giderek onların tüm finansal gereksinimlerini olabildiğince tek çatı altında gerçekleştirmek isterler.

Bankacılık ve Sermaye Piyasası Yasalarında ayrı ayrı ve somut olarak yer alan finansal yatırım seçeneklerini bilmekte yarar vardır.

Bankacılık Yasasında Yer Alan Finansal Yatırım Seçenekleri

Bankacılık Yasasının 4. Maddesinde sayılan ve bu yasa uyarınca ticari bankaların gerçekleştirebilecekleri hizmet türleri arasında yer alan finansal yatırım hizmetleri şunlardır:

- Efektif dahil para piyasası araçlarının alım satımı,
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemleri,
- Kıymetli maden ve taşların alım satımı,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit ya da karmaşık yapıdaki finansal araçların alım satımı ve aracılık işlemleri,

- d. Sermaye piyasası araçlarının alım satımı ile geri alım ya da tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- e. Sermaye piyasası araçlarının ihraç ya da halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- f. Daha önce çıkarılmış olan sermaye piyasası araçlarının aracılık amacıyla alım satımının yürütülmesi,
- g. Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- ğ. Portföy işletmeciliği ve yönetimi.

Yasada sayılmalarına karşın bunlardan bir kısmı yukarıda değinildiği ve ilerde açıklanacağı gibi günümüz düzenlemeleri çerçevesinde, bankaların yetki alanlarına girmemektedir.

Sermaye Piyasası Yasasında Yer Alan Finansal Yatırım Seçenekleri

Sermaye Piyasası Kanunu kapsamına giren yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ise 6362 sayılı SPK / Madde 37’de “Yatırım hizmetleri ve faaliyetleri” başlığı altında şöyle sayılmaktadır:

- a. Sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin alınması ve iletilmesi (Emir Aracılığı)
- b. Sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin müşteri adına ve hesabına veya kendi adına ve müşteri hesabına gerçekleştirilmesi (İşlem Aracılığı)
- c. Sermaye piyasası araçlarının kendi hesabından alım ve satımı
- ç. Portföy yöneticiliği
- d. Yatırım danışmanlığı
- e. Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunularak satışa aracılık edilmesi
- f. Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunmaksızın satışa aracılık edilmesi
- g. Çok taraflı alım satım sistemlerinin ve borsa dışı diğer teşkilatlanmış pazar yerlerinin işletilmesi
- ğ. Sermaye piyasası araçlarının müşteri namına saklanması ve yönetimi ile portföy saklanması
- h. Kurulca belirlenecek diğer hizmet ve faaliyetlerde bulunulması

Yan Hizmetler

Yatırım kuruluşları ve portföy yönetim şirketlerinin yapabilecekleri bazı “Yan Hizmetler” de Sermaye Piyasası Kanunu 38. Maddesinde şöyle sayılmaktadır:

- a. Sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri sunulması,
- b. Yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile sınırlı olarak kredi ya da ödünç verilmesi ve döviz hizmetleri sunulması,
- c. Sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemlerle ilgili yatırım araştırması ve finansal analiz yapılması veya genel tavsiyede bulunulması,
- ç. Aracılık yükleniminin yürütülmesi ile ilgili hizmetlerin sunulması,
- d. Borçlanma veya başka yollardan finansman sağlanmasında aracılık hizmeti sunulması,
- e. Servet yönetimi ve finansal planlama yapılması,
- f. Kurulca belirlenecek diğer hizmet ve faaliyetlerde bulunulması.

Bankalarda Para ve Sermaye Piyasalarına Yönelik Yapılanma

Geniş bir müşteri kesimine sunulan çeşitli finansal yatırım ürünlerinin gerektirdiği alt yapı, bankalar için aslında önemli bir yük oluşturmaktadır. Çünkü bankalar zaten kendi likit varlıklarını; ulusal ve uluslararası para piyasalarında kısa ya da uzun vadeli işlemlerle sürekli değerlendirerek en azından kaynak maliyetlerini karşılamak üzere kazanca yöneltmek durumundadırlar.

Para piyasalarında işlemler gerçekleştirmek amacıyla bankalarda zaten fon yönetimi (Hazine) birimleri oluşturulmuş; işlem odaları (Dealing Room) kurulmuştur. Bankaların kendi menkul değer portföyleri de bulunmaktadır. Bu varlıkların finansal risklerden korunması ve yönetilmesi gerekmektedir. Bazı koşullarda aktif kalemlerin pek çoğundan daha karlı ve daha az riskli olabilen bu varlıklar üzerinden, organize piyasalara gitmeden, müşteri işlemleri de yapılabilmektedir.

Bankalar kendileri için yapmak zorunda oldukları bu işlemlerin yanı sıra, müşteri varlıklarının yönetimi içinde aynı temele dayanan faaliyetle-

ri gerçekleştirebilmektedirler. Örneğin; hazine bonosu ihalelerine kendi nam ve hesaplarına olduğu gibi müşterileri hesabına da katılabilmektedirler. Yabancı para piyasalarında kendi işlemleri için oluşturdukları sistemleri müşterilerin dış ticaret ve sermaye hareketi gereksinimleri için de kullanabilmektedirler. Ancak finansal yatırım ürünlerinin önemli bir bölümü yatırım bankacılığı, sigortacılık gibi farklı alanlara girdiğinden ticari bankalar bu konularda aracı olarak hizmet vermenin bağlantılarını ayrıca sağlama durumundadırlar.

Bankaların güvene dayalı kurumlardır. Günlük kasa işlemlerini müşteri isteklerinin aksatılmadan gerçekleştirebilmesi; ödemelerin anında yapılabilmesi gerekir. Ayrıca piyasalardaki olası fırsatları değerlendirmek üzere, her an yeterli düzeyde likiditeye sahip olunması hayati önemdedir. Bu likiditenin kaynağı olan kasa ve portföy mevcutlarının, hem başlıca piyasa risklerinden (Faiz, Kur, Fiyat riskleri) korunması hem de bu alanlardaki dalgalanmaları fırsat olarak değerlendirerek getiri sağlanması bankalarda doğal bir finansal yönetim uygulamasıdır.

Ülkemizde bankaların kendi menkul değer portföylerinden sağladıkları kazançlar, bankaların en önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmakta; müşterilere verdikleri finansal yatırım hizmetlerinden sağladıkları komisyonlarda hem gelirleri arasında önemli bir yer tutmakta hem de kredi fiyatlamasında düşük faiz oranlarıyla yetinebilme açısından rekabet güçlerini önemli ölçüde artırmaktadır.

Alternatif finansal hizmetler alanında da oldukça sert bir rekabet ortamı gelişmiştir. Bu durum, bankaların temel işlevlerinin yanı sıra finansal varlıklara daha fazla yatırım yapmalarına ve finansal varlıklara yatırım yapmak isteyen kişi ve kurumlar için aracılık hizmetlerine yönelmelerine neden olmaktadır. Böylece mevcut müşterilere mevduat dışında gelir elde etme seçenekleri yaratılırken bir yandan da yeni müşteriler kazanılmakta, komisyon gelirlerinin daha da artması sağlanmaktadır.

Büyük müşteriler ve nitelikli yatırımcılar, çok büyük fonların yönetimi için bankalardan kapsamlı bir destek beklemektedirler. “Sermaye piyasalarında, Yatırım fonları, emeklilik fonları, menkul kıymetler yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, aracı kurumlar, bankalar, sigorta şirketleri, portföy yönetim şirketleri, kıymetli maden aracı kurumları ve yetkili müesseseler ile hesabında en az 1.000.000 Türk Lirası tutarında sermaye piyasası aracı ya da para bulunan gerçek ve tüzel kişiler; “**Nitelikli Yatırımcı**” sayılmaktadır.

dikkat

6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri çerçevesinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası A.Ş.’nin (İMKB) tüzel kişiliği sona erdirilerek 3.4.2013’ten geçerli olmak üzere “Borsa İstanbul A.Ş.” (BİST / BİAŞ) adıyla, yeni bir borsa olarak yapılandırılmıştır. İstanbul Altın Borsası A.Ş. ile İzmir Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar Borsası A.Ş. aynı biçimde kapatılarak işlevleri BİAŞ’a aktarılmıştır. BİST bünyesinde kurulan “Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası” ile “Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar Piyasası”; İAB ile VOB yerine, aynı işlevleri sürdürmek üzere faaliyete geçmişlerdir. Böylece iki borsa kapatılarak BİAŞ’nin kapsamı genişletilmiştir.

Resim 5.1 Borsa İstanbul Anonim Şirketi (BİAŞ)

Kaynak: <http://blog.isyatiirim.com.tr/borsa-istanbulda-alis-firsati>

Sermaye Piyasası Araçlarının Kayden İzlenmesi

Sermaye piyasası araçlarının kaydi (kayıtsal) olması, fiziksel (somut) olarak basılmaksızın aynı nitelik ve hakları taşıyacak biçimde elektronik ortamda ki kayıtlarda izlenmesi anlamına gelmektedir.

dikkat

Sermaye piyasası araçları ve bu araçlara ilişkin haklar, Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK) tarafından bilgisayar ortamında; çıkaranlar, aracı kuruluşlar ve hak sahipleri itibarıyla tutulmakta ve bu araçlar üzerindeki hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesinde MKK'ya yapılan bildirim tarihi esas alınmaktadır.

Fiziksel menkul değer uygulaması yerine kayıtların esas alınması; hem hak sahipliği bilgilerinin doğru ve güncel olarak tutulması hem de takas ve saklama sistemlerinin etkin ve güvenilir çalışması açısından daha avantajlı olmaktadır. Böylece birçok risk ve maliyetinde önüne geçilmektedir.

Hangi sermaye piyasası aracının kaydileştirilebileceğine Sermaye Piyasası Kurulu karar vermektedir. SPK yatırım fonu katılma belgelerinin, pay senetlerinin ve özel sektör borçlanma araçlarının kaydileştirilmesi öncelikle kararlaştırılmış; 2005 yılında **Takasbank**'ta Müşteri İsmine Saklama Sisteminde fiziksel olarak saklanmakta olan tüm pay senetleri iptal edilerek kaydi sisteme geçilmiştir.

Öğrenme Çıktısı

1 Bankalardaki finansal yatırım ürün seçeneklerini anlayabilme

Araştır 1

Başlıca sermaye piyasası yatırım kuruluşları hangileridir?

İlişkilendir

Para ve sermaye piyasası arasındaki ilişkiyi değerlendirin.

Anlat/Paylaş

BİAŞ / Pay Piyasası'nda halka açık şirketlerin Pay Senetleri dışında hangi menkul değerler işlem görmektedir? Anlatın.

BANKALARIN SERMAYE PİYASASI ÜRÜNLERİNE ARACILIK HİZMETLERİ

Bilindiği gibi bankalar, sermaye piyasalarında faaliyette bulunabilecek “sermaye piyasası kurumları” arasında bir “Yatırım Kuruluşu” olarak yer almaktadır.

Bankaların hizmet yelpazesi içinde yer alan sermaye piyasası ürünlerini ve bu ürünlerle ilgili işlemlerin nerelerde, nasıl gerçekleştirilebildiğini anlayabilmek için bu ürünleri tanımak, mevduat türlerine seçenek oluşturan niteliklerini bilmek; ama öncelikle ülkemizdeki organize sermaye piyasasını oluşturan tek borsanın yapısını ve işlem süreçlerini görmek gerekir. Bankaların işlem yetkinlikleri alt piyasaların ve pazarların işlem kurallarına göre değişmektedir.

Bankalarda Kıymetli Maden ve Taş Hizmetleri: Altın Bankacılığı

Altın, geleneksel bir yatırım aracı olup değer koruma açısından güvenli bir liman sayılması ve değer artışından kazanç sağlanması yönündeki beklentilerin kuvvetli olması gibi nedenlerle tercih edilmektedir. Bankaların mevduat hizmetlerine çok ciddi bir rekabet alanı oluşturmaktadır. Bankalar altın üzerine çeşitli hizmet ürünleri geliştirerek bu alanda da önemli üstünlükler sağlamışlardır. Bankaların altın konusunda yapabildikleri işlemler çok çeşitli olup birbirini destekler biçimde bir bütünsellik içinde gerçekleştirilmektedir; yatırımcılara geniş bir yelpaze sunulmaktadır.

Uzun vadeli yatırımlar için riski düşük bir yatırım aracı olarak kabul edilen altın; aslında çok büyük risklere açıktır. Bu risklerin önemli bir bölümü finansal olmayan hususlara ilişkindir. Çarşıdan alınan altınlarda; düşük ayar, düşük gramaj, eskilik, yanlış fiyatlama, işçilik payı gibi riskler ve yükler; saklama konusunda sorunlar söz konusu olabilmektedir.

Bankalar aracılığıyla altına yatırım yapılmasıyla bu gibi finansal olmayan risklerin önüne geçilebilmektedir. Sadece alım - satış fiyatları arasındaki marj önemli olmaktadır. Müşteriler önemli bir masrafla karşılaşmamaktadırlar. Özellikle sahip oldukları altının fiziksel olarak kedilerine teslim edilmesi istenmedikçe, komisyon ve masraf ödenmesi pek gerekmemektedir.

Ayrıca bankalarda açılan altın mevduat hesaplarından faiz getirisi elde edilebilmesi; altına dayalı yatırım fonları alınması durumunda fon yönetiminin sağlayacağı olası kârdan yararlanılabilmesi gibi avantajlar nedeniyle de günümüz bankacılığında altına dayalı hizmet ürünleri özel bir önem kazanmıştır.

Altın bankacılığı olarak adlandırılan ve bankaların altına bağlantılı işlemlere dayanan faaliyetleri başlıca şu hizmet ürünlerine dayanmaktadır:

- Külçe altın (Gram ya da Ons) alım - satımı,
- Gram altına endeksli mevduat hesapları,
- Altın'a dayanan yatırım fonları,
- Altın üzerine vadeli işlem sözleşmesi.

Bankaların müşterileri hesabına altın almaları, bu altınları müşteri portföylerinde ya da mevduat hesaplarında tutmaları; sermaye piyasalarında gerçekleştirilen birçok alım-satım ve saklama, hizmet ve işlemlerinin, görünen yüzüdür. Kıymetli maden piyasaları, maden niteliğinde emtiaların ve bu emtialara ait sözleşmelerin alınıp satıldığı piyasalar olup burada başta altın olmak üzere gümüş, platin gibi madenler ile bu madenleri temsil eden sertifikalar işlem görürler. Bu piyasalarda genellikle spot işlemler yapılmakla birlikte vadeli işlemler de giderek yaygınlık kazanmaya başlamıştır. İşte altın bankacılığının dayanağı bu piyasalarda doğrudan faaliyet gösterebilme yetkinliğindedir.

Ülkemizde kıymetli maden borsalarının kurulması süreci SPK tarafından hazırlanan «Kıymetli Madenler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel Yönetmelik» ile 1993 tarihinde

başlatılmış; 1994 yılında İstanbul Altın Borsası Yönetmeliği ile Borsa'nın çalışma kural ve esasları belirlenmiş ve 1995 yılında İstanbul Altın Borsası (İAB); altının finansal piyasalara entegre edilmesi, kıymetli madenlere dayalı finansal araçların geliştirilmesi, kıymetli maden fiyatlarının dünya piyasalarındaki paralel olarak oluşması, işlem konusu olan ve ithal edilen altının uluslararası standartlarda olması gibi konularda işlevsel olmak üzere resmen faaliyete geçmiştir. 1999 yılından itibaren gümüş ve platin üzerine işlemlere de başlanmıştır. Borsa İstanbul A.Ş. bünyesinde kurulan "Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası" İAB'nın yerine, aynı işlemleri yürütülmeye başlanmıştır. 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri çerçevesinde İstanbul Altın Borsasının tüzel kişiliği sona erdirilmiş ve 2013 yılında "Borsa İstanbul A.Ş." bünyesine bir piyasa olarak katılmıştır. Günümüzde işlemler artık BİAŞ Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasında yapılmaktadır.

Altın Bankacılığı İşlemleri

Bankaların altın üzerine yapılandırılmış hizmetlerini aşağıdaki dört başlık altında açıklamak mümkündür:

Külçe (Gram ya da Cumhuriyet) Altın Alım Satımı

Ticari banka müşterileri, bankaya verdikleri talimatlar doğrultusunda, istedikleri zaman istedikleri miktarda altın alımı ya da hesaplarındaki altın mevcudundan altın satımı yapabilmektedirler. Her bankanın kendi strateji uygulaması çerçevesinde bir işlem alt limiti belirlenebilmektedir.

Bankalarca, BİST - Kıymetli Madenler ve Taşlar Piyasasından alınmış olan standart niteliklerdeki külçe altınlarla, genellikle 1 gramdan başlayan tutarlarda, kaydi olarak işlem yapılmaktadır. Müşterilere ait altınlar, genel olarak borsada (Takas ve Saklama Bankası A.Ş.) saklanmakta, ilke olarak müşterilere fiziksel teslimatı yapılmamaktadır. Ancak müşterinin isteği üzerine ve bankanın önceden duyurduğu birkaç günlük süre içinde altınlar müşterilere fiziksel olarak teslim edilebilmektedir. Bu işlem için de bankaya göre değişen (500 gr. ya da 5 kg. üzeri olmak gibi) bir alt limit söz konusudur. Altın teslimi ambalajlı ve sertifikalı olarak, belli yetkili şubeler aracılığı ile ve bankaca önceden duyurulmuş olan bir komisyon (altının o günkü değeri üzerinden % 0,5

gibi ya da her Kg. başına 400 Türk Lirası gibi bir işlem komisyonu) karşılığında yapılmaktadır. Gram altın alım-satım işlemleri, genellikle, bankaların tüm şubelerinden ve başta internet olmak üzere alternatif dağıtım kanallarından gerçekleştirilebilmektedir. Bazı bankalar, dünya altın standartlarına uygun 5, 10, 50 ve 100 gramlık külçe altınlar ya da cumhuriyet altınları hazırlayıp fiziksel teslim esasıyla satışa sunmaktadırlar. Bu altınların saflık oranları ve ağırlıkları verilen sertifikalarla ayrıca belgelenmektedir.

Yatırımcı müşteri açısından önemli olan bankanın altın alım ve satım için sunduğu fiyat kotasyonları ve dolayısıyla aradaki marjdır. Satın alınan altın bir süre sonra daha yüksek değerlere ulaşırsa satılmak istenecek ve gene aynı bankaya bir talimatla satmak en kolay yol olacaktır. Altın alım-satım fiyatları arasındaki makas ne kadar dar olursa müşteri açısından işlem etkinliği o ölçüde yüksek olacaktır.

Altın Mevduat Hesapları

Birikimlerini altında değerlendirmek ve güvenli bir biçimde altın yatırımı yapmak isteyen müşterilere bankalarca sunulan hizmetlerden bir diğeri de vadesiz ve vadeli altın tevdiat hesaplarıdır. Bu hesapların açılması için altın sahibi olmak gibi bir koşul bulunmamaktadır. İstenildiği kadar altın kayden alınarak hesap açılabilir. Altına endeksli hesaplarda açılabilir. Bazı bankalarca müşterilerin tüm takı, mücevher ve altın liralari belli gün ve saatlerde belli şubelerde bulundurulan uzman eksperler tarafından değerlendirilip gram bazında mevduata dönüştürülebilmektedir.

(Altın tevdiat hesapları konusunda kitabımızın mevduat bölümünde detaylı bilgi verildiğinden burada sadece konuyu bütünselleştirmek üzere özet verilmiştir.)

Altın Yatırım Fonları

Altın bankacılığının müşterilerine sunduğu bir başka yatırım ürünü de altın'a dayalı yatırım fonlarıdır. Altın ağırlıklı fonlar, 1.7.2014'den geçerli olmak üzere, yenilenmiş bulunan ilgili mevzuat uyarınca "Kıymetli Madenler Şemsiye Fonu" altında yer alan fonlardır. Bu tür fonların toplam değerinin en az %80'i devamlı olarak Borsada işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler ile kıymetli madenlere dayalı sermaye piyasası araçlarına yatırılmaktadır. Altın ağırlıklı fonların, Şemsiye Fon yerine; Endeks Fon olarak kurulmaları da mümkündür.

Ticari bankalarda bu fonlara yatırım yapılmakla, altın üzerine yatırım, en kolay ve sorunsuz biçimde gerçekleştirilmiş olmaktadır.

(Yatırım fonları konusunda kitabımızın Yatırım fonları bölümünde detaylı bilgi bulunmaktadır.)

Altın Üzerine Vadeli İşlem Sözleşmeleri

BİAŞ / Kıymetli Madenler Vadeli İşlem Ana Pazarında altın üzerine vadeli işlem sözleşmeleri yapılması için müşterilerini, acentesi oldukları aracı kurum ve yatırım bankalarına yönlendirerek aracılık edebilmektedirler.

(Vadeli işlem sözleşmeler, Türev Araçlar Üzerine İşlemler bölümünde detayla açıklanmıştır.)

dikkat

Bankalar aracılığıyla alınıp satılan külçe altının saflık derecesi genellikle 995/1000 gram standardında olmaktadır. Müşterilerin isteğine göre birkaç gramdan yüzlerce kilograma kadar alım satım yapılabilir. Ayrıca bir cumhuriyet / Ata tam altın dengi 6,44 gram, yarım altın dengi 3,22 gram ve çeyrek altın dengi 1,61 gram alım-satım işlemleri de yapılabilir.

Yaşamla İlişkilendir

ALTIN HESABI NEDİR? AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI NELERDİR?

Altın Hesabı nedir?

Altın hesabı, bankaların yatırımcıların altın tasarruflarını gerek fiziki gerekse altın birikimi oluşturmaları için açılan hesaba denir. Geleneksel yatırımcılar kadar küresel piyasaların da gözde yatırım modelleri arasında altın hesabı bulunmaktadır.

Altın hesabı nelerden oluşuyor?

Geleneksel yatırımcılar tasarruf olarak gördükleri ziynet eşyası, platin, gümüş, cumhuriyet, çeyrek gibi kuyum olarak kabul edilen işlenmiş altınlar da dahil olmak üzere her türlü ziynet ile “altın hesabı” açılabilir.

Altın hesapları nasıl açılıyor?

Bankalar genelde tüm şubelerinde her mesai saatinde her zaman altın eksperleri bulundurmuyorlar. Genelde bankanın altın eksperleri bankanın ilan ettiği gün, saat ve yerlerde altın hesabı açmak isteyen yatırımcıların altınlarına değer biçiyorlar. Altın hesabı yatırımcısının Bilezik, kolye, yüzük, cumhuriyet, çeyrek vs çeşitlerdeki altınlarının değerini belirleyerek karşılığı kadar bir altın hesabı oluşturuluyor. Altın hesabı sunan bankalar açtıkları altın hesabı için ayrıca faiz imkanı da sunuyorlar. Yatırımcı altın olarak birikimlerini saklarken altının toplam değeri üzerinden faiz geliri de elde ediyorlar.

Bankaların sundukları altın hesabı hizmetleri fiziki altın hesapları ile de sınırlı kalmıyor. Altının fiyat hareketlerine bağlı altın fon hesapları, altın birikim hesapları, altın tasarruf hesapları gibi çok çeşitlik gösteriyor. Sonuçta yatırımcının tercihlerine uygun olarak altın hesabı başlığı altında çeşitli modellerde altın hesapları açılıyor. Peki, altın hesapları avantajlı mı?

Altın hesabının avantajları neler?

Yatırımcılara altın tasarruflarını bankada açtıkları “altın hesabı” ile gram ve ayar cinsinden saklama imkanı sunan bankalar bu altın hesaplarına faiz geliri işletiyor. Böylece yatırımcı altın hesabında yastık altında sakladığı altın tasarrufunu altın hesabına yönlendirerek çalınma, ayar kaybı, yıpranma gibi risklere karşı koruma imkanı elde ederken aynı zamanda faiz geliri de elde edebiliyor. Tüm bunlara ek olarak altın tasarruflarını banka kasasında saklayan yatırımcılar kasa hizmet bedelini ödemekten kurtuluyor.

Altın hesabının dezavantajları neler?

Altın hesaplarının en büyük dezavantajı, altın fiyatlarında oluşan yüksek dalgalanmalarda yatırımcılar bankalardaki altın yatırımını bozdurmak istediğinde alım ve satış arasında ciddi farklar ödemek zorunda kalıyor. Alım ve satım arasındaki makas yatırımcının aleyhine açılıyor.

Altının tasarruflarını altın hesaplarında değerlendiren yatırımcıların en çok mağdur oldukları başka bir konu ise küresel piyasalarda oluşan yüksek volatilitede yatırım fırsatlarında aksiyon alamamaları. Yatırımcı altın hesabını bozdurmak veya yatırımını artırmak istediğinde altın hesabı sunan bankalar mesai dışında hizmet veremiyorlar. Dolayısıyla yatırımcı da altın fırsat ve risklerine karşı korunamıyor. İnternet üzerinden mesai saatleri dışında işlem imkanı veren bankalar ise alım ve satım fiyatları arasında ciddi fiyat farkı uyguluyorlar.

Yatırımcıyı zorlayan başka bir husus ise yatırımcı altın hesabına yatırım yapacağı veya hesabı bozduracağı zaman bankaya ulaşım esnasında çalınma, zaman kaybı, ulaşım gibi birçok riskle karşı karşıya kalabiliyor. Eğer altın hesabı fiziki altın üzerinden ise spot piyasada bozdurmak istediğinde fiyatlardaki farklılıklar gibi birçok sorun yaşanabilmektedir. Kısaca ani fiyat dalgalanmalarında hızlı eyleme geçemeyen yatırımcının alım ve satım fırsatlarını değerlendiremeyerek fırsat maliyetleri de artıyor.

Altın hesabında altın tasarruflarını değerlendiren yatırımcıların karşılaştıkları en büyük ve en ciddi sorun; alternatif getiri fırsatlarını kullanamamasıdır. Mesela, altın hesabı kullanan yatırımcı, altın fiyatları maliyetinin üstüne çıktığında gelir elde edebilmektedir. Aksi durumda ise zarar etmektedir. Yatırımcı kar elde edebilmek için genellikle zararına satış yapmamak adına beklemeyi tercih etmekte ve bu durumda zararı daha da artmaktadır. Dolayısıyla altın fiyatlarındaki düşüş altın hesap yatırımcısı için ciddi zarar hanesi oluşturabilir. Oysaki alternatif piyasalarda altın fiyatlarındaki düşüşten de gelir elde etmek mümkün. Bu piyasalara örnek olarak vadeli piyasaları ve Forex piyasasını örnek verebiliriz.

Kaynak: <https://www.gcmforex.com/egitim/makale-arsivi/altin-hesabi-nedir-avantajlar-ve-dezavantajlari-nelerdir/>

alan olabilir. Uluslararası para piyasalarında oluşan parite dalgalanmaları, ülke içinde enflasyonist süreç koşulları gibi çeşitli ekonomik nedenlerle yerel para birimleri değer kaybına uğrayabilmektedir. Bu durumda en doğru seçeneklerden biri de yabancı para yatırımları yapmaktır. Bankacılık sistemi sayesinde ya doğrudan yabancı paralara ulaşılabilir; ya da dövizli finansal araçlardan ve işlemlerden yararlanma yoluna gidilebilir.

Dövizli mevduat kapsamında bankalar, bu gereksinimleri karşılayan ürünler sunmaktadır.

(Döviz tevdiat hesapları konusunda kitabımızın mevduat bölümünde detaylı bilgi verildiğinden burada sadece konuyu bütünselleştirmek üzere özet verilmiştir.)

Bankaların kendi faaliyetleri kapsamında, döviz alım satımlarıyla kazanç sağlamaya yönelik arbitraj işlemleri gerçekleştirilebilir. Burada bankanın alım satım kurları arasındaki marj önem taşır. Bankalar Foreks piyasalarındaki kaldıraçlı işlemler için yetkili olmamakla birlikte VİOP'da döviz üzerine opsiyon işlemleri için müşterilerine aracılık edebilmektedirler.

Yabancı Para Ticari Senetler

Bankaların uluslararası para piyasalarında gerçekleştirebilecekleri en iyi yatırım faaliyetlerinden biri de vadeli dış ticaret işlemlerinde mal bedeli karşılığı olarak düzenlenmiş poliçelerin iştirasıdır. Koşulların iyi değerlendirilmesi durumunda bu dövizli poliçelerin alınıp satılmasıyla, çeşitli dövizler üzerinden kazanç sağlanabilir. Büyük müşterilerin servet yönetimi yapılırken bu işlem türünden onların portföyü için de yararlanılabilir.

Foreks Piyasalar

Kaldıraçlı işlemlerin başlıca örneği olması nedeniyle bankaların uygulamaya yetkili olmadığı bir işlem türü olmasına karşın, yeri gelmişken burada; foreks işlemler hakkında bilgi vermekte yarar vardır.

Günlük dilde kullanımı yaygınlaşmış ancak işlemleri henüz geniş kesimlere ulaşmamış olan foreks piyasalar (FX / Foreign Exchange); dövizlerin birbiri karşısında alınıp satıldığı piyasalardır. Ülkemizde piyasa olarak, henüz organize bir yapı kazanmamıştır. Zaten dünya genelinde de yaygın uygulama tezgah üstü piyasalardadır. Bu işlemler bir para birimi üzerinden bir diğerine karşı yatırım yapmak niteliğindeki işlemlerdir. Bu işlemlerde hep iki farklı döviz ve aralarındaki parite vardır; bu dövizlerden biri alındığında öteki satılmış olur. Örneğin, Euro /USD paritesinde alım yapıldığında; Euro alınmış ve USD satılmış olur. EUR/USD döviz paritesi 1.35 ise bu 1 Euro'nun 1.35 USD bedelinde olduğu anlamına gelir. Amaç ucuzdan alıp pahalıya satmaktır.

Foreks piyasalarındaki işlemlerde kaldıraç söz konusudur. Bu sayada yatırılan para tutarının çok üstünde işlemler sözleşmeye bağlanmaktadır.

1 ABD Doları= 3 TRL ise, örneğin 15.000 TRL ile yaklaşık olarak 5.000 dolar alınabilir. Dolar 4 TRL'ye çıktığında varlık; 20.000 TRL düzeyine çıkmış olur; 5.000TRL kazanılmış olur.

1/50 oranında kaldıraçlı bir foreks işleminde ise: 15.000 TRL karşılığında 750.000 TRL'lık işlem yapılabilir; 250.000 USD tutarında bir sözleşme yapılır ve parite yükseldiğinde (1USD = 4 TRL) bu kez 5.000 TRL değil, 50 katı, 250.000 TRL kazanç elde edilmiş olur.

Bu tür işlemlerde gerçekleşme, doğal olarak, tam tersine zarar yönünde de olabilir.

Bankalarda Türev Araç İşlemleri; VİOP Aracılık Hizmetleri

Bankalar gerekli koşulları gerçekleştirerek yetkilendirilmek suretiyle Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasasında doğrudan işlem yapmaya yetkili olup müşterilerine bu piyasanın olanakları çerçevesinde istenen hizmetleri verebilmektedirler. Türev araçlarının alım satımına aracılık faaliyeti; ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri dahil her türlü türev araçların aracı sıfatıyla ve ticari amaçla alım satımını ifade etmektedir. Bu işlemlere aracılık yapacak banka ve kurumların özel yetki belgesi almaları; dolayısıyla belli koşulları yerine getirmiş olmaları gerekmektedir.

Türev araçların alım satımına aracılık faaliyetinin yürütülmesi için yeterli mekân, teknik donanım ve organizasyonun sağlanmış, hizmet birimlerinin ve iç kontrol sisteminin kurulmuş, personelin buna uygun görev tanımları ile yetki ve sorumluluklarının belirlenmiş, muhasebe kayıt, bilgi ve belge sistemi ile düzenli iş akışı ve haberleşmeyi sağlayacak organizasyon ve teknik donanımın sağlanmış, türev araçlara ilişkin risk ölçüm mekanizmasının oluşturulmuş, günlük olarak türev araçlarla ilgili piyasa fiyatlarını dikkate alarak müşteri bazında oluşan riskleri kontrol edebilecek, gerekli teminatları hesaplayabilecek, ortaya çıkan risklere karşı müşterilerin uyarılmasını sağlayacak bilgisayar sisteminin oluşturulmuş olması yasal zorunluluktur.

Türev araçların alım satımına aracılık yetki belgesi almış aracı kuruluşlar yurt dışı piyasalarda işlem gören türev araçların alım satımı için de aracılık faaliyetinde bulunabilmektedirler.

Türev araçlarla ilgili herhangi bir işlem gerçekleştirilmeden ve sözleşme imzalamadan önce müşterilere, söz konusu işlemlerin risklerini belirten bir açık-

lama yapılması zorunludur. Bu açıklamaları yapmak üzere içeriği SPK tarafından belirlenmiş olan "türev araçlar risk bildirim formu"nu kullanırlar.

Türev araçlara ilişkin müşterilerden gelen emirlerin doğrudan ya da temsilci sıfatıyla kabul edilmesi, bu emirlerin başka kişi ya da kuruluşlara yönlendirilmesi, bu amaçla işyeri açılması, sözleşme yapılması ve sözleşme yapılmasına aracı olunması, yapılan işlemlerle ilgili tahsilat ya da ödemelerde bulunulması türev araçların alım satımına aracılık uygulaması olarak kabul edilmektedir.

Bilindiği ve yukarıda sayıldığı gibi, özel emirler dışında, VİOP Ana Pazarında işlemler, farklılaşan dayanak varlıklarına göre, dokuz ayrı ana pazarda gerçekleştirilmektedir: Döviz Vadeli İşlem Ana Pazarı, Döviz Opsiyon Ana Pazarı, Elektrik Vadeli İşlem Ana Pazarı, Emtia Vadeli İşlem Ana Pazarı, Endeks Opsiyon Ana Pazarı, Endeks Vadeli İşlem Ana Pazarı, Kıymetli Madenler Vadeli İşlem Ana Pazarı, Pay Opsiyon Ana Pazarı, Pay Vadeli İşlem Ana Pazarı.

Bu pazarlarda işlem yapan borsa üyesi yatırım kurumları; "takas üyesi" olan ve olmayan kurumlar diye ikiye ayrılmaktadır. Takas üyeleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerine ilişkin işlemleri yerine getirmeyi, teyit etmeyi ve sona erdirmeyi Takas Merkezine karşı taahhüt eden kuruluşlardır. Bankalar müşterilerinin kaldıraçlı işlemlerini bu borsa üyeleri aracılığıyla yetkileri kapsamında gerçekleştirmektedir.

Vadeli İşlem Piyasalarının Yararları

Vadeli işlem piyasalarında işlemler farklı amaçlarla yapılmakta ve bu amaçlar doğrultusunda yarar sağlanmaktadır. Şöyle ki:

- Korunma Amaçlı İşlemler (Hedge İşlemleri):* Portföylerini, fiyat riskinden korunmak isteyen yatırımcıların gelecekteki fiyatı sabitlemek amacıyla yaptıkları işlemlerdir.

- b. *Spekülasyon Amaçlı İşlemler*: Fiyat hareketlerinden kazanç sağlamak üzere risk alınması işlemidir.
- c. *Arbitraj Amaçlı İşlemler*: Aynı vadeli sözleşmelerin işlem gördüğü farklı piyasalar arasındaki fiyat farklılıklarından ya da spot piyasa ile vadeli piyasa arasındaki fiyat farklılıklarından faydalanarak kar elde etmek amacıyla yapılan işlemlerdir. Aynı anda bir piyasada alım, diğer piyasada satım sözleşmesi yapıldığından açık pozisyon söz konusu olmamakta; herhangi bir risk alınmamaktadır.

Türev Ürünler

Türev ürünler, bir başka finansal varlığa dayanan ve dolayısıyla piyasa fiyatı bu ürünün fiyatına bağlı olarak değişen ürünlerdir. Portföyün varlık yapısı (pozisyon) bu kaldıraçlı ürünlerle dengelenerek risklere karşı korunma sağlanabilmektedir. Risklerden korunmanın dışında doğrudan spekülasyon ve arbitraj gibi amaçlara uygun biçimde geliştirilmişlerdir. Başlıca türev ürünler şunlardır:

Türev ürünlerin işlem gördüğü piyasalara genel olarak, türev piyasalar denilmekte; VİOP gibi organize piyasaların yanı sıra organize olmayan (tezgah üstü) piyasalarda da işlem konusu olabilmektedirler. Türev piyasalar; ilerdeki bir tarihte teslimatı ya da nakit uzlaşması yapılmak üzere herhangi bir emtianın ya da finansal aracın, bugünden alım satımının yapıldığı piyasalardır.

Türev ürünlerin hepsi için organize bir piyasanın bulunması gerekmemekte, taraflar arasında özel olarak gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin; takas (swap), alivire işlem (forward) ve hatta opsiyon sözleşmeleri taraflar arasında özel olarak yapılabilir. Nitekim VİOP'da sadece futures ve opsiyon işlemleri yapılmaktadır. Swap ve Forward sözleşmeleri daha çok tezgah üstü piyasa işlemleridir.

Vadeli işlem piyasaları olarak ta anılan türev piyasalarda işlem gören sözleşmeler spot piyasa işlemlerine göre yüksek kaldıraçlı olmaları yani belli bir teminat yatırılıp; bu teminatın birkaç katı işlem yapılabilmesi nedeniyle biraz karmaşık ve yüksek risk derecesindedir. Bu nedenle profesyonel yatırımcılara yönelik ürünlerdir. Özellikle küçük yatırımcıların türev ürünlerle ilgili işlem yapmaları risklidir.

Sabit kurlara dayanan para (Bretton Woods) sistemlerinin çöküşü ve küreselleşmenin genişleme sürecinden itibaren emtia fiyatlarında, pay senedi fiyatlarında, faiz oranlarında ve döviz kurlarında ortaya çıkan büyük dalgalanmalar, finansal piyasalarda; fiyat, faiz ve kur riskleri doğurmaya başlamış olup bu risklerden korunma yöntemleri arasında bir takım türev ürünler ve finansal mühendislik araçları geliştirilmiştir. İşte VİOP'da işlem gören türev ürünler bunların önde gelen örnekleridir.

Takas (Swap) Sözleşmeleri

Swap'ın kelime anlamı; değiştirmek, takas etmektir. Swap sözleşmesi ile iki tarafın belli ödeme akımları (Döviz, Faiz, Emtia, Pay Senedi vb.) karşılaştırılan belirli koşullar altında, belirli bir zaman süresi için karşılıklı olarak değiştirilmektedir. Bu işlem değişime konu nakit akışlarının yapısına göre türlere ayrılmakta; para swapı, faiz swapı, mal swapı, pay senedi swapı gibi farklı adlarla anılmaktadır. Swap işlemleri genellikle tezgah üstü piyasalarda, iki taraf arasında özel olarak yapılmaktadır. Başlangıçta, merkez bankaları arasında yapılmaya başlayan swap sözleşmeleri, ticari bankalar, çokuluslu işletmeler ve kamu kurumlarının katılımıyla yaygın bir risk yönetim aracı durumuna gelmiştir. Bankalarla daha çok kurumsal müşteriler arasında, yaygın olarak para ve faiz swapları yapılmaktadır:

- **Döviz Swapı**

Tarafların önceden anlaştıkları oran ve koşullarda, belirli iki farklı döviz tutarını işlemin yapıldığı tarihte takas ettikleri; işlemin vade tarihinde ilgili para birimlerini anlaştıkları oran ve şartlarda geri takas ettikleri işlemdir.

Döviz Swap işlemleri yapıldığı gün itibarıyla, tarafları ilgili işlem tarihi ve vade için bağlayıcı bir anlaşma niteliği taşır. Nakit akışı, vade başında ve vadede gerçekleşir. Belli bir süre için bilanço dengesini kur risklerine karşı korumaya yönelik bir türev ürünüdür.

- **Faiz Swapı**

Tarafların varlık ya da yükümlülükleri arasında yer alan kredilerin olası faiz dalgalanmalarından kaynaklanacak faiz riskine karşı gerçekleştirilen, bilanço yapılarını koruma amacıyla yapılan sözleşmelerdir. Faize esas olan tutara dayalı olarak; sabit faizden değişken faize, değişken faizden sabit faize, sabit faizden sabit faize, değişken faizden değişken faize yönelik olarak karşılıklı faiz değişimlerinin yapıldığı; istendiğinde anapara değişimini de konu alabilen bir tezgâh üstü türev ürünüdür.

Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri, opsiyonu alan tarafa belirli bir vadede ya da belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki bir sermaye piyasası aracını, bir malı, bir kıymetli madeni, bir döviz bir ekonomik ya da finansal göstergiyi (endeksi), alma ya da satma hakkı veren; satan tarafı ise yükümlü kılan sözleşmelerdir. Müşteri ya da banka opsiyonu alan ya da satan taraf olabilir.

Opsiyon sözleşmesi, alıcı taraf açısından bir hak sağlamakta, buna karşılık satıcı tarafı, bu hakkı satan taraf olarak yükümlülük altına sokmaktadır. Alıcı taraf, opsiyon sözleşmesiyle tanınan hakkı satın alırken bir "opsiyon primi" ödemektedir.

Opsiyon işleminde, "Opsiyonu Alan Taraf" ve "Opsiyonu Satan Taraf" olmak üzere iki taraf vardır:

- Opsiyonu alan taraf, opsiyon primini ödeyerek bir hak satın alırken, sözleşmede belirtilen vade tarihinde bu hakkını kullanabilir. Opsiyon alan tarafın maksimum kaybı ödediği primle sınırlıdır.
- Opsiyon satan taraf, opsiyon alan tarafın hakkını kullanması durumunda yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır. Opsiyon satan tarafın maksimum kazancı, aldığı prim ile sınırlıdır.

Opsiyon sözleşmeleri sahibine verdiği hak açısından alım opsiyonu ve satım opsiyonu olarak ikiye ayrılır:

- *Alım Opsiyonları(Call Options)*;opsiyonu alan tarafa, sözleşmeye konu mal veya kıymeti önceden belirlenmiş bir fiyattan (kullanım fiyatı), satın alma hakkını sağlayan opsiyonlardır.
- *Satım Opsiyonları(Put Options)*;opsiyonu alan tarafa, sözleşmeye konu mal veya kıymeti, önceden belirlenmiş bir fiyattan (kullanım fiyatı) satma hakkını veren opsiyonlardır.

Opsiyonlar kullanım süreleri açısından Avrupa ve Amerikan opsiyonu olarak ikiye ayrılır:

- *Avrupa Tipi Opsiyonlar*; opsiyonu alan tarafın, sözleşmeye konusu mal ya da değeri satın alma ya da satma hakkını sadece vade sonunda kullanmasını sağlayan opsiyonlardır.
- *Amerikan Tipi Opsiyonlar*; opsiyon alan tarafa vade sonuna kadar istediği zaman hakkını kullanma imkanını sağlayan opsiyonlardır.

Forward (Alivre İşlem) Sözleşmeleri

Forward sözleşmesi, belli bir varlığın ileri bir tarihte, baştan üzerinde anlaşılmış bir fiyattan satılması anlaşmasıdır. Sözleşmenin koşulları (fiyat, miktar, kalite, vade ve yer) alıcı ile satıcı tarafından karşılıklı belirlenmektedir. Tarafların gelecekte almak ya da satmak istedikleri bir varlığın fiyat değişimleri nedeniyle oluşabilecek riskten korunmak için çözüm olarak gördükleri sözleşmelerdir. Bugünden, gelecekteki fiyatı (örneğin; kuru) sabitlemek demektir. Süre bitince taraflar varlığın teslimini yapabilecekleri gibi piyasa fiyatı ile sözleşme fiyatı arasındaki farkı birbirlerine ödeme yoluna da gidebilirler.

Finansal kuruluşlar, bankalar ve müşterileri büyük firmalar arasında genellikle döviz ve finansal varlıklar üzerine sözleşmeler yapılmaktadır.

Taraflar arasında serbestçe yapıldığı için karşılıklı güven gerektirir. Taraflardan birinin yükümlülüğünü yerine getirmeme riski, garanti altına alınmış değildir. Sözleşmede özel bir hüküm yoksa bir başkasına devredilemez. Devir koşulları sağlanmış olsa bile her sözleşme kendine özgü hükümler taşıdığından ve standart olmadığından devri kolay değildir.

Ayrıca forward sözleşmeler diğer piyasa katılımcılarının bilgisine açık olmadığından geleceğe yönelik fiyatlar için referans özelliği taşımazlar.

Vadeli İşlem (Futures) Sözleşmeleri

Vadeli işlem (Futures) sözleşmeleri, sözleşmenin taraflarına ilerdeki belirli bir tarihte, üzerinde anlaşılan fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir ürün (pamuk, buğday gibi), bir menkul değer (pay senedi, tahvil gibi), bir yabancı para (dolar, euro gibi), bir kıymetli maden (altın, bakır, platin gibi) ya da bir finansal gösterge (borsadaki belli bir pay senedi endeksi gibi) üzerine düzenlenen satma-satınalma sözleşmeleridir.

Futures sözleşmelerinin en önemli özelliği organize piyasalarda belli esaslar ve standartlar kapsamında yapılmasıdır. Benzer nitelikteki Forward sözleşmeleri ise fiyat, miktar ve vade gibi unsurlar açısından standart özellik taşıyamamakta, taraflarca serbestçe belirlenmektedir. Forward sözleşmelerinin daha esnek bir özelliğe sahip olmasına karşılık, takas garantisi olmadığı için kredi riski vardır.

Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Özellikleri:

VİOP'da işlem görecektir sözleşmeler, türlerine göre biraz farklılaşmakla birlikte aşağıdaki asgari unsurları içermek zorundadırlar:

- Dayanak varlık,
- Sözleşmenin türü (sözleşmenin vadeli işlem, opsiyon ya da hangi türev araçlara ilişkin olduğu),
- Sözleşmenin büyüklüğü (sözleşmeye konu olan dayanak varlığın miktarı),
- Sözleşmenin vadesi (nakdi uzlaşmasının ya da fiziksel teslimatının yapılacağı zaman),
- Uzlaşma biçimi (sözleşme vadesinde dayanak varlık bazında, uzlaşmanın fiziksel teslimat ya da nakdi uzlaşma yöntemlerinden hangisiyle yapılacağı),
- Uzlaşma fiyatının belirlenme biçimi (hesapların güncelleştirilmesinde ve nakdi uzlaşmada kullanılacak fiyatın nasıl saptanacağı),
- Son işlem günü,
- Teslim tarihi,
- Günlük fiyat hareket limitleri (sözleşmenin fiyatının bir gün içerisinde hareket edebileceği oran ya da mutlak tutar olarak belirlenmiş en düşük ve en yüksek değerler),

- Kullanım fiyatı (opsiyon sözleşmelerinde, dayanak varlığın vadeye kadar ya da vade bitiminde alım ya da satımının yapılabilmesi için fiyat),
- Asgari teminat oran ve tutarları (sözleşmelerde bir pozisyon açmak ve sürdürmek için taraflardan talep edilecek işlem teminat oran ve tutarları),
- Opsiyon tipi (Opsiyon sözleşmesinde, opsiyon sözleşmesi ile tanınan hakkın sadece vade sonunda mı yoksa vade sonu dahil olmak üzere vade sonuna kadar herhangi bir tarihte mi kullanılabilmesi).

Sözleşme Teminatları ve Kaldıraç:

VİOP'da, Vadeli İşlem (Futures) sözleşmeleri için sözleşme büyüklüğü ile ilişkilendirilerek saptanmış olan bir teminatın yatırılması gerekmektedir. Buna "Başlangıç teminatı" denilmekte olup, pozisyon açılırken, yatırılması zorunlu olan tutardır. Borsadaki olumsuz gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan kayıpların bu teminatı aşındırması durumunda ek teminat yatırılması gerekir. Başlangıç teminatının %25'inin kaybedilmesi durumunda yatırımcının ilgili teminatı tekrar eski düzeyine çıkarması söz konusu olacaktır. Buna da "Sürdürme teminatı" denilmekte olup, piyasadaki günlük fiyat hareketleri karşısında güncelleştirilen teminat tutarlarının ve teminat olarak bulundurulması gereken varlık kompozisyonunun korunması gereken alt düzeyidir. Kar edilmesi durumunda ise biriken paralar istendiğinde çekilir.

Türev piyasalarda, Vadeli işlem sözleşmeleri, kaldıraçlı işlemlerin gerçekleştirildiği alandır. Vadeli işlem sözleşmeleriyle yatırılan teminatın çok üstünde; dayanak varlığa göre değişmekle birlikte, teminat tutarının 10 katını aşan oranlarda ki sözleşmelere taraf olmaya (işlem yapmaya) olanak veren bir kaldıraç sistemi vardır. Spot piyasalardaki işlemlere göre çok daha düşük tutardaki bir sermayenin başlangıç teminatı olarak yatırılmasıyla, taraf olunan sözleşmeler çok yüksek tutarlı sözleşmelere taraf olmayı sağlayabilmektedir. Böylece dayanak varlığın değer artışından ya da düşüşünden kaldıraç oranı kadar fazla etkilenilir. Böylece spot piyasalara göre çok iyi bir getiri elde edilmesi mümkündür. Yüksek getiri olanağı sağlayan bu kaldıraç etkisi; piyasa koşullarının alınan pozisyonun tersine gelişmesi durumunda, hiç istenmeyen biçimde yüksek bir risk kaynağına dönüşebilir. Vadeli işlem

sözleşmelerindeki kâr ve zarar, teminat karşılığı yapılan ve teminatın on katına kadar çıkabilen sözleşme büyüklüğü (pozisyon tutarı) üzerinden hesaplanacaktır. Oluşan zararlar yatırılan nakit teminattan düşülür; karlar eklenir.

Finansal piyasalarda kaldıraç konusunun yaygın örneklerinden biri borsa endeksleri üzerine yapılan sözleşmelerdir.

Kaldıraçlı İşlemlere Örnek

BİST 30 endeks sözleşmesi 80,000'den işlem görmekte iken piyasanın yükseleceği beklentisiyle alım (uzun pozisyon) işlemi yapan bir yatırımcının karşılaşılabileceği olasılıklara bakabiliriz. 80.000 Türk Lirası değerindeki bir alım (ya da satım) sözleşmesine taraf olmak için 750 TL nakit teminat yatırılması yeterli olacaktır. Teminat oranları, borsa tarafından belirlemekte olup zaman zaman değiştirilebilmektedir. Yatırılan paranın 10 katını aşan bir varlığın fiyat hareketi için taraf olunabilmektedir. Piyasa gerçekten de beklenti doğrultusunda yükselerek, BIST 30 endeks sözleşmesinin fiyatının 90.000 olması durumunda sağlanan kazanç:

$90,000 - 80,000 / 10 = 1000$ TRL olacaktır.

Beklenti dışı bir gelişme ile piyasanın düşmesi sonucunda BİST 30 endeks sözleşmesi 80.000'den 70.000'e düşerse; yaklaşık olarak aynı tutarda ve aynı yüksek oranda bir zarar; aynı hızla gerçekleştirilmiş olacaktır.

Bankalarca Borçlanma Araçları Alım-Satımı Hizmetleri

Borçlanma araçları; tahviller, bonolar, menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları, kira sertifikaları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından çıkarılmış likidite senetleri ile Borsa Yönetim Kurulu tarafından işlem görmesine karar verilen diğer sermaye piyasası araçlarıdır. Bunlar döviz cinsinden de çıkarılmış olabilir. Bu kadar çok çeşitlenmiş olmasının karşın borçlanma aracı olarak ilk akla gelenler kamu tahvil ve bonolarıdır. Tahvil ve bonolar, borçlanma senetleridir. Elinde bulundurana alacak hakkı veren; faiz geliri ve piyasa faizlerindeki dalgalanmalara göre sermaye kazancı (ya da kaybı) getiren sabit getirili menkul değerlerdir. Vade sonuna kadar elde tutulmaları durumunda, anapara önceden belirlenen faiz oranını ile birlikte geri döner. İkinci el piyasada vadeden önce her an alınıp satılabilirler.

Borçlanma araçlarının alım satımı BİAŞ / Borçlanma Araçları Piyasası'ndaki belli pazarlarda (Kesin Alım Satım Pazarı, Nitelikli Yatırımcıya İhraç Pazarı ve Uluslararası Tahvil Pazarı) yapılmakta; bankalar burarda müşterileri talimatlarını gerçekleştirerek doğrudan hizmet vermektedirler. BİAŞ / Borçlanma Araçları Piyasası'nda; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Borsa Üyeleri ve Sermaye Piyasası Kurulu'ndan yetki belgesi almak koşuluyla "Bankalar" doğrudan işlem yapabilmektedirler. Türk Lirası ve döviz ödemeli olarak çıkarılmış tüm borçlanma araçları, kesin alım-satım için Borçlanma Araçları Piyasası'ndaki yedi ayrı pazardan başlıca üçünde (Kesin Alım Satım Pazarı, Nitelikli Yatırımcıya İhraç Pazarı, Uluslararası Tahvil Pazarı) işlem görmektedir.

Organize piyasalar sayesinde sabit getirili menkul kıymetler (Borçlanma Senetleri / Para Senetleri) piyasasının ikinci el işlemleri yaygınlık kazanmakta, piyasaya ulaşım kolaylaşmakta, işlem maliyetleri düşmekte ve takas güvencesi sağlanmaktadır. BİAŞ / Borçlanma Araçları Piyasası, "Tahvil ve Bono Piyasası" olarak, sabit getirili menkul değerlerin reket ortamında, doğru olarak fiyatlandırılmasını ve istendiğinde nakde dönüştürülebilmesini sağlamak amacıyla 1991 yılında kurulmuştur.

Bankalar BİAŞ pazarlarına gitmeden, eğer menkul değer cüzdanlarında yeterli ölçüde bulunmaktaysa kendi portföylerini değerlendirerek müşterilerine hizmet verebilmekte; alım satım işlemleri yapabilmektedirler.

dikkat

Borçlanma Araçları / Kesin Alım Satım Pazarında Borsa üyesi kuruluşlar ve ticari bankaların yanı sıra TCMB de işlem yapmaktadır. Piyasadaki para hacminin ayarlanması açısından gerekli para politikası uygulaması böylece gerçekleştirilmektedir.

Borçlanma Aracı Çeşitleri

BİAŞ / Borçlanma Araçları Piyasasında işlem konusu olan finansal araçlar şunlardır:

a. Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)

Devlet İç Borçlanma Senetleri, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yurt içi piyasada ihraç edilen borçlanma senetleridir. Senet sahipleri kupon ödeme tarihlerinde faiz ve vade sonunda anapara-larını alırlar.

Bir yıl ve daha uzun vadeli DİBS'ler "Devlet Tahvili"; Bir yıldan kısa vadeli DİBS'ler ise "Hazine Bonosu" olarak adlandırılmaktadır.

DİBS'ler vadeleri boyunca ikincil piyasalarda işlem görmekte; alınıp satılabilmektedir. Bu senetler, çıkarılma yöntemlerine, para birimine, faiz ödeme yöntemine (iskontolu, kuponlu) göre sınıflandırılabilir.

b. Likidite Senetleri

TCMB tarafından, piyasadaki likiditenin düzenlenmesi ve açık piyasa işlemlerinin etkinliğini artırmak amacıyla çıkarılan para politikası aracı olan menkul kıymet niteliğindeki senetlerdir. TCMB tarafından 91 günü aşmayan vadelerde, iskontolu olarak çıkarılırlar.

c. Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS)

Hazine tarafından çıkarılan, geliri Kamu Ortaklığı Fonu'na aktarılmak üzere satılan köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanlarının gelirlerine gerçek ve tüzel kişilerin ortaklık hakkına sahip olmasını sağlayan senetlerdir. Gelir ortaklığı senetleri hukuksal statüsü itibarıyla adındaki "ortaklık" deyimine karşın, değişken faizli bir tahvil özelliği taşımaktadır.

ç. Gelire Endeksli Senetler (GES)

Yurtiçi birikimlerin artırılması, yatırımcı tabanının genişletilmesi gibi amaçlarla 2009 yılından bu yana çıkarılmaya başlanmış olan Gelire Endeksli Senetlerin getirileri; Kamu İktisadi Teşebbüsü statüsündeki Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Devlet Hava Meydanları İşletmeleri (DHİM) ve Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'nden (KIYEM) bütçeye aktarılan hasılat paylarına endekslenmiştir.

Bu senetlerde, ayrıca; "asgari kupon ödeme garantisi" ve "azami getiri tutarı" uygulamaları vardır. Bu sayede yatırımcının gelir payındaki belirsizlik ve olumsuzluklar önlenmiş olmaktadır.

Senet getirilerine ilişkin ödemelerin hesaplanmasında TPAO, DMO, DHİM ve KIYEM tarafından bütçeye aktarılan üç aylık ve altı aylık hasılat paylarının toplamı esas alınmaktadır. Gerçekleşen gelir tahsilatının Bütçe'de açıklanan azami tutarların üzerlerinde olması durumunda yatırımcılara söz konusu azami tutar karşılıkları esas alınarak ödeme yapılmaktadır.

d. Banka Bonoları

Bankalarca, kaynak temin etmek amacıyla belli kurallar çerçevesinde borçlu sıfatıyla çıkarılan menkul değerlerdir. İskonto esası ile satılmakta; iskonto oranları çıkaran bankalar tarafından serbestçe belirlenmektedir. Banka bonolarının vadeleri, eğer halka arz edilmek üzere çıkarılıyorsa 60 günden az, 1 yıldan fazla; eğer belli nitelikli yatırımcılara tahsisli olarak satılacaksa 15 günden az, 1 yıldan fazla olamaz.

e. Özel Sektör Tahvilleri

Anonim şirketler tarafından 1 yıldan uzun vadeli olarak çıkarılan edilen borçlanma senetleri "özel sektör tahvili" olarak adlandırılmaktadır. Vadeleri en az 1 yıl olmak koşulu ile serbestçe belirlenebilmekte; sabit ya da değişken faizli olarak çıkarılabilmektedirler. Genellikle birkaç aracı kuruluştan oluşan bir konsorsiyum aracılığıyla satışa sunulurlar.

Tahvil yatırımcısı, tahvili çıkaran şirketin uzun vadeli alacaklısıdır. Bu şirketin kar-zarar riskine katılmaz, şirket zarar etse de günü gelince belli miktardaki anapara ve faizini alır.

f. Finansman Bonoları

Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemeleri çerçevesinde, işletmelerin kısa vadeli borç temin etmek amacıyla, iskontolu olarak çıkarılan borçlanma senetleridir. Finansman bonolarının vadesi 1 yılda fazla olmamakta; vadesine uygun oranlarla iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılmaktadır.

g. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK)

Varlık finansman fonu oluşturmaya yetkili kuruluşlar (bankalar, finansal kiralama şirketleri, finansman şirketleri, ipotek finansmanı kuruluşları ve aracı kurumlar) tarafından, oluşturacakları fon aracılığıyla ve fon portföyündeki varlıklar karşılığında çıkarılan borçlanma senetleridir. Nitelikli yatırımcılara tahsisli olarak satılabileceği gibi, halka arz edilmek suretiyle de satılabilirler.

Varlık finansman fonları, VDMK karşılığında toplanan paralarla ve VDMK sahipleri hesabına oluşturulan bir mal varlıklarıdır. Süreli ya da süresiz olarak kurulabilmektedir. Tüzel kişilikleri yoktur. Varlık Finansman Fonlarının portföylerine; ipotekli konut kredileri dışında kalan tüketici kredileri ile ipotekli krediler, motorlu kara taşıtları için verilen krediler, proje finansmanı ve kurumsal krediler, finansal kiralama sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklar ile TOKİ gayrimenkul satışlarından kaynaklanan alacaklar devralınabilmekte ve bu alacaklar karşılığında VDMK çıkarılabilmektedir.

ğ. Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler

Varlık teminatlı menkul kıymetler; bankalar, finansman şirketleri ve finansal kiralamaya yetkili kuruluşlar, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, kendi kuruluş yasalarınca menkul değer çıkarmaya yetkili kamu kurumlarınca bilançolarında yer alan varlıkların teminat gösterilmesi suretiyle çıkarılan borçlanma senetleridir.

Varlık teminatlı menkul kıymetler; tüketici kredileri, ticari krediler, finansal ve operasyonel kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar, ihracat işlemlerinden doğan alacaklar, bankalar tarafından esnaf ve sanatkarlarla küçük işletmelere açılan ihtisas kredilerinden doğacak alacaklar, gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföylerindeki gayrimenkullerin satışlarından ya da satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklar, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın gayrimenkul satışlarından kaynaklanan alacaklar, ikame varlıklar, bankalar dışındaki, mal ve hizmet üretimi faaliyetlerinde bulunan anonim ortaklıklar ile özelleştirme kapsamına alınanlar dahil tüm Kamu İktisadi Teşebbüslerinin müşterilerine yaptıkları vadeli satışlardan doğan senede bağlanmış alacakların teminatı altında çıkarılabilmektedir.

h. Kira Sertifikaları (Sukuk)

Kira sertifikası, Varlık Kiralama Şirketleri tarafından belli bir dayanak varlık ya da hak üzerine kurulu olarak çıkarılan ve sahiplerine bu varlık ya da haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında yararlanmalarını sağlayan menkul değerlerdir.

Sukuk "Sat ve Kirala / Sell and Hire" esasına dayanarak türetilen bir finansal araçtır. Dayanak varlıklar; mülkiyet hakları, yönetim sözleşmeleri, alım-satım hakları, ortaklık hakları ve eser sözleşmeleri olabilmektedir. Varlık kiralama şirketi, kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumudur.

Borçlanma Araçları Piyasası / Uluslararası Tahvil Pazarı

Uluslararası Tahvil Pazarı'nda Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi tarafından çıkarılmış ve Borsa kotuna alınmış bulunan dış borçlanma araçları; Eurotahviller /Eurobondlar ile SPK tarafından kayda alınan ve BİST tarafından kote edilmiş olan tahvil ve bono niteliğindeki yabancı borçlanma senetleri işlem görmektedir.

Eurotahviller /Eurobondlar, yabancı ülkelerden kaynak sağlamaya yönelik uzun vadeli dış borçlanma araçlarıdır. Devletlerin ve şirketlerin finansman sağlamak üzere kendi ulusal para birimi dışındaki bir para birimi üzerinden çıkarılıp bir banka ya da bir konsorsyum aracılığı ile birden fazla ülkede satışa sunulan, genellikle USD ve EUR üzerinden; 4-30 yıl arası değişen uzun vadelerle çıkarılan tahvillerdir. Eurotahvillere sunuldukları piyasalara göre özel adlar verilmekte, örneğin ABD piyasasına sunulduğunda "Yankee", İngiltere piyasasına sunulduğunda "Bulldog", Japon piyasasına sunulduğunda ise "Samurai" adını almaktadır.

Bu pazar, menkul değerler üzerindeki ticaretin uluslararası boyutta gerçekleştirilmesi amacıyla Türk ve yabancı yatırımcılara yönelik olarak kurulmuştur. Alım-satım emirleri döviz cinsi üzerinden verilmekte ve tüm ödemeler içinde işlem yapılan döviz kullanılmaktadır. Eurotahvil alım satım işlemleri bir iş günü ile on beş gün arasında değişen valörle yapılabilir.

dikkat

Birikimlerini dövizde değerlendirmek isteyen ve uzun vadeli yatırım tercih eden yatırımcılar için de uygun bir yatırım aracı olan Eurotahviller, uzun vadeli olarak çıkarılmalarına karşın ikincil piyasalarda vade sonunu beklemeden de istendiğinde nakde çevrilebilmektedirler.

Bankalarda Repo ve Ters Repo Hizmetleri

Repo, geri satın alma anlaşması anlamına gelen "Repurchasing Agreement" deyiminin kısaltması olarak bankacılık diline girmiş ve uygulama alanı oldukça genişlemiştir. Batıda uzun bir tarihi geçmişe sahip olan repo işlemleri, ülkemizde 1990'lı yıllarda başlamıştır.

✓ Repo, genellikle sabit getirili menkul değerlerin belirli bir tarihte, bugünden belirlenmiş bir fiyatla geri alınacağı taahhüdü ile satım işlemidir. Öte yandan sabit getirili menkul değerlerin, geri satmak taahhüdü ile alım işlemi ise ters repo olarak adlandırılır.

Repo işleminde ilgili senetlerin mülkiyeti alıcıya geçer ve çerçeve anlaşmasında aksine bir hüküm yoksa getirileri de alıcıya ait olur. Repo ve ters repo işlemleri, taraflar arasında işlemin genel esaslarını düzenleyen bir çerçeve anlaşmasına dayanılarak yapılmaktadır. Repo konusu olan senetler alıcı tarafa fiziksel olarak teslim edilmemekte, yerine bir “saklama makbuzu” verilmektedir. Repo ve ters repo işlemlerinin vadesi, ilgili senedin itfa tarihini geçmemek üzere serbestçe belirlenebilir. Borsada gerçekleştirilen repo işlemlerinde dekont düzenlenmesi ve taraflar arasında çerçeve anlaşması yapılması gerekmemektedir.

Sabit getirili menkul değerlerin geri alım vaadi ile satımının ve geri satım vaadi ile alımının, organize piyasa koşulları içinde gerçekleştirildiği yer; Borçlanma Araçları Piyasası’ndaki “Repo-Ters Repo Pazarı”dır. Ayrıca, bilindiği gibi; “Bankalararası Repo - Ters Repo Pazarı”, “Menkul Kıymet Tercihli Repo Pazarı” ve “Pay Senedi Repo Pazarı” bulunmaktadır.

Bankaların müşterilerine Repo hizmeti vermeleri için Borçlanma Araçları Piyasası’na gitmeleri gerekmemekte kendi sabit getirili varlıkları uygun pozisyonda ise doğrudan kendi portföylerini değerlendirek işlem yapabilmektedirler.

Bankaların repo ile sağladığı fonlar mevduat sayılmamaktadır. Dolayısıyla repoda, zorunlu karşılık yükümlülüğü yoktur. Bu nedenle repo, banka için düşük maliyetli bir likidasyon sağlama aracı olmaktadır.

Diğer taraftan birikim sahipleri açısından repo, sürenin kısa ve esnek olması, getirisinin belirli ve mevduata ödenen faizden daha yüksek olabilmesi, küçük tutarlarla yapılabilmesi gibi avantajlarla cazip bir yatırım seçeneği olmaktadır. Repoda getiri önceden belirlendiği için riskten çekinen yatırımcıların yoğun ilgi gösterdiği bir işlemdir.

Borsada Pay Senedi Alım Satım Hizmetleri

Bireysel ve kurumsal yatırımcıların, menkul kıymet borsalarında doğrudan alım satım işlemi yapmaları yasal olarak mümkün değildir. Borsada işlemler, borsa üyelik belgesine sahip ve borsada alım satım işlemi yapma yetkisi olan kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilebilmektedir. Borsa Pay piyasasında işlem yapmak üzere yetki belgesi alabilen üyeler; borsa aracı kurumları ve yatırım bankalarıdır.

Pay senetleriyle ilgili aracılık hizmetleri aşağıda sayıldığı gibi üç çeşittir; ticari bankalar bu işlerden sadece ilk ikisini yapabilmektedirler:

- Sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin alınması ve iletilmesi.
- Sermaye piyasası araçlarının kendi hesaplarından (portföy varlıklarından) alım ve satımı.
- Sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin müşteri adına ve hesabına ya da kendi adına ve müşteri hesabına gerçekleştirilmesi. Bu, pay piyasasında alım satım aracılık işlemidir. Daha önce çıkarılmış ve işlem görmekte olan sermaye piyasası araçlarının, aracılık sıfatıyla ve ticari amaçla alım satımını ifade etmektedir. Pay piyasasında buna yetkili olan kurumlar, yukarıda belirtildiği gibi; Borsa Aracı Kurumları ile Yatırım Bankalarıdır. Ticari bankalar bunların acentesi olarak ancak emirlerin alınması ve iletilmesi, hizmetini verebilmektedirler. Böylece müşteriler bankalarıyla bağlantıyı kesmeden pay piyasasında da yatırımlar yapabilmektedirler.

dikkat

Ticari bankalar sadece emir aracılığı yapabilmektedirler. Bankaların bu alanda verdikleri hizmetler bir aracı kurum aracılığıyla müşterilerini borsaya yönlendirmekten ibarettir. Genel olarak kendi iştirakleri olan bir aracı kurumla çalışmaktadırlar. Aracı kurum nezdinde açılan yatırım hesaplarında pay piyasası işlemleri ve bu işlemlerin sonuçları izlenmekte; müşteri portföyleri Takasbank’ta; pay senetlerinin tamamen kaydileşmesinden sonra MKK A.Ş. de saklanmaktadır.

Ayrıca ve belli koşullarla kendi hesaplarından (portföy varlıklarından) alım ve satım yapmaları da mümkündür.

Pay Senetleri

Finansal yatırımcılar tarafından pay senetlerine iki nedenle yatırım yapılmaktadır:

- Yıllık kar payı (temettü / dividend) geliri sağlamak,
- Piyasadaki yükselişler sonucu sermaye kazancı elde etmek.

Kâr payı elde edebilmek için öncelikle payı alan şirketin kârlı olması gerekir. Ancak şirketler kârlı olmalarına rağmen kâr payı dağıtmayabilirler.

Sermaye kazancı ise pay senedinin alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki farktan doğar. Ancak pay senetleri piyasasındaki dalgalanmalar ve belirsizlik; tahvil ve benzeri sabit getirili menkul değer piyasalarına göre çok yüksektir. Pay senetlerinin fiyatları düştüğünde sermaye kazancı değil aksine sermaye kaybı söz konusu olabilir.

Pay senetlerinin fiyatlarını etkileyen, kâr payı ve sermaye kazancı dışında, çok sayıda etmen bulunduğundan bu tür yatırımların riski yüksektir.

dikkat

Kurumsal ürünler pazarında işlem gören ve ülkemiz için yeni bir finansal yatırım ürünü olan Varantlar, opsiyon sözleşmelerinin menkul değer olarak yapılandırılmış bir türü sayılabilir. Yatırımcılarına, ödedikleri prim karşılığında bir menkul değeri ya da bir endeksi; vade sonunda ya da vadesine kadar ki süre içinde istediği zaman önceden belirlenmiş bir fiyat seviyesinden alma ya da satma hakkı vermektedirler. Spot pozisyonu olan yatırımcılar için çok kullanışlı bir korunma aracı durumundadır.

Varantlar

BİAŞ Pay Piyasasında, pay senetlerinin yanı sıra varantlar da işlem görmektedir. Varantlar; elinde bulunduran kişiye, bir dayanak varlığı ya da göstergesi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte ya da belirli bir tarihe kadar alma ya da satma hakkı veren menkul kıymet niteliğindeki ser-

maye piyasası araçlarıdır. Varantlar yapılandırılmış ürünler sınıfında yer alan ve menkul kıymetleştirilmiş opsiyon özelliklerini taşıyan ürünlerdir. Bir varlığa ya da göstergeye dayalı olarak çıkartılmakta; Borsaya kote edilmekte ve pay senetlerine dayanan varantlar pay piyasasında, ikinci el işlem görmektedirler. Varant satın alan yatırımcı, ödediği bedel karşılığında ilgili dayanak varlığı değil, o dayanak varlığı alma ya da satma hakkını satın almaktadır. Varlığın piyasa fiyatındaki değişimlere bağlı olarak elindeki varantın fiyatı da değişerek; isabetli pozisyon alınmışsa, kazanç sağlamakta ya da portföyde var olan dayanak varlıkların zararını dengelemektedir. Varantların sağladığı hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanılması mümkündür.

Varanta bağlı hakkın ilgili olduğu araç bir pay senedi ise buna “dayanak varlık” ifadesi kullanılmakta; hakkın ilgili olduğu araç bir endeks ise “dayanak gösterge” ifadesi kullanılmaktadır. Örneğin:

- * ABC A.Ş. pay senetlerini 19.12.2014 tarihinde, 6,00 TL’den alma hakkı veren bir varant,
- * ABC A.Ş. pay senetlerini 19.12.2014 tarihinde, 5,00 TL’den satma hakkı veren bir varant,
- * BIST 100 Endeksini 82.000 puandan, 19.12.2014 tarihinde, alma hakkı veren bir varant,
- * BIST 30 Endeksini 80.000 puandan, 19.12.2014 tarihinde, satma hakkı veren bir varant,

söz konusu olabilmektedir.

Varantlar belirli bir vadeye sahiptirler. Kaldıraç etkisi nedeniyle yüksek kazançlar sağlayabileceği gibi zararlara da yol açabilmeleri de olasıdır. Piyasada oluşacak fiyat hareketleri sonucunda yatırılan paranın tümü yitirilse bile risk, varant için ödenen bedel ve buna ek olarak ödenen komisyon ve diğer ücretler ile sınırlı kalacaktır.

Sertifikalar

Sertifikalar, yatırımcılarına önceden belirlenmiş koşulların oluşması durumunda alacak hakkı veren menkul kıymet niteliğindeki yapılandırılmış finansal ürünlerdir. Sertifika çıkarılarak sağlanan fonların iadesi, sadece çıkararak kurumun sorumluluğu altındadır.

Sertifika çeşitleri:

- **Turbo Sertifikalar;** dayanak varlığın ya da göstergenin fiyatına bağlı olan ve sahibine vade tarihinde dayanağın nihai değeri ile kullanım fiyatı arasındaki farka denk tutarda bir geri ödeme talep etme hakkı sağlamaktadırlar. Turbo Sertifikanın vadesi içindeki herhangi bir tarihte dayanak varlığın/göstergenin değeri bariyere ulaşır ya da aşarsa, ilgili Turbo Sertifika sıfır "Artık Değer" ödemesi yapılarak sona erdirilir.
- **İskontolu Sertifikalar;** belirli bir dayanak varlığa ya da göstergeye cari piyasa değerleri üzerinden belirli bir iskonto ile yatırım yapma olanağı veren sermaye piyasası araçlarıdır. Yatırımcı, bu iskontoya karşılık, dayanak varlık ya da göstergenin yukarı yöndeki performansının tamamını elde edememekte, önceden tanımlanmış azami bir fiyatın/değerin aşılması durumunda kazancın bu kısmından feragat edeceğini baştan kabul etmektedir.
- **Primli Sertifikalar;** yatırımcıları herhangi bir varlık almak yerine, sertifikasını almaya teşvik etmek amacıyla çıkarılan; dayanağın fiyatının, önceden belirlenmiş bir düzeyin altına inmemesi koşuluyla, vade tarihinde belirli bir fiyatı garanti eden araçlardır.
- **Endeks Sertifikaları;** bir dayanak varlığın fiyatı ya da göstergenin değeri ile bire bir

ilişkili olarak fiyatlanan ve göstergenin, 1/100 gibi, belirli bir dönüşüm oranı ile çarpılmasıyla ulaşılabilecek tutarın geri ödemesini talep etme hakkı sağlayan yapılandırılmış sermaye piyasası araçlarıdır.

Yurt Dışı Piyasalarda Aracılık Hizmetleri

Banka ve aracı kuruluşlar, yurt dışı piyasalarda menkul değer ve çeşitli sermaye piyasası araçlarına ilişkin olarak aracılık faaliyetlerinde bulunmaları mümkündür. Ancak bu işlemlerin yurt dışında herhangi bir borsaya üye olmak suretiyle ya da ilgili ülke mevzuatına göre faaliyet göstermeye yetkili aracı kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi esastır.

Müşterilerle, yurt dışı işlemlerle ilgili olarak bir alım satım aracılık çerçeve sözleşmesi yapılarak sermaye piyasası aracının ve bedelinin transferi, saklama ve takas işlemleri, işlemlerin teyidi, karşılıklı hak ve yükümlülükler gibi özel hususların belirlenmesi gerekmektedir. Bu sözleşmeye, yurt dışı piyasalarda yapılan işlemlerdeki korumanın kapsamı ile yurt dışı piyasalardaki düzenlemeler nedeniyle yatırımcılara tanınan bütün haklar ve yükümlülükler hakkında özet ve güncel bilgilerin konulması da zorunludur.

Yurt dışı piyasalarda yapılan işlemlerin müşteri bazında izlenmesi, bu çerçevede gerekli ve yeterli belge, kayıt, iletişim, muhasebe ve iç kontrol sisteminin oluşturulması zorunludur.

Öğrenme Çıktısı

2 Bankaların doğrudan ve dolaylı gerçekleştirdikleri finansal yatırım hizmetlerini sıralayabilme

Araştır 2

Vadeli işlem (Futures) sözleşmeleri ile Forward (Aliv-re İşlem) Sözleşmeleri arasındaki farklılıklar nelerdir?

İlişkilendir

Spot piyasalar ile vadeli piyasalar arasındaki ilişkiyi değerlendirin.

Anlat/Paylaş

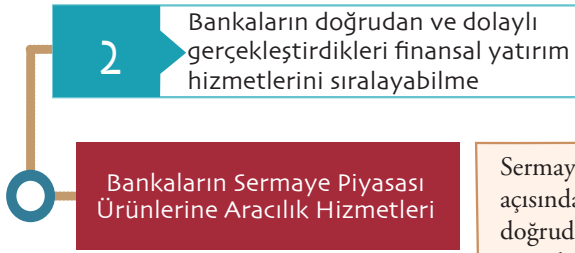
Repo ile ters repo arasındaki farkı açıklayabilmisiniz?

Bankalar hem kendi fon yönetim gereksinimleri hem de müşterilerine yetkileriyle sınırlı olarak para ve sermaye piyasası hizmetleri sunabilmek için çeşitli yapılanmalara gitmişler; çeşitli acentalık vb. işbirliği sözleşmeleri yapmışlardır. Son derecede önemli olan güven etmenin sürdürülebilirliği için bankaların her an yeterli düzeyde likiditeye sahip olmaları; ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmeleri gerekir. Bu nedenle hem likidite riskinin yönetilmesi, hem de gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi amacıyla finansal varlıklardan portföy oluşturmakta ve para piyasalarında çeşitli yatırım işlemleri yapılmaktadır. Öte yanda müşterilerin finansal bilinç kazanmaları ve parasal olanakların genişlemesiyle artık finansal yatırımcı niteliği kazanmış; sadece mevduat ürünleri ile yetinmeyip farklı getiri arayışlarına yönelmişlerdir. Bankalar mevduat ürünlerinin yanı sıra bu gelişmelere paralel olarak finansal varlıklara yatırım yapmak isteyen kişi ve kurumlara yeni ürünlerle hizmet vermeye yönelmişler; yeni finansal ürünler geliştirmek ve müşterilerinin sermaye piyasalarında yapılan işlemlere erişimini sağlayacak sistemler kurmak yolunu seçmişlerdir.

Yaygınlaşmış çağdaş finansal yatırım seçeneklerinin başlıcaları şöyle sayılabilir:

- Altın ve diğer kıymetli maden yatırımları ve alım - satımı,
- Yabancı para yatırımları ve alım-satımı,
- Yabancı para borçlanma senetleri (Eurobond, vb.) kesin alımı ve uzun vadeli yatırımları,
- Yabancı para üzerinden düzenlenmiş ticari senetlerin alım - satımı,
- Çeşitli borçlanma araçlarına uzun vadeli yatırımlar ve alım - satım olanakları,
- Repo – Ters Repo işlemleri,
- Türev ürün işlemleri,
- Pay senedi yatırımları ve alım – satım işlemleri,
- Birikimli hayat sigortası poliçeleri,
- Bireysel emeklilik sistemi sözleşmeleri.

Sermaye piyasası mevzuatı uyarınca bankalar yasal yetkinlikleri açısından finansal yatırım hizmetlerinin bir kısmını kendileri doğrudan gerçekleştirebilmekte; ancak bir kısmı için yetkili bir aracı kurumun acentesi olarak hizmet verebilmektedir. Örneğin VİOP işlemleri bankalarca doğrudan yapılabilmekte; pay piyasası işlemleri bir aracı kurum acentesi olarak organize edilebilmektedir.

Altın, finansal yatırım hizmetleri arasında önemli bir yer tutmakta ve altın yatırımları için altını esas alan çeşitli hizmet ürünleri bulunmaktadır. Ticari bankalar, müşterilerinin verdikleri talimatlar doğrultusunda istenen miktarda altın alım-satımı yapabilmekte; altın tevdiat hesapları ve altına endeksli hesaplar açabilmekte, altına dayanan yatırım fonları oluşturup katılım paylarını pazarlayabilmektedirler.

Bir başka önemli finansal yatırım seçeneği, başta Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu olmak üzere çeşitli sabit getirili *Borçlanma Senetlerinin* kesin alım satımı ile bunlar üzerinden gerçekleştirilen repo ve ters repo işlemleridir. *Repo*; sabit getirili menkul değerlerin belirli bir tarihte, bugünden belirlenmiş bir fiyatla geri alınacağı taahhüdü ile satım işlemidir.

Sabit getirili menkul değerlerin, geri satmak taahhüdü ile alım işlemi ise *ters repo* olarak adlandırılmaktadır. Repo işleminde ilgili senetlerin mülkiyeti alıcıya geçer ve çerçeve anlaşmasında aksine bir hüküm yoksa getirileri de alıcıya ait olur.

Türev ürünler, bankaların doğrudan aracılık yaparak sunabildikleri hizmetler kapsamındadır. Bu işlemlere aracılık yapacak banka ve kurumların özel yetki belgesi almaları; dolayısıyla belli koşulları yerine getirmiş olmaları gerekmektedir.

Takas (Swap) sözleşmeleri, Forward (Alivire İşlem) sözleşmeleri zaten taraflar arasında serbestçe yapılabilmektedir. VİOP'da (Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar Pazarında) işlem konusu olan başlıca türev ürünler: Futures (Vadeli işlem) sözleşmeleri ve Opsiyon sözleşmeleridir.

Türev ürünler kaldıraç olanaklarına sahip; finansal risklerden korunma amacıyla kullanılmakta olup, ayrıca doğrudan spekülasyon ve arbitraj gibi amaçlara uygun biçimde geliştirilmişlerdir.

Foreks piyasalarda yapılan döviz (parite) yatırım işlemleri, kaldıraçlı olmaları nedeniyle bankaların uygulamaya yetkili oldukları hizmetlerden değildir. Ancak bankalarda Döviz yatırımları için çok çeşitli seçenekler bulunmaktadır.

1 Aşağıdakilerden hangisi bankaların kendi yasal yetkinlikleri kapsamında doğrudan gerçekleştirebilecekleri işlemlerden biridir?

- A. Türev ürünlere yatırım işlemleri
- B. Portföy yöneticiliği
- C. Yatırım danışmanlığı
- D. Pay senedi alım satım
- E. Birikimli hayat sigortası poliçelerinin sunumu

2 Aşağıdakilerden hangisi bankaların kendi yasal yetkinlikleri kapsamında doğrudan gerçekleştirebilecekleri işlemlerden biri **değildir**?

- A. Dövizli ticari senetlerin alım satım işlemleri
- B. Borçlanma araçlarının alım satım işlemleri
- C. Repo – Ters Repo işlemleri
- D. Türev ürünlere yatırım işlemleri
- E. Portföy yöneticiliği

3 “Sermaye piyasalarında, Yatırım fonları, emeklilik fonları, menkul kıymetler yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, aracı kurumlar, bankalar, sigorta şirketleri, portföy yönetim şirketleri, kıymetli maden aracı kurumları ve yetkili müesseseler ile nitelikleri itibarıyla bu kurumlara benzer olduğu Kurulca belirlenecek diğer yatırımcılar ve ilgili aracı kuruluştaki hesabında en az 1.000.000 TL tutarında sermaye piyasası aracı ya da para bulunan gerçek ve tüzel kişiler;

- A. “Piyasa Yapıcısı” sayılmaktadır.
- B. “Nitelikli Yatırımcı” sayılmaktadır.
- C. “Kurumsal Yatırımcı” sayılmaktadır.
- D. “Özel Müşteri” sayılmaktadır.
- E. “Dış Yatırımcı” sayılmaktadır.

4 Aşağıdakilerden hangisi yatırım kuruluşlarının yapabilecekleri “Yan Hizmetler” den biri **değildir**?

- A. Sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri sunulması
- B. Bireysel kredi hizmetleri sunulması
- C. Sermaye piyasası araçlarına ilişkin genel tavsiye de bulunulması
- D. Servet yönetimi ve finansal planlama
- E. Aracılık yüklenimiyle ilgili hizmetlerin sunulması,

5 Aşağıdakilerden hangisi, sermaye piyasası kurumlarından biri **değildir**?

- A. Yatırım kuruluşları
- B. Kolektif yatırım kuruluşları
- C. Bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları
- D. Veri kiralama kuruluşları
- E. İpotek finansmanı kuruluşları

6 Elinde bulunduran tarafa, işleme konu olan mal ya da kıymeti gelecekte belirli bir tarihte ya da belirli tarihe kadar, belirli bir fiyattan, belirlenen miktarda alma ya da satma hakkını sağlayan sözleşme, aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Futures
- B. Opsiyon
- C. Forward
- D. Swap
- E. Repo

7 Aşağıdakilerden hangisi BİAŞ / Borçlanma Araçları Piyasasında işlem konusu olan finansal araçlarından biri **değildir**?

- A. DİBS
- B. GOS
- C. Likidite Senetleri
- D. Yatırım Bonoları
- E. Banka bonoları

8 Sabit getirili menkul değerlerin; belirli bir tarihte, bugünden belirlenmiş bir fiyatla geri alınacağı taahhüdü ile satım işlemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Futures
- B. Opsiyon
- C. Forward
- D. Swap
- E. Repo

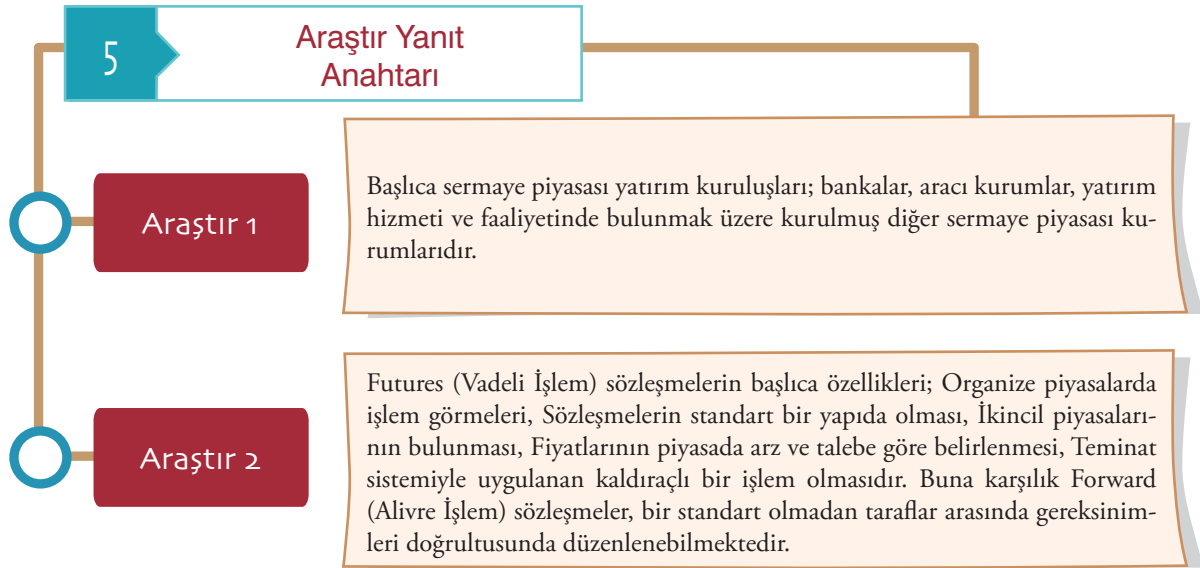
9 Menkul kıymetlerin belirli bir tarihte, bugünden belirlenmiş bir fiyatla geri satılacağı taahhüdü ile alım işlemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Ters repo
- B. Opsiyon
- C. Forward
- D. Swap
- E. Repo

10 “Rüçhan Hakkı Kupon İşlemleri pazarı” hangi piyasanın kapsamında yer almaktadır?

- A. Kıymetli Madenler ve Taşlar Piyasası
- B. Borçlanma Araçları Piyasası
- C. Pay Piyasası
- D. Gelişen İşletmeler Piyasası
- E. Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasası

1. A	Yanıtınız yanlış ise “Bankacılıkta Finansal Yatırım Seçenekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “Opsiyon Sözleşmeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. E	Yanıtınız yanlış ise “Bankacılıkta Finansal Yatırım Seçenekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “Borçlanma Aracı Çeşitleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. B	Yanıtınız yanlış ise “Bankalarda Para ve Sermaye Piyasalarına Yönelik Yapılanma” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. E	Yanıtınız yanlış ise “Bankalarda Repo ve Ters Repo Hizmetleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. B	Yanıtınız yanlış ise “Sermaye Piyasası Yatırım Hizmetleri: İşlemler ve Araçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. A	Yanıtınız yanlış ise “Bankalarda Repo ve Ters Repo Hizmetleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. D	Yanıtınız yanlış ise “Sermaye Piyasası Kuruluşları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. C	Yanıtınız yanlış ise “Pay Piyasası” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

Özatay F.(2011). Parasal İktisat. Efil Yayınevi, Ankara.

Sharpe, F.W., Gordon J. Alexander ve Jeffery V. Bailey.(1999). **Investment**. PrenticeHall, UpperSaddleRiver, New Jersey.

İnternet Kaynakları

www.bist.gov.tr

www.tbb.gov.tr

www.bddk.gov.tr

www.tcmb.gov.tr

www.tspakb.org.tr

www.spk.gov.tr

Bölüm 6

Elektronik Bankacılık ve Banka Kartları

öğrenme çıktıları

Bankacılık Hizmetleri ve Dağıtım Kanalları

- 1 Bankacılık hizmet dağıtım kanallarının yapısı ve türlerini anlayabilme
- 2 Elektronik bankacılık için gerekli ulusal ve uluslararası altyapıyı ayırt edebilme

Banka Kartları

- 3 Banka kartlarının uygulanma koşullarını ve taraflarını açıklayabilme
- 4 Şube dışı bankacılıkta ve kredi kartlarında güvenlik ve yasal zorunlulukları anlayabilme

Anahtar Sözcükler: • Hizmet Dağıtım Kanalları • Şube Bankacılığı • Elektronik Bankacılık • Banka Kartları • Kartsız Bankacılık İşlemleri

İnternet Bankacılığı

PROCEED

CANCEL

Login

•••••

Password

•••••

ttt

GİRİŞ

Bankacılık hizmetleri geleneksel olarak, banka şubelerinden ve herhangi bir ortak girişimci katkısı alınmaksızın sadece banka tarafından müşterilere sunulmaktayken, özellikle gelişen teknolojik altyapıya dayanan birçok finansal yenilikler ve pazarlama stratejilerinin gelişimi sonucunda, bankacılık hizmetlerinin birçoğunun gerçekleştirilmesinde şubelerde işlem yapılması zorunluluğu ya da işlemlerin bankada başlayıp bankada bitirilmesi düzeni ortadan kalkmış bulunmaktadır. Bilişim teknolojisindeki ilerlemelerle, elektronik iletişim olanakları, gerekli güvenlik sistemleriyle desteklenerek, hizmet ürünleri ile müşteriler arasında yeni erişim kanallarını ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Buna paralel olarak da bankalar, konut kredileri gibi bazı hizmet ürünleri için konut üretici ve satıcılarıyla ortak işlem süreçleri belirleyerek bankacılık hizmetlerinin sunumuna dolaylı erişim yollarını da eklemişlerdir.

“**Elektronik Bankacılık**” ya da “**Şube Dışı Bankacılık**” olarak adlandırılan yeni alternatif hizmet dağıtım kanalları ya müşterilerin elinde zaten bulunmakta olan televizyon, telefon, internete girebilen donanımlı cep telefonu, kişisel bilgisayar, internet bağlantılı bilgisayar gibi bir takım teknolojik ürün ve olanakların değerlendirilmesine dayanmakta ya da bankaların kendilerinin sağladığı ATM, POS gibi cihazlara dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu iki grupta yer alan teknolojik cihazlara dayalı elektronik bankacılık kanalı seçeneklerinin desteğinde, ileri bilişim teknolojileri ve gelişmiş bilgisayar yazılımları bulunmaktadır. Şube dışı hizmet sunum kanallarının kullanım alışkanlığı, burada yapılan işlem hacmi ve bu faaliyetler için çalışan personel sayısı ile duran varlık yatırımları ve hizmet sözleşmeleri giderek artmaktadır.

Bankacılık hizmet ürünleri, banka şubelerinde müşterilerle doğrudan kurulan ilişkilerle sunulmaktayken, günümüzde artık, bu geleneksel hizmet sunum yaklaşımının yanı sıra konut üreticileri ya da otomobil galerileri gibi bir partner (işlem ortağı) aracılığıyla pazarlanarak dolaylı olarak sunulabilmektedir. Böylece “**Dolaylı Bankacılık**” yaygınlaşmaktadır. Dolaylı bankacılığa biçimsel açıdan örnek oluşturan bir uygulama da ortak hizmet sunum noktalarıdır. Bir bankaya ait cihazlar öbür bankaların müşterileri tarafın-

dan kullanılabilir. Böylece takas zorunluluklarına karşın hizmet etkinliği artırılmaktadır. Postaneler aracılığıyla yapılan havale işlemlerinde olduğu gibi aracı kullanılarak hizmet sunumunda gelişmeler olmakta küreselleşmeye paralel olarak “**Muhabir Bankacılığı**” ağları genişlemekte, hatta bankacılıkta çok uluslu yapılanma ön plana çıkmaktadır.

Banka kartları, ödeme işlevlerinin yanı sıra çeşitli bankacılık hizmetlerine erişim için de kullanılan bir araç olup günlük hayatın bir parçası durumuna gelmiştir. Banka kartları arasında özellikle kredili olanlar yaygınlaşmakta işlevleri çeşitlenmektedir. Ekonominin kayıt altına alınması amacıyla da desteklenen kart uygulaması, bankaların hizmet dağıtımında kullanılan alternatif kanalların etkinliğini artıran önemli bir araçtır.

Bankacılık mesleğine başlamak isteyenler ve çalışanlar için bankacılık hizmetleri konusunda edinilen bilgiler; bu hizmetlerin sunum koşulları ve dağıtım kanallarının işleyiş kuralları ile birlikte ele alınmadıkça yeterli ve etkin olamayacaktır. Bu nedenle çağdaş yaşam koşullarında, hem hizmet ürünlerini sunan bankalar açısından hem de bu ürünlerin kullanıcısı gerçek ve tüzel kişiler açısından farklı etmenlerle öne çıkmakta olan şube dışı dağıtım kanalları ve hizmet ürünlerine erişim araçları hakkında bilgi sahibi olmak; bunları kullanmanın doğurduğu riskleri ve sorumlulukları bilmek gerekmektedir.

BANKACILIK HİZMETLERİ VE DAĞITIM KANALLARI

Şubeler; belge teslimi, sözleşme düzenlenmesi ve büyük tutarlı nakit işlemleri gibi nedenlerle müşterilerle temas gerektiren noktalar, dolayısıyla bankacılıkta vazgeçilmez öğelerdir. Buna karşın, şube dışı bankacılık uygulaması, pastadaki payını giderek artırmaktadır. Elektronik ticaretin yaygınlaşmasına paralel olarak elektronik bankacılık kanalları ve özellikle banka kartları daha yaygın kullanım alanı bulmaktadır.

Bankacılık hizmetleri, öncelikle banka ile müşteri arasında belli sözleşmelerin düzenlenip karşılıklı imzalanmasını gerektirmektedir. Bunların ıslak imza gerekmeden uzaktan düzenlenme olanakları giderek gelişmektedir. Ancak şimdilik sözleşmelerin yapısı hizmetin şube bankosundan

başlatılmasını zorunlu kılmaktadır. İkinci olarak müşterinin kimlik belgelerinin alınması ve bankanın bilgisayar sistemine tanıtılması aşamasında da gene bir şube işlemi gerekmektedir. Her hangi bir ticari senedin ya da toplu bir para tutarının fiziksel olarak işlem konusu olması gene şube ilişkisine bağlı olacaktır. Anlaşılabacağı gibi tüm bankacılık işlemleri ve işlemin tüm aşamaları için şube dışı dağıtım kanallarından herhangi biri yeterli olmayabilmekte, ayrıca bankacılık hizmetlerine uzaktan erişim bazı araçların kullanımını gerektirebilmektedir.

dikkat

Şube bankacılığında işlem yapmak için sadece kimlik belgesi yeterli iken şube dışı kanallardan hizmet alabilmek için öncelikle kimlik saptama ve doğrulama gerektiğinden öncelikle parola/şifre ve kimlik doğrulayıcı kodlar ile fiziksel olarak banka kartları ya da sadece kart bilgileri gerekmektedir. Bunun dışında bazı elektronik dağıtım kanallarına özgü elektronik cihazlar ile yazılımların edinilmesi gerekmektedir. Bazı bankaların bankamatiklerinde (ATM) uygulamasına geçilen biyometrik tanıma yöntemleri geliştirildikçe bankacılık hizmetlerine erişim için kullanılan araçlarının azalması ve önem yitirmeleri beklenebilir.

Bankaların müşterilerine hizmet verebilmeleri açısından hizmet dağıtım kanalı; müşteriler açısından ise; hizmetlere erişim kanalları olarak tanımlanan seçenekler giderek çeşitlenmektedir.

Müşteriler açısından zaman sınırlamasının ve ulaşım zorluklarının olmaması; bankalar açısından bilişim teknolojilerinin getirdiği maliyet düşüşleri, elektronik bankacılığı çekici kılmaktadır. Ancak şube dışı kanal seçenekleri her türlü bankacılık hizmetinin sunumu için geçerli olamamakta, hizmetlerinin gerektirdiği işlem süreçleri, bu kanalların gereklerine uyumlu hale getirilmektedir. Bunun için, yeni kimlik saptama ve doğrulama yöntemleri; yeni güvenlik önlemleri geliştirilerek sürece eklenmektedir.

Müşterilerin kendi kişisel olanak ve seçimleri doğrultusunda yararlanabilecekleri hizmet dağıtım kanallarını; bankaların organizasyon yapılarının yanı sıra, kanalların niteliklerine göre sınıflandırarak ele almakta yarar vardır:

1. Banka Tarafından Doğrudan Hizmet Dağıtımı:
 - a. Şubeler Yoluyla Hizmet Dağıtımı; Şube Bankacılığı
 - b. Elektronik Olanaklarla Hizmet Dağıtımı; Şube Dışı Bankacılık / Elektronik Bankacılık
2. Bankacılıkta Dolaylı ve Aracı Kullanarak Hizmet Dağıtımı:
 - a. İşlem Ortaklığı Yoluyla Ürün Pazarlama
 - b. Muhabir Bağlantılarıyla ve Uluslararası Ödeme Sistemleriyle İşlem Gerçekleştirme
 - c. Bankalar arası Ortak Noktalar Aracılığıyla Ürün Sunumu

Banka Tarafından Doğrudan Hizmet Dağıtımı

Bankacılık hizmetlerinin doğrudan sunulması; her bankanın kendi ürünlerini kendi müşterilerine doğrudan kendi şubeleri ya da elektronik yapılanmalarıyla ulaştırması biçimindeki geleneksel çalışma biçimidir. Şube ve şube dışı bankacılık kanalları olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Genel ve geleneksel hizmet dağıtımında bankalar başka bir kişi ya da kurumun aracılığını ya da katkısını almadan hizmet verirler. Pazarlama stratejileri ve rekabet koşullarındaki gelişmeler dolaylı hizmet sunumlarına olanak sağlamsa da bankacılıktaki asıl gelişme, doğrudan hizmet dağıtımının çeşitlenmesi yönünde olmaktadır.

Şubeler Yoluyla Hizmet Dağıtımı; Şube Bankacılığı

Bankacılık hizmetleri geleneksel olarak, banka şubelerinde, banka personeli tarafından ve müşterilerle görüşülerek yapılır. Islak imza gereksinimleri ve kasa işlemlerinde paranın fiziksel olarak alınıp-verilmesi şube bankacılığını zorunlu kılar. Bankacılık hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi için müşterilerle temas kurmanın gerekmesi nedeniyle, başlangıçta bankacılık şube bazında yapılmıştır. Şube sayısının az ya da çok olması, tek şehirde, tek ülkede ya da çok uluslu bir dağılım yapısında olması, bankaların faaliyet alanı seçimlerine göre farklı nedenlere dayanır.

Resim 6.1 Banka Şubesi

Kaynak: <https://katilimdunyasi.com/2016/02/03/2015e-katilim-bankalarinin-istihdam-rakamlari-damga-vurdu/>

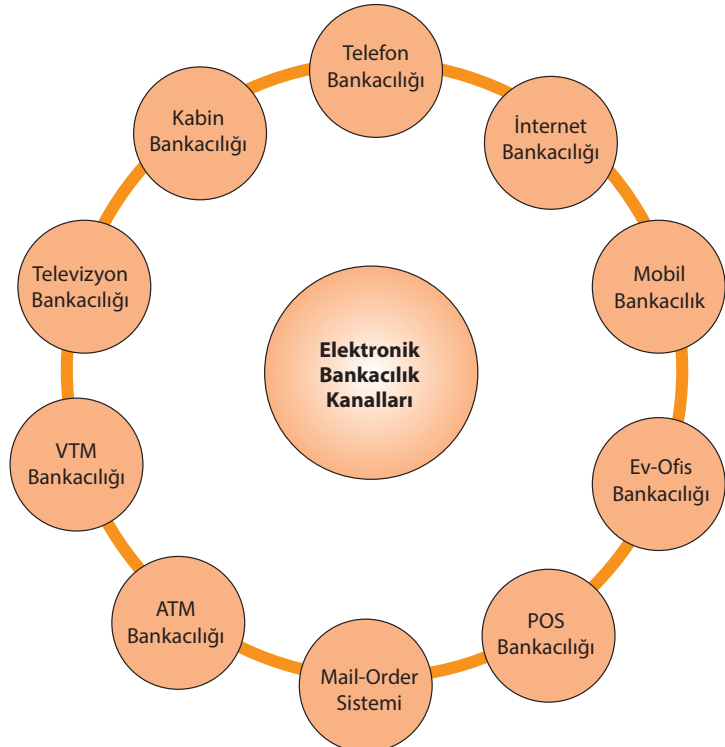
dikkat

Elektronik olanakların gelişmesine karşın, şube bankacılığı uygulamalarına tamamen son verilmesi mümkün değildir. Çünkü kuruluş koşullarının dışında şube bankacılığının sürdürülmesi için işlemlerin yapısından kaynaklanan bazı zorunluluklar bulunmaktadır. Şöyle ki; ıslak imza gerektiren işlemler, yüksek tutarlı nakit hareketleri, belge ve ticari senet teslimatları, ancak şube ilişkileriyle halledilebilecek işlerdir.

Elektronik Olanaklarla Hizmet Dağıtımı; Şube Dışı Bankacılık / Elektronik Bankacılık

Banka şubelerine gidilmeden bankacılık hizmetlerinden yararlanma olanakları ortaya çıkmış ve yararlanılma oranı hızla artış göstermiştir. Belli bir yerde bulunmak ve çalışma saatleri sınırları içinde kalmak gibi zorunluluklar böylece aşılmıştır. Özellikle bilişim teknolojilerindeki ilerleme, yasal düzenlemelerin ve kambiyo rejimlerinin gevşemesi, küresel faaliyetlerin ve ticaretin yaygınlaşması; bankacılık hizmetlerine erişim için müşterilere yeni olanaklar sağlamıştır. Dünyanın her yanından ve günün her saatinde bankacılık hizmetleri gerçekleştirilebilmektedir.

Elektronik bankacılık ya da *şube dışı bankacılık* olarak adlandırılan bu yeni hizmet dağıtım kanalları grubu; öncelikle telefon, internet, cep telefonu ile internet kanalları ile müşterilerin elinde bulunan teknolojik cihazlara dayanmakta ya da bankaların sağladığı; ATM, POS gibi cihazlara dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Her iki grup elektronik bankacılığın desteğinde; ileri bilişim yazılımları bulunmaktadır. Ayrıca banka genel müdürlüklerinin organizasyon yapısı içinde, bu hizmet akışını yönetecek birimlere geniş ölçüde yer verilmiş ciddi yatırımlar yapılmıştır.

Şekil 6.1 Elektronik Bankacılık Kanalları

Elektronik ticaretin bir parçası durumunda olan ve elektronik alt yapıya dayanan bu yeni bankacılık hizmet dağıtım kanalları; şube dışı bankacılık faaliyetlerini, kendi adlarıyla anılacak biçimde çeşitlendirmişlerdir. Başlıcaları aşağıda sayılan bu hizmet dağıtım kanalları, her banka tarafından farklı bir ticari isim altında tanıtılmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Uygulamada yaygınlaşmış olan başlıca şube dışı (elektronik) bankacılık kanalları şöyle sıralanabilir:

1. Telefon Bankacılığı,
2. İnternet Bankacılığı,
3. Mobil (Cep telefonuyla internet bağlantılı) Bankacılık,
4. Ev – Ofis Bankacılığı,
5. Satış ve Hizmet Noktası (POS) Bankacılığı,
6. Mail-Order (Elektronik Sipariş) Sistemi
7. Otomatik Ödeme Makinaları (ATM) Bankacılığı,
8. Görüntülü Ödeme Makinaları (VTM) Bankacılığı,
9. Televizyon Bankacılığı,
10. Kabin Bankacılığı.

Bu sıralamada yer alanların şube dışı bankacılık erişim kanallarından bazıları, örneğin “Televizyon Bankacılığı”, “Ev-Ofis Bankacılığı”, “Kabin Bankacılığı” ya pek tutunamamış ya da teknolojinin hızlı ilerleyişi karşısında devrini çabuk tamamlamıştır. Buna karşılık, “Görüntülü Ödeme Makinaları”, “Mobil Bankacılık” gibi bazı kanallar gelişim aşamalarına yeni başlamış olup hızla ilerlemektedirler.

Yukarda sayılan bankacılık hizmet dağıtım kanallarıyla ilgili uygulamalar şu detaylarla açıklanabilir:

Telefon Bankacılığı: Telefon bankacılığı; bankaların “Çağrı Merkezi / Call Center” olarak adlandırılan bir merkezinde çalışan banka personeliyle canlı konuşma yapılarak gerçekleştirilebilen bankacılık işlemleri için kurulmuş bir sistemdir. Sistemin çalışması iki boyutlu olup; bir personelle görüşülerek işlem yaptırılabilirdiği gibi bazı işlemler sadece telefon tuşları ile banka bilgisayarına komut verilerek gerçekleştirilebilmektedir.

Telefonun her evde, her işyerinde bulunabilen bir iletişim aracı olması nedeniyle ve zaten günlük hayatta da banka şubelerine telefon ederek işlem yaptırma alışkanlığı olduğundan ülkemizde ilk banka dışı hizmet dağıtımı bu yolla başlamış ve yaygınlaşmıştır. Telekomünikasyon alt yapısının gelişmesiyle hizmete geçen 444'lü ya da 850'li numaralar burada kullanılmaktadır. Bankalarda çağrı merkezleri giderek işlevsel olmaya başlamış; 7gün 24 saat hizmet verildiği için üç vardiya personel çalıştırılması gerekmiştir.

Bu uygulamada erişim güvenliğinin sağlanması dolayısıyla müşterinin kimliğinin saptanması ve doğrulanması öncelikle önem taşımaktadır. Müşterinin parola (Kişisel Tanımlama Numarası / PIN) girişinin yanı sıra gerektiğinde sadece müşterinin bilebileceği bazı sorularla kimlik doğrulanmaktadır. Ayrıca işlem anında müşterinin cep telefonuna her işlem için tek kullanımlık bir işlem doğrulama kodu gönderilip görüşme arasında sorulmakta, böylece bir çapraz sorgulama sağlanmaktadır. Bu temel güvenlik önlemleri bankalar arasında küçük farklılıklarla uygulanmaktadır.

İlerde ortaya çıkabilecek ispat yükümlülükleri, işlemin güvenliği ve daha sonra geri dönüş gerektirecek sorunlar açısından konuşmalar kayda alınmaktadır. Müşterilerin aynı kayıtlara ulaşıl-

Resim 6.2 Telefon Bankacılığı

masını kolaylaştırmak için konuştuğu personelin adını ve zamanı bildirebilmesi gerekmektedir. Telefon görüşmelerinin kayda alınması uygulaması doğal olarak bankalar açısından müşteri ilişkilerinin düzeyi, personelin yönetimi ve denetimi açılarından da işlevsel olmaktadır. Hizmet kalitesini olumlu yönde etkileyen bu etmenler nedeniyle tutunan bir dağıtım kanalı sayılmaktadır.

Telefon cihazlarıyla internete girerek bankacılık işlemi yapmak ya da telefon operatörlerinin sağladığı kısa mesaj servislerine dayalı olarak para transferleri gerçekleştirmek biçimindeki işlemler telefon bankacılığının dışında incelenmekte, “Mobil Bankacılık” olarak adlandırılmaktadır.

İnternet Bankacılığı: İnternet bankacılığı, bilgisayar kullanan müşteriler için uygun bir hizmet dağıtım kanalı olup toplumda bilgisayar kullanım oranını, okur-yazarlık oranı gibi, giderek artmakta ve böylece bu hizmet dağıtım kanalı giderek daha çok etkinlik kazanmaktadır. İnternet bankacılığı, bilgisayar kullanan müşterilerin, bankanın otomasyon sistemine internet yoluyla erişimlerine olanak sağlamak ve kendi mevduat, yatırım, kredi hesaplarıyla ve kredi kartlarıyla ilgili işlemleri yapabilmektedir.

İnternet bankacılığının avantajı, yer ve zaman gözetilmeksizin, 7 gün 24 saat, internet bağlantısı bulunan herhangi bir bilgisayardan işlem yapılabilmesindedir. Ancak; örneğin ödemelerde (EFT gibi), finansal yatırımlarda (pay senedi alım-satımı gibi) işlem zamanları belirlenmiş olan piyasalara bağlı hizmetlerin gerçekleşmesi anında olmayacaktır.

İnternet Bankacılığından yararlanabilmek için öncelikle bir bankanın müşterisi olunması, bankadan İnternet Bankacılığı kullanıcı kodu, parola ve şifresi edinilmesi gerekmektedir. Şifre, sadece ilk girişte gerekmekte sonraki işlemlerde “Tek Kullanımlık Şifre / İşlem Doğrulama Kodu” girilmesi yeterli olmaktadır. Bu tek kullanımlık şifre, işlem başlangıcında işleme özgü olarak, müşterinin bankada kayıtlı olan cep telefonu numarasına SMS ile gönderilebildiği gibi müşterilere verilen ve sürekli şifre üreten bir cihazdan da sağlanabilmektedir. Bankaların kendilerine özgü ticari isimlerle tanıttıkları bu otomatik şifre üretim cihazları PIN kodu ile açılabilirdiğinden korumalı olup başkaları şifre üretememekte ancak yitirilmesi durumunda bankaya bildirilerek, kullanıma kapatılmasının sağlanması gerekmektedir. Cihazlardan üretilen şifreler kişiye özgü nitelikte olup kimseyle paylaşılmaması gerekmektedir.

Ev-Ofis Bankacılığı: Bilgisayar kullanımının henüz yaygınlaşmadığı ve internet bağlantılarının olmadığı dönemlerde oluşturulan ve kişisel bilgisayarların (PC) kablolu olarak bankanın otomasyon sistemine bağlanması esasına dayanan öncü bir dağıtım kanalıdır. Teknolojinin gelişimiyle yerini internet bankacılığına terk etmiş bulunmaktadır. Aynı yaklaşımla ama yeni teknoloji ile sürdürülmesi mümkündür.

dikkat

Telefon bankacılığı işlemleriyle ilgili olarak müşterinin isteği doğrultusunda üretilen dekontlar ayrıca elektronik posta ya da faks yoluyla gönderilerek işlem belgelenebilmektedir. Ayrıca yapılan her işlemden işlem türüne, müşteri profiline ve rekabet koşullarına göre alınan ücretler bankalar için önemli bir gelir kaynağı olmaktadır.

Resim 6.3 İnternet Bankacılığı

dikkat

İnternet bankacılığında yapılacak işlemler için genellikle işlem bazında günlük, aylık limitler bulunmakta olup bunları aşan çok yüksek tutarlı işlemlerde şube bankacılığına dönüş gerekmektedir.

Bankaların özellikle kurumsal müşterilerine sağladığı kendi işlemlerinin bir kısmını ofislerinden yapabileceği olanağı olarak açıklanabilecek “Ev-Ofis Bankacılığı” hem müşteri ilişkileri, hem işlemlerin müşteri girişimine bırakılmasının olumlu sonuçları gibi birçok açıdan yararlı olmuştur.

Mobil (Cep telefonu ile internet bağlantılı) Bankacılık: Mobil Bankacılık, telefon bankacılığı ile internet bankacılığının ortaklaşa değerlendirildiği bir dağıtım kanalı uygulamasıdır. Cep telefonlarının ve tablet bilgisayarların kullanımına dayalı bankacılık işlemleri birbirinden oldukça farklı bilişim-iletişim teknikleriyle bağlantılı olarak yapılandırılmış olduğundan farklı birkaç uygulamayı kapsamaktadır.

Kısa Mesajla Mobil Bankacılık: Bu uygulama iki biçimde gerçekleştirilmektedir. Birinci uygulamada sadece bankaya mesaj gönderilerek belli konularda bilgi istenmekte ve istenen bilgiler aynı kanala anında gelmektedir. İkinci ve daha kapsamlı uygulamada ise mesajlarla bankaya çeşitli ödeme talimatları verilebilmektedir. Belli nitelikteki telefon cihazlarıyla, belli telefon operatörlerinin (Türkcell, Vodafone, Avea gibi) desteğinden yararlanılarak gerçekleştirilen bu uygulamada aynı bankanın başka bir şubesindeki bir hesaba, herhangi bir ATM’sine ya da yurtdışındakiler hariç herhangi bir kredi kartına havale yapılabilir. Yapılacak havalenin tutarı ya müşterinin bankadaki mevduat hesabından ya da kredi kartının limitinden karşılanmaktadır. Başka banka kredi kartına para gönderme işlemi EFT kapsamında gerçekleştirildiğinden sadece hafta içi 09:00-17:00 saatleri arasında yapılabilme, ileri tarihli EFT yapılmamaktadır.

İnternet Üzerinden Mobil Bankacılık: Bu bankacılık türünde üç ayrı servis kullanılabilir. Yararlanılan teknikler nedeniyle işlem süreci kısmen farklılaşmakta ama sonuç aynı olmaktadır. Aşağıda uygulama farklılıkları özetle açıklanmıştır:

- Telefon operatörünce sağlanan; “Wap / Wireless Application Protocol” ya da buna benzer “Edge”, “3G/4G” gibi servisler kanalıyla bankanın web sitesine erişilerek işlem yapılabilir. Bu uygulama tamamen telefon operatörünün katkısıyla gerçekleştirilen bir hizmet dağıtım yöntemidir. Günümüzde pek kullanılmamaktadır. O zamanki teknoloji gereği “Wap Bankacılığı” adıyla sunulmuştur. Burada banka ile operatör arasındaki sözleşmeler ve yazılım paralellikleri önemli ve esas olmaktadır.
- Telefon cihazının kendi donanımına ve işletim sistemlerine (Android, İos, vb.) ilişkin olanaklarla edinilen yazılımlar kanalıyla bankanın Web Sitesine erişim biçimindeki yeni bir uygulamadır. Burada telefon işletim sistemleri, kullanıcıların telefon cihazlarına yükleyerek kullanabilecekleri yazılımlar sayesinde bankaların otomasyon sistemleriyle bağlantı kurulabilmekte ve sunulan hizmetlere erişilebilmektedir. Bu uygulamada, telefon operatörleri devre dışı kalmakta bu kez banka ile işletim sistemleri arasındaki sözleşmeler ve yazılım paralellikleri önemli ve esas olmaktadır.
- Telefon cihazının donanımı ile herhangi bir serbest internet kaynağının (Wi-Fi / Wireless Fidelity / Kablosuz Bağlantı) destekleri sayesinde bankanın Web sitesine ve hizmet ürünlerine erişim biçimindeki en yeni telefon bankacılığı uygulama seçeneğidir. Bu uygulamada gene telefon operatörleri devre dışı bırakılarak, bulunulan ortamdaki Wi-Fi noktalarının kapsama alanlarındaki

Resim 6.4 Mobil Bankacılık

dikkat

Bu yöntem artık terkedilmeye başlanmış; bankacılıkta kısa mesajlar daha çok işlem uyarıları ya da tek kullanımlık şifre iletimi için kullanılmaya başlanmıştır.

bilgisayarlarla bağlantı kurulmakta; böylece banka ile data iletimi ve alımı mümkün olmaktadır. Bu uygulamada ya hiçbir ödeme gerektirmeden bağlantı sağlanmakta ya da (Voice over Internet – VoIP) teknolojisinden yararlanarak internet üzerinden telefon görüşmeleri yapabildiği gibi, bankayla çok daha ucuz bir erişim sağlanmaktadır.

Doğal olarak internet üzerinden gerçekleştirilen mobil bankacılık, kısa mesaj bankacılığının çok ilerisinde olanaklar sunmakta; havale, EFT, döviz alım-satımı, vergi ödemesi, fon ve pay senedi alım-satımı gibi çok çeşitli hizmetlerden bu yolla daha kapsamlı ve sağlıklı olarak yararlanılabilmektedir.

Cep telefonlarının bazı ödemelerde kullanılabilmesi ve daha işlevsel olması için çeşitli yenilikler denmektedir. Elektronik güvenlik tam olarak sağlanmadıkça yeniliklerin kullanımı sınırlı kalmaktadır.

Satış ve Hizmet Noktası (POS) Bankacılığı: Bir başka önemli alternatif dağıtım kanalı, Satış ve Hizmet Noktası (Point of Sale - Service / POS) Bankacılığıdır. Alınan mal ya da hizmetin bedelinin para yerine banka kartıyla ödenmesi üye işyerinde bulunan bir cihaz tarafından sağlanmakta; kart bilgileri değerlendirilerek, satış noktasına elektronik olarak para aktarılmaktadır.

Elektronik Fon Transferi (EFTPOS) olarak adlandırılan bu işlemde, müşterinin bir veri taşıyıcısı ile donatılmış olan karta ve bu karta ait kendi kimliğini doğrulatacak bir şifreye; üye işyerinin ise telefon hatlarıyla iletişime açık bir elektronik terminale ve bu terminalden müşterinin şifresini girebilmesi için bir klavyeye gereksinimi bulunmakta olup bu gereksinim POS cihazı ile karşılanmaktadır. Bu cihazlar, banka kartı ya da kredi kartı üzerindeki bilgileri esas alarak her türlü mal ve hizmet alımı ya da nakit ödeme belgesi düzenlenmesi işlemlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılan elektronik cihazlardır. Üye işyeriyle, kredi kartı kabulünü sağlamak amacıyla anlaşma yapan bankalar, bu cihazları sağlamaktadırlar.

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, kartlı ödeme işlemlerinde kullanılacak POS cihazlarıyla ilgili olarak “Ödeme Kartı Endüstrisi Güvenlik Standartları Konseyi” tarafından yayımlanan; “*POS PIN Giriş Cihazı Güvenlik Gereksinimleri Standardı*”nın güncel versiyonunun gereklerini sağlamak zorundadırlar. Ayrıca, POS cihazındaki yazılımların yüklenmesine ve güncellenebilmesine ilişkin yazılı ve denetlenebilir bir süreç oluşturmaları gerekmektedir.

Resim 6.5 POS Bankacılığı

Ülkemizde, POS terminallerinde harcama kartından çok kredi kartları kullanıldığından, kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak terminal sayısı artış göstermiştir.

POS İşlem Süreci:

Kredi Kartları alış-verişlerde kullanılırken şu işlem süreci gerçekleştirilmektedir:

- Ödeme yapılırken, satış görevlisi işlem tutarını POS cihazı ekranına yazar ve kartı POS cihazı üzerindeki çip okuyucuya yerleştirir.
- Çip okuyucu, POS cihazına ya da – o iş yerinde kullanılıyorsa- şifre giriş cihazına (PINPAD) şifrenin (PIN) girilmesini ister.
- Alışveriş tutarı kontrol edildikten sonra, kimsenin görmemesine özen gösterilerek şifre yazılır ve ödemenin onaylanması için “Giriş/Enter” tuşuna basılır.
- Şifre özel olduğu için ekranda şifre yerine, her rakamı simgeleyen yıldızlar görünür.
- Eğer şifre yazılırken bir hata yapılırsa “Sil/Clear” tuşu kullanılarak düzeltme yapılabilir.
- Ekranda, işlemin gerçekleştiğine dair, eğer bir sorun varsa onunla ilgili bilgi notu belirir.
- Ödemenin onaylanmasından sonra, POS makinesi bir “satış belgesi” verir. **Alışveriş işlemi şifre tuşlayarak gerçekleştirildiğinde satış belgesinin imzalanması gerekmez.**
- Şifrenin (PIN) satış görevlileri de dahil olmak üzere kimseyle paylaşılması esastır. Kuşku duyulduğunda şifrenin değiştirilmesi; yazılı olarak saklanmaması ve kartın üzerine yazılmaması gerekir.

Mail-Order (Elektronik Sipariş) Sistemi: Bu sistemle yapılan alış-verişlerde POS işlemlerini aşan daha ileri bir uygulama vardır. Telefonla ya da bir elektronik ortamda sipariş formuyla uzaktan ticaret işlemi yapıldığında ödeme için, kartı fiziksel olarak kullanması söz konusu olmayıp sadece kart bilgilerini karşı tarafa, tahsilatı yapacak satıcıya bildirmek suretiyle ödeme yapılmaktadır. Güvenlik açısından üye işyerinin yükümlülüğü çok yüksektir.

dikkat

Kart hamilinin genel yükümlülüklerine karşın elektronik ticaret kapsamında, harcama belgesi düzenlenmeksizin çeşitli iletişim araçları ya da sipariş formu aracılığıyla yapılan mal ve hizmet alımlarındaki hukuka aykırı kullanımlardan kaynaklanan zararlardan kart hamilinin sorumlu tutulamayacağı hükme bağlanmıştır.

Üye işyeri anlaşması yapan bankalar ve üye işyerleri, harcama ve alacak belgesi düzenleme imkânı olmayan, kart hamili tarafından başlatılan ve internet kullanılarak gerçekleştirilen işlemler için diğer önlemlerle birlikte “3D Secure” kart hamili doğrulama teknolojisini içerecek bir kart kullanımı alt yapısı oluşturmak zorundadırlar.

Bankamatik (Otomatik Ödeme Makinaları / ATM) Bankacılığı: Bankamatik, Paramatik gibi ticari isimlerle de anılmakta olan Otomatik Vezne Makineleri (ATM), her yere kurulabilen kabinlerde 7 gün 24 saat aralıksız hizmet vererek müşterilerin bankacılık işlemlerini yerine getiren elektronik cihazlardır. ATM’ler; üzerlerindeki bilgisayar ve bu bilgisayarı çalıştıran işletim sistemi aracılığı ile bankanın ana bilgisayarı ile iletişim kurarak müşterilerin bankacılık sistemindeki hesaplarına ulaşmalarını ve bu hesapları üzerinden standart bankacılık işlemlerini kendi kendilerine yapmalarını sağlamaktadır.

ATM kullanılarak para yatırıp çekmenin yanı sıra cihazın donanım zenginliğine göre çeşitli para transferleri, kredi kartlarıyla ilgili işlemler, hesap dökümlerinin alınması, şifrelerinin değiştirilmesi, fon, hisse senedi ya da döviz ile ilgili yatırım işlemleri yapılabilmektedir.

Resim 6.6 ATM Bankacılığı

Görüntülü Ödeme Makinaları (VTM): Görüntülü İşlem Merkezi (VTM) ticari adıyla kurulmaya başlanan elektronik bankacılık uygulamasında banka personeliyle görüşmeyi sağlayan bir ekranla desteklenerek geliştirilmiş bir Otomatik Ödeme Makinası söz konusudur. Müşterinin, kendisini tanıtmak için kimlik belgesini tarayıcı üniteye yerleştirmesi ve yapmak istediği işlemleri, ekranda görünen banka yetkilisine sözlü olarak ileterek yardım alabildiği rahat bir sistem olup ıslak imza gerektiren işlemler dışında birçok bankacılık hizmeti bu sayede şube bankosundaymış gibi gerçekleştirilebilmektedir.

Televizyon Bankacılığı: TV Bankacılığı başlangıçta her evde bulunan televizyonların değerlendirilmesi düşüncesiyle uygulanmaya başlanmıştır. Bu aşamada, dijital (sayısal) kablolu televizyon kanalları arasında bankanın sağladığı bir dekodör yardımıyla müşterilerin hesaplarına ulaşmasını sağlayan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Gelen veriler uydu anten aracılığıyla alınıp televizyonda görüntülenirken, yollanan veriler için telefon hatları kullanılmaktadır. Teknoloji değişimine uygun olarak yeniden gündeme gelmiştir. Televizyon Bankacılığının iki farklı uygulaması söz konusudur:

Birincisinde “Smart / Akıllı” nitelikli TV alıcı cihazlarının işletim sistemi uygulama marketlerinden (Örneğin; SamsungApps) ücretsiz olarak indirilebilen belli bankalara özgü programlardan televizyon kumandasıyla sunulan ve genellikle bilgilendirme niteliğindeki hizmetlere ulaşılabilmektedir.

İkincisinde, Dijital TV yayın sağlayıcısı şirketlerin katkısıyla belli bir bankanın yayını seçilmekte ve programa interaktif katılarak bankacılık hizmetlerinden yararlanılabilmektedir.

Kabin Bankacılığı: Kabin (Kiosk) Bankacılığı, alternatif dağıtım kanalları içinde biçimsel olarak yer almaktadır. Müşterilerin internete girerek sadece bankacılık işlemleri yapabildikleri bilgisayarlar ile ATM kompozisyonundan oluşan birimler genellikle banka lokallerinin bir köşesinde, alışveriş merkezlerinde ve benzeri genel ortamlarda kurulabilmektedir. Bankaların bir bağlantı noktası olarak müşterilerin hizmet ürünlerine ve bilgilere hızlı ve etkin ulaşımını sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bankalarca bu yolla, ayrıca önemli işgücü tasarrufu sağlamaktadır.

Elektronik Bankacılığın Gerektirdiği Altyapı

Elektronik bankacılık uygulaması üç taraflı (Banka, Müşteri ve Ulusal ya da Uluslararası Sistem) ve belli nitelikleri taşıyan bir altyapı gerektirmektedir. Bu üç tarafın ortaklaşa sahip olması gereken asgari altyapı birden çok etmeden oluşmaktadır. Bu teknolojik altyapı etmenlerinin başlıcaları şöyle sayılabilir:

1. **Teknolojik sistem standartları:** Tüm taraflar için işlem ortamı oluşturan ödeme ve iletişim sitemleri standart teknolojik sistemlere dayanmaktadır. Öncelikle ülkemizde yararlanılmakta olan EFT, Swift, Western Union gibi gelişmiş organize ödeme sistemlerine katılmak için otomasyon düzenek ve yazılımlarının uyumunu gerektirmektedir. Bu sistemlerin uygulama esasları kullanan tarafların ve müşterilerinin tanınması, kimliklerinin doğru belirlenmesine dayanmakta olup sistem bu konuları çözümleyebilmelidir.
2. **Nitelikli cihazlar:** Elektronik bankacılık uygulamasının zorunlu etmenleri arasında yer alan nitelikli cihazlardan ATM ve POS gibi bazıları bankalar tarafından sağlanmakta; bu nedenle yeni bir demirbaş politikası oluşturulması gerekmektedir. Elektronik bankacılığın gerektirdiği nitelikli cep telefonları ve bilgisayar gibi bazılarıysa hizmetlerden isteyen müşteriler tarafından edinilmiş olmalıdır.
3. **Gerekli yazılımlar ve işletim sistemleri:** Bankacılık sistemlerinin elektronik erişim kanallarından yararlanmak ayrıca bazı yazılımları, işletim sistemlerini zorunlu kılmaktadır. Bunlar esasen bankalar tarafından sağlan-

makta müşterilere ve üye işyerlerine gerekli destekler verilmektedir. Ancak bir kısmı doğal olarak telefon operatörlerinin ve telefon cihazlarının katkısıyla sağlanabilmektedir.

4. **Güvenlik standartları:** Elektronik bankacılıkta güvenlik sağlanması çok boyutlu bir konu olup bu konu her bir dağıtım kanalı için özel olarak geliştirilen teknik uygulamalara dayanmaktadır. Teknolojik güvenlik önlemlerinin ötesinde esas olarak belirlenmiş uluslararası standartlar, mevzuat ve sözleşmelerle bir güvenlik çerçevesi oluşturulmaktadır. Örneğin, “Güvenli Elektronik Alışveriş Sistemi” İnternet üzerinden banka kartlarıyla yapılan alışveriş işlemlerinde güvenliğin artırılması için “3D Güvenlik” geliştirilmiş bir sistemdir. Visa ve MasterCard’ın geliştirdiği bu “güvenli sanal alışveriş” çözümleri ile hem kart sahipleri hem de üye işyerleri sahtekârlıklara karşı güvence altına alınmıştır. “Verifiedby Visa” ve “MasterCardSecureCode” logoları bulunan sanal işyerlerinden yapılan online alışverişler Visa ve MasterCard güvencesi altındadır.
5. **Uygun sözleşme koşulları:** Bankalar, müşteriler, üye işyerleri ve asıl önemlisi destek hizmet kuruluşları ve telefon operatörleri arasında yapılan sözleşmelerle tarafların sorumlulukları belirlenirken işlem süreçleri de geliştirilmiş ve etkinleştirilmiş olmaktadır.
6. **Yasal düzenlemeler:** Elektronik işlemlerin bir yasal zemine oturması hem baştan doğru tasarlanmaları hem de sonradan ortaya çıkabilecek sorunların çözülmesi açılarından gereklidir. Bu konuda “Uzaktan Sözleşme Uygulaması”, “Elektronik İmza” ve “Biyometrik Tanıma” yöntemleri öne çıkmaktadır.

Elektronik Bankacılığın Avantaj ve Dezavantajları

Elektronik bankacılık, şube dışı hizmet sunmanın tüm avantajlarını sağlamaktadır:

- a. Müşterilerin kendi işlemlerini kendileri yapmaları nedeniyle bankalar işgücü tasarrufunda bulunmakta ve işlem hatalarından kaynaklanabilecek operasyonel risklerin sorumluluğundan kurtulmaktadır.

- b. Müşteriler hizmetlerden zaman sınırlaması olmadan yararlanabilmektedirler.
- c. Bankaların hizmetlerinden yararlanmak için banka şubelerine gitmek gerekmemekte, bulunulan yerden –elektronik iletişim olanakları ölçüsünde– hizmet sağlanabilmektedir.

Bu sayılan avantajların yanı sıra elektronik bankacılık, bazı dezavantajlar da getirmektedir:

- a. Bankaların pahalı teknoloji yatırımları artmakta, bu tür yatırımların ekonomik ömrü kısa olduğundan sürekli yenilenmesi gerekmektedir. Yazılımların da sürekli geliştirilmesi gerekmektedir.
- b. Teknoloji alışkanlığı ve deneyimi az olan müşterilerin bilgilendirilmesi, eğitilmesi gerekmektedir.
- c. Güvenliğin sağlanması gerekmekte, kor-san saldırı ve teknolojik hırsızlıklara karşı güvenlik programlarına gereksinim duyulmakta bunların oluşturulması için sürekli ar-ge ve tedarik masrafları gerekmektedir.

Elektronik İmza

Elektronik imza (Şifre); bir elektronik veri olup ıslak imzanın gerektiği her yerde geçerli olarak kullanılamamakta ancak internet ve sayısal telefon gibi elektronik iletişim ortamlarındaki kimlik doğrulamalarında kullanılmaktadır. Elektronik bankacılık uygulamasında zorunlu yasal altyapı düzenlemelerinin en önemlisi “Elektronik imza” konusundaki mevzuattır. Bu konuda 15.01.2004 tarih ve 5070 sayılı “Elektronik İmza Kanunu” Resmi Gazete’nin 23 Ocak 2004 Tarih ve 25355 Sayılı Nüshasında Yayımlanmış ve izleyen altıncı ay sonunda yürürlüğe girmiştir. Yasada “Elektronik imza”, “Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veri.” olarak tanımlanmaktadır. “Güvenli elektronik imza” ise münhasıran imza sahibine bağlı olan, sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan güvenli elektronik imza oluşturma aracı ile oluşturulan, nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimliğinin tespitini sağlayan, imzalanmış elektronik veride sonradan herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığının tespitini sağlayan elektronik imzadır. Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukuksal sonucu doğurur. Güvenli elektronik imza oluş-

turma ve doğrulama araçları ve zaman damgaları elektronik dağıtım kanallarının güvenlik açısından önem taşıyan altyapı öğeleri olarak bu uygulamayı desteklemektedir.

“**Mobil İmza**” ise elektronik imzanın bir türevi olup telefon operatörlerinin yazılımlarında oluşturularak, mobil bankacılığa ilişkin elektronik ortamlarda kimlik kanıtlama işlevinde kullanılmaktadır.

Biyometrik Tanıma Yöntemleri

Biyokimlik konusunda düzenlemeler, Ticaret Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Otomatik Ödeme Makinalarının banka müşterilerini biyolojik özelliklerinden tanınması ve telefon bankacılığında müşterinin sesinden tanınması; elektronik bankacılıkta güvenlik sorunu açısından önemli teknolojik yenilikler olarak uygulanabilmektedir. ATM’lerden şifre girmeksizin, banka kartı ve el ya da parmak damar haritasından elde edilen verilerin eşleştirilmesiyle saptanacak kimlik verisi ile işlem yapılabilir. El ayası ya da parmak damar tanıma teknolojisi, güvenli bir “Biyometrik Tanıma Yöntemi” olup her müşterinin kendisine has ve eşsiz olan damar haritası ATM işlemlerinin şifresiz ya da kartsız olarak gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır.

Biyometrik Tanıma yöntemleri sayesinde; her bireyin kendine özgü olan el ayası ve parmak damar yapısı, kimlik doğrulama açısından güvenle değerlendirilebilmektedir. Kimlik doğrulama işlemi bir kaç saniyede hızla tamamlanmaktadır. Kimlik doğrulama işlemi için akılda şifre tutulmasına gerek kalmamaktadır. Damar haritası çalınıp, kopyalanmadığından ATM sahtekarlığı riski en aza indirilmiş olmaktadır. (Parmak izi, parmağın dış yüzeyinin izi olduğundan kopyalanması olasıdır.) İşlem sırasındaki kan akışı önemli olduğundan sadece canlı el ya da parmak geçerli olmaktadır.

Uzaktan (Mesafeli) Sözleşme Yoluyla Hizmet Uygulaması

Mesafeli sözleşmeler; yazılı, görsel, telefon ve elektronik ortamda ya da diğer iletişim araçları kullanılarak, tüketicilerle karşı karşıya gelinmesizin yapılan ve malın ya da hizmetin tüketiciye anında ya da sonradan tesliminin ya da ifasının kararlaştırıldığı sözleşmelerdir. Mesafeli sözleşmelerde ödemenin kredi kartı ile harcama belgesi düzenlenmeksizin yapılması durumunda, kartın bir başkası tarafından hukuka aykırı bir biçimde kullanılması

gibi kötü bir olayın yaşanmaması için önlemler alınmış olmalıdır.

Yürürlük tarihi 7.5.2014 olan 6502 sayılı Yeni “Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun”da, Finansal hizmetlere ilişkin mesafeli sözleşmeler; “Finansal hizmetler, her türlü banka hizmeti, kredi, sigorta, bireysel emeklilik, yatırım ve ödeme ile ilgili hizmetleri ifade eder. Finansal hizmetlere ilişkin mesafeli sözleşme, finansal hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, sağlayıcı ile tüketici arasında uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmelerdir.” biçiminde açıklanmakta ve tanımlanmaktadır.

Finansal hizmetlere ilişkin mesafeli sözleşmelerde, tüketicinin sözleşmenin kurulmasına ilişkin iradesini açıklamadan önce, cayma hakkı, tüketicinin kabul beyanı vermesi durumunda yükümlülük altına gireceği ve ayrıntıları hakkında bilgilendirilmesi zorunludur. Tüketicinin sözleşmenin kurulmasına ilişkin kabul beyanı kullanılan iletişim araçlarına uygun olarak elektronik ortamda kayıt edilmelidir.

Tüketici, sözleşme ilişkisinin devam ettiği süre içinde herhangi bir ücret ödemeksizin sözleşmenin kâğıt üzerinde yazılı bir örneğini isteyebilir ve bu sözleşmeden on dört gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve ceza ödemeksizin cayabilir. Müşterinin sözleşmeyi sona erdirmeye talebini herhangi bir uzaktan iletişim aracıyla iletmesi yeterlidir.

Bankacılıkta Dolaylı ve Aracı Kullanılarak Hizmet Dağıtımı

Dolaylı hizmet dağıtımından anlaşılması gereken; hizmetin sunum sürecinde ya bir ticari partnerin katkısını almak ya da başka banka ve kurumların aracılığından yararlanarak işlem gerçekleştirmektir. Çağımızda hem ölçek ekonomisinin gerekleri, hem pazarlama teknikleri, hem de işlemlerin boyutları artık bankacılık hizmetlerinin sunumunda bankaların bir işlem ortağı kullanmasını ya da ortak süreçler oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Bankacılıkta dolaylı hizmet dağıtımına örnek olarak başlıca üç uygulama biçimi bulunmaktadır:

a. İşlem Ortaklığı Yoluyla Ürün Pazarlama

Özel bazı kredi ve hizmet ürünleri için geçerli bir uygulamadır. Örneğin konut ve otomobil kre-

dilerinde olduğu gibi; konut ya da otomobil üreten / pazarlayan firmaların pazarlama faaliyetleri bankanın kredisi için bir ön hazırlık niteliğinde olmakta ve bu işbirliği kapsamında kredilendirme daha rahat yapılabilmekte, bu yolla hedef kitleye daha kolay ulaşılabilmektedir.

Ayrıca, konut kredilerinde proje üzerinden pazarlanmaya geçildiğinde henüz üzerinde ipotek tesis edilecek bir bağımsız bölüm bulunmadığından üretici firma ile banka arasında özel bir anlaşma yapılması ve buna dayanılarak konut alıcılarının kredilendirilmesi; kredi tutarlarının firmaya belli koşullarla ödenmesi söz konusudur.

Büyük işyerlerine verilen maaş ödemesi hizmeti de kredi kartı gibi bazı hizmet ürünlerinin sunumu için işlem ortaklığı yolunun kullanılmasına örnek oluşturmaktadır.

b. Muhabir Bankacılık Bağlantıları ve Uluslararası Ödeme Sistemleriyle İşlem Gerçekleştirme

Bankaların kendi şubelerinin bulunmadığı yerlerde, genellikle yabancı ülkelerde, hizmet sunumu ve hizmetleri tamamlayıcı işlemler muhabir bankalar aracılığıyla gerçekleştirilir. Muhabirlik sözleşmeleri kapsamında bankalar birbirlerine işlem limitleri (kredi limiti) tanımakta ve özel iletişim güvenliği oluşturulmaktadır.

Özellikle dış ticaret işlemlerinde ve ticari senet tahsillerinde geleneksel olarak önceden muhabirlik sözleşmesi yapılarak ortak hareket süreci oluşturulmuş bankaların katkısıyla birçok ödeme ve tahsil işlemleri gerçekleştirilmektedir. Burada hizmetin sunumunda aracı kullanılması söz konusudur.

Küreselleşme sürecinin ürünlerinden birisi de uluslararası ödeme sistemlerinin gelişimi ve birçok bankanın bu organizasyonlardan ortaklaşa yararlanmalarıdır.

c. Bankalararası Ortak Noktalar Aracılığıyla Ürün Sunumu

Dolaylı bankacılığa –biçimsel açıdan- örnek oluşturan bir başka yöntem de bankaların kendi aralarında yaptıkları genel sözleşmelere dayanan yapılanmalar; ortak hizmet sunum noktalarıdır. Bir bankaya ait cihazlar öbür bankaların müşteri ve kartları tarafından kullanılmakta, bir tür kiralama yapılmakta ya da takas süreci içeren bir işbirliğine girilmektedir. Bankamatikler (ATM) ve POS cihazlarının kullanımında, farklı dayanaklarla da olsa, bankaların ortak kullanımı söz konusudur.

Bilindiği gibi bir bankanın ne kadar çok ATM'si varsa ve ne kadar çok işyeri ile üyelik sözleşmesi yapıp POS cihazı dağıtmışsa, öbür bankalara karşı o ölçüde rekabet üstünlüğü elde etmiştir. Bu üstünlüğü yeni müşteriler ve eski müşterilerin sadakatini kazanmak üzere tek başına kullanabileceği gibi, ortak kullanıma açarak öbür bankalardan komisyon sağlamak yolunu da seçebilir. O işyerinde POS cihazı, o bölgede ATM cihazı bulunmayan bir başka banka ise müşterilerine diğer bankalar aracılığıyla ulaşmış olur.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Bankacılık hizmet dağıtım kanallarının yapısı ve türlerini anlayabilme
- 2 Elektronik bankacılık için gerekli ulusal ve uluslararası altyapıyı ayırt edebilme

Araştır 1

Şube dışı bankacılık hizmet kanalları hangileridir ve bu kanallara erişim için ne gibi araçlar gerekmektedir?

İlişkilendir

Bankacılığın gelişimi ile teknolojinin gelişimi arasında bir ilişki kurulabilir mi?

Anlat/Paylaş

Elektronik imza ile ıslak imza arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlatın.

Yaşamla İlişkilendir

Kredi Kartı Nedir? Nasıl Kullanılır ve Nelere Dikkat Edilmeli?

Alışverişlerimizde sıklıkla kullandığımız kredi kartları hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz hiç düşündünüz mü? Kredi kartı denildiğinde aklımıza genelde borçlarını ödeyemeyen ve bu konuda fazlasıyla zarara girmiş kişiler gelir. Ülkemizde kredi kartından muzdarip kişi sayısı çok fazladır. Bunun sebebi ise kredi kartının ne olduğunu ve nasıl kullanılacağını bilmemesidir. Bilinçsiz şekilde kullanılan bu kartlar aslında çağımızın gereksinimleri arasına girmiştir.

Alışverişlerin internet üzerinden daha çok yapılmaya başlanması da kullanımının artışı getirmiştir. Kredi kartı kullanımını **yönetmek** çok basit olmasına rağmen insanların bunu yapamaması şaşırtıcıdır. Bunun sebebi ise kredi kartının **bilinçsizce** kullanılmasıdır. Hayatımızı her alanda kolaylaştıran bu kartların kullanımını, faydalarını ve zararlarını bildiğiniz sürece bütçenize eksilere düşmezsiniz.

Kredi kartı mağdurlarından olmak yerine **avantajlı** işlemlerini kullanarak alışverişlerinizde kolaylık ve maddi kazanç sağlamak istemez misiniz?

Bunun için de kredi kartı nedir, nasıl kullanılır ve nelere dikkat etmek gerekmektedir gelin birlikte öğrenelim.

Kredi Kartı Nedir?

Bankaların müşterileri için tasarlamış olduğu, **pos makinesine** sahip olan her yerde alışveriş için kullanabileceğiniz ve nakit avanslar çekebileceğiniz bir araçtır. Nakit para yerine kullanıldığı için alternatif ödeme türlerinden biridir. Kullanıcıya göre **belli bir limiti** vardır. Bu limit kadar alışverişlerinizde ödeme aracı olarak kullanırsınız. Acil nakit paraya ihtiyacınız olduğunda da belli bir faiz oranı karşılığında, ATM'lerden dilediğiniz vakitte, limitinizin karşılığı kadar **nakit çekim** yapabilirsiniz.

Kredi kartı sahibi olabileceğiniz birçok banka ve finansal kuruluş vardır. Her banka da kendine ait farklı türlerde, farklı avantajlar sağlayan ama aynı amaca hizmet eden kart çeşitlerine sahiptir. Sizin bankalarda bulunan limitiniz kadar kart talep edebilir ve kullanımını gerçekleştirebilirsiniz. **Doğru ve etkin** yönetebildiğiniz sürece, size kazançlar ve avantajlar sağlar.

Kredi Kartı Nasıl Kullanılır?

Kredi kartı kullanımında önceliğiniz, ihtiyacınızı belirlemeniz olsun. Siz kredi kartı kullanımına niye ihtiyaç duyuyorsunuz ve ödeyebileceğiniz rakam, kredi kartı için ne kadardır bilmelisiniz. Bunları belirlemeden aldığınız kartlar sonucunda, borçların altına girerek bankalarda bulunan itibarınızı zedeleyebilir, ileride ihtiyacınız doğacak kredi ve kredi kartı taleplerinize olumsuz cevap alabilirsiniz. Böyle sıkıntılarla karşılaşmak istemiyorsanız ihtiyaçlarınızı ve ödemelerinizi doğru belirlemelisiniz.

Limit ayarlamasını ve talebini doğru bir şekilde gerçekleştirdikten sonra elinize ulaşan kart ile alışverişe başlayabilirsiniz. Kredi kartları limitiniz kadar harcamanıza izin verir ve **her ayın belli döneminde** ödeme yapmanızı gerektirir. Ödeme zamanı geldiğinde dönem borcunuzun tamamını ödemeniz, kullanımını doğru yaptığınız anlamına gelir.

Kartlarda bulunan şifreler ise paranızı güvenli taşıdığının göstergesidir. Yanınızda bulunduracağınız nakit paranın çalınma, kaybolma gibi riskleri kredi kartı için geçerli değildir. Çalındığında ya da kaybolduğunda anlık olarak kullanımını iptal edersiniz ve böylelikle zarara uğramazsınız. Bu sebeple insanlar, **nakit para** yerine artık her yerde kullanılan kredi kartlarını daha çok tercih etmektedirler.

Kredi kartınızı internet üzerinde de kullanabilirsiniz. Online alışverişlerinizi kredi kartınız olmadan yapmanız çok zordur. İnsanlar yoğun iş tempoları, vakit azlığı ve kolay kullanımından dolayı **internet alışverişlerini** tercih etmektedir. İnternet alışverişlerinizde güvenliğiniz açısından önemli olan, ödeme sırasında sizin kişisel cep telefonunuza gelen şifre ile işlemlerinizi yapmanızdır.

Kredi kartı kullanımında dikkat etmeniz gereken **ödeme düzeninizdir**. Borcunuzu kapatabileceğiniz kadar harcamanız ve ödeme günü geldiğinde borcunuzun tamamını ödemeniz gereklidir. Aksi takdirde kartınız her ay **faiz** uygulamasına düşer ve siz artı bakiyeler ödemek zorunda kalırsınız. Eğer kartınızda taksitlendirmeli alışverişleriniz varsa bunların da aylık taksit miktarı kadarını ödersiniz.

Kredi Kartının Faydaları ve Zararları Nelerdir?

Alışverişlerde çok sık kullanılan bu ödeme yönteminin sahibine sağladığı kolaylıklar ve zararlar vardır. Zararlarını **bilinçli** bir kullanıcı olarak önleyebilirsiniz eğer kullanımı size büyük

faydalar getirir. Bunlardan en güzeli de size taksit imkânını sağlamasıdır. Günümüzde elden taksit uygulaması çok zordur. Kredi kartlarınız ile yaptığınız alışverişlerinizde **taksit** uygulamasını kullanmanız, elde etmek istediğiniz yüksek fiyatlı ürünlere daha rahat kavuşmanızı sağlar.

İnternet üzerinden yapabileceğiniz alışveriş seçeneğine değinmiştik. Bu durum da faydalarından biridir. Taksit seçeneklerinin yanında ödeme erteleme kampanyaları da sunulabilmektedir. Alışverişlerinizde bu seçeneği de kullanarak bütçe planınızı daha rahat oluşturabilirsiniz. Aynı zamanda müşteriye özel kampanyalardan da yararlanabilirsiniz. Bankanızın size sunduğu farklı kampanyalar ile alışverişlerinize değer katabilirsiniz. **Ek kart** uygulamalarıyla da **aile bütçenizi** tek bir araç üzerinde toplayabilir ve takiplerini yapabilirsiniz.

En güzel özelliklerinden biri de her ay ödememiz gereken faturalarınıza, otomatik ödeme talimatı verebilirsiniz. Böylelikle ayrı ayrı ödeme zorluğu çekmez ve takip etmeniz kolaylaşır. Zamandan da tasarruf etmiş olursunuz. Unutma gibi durumunuz da olmayacağı için sıkıntı çekmezsiniz. Kredi kartı ödemelerinizi de **internet bankacılığı** üzerinden ya da ATM'lerden kolaylıkla gerçekleştirirsiniz. Paranızın yönetimine de katkı sağlamış olursunuz.

Kullanımın doğuracağı zararlardan da biraz bahsedelim. Bu zararlar genelde ödeme zorluğu ya da gecikmeler yaşandığında ortaya çıkmaktadır. Yani kartınızı kullanıp ödemesini geç yaptığınızda ya da sadece asgari ödemesini gerçekleştirdiğinizde faiz oranı kadar bir ücretlendirmeye tabi tutulursunuz. Eğer kartınızı üç ay boyunca hiç ödemezseniz, banka tarafından kullanıma kapatılır ve **icra işlemleri** başlatılır.

Ülkemizde genelde kredi kartı kullanımı sanki hiç ödenmeyecekmiş gibi bilinçsizce kullanılmaktadır. Bu sebeple de ödeme günü geldiğinde kredi kartları için yeterli miktar sağlanamamaktadır. Yapacağınız alışverişlerde bu durumlara dikkat etmeniz ve ihtiyacınız olan alışveriş yapmanız önemlidir. Elinize geçecek paradan kredi kartınızın tamamı için miktar ayırmanız eğer ayıramıyorsanız kredi kartı kullanımınızı kısmanız gereklidir. Bu bilinci kendinizde oluşturamazsanız eğer daha çok borca girer ve kart kullanımı size faydadan çok zarar verir.

Kaynak: <http://bilgihanem.com/kredi-karti-nedir-nasil-kullanilir/>

BANKA KARTLARI

Özü itibarıyla bir ödeme aracı olan banka kartları, bankacılık hizmet ürünlerinden birçoğu için bir erişim aracı durumuna geçmiş bulunmaktadır. Kartlara birçok işlev yüklenmiş, kullanımı çok geniş bir alana yayılmış, günlük alışverişlerde de paranın yerini büyük ölçüde aldığı gibi çek ve senet kullanımına da alternatif olmuştur.

dikkat

Dünya genelinde ve ülkemizde, paranın fiziksel kullanımını azaltmakta ve kısıtlanmakta, yerine para benzeri araçlar ve elektronik ödeme olanakları geçmektedir. İleri ekonomilerde banka kartları en yaygın ödeme aracı durumuna geçmiş; buna paralel olarak da bankacılık hizmetleri, daha çok elektronik kanallardan daha kolay dağıtılabilir olmuştur. Bir yandan banka kartları giderek daha farklı niteliklerle donatılarak çeşitlendirilmekteyken öte yandan da kartsız, kartların fiziksel kullanımını gerektirmeyen –sadece kartın sayısal bilgilerinin kullanımına dayanan- hizmet erişim olanakları geliştirilmektedir.

Kart Çıkarabilecek Kuruluşlar

Kart çıkarma yetkisi yasa gereği sadece bankalara tanınmış bir ayrıcalık olmayıp yasa da sayılan belli nitelikleri taşıyan kuruluşların tümü tarafından çıkarılabilir. Kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye işyerleri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşların BDDK'dan izin almaları gerekmektedir. Bu kuruluşlarla ilgili yasal zorunluluklar şöyle sıralanabilir:

- Anonim şirket biçiminde kurulmaları ve kurucularının gerekli malî güç ve itibara, işin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması ve banka ortaklarında aranan diğer nitelikleri taşıması,
- Pay senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması, tüzel kişi kurucuların yönetim ve denetimine sahip gerçek kişilerin kim olduğunun belgelenmesi,
- Nakden ve her türlü muvazaadan arı olarak ödenmiş olan sermayesinin en az altı milyon Türk Lirası olması ve bu asgari sermayenin yüzde beşi tutarındaki sisteme giriş payının BDDK hesabına yatırılması,

- Ana sözleşmesinin yasa hükümlerine uygun olması,
- Kart çıkarma konusunda yasa kapsamındaki işlemleri gerçekleştirebilecek yönetim, yeterli personel ve teknik donanımına sahip olması, şikâyet ve itirazlarla ilgili birimleri oluşturması,
- Kuruluşların bu alandaki faaliyetlerinin kurumsal yönetim hükümlerine uygunluğunu sağlaması.

Kredi Kartı Uygulamasında Yer Alan Taraflar

Banka kartlarında taraflar, kartın türüne göre değişmekte olup konuyu kredi kartlarını esas alarak açıklamak kapsamının genişliği nedeniyle yeterli ve doğru olacaktır. Kredi kartlarının oluşturduğu ödeme sistemi içinde yer alan taraflar şöyle sıralanabilir:

- Kartlı sistem kuruluşu:** Banka kartı veya kredi kartı sistemi kuran, kullanım sürecini organize eden, markayı oluşturan ve işletimini sağlayan (Visa, Master, vb.) firmalardır. Kurdukları bu sisteme uygun olarak, bankalara, kart çıkarıp dağıtma ve üye işyeri anlaşması yapma yetkisi vermektedirler.
- Kart çıkaran (dağıtımını yapan) kuruluşlar (Bankalar):** Banka kartı ya da kredi kartı düzenleme yetkisine, yasa hükümleri kapsamında, sahip olan bankalar ile diğer kuruluşlardır. Bunlar sistemi önceden kurulmuş olan bir “kartı” piyasaya çıkarmakta, dağıtımını ve pazarlamasını yapmaktadırlar.
- Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş:** Banka kartı veya kredi kartı kabulünü sağlamak amacıyla işyerleriyle anlaşma yapan bankalar ya da yetkili diğer kuruluşlardır.
- Üye işyeri:** Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar ile yaptığı sözleşme çerçevesinde kart hamillerine mal ve hizmet satmayı ya da nakit temin etmeyi kabul eden gerçek ya da tüzel kişilerdir.
- Kart hamilleri (Kart kullanıcıları, Banka müşterileri):** Banka kartı ya da kredi kartı hizmetlerinden yararlanan gerçek ya da tüzel kişilerdir.
- Bankalar arası Kart Merkezi (BKM):** Kartlı işlemler için bilgi alışverişi ile takas ve mahsup işlemi yapan kuruluştur.

- g. **Sigorta şirketleri:** Kredi kartları üzerindeki bazı riskleri sigortalayan şirketlerdir.
- h. **Destek hizmeti sağlayan firmalar**

Banka Kartlarının Türleri

Detaydaki ayrımlara karşın, “Banka Kartları” deyimi günümüzde bankacılık işlemlerinde kullanılan tüm kartlar için, nitelik farkları gözetilmeksizin genel olarak kullanılmaktadır. Yasal tanımıyla banka kartı; mevduat hesabı ya da özel cari hesapların kullanımı dahil bankacılık hizmetlerinden yararlanmayı sağlayan kartlardır. Doğal olarak bankacılık hizmetlerine erişim için de kullanılmaktadır.

Banka Kartlarının İşlevsellik Açısından Türleri

Bankacılık işlemlerini kolaylaştırmak, özellikle ödemelerde kullanılmak üzere geliştirilmiş olan kartlar, esas olarak işlevlerine göre ayrışmakta; Banka İşlem Kartları, Harcama Kartları ve Kredi Kartları olarak üç türde bilinmektedirler.

Banka İşlem Kartları

Sadece bankada açılmış mevduat hesaplarıyla ilgili işlemler yapmak, para çekmek ya da yatırmak üzere oluşturulmuş ve sadece ATM ve internet bankacılığında geçerli kartlardır. Bunlar, “Banka İşlem Kartları” olarak adlandırılmaktadır. Her banka kendi pazarlama politikası kapsamında farklı ticari isim vererek dağıtmaktadır.

Harcama Kartları

Hesaptaki bakiyeye dayanarak alışverişlerde kullanılabilen kartlardır. Eğer bir banka kartıyla alışveriş yapılabilirse, yani işyerlerinde yapılacak ödemeler bu kartın kullanımı ile gerçekleştirilebiliyor ise “Harcama Kartı” söz konusu olmaktadır. Harcama kartları ile yapılan işlemler müşterinin mevduat hesabındaki bakiye ile sınırlı kalmakta, harcama yapıldıkça hesaptaki tutar mal ya da hizmetin alındığı işyerine aktarılmak üzere, anında eksilmektedir.

Bir de üzerindeki çip’e yükleme yapılabilen akıllı kart tipi vardır ki; “elektronik para cüzdanı” olarak ta adlandırılan, şehir içi ulaşım da kullanılan taşıma kartları gibi gerektiğinde para yüklenerek harcama amaçlı kullanılmaktadır.

Kredi Kartları

Her yerde kullanılabilen, gerektiğinde bankanın tanıdığı kredi limitine dayanarak işlem yapabilen çok işlevli kartlara “Kredi Kartı” denilmektedir. Yasal tanımıyla; “Nakit kullanımı gereksiz mal ve hizmet alımı ya da nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartlar ya da fiziksel varlığı bulunmayan kart numaralarıdır.” Bunlar, banka kartlarının en gelişmiş türü olup esas itibarıyla, kredi limitiyle donatılmış banka harcama kartları niteliğindedirler. Mevduat hesaplarına tanımlanarak işlem kartları yerine de kullanılabilmektedirler. Kullanıcılarına, hesaplarında hiç paraları olmasa bile kendilerine tanınmış bir kredi limitinden yararlanarak alışveriş yapma, avans çekme olanakları sağlayan kartlardır. Günümüzde artık kullanımı en yaygın olan ve diğer kartların işlevlerini de yerine getirebilen kart türü budur.

Banka Kartlarının Diğer Türleri

Banka kartları kullanım açısından sağladıkları olanaklar gibi çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilirler:

Banka kartları, örneğin;

1. Teknik özellikleri açısından (Çipli/Akıllı/Smart – Çipsiz ya da Temaslı – Temassız),
2. Kredili olup-olmamları ve eğer kredili iseler bu kez kredi limitleri açısından,
3. İndirim, taksit, öteleme, tutundurma primleri (puan) sağlama, destek yardımları sunmak gibi ek avantaj donanımları açısından,
4. Sigorta kapsamı açısından,
5. BKM Ekspres uygulamasına tanımlanıp tanımlanamadığına göre, farklı gruplara ayrılmaktadırlar.

Temassız Kredi Kartları: Düşük tutarlı ödemeler için (Günümüzde 50 Türk Lirasına kadar) geçerli olan temassız ödeme işlevi kredi kartlarına fiziksel bir özellik olarak eklenmektedir. Böylece alışverişlerde POS cihazına şifre girilmesi gerekmeden, ödeme yapılabilmektedir. Bu özellik, “Yakın Alan İletişimi / NearFieldCommunication– NFC” teknolojisinin bir ürünüdür. NFC; iki elektronik cihazın, kısa mesafede temas ettirilmeden basit ve güvenli iletişimi için tasarlanmış bir teknoloji standardıdır. Yakın Alan İletişimi, iki uyumlu cihazın birbirine biraz yaklaştırılması ile aktive edilmekte ve POS cihazlarında olduğu gibi otoyollarda geçiş ücretlerinin ödenmesi benzer biçimde gerçekleştirilebilmektedir.

NFC ekosisteminde farklı işletmelerin ortaklaşa gerçekleştirdikleri işlemlerin güvenli ve verimli olabilmesi; son kullanıcı olan müşterilere bu hizmetin uzaktan sunulabilmesi ve yönetimi için ayrıca bir “Güvenli Servis Sağlayıcı / Trusted Service Manager - TSM” desteği gerekmektedir. Türkiye’de Bankalararası Kart Merkezi (BKM NFC TSM) bu işlevi üstlenmiş bulunmaktadır.

dikkat

Temassız kredi kartları genellikle normal kartlarda ek bir donanım olarak yer almakta Yakın Alan İletişimi’ne uyumlu POS cihazlarına yaklaştırılarak ve imza gerektirmeden işlem gerçekleştirilmekte; müşteriye alış-verişle ilgili harcarca belgesi verilmektedir.

Kredi Kartlarının Sağladığı Kolaylıklar

Banka kartlarının tümünün ya da en işlevsel biçimiyle; kredi kartlarının sağladığı kolaylıklar, tüm taraflar açısından farklı kapsamda olup bireysel ya da kurumsal kullanıcılar, işyerleri, bankalar ve ekonominin geneli için ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir.

Kredi Kartlarının Kart Kullanıcılarına Sağladığı Kolaylıklar

- Nakit para kullanımının risklerini azaltmaktadır,
- Satın alma sürecini kolaylaştırmaktadır,
- Peşin satın almanın ve geç ödemenin avantajlarından bir arada yararlanılmaktadır,
- Geçici finansal zorlukların yaşam standardına yansımaları engellenmektedir,
- Gereksinimlerin ertelenmesine gerek kalmadan harcamalar planlanabilmektedir,
- Uzaktan, elektronik ticaret ya da katalog yöntemleriyle alışveriş yapılabilmektedir,
- Ödemelerin bir listede özetlenmesi nedeniyle harcamalar topluca incelenebilmektedir,
- Taksitlendirme, indirim, erteleme gibi tutundurma olanaklarından yararlanılmaktadır,
- Nakit çekim olanakları sayesinde küçük borçlanma gereksinimleri karşılanabilmektedir.

Ancak hemen olumsuz yön olarak belirtmek gerekir ki gelirlerinin sürekliliği güvencede olmayan ve gelir-gider planlamasını iyi yapamayan bi-

reyler için negatif tasarruf ortamı doğmakta ve aşılması zor parasal sorunlar, ödeme güçlükleri ortaya çıkabilmektedir.

Kredi Kartlarının İşyerlerine Sağladığı Kolaylıklar

- İş hacim genişlemekte ve müşteri sayısı artmaktadır.
- Satışlar aybaşları gibi belli dönemlerde yoğunlaşmayıp düzenli dağılmaktadır,
- Para bulundurmanın risklerinden kurtulmaktadır,
- Satış bedelleri banka hesaplarında kısa zamanda ve topluca toplanmaktadır.
- Kart markalarının ortak reklamlarından ve kartı organize eden firmaların çeşitli kampanya ve desteklerinden yararlanılmaktadır.

İşyerleri açısından dezavantaj olarak bankalara ödenmesi gereken komisyonlar, katıldıkları promosyon kampanyalarının maliyetleri yük oluşturabilmektedir.

Kredi Kartlarının Bankalara Sağladığı Kolaylıklar

- Müşteri ve iş hacmi artmaktadır,
- Müşteri bağlılığı artmaktadır,
- Hizmet gelirleri artmaktadır,
- Vezne işlemleri ve müşteri birikmesi azalmakta, şube dışı hizmet dağıtım kanalları etkinleşmektedir,
- İş yükü kısmen otomasyona, kısmen operasyon servislerine aktarılmaktadır,

Bankalar açısından; riskler, şikâyetlere karşı yapılacak işlemler gibi hususlar dezavantaj olarak sayılabilir.

Kredi Kartlarının Ekonomiye Sağladığı Kolaylıklar

- Ticari faaliyetler artmakta ve ekonomi canlılık kazanmaktadır,
- Ekonomi kayıt altına alınmaktadır,
- Kullanım amaçlı para taşıma ve bulundurma gereksinimi azaldığından bankalardaki birikimlerden oluşan fonlar yükselmekte ve tutarlılık kazanmaktadır.

Kart Başvurusu ve Kartın Müşteriye Verilmesi

Kart isteyen müşterilerin başvuruları özel bir formun doldurulmasıyla gerekli bilgilerin derlenmesiyle başlamaktadır. Bankalarca düzenlenen bu formlar; müşterinin kimlik ve iletişim bilgilerinin alınmasının yanı sıra kredi yaraşırılık durumlarını değerlendirmek üzere kullanılacak ve genellikle müşterilerin gelir-gider durumuyla ilgili olan bir takım bilgileri derlemeye yöneliktir.

Edinilmesi gereken bilgilere yönelik soruları içeren formların doldurulmasının yanı sıra içerdiği bazı bilgileri doğrulayan belgelerin de eklenmesi gerekmektedir.

Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda başvurunun uygun görülmesi durumunda öncelikle kartın kredi limitinin kurallara uygun belirlenmesi ve bir sözleşme yapılması zorunlu olacaktır. Kart müşterinin kendisine, kullanım koşullarına ilişkin zorunlu bilgilerle birlikte teslim edilmesi gerekmektedir.

Kredi Kartlarında Şifre (PIN) Uygulaması

Müşterilere Kartla birlikte bir de geçici şifre verilmektedir. Şifrenin ayrı bir postayla gönderilmesi esas ilkedir. Bunun kullanım aşamasına geçildiğinde değiştirilmesi ve kartın POS ve ATM cihazlarında ve elektronik bankacılıkta yeni belirlemiş kalıcı şifre ile kullanılması önerilmektedir.

30.06.2007 tarihinden itibaren, tüm bankaların ortaklaşa aldığı ilke kararı gereği olarak, kredi kartı ile gerçekleştirilen alışveriş işlemlerinde ıslak imza yerine şifre kullanımına başlanmıştır. Bu nedenle, kredi kartının şifresi alışverişler için de önem kazanmıştır. Şifre (*PIN/Personel Identification Number*), elektronik imza niteliğini taşımakta ve kartın kaybolması ya da çalınması durumunda, başkaları tarafından kullanılmasını büyük ölçüde engellemektedir.

Şifrenin unutulması durumunda, elektronik bankacılık kanalları kullanılarak yeni bir şifre tanımlanabilmektedir. Kredi kartlarının şifresinin aktifleştirilmesi, bankalarda farklı uygulamaları olan bir işlemdir. Şifre aktifleştirilip sisteme tanıtılmadıkça kart işlem yapmamaktadır. Genellikle POS'ta ya da ATM'de kart kullanılarak gerçekleştirilen ilk işlemde şifre otomatik olarak aktif hale

getirilmektedir. Bazı bankalarda bu aktifleştirme işlemi özel olarak yapılmaktadır.

Kredi Kartı Dağıtım Politikasının Oluşturulması

Bankalar ve doğal olarak kart çıkaran tüm kuruluşlar, ilk aşamada kartların kime veriliş kime verilmeyeceğini konusunda karar vermek, ikinci aşamada her kişi için bir kredi limiti saptamak durumundadır. Kart hamilinin talebi üzerine üçüncü kişiler adına asıl karta bağlı ve asıl kart limitini aşmamak kaydı ile ek kredi kartı da düzenlenebilmektedir.

Bu faaliyetin gereği olarak bankalar, belli genel ve bireysel risk sınır ve oranlarını gözetmek zorundadırlar. Yasal zorunluluk olarak yasaklı kimselere isteseler bile kart veremezler. Ayrıca bankaların kendi faaliyet stratejileri kapsamında oluşturdukları bir hedef müşteri kitlesi vardır. İstenilen müşteri profiline girmeyenlere de kart vermemek için akılcı *barajlar*, eş deyişle, *puan eşikleri* oluşturabilirler.

Kredi Kartlarında Limit Belirlenme Esasları

Kredi kartı verilecek kişiler lehine kredi limiti, aynı kişiye ya da yakınlarına birden fazla ek kart verilmesi durumunda tüm kartlar için geçerli olmak üzere saptanmalıdır. Kredi kartına limit belirleme işlemi, öncelikle bir kredi yaraşırılığı değerlemesi işlemidir. Müşterilerin mevcut borç ödeme gücüne ve gelecekteki olası pozisyonlarına yönelik bazı değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Bu limit, bankalar arası paylaşıma açık piyasa kayıtlarına bakılarak bu alandaki yasal kurallar çerçevesinde belirlenmelidir.

BDDK tarafından 8 Ekim 2013 tarih ve 28789 (Mükerrer) sayılı R.G.de yayımlanmış olan "Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkındaki Yönetmelik" hükümleri uyarınca, Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin;

- Yasaklı ya da engel durumunu,
- ekonomik ve sosyal durumunu,
- aylık ya da yıllık ortalama gelirini,
- diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limitini,

bir model ya da skorlama sistemi yardımıyla değerlendirerek limit belirlemek zorundadır. Bu değerele-

menin yanı sıra müşterinin geçmiş kredi bilgilerine bankalar arası bilgi paylaşımı şirketleri (BKM ve MSK) aracılığı ile ulaşarak dikkate almalıdır.

“Banka kartları ve kredi kartları hakkındaki Yönetmelik” hükümleri gereği olarak, kart çıkaran kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartları limiti; ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, izleyen yıllar içinse, dört katını aşamaz. Bin Türk Lirasına kadar ki limitler dışında, müşterinin ortalama gelir düzeyi beyan ettiği ve ilgili kuruluşlarca onaylanan gelirler üzerinden saptanmalıdır. Aynı yönetmelik hükümleri çerçevesinde, kart çıkaran kuruluşlar, kart limitlerini güncelleyebilmekte, ama kart hamilleri talep etmedikçe kart limitlerini artıramamaktadırlar.

Bir takvim yılı içerisinde en fazla üç defa, dönem borcunun sadece yüzde ellisine kadar ödeme yapılan kredi kartlarının limitleri, dönem borcunun tamamının ödenmesine kadar arttırılamamakta ve bu kartlar nakit kullanımına kapatılmaktadır.

Üye İşyeri Anlaşması Yapılması

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar -yani bankalar- aynı zamanda “Üye İşyeri” anlaşması da yaparlar. Kartın piyasada geçerli olabilmesi için işyerleri ile banka arasında yapılacak bir sözleşme ve kurulacak teknik bir alt yapı ile bağ oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca bir pazarlama sorunu olarak kartın geçerliliği, işyerlerinde kabul görme yoğunluğu ile doğru orantılıdır.

Bankalarla işyerleri arasında yapılan anlaşma ile işyerleri de kart sistemine üye olurlar. Bu onlara bazı yükümlülükler getirdiği gibi üyelik bağlantısının eksiksiz yapılıp aksatılmadan yürütülmesi de bankaların yükümlülüğüdür. Örneğin, kartlı işlem yapılabilen işyerinde, kartın kabul edilip tahsilat yapılabilmesi için bankadan onay alınmasını sağlayacak iletişim alt yapının oluşturulması zorunludur. Bu zorunluluk doğrultusunda POS cihazı ya da Mail-Order yazılımı sağlanmalıdır.

Üye İşyeri İşlem Limiti

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar (bankalar) sözleşme yaptıkları işyerleri için belli bir işlem limiti saptayabilirler. Üye işyerleri, tek bir kredi kartı ile yapılacak harcama tutarının belirlenen işlem limitini aşması durumunda kart çıkaran kuru-

luştan o harcama tutarının kabulü için özel yetki almak zorundadır. Aynı kart ile aynı ödeme işlemi için birden fazla harcama belgesi düzenlenememektedir. Bu hükme aykırı davranılması durumunda üye işyerleri satılan hizmet ya da mal bedelini üye işyeri anlaşması yapan bankadan talep edemez.

Bilgilerin Saklanması

Üye işyerleri, kartın kullanımı sonucunda kart ve kart hamili ile ilgili edindikleri bilgileri, kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar hariç olmak üzere kart hamilinin yazılı rızasını almadan başkasına açıklayamaz, saklayamaz ve kopyalayamaz. Üye işyerleri, kart bilgilerini üye işyeri anlaşması yaptığı kuruluş dışındaki şahıs veya kuruluşlarla paylaşamaz, satamaz, satın alamaz ve takas edemez.

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, bu yasaklamaların uygulanmasını gözetmekle yükümlü tutulmuşlardır. Kart çıkaran kuruluşlar, edindikleri kişisel bilgileri gizli tutmak, kendi hizmetlerinin pazarlanması dışında başka amaçlarla kullanmamak ve kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar dışında kalanların bu bilgilere ulaşmasını engellemek amacıyla gereken önlemleri almakla yükümlüdür.

Üye İşyerlerinde Kartlı İşlemlerle İlgili Olarak Üretilen Belgeler

- **Harcama belgesi:** Banka ya da kredi kartı ile yapılan işlemler ile ilgili olarak üye işyeri tarafından düzenlenen, kart hamilinin işlemde doğan borcu ile diğer bilgileri gösteren, kimliğin bir kod numarası ya da şifre ile belirlenmediği durumlarda kart hamili tarafından imzalanan belgedir.
- **Nakit ödeme belgesi:** Bankalarca ya da yetkili üye işyerlerince banka kartı ya da kredi kartı hamiline yapılan nakit ödemelerde düzenlenen, kimliğin bir kod numarası ya da şifre ile belirlenmediği durumlarda kart hamili tarafından imzalanan belgedir.
- **Alacak belgesi:** Banka ya da kredi kartı kullanılarak alınmış olan malın iadesi ya da hizmetin alımından vazgeçilmesi ile yapılan işlemin iptali durumlarında kart hamilinin hesabına alacak kaydedilmek üzere üye işyeri tarafından düzenlenen belgedir.

Bankaların Kart Uygulamasına İlişkin Yükümlülükleri

Bankaların kartlarla ilgili yasal yükümlülüklerinden başlıcaları şöyle sıralanabilir:

- Bankalar çıkardıkları kartların düzenli ve güvenli kullanım ortamının sağlanması için banka bünyesinde bir sistem kurmak ve kesintisiz olarak açık tutmakla yükümlüdürler. Bu birim, kartlarla ilgili her türlü bildirim, talep, şikâyet ve itirazlara ilişkin gerekli önlemleri almaya yönelik çalışmaları gerçekleştirecektir.
- Bankalar, istemde bulunmayan ya da sözleşme imzalamayan kişiler adına hiçbir biçimde kart vermezler.
- Kredi kartı borcunun asgari tutarının son ödeme tarihini izleyen üç ay içinde ödenmemesi durumunda ilgili bankanın kart hamiline bir bildirimde bulunması, bu bildirimden sonraki bir aylık süre içerisinde bu tutarın ödenmemesi ya da kartın kullanımından dolayı adli cezaların uygulanması durumunda, banka tarafından söz konusu kredi kartlarının iptal edilmesi gerekmektedir. Borcun tamamı ödeninceye kadar o müşteri adına yeni bir kredi kartı düzenlenemez.
- Kartın verilmesi anında müşterilerin yeterli derecede bilgilendirilmesi zorunludur.
- Kartla ilgili aylık döküm göndermek ve müşterinin istemesi durumunda, gerçekleştirilmiş işlemlere ait kayıtları otuz günü, yurt dışı işlemlerinde altmış günü geçmemek üzere sağlamakla yükümlüdürler.
- Kartların kullanılması bir kod numarası, şifre ya da kimliği belirleyici başka bir yöntemin kullanılmasını gerektiriyorsa, bu tür bilgilerin müşteriye uygun bir yöntemle iletilmesi ve gizli kalması için gerekli önlemleri almak zorundadırlar.
- Banka ya da kredi kartlarının asıl kart hamiline teslim edilmesinin sağlanması gereklidir. Reşit olmayan **ek kart** hamilleri adına düzenlenen banka ve kredi kartlarının da asıl kart hamillerine teslimini sağlamakla yükümlüdürler.
- Harcama ve alacak belgesinin müşteri nüshası üzerinde ve yazışmalarda kart numarasının açıkça yer almamasına özen gösterilmelidir.
- Kart çıkaran kuruluşlar, edindikleri kişisel bilgileri gizli tutmak, kendi hizmetlerinin pazarlanması dışında kullanmamak ve yasayla yetkili kılınan kişi ve kurumlar dışında kalanların ulaşmasını engellemek, hesap özeti, kart basımı, kart ihtarnamesi ve ibraname gibi hizmetlerin destek hizmeti alımı yoluyla gerçekleştirilmesi durumunda da bu kuruluşlarca edinilen bilgilerin gizli tutulmasını sağlamakla yükümlüdürler.

Kart Hamillerinin Kart Kullanımına İlişkin Yükümlülükleri

Kart kullanımından doğan sorumluluk, sözleşme imzalandığı ve kartın zilyetliğine geçtiği veya fiziksel varlığı bulunmayan kart numarasının öğrenildiği andan itibaren, kart hamiline aittir.

- Kartın imza hanesinin kart hamili tarafından imzalanmış olması zorunludur.
- Kartın kullanımı sırasında üye işyerinin istemesi durumunda, kimlik belgesi ibraz edilmesi zorunludur.
- Kartın ve kartın kullanılması için gerekli kod numarası, şifre ya da kimliği belirleyici başka bir yöntemle ilişkin bilgilerin güvenli korunması ve başkaları tarafından kullanılmasına karşı önlemler alınması gerekmektedir.
- Kartın yitirilmesi, çalınması gibi durumlarda kartı çıkaran kuruluşun derhal haberdar edilmesi zorunludur.
- Kart hamili adresinde meydana gelen değişiklikleri, değişiklik tarihinden itibaren onbeş gün içinde kart çıkaran kuruluşa bildirmekle yükümlüdür.

Üye İşyerinin Kart Kullanımına İlişkin Yükümlülükleri

- Kartın kontrol ve kabulü: Üye işyerleri, kart hamillerinin yapmış oldukları mal ve hizmet alımlarının bedelini banka kartı ya da kredi kartı ile ödeme taleplerini kabul etmek zorundadırlar. Bu zorunluluk indirim dönemlerinde de geçerlidir.
- Bilgilendirme ve sistemin güvenliğinin sağlanması: Üye işyerleri, kartla işlem yapıldığını gösteren işaretleri, işyerinin girişinde kolayca görülebilecek bir yere koymak, üye işyeri sözleşmeleri herhangi bir nedenle sona erdiğinde de, bu işaretleri kaldırmakla yükümlüdürler. Teknik bir nedenle geçici bir süreyle işlem yapılamaması durumunda müşterileri uyarmaları gerekmektedir.
- Harcama ve alacak belgesi: Üye işyerleri, mal ve hizmet bedellerinin banka kartı ya da kredi kartı ile ödenmesi (ve hatta nakit talep edilmesi durumunda) elektronik ya da mekanik cihazları kullanarak harcama belgesi ya da nakit ödeme belgesi düzenlemek ve aslını sözleşmede belirtilen süre boyunca saklayıp bir nüshasını kart hamiline vermek zorundadırlar. Bu hükme aykırılık durumunda satılan hizmet ya da mal bedeli üye işyeri anlaşması yapan bankadan talep edilemez.
- Kartın kullanımı dolayısıyla komisyon ya da benzeri bir ek ödemede bulunulmasını isteyemezler. Bu hükme aykırı davranılması halinde, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından üye işyeri sözleşmesi feshedilir ve bir yıl süreyle yeni bir sözleşme yapılamaz.
- Kartla ödeme yapan kişilerin imza gerektiren işlemlerde imza kontrolünü yapmak, kartın tahrifata uğrayıp uğramadığını kontrol etmek ve kendilerine ulaştırılan bilgiler çerçevesinde kartın geçerliliğini saptamak, gerekli durumlarda kart üzerinde yer alan bilgileri kimlik belgeleri karşılaştırarak doğrulamakla yükümlüdürler. Bu kontrollerin yapılmamasından doğan zararlardan üye işyerleri sorumludur.
- Üye işyerleri kart kullanılarak satın alınmış bir malın iadesi veya hizmetin alımından vazgeçilmesi veya yapılan işlemin iptali du-

rumunda, alacak belgesi düzenleyerek bir nüshasını kart hamiline verdikten sonra diğer bir nüshayı da saklamakla yükümlüdür.

- Üye işyerleri, telefon ya da internet gibi çeşitli iletişim araçları yoluyla ya da sipariş formları kanalıyla, harcama belgesi düzenlenmeksizin işlem yapılmasına olanak sağlamak üzere kuracakları sistemlerin (Mail-Order / Elektronik Sipariş) güvenli bir biçimde çalışmasını sağlamakla yükümlüdürler.

Kredi Kartlarının Alış-Verişlerde Kullanım Yöntemi

Kredi kartıyla herhangi bir üye işyerinde alış-veriş yapılırken kartın kullanımında uyulması gereken bir süreç vardır. Bu süreç ödemenin sağlıklı yapılabilmesi için gerekli olup aşağıda açıklandığı gibidir:

- Ödeme yapılırken, satış görevlisi işlem tutarını POS cihazı ekranına yazar ve kartı POS cihazı üzerindeki çip okuyucuya yerleştirir.
- Çip okuyucu, POS cihazına ya da – o iş yerinde kullanılıyorsa- şifre giriş cihazına (PINPAD) şifrenin (PIN) girilmesini ister.
- Alışveriş tutarı kontrol edildikten sonra, kimsenin görmemesine özen gösterilerek şifre yazılır ve ödemenin onaylanması için “Giriş/Enter” tuşuna basılır.
- Şifre özel olduğu için ekranda görünmez. Onun yerine, her rakamı simgeleyen yıldızlar görünür.
- Eğer şifre yazılırken bir hata yapılırsa “Sil/Clear” tuşu kullanılarak düzeltme yapılabilir.
- Ekranda, ödeme işleminin gerçekleştiğine dair bilgi notu çıkar. Eğer bir sorun varsa onunla ilgili not belirir.
- Ödemenin onaylanmasından sonra, POS makinesi iki kopya “satış belgesi” verir. Taksitlendirme söz konusu ise bu belgede görünür.
- Alışveriş işlemi şifre tuşlayarak gerçekleştirildiğinde satış belgesinin imzalanması gerekmez.
- Şifrenin (PIN) satış görevlileri de dahil olmak üzere kimseyle paylaşılmaması esastır. Kuşku duyulduğunda şifrenin değiştirilmesi gerekir.

Kredi Kartı Aylık Hesap Özeti ve Müşterilere Bildirimi

Banka kartıyla yapılan tüm işlemler ve bunların parasal tutar ve sonuçları bankalar tarafından kart hesabında kayıt tutularak izlenmektedir. Hesap hareketlerini içeren “Aylık Hesap Özetleri”, hesap kesimlerini izleyen sürede ve son ödeme tarihinden önce eline ulaşacak biçimde müşterilere gönderilir. Bu işlem bir mektupla yapılabileceği gibi elektronik ileti yoluyla da olabilir.

Kredi kartı hamillerine gönderilecek hesap özetlerinde;

- Kredi kartı hamilinin ad, soyad ve adresine,
- Kredi kartıyla yapılan işlemlere ilişkin dönem borcuna,
- Toplam kredi kartı limitine,
- Hesap kesim tarihine,
- Son ödeme tarihine,
- Bir sonraki hesap kesim tarihi ve son ödeme tarihine,
- Ödenmesi gereken asgari tutara,
- Kredi kartıyla yapılan nakit çekim işlemlerinin veya mal ve hizmet alımlarının tutar ve tarihlerine,
- Kredi kartlarına uygulanan sözleşme faiz oranlarına,
- Kredi kartlarına uygulanan gecikme faizi oranlarına,
- Kredi kartlarına tahakkuk ettirilen yıllık ücret, faiz ve diğer her türlü ücret ve komisyon tutarlarına,
- Kredi kartı ile gerçekleştirilen yabancı para cinsinden işlemlerde, işleme konu döviz cinsi ve tutarı ile kart hesabına borç kaydedilen para birimi ve tutarına ilişkin bilgilerin bulunması zorunludur.

Müşterilerin istedikleri zaman elektronik erişim kanalları (ATM, telefon ya da internet) yoluyla hesaplarını inceleme olanaklarının sağlanması da yasa gereği bir zorunluluktur.

Kredi Kartı Borçlarının Bankaya Geri Ödenmesi

Kredi kartıyla yapılan harcamalar aylık dönemler itibarıyla bankaya ödenmektedir. Hesap kesim tarihine kadar oluşan borç ve alacak kayıt-

larının bakiyesi ile önceki hesap özeti bakiyesinin toplamı, dönem borcunu oluşturur. Son ödeme tarihi, kart hamilinin, dönem borcunu ya da ödemesi gereken asgari tutarını gecikmeye düşmeden ödeyebileceği son gündür. Asgari tutar ise dönem borcunun ödenmesi gereken en az tutarını ifade etmektedir.

Kredi kartı borçlarının aylık asgari ödeme tutarlarıyla ilgili olarak BDDK tarafından 8 Ekim 2013 tarih ve 28789 (Mükerrer) sayılı R.G.de yayımlanmış olan “*Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkındaki Yönetmelik*” hükümleri uyarınca, ödenmesi gereken aylık asgari tutarın oranı, kredi kartının limitiyle bağlantılı olarak farklılaştırılmıştır. Buna göre aylık asgari ödeme tutarı;

- Limiti 15.000 Türk Lirasına kadar olan kredi kartlarında, dönem borcunun yüzde otuzundan,
- Limiti 15.000 Türk Lirasından 20.000 Türk Lirasına kadar olan kredi kartlarında, dönem borcunun yüzde otuz beşinden,
- Limiti 20.000 Türk Lirası ve üzerinde olan kredi kartlarında, dönem borcunun yüzde kırkıdan,
- Yeni verilecek kredi kartlarında, kullanım başlangıcı tarihinden itibaren bir yıllık sürenin dolmasına kadar dönem borcunun yüzde kırkıdan aşağı olamayacaktır.

Bu oranlar asgari tutarlar olup, bankalar duruma göre bu oranlardan az olmamak üzere asgari ödeme tutarını kendi politikaları doğrultusunda belirleyebilmektedirler.

Kredi Kartlarında Taksitlendirme İlkeleri

BDDK tarafından 31.12.2013 tarih ve 28868 sayılı R.G.de yayımlanmış olan “Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkındaki Yönetmelik” değişikliği ile, kredi kartlarıyla gerçekleştirilecek mal ve hizmet alımlarıyla nakit çekimlerinde taksitlendirme süresi 1 Şubat 2014 tarihinden geçerli olmak üzere, 9 ay ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca akaryakıt, gıda, kuyum ve telekomünikasyon alımları için yapılan ödemelerde taksitlendirme uygulaması yasaklanmıştır.

Kredi Kartlarında Faiz Hesaplama İlkeleri

Kredi kartlarının kullanımından kaynaklanan kredi borçları için hesaplanacak faiz konusuna yasal bir takım düzenlemeler getirilmiştir. Bu hükümlere göre, bir hesap dönemine ilişkin toplam borç tutarı ya da hesap bakiyesi üzerinden, o döneme ilişkin hesap özeti düzenlendiği hesap kesim tarihinden önceki bir tarih esas alınarak faiz yürütülmektedir. Ancak istisna olarak; nakit kullanımına ilişkin borçlar hakkında işlem tarihi esas alınabilmektedir. 1989 tarihli Türk Parasını Koruma Kanunu Hakkında 32 sayılı Kararda belirtilen kıymetli maden, taş ve eşyaların alımları ile döviz alımları, kart sahibinin başka bir kredi kartının borcunu kapatması amacıyla yaptığı borç transferleri, kişi veya kurumlara yapılan tüm ödemeler, talih ve şans oyunları, borsa işlemleri/menkul kıymet alımları, seyahat çekleri, havale işlemleri; nakit kullanım kapsamında olan işlemlerdir.

Dönem borcunun bir kısmının ödenmesi durumunda kalan hesap bakiyesi üzerinden faiz hesaplanır. Kalan hesap bakiyesine, asgari tutar ve üzerinde ödeme yapılması durumunda sözleşme faizi, asgari tutarın altında ödeme yapılması durumunda ise asgari tutarın ödenmeyen kısmı için gecikme faizi, kalan hesap bakiyesinin asgari tutarı aşan kısmı için ise sözleşme faizi uygulanacaktır. Temerrüt durumu da dahil olmak üzere, kart uygulamasından doğan borçlarda bileşik faiz uygulanamamaktadır.

Kart hamillerinin harcamalarıyla kart limitlerini aşmaları halinde, aşılan miktara işlem tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süre için, akdi faizden başka herhangi bir ücret talep edilemez.

Kredi Kartlarıyla İlgili Şikâyetler ve Şikâyet Üzerine Yapılacak İşlemler

Bankalar kart çıkaran kuruluşlar olarak, müşterilerinden kart ve ek kart kullanımıyla ilgili olarak gelecek şikâyet ve itiraz başvurularını, başvuru tarihinden itibaren yirmi gün içinde, gerekçeli bir şekilde cevaplandırmak zorundadır.

Kredi kartı ile yapılan işlemlere, son ödeme tarihinden itibaren on gün içinde, kart çıkaran kuruluşa başvurmak suretiyle itiraz edilebilir. Kredi kartı hamili, yapacağı başvuruda, hesap özeti hangi unsurlarına itiraz ettiğini gerekçesiyle belirtmek zorundadır. Süresi içerisinde itiraz edilmeyen hesap

özeti kesinleşir. Hesap özeti kesinleşmesi genel hükümlere göre dava hakkını ortadan kaldırmaz.

Kredi Kartlarının Haksız Kullanımı ve Sigortalanması

Kartın ya da kartla ilgili bilgilerin (numara, son kullanma tarihi, güvenlik kodu) yitirilmesi ya da çalınması durumunda; kart hamili, bankaya gerekli bildirimde bulunmak zorundadır. Müşteriler, yapacakları bu bildirimden önceki yirmi dört saat içinde gerçekleşen, hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan, yüz elli Türk Lirası ile sınırlı olmak üzere sorumludur. Hukuka aykırı kullanım, hamilin ağır ihmeline ya da kastına dayanması ya da bildirimin yapılmaması durumlarında bu sınır uygulanmaz.

Banka, müşterinin isteği ve ilgili sigorta prim bedelini ödenmesi koşulu ile kart hamilinin yüz elli Türk Lirası tutarındaki sorumluluğunun sigortalanmasını sağlamakla yükümlüdür. Uygulamada bu sigorta daha kapsamlı olarak yapılabilmekte, hem yasal yükümlülük yerine getirilmekte hem de daha etkin bir sigorta yararlanması sağlanmaktadır.

Kredi Kartlarıyla İlgili Sözleşmelerde Uyulması Gereken Esaslar

Kart çıkaran kuruluşlar ile müşteriler arasındaki ilişkiler, yasal olarak en az on iki punto ve koyu siyah harflerle hazırlanacak bir yazılı sözleşme ile düzenlenmeli; sözleşmenin bir örneği, kart hamiline ve varsa kefile verilmelidir. Bu sözleşmelerde tarafların hak ve yükümlülükleri ile uygulamada uyulması gereken kurallar detaylı olarak hükümlere bağlanmaktadır.

Banka kartı sözleşmelerinde belirtilmesi gereken hususlara ilişkin başlıca örnek maddeler şöyle sayılabilir:

- Kart hamilinin sorumluluğunun, kartın zilyetliğine geçtiği ya da fiziksel varlığı bulunmayan kart numarasının öğrenildiği andan itibaren başlayacağı,
- Kart kullanımına bağlı olarak kart hamilerinden alınabilecek ücret, komisyon, masraf ve vergilerin neler olacağı,
- Yabancı para cinsinden yapılan işlemlerde bankaca uygulanacak kurun belirlenme esasları,

- ç) Kart hamilinin, kartı ve kartın kullanılması için gerekli şifre bilgilerini güvenli bir biçimde koruması ve bu bilgilerin başkaları tarafından kullanılmasına engel olacak önlemleri alması gerektiği, bunların kaybolması, çalınması halinde veya iradesi dışında gerçekleşmiş herhangi bir işlemi öğrenmesi durumunda kart çıkaran kuruluşa derhal bildirim yapmak zorunda olduğu,
 - d) Kart hamilinin, kart çıkaran kuruluşa yapacağı bildirimden önceki yirmi dört saat içinde gerçekleşen hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan yüz elli Türk Lirası ile sınırlı olmak üzere sorumlu olduğuna,
 - e) Hukuka aykırı kullanımın, hamilin ağır ihmaline ya da kastına dayanması ya da bildirimin yirmi dört saat içinde yapılmaması durumunda yüz elli Türk Lirası sınırının uygulanmayacağı,
 - f) Kart hamilinin ilgili sigorta prim bedelini ödemek koşuluyla bildirimden önceki yirmi dört saat içinde gerçekleşen hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlar ilgili yasal sorumluluk tutarı için sigorta yaptırılmasını talep edebileceği,
 - g) Kartın ve kartın kullanılması için gerekli şifre bilgilerinin kaybolması ya da çalınması durumunda hamilin yapacağı bildirimden önceki yirmi dört saatten önce gerçekleştirilen işlemlerden kart hamilinin sorumlu olduğu,
 - ğ) Kart hamilinin adresinde meydana gelen değişikliklerin on beş gün içinde kart çıkaran kuruluşa bildirmesi gerektiği, aksi takdirde eski adresine yapılacak bildirimlerin geçerli olacağı,
 - h) Sözleşmenin sona erme ve fesih koşulları.
- Kredi kartı sözleşmelerinde tarafların yukarıda sayılan hak ve yükümlülüklerinin dışında ayrıca:
- a. Kart hamilinden talep alınmadıkça kart limitlerinin artırılmayacağı,
 - b. Sözleşmede yer alan ücret, komisyon, masraf ve vergiler dışında kart hamilinden herhangi bir isim altında ödeme talep edilemeyeceği ve hesabından kesinti yapılamayacağı,
 - c. Uygulanacak faizlerin TCMB tarafından belirlenen azami oranların üstünde olmaya-
cağı,

- ç. Bileşik faiz uygulanamayacağı,
- d. Nakit kullanımına ilişkin borçlar hakkında, faizin başlama tarihi olarak işlem tarihinin esas alınacağı,
- e. Kredi kartı limitinin kart çıkaran kuruluşun girişimi dışında harcamalar nedeniyle aşılması durumunda aşım tutarına işlem tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süre için sözleşme faizi yürütüleceği,
- g. Faiz oranlarındaki artışın kart hamiline otuz gün önceden bildirileceği ve kart hamilinin faiz artışının bildirim tarihinden itibaren en geç altmış gün içinde borcunun tamamını ödeyip kredi kartını kullanmaya son vermesi durumunda faiz artışından etkilenmeyeceği,
- ğ. Borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçları,
- i. Alınan bir teminat varsa; hangi durumlarda teminata başvurulacağı,
- j. Kefil alınması durumunda;
 - Kefil için temerrüdün kart hamilinin borcunun kendisine bildirilmesi ile başlayacağı,
 - Kefaletin, adi kefalet hükümlerine tabi olduğu ve önce asıl borçluya başvurulup tüm tahsil yolları denenmeden kefilin borcun ifasının istenemeyeceği,
 - Mevcut sözleşme hükümlerinde kefilin sorumluluğunu artıracak değişikliklerin ve kart limitindeki artışın kefil açısından geçerli olabilmesinin kefilin yazılı onayına bağlı olduğu, hususlarına da değinilmesi gerekmektedir.

Kart Tesliminde Yazılı Bilgilendirme Yapılması Gereken Hususlar

Kartın teslimi aşamasında müşterinin başlıcaları aşağıda özetlenen belli konularda yazılı olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir:

- a) Kart hamilinin sorumluluğunun kartın zilyetliğine geçtiği andan itibaren başlayacağı ve kartın imza hanesinin kart hamili tarafından imzalanması gerektiği,
- b) Kart hamilinin, kartı ve kartın kullanılması için gerekli şifre bilgilerini güvenli koruması ve bu bilgilerin başkaları tarafından kullanıl-

maması için önlemler alması gerektiği, bunların kaybolması, çalınması durumunda ya da iradesi dışında gerçekleşmiş herhangi bir işlemi öğrenmesi durumunda kart çıkaran kuruluşa derhal bildirim yapmak zorunda olduğu,

- c) Kart hamilinin, yapacağı kayıp veya çalıntı bildiriminden önceki yirmi dört saat içinde gerçekleşen hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan yüz elli Türk Lirası ile sınırlı olmak üzere sorumlu olacağı, bildirimin yapılmaması durumunda bu sınırın uygulanmayacağı,
- ç) Kart hamilinin yüz elli Türk Lirası tutarındaki sorumluluğunun sigortalanmasına ilişkin usul ve esaslar,
- d) Yabancı para cinsinden yapılan işlemlerde bankaca uygulanacak kurun belirlenme esasları ve bunun hesap özetine yansıtılmasına ilişkin esaslar,
- e) Şifrenin üçüncü kişilerle paylaşılmaması ve üçüncü kişilerin eline geçmemesi için gerekli önlemlerin alınması gerektiği,
- f) Kayıp ya da çalıntı durumunda bildirimde bulunulabilecek yöntemler ve kanallar,
- g) Kart kullanımı hakkında ayrıntılı bilgi alınabilecek diğer yöntemler ve kanallar,
- ğ) Sözleşmede belirtilen ücret, komisyon ve masrafların kart hamilinin hesabına borç kaydedileceği,
- h) Kart hamilinin adres ve diğer iletişim bilgilerindeki değişikliklerin on beş gün içinde bildirmesi gerektiği.
- ı) Kart limiti,
- i) Kartın düzenlendiği tarihteki faiz oranları,
- j) Dönem borcunun tam olarak ödenmemesi durumunda nasıl faiz hesaplanacağına ilişkin ilkeler,
- k) Kart borcunun öğrenilebileceği ve ödenebileceği yöntemler ve kanallar,
- l) Ödenmesi gereken asgarî tutarın ne dönem borcunun yüzde kaç olması gerektiği.

Sözleşme Değişiklikleri ve Kart İptal Talepleri

Kredi kartı sözleşmelerinde yapılacak değişiklikler kart hamiline hesap özeti ile bildirilir. Bu değişiklikler bildirimin yapıldığı döneme ilişkin son ödeme tari-

hinden itibaren hüküm ifade edecektir. Son ödeme tarihinden sonra kartın kullanılmaya devam olunması, değişikliklerin kabul edildiği anlamına gelir.

Faiz oranlarının artırılması durumunda değişikliğin otuz gün önceden kart hamiline bildirilmesi zorunludur. Kart hamili faiz artırımına ilişkin bildirim tarihinden itibaren en geç altmış gün içinde tüm borcunu ödeyip kredi kartını kullanmaya son verdiği takdirde faiz artışından etkilenmez.

Kart hamili, dilediği zaman iptal ettirmek ve sözleşmeyi feshetmek hakkına sahiptir. Bu doğrultudaki isteklerin en geç yedi gün içinde kart çıkaran kuruluşa yerine getirilmesi zorunludur. Şubeler kanalıyla yapılan kart iptaline ilişkin taleplerde, bu talebin hangi tarihte alındığına dair şube yetkililerince imzalanmış bir belgenin ya da doldurulan "Kart İptal Talep Formu"nun bir örneğinin müşteriye verilmesi zorunludur.

Bankalararası İşbirliği: Bilgi Alışverişi, Takas ve Mahsup İşlemleri

Kredi kartı uygulamasında bankalararası bilgi alışverişi, takas ve mahsup işlemleri; müşteri ve pazarlamacılar tarafından görülmeyen ama çok önemli bir sistem oluşturmaktadır. Bu işlemler ülkemizde BKM / Bankalararası Kart Merkezi tarafından yerine getirilmekte olup uygulamanın yasal dayanağını aşağıda özetlenen hükümler oluşturmaktadır:

- 1) Vergi kimlik ya da vatandaşlık numaraları kullanılarak, kart hamillerinin risk durumlarının izlenmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve müşteri hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla yapılacak bilgi alışverişi, kart çıkaran kuruluşların kendi aralarında bir sözleşme çerçevesinde ya da en az beş kart çıkaran kuruluş tarafından kurulacak bilgi alışverişi şirketleri acılığıyla gerçekleştirilir. Bu amaçla kurulacak şirketlerin birden fazla olması durumunda, üyesi olunan şirket dışındaki tüm şirketlerden de bilgi alınması zorunludur. Bilgi alışverişi amacıyla kurulacak sistemlerden, ilgili gerçek ve tüzel kişiler ücret karşılığında yararlanırlar.

www.bkm.com.tr

- 2) Kartların kullanımından doğan borç ve alacakların takas ve mahsup işlemleri kart çıkaran kuruluşların kendi aralarında bir sözleşme çerçevesinde ya da en az beş kart çıkaran kuruluş tarafından kurulacak şirketler aracılığıyla gerçekleştirilir.

Kredi Kartlarıyla İlgili Yasal Yükümlülükler

Sırların saklanması: BDDK üyeleri ile personeli, görevleri sırasında öğrendikleri kredi kartı kuruluşlarına, kart hamillerine ve kefillere ait sırları kanunen açıkça yetkili olanlardan başkasına açıklayamaz ve kendi yararlarına kullanamazlar.

Kartlı sistem kuran, kart çıkaran, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar ile üye işyerleri, bunların ortakları, yönetim kurulu üyeleri, mensupları, bunlar adına hareket eden kişiler ile görevlileri, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri sırları kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamazlar.

Kart çıkaran kuruluşların destek hizmeti aldığı kuruluş ve çalışanları hakkında da bu hüküm uygulanır.

İspat yükü: Kart numarası bildirilmek suretiyle üye işyerinden telefon, elektronik ortam, sipariş formu ve benzeri iletişim araçları yoluyla yapılan işlemlerden (Mail-Order / Elektronik Sipariş) doğacak anlaşmazlıklarda ispat yükü üye işyerine aittir.

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında oluşabilecek herhangi bir uyuşmazlık durumunda, işlemin hatasız bir şekilde kaydedildiği, hesaba intikal ettirildiği ve herhangi bir teknik yetersizlik ya da arızanın bulunmadığını ispat etme yükümlülüğü kart çıkaran kuruluşa aittir.

Kredi kartıyla ilgili telefonla yapılan bildirimlerin, konuşmaların kaydedildiği çağrı merkezlerine ya da kayıt cihazları aracılığıyla yapılması zorunludur. Kart çıkaran kuruluşların ilân ettikleri ve duyurdukları çağrı merkezlerine iletilen telefonla yapılan bildirimlere ilişkin ses kayıtları, bildirim tarihinden itibaren bir yıl süreyle saklanır. Bunlardan ihtilaflı olanların bu süre ile sınırlı olmaksızın ihtilaf sonuçlanıncaya kadar saklaması gerekir.

Özen yükümlülüğü: Kartlı sistem kuran, kart çıkaran, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar ve üye işyerleri yasa ve ilgili düzenlemeler ile getirilen yükümlülüklerin yerine getirilmesinde gerekli basiret ve özeni göstermekle yükümlüdür.

Öğrenme Çıktısı

3 Banka kartlarının uygulanma koşullarını ve taraflarını açıklayabilme
4 Şube dışı bankacılıkta ve kredi kartlarında güvenlik ve yasal zorunlulukları anlayabilme

Araştır 2

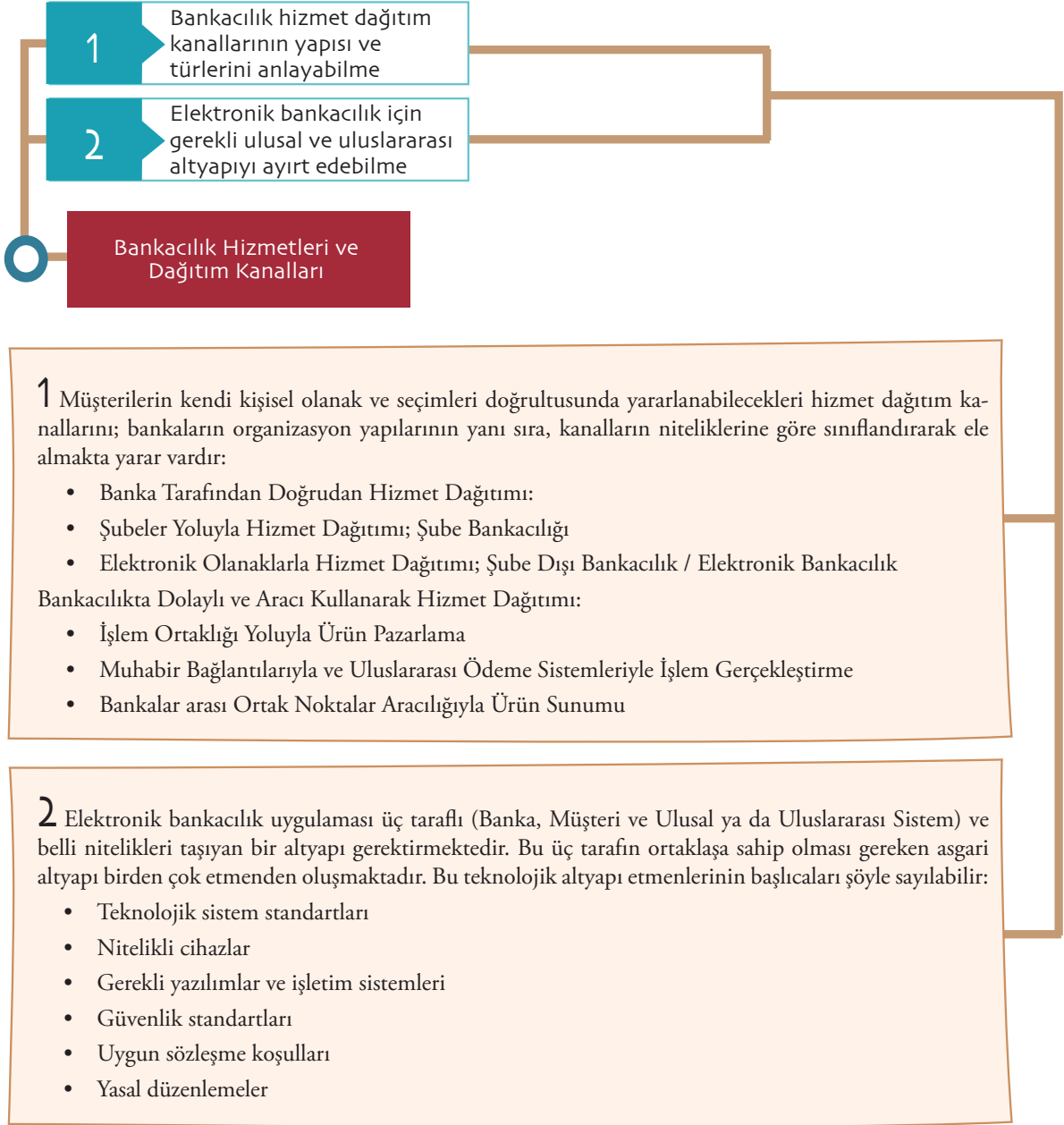
Şube dışı bankacılık hizmet kanalları hangileridir ve bu kanallara erişim için ne gibi araçlar gerekmektedir?

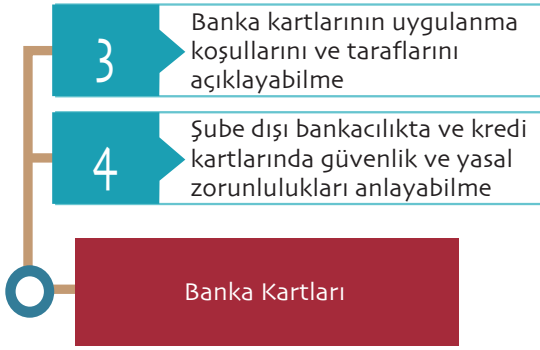
İlişkilendir

Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki kurulabilir mi?

Anlat/Paylaş

Kredi kartlarında ödenmesi gereken aylık asgari tutar nasıl belirlenmektedir?

3 Banka kartlarına tahsis edilen kredi limitleri sayesinde “Kredi Kartları” ortaya çıkmış olup işlevsel zenginliği çeşitlenmiştir. Önemli bir ödeme aracı olan banka kartları; alternatif dağıtım kanallarına erişim aracı olarak da kullanılmaktadırlar.

Banka kartları çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilirler:

1. Teknik özellikleri açısından,
 - a. Çipli(Akıllı/Smart) - Çipsiz
 - b. Temaslı -Temassız
2. Kredili olup-olmamaları ve eğer kredili iseler bu kez kredi limitleri açısından,
3. İndirim, taksit, öteleme, tutundurma primleri, zor durum yardımları sunmak gibi ek avantaj donanımları açısından,
4. Sigorta kapsamı açısından,
5. İşlevsellik dereceleri açısından
 - a. Sadece ATM ve internet bankacılığında geçerli kartlar: Banka İşlem Kartları
 - b. Hesaptaki bakiyeye dayanarak alışverişlerde kullanılabilen kartlar: Harca Kartları
 - c. Her yerde kullanılabilen, gerektiğinde bankanın tanıdığı kredi limitine dayanarak işlem yapılabilen çok işlevli kartlar: Kredi Kartları

Kart çıkaran kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartları limiti;

- a. ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını;
- b. ikinci yıl için ise, dört katını aşamaz.

Bin Türk Lirasına kadarki limitler dışında, müşterinin ortalama gelir düzeyi beyan ettiği ve ilgili kuruluşlarca onaylanan gelirler üzerinden saptanır.

4 Kredi kartı çıkaran kuruluşlar zorunlu olmamakla birlikte aynı zamanda üye işyerleriyle anlaşma yapmalarında gerekmektedir ki kartlarının piyasada geçerliliği olsun. Kartın piyasada geçerli olabilmesi için işyerleri ile banka arasında yapılacak bir sözleşme ve kurulacak teknik bir alt yapı ile bağ oluşturulması gerekmektedir. Kartın geçerliliği, işyerlerinde kabul görme yoğunluğu ile doğru orantılıdır.

Üye işyerleri, mal ve hizmet bedellerinin banka kartı ya da kredi kartı ile ödenmesi (ve hatta nakit talep edilmesi durumunda) elektronik ya da mekanik cihazları kullanarak harcama belgesi ya da nakit ödeme belgesi düzenlemek ve aslını sözleşmede belirtilen süre boyunca saklayıp bir nüshasını kart hamiline vermek zorundadırlar. Bu hükmeye aykırılık durumunda satılan hizmet ya da mal bedeli üye işyeri anlaşması yapan bankadan talep edilemez.

Banka kartıyla yapılan tüm işlemler ve bunların parasal tutar ve sonuçları bankalar tarafından kart hesabında kayıt tutularak izlenmektedir. Hesap hareketlerini içeren “Aylık Hesap Özetleri”, hesap kesimlerini izleyen sürede ve son ödeme tarihinden önce eline ulaşacak biçimde müşterilere gönderilir. Bu işlem bir mektupla yapılabileceği gibi elektronik ileti yoluyla da olabilir.

Kredi kartlarının kullanımından kaynaklanan kredi borçları için hesaplanacak faiz konusuna yasal bir takım düzenlemeler getirilmiştir. Bu hükümlere göre; bir hesap dönemine ilişkin toplam borç tutarı ya da hesap bakiyesi üzerinden, o döneme ilişkin hesap özeti düzenlendiği hesap kesim tarihinden önceki bir tarih esas alınarak faiz yürütülmemektedir. Ancak istisna olarak; nakit kullanımına ilişkin borçlar hakkında işlem tarihi esas alınabilmektedir.

1 Hangisi bankaların doğrudan hizmet dağıtım kanalı **sayılmaz**?

- A. İşlem ortaklığı yoluyla ürün pazarlama
- B. Mail-Order (Elektronik Sipariş) yöntemiyle satış
- C. Ev-Ofis Bankacılığı
- D. Kabin Bankacılığı
- E. Televizyon Bankacılığı

2 Hangisi şube dışı bankacılık kanalları arasında **yer almaz**?

- A. ATM
- B. VTM
- C. POS
- D. İnternet Bankacılığı
- E. EFT

3 “Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veri” nedir?

- A. SMS
- B. Biyometrik kimlik
- C. Elektronik İmza
- D. Güvenli Elektronik İmza
- E. Wap

4 Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında uyumsuzluk durumunda, ispat etme yükümlülüğü kime aittir?

- A. Müşteriye
- B. Üye işyerine
- C. BKM'ne
- D. Kart çıkaran kuruluşa
- E. BDDK'ya

5 Hangisi temassız kredi kartları için **yanlıştır**?

- A. 50 Türk Lirası üzeri ödemeler için geçerlidir.
- B. 50 Türk Lirası altındaki ödemeler için geçerlidir.
- C. Normal kredi kartlarına bir işlev olarak eklenebilmektedir
- D. POS cihazına şifre girilmesi gerekmeden ödeme yapılabilmektedir
- E. “Yakın Alan İletişimi” teknolojisinin bir ürünüdür

6 Hangisi kart çıkarabilecek kuruluşlar için **yanlıştır**?

- A. Anonim şirket biçiminde kurulmaları.
- B. Kurucularının gerekli malî güç ve itibara sahip olması.
- C. Ödenmiş sermayelerinin en az altı milyon Türk Lirası olması.
- D. Ödenmiş sermayelerinin en az otuz milyon Türk Lirası olması.
- E. Ana sözleşmelerinin yasa hükümlerine uygun olması.

7 Bir kişiye verilen toplam kredi kartlarının limiti ilk yıl için en çok ne kadar olabilir?

- A. En çok aylık ortalama gelir kadar.
- B. Aylık ortalama gelirin dört katını aşamaz.
- C. Aylık ortalama gelirin iki katını aşamaz.
- D. En çok Beş bin Türk lirası.
- E. En çok On beş bin Türk lirası.

8 Üye işyeri işlem limiti neye göre belirlenir?

- A. Üye işyerinin sermayesinin iki katını geçemez
- B. Altı milyon TL
- C. BKM tarafından her yıl belirlenen tutar kadar
- D. Kredi çıkaran kuruluşun ilkelerine göre
- E. Üye işyerinin sermayesinin yarısını geçemez

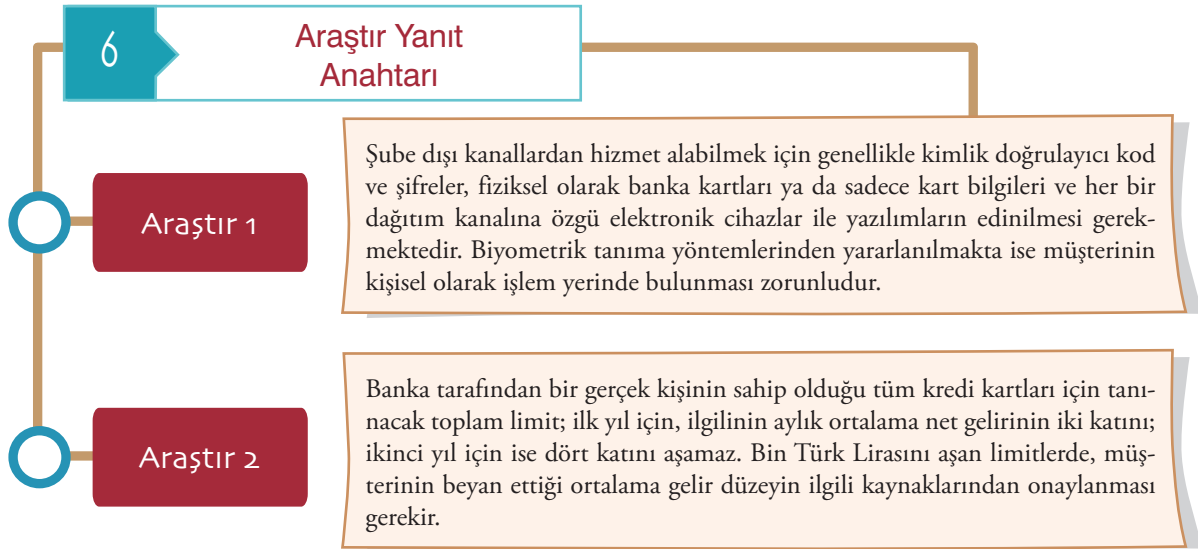
9 Limiti On beş bin Türk Lirasının altında olan kredi kartlarının aylık asgari ödeme tutarı ne kadardır?

- A. Dönem borcunun en az % 40'ı tutarında
- B. Kart limitinin % 5'i tutarında
- C. Dönem borcunun en az % 25'i tutarında
- D. Kart limitinin % 15'i tutarında
- E. Dönem borcunun en az % 50'si tutarında

10 Bir müşteri, kartlarının çalınması ya da yitilmesi durumunda yapacağı bildirimden önceki yirmi dört saat içinde gerçekleşen, hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan ne kadar sorumludur?

- A. 1.500 Türk Lirası ile sınırlı olmak üzere, sorumludur.
- B. Hiç sorumu değildir.
- C. Sınırsız sorumludur.
- D. 500 Türk Lirası ile sınırlı olmak üzere, sorumludur.
- E. 150 Türk Lirası ile sınırlı olmak üzere, sorumludur.

1. A	Yanıtınız yanlış ise “Bankacılık Hizmetleri dağıtım Kanalı Seçenekleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. D	Yanıtınız yanlış ise “Kart Çıkarabilecek Kuruluşlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. E	Yanıtınız yanlış ise “Elektronik Olanaklarla Hizmet Dağıtımı; Şube Dışı Bankacılık / Elektronik Bankacılık” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. C	Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kartlarında Limit Belirleme Esasları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. C	Yanıtınız yanlış ise “Elektronik İmza” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. D	Yanıtınız yanlış ise “Üye İşyeri İşlem Limiti” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. D	Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kartlarıyla İlgili Yasal Yükümlülükler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kartı Dönem Borçlarının Ödenmesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. A	Yanıtınız yanlış ise “Temassız Kredi Kartları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. E	Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kartlarının Haksız Kullanımı ve Sigortalanması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

Parasız, İ. (2011). **Türkiye’de ve Dünyada Bankacılık**.
Bursa: Ezgi Kitabevi.

Bölüm 7

Bankalarda Kambiyo, Dış Ticaret ve Sigortacılık Hizmetleri

öğrenme çıktıları

1

Kambiyo ve Dış Ticaretin Kapsamı

- 1 Bankaların kambiyo işlemlerini anlayabilme

3

Sigortacılık Sistemi ve Bankalarda Sigorta İşlemlerine Aracılık

- 3 Bankacılıkla sigortacılık arasındaki bağlantıları açıklayabilme

2

Dış Ticarete Aracılık ve Finansman Sağlama İşlevi

- 2 Görünmeyen işlemleri ve dış ticarete kullanılan başlıca ödeme sistemlerini anlayabilme

4

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)

- 4 Türkiye’de uygulanan bireysel emeklilik sistemini anlayabilme

Anahtar Sözcükler: • Kambiyo • Döviz • Dış Ticaret • Sigortacılık • Acenta • Bireysel Emeklilik Sistemi

GİRİŞ

Kambiyo işlemleri ve dış ticarete ilişkin hizmetler, yabancı paralar üzerinden ya da yabancı ülkelerle yapılan bankacılık işlemlerinden oluşmaktadır. Bu işlemler aşağıdaki genel başlıklar altında toplanabilir: Yabancı paralar ve dövizli senetler üzerine yapılan işlemler, Uluslararası para ve sermaye hareketleri, Uluslararası ticaretin finansmanı, dış satım bedellerinin tahsili ve dış alım bedellerinin transferi, Uluslararası garantiler.

Uluslararası ticaretin finansmanı esas olarak kredilendirme niteliği taşıyan işlemlerdir. Özellikle kurumsal bankacılık kapsamında yer alan dış alım - satım ve yurt dışı hizmet faaliyetleri; çeşitli bankacılık hizmet ürünlerinden yararlanılarak, bankaların parasal kredilerinden ve garantilerinden (nakit dışı krediler) destek alınarak gerçekleştirilir. Bu alanda yapılan tüm işlemler, ülkelerin kambiyo rejimleri, vergi düzenlemeleri ve uluslararası kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmek zorundadır. Bu nedenle kambiyo ve dış ticaret mevzuatının bilinmesi ve sürekli izlenmesi gerekir. Ayrıca uluslararası ödeme ve iletişim sistemlerinin tekniği hakkında bilgi sahibi olunmasında bir başka koşuldur.

Dış ticarete aracılık ve finansman hizmetleri ile görünmeyen işlemler kapsamında yapılan uluslararası para ve sermaye hareketleri; küreselleşme sürecinde giderek yaygınlaşmakta bankaların günlük işlemleri arasında ki payları giderek artmaktadır. Uluslararası para hareketlerinin ve güvence gerektiren işlemlerin bankalar aracılığıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası ödeme sistemlerinin ve ödeme araçlarının işlevselliği bankacılık sisteminin katkısıyla mümkün olabilmektedir.

Sigortacılık, doğal olarak temel bankacılık hizmet ürünleri arasında yer almaz. Ancak çeşitli sigorta poliçelerinin bankalar aracılığıyla sunulması çok yaygın ve eskiden beri yararlanılan bir uygulamadır. Bankalar aracılığıyla sigortacılık işlemleri yapılması; “**Bankasürans**” olarak adlandırılmaktadır. Özellikle sigorta acentalığının yaygınlaşmadığı eski dönemlerde bankasürans, iki farklı finansal kesime ait iş ve güç birliğini temsil eden bir uygulama olarak, oldukça işlevsel olmuştur. Bankalar ülkemizdeki toplam sigorta hizmetlerinin dağıtımında ¼ gibi yüksek bir oranda paya sahiptir. Bankalar, sigorta işlemlerini, bir sigorta şirketinin acentası olarak gerçekleştirirler. Bankalar, faaliyet konuları ve müşteri yapıları nedeniyle sigorta ürünleri için

iyi bir dağıtım kanalıdır. Sigortanın bir risk aktarım yöntemi olduğu düşünülürse, özellikle kullanılan kredilerle ilgili çeşitli risklerden kaynaklanabilecek olası olumsuzluklarının baştan önlenmesi, sigortacılık için doğal bir potansiyel oluşturmaktadır. İşlemlerden kaynaklanan bu potansiyel risklerin sigortalanmasının yanı sıra finansal varlıkları bulunan bireysel ve kurumsal müşterilerin çeşitli sigorta gereksinimleri de sigorta ürünleri için ayrı bir pazar oluşturmaktadır. Banka müşterileri, sigorta ürünlerine ilgi duyabilecek özellikte, yaşam düzeylerini koruma konusunda duyarlı bir kesim olarak algılanır.

Ülkemizde ulusal anlamda, sigortacılık ve bankacılık kurumlarının hiç bulunmadığı tarihlerde, sigorta koruması, sadece imtiyaz sahibi yabancı sermayeli banka ve sigorta şirketlerinin faaliyetleri ile gerçekleştirilebilmekteydi; Cumhuriyetten sonra, ulusal şirketlerle yaygınlaşmıştır. Ancak günümüzde küreselleşmeye paralel açılımlarla sigorta kesiminde yabancı sermaye payı iyice yükselmiştir. Sigorta koruması ve risk aktarım olanakları artık herkes için ulaşılması çok kolay bir destek durumuna geçmiştir.

KAMBIYO VE DIŞ TİCARETİN KAPSAMI

Bankalarda uluslararası işlemler ve uluslararası ilişkiler; işlem hacminin boyutlarına paralel olarak birden çok birim tarafından eşgüdümlü olarak yürütülmektedir.

✓ Kambiyo işlemleri esas olarak yabancı paralar üzerine yapılan ve büyük ölçüde dış ticaret aracılık hizmetlerine dayanan işlemlerdir.

Kambiyo işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için yurt dışı şube ve temsilciliklere ya da yabancı bankalarla kurulacak muhabirlik ilişkilerine gereksinim duyulur. Ayrıca uluslararası haberleşme ve ödeme sistemleri konusunda teknolojik ve hukuksal zorunlulukların da sağlanması gerekir. Kambiyo ve dış ticaret işlemleri, uluslararası olma özelliği nedeniyle, yabancı dil bilgisi gerektirir. Üstelik kendine özgü deyimlerin çokluğu nedeniyle sade bir dil bilgisinde yeterli olmayabilir.

Kambiyo ve dış ticaret işlemlerinin başlıcaları: Döviz Alım-Satım İşlemleri, Uluslararası Görünmeyen İşlemlere İlişkin Hizmetler, Dışalım-Dışsatım İşlemlerine Aracılık ve Finansman Desteği ve Dış Garantiler, olarak sayılabilir.

dikkat

Kambiyo ve dış ticaret hizmetleri genellikle; banka şubesinin bulunmadığı yabancı ülkelerde banka adına işlem yapmakla yetkili kılınmış “Muhabir Bankalar”ın desteği ile gerçekleştirilmektedir.

Bankaların “Uluslararası İlişkiler” bölümlerinin alanına giren “Muhabirlik Sözleşmeleri” karşılıklı iş birliği kurallarının yanı sıra genellikle taraf bankaların birbirine tanıdığı bir kredi limitini (Credit Line) de içermektedir. Bankalar birbirine tanıdıkları bu limitler içinde kalmak koşuluyla birbiri adına ödemeler yapabilirler.

Yurt dışı muhabir bankalar nezdindeki hesaplarımıza “**Nostro**”; muhabir bankaların bizim nezdimizde açılmış olan hesaplarına ise “**Vostro**” hesaplar denmektedir. Bankaların uluslararası ödemeleri genellikle bu hesaplar üzerinden yapılır. Uluslararası işlemlerde ödemenin yapıldığı hesabın bulunduğu banka “Rambursman Bankası” olarak adlandırılır.

✓ N. Töre, D. Savaş; Dış Ticaret ve Kambiyo Bilgisi, (2004), Bankacılık Enstitüsü Yayınları, Ankara

Dış Ödemeler Dengesi

Bankacılık hizmetleri kapsamında gerçekleştirilen kambiyo ve dış ticaret işlemlerini yeterince değerlendirebilmek; bankada yapılan işlemlerin, nasıl bir bütünün parçası olduğunu ve ekonomik konumunu kavrayabilmek için öncelikle ülkelerin dış işlem ve ilişkilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bankada yapılan kambiyo hizmetleriyle aslında dış ödemeler dengesi kapsamında yer alan işlemlerden birine katkı sağlanmış olunmaktadır.

Bir ülkenin “**Dış Ödemeler Dengesi**” aşağıda belirtilen üç ana başlıktan ve dolayısıyla bu başlıklar kapsamında yer alan işlemlerden oluşmaktadır:

1. Cari İşlemler Hesabı

- Dış Ticaret Dengesi** (Dışsatım-Dışalım)
- Hizmetler Dengesi** (Taşımacılık, Turizm, İnşaat, Sigorta, Finansal Hizmetler, Diğer Ticari Hizmetler, Resmi Hizmetler, Diğer Hizmetler)
- Gelir Dengesi** (Ücret ödemeleri, Yatırım gelirleri)
- Cari transferler**

2. Sermaye ve Finans Hesabı

(Doğrudan yatırımlar, Portföy yatırımları, Göçmen transferleri, Diğer yatırımlar, Rezerv varlıklar)

3. Net Hata ve Noksan

Görüldüğü ve anlaşılabileceği gibi dış ödemeler dengesi, birçok etmenin bileşimi durumundadır; açık ya da fazla vermesi kadar bu sonucu oluşturan öğelerin dengesine de bakılması gerekir. Örneğin dış ticaret açık verse dış hizmetler bunu karşılayabilmekte; her ikiside açık verse borçlanmalarıda içeren sermaye ve finans hareketleri bunu dengeleyebilmektedir.

Döviz Alım-Satım İşlemleri

Bankaların, Döviz ve Efektif için belirledikleri verdikleri alım-satım fiyatları; herbiriyle ilgili olarak yapılan işlemlerin özgün durumları (zorluk dereceleri) nedeniyle birbirinden farklıdır. Örneğin, 1CHF için;

✓ “Döviz”, Yabancı ülke paraları ve bu paralar üzerinden düzenlenmiş ödeme araçları (poliçeler, çekler, havaleler, vb.), olarak tanımlanabilir. Dövizler, somut para (banknot) olarak bulunmaları durumunda “Efektif” olarak adlandırılmaktadır. Örneğin hesaptaki yabancı para dövizdir; cepteki yabancı para efektiftir.

- Alış kotasyonu, döviz olması durumunda 3.6626 TRL; efektif olması durumunda daha düşük (örneğin 3.6424 TRL) olabilmektedir.
- Satış kotasyonu da döviz olması durumunda 3.6929 TRL ise efektif olması durumunda, bu kez tersine daha yüksek (örneğin 3.6989 TRL gibi) verilmektedir.

Serbest piyasalarda her türlü dövizin bulunabilmesine ve turistlerin çeşitli gereksinimleri nedeniyle günlük hayatta bunlara efektif olarak raslanmasına karşın bunların hepsi TCMB tarafından işlem konusu yapılmamaktadır. TCMB Genelgesi I-M; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca alım satım konusu yapılan dövizleri aşağıdaki gibi saymaktadır:

- ABD Doları – USD
- Avustralya Doları – AUD
- Danimarka Kronu – DKK
- Euro – EUR
- İngiliz Sterlini – GBP
- İsveç Kronu – SEK
- İsviçre Frangı – CHF
- Japon Yeni – JPY
- Kanada Doları – CAD
- Kuveyt Dinarı – KWD
- Norveç Kronu – NOK
- Suudi Arabistan Riyali – SAR

✓ “Konvertibilite”, bir ülke parasının başka ülkelerde geçerli olması, işlem parası olarak kullanılması; başka ülkelerin paralarına serbestçe çevrilebilmesidir.

TCBB'nın I-M Genelgede yer alan ve yukarıda açıklanan, döviz listesi; ülkemizde konvertibl olan paraları göstermektedir.

“**Döviz Kuru**”, para birimlerinin birbiriyle değişim oranını; yabancı paraların ulusal para cinsinden fiyatını ifade etmektedir. Yabancı paraların birbirine oranı ise uygulamada “**Parite**” olarak adlandırılmakta ve bu deyim, “**Çapraz Kur**” ile aynı anlamı taşımaktadır. Alım-satımı yapılan dövizlerin yerel para cinsinden günlük değerine; “**Cari Kur**” denmektedir. Bankaların bir dövizin alımı ve satımı için ilan ettikleri çift yönlü fiyatlamaya “**Kotasyon**”; alış ve satış kurları arasındaki fark “**Spread**”dır.

Bankalarca döviz alım - satım işlemleri ve yurtdışına TRL aktarımları yapılırken mutlaka işlemin niteliğini yansıtan bir belge düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu belgelerin başlıcaları şunlardır:

- a. DAB - Döviz Alım Belgesi
- b. DSB - Döviz Satım Belgesi
- c. TPTB - Türk Parası Transfer Belgesi

Bu belgelerde döviz satan ya da alan kişinin bilgileri, işlemin niteliği (Örneğin: İşçi döviz, turistik gelirler / İş seyahati, turistik seyahat gibi.) hakkında bir kod numarası, dövizin cinsi, tutarı, kuru, TRL karşılığı belirtilir. Belgeler iki kopya düzenlenip biri müşteriye verilir.

Uluslararası Görünmeyen İşlemlere İlişkin Hizmetler

Karşılığında bir ticari mal alış verişini olamayan; genellikle bir hizmet karşılığı yapılan ödemelere ve çeşitli sermaye hareketlerine dayanan uluslararası para aktarımları “Görünmeyen İşlemler” olarak adlandırılmaktadır. Bankalarda gerçekleştirilen kambiyo faaliyetleri içinde, görünmeyen işlemlere dayanan para aktarımları oldukça önemli bir yer tutar. Ülkelerin küresel hareketlere açıklığı ölçüsünde yüksek görünmeyen işlem hacmi olacaktır. Hacim yüksekliğinden daha önemli olan bu işlemlerin cari denge üzerinde ne yönde etkin olduğudur.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ve TCMB I-M Genelgesi uyarınca belirlenmiş olan görünmeyen işlemler ve bunlarla ilgili uygulama esasları özetle şöyle açıklanmaktadır:

1. Döviz ödemesini gerektiren işlemler: Uluslararası nakliyat, bankacılık, sigortacılık, dışarıya yaptırılan hizmetler ve diğer görünmeyen işlemlerle ilgili olarak yurt dışına Türk parası transferleri ile döviz tahsis ve transferleri ve efektif satışları Merkez Bankası'nca belirlenecek usul, esas ve limitler çerçevesinde bankalarca yapılır.

2. Döviz kazandırıcı işlemler: Türkiye’de yerleşik kişiler, dışarıda yerleşik kişiler için veya bunlar adına yurt içinde veya dışında yapmış oldukları tüm hizmet (müteahhitlik hizmetleri dahil) karşılığı dövizler ile dışarıda yerleşik kişiler nam ve hesabına yapılan gider karşılığı dövizleri serbestçe tasarruf edebilirler.

3. Türkiye’ye gelecek yabancı sermaye: Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye’ye yapılacak doğrudan yatırımlar 4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” ve buna bağlı olarak oluşturulan mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Yabancı yatırımcıların Türkiye’deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek tutarlar bankalar aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebilir.

4. Türkiye’den gidecek yerli sermaye:

Türkiye’de yerleşik kişilerin, yurt dışında yatırım yapmak ya da ticari faaliyette bulunmak amacıyla ortaklık kurmaları, ortaklığa katılmaları ve şube, irtibat bürosu, temsilcilik açmaları için, nakdi sermayeyi bankalar aracılığıyla, aynı sermayeyi ise gümrük mevzuatı hükümleri çerçevesinde ihraç etmeleri ve bunların kuruluş masrafları ile faaliyet giderlerinin bankalarca transferi serbesttir. Bankalar ve gümrük idareleri yurt dışında yatırım veya ticari faaliyette bulunmak üzere sermaye ihraç eden Türkiye’de yerleşik kişileri, her bir işlem tarihinden itibaren 30 gün içinde Bakanlığa bildirirler.

5. Kişisel sermaye hareketleri: Türkiye’de ve dışarıda yerleşik gerçek kişilerin, bankalar aracılığıyla kişisel sermaye hareketlerine ilişkin yurtdışından yurtiçine ve yurtiçinden yurtdışına yapacakları transferler serbesttir. Bu transferlere aracılık eden bankalar gerekli bildirimleri yapmakla yükümlüdür.

6. Menkul kıymetler

a) Menkul kıymetlerin ve diğer sermaye piyasası araçlarının yurda girişi ve çıkışı serbesttir.

b) Kamu kurum ve kuruluşları hariç olmak üzere, Türkiye’de yerleşik tüzel kişilerce ihraç ya da halka arz olunacak sermaye piyasası araçlarının, sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde Sermaye Piyasası Kuruluna kaydedilmesi koşuluyla yurt dışında satışı serbesttir.

c) Dışarıda yerleşik kişilerin, Türkiye’de menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarını ihraç etmeleri ve bunların halka arz ve satışı sermaye piyasası mevzuatı hükümleri çerçevesinde yapılır.

ç) Dışarıda yerleşik kişilerin, (yurt dışındaki yatırım ortaklıkları ve yatırım fonları dahil) her türlü menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçlarını sermaye piyasası mevzuatına göre yetkili bulunan bankalar ve aracı kurumlar aracılığıyla satın almaları, satmaları, bu kıymetler ve araçlara ait gelirler ile bunların satış bedellerini gene bankalar aracılığıyla transfer ettirmeleri; Türkiye’de yerleşik kişilerin; bankalar ve sermaye piyasası mevzuatına göre yetkili bulunan aracı kurumlar vasıtasıyla yurt

dışındaki mali piyasalarda işlem gören menkul kıymetleri ve diğer sermaye piyasası araçlarını satın almaları, satmaları ve bu kıymetlerin alış bedellerini bankalar aracılığı ile yurt dışına transfer ettirmeleri, serbesttir.

7. Gayrimenkul kıymetler: Dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye’de satın aldıkları ya da sahip oldukları gayrimenkul ve gayrimenkule bağlı aynı hakların gelirleri ve satış bedellerinin bankalar vasıtasıyla transfer ettirilmesi serbesttir. Türkiye’de yerleşik kişilerce yurtdışında gayrimenkul ve gayrimenkule bağlı aynı hakların satın alınması amacıyla bankalar vasıtasıyla yurtdışına döviz ve Türk parası transfer ettirilmesi de serbesttir.

8. Krediler: Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışından kredi temin etmeleri, bu kredileri bankalar aracılığıyla kullanmaları kaydıyla serbesttir. Söz konusu kredilere ait anapara geri ödemeleri ile faiz ve diğer ödemelerin transferleri bankalar aracılığıyla yapılır. Türkiye’de yerleşik kişiler belirtilen şekillerde döviz kredisi açabilirler.

9. Gayrinakdi krediler, garanti ve kefaletler: Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışından gayri nakdi kredi, garanti ve kefalet sağlamaları ile Türkiye’de ve dışarıda yerleşik kişiler lehine dışarıda yerleşik kişilere muhatap teminat mektubu düzenlemeleri, garanti ve kefalet vermeleri serbesttir.

Bankaların; dışarıda yerleşik kişiler lehine Türkiye’de yerleşik kişilere muhatap, yurt içinde açılacak uluslararası ihalelerle ilgili olarak Türkiye’de yerleşik kişiler lehine Türkiye’de yerleşik kişilere muhatap, döviz üzerinden teminat mektubu düzenlemeleri, garanti ve kefalet vermeleri serbesttir.

10. Döviz Tevdiat ve Altın Depo Hesapları: Merkez Bankası ve bankalar, Türkiye’de ve yurt dışında yerleşik kişiler adına döviz tevdiat hesapları ve altın depo hesapları açabilirler. Bu hesaplar üzerinde, sahipleri serbestçe tasarrufta bulunabilirler. Bu hesaplara ait faizler de bankalarla hesap sahipleri arasında serbestçe tesbit edilebilmektedir. Doğal olarak anapara ve faizlerin transferleri ile altının iadesi bankaların kendi kaynaklarından karşılanacaktır.

Öğrenme Çıktısı

1 Bankaların kambiyo işlemlerini anlayabilme

Araştır 1

Kambiyo rejimi nedir?

İlişkilendir

Bir ülkenin kambiyo rejimi ile dış ticareti arasındaki ilişkiyi değerlendirin.

Anlat/Paylaş

Türkiye'nin dış ödemeler dengesini arkadaşlarınıza anlatın.

DIŞ TİCARETE ARACILIK VE FİNANSMAN SAĞLAMA İŞLEVİ

Bankalar dış ticarete aracılık ederken ya hiç yükümlülük altına girmeden sadece finansal hizmet verirler ya da belli yükümlülüklerle (kredilendirmelerle) ayrıca finans desteğinde bulunurlar. Bu bölümde açıklamalar, kredi detaylarına girilmeden ancak yükümlülük sınırları belirtilerek yapılmıştır.

Bedelin ödenmesinde bankanın bir taahhüt altına girip girmemiş olması ve malın teslimindeki herhangi bir aksamanın banka açısından bir teminat riski oluşturup oluşturması; bankanın pozisyonunu, işlemin ayrıca bir kredi boyutunun olup olmadığını göstermektedir.

Bu hususlar işlemlerin maliyeti ve tarafların güvenceleriyle yakından ilgili hususlar olup çeşitli dış ticaret ödeme biçimini ve teslim biçimini yapılandırmaktadır. Dış ticarettte tarafların kendi koşullarına göre en düşük maliyetle en güvenilir sonucun alınması planlanmakta ve böylece dışalım ya da dışsatım için bankanın aracılık edeceği işlem türü belirlenmektedir. Bankalarda aracılık yaparken yüklendikleri risk ölçüsünde getiri sağlamaktadırlar.

Dış ticarete **mal bedellerinin ödenme biçimleri** ve **malların teslim biçimleri**, merkezi Paris'te bulunan **Milletlerarası Ticaret Odası / MTO (ICC)** tarafından uluslararası ticaret hareketlerinde anlaşmazlıkları, uyuşmazlıkları ve hukuksal

ihtilâfları ortadan kaldırmak ve böylece alıcı ile satıcının gereksiz yere para ve zaman kaybını önlemek amacıyla, belli standartlar olarak belirlenmiş, aşağıda sayılan, "**Bir Örnek Usuller ve Uygulama Kuralları**" oluşturulmuştur:

- ICC - 560 INCOTERMS 2000: Teslim Biçimleri,
- UCP - 600: Akreditiflerde Bir Örnek Usuller ve Uygulama Kuralları,
- URC - 522: Tahsiller için Bir Örnek Kurallar,
- URR - 525: Akreditiflerde Rambursman kuralları.

Dış Ticarete Kullanılan Başlıca Ödeme Biçimleri

Peşin Ödeme (Advance Payment)

Peşin Ödeme yönteminde, mallar alıcıya teslim edilmeden önce mal bedeli alınmaktadır. Hatta bazı durumlarda dışsatımcı siparişi hazırlamaya başlamadan önce peşin ödemenin tamamını ya da bir kısmını alarak sipariş iptali riskinin de önüne geçebilmektedir. Peşin ödeme, dışsatımcı açısından en avantajlı, risksiz ödeme yöntemidir. Mal bedelinin peşin ödenmesi nedeniyle tüm riskler dışalım için geçerlidir. Ancak avantaj olarak peşin ödemeye mal bedelinde iskonto sağlama fırsatı doğmaktadır.

Bu ödeme biçiminde bankaların rolü ve yükümlülüğü bedelin transferinden ibarettir. Diğer ödeme biçimlerine göre burada banka komisyon ve masrafları daha düşük olmaktadır. Peşin ödemeler genellikle elektronik ödeme sistemleriyle (wire transfer) dışalımının bankasından, dışsatımcının bankasına ulaştırılmaktadır. Dışsatımcının

dikkat

Bankalarca aracılık edilen dış ticaret işlemlerinde, mal bedelinin nasıl ödeneceği ve malların tesliminin nerede, nasıl gerçekleştirileceği konuları öne çıkmaktadır.

mal bedelini peşin almasına karşın malları göndermemesi riski daima mevcuttur. Bu nedenle, bu yöntem kesinlikle taraflar arasındaki karşılıklı güvene dayanmaktadır.

Vesaik (Belge) Karşılığı Ödeme (Cash Against Documents)

Vesaik (Belge) karşılığı ödeme yönteminde işlemler, dışsatımcının malları gönderdikten sonra malların gümrükten çekilmesi için gerekli ve ilgili diğer belgeleri, müşterisi olduğu bir banka (Gönderi Bankası / Remitting Bank) aracılığı ile dışalımının ülkesindeki bankaya (Tahsilat bankası / Collecting Bank) ödenmek üzere yollaması ile başlamaktadır. İşlemler, akreditifdekinin tersine, dışsatımcı tarafından başlatılmaktadır.

Dışalımının bankasına ulaşan belgeler (Vesaik), mal bedeli tahsil edilerek ya da ödemeye ilişkin bir garanti alınarak dışalımçıya teslim edilmektedir. Ödenen mal bedeli, tekrar aynı bankalar kanalı ile dışsatımcıya ulaştırılacaktır. Burada bankalar sadece koşullu bir tahsilat yapmaktadırlar. Dışalımının ödeme yapmaması, hatta malları gümrükten çekmemesi gibi durumda bankaların hiçbir sorumlulukları bulunmamaktadır.

Bu ödeme biçimi, dışsatımcıları akreditifli ödemelerden daha az, ama mal karşılığı ödemelerden daha fazla koruyan bir yöntemdir. Bu yöntem genellikle, birbirlerini çok iyi tanıyan dışsatımcı ve dışalımçı firmalar tarafından, akreditifli işlemde ortaya çıkan yüksek banka komisyonları ile masraflardan kaçınmak amacıyla tercih edilmektedir.

Mal Karşılığı Ödeme (Cash Against Goods / Open Accounts)

Mal karşılığı ödeme yöntemi, "Açık Hesap" olarak da adlandırılmaktadır. Dışsatımcı, yüklemeyi mal bedelini henüz almadan yapmaktadır. Ödeme, malın ve doğal olarak malı temsil eden belgelerin yerine ulaşıp dışalımçı tarafından teslim alınmasından sonraki bir tarihte yapılmaktadır. Vade genellikle 30 ile 90 gün arasında değişmektedir. Dışsatımcı, malı temsil eden belgeleri ya doğrudan ya da banka aracılığı ile dışalımçıya bedelsiz ya da bir poliçe karşılığı göndermekte; dışalımçı da mal bedelini malını gümrükten çektiği tarihten daha sonraki bir tarihte ödemektedir. Bu uygulamada bankalar sadece para transferi yapmış olmaktadır.

Bu yöntem, dışsatımcıya mal bedelinin ödemesi hususunda hiçbir güvence sağlanmadığından dışsatımcı açısından risk içermektedir. Mal karşılığı ödeme, dışalımçı açısından en avantajlı ödeme biçimi olup, burada dışsatımcıların alıcıları finanse etmesi ya da satış için ciddi bir ödün vermesi söz konusudur. Aynı gruba bağlı uluslararası şirketlerin farklı ülkelerdeki yapılanmaları arasında rahatça kullanılabilir. Günümüzde dışsatım sigortalarıyla, mal karşılığı ödeme biçiminin içerdiği risklerinin önemli bir kısmının sigorta şirketlerine aktarılabilme olanağı bulunmaktadır.

Akreditifli Ödeme (Letter of Credit – L/C)

Akreditifli ödemeler, uluslararası ticarete kullanılan ve iki taraf içinde en güvenilir olan ödeme yöntemidir. Bu uygulamada, dışalımçı firmanın isteği doğrultusunda işlemi yapacak olan bankası; malların sözleşmede belirlenen niteliklerini, taşınmak üzere yüklendiklerini gösteren belgelerin (vesaik), belirlenen süre içerisinde ibraz edilmesi kaydıyla, belirli para birimi ve tutardaki mal bedelinin, dışsatımcıya ödeneceğini; koşullu bir banka garantisi olarak karşı tarafa (dışsatımcı ve bankası) taahhüt etmektedir. Böylece dış alımcı kredilendirilmiş olmaktadır. Süreç dış alımcı tarafından başlatılmaktadır.

Bu taahhüt ve işlemin başlıca detayları bir **küsat mektubu** ile (günümüzde artık **Swift mesajı MT 700** ile formda yer alan gerekli bilgi alanlarının işlenmesiyle) dışsatımcının bankasına bildirilerek dışsatımcı lehine akreditif açılmaktadır. Bu işlem akreditif amiri dışalımçı lehine belirlenmiş bir kredi niteliğinde olduğundan ve ödeme belge karşılığı yapılacağından, akreditifli ödeme biçimi, "**Vesikalı Kredi / Documentary Credit**" olarak ta adlandırılmaktadır.

Ödeme, birinci banka tarafından garanti edilmekte, bir başka banka tarafından dış satımcıya bildirilmekte (ihbar), isteniyorsa teyit de edilmektedir. Dışsatımcı akreditif koşul ve kurallarına uyması, akreditif metninde istenilen belgeleri rezervsiz olarak görevli bankaya ibraz etmesi sonucunda mal bedelini almaya hak kazanmaktadır. Ödemenin yapılmama riski kalmamaktadır.

Öte yandan, dışsatımcı lehine açmış oldukları akreditifin koşulları yerine getirilmeden, yani mallar sevk edilip belgeleri teslim edilmeden, ödeme yapılmayacağına dair dışalımçıya da güvence ve-

rilmiş olmaktadır. Malların gönderilmeme riski de kalmamaktadır.

Dışsatımcı, malları gönderdikten sonra akreditif koşullarına uygun belgeleri bankasına sunduğunda ödemenin kendisine yapılacağına garantisidir. Dışalımıcı ise sevkiyat gerçekleştirilmedikçe ödemenin yapılmayacağını güvencesindedir. Uluslararası ticarete çok geniş bir alanda ödeme ve garanti aracı olarak kullanılmakta olan akreditifler, hem dışalımıcıyı hem de dışsatımcıyı dengeli bir biçimde koruyabilmektedir.

Akreditiflerde Taraflar ve Bankaların Roller

Akreditif uygulamasında en az dört taraf vardır: Dışalımıcı, dışsatımcı ve bunların müşterisi oldukları bankalar. Akreditif uygulamasında yer alan bankalar yükledikleri rollere, yaptıkları işlere ve gördükleri işlemlere göre çeşitlenebilmekte ve uygun deyimlerle adlandırılmaktadırlar. Şöyle ki:

1. Akreditif Amiri (Applicant): Dışalımıcıdır. Amir bankanın kredili müşterisidir. Açılan akreditif onun için bir gayrinakdi kredi niteliğindedir.

2. Amir Banka (Issuing Bank): Akreditifi ödemelerde amir banka, akreditifi açan bankadır. Akreditif koşullarına uyulması ve gerekli olan akreditif belgelerinin zamanında ve istenildiği gibi ibrazı koşulu ile akreditif lehtarına karşı bir ödeme yükümlülüğü taşımaktadır.

3. Lehtar (Beneficiary): Dışsatımcıdır. Lehine akreditif açılan taraftır.

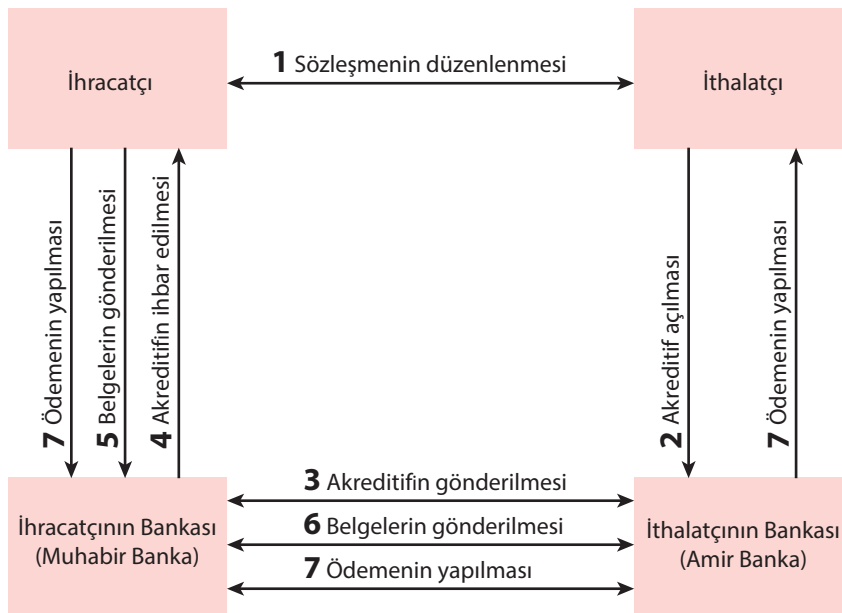
4. İhbar Bankası (Advising Bank): Amir bankadan aldığı akreditif mesajını akreditif lehtarı dışsatımcıya ileten bankadır. İhbar bankasının asıl görevi, akreditif lehtarına lehine akreditif açıldığını ve açılmış olan akreditifin koşullarının neler olduğunu iletmekten ibarettir.

5. Teyit Bankası (Confirming Bank): Akreditif lehtarı, amir bankanın ödeme güvencesinin yeterli olmadığını düşünerek bir başka bankanın daha açılmış olan akreditife ödeme garantisi vermesini istemesi durumunda verilen bu ödeme garantisinin “Teyit” denilmektedir. İhbar bankası bu teyidi vererek aynı zamanda teyit bankası da olabileceği gibi; bir başka banka da istenen garantiyi vererek “Teyit Bankası” olabilmektedir.

6. Rambursman Bankası: Mal bedeli ödemesinin gerçekleştirileceği bankadır. Dış ticarettte işlem aracılığı eden iki banka arasında doğrudan hesap ilişkisinin ya da birbiri nezdindeki hesaplarda gerekli dövizin bulunmaması durumunda ödemenin nezdindeki hesaplardan gerçekleştirileceği üçüncü bir banka “Rambursman Bankası” olabilmektedir.

7. İştirak Bankası: Mal bedelinin bir poliçe ile ödenmesi söz konusu ise bu poliçeyi istek üzerine iştirak ederek vadesinden önce nakde çeviren bankadır.

8. Devir Bankası: Açılan akreditifler başka dışsatımcılara ya da sadece işlem gereği başka bir bankaya devredilebilmektedir.

Şekil 7.1 Akreditifin İşleyişi

Akreditif Çeşitleri

Akreditifler, tarafların sözleşmelerinde yapılan seçimlere dayanan üç ayrı ölçüt esas alınarak sınıflandırılabilir:

1. Sağladıkları Güvenceler Açısından Akreditifler

a. Dönülebilir Akreditif (Kabili Rücu Akreditif - Revocable Letter of Credit)

Amir bankanın lehtara haber vermeden akreditif üzerinde değişiklik yapabilme yetkisine sahip olduğu akreditif çeşididir. Yeterince güvenli değildir. Bu yüzden akreditif uygulamalarını belirleyen kuralların versiyonu olan UCP 600'de dönülebilir akreditif artık kapsam dışında bırakılmıştır.

b. Dönülemez Akreditif (Gayri Kabili Rücu Akreditif - Irrevocable Letter of Credit)

Lehtarın onayı olmaksızın amir banka tarafından akreditif şartlarında değişiklik yapılamayan bir akreditif türüdür. Amir banka ve teyit bankası lehtara karşı sorumluluklarını belirleyen akreditif kurallarını lehtarın onayı olmaksızın değiştiremezler. UCP 600 gereğince; bir akreditifin dönülemez (irrevocable) olduğu belirtilmemiş olsa bile o akreditif dönülemez sayılmaktadır.

2. Ödeme Sorumluluğu Açısından Akreditifler

a. Teyitli Akreditif (Confirmed Letter of Credit)

Teyitli akreditif, ihbar bankasının –ya da bir başka bankanın- lehbara ihbar edilen akreditife kendi teyidinde eklemiş olduğu ve böylece amir bankanın yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda teyit bankası olarak lehtara ödeme yapacağına dair sorumluluk altına girdiği, akreditif türüdür.

b. Teyitsiz Akreditif (Unconfirmed Letter of Credit)

İhbar bankasının ödeme konusunda herhangi bir sorumluluğunun olmadığı akreditif türüne teyitsiz akreditif denilmektedir. Teyit vermeyen bir ihbar bankası; akreditifi ve değişiklikleri ibraz karşılama ya da iştirak etme yükümlülüğü olmaksızın ihbar eder. Sadece, kendisine ulaşan mesajın gerçekliğini kanıtlamakla yükümlüdür.

3. Ödeme Seçenekleri Açısından Akreditifler:

a. Vesaik İbrazında Ödemeli Akreditif (Sight Payment)

Akreditifte şart koşulan belgelerin ibraz edilmesi ve bu belgelerin amir banka tarafından uygun bulunması üzerine akreditif bedelinin hemen ödendiği akreditiflerdir.

b. Vadeli Akreditif (Deferred Payment Letter of Credit)

Akreditifte şart koşulan belgelerin ibraz edilmesi ve bu belgelerin amir banka tarafından uygun bulunması üzerine mal bedelinin öngörülmüş olan belli bir vadede ödendiği akreditiflerdir.

c. Kabul Kredili Akreditifler (Acceptance Letter of Credit)

Akreditifte şart koşulan belgelerin ibraz edilmesi ve bu belgelerin amir banka tarafından uygun bulunması üzerine, mal bedeli ödemesinin akreditif metninde de belirtilmiş olan bir poliçe ya bağlanarak, vadesi geldiğinde bu kambiyo senedi karşılığında gerçekleştirildiği akreditiflerdir. Poliçede amir bankanın muhatap olarak yer alması ve kabulün bu banka tarafından yapılması esastır. Eğer söz konusu akreditif teyitsiz bir akreditif ise poliçenin ödenmesinden sadece amir banka sorumludur. Teyitli akreditiflerde ise amir bankanın yanı sıra teyit bankası da poliçelerin ödenmesinden sorumlu olacaktır.

4. Peşin Ödeme ve Yenilenme koşulları Açısından Akreditifler:

a. Red Clause Akreditifler

Türkçe karşılığı, "Kırmızı Kayıt Taşıyan Akreditif" olan bu uygulama türünde, dışsatımcıya ürünleri sevk etmeden önce belli bir ön ödeme yapılması sağlanmaktadır. Bu ön ödeme, peşinat niteliğinde olup malların hazırlanmasında kullanmakta ve sonunda akreditif bedelinden düşülmektedir. Bu tip akreditifler alıcı ve satıcının birbirlerini iyi tanıdıkları ve güven duydukları

ları durumlarda kullanılır. Çünkü Red Clause Akreditiflerde alıcı satıcıya karşılıksız bir finansman olanağı tanımaktadır. Ancak ödemeyi yapan banka da risk altındadır.

b. Green Clause Akreditifler

Türkçe karşılığı “Yeşil koşullu Akreditif” olan bu türde lehtar, malı daha göndermeden hazır ettiği bölümünü ya bir umumi mağazaya, ya da varsa bankanın antrepasına teslim etmek koşuluyla akreditif bedelinin bir kısmını peşinen elde etmektedir. Malların temini açısından bir ön finansman niteliğinde olan bu ödeme, kısmen güvenceye bağlanmış olmakta ve sevkiyat tamamlandığında akreditif bedelinden düşülmektedir.

c. Yenilenen Akreditif (Revolving Letter of Credit)

Kullandıkça otomatikman yenilenerek tekrar kullanılabilir hale dönen ve bunun için özel bir değişiklik ve yeni bir doküman dosyası oluşturup işlem yapılması gerekmeyen akreditif türüdür. Alıcı ile satıcının uzun süreli bir alım satım ilişkisine girmiş olmaları durumunda belirli aralıklarla mal gönderilmesi gerekeceğinden, her seferinde ayrı bir akreditif açılması yerine tek bir yenilenen akreditif açılmaktadır. Yenilenen akreditifler, süreye ya da tutara bağlı olarak açılabilirler.

Kabul Kredili Ödeme (Acceptance Credit)

Vesaik karşılığı ve mal karşılığı ödeme biçimleri ile akreditiflerde, geçerli olan ve bu ödeme biçimleri için ileri bir türev oluşturan “Kabul kredili” işlemler; dışalımının sevk vesaiki ekinde sunulan poliçeyi kabul etmesi ve bankasının da bu poliçeye aval vermesi koşullarını içermektedir. Amir bankanın dışalımının muhatap ve borçlu olduğu poliçeye aval vermesinden çok kendisinin doğrudan poliçenin muhatabı olup; kabul etmesi, doğrultusunda uygulama yapılmaktadır. Poliçenin banka tarafında kabulü ya da poliçeye aval verilmesi; kredi hükmünde olduğundan mal bedelinin ödenmesi bankanın taahhüdüne bağlanmakta, dışalımın finansmanı böylece desteklenmiş olmaktadır.

dikkat

Kabul kredili ödeme yöntemleri, dışalımçı firmalar açısından, sadece bir poliçeyi kabul ederek; parasal ödeme yapmadan, malı alma olanağı veren bir ödeme biçimi olarak farklı bir avantaj daha sağlamış olmaktadır. Ödeme poliçenin vadesinde gerçekleştirilmekte; gerektiğinde forfaiting işlemleri yoluyla önceden paraya çevrilebilmektedir.

Dış Ticarete Kullanılan Başlıca Teslim Biçimleri (Incoterms)

Dış ticarete uygulanabilen mal teslim biçimleri, MTO tarafından standardize edilerek hazırlanmakta olup en son 27 Eylül 2010'da “**Incoterms 2010**” revizyonu yayımlanmış ve 1. 1. 2011 tarihinden itibaren uygulamaya geçmiştir. Bu kapsamda dört teslim biçimi (DAF, DES, DEQ, DDU) yürürlükten kaldırılmış; bunların yerine, DAT ve DAP olmak üzere yeni iki uygulamaya getirilmiştir. Böylece Incoterms kurallarının sayısı 11'e indirilmiş ve ayrıca şöyle iki gruba ayrılmıştır:

- Tüm taşıma türlerini kapsayan kurallar: EXW - FCA - CPT - CIP - DAT - DAP - DDP
- Sadece deniz ve iç su yolları taşımalarına özgü kurallar: FAS - FOB - CFR - CIF

Mal teslimine ilişkin bu terimlerin (klozların), dış ticaret sözleşmelerinde kullanımı zorunlu değildir; ancak sözleşmenin dayandırılacağı hukuksal zemin açısından kullanılmaları son derece sağlıklıdır. Dış ticarete kullanılan belgelerden herhangi biri üzerinde (örneğin, faturada), ilgili teslim biçimi kod harflerle belirtilip yanına da dışalımının teslimi gerçekleştirip sorumluluğunun bittiği yerin ismi (örneğin bir şehir ya da bir liman) yazılmakla konuya netlik ve uluslararası bir geçerlilik kazandırılmaktadır. Örneğin: “EXW/Gaziantep”, “FAS/İstanbul-Halkalı”, vb.

Dış ticarete uygulanabilen mal teslim biçimleri taraflara getirdiği yükümlülükler açısından farklı özellikler taşımakta olup herbirinin uygulamada işaret ettiği mal teslim süreci ve taraflar arasındaki sorumlulukların kapsamı aşağıda özetle açıklanmıştır:

1. EXW (Ex Works - İşyerinde Teslim)

“İşyerinde Teslim” kuralı, satıcının malları işletmesinde (fabrika, depo, işyeri gibi) alıcının tasarru-

funa bırakarak teslim etmesini ifade eder. Burada Dışsatımcı açısından yükümlülük asgari düzeydedir. Dışsatımcı malları işletmesinde daha önce belirlenen tarihte alıcının emrine hazır tutarak dışsalımcıya bildirir. Dışsalımcı malları işletmeden teslim alıp gümrük işlemlerini tamamlayarak kendi ülkesine sevkedecektir. Malların işletmeden teslim alınmasından itibaren malla ilgili bütün masraf ve risk alıcı tarafından karşılanacaktır.

2. FCA (Free Carrier - Taşıyıcıya Masrafsız)

“Taşıyıcıya Masrafsız” kuralı, malların dışsatımcı tarafından, gümrük işlemleri tamamlanarak, kendi işyerinde ya da belirlenen başka bir yerde, dışsalımcı tarafından tayin edilen taşıyıcıya ya da başka bir kişiye, gene önceden belirlenmiş olan tarihte, teslim etmesini ifade eder. Bu uygulamada malların belirlenen tarihte ve yerde ilk taşıyıcının gözetimine devredilmesiyle teslim işlemlerini tamamlamış olmaktadır. Bu andan itibaren malla ilgili tüm navlun dahil tüm masraf ve riskler alıcı tarafa geçer.

3. CPT (Carriage Paid To - Taşıma Ödenmiş Olarak)

“Taşıma Ödenmiş Olarak” kuralı, dışsatımcının malları kendisinin seçtiği bir taşıyıcı ya da diğer bir kişiye belirlenen bir yerde teslim edeceğini ve ayrıca malların belirtilen varış noktasına getirilmesi için gerekli taşıma masraflarını ödemek zorunda olduğunu ifade eder. Malları ilk taşıyıcının gözetimine devrettiği andan itibaren malla ilgili bütün risk ve navlun dışındaki masraflar alıcı tarafa geçer. Burada, dışsatımcının sorumluluğu, malları varış yerine kadar taşımak ve navlunu ödemekten ibarettir.

4. CIP (Carriage and Insured Paid To - Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak)

Bu teslim biçiminin uygulamasında dışsatımcı sigorta primi, navlun ve yükleme masraflarını ve bunlara ilişkin riskleri üstlenerek malları yükleyeceği limana getirir. Nakliyatı temin eder. Uygun olan en dar kapsamlı nakliyat sigortasını yaptırıp sigorta primini ödemek yükümlülüğündedir. Satış sözleşmesindeki malların belirtilen tarihte ve yerde yüklemesinin yapıldığını dışsalımcıya Malları ilk taşıyıcının gözetimine bu şekilde devrettiği andan itibaren navlun ve sigorta primi dışındaki malla ilgili tüm masraf ve riskler alıcı tarafa ait olacaktır. Gümrükleme işlemleri de dışsalımcıya aittir.

5. DAT (Delivered At Terminal - Terminalde Teslim)

“Terminalde Teslim” kuralı, dışsatımcının malları belirlenen varma yerinde ya da limanında belirlenen bir terminalde (rıhtım, depo, konteyner sahası, demiryolu ya da hava kargo istasyonu gibi üstü açık ya da kapalı olabilecek herhangi bir yerde) getiren taşıma aracından boşaltılmış olarak dışsalımcının tasarrufuna bırakmakla malların teslim yükümlülüğünü yerine getirmiş olacağını, ifade eder. Tüm gümrük işlemleri, masrafları, gümrükte doğan vergi, resim ve harçlar alıcıya aittir. (Bu uygulama, kaldırılan DAF, DES ve DDU teslim biçimlerinin yerine getirilmiştir.)

6. DAP (Delivered At Place - Belirlenen Yerde Teslim)

“Belirlenen Yerde Teslim” kuralı, malların önceden belirlenmiş olan boşaltma yerinde (bir liman iskelesi, gümrük noktası, havalimanı gibi bir yerde) boşaltma için hazır durumda nakliye aracının üzerinde dışsalımcının tasarrufuna bırakılmasıyla dışsatımcının teslim yükümlülüğünün yerine getirilmiş olacağını ifade eder. Tüm gümrük işlemleri, masrafları, gümrükte doğan vergi, resim ve harçlar alıcıya aittir.

7. DDP (Delivered Duty Paid - Gümrük Vergileri Ödenmiş Olarak Teslim)

“Gümrük Vergileri Ödenmiş Olarak Teslim” kuralı, dışsatımcının malları gümrüklenmiş olarak ve belirlenen varma yerinde, taşıma aracında boşaltmaya hazır bir biçimde dışsalımcının tasarrufuna bırakmakla teslim yükümlülüğünü yerine getirmiş olacağını ifade eder. Tüm gümrük masraf ve sorunları dışsatımcı tarafından üstlenilmiştir.

8. FAS (Free Alongside Ship - Gemi Bordasında Masrafsız)

“Gemi Doğrultusunda Masrafsız” kuralı, dışsatımcının malları belirlenen yükleme limanında, alıcı tarafından seçilen geminin yanında (rıhtımda ya da bir mavnada) bırakmakla teslim yükümlülüğünü etmesini ifade eder. Tesliminden itibaren malların kaybolması ya da hasar görmesi gibi rizi-kolar ile taşıma, gümrükleme, sigortalama işlem ve masrafları dışsalımcıya aittir.

9. FOB (Free On Board - Gemide Masrafsız)

“Gemide Masrafsız” uygulaması, dışsatımcının malları belirlenen yükleme limanında; alıcı tarafından seçilen gemiye yüklenmiş olarak teslimini ifade

eder. Teslimin belirlenen tarihte gerçekleştirilmesi, dışsatım için gerekli tüm belgelerin hazırlanım gümrük işlemlerinin tamamlanmış olması da gerekir. Mallar geminin küpeştesini geçtikten sonra meydana gelebilecek her türlü hasar, kayıp ve masraflar alıcı tarafın sorumluluğundadır.

10. CFR (Cost and Freight - Masraflar ve Navlun)

“Masraflar ve Navlun” uygulamasında, dışsatımcının malları gemide, gümrük işlemleri yapılmış ve navlunu ödenmiş olarak teslim edilmesini ifade eder. Bu andan itibaren malla ilgili navlun dışında tüm masraf ve riskler alıcıya tarafa aittir.

11. CIF (Cost, Insurance And Freight - Masraflar, Sigorta ve Navlun)

“Masraflar, Sigorta ve Navlun” uygulamasında; dışsatımcı, sigorta primi, navlun ve yükleme masraflarını karşılayarak malları önceden belirlenmiş limana getirip gemiye yüklemekle teslim yükümlülüğünü tamamlamaktadır. Satış sözleşmesindeki malların belirtilen tarihte ve yerde yüklemesinin yapıldığı dışsatımcıya bildirilir. Mallar gemiye yüklendikten sonra navlun ve sigorta primi dışındaki masraflar ve risk alıcı tarafa geçer.

Dış Ticarete Kullanılan Belgeler

Dış ticaret işlemlerinin uluslararası ve bankalararası yapısı; kullanılan belge türlerine de yansımaktadır. Oluşturulup kullanılması gereken belgeler uygulamada rol alan tüm tarafların işlevleri gereğince oldukça çeşitlenmiştir. İlgili oldukları işlem alanları itibarıyla başlıca beş grup belge söz konusudur:

1. Ticari Belgeler (Commercial Documents),
2. Taşıma Belgeleri (Transport Documents),
3. Sigorta Belgeleri (Insurance Documents),
4. Finansman Belgeleri (Financial Documents),
5. Resmi Belgeler (Official Documents).

Dış ticaret belgeleri, gümrük işlemleri açısından da daha farklı bir yaklaşımla değerlendirilip sınıflandırılmaktadır, şöyle ki:

1. **Gümrük İşlemleri İçin Gerekli Dışalım Dökümanı** (Orjinal fatura, Konişmento, Çeki Listesi, Gümrük kıymet bildirim formu, Sigorta poliçesi (İşlem F.O.B. ya da CF ise), Navlun faturası, Banka transfer dekon-

tu ya da %3 KKDF Makbuzu, Özet Beyan Belgesi (Ordino), Sanayici Taahhütnamesi, Bakım onarım belgesi, Kontrol Belgesi (Özel İzin gerektiren mallarda) Avrupa'dan ithal edilecek mallardan ATR ya da EUR1 belgesi)

2. **Gümrük İşlemleri İçin Gerekli Dışsatım Dökümanı** (Resmi Türkçe fatura, Avrupa topluluğuna yönelik ihracatlarda ATR Belgesi, Anlaşmalı ülkeler için EUR1 belgesi, Diğer ülkeler için Menşe Şahadetnamesi, Peşin ödeme şeklinde yapılan dışsatımlarda Döviz Alım Belgesi, Özel dışsatım malları için Kontrol Belgeleri, Dışsatımı yapılacak malın bağlı bulunduğu “İhracatçılar Birliğine” üyelik belgesi, Dahilde İşleme belgesine dayalı dışsatımda Dahilde İşleme Belgesi, İthal edilen eşyanın İhracatında; Dışalima ait İdari belge ve ekleri)

Uluslararası Garantiler / Dış Garantiler (Letter of Guarantee)

Dış Garantiler (Letter of Guarantee), yurtdışındaki bir muhataba, döviz cinsinden verilmiş teminat mektuplarıdır. Banka müşterilerinin yurtdışından bir acentalık, temsilcilik, belli bir markaya ilişkin bir hak almalarını ya da yurt dışında ihalelere girip bir iş almalarını ve yapacakları inşaatlar için avans almalarını sağlayan bu banka garantileri; hangi müşteri lehine düzenlenmişlerse o müşteri için bir gayrinakdi kredi niteliğindedir. Müşteriler bankanın sağladığı böyle bir garanti sayesinde yurt dışında ya da yurt dışı bağlantılı olarak dahilde iş yapabilmektedir.

Dış garantiler yurt dışındaki işin sahibi olan kuruma doğrudan verilebileceği gibi yurt dışındaki bir bankaya hitaben de kontrgaranti olarak verilebilmektedir. Yabancı banka bu kontrgarantiyi sağlayan müşteri lehine ülkesindeki iş için ilgili kuruma hitaben gereken teminat mektubunu düzenler. Risk, dışarıdan gelen bu garanti ile güvenceye bağlanmış olmaktadır.

Dış garantiler genellikle yabancı paralar üzerinden düzenlenir. Bankaların bu tür yükümlülükleri bilançolarında yer almaz; Nazım Hesaplarda izlenir.

Bu garanti mektuplarında belirtilen tutarlar, kredi lehtarları olan müşteriler tarafından garanti edilen işle ilgili herhangi bir yetersizlik ya da herhangi bir sözleşme koşulunun yerine getirilmemesi durumunda, banka tarafından tazmin edilecek, eşdeğerle yurt dışındaki muhataba ödenecektir.

Güvence Akreditifleri (Standby Letter of Credit)

Güvence akreditifleri, bazı ülkelerde yurt dışı garantilerin (teminat mektuplarının) yerine kullanılmaktadır. Uluslararası yüklenimler için müşterinin gereksinim duyduğu garanti bir akreditif formunda karşılanabilmektedir.

Standby akreditiflerde, normal akreditif uygulamasının tersine, mal sevkiyle ilişkin belirli bazı belgelerin sunumu karşılığında değil; hatalı ve olumsuz bir durumun ortaya çıkıp belgelenmesi üzerine ödeme yapılmaktadır.

Yabancı bir ülkede taahhüt üslenen firma (Amir), sözleşme gereği karşı taraf lehine (lehtar) bir standby akreditif açtırmakta; inşaat sözleşme kurallarına uygun olarak tamamlanamazsa; lehtarın bu durumu yazılı olarak bildirmesi ve çekeceği bir poliçeyle ya da başka biçimde bankaya başvurusuyla tazminat olarak akreditif bedeli olarak bildirilen tutar ödenmektedir.

Özellikle ABD bankalarında teminat mektubu ya da kontrgaranti yerine standby akreditifler tercih edilmektedir.

Öğrenme Çıktısı

2 Görünmeyen işlemleri ve dış ticarete kullanılan başlıca ödeme sistemlerini anlayabilme

Araştır 2

Dış ticarete kullanılan akreditif işlemlerinin avantaj ve özelliklerini özetleyebilir misiniz?

İlişkilendir

Bir bankanın yabancı bankalarla muhabir ilişkilerinin akreditif açması ile ilişkisi var mıdır?

Anlat/Paylaş

Bir işletmenin akreditif işlemlerini inceleyerek arkadaşlarınıza anlatın.

SİGORTACILIK SİSTEMİ VE BANKALARDA SİGORTA İŞLEMLERİNE ARACILIK

Bankalar sigortacılık hizmetlerini, acentesi oldukları bir sigorta şirketi adına, aracı olarak ve bir aracılık komisyonu karşılığında gerçekleştirmektedirler. Bankaların birden çok sigorta şirketinin acentesi olarak çalışmalarında yasal bir engel bulunmamaktadır. Birden çok şirketin acentası olarak çalışmak oldukça etkili bir biçimde fiilen “Sigorta Broker’lığı” işlevi kazandırmaktadır. Bankacılık işlemlerinin gerektirdiği sigortaların dışında bankalar kanalıyla pazarlanan sigorta poliçeleri, genellikle toplumsal gereksinimlere göre oluşturulmuş belli riziko paketleri biçimindeki ürünlerden oluşmaktadır. Bu ürünler güncel gereksinimlere göre çeşitlenmektedir. Hayat, sağlık, kaza ve sorumluluk ana başlıkları altında bir çok riziko için poliçe geliştirilmiştir. Bunlar genellikle; kişisel sağlıkla, konut, işyeri ya da araba sorunlarıyla, başta gelir kaybına dayananlar olmak üzere çeşitli sorumluluklarla ilgili sigortalardır.

Sigortacılık Sistemi, sadece özel sigortaları değil aynı zamanda sosyal güvenlik kurumlarını da kapsamaktadır. Sosyal güvenlik kurumlarının işlev etkinlikleri ve türleri, iş hacimlerinin genişliğine karşın çok sınırlı olduğundan özel sigorta şirketlerinin faaliyet dalları ve güvenceye bağladıkları riziko çeşitliliği bankacılık hizmetlerinin desteklenmesi ve çeşitlendirilmesi açılarından daha önemlidir.

Bankalar, sigorta ürünlerinin dağıtım kanalları arasında oldukça önemli bir işlem hacmine ve pazar payına sahiptirler. Bankalar aracılığıyla gerçekleştirilen sigorta işlemlerinin payı, 30.6.2011 itibarıyla, 2.234.542.327 TRL ile toplam üretim tutarı olan 8.912.645.849TRL’nın yaklaşık olarak ¼’i civarında ve özellikle kaza ve hayat branşlarında oldukça yüksektir. Bu nedenle bankacılık uygulaması açısından, sigorta bilgileri, temel bankacılık bilgileri kadar önemli olup özellikle bankacılık hizmet ürünleriyle bağlantılarının göz önünde bulundurulması gerekir.

Yasada yapılan tanıma göre, **Sigorta Acentesi:** *Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan özel ya da tüzel kişidir.*

dikkat

Sigorta acenteliği yapmak isteyenlerin; belli nitelikleri taşıması, belli niteliklerdeki uzman personele sahip olması ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğince tutulan “Levha”ya yazılı olması gerekmektedir. Ancak bankalar için Levha’ya kayıt zorunluluğu ile Hazine ve Maliye Bakanlığından belge almaya ilişkin hükümler uygulanmamaktadır. Sigortacılık yasası gereği olarak, bankalar, acentelik yapan şubelerinde sigortacılık alanında eğitim görmüş teknik personel niteliklerini taşıyan en az bir kişi çalıştırmak zorundadırlar.

Sigorta acentelerinin yetki derecelerine göre farklı çalışma süreçleri olabilmektedir. “Sigorta Acentaları Yönetmeliği”ne göre sigorta acentaları; sözleşme yapma ve prim tahsil etmeye yetkili olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılmaktadırlar. Acentalarla sigorta şirketleri arasında üç ayda bir hesap uyumunun sağlanması gerekmektedir. Bu dönemsel uyum çalışmaları; toplanan primlerin ve acentalık komisyonlarının devri ve ödenmesi konusunun netleşmesi açısından önemli olduğu kadar şirketlerin portföy yapısının sağlıklı izlenmesi açısından da önemlidir.

Sigorta ve Sigortacılık İşlemlerinin Kapsamı

Sigorta, olası risklerin ortaya çıkaracağı zararların, maddi boyutlarını karşılamak üzere planlanan ve katılımcılar arasındaki dayanışmayı, prim-tazminat dengesiyle sistemleştiren bir organizasyondur. Risk türleri, bu risklerin gerçekleşme olasılığı ve sonuçta ortaya çıkabilecek maddi zarar tutarı tahmin edilmekte, bu tutarı karşılamak üzere tüm sigortalılardan toplanması gereken primler he-

saplanmakta, böylece aktüeryal bir prim-tazminat dengesi kurulmaktadır.

Sigortanın Niteliği

Gelişmiş bir yardımlaşma sandığı niteliğindeki sigortalar riskleri değil ama kötü sonuçlarını engelleyebilmektedir. Sigorta, en azından hasardan önceki yaşam düzeyini garantiye alma konusunda bir güven duygusu yaratmaktadır. Ancak, sigorta ettirenin ya da sigortalının, yasa hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı eylemlerinden doğabilecek zararlarını teminat altına almak amacıyla sigorta yapılamaz.

Hayat sigortalarında rizikolara karşı alınacak teminatlarla belli tutarlarda bir güvence sağlanmasının yanı sıra sigorta süresinin hasarsız tamamlanması durumunda elde edilecek belli tutardaki bir birikim ödemesiyle ayrıca bir finansal yatırım avantajı da sağlanabilmektedir. Ancak sigortacılık bir birikim sistemi değil, bir dayanışma organizasyonudur. Ülkemizde farklı yaklaşımlar nedeniyle pek gelişmemiş, başlangıçta yabancı sermayeli şirketlerle ortaya çıkmış, son on yılda gene yabancı sermayeli şirketlerin denetimine geçmiştir.

Sigortacılık mevzuatına www.hazine.gov.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

Sigorta İşletmeciliği Teknikleri

Sigorta organizasyonunun dışında, işlevin gerçekleştirilmesinde özgün bir takım teknikler vardır. Bu sigorta yönetim tekniklerinin bir kısmı, yasal zorunluluktur. Sigortacılık kesimi üzerindeki gözetim sistemi, sigorta işletmeciliğinin başarılı bir risk yönetimi yapmasını ve sigorta şirketlerinin ödeme gücünün korunmasını amaçlamakta ve bu doğrultuda bazı önlemleri faaliyet koşulu olarak belirlemekte ve denetlemektedir.

Müşteriler açısından bir sigorta şirketinin seçilmesi için gereken etmenlerin başında; teminata bağladığı riziko tür ve tutarlarına karşı istenen primin (tarifenin) düşük olması ve özellikle hasar tazminatı ödeme işlemlerinin kolay olması gibi hususlar yer almakla birlikte asıl önemli olan firmanın finansal açıdan güçlü olmasıdır.

Esasen yapılan sigortalar nedeniyle yüklenilen rizikolar ile toplanan primler arasındaki denge aktüeryal hesaplarla sağlanmakta; bu tekniğin uygulanması sayesinde, şirketlerde rastlanabilecek olası finansal zaaf, ödeyememe riskleri, ilke olarak baştan bertaraf edilmektedir. Ayrıca, yasal zorunluluk olarak, sigorta ve reasürans şirketleri ile bireysel emeklilik şirketlerinin mevcut yükümlülükleri ile potansiyel riskleri nedeniyle oluşabilecek zararlarına karşılık, yeterli miktarda özsermaye bulundurmaları gerekmektedir. Gerekli özsermayenin belirlenmesi için iki yöntem seçeneği belirlenmiştir. Birincisi, sigorta şirketinin son üç yılda ödenen hasarlarının; ikincisi, son bir yılda toplanan primlerin esas alınarak hesaplanmasıdır.

Sermaye yeterliliği gereksinimlerini karşılamak ve şirketlerin ödeme gücünün sürekliliğini sağlamak üzere çeşitli önlemler alınmıştır. “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik” hükümlerinde açıklandığı gibi sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri sigorta sözleşmelerinden doğan yükümlülükleri için yeteri kadar teknik karşılık ayırmak zorundadırlar: *Kazanılmamış primler karşılığı, Devam eden riskler karşılığı, Muallak tazminatlar karşılığı, Dengeleme karşılığı, İkramiye ve indirimler karşılığı, Matematik karşılıklar, vb.* Bu karşılıklar, sigorta dallarına, primlerin tahsil aşamasına ve hasar gerçekleşme durumlarına göre çeşitlenmiş olup, şirketlerin portföy yapılarıyla sermaye yapıları arasında bir bağlantı kurmaktadır. Yukarıda örnekleri sayılmış olan bu karşılıkların ayrılmasıyla aktüeryal dengenin sürekliliği korunmakta ve sigorta şirketlerinin sermaye yapısı güçlendirilmiş olmaktadır.

Sigorta Brokerleri

En az üç ayrı şirketten teklif alarak çalışmaları gerekmektedir. “Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği” kapsamında kuruluş ve faaliyet esasları düzenlenmiştir. İnternet kanalıyla yaygın olarak sunulan broker hizmetleri, tüketiciler tarafından daha kolay ulaşılabilen ve en uygun sigorta teklifnamesinin rahatça bulunmasını sağlayan bir yöntem olduğundan; giderek daha çok tercih edilmekte ve böylece poliçe üretimlerini yönlendirme de brokerlerin payı yükselmektedir.

✓ **Sigorta Brokerleri**, hiç bir sigorta şirketiyle bağlantılı olmayıp sadece sigorta yaptırmak isteyen müşterilere danışmanlık veren ve kendilerine sigorta yaptırmak için başvuran kimselere çeşitli sigorta şirketlerinden teklifler alarak en iyi seçeneği oluşturan, böylece müşterinin gereksinimini karşılayacak en iyi poliçeyi temine çalışan özel ya da tüzel kişilerdir.

Sigorta Ekspertliği

Sigortalanan malların herhangi bir biçimde hasar görmesi durumunda ödenecek tazminat tutarına esas olmak üzere hasarın belirlenmesi eksperlerin işidir.

✓ **Ekspertlik**, değer belirleme alanında faaliyet gösterilen bir meslek olup bankacılıkta özellikle kredilere güvence olarak alınacak malların değerinin saptanması konusunda destek verirler.

Sigortacılık alanında ise sigorta konusu risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarını, nedenlerini ve niteliklerini belirleyen ve mutabakatlı değer saptaması yapan tarafsız ve bağımsız kişilerdir. Sigorta ekspertliği, tüzel kişiliklerce de yapılabilmektedir. Tüzel kişi sigorta eksperleri nezdinde çalışan sigorta eksperlerinin, tüzel kişilerden bağımsız olarak iş kabul etmesi, ücretli başka bir görevde bulunması yasaktır. Yasal olarak sigorta şirketlerinin, acentelerinin ve brokerlerin ortakları, yöneticileri ve bunlar adına imza atmaya yetkili olanlar ile şirket çalışanları sigorta ekspertliği yapamazlar.

Sigortacılıkta Tahkim ve Sigorta Hakemliği

Sigorta ettirenler, sigortalılar ya da sigorta sözleşmesinden yarar sağlayanlar ile riski üstlenen sigorta şirketleri arasında sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkları çözmek üzere, “**Sigorta hakemliği**” oluşturulmuştur.

Sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkları çözümleyecek olan sigorta hakemliği işlevi için

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği nezdinde “**Sigorta Tahkim Komisyonu**” oluşturulmuştur. Sigorta tahkim sistemine üye olan kuruluşlarla uyuşmazlığa düşen kişiler, uyuşmazlık konusu sözleşmede özel bir hüküm olmasa bile tahkim uygulamasından yararlanabilmektedirler. Uyuşmazlıklar, hayat ve hayat dışı sigorta grupları için ayrı ayrı oluşturulan komisyonlar ve raporörler aracılığıyla çözümlenmektedir. Komisyona başvurulabilmesi için, sigortacılık yapan kuruluşla uyuşmazlığa düşen kişinin, uyuşmazlık konusuyla ilgili olarak sigorta şirketine gerekli başvuruları yapmış ve talebinin kısmen ya da tamamen olumsuz sonuçlandığını belgelemiş olması gerekmektedir. Ancak, mahkemeye ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca “**Tüketici Sorunları Hakem Heyetine**” intikal etmiş uyuşmazlıklar ile ilgili olarak bu komisyona başvuru yapılamaz.

Aktüerlik

Aktüerin, sigorta şirketi ya da diğer kurum ve ilgili kişilerin hak ve çıkarlarını olumsuz yönde etkileyecek faaliyetlerde bulunması, aktüeryal ilkeleri gözetmeden tarife ve teknik esaslar hazırlayarak şirketlerin malî bünyelerini olumsuz yönde etkileyecek işlemler yapması, meslekten yasaklanmalarını gerektiren başlıca nedenlerdir.

✓ Sigorta matematiğine dayanarak hesapları yapan “Aktüerler”; sigortacılık alanında yatırım, finansman ve demografi konularında olasılık ve istatistik teorilerini uygulayarak yasal düzenlemelere uygun prim, karşılık ve kâr paylarını hesaplayan, tarife ve teknik esasları hazırlayan ve Hazine ve Maliye Bakanlığı nezdinde tutulan “Aktüerler Siciline” kayıtlı kişilerdir.

Sigortacılıkta İyiniyet ve Aydınlatma Yükümlülüğü

Sigorta şirketleri ve sigorta acenteleri tarafından, gerek sözleşmenin kurulması gerekse sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettiren, lehtar ve sigortalıya yapılacak bilgilendirmeler önemle ele alınmış ve özel bir yönetmelikle düzenlenmiştir. Sigortacı ve acentesi, sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce, uygun bir inceleme süresi içinde

yapılacak sigortaya ilişkin tüm bilgileri, sigortalının haklarını, sigortalının özel olarak dikkat etmesi gereken hükümleri ve bildirim yükümlülüklerini sigorta ettirene yazılı olarak bildirmek zorundadır. Ayrıca, sözleşme süresince sigorta ilişkisi bakımından önemli sayılabilecek olayları ve gelişmeleri sigortalıya yazılı olarak açıklamak durumundadırlar.

Aynı kapsamda ve yasal bir gereklilik olarak; her çeşit broşür, izahname ve diğer belgeler ile ilan ve reklamlarını, taahhütleriyle sigortalıya sağlayacakları hak ve çıkarların sınır ve kapsamı aşan bir yanlış anlamaya neden olacak şekilde düzenleyemez ve kişi ve kuruluşlara gerçeğe aykırı, yanıltıcı, aldatıcı ve haksız rekabete yol açan beyanda bulunamazlar.

Hasarın gerçekleşmesi durumunda, şirketlerin iyi niyet kurallarına aykırı olarak sigorta tazminatının ödenmesini geciktirmeleri yasal olarak önlenmektedir.

Bankalar ile müşterileri arasındaki ilişkiler açısından önemli olan bir husus da kişilerin, sigorta şirketini seçme hakkının sınırlandırılmaması gereğidir. Örneğin bir kredi sözleşmenin unsurları içinde, taraflardan birinin bu sözleşmede yer alan herhangi bir hususta sigorta yapmaya zorunlu tutulması durumunda, söz konusu sigortanın belli bir şirkete yaptırılması gerekmemekte, müşteri, bankanın acentesi olmadığı bir şirketten de poliçe sağlayabilmektedir.

✓ Bu bölümde işlenen konular dışında bırakılan “Sigorta Muhasebesi” konusunda ayrıca ek bilgi edinilmek istenirse yararlanılabilecek kaynak: “TDHP Sisteminde Sigorta Muhasebesi; T. Özkan, TSEV yayınları, 2007, İstanbul” olabilir.

Sigorta Sözleşmeleri ve Poliçeler

Sözleşmelerin düzenlenmesinde uyulması gereken bir takım kurallara vardır:

a. Sigorta sözleşmelerinin tüm sigorta şirketlerince, temel içeriği itibarıyla Bakanlıkça onaylanmış olan genel koşulları kapsayacak biçimde düzenlenmesi zorunludur.

b. Sözleşmelerde, sigorta konusuna ve işin özelliğine uygun olarak özel koşullar tesis edilebilmektedir. Bu hususlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılgıya neden olmayacak şekilde açık olarak belirtilmelidir.

c. Sigorta sözleşmelerinde, kapsam dışı bırakılmış risklerin açıkça belirtilmesi; belirtilmemiş olan risklerin teminat kapsamında sayılması esastır.

✓ Yasal olarak, “**Sigorta sözleşmesi**: Sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.”

ç. **Sigorta sözleşmelerinde yabancı sözcüklere yer verilemez. Yabancı sözcüklerin karşılığı olarak Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen sözcüklerin kullanılması yasal gerekliliktir.**

Sigorta poliçesi, tarafların haklarını, temerrüde ilişkin hükümler ile genel ve varsa özel şartları içeren bir belge olup yasa gereği rahat ve kolay okunacak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

Poliçenin ve zeyilnâmenin eklerinin içeriği teklifnameden veya kararlaştırılan hükümlerden farklıysa, anılan belgelerde yer alıp teklifnameden değişik olan ve sigorta ettirenin, sigortalının ve lehtarın aleyhine öngörülmüş bulunan hükümler geçersiz sayılmaktadır.

Genel koşullar çerçevesinde, sigorta ettirenin, sigortalının ya da lehtarın lehine olan bir değişiklik hemen ve doğrudan uygulanmalıdır. Ancak, bu değişiklik ek prim alınmasını gerektiriyorsa, sigortacı değişiklikten itibaren sekiz gün içinde prim farkı isteyebilir.

Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hâllerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumlu olacaktır. Sigorta ettiren poliçesini kaybederse, gideri kendisine ait olmak üzere, yeni bir poliçe verilmesini sigortacıdan isteyebilmektedir.

Tarifeler

Sigorta tarifeleri, sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenebilmektedir. Ancak, zorunlu sigortaların tarifeleri, teminat tutarları ile uygulama ilkeleri konusunda Bakanlıkça saptanan esaslara uyulma zorunluluğu vardır. Özel-

likle hayat, bir yıldan uzun süreli ferdi kaza, sağlık-hastalık ve ihtiyari deprem sigortaları tarifeleri ve bunlarla ilgili prim formül ve cetvelleri ile aracılık komisyonlarının uygulamaya konulabilmesi, belli durumlarda Bakanlıkça onayına tabi olabilmektedir.

Tarifeler, yapılan sigortalama işlemleri nedeniyle müşterilerden alınan primler anlamına gelmekte olup bu husus;

- Bankalar açısından bir komisyon kazancı sağlamak ve müşterilere verilen hizmetlerde bütünsellik sağlamak açılarından önemlidir,
- Müşteriler açısından ise edinilen güvenceler/teminatlar karşılığında ödenen bedel olarak değerlendirilmekte ve doğal olarak en verimli denge kompozisyonu tercih edilmektedir.

Yararlanılan bankacılık hizmetleri nedeniyle bile olsa, ilgili sigortalamanın aynı banka aracılığıyla yapılma koşulu bulunmadığından, fiyatlandırma konusunda rekabet koşullarının gözetilmesi tüm taraflar açısından yararlıdır.

Sigorta Türleri

Türk Ticaret Kanununda yer alan temel düzenlemeler esas alınarak sigorta türleri aşağıda belirtilmiştir gibi üç ana gruba ayrılmaktadır: Zarar (Mal) Sigortaları, Sorumluluk Sigortaları ve Can Sigortaları. Bankacılık hizmet pazarlamaları arasında yer alan “Bireysel Emeklilik Sistemi” ürünlerine de sosyal güvenlik sistemine ek bir öge durumunda sayılmaları nedeniyle özü itibarıyla sigorta olmalarına karşın, benzer bir ürün türü olarak burada açıklanmaları uygun görülmüştür. Bankacılığa pazarlanan sigorta poliçeleri, burada sayılan temel türlerin sınırları içinde kalmayıp genellikle “paket ürünler” olarak birbirini tamamlayan ama farklı sigorta türleri kapsamına girebilen rizikoların kompozisyonlarından oluşmaktadır.

Zarar Sigortaları / Mal sigortaları

Mal sigortaları, zarar sigortaları içeriğinde yer alan tek sigorta türü olmakla birlikte kendi kapsamı çok geniştir. “**Elementer**” sigorta dalları olarak da adlandırılan bu sigortalar; malların uğrayabileceği çeşili hasarlar sonucu doğabilecek maddi zararların güvenceye alınması için yapılan sigortalardır. Bu sigorta dalındaki çeşitlilik, malların ve hasarların türlerine göre ortaya çıkmaktadır. Başlıca zarar-mal sigortası grup örnekleri; Yangın, Nakliyat, Cam kırılması, Mühendislik, vb. biçiminde sayılabilir.

Çok geniş bir ürün yelpazesine sahip olan mal sigortaları sayesinde; Rizikonun gerçekleşmemesinde çıkarı bulunanlar (mal sahipleri ya da bu mallar üzerinde rehin hakkı olanlar), bu çıkarlarını mal sigortası ile rizikolara karşı ayrıca teminat altına alabilmektedirler. Rizikonun gerçekleşmesi sonucu doğan kazanç kaybı ile sigorta edilen malın ayıbından doğan hasarlarda, istenirse güvence kapsamına alınabilmektedir.

Anlaşıldığı gibi, aynı hak sahibi üçüncü bir kişi; örneğin kredi alacağı bulunan bir banka lehine “**Dain-i Mürtehin / Rehinli Alacaklı**” sıfatıyla, sigorta yaptırılabilen böylece olası risk nedeniyle alacaklının (kreditör bankanın) hak kaybı, kredi riski, önlenmiş olmaktadır. Sigortalanan mal üzerinde sınırlı aynı hak bulunması durumunda, aynı hak sahiplerinin izni bulunmadıkça, sigortacı, sigorta tazminatını sigortalıya ödeyememektedir. Böylece sigortalanan mal ile alacağını güvenceye bağlamış olan birinin poliçede dain-i mürtehin sıfatıyla lehtar yazılmasıyla hasar durumunda da alacak hakkının korunması sağlanabilmektedir.

Eğer sigorta ettiren, prim ödemelerini geciktirerek temerrüde düşerse ya da prim farkı istemi dolaşısıyla sigorta ettirene ihtarda bulunulursa; sigorta şirketi, bu durumları, sigortalanan mal üzerinde aynı hakkı bulunan hak sahiplerine de bildirmek zorundadır. Uygulamada sigorta priminin tahsilatı genelde doğrudan kredi veren bankalar tarafından yapıldığından bu bildirimlere gerek kalmaz.

Görüldüğü gibi bu uygulamayla bankalar verdikleri kredilerin güvencesini oluşturan malların varlığını ve değerini belli risklerden koruyabilmektedirler. Sigorta ettiren ya da sigortacı tarafından sözleşme feshedildiğinde ya da sözleşmeden cayıldığında; eğer aynı hak sahibi (banka) sözleşmeye devam etmek isterse, sigortacı haklı bir neden olmadığı sürece bu istemi reddedemektedir. Böylece sigorta şirketine aktarılmış risklerin güvencesi sürdürülebilmektedir.

Sorumluluk Sigortaları

Sigorta Şirketleri yaptıkları sorumluluk sigortası ile, sigorta süresi içinde, sigortalının, gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan sorumluluğu nedeniyle, zarar görene, sigorta sözleşmesinde öngörülen tutar kadar tazminat ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Böylece sigortalı kendi tazminat ödeme sorumluluğunu sigorta şirketine aktarmış olmaktadır.

Sigorta, sigortalının işletmesi ile ilgili sorumluluğu için yaptırılmışsa, bu sigorta, sigortalının temsilcisi ile işletmenin yönetiminde, denetiminde

ve işletmede çalıştırılan kişilerin sorumluluğunu da karşılar. Bu durumda sigorta bu kişilerin tümü lehine yapılmış sayılır.

Sigortalı sorumluluğunu gerektirecek olayları ve kendisine yöneltilen istemleri, on gün içinde, sigorta şirketine bildirmek zorundadır.

Can Sigortaları

Can sigortaları; hayat, bireysel kaza ve sağlık olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır.

- a. **Hayat sigortası**
- b. **(Bireysel) Kaza sigortası**
- c. **Sağlık (Hastalık) Sigortası**

Zorunlu Sigortalar

Cumhurbaşkanlığı, kamu yararı açısından gerekli gördüğü durumlarda bazı konularda sigorta yapılmasını zorunlu kılabilir. Örneğin konut, trafik, yolcu taşımacılığı ve bazı sorumluluklar gibi alanlarında sigorta yaptırma zorunlulukları yoğunur. Sigorta şirketleri de yasal olarak, belli durumlar dışında, faaliyet gösterdikleri sigorta dalı kapsamında bulunan zorunlu sigortaları yaptırmaktan kaçınmazlar. Ayrıca özel bazı yasal zorunluluklar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin 3226 sayılı Finansal kiralama Kanunu 17. Maddesi hükmüyle finansal kiralama konusu malın sözleşme süresince sigortalımasını zorunlu kılmaktadır. Yapılması zorunlu sigortalar, bankalar ve tüm acentalar için özel bir faaliyet ve rekabet alanı oluşturmaktadır. Aşağıda bu kapsamdaki sigorta türleri verilmiş ve yaygın olan bazılarına özet açıklamalar getirilmiştir.

A. Zorunlu Sorumluluk Sigortaları:

1. Denizyolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
2. Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
3. Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası
4. Kıyı Tesisleri Deniz Kirliliği Zorunlu Sorumluluk Sigortası
5. Özel Güvenlik Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
6. Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası

B. Zorunlu Araç Sigortaları:

1. Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası)
2. Yeşilkart Sigortası

3. Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası
4. Kara Yolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası

C. Doğal Afet Sigortası (Zorunlu Deprem Sigortası)

Yurt Dışında Yaptırılabilir Sigortalar

Sigortacılık yasası hükümleri uyarınca ilke olarak Türkiye’de yerleşik kişiler, Türkiye’deki sigortalabilir çıkarlarını, Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine ve Türkiye’de yaptırmak zorundadırlar. Ancak;

- a) Dışsatım ve dışalım konusu mallar için nakliyat sigortası,
- b) Uçak, gemi, helikopter için dış kredi ile satın alındıklarında, dış kredi miktarı ile sınırlı olarak ve dış borç ödeninceye kadar; yurt dışından finansal kiralama yolu ile getirilmelerinde ise finansal kiralama sözleşmesi süresi ile sınırlı olarak yaptırılacak tekne sigortaları,
- c) Gemilerin işletilmesinden doğan sorumluluk sigortası,
- ç) Hayat sigortaları,
- d) Kişilerin Türkiye dışında bulunacakları süre için ve bu süre ile sınırlı olmak kaydıyla bireysel kaza, hastalık (sağlık) ve motorlu taşıt sigortaları, yurt dışında da yaptırılabilir.

Bankacılıkla Sigorta İşlemlerinin Bağlantısı

Bankacılık, bir finansal aracılık kurumu olup başta mevduat olmak üzere topladığı kaynakları kredi olarak plase etmekte ve çeşitli finansal riskleri yüklenmektedir. Sigortacılık ise her türlü riskin paylaştıracı zararlarını tazmin eden ve böylece risk sonuçlarını paylaşan, yüklenen bir kurumdur. Bankaların kredi risklerinin yanı sıra piyasadaki kur, faiz ve fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan portföy riskleri ile faaliyetlerini gerçekleştirirken uyguladıkları işlem sürecinden personel hatalarından kaynaklanan operasyon riskleri vardır. Bu risklerin bazıları için sigortalamak yoluyla denetim mümkün olabilmektedir.

Bankacılık alanında yapılan işlemler ve verilen hizmetler çeşitli nedenlerle sigorta gerektirmekte ve çeşitli rizikolara karşı sigortalılabilmektedir. Bankalar verdikleri kredileri, kredi için aldıkları maddi güvenceleri, kredilendirdikleri kişilerin hayatlarını, bilişim sistemlerini ve kasa mevcutlarını sigorta ettirmek suretiyle aktif kalitelerini yükseltme ve bir takım zararlarını baştan bertaraf edebilme olanağına sahiptirler.

Bankacılık kesimiyle sigortacılık arasındaki bir başka bağlantı sermaye yapılarından; ortaklık ve iştirak ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde ulusal sigortalar, ulusal bankalar tarafından iştirak olarak kurulmuş; batıdaysa birçok sigorta şirketi elindeki fonları, banka iştiraklerine yatırarak değerlendirmiştir. Bu ilişki faaliyetlerine de yansımıştır.

Bankalar iş ortamları, faaliyet konuları ve yapılanma özellikleri nedeniyle sigortacılıkla doğal bir bağlantı içindedirler:

Bankaların Kendi Sigorta Gereksinimleri

Bankaların kendilerinin, çeşitli varlık ve sorumlulukları nedeniyle sigortalınamaya gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler nedeniyle bankaların önce kendileri çok önemli boyutlarda sigorta poliçesi lehtarıdır.

- **Kasa Sigortaları:** Kasa mevcutlarını hırsızlığa karşı sigortalatmaları gerekir.
- **Hizmet Binalarının Sigortaları:** Kendi malları olan ya da kiraladıkları hizmet lokallerinin yangına, cam kırılmasına vb. sigortaları yapılır.
- **Para Taşımalarının Sigortası:** Banka şubeleri arasında, ATM’lerle şubeler arasında zırlı araçlarla yapılan para taşımaları ya da önemli tahsilat noktalarındaki müşterilerinden mevduat hesaplarına yatırmak üzere topladıkları paraların taşınmasında karşılaşılabilecek soygun ve diğer risklerin sigortalıması gerekir.
- **Personelin Sigortalıması:** Banka personelinin sosyal güvenlik kurumlarında sağlık ve emeklilik sigortalarının olmasına ve hatta birçok bankanın ayrıca bir yardımlaşma sandığı olmasına karşın personel verimliliği ve kuruma bağlılık açısından özel sağlık sigortaları ve bireysel emeklilik programları birçok bankada ayrıca yapılmaktadır.

Kredi İşlemlerinden Kaynaklanan Sigorta Gereksinimi

Bankalar verdikleri krediler nedeniyle oluşan risklerle ilgili olarak bazı sigortaları yapmak ya da yapılmasını istemek durumundadırlar. Verilen krediler bankaların en önemli varlıkları olup kredi sigortalarıyla bu varlıkların kalitesi yükseltilmektedir. Bu uygulamanın bankanın sermaye yeterliliği ve piyasa değeri açılarından önemli sonuçları vardır.

- **Konut Kredileri:** İpotekli Konut Finansmanı Sistemi kapsamında, bankalarca verilen ve geri ödenmesi ülkemizde 10 yıla kadar uzayan kredilerde, kredinin güvencesini oluşturan konutun sigortalanması gerekmektedir. Bu zorunluluk, bankacılık işlemleri sonucu ortaya kendiliğinden çıkan bir sigortalama faaliyetidir.
- **Dış Ticarete Finansman ve Aracılık İşlemleri:** Dışalım ve dışsatım işlemleriyle ilgili birçok ödeme biçimi bankanın yükümlülüğünü ve dolayısıyla kredi desteğini gerektirmektedir. Bu durumda alım-satım konusu mal güvence oluşturduğundan nakliyat sırasındaki ve gümrük depolarındaki risklere karşı sigortalanmaları gerekir.
- **Mal Karşılığı Krediler:** Çeşitli taşınmazlar, gemiler dahil olmak üzere belli bir emtianın rehni karşılığı verilen kredilerin güvencesini oluşturan mal ya da taşınmazların sigortalanması, kredinin sağlamlığı açısından önemli bir koşul ve dolayısıyla sigortacılık faaliyetleri için doğal bir nedendir.
- **Tüm Krediler:** Ne tür kredi kullanmış olursa olsun bir müşterinin “hayat” ya da “bireysel kaza” sigortasının yapılması ve lehtar olarak bankanın gösterilmesi; ölümü, sakatlanması, gelir kaybı durumlarında karşılaşılabilecek riski sigortaya aktarmış olacaktır.
- **Kredi Kartları:** Kredi kartlarında çalınma ve kötüye kullanma durumlarına karşı uygulanan sigortalar konusunda yasal bir zorunluluk getirilmiştir. Yönetmelik hükümleri uyarınca, banka kartı ya da kredi kartının ya da kartın içerdiği özel bilgilerin yitirilmesi ya da çalınması durumunda kart hamili, kart çıkaran kuruluşa yapacağı bildirimden önceki yirmidört saat içinde gerçekleşen hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan yüzelli Türk Lirası ile

sınırlı olmak üzere sorumludur. (Hukuka aykırı kullanımın, hamilin ağır ihmeline ya da kastına dayanması ya da bildirimin yapılmaması durumlarında bu sınır uygulanmaz.) Kart çıkaran kuruluş, yapılacak talep ve ilgili sigorta prim bedelinin kart hamilince ödenmesi koşulu ile kart hamilinin bu yüzelli Türk Lirası tutarındaki sorumluluğunun sigortalanmasını sağlamakla yükümlü tutulmuştur.

Banka Müşterilerinin Özel Sigorta İstemleri

Bankada her türlü hizmetten yararlanan müşteriler, genel olarak varlıklı kesimden olup yitirilmesi durumunda önemli zararlara uğrayabilecekleri şeyleri sigorta ettirmek; ayrıca hayat ve sağlık sigortalarıyla daha huzurlu yaşam koşulları oluşturmak isteyebilirler. Bu “pazar ortamı”, bankalar için doğal bir sigorta faaliyeti potansiyeli yaratmaktadır.

Müşterilerden gelebilecek özel sigorta istekleri genellikle; “isteğe bağlı sigortalar” olarak adlandırılır. Örneğin “Kasko” bir isteğe bağlı sigortadır. Ayrıca, İşletme ve Ürün Sorumluluk Sigortası, Mesleki Sorumluluk Sigortaları, Tamamlayıcı Hekim Sorumluluk Sigortası, İşveren Sorumluluk Sigortası gibi çeşitli isteğe bağlı sorumluluk sigortaları bulunmaktadır.

Bankalarda Sigorta Ürünleri ve Pazarlama

Bankalarca sunulan sigorta hizmetleri, belli sigorta poliçelerinin satılması yani belli risk alanlarında sigorta yapılması biçiminde gerçekleştirilmektedir. Bankalarca sigorta hizmetlerine aracılık yapılması, bir acentalık sözleşmesine dayanılarak sağlanmaktadır. “Bankinşurans” olarak adlandırılan banka aracılığıyla sigortacılık hizmetlerinin sunulma uygulaması, ülkemizde sigorta dağıtım kanalları içinde en köklü olanıdır. Bankalar hem bireysel hem kurumsal müşterilerine sigorta ürünleri sunarlar. Çeşitli finansal işlemler için banka ile bağlantısı olan kesime sigorta ürünlerinin pazarlanması, oldukça uygun koşullar altında yapılabilmektedir.

Sigorta ürünlerinden bir bölümü zaten yasal olarak zorunlu olup talebi yaygındır. Bir diğer bölümü ise isteğe bağlı olup banka müşterilerinin özel yapılarıyla uyumlu paketler oluşturularak pa-

zarlanmaktadır. Banka çalışanlarının sunulan paket sigortaların içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olması; hem pazarlama hem de müşteri ilişkileri yönetimi açılarından gerekmektedir.

Sigorta şirketleri, hizmetlerinin yanı sıra ürünlerini çekici kılmak, pazar payını artırmak ve müşteri sadakatini sağlamak amacıyla çeşitli tutundurma uygulamaları da yapmaktadırlar. Öncelikle birbiriyle bağlantılı rizikolardan ticari isimler taşıyan **paket poliçeler** oluşturmakta; ayrıca sigortalıların günlük hayatlarında gereksinim duyabilecekleri ve ancak yakınlarından ve başvuru çevrelerinden bekleyebilecekleri çeşitli yardım hizmetlerini bu ürün paketlerine eklemektedir. Örneğin: hukuksal danışma, tıbbi danışma, acil mesajların iletilmesi, doktor, hemşire ya da ambulans gönderilmesi, cenaze nakli, anahtar/çilingir işleri, tesisat işleri, elektrik işleri, cam işleri,

otel rezervasyon hizmeti, yolda kalan aracın tamiriye götürülmesi, yolda onarım amacıyla yardım aracı gönderilmesi, ikamet yerine nakli, aracın emanet ve muhafazası, konaklama, profesyonel sürücü temini, hastalık ve yaralanma durumlarında sağlık merkezine nakil yapılması, yurt dışında yaralanma ya da hastalık durumlarında sağlık yardımının sağlanması, ilaç gönderilmesi için düzenleme yapılması, yolda araç onarımı, araç trafik muayene işlemlerinin organize edilmesi, mini onarım hizmetleri, vb. Bu hizmetlerin herbirinin arkasında banka ve sigorta şirketi tarafından yapılan çeşitli organizasyonlar, sözleşmeler ve yükümlülükler bulunmaktadır. Her banka çalışanının bunların nasıl yapıldığını bilmesi gerekmemekte ama bilincinde olması, işlemlerin ve müşteri ilişkilerinin; verimli ve sağlıklı olması açısından yarar görülmektedir.

Öğrenme Çıktısı

3 Bankacılıkla sigortacılık arasındaki bağlantıları açıklayabilme

Araştır 3

Sigorta acentalığı ile sigorta brokerliği arasında ne gibi farklar vardır?

İlişkilendir

GSYİH'nın büyüme hızı ile sigortacılığın gelişimi arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Bir işletmenin sigorta ihtiyacı ile bir kişinin sigorta ihtiyacının neler olduğunu arkadaşlarınıza anlatınız.

Yaşamla İlişkilendir

Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi AV. DR. Umut KOLCUOĞLU

Çalışanların emekliliğe yönelik yatırımlarını düzenlemek ve söz konusu süreçte refah düzeylerini yükseltmek amacıyla hazırlanan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, geçtiğimiz ağustos ayında tadil edildi. Yapılan değişiklikle 45 yaşın altındaki tüm çalışanların 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla bireysel emeklilik sistemine dâhil edilmeleri zorunlu hale getirildi. Sistem özel sektörde, işyerinin toplam çalışan sayısına göre iki sene içerisinde kademeli olarak devreye girecek. Kamu sektöründe ise sisteme dâhil olacak çalışanlar yönetmelikle detaylandırılıyor.

Yeni düzenleme çerçevesinde, işverenler bir emeklilik şirketiyle anlaşıp 45 yaşın altındaki tüm çalışanlarını bir emeklilik planına dâhil etmekle yükümlü. Ancak çalışan, işveren tarafından emeklilik planına dâhil edildiğine ilişkin bildirim yapıldığı tarihten itibaren iki ay içerisinde emeklilik sistemine dâhil olmamayı seçebilir. Çalışanın "cayma" hakkını kullanması durumunda, o tarihe kadar fona ödenen katkı payları, varsa hesabında bulunan yatırım gelirleri ile birlikte, on iş günü içinde çalışana iade ediliyor. Cayma hakkını kullanmayan çalışan, bazı durumlarda katkı payı ödemesine ara verilmesini talep edebiliyor.

Çalışanların otomatik olarak dâhil olacağı emeklilik planı kapsamında, çalışanın prime esas kazancının %3'üne karşılık gelen bir tutarda katkı payı ödenecek. Bakanlar Kurulu, bu oranı iki katına kadar artırabileceği gibi %1'e kadar da indirebilir. Çalışan, işverenden bu tutardan daha yüksek bir tutarda kesinti yapılmasını da talep edebilir. Katkı payı, işveren tarafından maaş ödemesini takip eden iş günü çalışanın maaşından kesilerek bireysel emeklilik sistemine aktarılacak. Katkı payına ek olarak, çalışanın cayma hakkını kullanmaması halinde, bir defaya mahsus olmak üzere 1.000 Türk Lirası ilave devlet katkısı sağlanacak. Ayrıca, bireysel emeklilik sistemine ödenecek katkı paylarına %25 devlet katkısı yapılacaktır.

Bir emeklilik sözleşmesi bulunan çalışanın işyerinin değişmesi halinde, yeni işyerinde bir emeklilik planı var ise, çalışanın birikimi ve sistemde kazandığı emekliliğe esas süresi yeni işyerindeki emeklilik sözleşmesine aktarılacaktır. Böyle bir plan bulunmuyorsa ve çalışan talep ederse önceki işyerinde düzenlenmiş sözleşme kapsamında katkı payı ödemeye devam edebilecek; talep etmezse emeklilik sözleşmesi sonlandırılacaktır.

İşverenleri tarafından bu kapsamda otomatik olarak bireysel emeklilik sistemine dâhil edilen çalışanların emekli olmaya hak kazanmaları için sisteme girişi tarihinden itibaren en az on yıl sistemde bulunmak koşuluyla 56 yaşını tamamlamaları gerekiyor. Bu durumda çalışan bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin kendisine bir defada ödenmesini, bir program dâhilinde ödenmesini veya bir yıllık gelir sigortası sözleşmesi uyarınca

aylık olarak bağlanmasını talep edebiliyor. Emekliliğe hak kazanmadan çalışanın sistemden ayrılması mümkün. Ancak bu durumda çalışan devlet katkısının tamamına hak kazanamıyor.

2001 yılında yasal altyapısı kurulmaya başlanan bireysel emeklilik sistemi Ekim 2003 tarihinden bu yana isteğe bağlı olarak uygulanıyordu. Emeklilik Gözetim Merkezi'nin 2015 sonu itibarıyla yürürlükte olan emeklilik sözleşmelerinden elde ettiği verilere göre, asgari ücretle çalışan kişiler bireysel emeklilik sistemine giren katılımcıların sadece %0.5'ini teşkil ediyor. Bu oran, bireysel emekliliğin ağırlıklı olarak orta ve yüksek gelirli çalışanlar tarafından tercih edildiğini gösteriyor. Buradan anlaşıyor ki, geçimlerini ülkemizde oldukça düşük seviyelerde seyreden asgari ücretle sağlayan çalışanlar, uzun vadeli yatırımlardan ziyade günlük geçimlerini düşünüyor.

Zorunlu bireysel emeklilik sisteminin çalışanlara oldukça önemli faydalar sağlayacağı, birikim yapmalarını ve emeklilik döneminde refahlarının artmasını sağlayacağı açık; sistem bu yönüyle oldukça olumlu. Ancak Türkiye gerçeklerini göz ardı etmemek gerekiyor; asgari ücretle çalışan kesim bakımından aylık, hatta günlük geçimi sağlama sıkıntısı uzun vadeli yatırımlardan çok daha önemli. Dolayısıyla yüksek oranda devlet katkısına rağmen, bireysel emeklilik sisteminin değişen uygulama ile ne kadar devamlılığının sağlanabileceğini zaman gösterecek.

Kaynak: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/zorunlu-bireysel-emeklilik-sistemi/345523>

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ (BES)

Bireysel emeklilik sistemi, bireylerin çalışma yaşamları boyunca yapacakları düzenli birikimlerin, "katkı payı" adıyla toplanıp özel "yatırım fonları" ile belli finansal yatırım alanlarına yönlendirilmesi, esasına dayalı bir sistemdir. Birikimlerin düzenli bir biçimde sürdürülerek yapılması ve getirilerle artmasının sağlanması özendirilmektedir.

Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı

BES sigorta değildir. Herhangi bir dayanışma ve tazminat söz konusu olmayıp sadece birikim il-

kesine dayanmakta olup birikim alışkanlıklarının kurumsallaştırılması olarak tanımlanabilir. Sosyal Güvenlik Sistemi'nin özelleştirilmesi niteliğinde de sayılmaması gerekir.

Ülkemizdeki uygulama oldukça yeni olmakla birlikte, özellikle kamusal destek ve önlemler nedeniyle hızlı bir gelişme göstermektedir. Katkı paylarına yatırıldıkları fonlardan yüksek getiri sağlanabilmesi temel sürdürülebilirlik koşuludur.

Bireysel emeklilik sisteminin temel amacı, düzenli yapılan birikimlerin sistem kapsamında değerlendirilmesi ve sonunda toplu bir ödeme ya da aylık taksitlerle sürekli ödemeler yapılarak katılımcı bireylerin emeklilik yıllarında yaşam düzeylerini

desteklemektir. Bireysel emeklilik sistemi, kamu sosyal güvenlik sistemlerinin bir tür tamamlayıcısı olarak, 28/03/2001 tarih ve 4632 sayılı “*Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu*” kapsamında kurulmuştur.

Sistem baştan gönüllü katılım esasına dayanırken 2017 yılı başından itibaren geçerli olan yeni bir uygulama ile çalışanlar için zorunlu duruma getirilmiştir.

Sosyal Güvenlik Sistemi, “Sosyal Devlet” yaklaşımının zorunlu bir yapısal ögesidir. Çalışanların sağlık ve yaşlılık rizikolarının çalışma hayatı boyunca kesilen primlerle karşılanması, çalışmakta olanların sağladıkları fonlarla emekli olanların maaş ve sağlık giderlerinin karşılanması ödenmesi esasına dayanmaktadır. Burada çalışma hayatı boyunca yapılan kesintiler bireyin kendi emekliliği için bir birikim değil tüm emeklilerle dayanışma içindir.

Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım

Bireysel emeklilik sistemine katılım için bir emeklilik şirketi ile emeklilik sözleşmesi imzalamak yeterli olup medeni hakları kullanma ehliyetine sahip herkes katılabilmektedir. Bir kişi birden fazla sözleşme yapabilmektedir.

BES, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Emeklilik Gözetim Merkezi, Takasbank ve bağımsız denetim şirketleri gibi çeşitli kurum ve kuruluşların gözetim ve denetimi altında tutulmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde faaliyet göstermek isteyen bir emeklilik şirketi, öncelikle “Emeklilik” dalında ruhsat almak durumundadır. Ayrıca hayat ve bireysel kaza dallarında da ruhsat alabilmektedir.

BES sözleşmesine sahip olmak isteyen bir kişi, “Giriş Bilgi Formu” ile emeklilik planı, plan kapsamında sunulan fonlar, yapılan kesintiler, katkı payı tutarı ile emeklilik sözleşmesinin taraflarına ilişkin bilgileri içeren “Teklif Formu”nu (bireysel, gruba bağlı bireysel ve işveren grup emeklilik sözleşmeleri için ayrı yapılarda düzenlenmişlerdir.) doldurup imzalamakta ve emeklilik sözleşmesi, bu tarihi izleyen 30 gün içinde; katkı payı olarak yapılan ilk ödemenin şirket hesaplarına yatırıldığı tarihte ve şirket tarafından reddedilmediği takdirde, yürürlüğe girmektedir. Katılımcıların risk ve getiri profili belirlenip en uygun emeklilik planı ve fon dağılımı oluşturulmaktadır.

BES emeklilik planı kapsamında katılımcılara birden fazla fon sunulması yaygınlaşmıştır. “Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine

İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” uyarınca fonların, fon paylarının emeklilik sözleşmesinde tanımlanmış katılımcı, kişi ya da gruplara tahsis edildiği **grup emeklilik yatırım fonu** biçiminde de kurulması mümkündür.

Sisteme giriş aşamasında herhangi bir fon seçiminde bulunmayan kişilerin birikimleri, **standart fonda** yatırıma yönlendirilmesi gerekmektedir. “Emeklilik Planı Hakkında ki 26.2.2013 tarih ve 2013/3 sayılı Hazine müsteşarlığı genelgesi”; bu amaçla emeklilik planlarında, biri faizsiz yatırım araçlarına yönelik tercihte bulunan katılımcılara sunulmak üzere en fazla iki adet standart fon tanımlanmasını öngörmektedir. Standart fon olarak tanımlanan fon portföyünün; en az yüzde altmışı, Hazine ve Maliye Bakanlığınca ihraç edilen Türk Lirası cinsinden borçlanma araçlarında, gelir ortaklığı senetlerinde ya da kira sertifikalarında tutulmak zorundadır.

Seçilen plan için belirlenmiş olan asgari tutarın altında olmamak kaydıyla mevcut gelir düzeyleri ve emeklilik dönemine ait beklentilerini de göz önüne alarak **katkı payı** tutarı belirlenmekte ve bu katkı payları; aylık, üç aylık, altı aylık ya da yıllık dönemler itibarıyla tahsil edilebilmektedir. Asgari katkı payı aylık brüt asgari ücretin %5’inden az olamamaktadır.

Katılımcının, bir şirkette bireysel emeklilik sistemine ilk defa katılması sırasında geçerli aylık brüt asgari ücretin belli bir oranında ve sistemde kalınacak süre uzadıkça azalacak biçimde ayarlanan bir “**Giriş Aidatı**” alınmakta; bunun tahsilatında ertelemeler yapılabilmektedir. Giriş aidatı, katkı paylarından ayrı olarak takip ve tahsil edilmekte; katılımcının sistemden ayrılması ya da başka bir şirkete aktarım talebinde bulunması durumunda, varsa ertelenmiş giriş aidatları birikim tutarından indirebilmektedir. Emeklilik sözleşmesinin yürürlük tarihinden itibaren onuncu yılını dolduranlardan, ölüm ya da maluliyet nedeniyle ya da emeklilik hakkı kullanılarak yapılan ayrılışlarda tahsili ertelenmiş bu giriş aidatları tahsil edilememektedir.

Emeklilik şirketi, katılımcının bireysel emeklilik hesabına yapılan katkı payları üzerinden azami % 2 oranında **yönetim gideri kesintisi**; ayrıca fon net varlık değeri üzerinden günlük azami yüz binde altı civarında bir **fon işletim gideri kesintisi** yapabilmektedir. Katılımcılara, şirket tarafından her hesap dönemini izleyen on iş günü içinde yıllık hesap bildirim cetveli gönderilmek zorundadır.

Çalışanların Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım Zorunluluğu

10.8.2016 tarih ve 6740 sayılı “*Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile çalışanların otomatik olarak bir emeklilik planına dâhil edilmesi hükme bağlanmıştır.

45 yaş altında halen çalışanlar ve yeni işe girecek olanlar, işverenlerin otomatik katılım için Müstearlıkça uygun görülen şirketlerden biriyle yapacağı bir emeklilik sözleşmesiyle, emeklilik planına dâhil edileceklerdir. Çalışan katkı payı, prime esas kazancının yüzde üçüne karşılık gelen tutar olup bu zorunlu BES kesintisi mevcut ücretler düzeyinde 49,4 TL ile 322 TL arasında değişen bir tutardır. Bunun maaştan kesilerek en geç çalışanın ücretinin ödeme gününü takip eden iş günü, işverenler tarafından şirkete aktarılması gerekmektedir. Çalışanlar, otomatik katılıma ilişkin emeklilik sözleşmesinde belirlenen tutardan daha yüksek bir tutarda kesinti yapılmasını talep edebilecektir.

Düzenlemeye göre ilk aşamada bin ve üzeri çalışanı olan özel sektör 1 Ocak 2017’de, kamu çalışanları (genel ve özel bütçeli idarelerdeki memurlar) ve 250-1000 çalışanı bulunan özel sektör 1 Nisan 2017’de; 100 ile 249 çalışanı olan özel sektör, 1 Temmuz 2017’de, belediyeler mahalli idareler ve KİT’ler ise 1 Ocak 2018’den itibaren; 10-49 çalışanı olanlar işletmeler 1 Temmuz 2018’den itibaren; 5-9 çalışanı olanlar da 1 Ocak 2019’dan itibaren sisteme gireceklerdir. Böylece 14 milyon üzerindeki çalışan kesimi bireysel emekliliğe yönelik birikime geçmiş olacaktır.

Çalışanlar, emeklilik planına dâhil olduğunun kendisine bildirildiği tarihi izleyen iki ay içinde sözleşmeden cayma hakkına sahiptirler. Cayma durumunda, ödenen katkı payları, varsa hesabında bulunan yatırım gelirleri ile birlikte on iş günü içinde çalışana iade edilecektir.

Emeklilik Yatırım Fonları

Tahsil edilen katkı payları, “Emeklilik yatırım fonlarında” değerlendirilmektedir. Emeklilik yatırım fonlarının kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin esaslar hakkında özel bir yönetmelik 28/2/2002 tarihinde çıkarılmış olup; emeklilik yatırım fonlarının türleri, kuruluş koşulları, örgüt yapısı, faaliyet ilke ve esasları, katkılarının bu fonlarda nasıl toplanıp de-

ğerlendirileceği, fon malvarlığı ve fon portföyündeki varlıkların saklanması, portföyün yönetimi, fonların birleşme ve devir esasları, iç ve dış denetimi ile kamunun aydınlatılmasına ilişkin esas ve usuller burada esasa bağlanmıştır.

Katılımcı, birikiminin hangi fonlarda değerlendirileceğine risk ve beklenti seçimine göre kendisi karar vermekte ve gerektiğinde (yılıda dört kez) değiştirebilmektedir. Fonlar, Portföy Yönetim Şirketleri tarafından yönetilmekte ancak herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir. Fon portföyündeki varlıklar Takasbank nezdinde ve şirket varlıklarından ayrı olarak, katılımcı bazında ve katılımcıların bilgilerine erişilebileceği bir biçimde saklanmaktadır. Bu fonların sahip olduğu tüm avantajlar ve dezavantajlar da doğal olarak katılımcılara yansımaktadır. Birikimlerin böyle bir finansal yatırım aracında değerlendirilmesi ciddi bir servet yönetimi anlamına gelmektedir.

BES’de Emeklilik ve Ayrılış Koşulları

Bireysel emeklilik sisteminde emekli olmak için katılımcıların, sisteme ilk giriş tarihinden itibaren en az 10 yıl süreyle sistemde kalmaları ve 56 yaşını tamamlamaları gerekmektedir. Bir katılımcının birden fazla emeklilik sözleşmesinin bulunması durumunda, tüm sözleşmelerden emekliliğe hak kazanması için en az birinden bu hakkı kazanması yeterli olmakta, diğer tüm sözleşmelerinden de bunu talep edebilmektedir. Zaten uygulamada en eski poliçenin vadesi esas alınarak birleştirilmekte daha sonra emeklilik işlemi başlatılmaktadır. Emekliliğe hak kazanan katılımcılar, birikimlerinin bir kısmının ya da tamamının defaten ödenmesini talep edebildikleri gibi bunun bir kısmının ya da tamamının yıllık gelir sigortasına aktarılmasını ve yapılacak sözleşme çerçevesinde, kendilerine belirli bir süre ya da ömür boyu maaş olarak bağlanmasını da isteyebilmektedirler.

dikkat

Katılımcılar, emeklilik sözleşmesi süresi içinde istedikleri zaman birikimlerini alarak sistemden ayrılabilirler. Ancak, sistemden emeklilik hakkı kazananlar ile vefat, maluliyet ya da tsfiye gibi zorunlu nednlerle ayrılan katılımcıların birikimlerinin getirisi üzerinden % 5 oranında vergi kesintisi yapılırken; 10 yıl boyunca katkı payı ödemekle birlikte sistemden emeklilik hakkı elde etmeden ayrılanların getirileri üzerinden %10; 10 yıldan az bir süre içinde ayrılanların getirileri üzerinden % 15 kesinti yapılmaktadır.

BES Katılımcılarının Hakları

BES katılımcıları;

- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı tutarını, emeklilik planında tanımlı asgari katkı payından daha az olmamak üzere değiştirebilmekte,
- Şirkette en az bir yıl kalmış olmak koşuluyla (ilk şirkette en az iki yıl), bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktarabilmekte,
- Yılda en fazla altı kez fon dağılım oranını ve yılda en fazla dört kez emeklilik planını değiştirebilmekte,
- Emekliliğe hak kazanmış ise aynı şirkette ve farklı şirkette bulunan emeklilik sözleşmelerini bekleme süresi şartı aranmadan birleştirebilmekte,
- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı ödemeye ara verebilmektedir.

(Ancak katkı payının ödenmediği süreler, emekliliğe hak kazanılması için gereken 10 yılın hesabında dikkate alınmaz.)

Bireysel Emeklilik Sisteminde Teşvikler

29.6.2012 tarih ve 28338 sayılı RG’de yayımlanan 6327 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile getirilen değişiklikler ve ek hükümler sonucunda BES’ne ilişkin teşvik uygulamaları yeniden düzenlenmiş ve 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere aşağıda belirtildiği gibi yapılandırılmıştır:

1. Devlet Katkısı:

Son yasa değişikliği gereği olarak, 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere BES katılımcılarının bireysel emeklilik hesaplarına, kendileri tarafından ödenen katkı paylarının yüzde yirmibeşine karşılık gelen bir tutar, devlet katkısı olarak; katılımcıların ilgili hesaplarına, bireysel emeklilik şirketleri aracılığıyla aktarılmak üzere “Emeklilik Gözetim Merkezine” ödenecektir.

Devlet katkısı, katılımcıların sisteme ödenen aylık katkı paylarının asgari ücreti aşan kısmını kapsamamaktadır. Eğer asgari ücret düzeyini aşan bir aylık katkı payı ödemesi söz konusu ise yüzde

yirmibeş oranındaki devlet katkısı bunun sadece asgari ücret kadar olan kısmı için; asgari ücretin %25’i kadar yapılmaktadır.

Ancak BES katılımcılarının bu devlet katkısını hak edebilmeleri için belli süreler belirlenmiş; katılımcılarının sistemde kaldıkları sürelerle orantılı olarak farklılaştırılmıştır. Sistemde en az;

- a. Üç yıl kalanlar (üç – altı yıl arası) devlet katkısı ve varsa getirilerinin yüzde onbeşine,
- b. Altı yıl kalanlar (altı – on yıl arası) devlet katkısı ve varsa getirilerinin yüzde otuzbeşine,
- c. On yıl kalanlar (on yıl ve fazlası) devlet katkısı ve varsa getirilerinin yüzde altmışına, hak kazanabileceklerdir.

Sistemde hem on yıl kalarak, hem de elli altı yaşını doldurarak emeklilik hakkının kazanılması durumunda (ayrıca ölüm ya da malûliyet nedeniyle ayrılması durumunda) devlet katkısı ve varsa getirilerinin tamamına hak kazanılmaktadır. Devlet katkısı ve getirilerinden hak kazanılan tutarlar; sistemden ayrılma ya da emeklilik durumunda katılımcıya ödenecektir.

Eski uygulamada yatırılan katkı paylarının vergi iadesi, içinde bulunulan gelir vergisi diliminin geçerli oranına (% 15-35 arası bir oran) göre izleyen ay yapılmaktayken; yeni uygulamada vergi iadesinin yerine getirilen devlet katkısı sayılan koşulların yerine getirilmesi koşuluyla en az 10 yıl sonra elde edilmektedir. Buna karşılık yeni uygulama, sigorta sisteminin ekonomide ki tasarruf oranının arttırılmasına katkısı açısından yararlı olmaktadır.

2. Vergi Teşvikleri:

Ücretli ya da herhangi başka bir biçimde gelir vergisi mükellefi olan BES katılımcılarının kendi ödedikleri katkı paylarını vergi matrahlarından düşme avantajları 6327 sayılı yasa değişiklikleriyle 1 Ocak 2013 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırılmıştır. Buna karşın bu alandaki bazı vergi teşvikleri gene varlığını korumaktadır. Vergi açısından BES doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı teşvikten yararlanmaktadır. Mevcut teşvikler şöyle açıklanabilir:

Eğer işverenler tarafından ücretliler adına bireysel emeklilik sistemine katkı payı ödenmekteyse ve bu ödemeler, ödemenin yapıldığı ayda, sistem katılımcısı çalışanın elde ettiği ücretin yüzde onbeşini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşmayan bir düzeyde ise; işveren tarafından “gider”

yazılabilmekte ve doğal olarak vergi matrahından düşülebilmektedir. Nitekim, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 6327 sayılı Yasanın 3. maddesiyle değişen 40. maddesinin (9) numaralı fıkrasında: İşverenler tarafından ücretliler adına bireysel emeklilik sistemine ödenen ve ücretle ilişkilendirilmeksizin ticari kazancın tespitinde gider olarak indirim konusu yapılacak katkı paylarının toplamı, ödemenin yapıldığı ayda elde edilen ücretin %15'ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamayacağı, belirtilmektedir.

BES katılımcıları açısından yararlı olan bir başka vergi teşviki de, BES Emeklilik yatırım fonlarının sahip olduğu vergi avantajlarıdır. Bu sayede bu fonların portföy getirisi daha avantajlı olmaktadır.

Öğrenme Çıktısı

4 Türkiye'de uygulanan bireysel emeklilik sistemini anlayabilme

Araştır 4

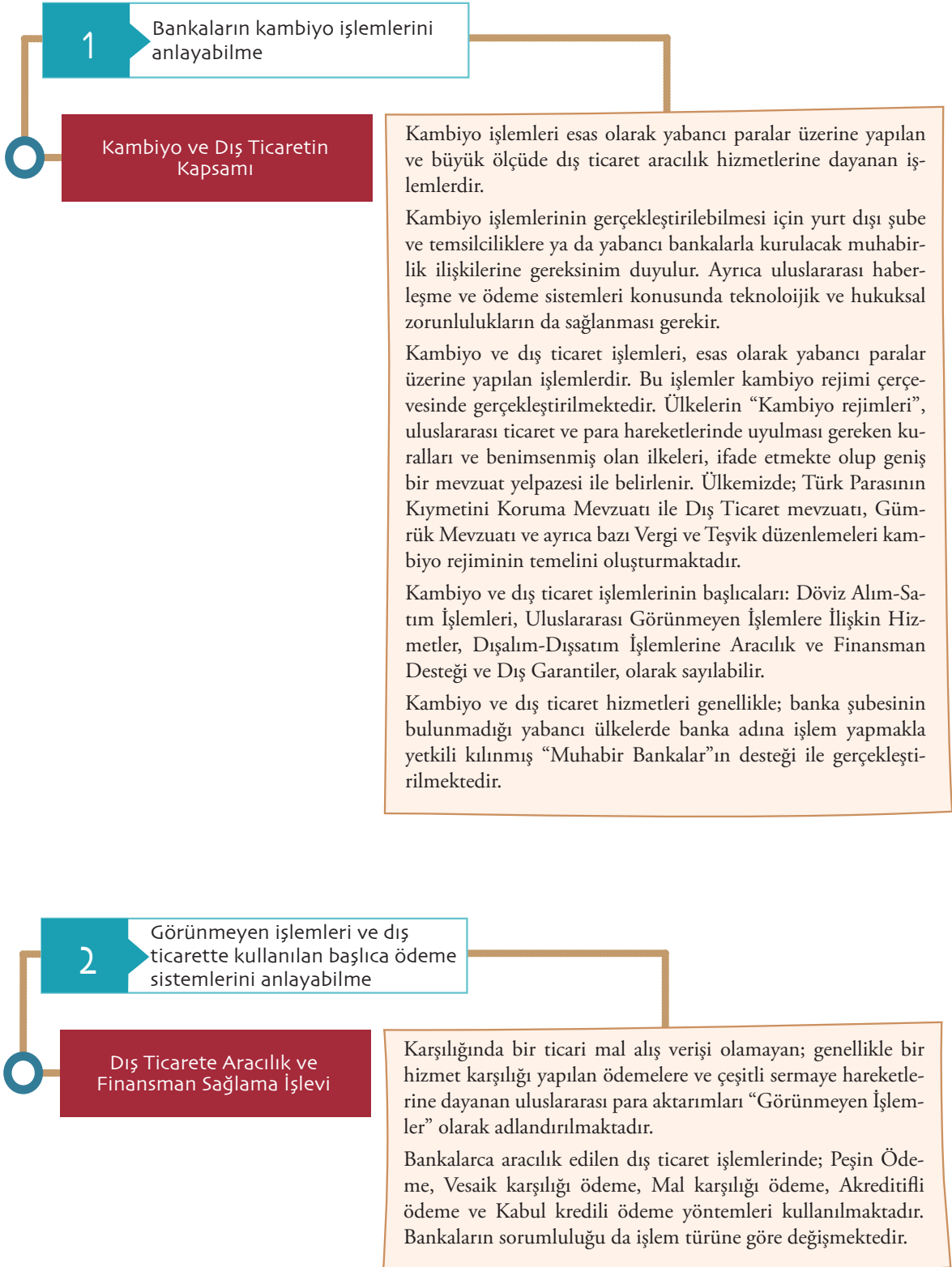
Çalışanların Bireysel Emeklilik Sistemine otomatik katılımdan cayma hakları var mıdır, hangi koşula bağlıdır.

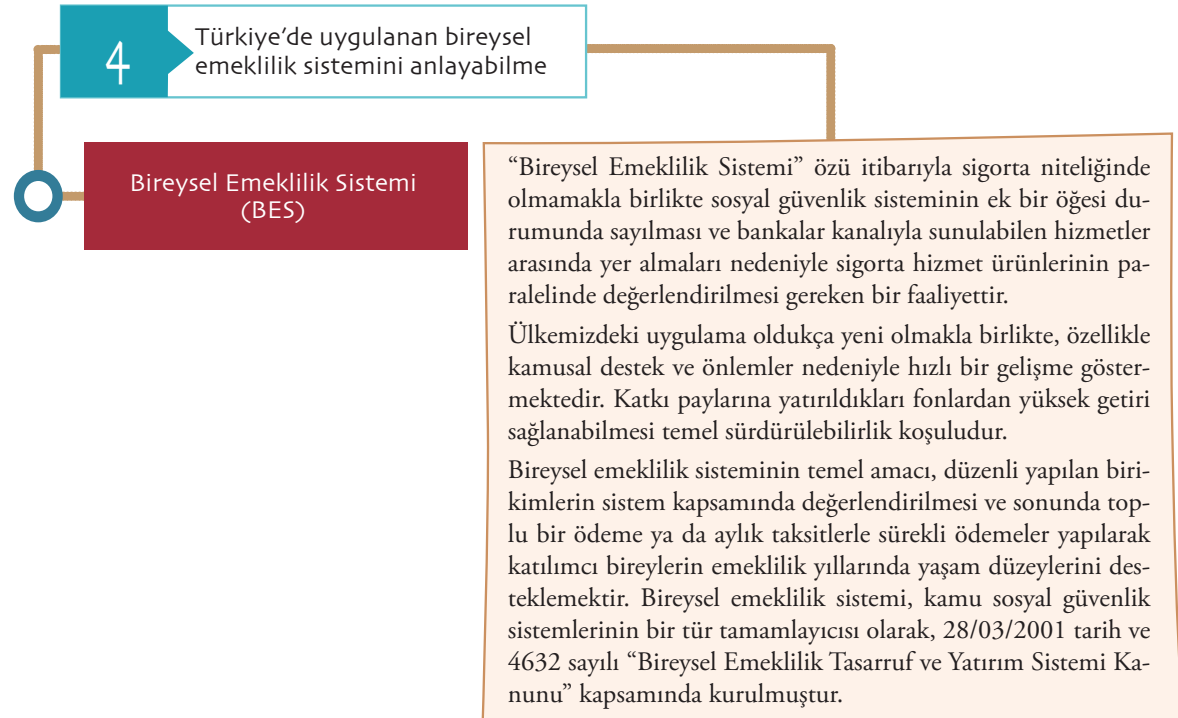
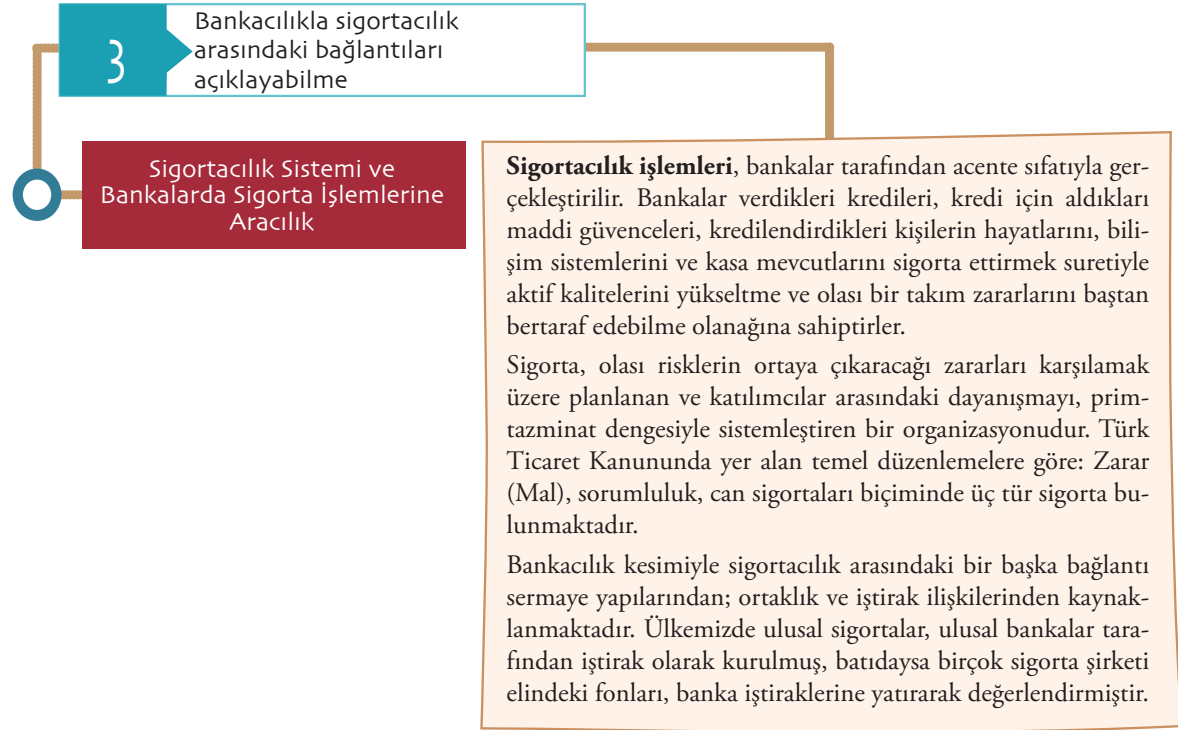
İlişkilendir

Sosyal güvenlik sistemi ile bireysel emeklilik sistemi arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Neden bireysel emekliliğe ihtiyacınız olduğunu ya da olmadığını anlatın.

1 Hangisi kombiyo rejiminin belirleyicileri arasında **yer almaz**?

- A. Dış Ticaret mevzuatı
- B. Gümrük mevzuatı
- C. Vergi Mevzuatı
- D. Tasarruf Mevzuatı.
- E. Türk Parasının Kıymetini Koruma mevzuatı

2 Hangisi “Görünmeyen İşlemler” arasında **yer almaz**?

- A. Döviz ödemesini gerektiren işlemler
- B. Menkul kıymetler
- C. Döviz kazandırıcı işlemler
- D. Kişisel sermaye hareketleri
- E. Akreditif teyitleri

3 Aşağıdakilerden hangisi dış ticarete kullanılan ödeme biçimlerinden biri **değildir**?

- A. Akreditifli Ödeme
- B. Mal Karşılığı Ödeme
- C. Vesaik (Belge) Karşılığı Ödeme
- D. Peşin Ödeme
- E. Hızlı Ödeme

4 Hangisi “İşyerinde Teslim” anlamına gelir?

- A. FCA
- B. CPT
- C. EXW
- D. FAS
- E. FOB

5 Aşağıdakilerden hangisi bir akreditif türü **değildir**?

- A. Dönülemez
- B. Teyitli
- C. Teyitsiz
- D. Vadeli
- E. Erken teslim koşullu

6 Aşağıdakilerden hangisi bankaların kendi sigorta gereksinimlerinden biri **değildir**?

- A. Kasa sigortaları
- B. Hizmet binalarının sigortaları
- C. Para taşımalarının sigortası
- D. Personelin sigortalanması
- E. Konut kredilerinin sigortalanması

7 Sigorta şirketlerinin, sigorta ettikleri çıkarları, bir başka şirkete tekrar sigorta ettirerek riski paylaşmalarına ne denir?

- A. Hedging
- B. Karşılıklı sigorta
- C. Harici Garanti
- D. Reasürans
- E. Teknik karşılık

8 Kreditör banka rehinaldığı bir malın sigorta poliçesinde ne sıfat kullanılarak lehtar yazılır?

- A. Paydaş
- B. Müşterek hak sahibi
- C. Ayni hak sahibi
- D. İlk alacaklı
- E. Dain-i Mürtehin

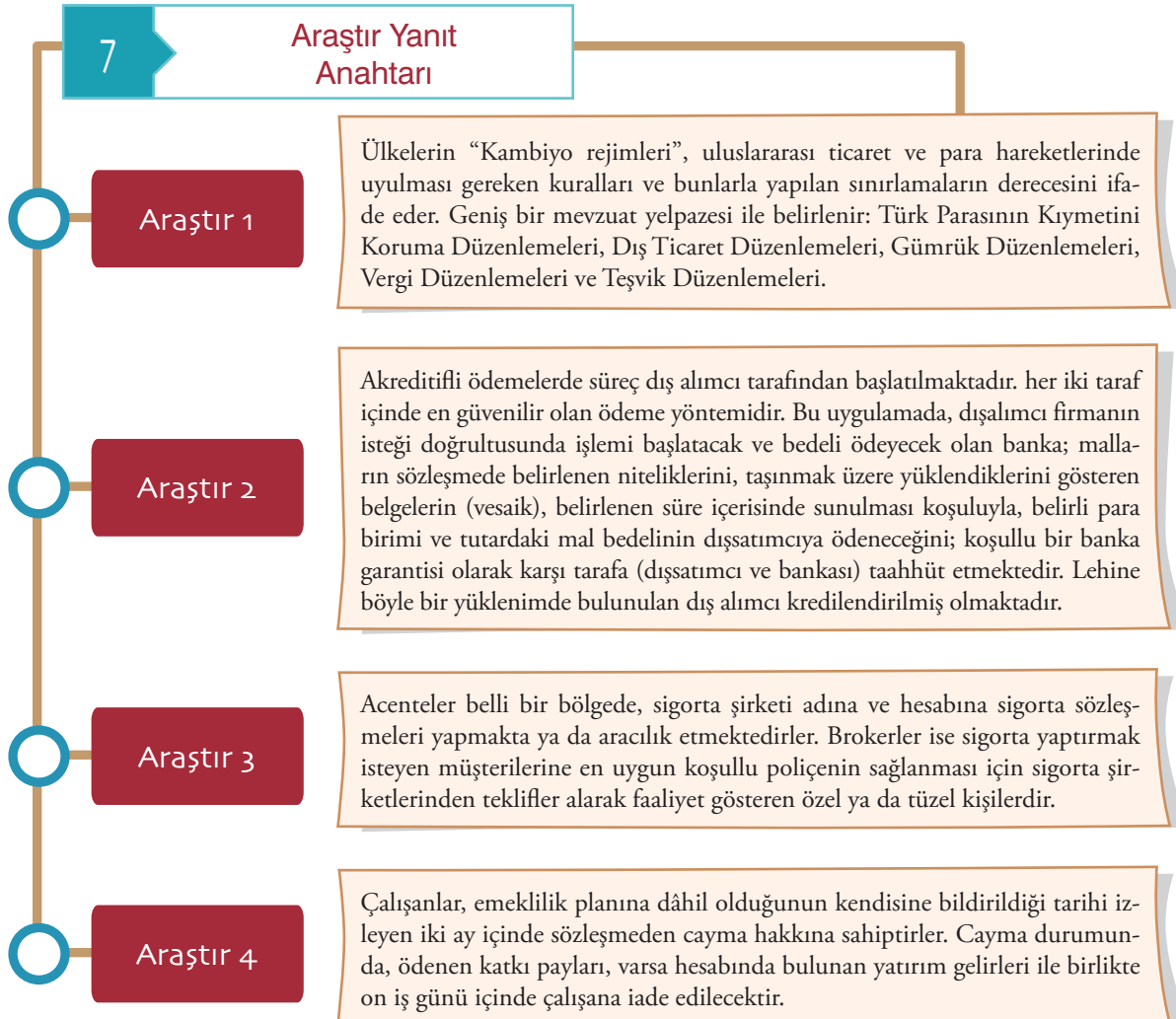
9 BES’de emeklilik koşulu hangi seçenekte doğru olarak belirtilmiştir?

- A. Başlangıçtan itibaren aylık katılım payı ödeyerek 56 yaşını tamamlamak.
- B. Sadece 56 yaşını tamamlamak.
- C. En az 10 yıl katkı payı ödemek ve 56 yaşını tamamlamış olmak.
- D. Sadece 10 yıl katkı payı ödemek.
- E. En az 10 yıl katkı payı ödemek ve 65 yaşını

10 Aşağıdaki seçeneklerden hangisi DASK sigortasının kapsamı açısından doğrudur?

- A. Konut bedeli ile ölüm ve tüm bedeni zararlar.
- B. Konut bedeli ve her türlü taşınır mal.
- C. Konut bedeli ve enkaz kaldırma masrafları.
- D. Tüm taşınmaz mallar.
- E. Sadece tapuya kayıtlı konutlar.

1. D	Yanıtınız yanlış ise “Kambiyo Rejimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. E	Yanıtınız yanlış ise “Bankaların Kendi Sigorta Gereksinimleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. E	Yanıtınız yanlış ise “Uluslararası Görünmeyen İşlemlere İlişkin Hizmetler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “Reasürans” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. E	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticarete Kullanılan Başlıca Ödeme Biçimleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. E	Yanıtınız yanlış ise “Zarar Sigortaları/Mal Sigortaları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. C	Yanıtınız yanlış ise “Dış Ticarete Kullanılan Başlıca Teslim Biçimleri (Incoterms)” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “BES’de Emeklilik ve Ayrılış Koşulları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. E	Yanıtınız yanlış ise “Akreditif Çeşitleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. E	Yanıtınız yanlış ise “Doğal Afet Sigortası” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

Ünay, V. (1959). **Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**: Ankara”

Çipil, M. (2011). **Sigorta**, İstanbul, Optimist Yayın dağıtım.

İnternet Kaynakları

<https://aktuerdunyasi.wordpress.com>

Bölüm 8

Bankacılıkta Genel Uygulama Kuralları ve İlkeleri

öğrenme çıktıları

1 Bankalarda Kurumsal Yönetim ve Bankacılık Etik İlkeleri

1 Bankalarda kurumsal yönetim ilkelerini anlayabilme

3 Bankacılıkta Finansal Tüketicinin Korunması

3 Bankalarda finansal tüketicilerin korunmasını anlayabilme

5 Bankacılıkta Sırların Saklanması, Kişisel Verilerin Korunması ve Bankacılıkta Adli ve İdari Suçlar

5 Bankacılıkta adli ve idari suçları sıralayabilme

2 Bankacılıkta Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Önlemler

2 Bankalarda suç gelirleri kavramını açıklayabilme

4 Bankacılık Hizmet Sözleşmeleri ve Bankacılık Reklamları

4 Bankaların hizmet sözleşmelerinin içeriğini açıklayabilme

6 Finansal Sistemde Veri Paylaşımı ve Uluslararası Banka Hesap Numarası (IBAN) Uygulaması

6 Finansal sistemde veri paylaşımı ve IBAN kavramını açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Bankacılıkta Kurumsal Yönetim • Bankacılıkta Etik İlkeler • Suç Gelirleri • Bankacılık Suçları • Bankacılık Suçları • Bankacılık Sırları • IBAN

GİRİŞ

Kurallar sistemin geneli için vardır, sistem tarafından oluşturulur. İlkeler ise kişi ve kurumlara özgüdür. Kurallar ancak benimsenip içselleştirildiğinde ilkelere dönüşmüş olur. İlkelerde duyarlılık daha ileri derecelerdir. İlkeler kurallara aykırı olamaz. Bankacılık uygulamasında kurallara uyulması ve ilkeli olunması sorunlardan uzak tutar ve başarıyı kolaylaştırır.

Her türlü bankacılık faaliyeti belli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu kuralların bir kısmı her bankanın kendi işletme politikası ve kurum kültürü kapsamında belirlenmiş olsa da temel dayanakları yasal düzenlemelerdir. Zaman zaman değişikliklere uğrasalar bile bunların bilinmesi, uygulanması ve uygulanmalarının izlenmesi gerekir.

Yasalara tamamen uyulmasına karşın iş kalitesi ve işlem etkinliği açısından bazı boşluklar ortaya çıkabilmektedir. Bu boşluklar; bankaların, yöneticilerinin, çalışanlarının ya da sisteme etkin kesimlerin davranış tarzlarıyla ilgili olup bazı ilkeler doğrultusunda hareket edilerek önlenmesine ya da en azından uzak kalınmasına çalışılmaktadır. Kurumsal yönetim ve etik ilkelerinin yanı sıra bankacılık sistemine; sistem niteliği kazandıran ve yılların birikimi olan bir alt yapı vardır. Bu, bankacılık alanındaki müşteriler dahil tüm tarafların, ortak hareketinin uyumunu sağlayan iş akışı programları ve usullerden oluşan kurallar zinciridir. Bankacılık kültürü niteliğindedir. Bankacılık hizmetleri yapmak ya da bankacılık hizmet ürünlerinden yararlanmak üzere ilgilenen herkesin bu bankacılık kültürünü de edinmeleri yararlı olur.

Banka çalışanlarının bankacılık hizmetlerinin tekniği kadar bu işlemlerin hangi kurallar çerçevesinde yapılmakta olduğunu da bilmeleri, en azından bir aksaklık durumunda ne gibi başvuru seçenekleri olabildiği ve ne gibi sonuçların ortaya çıkabileceği konusunda fikir sahibi olmaları açısından gerekmektedir. Bu sayede olası aksamalar önlenebilecektir. Ayrıca bu gereklilik, bankalar açısından hizmet kalitesi, çalışanlar için kariyer çizgisindeki olumlu ilerleme, müşteriler açısından da memnuniyet ve bağlılık açılarından önemlidir.

Bankacılık faaliyetleriyle ilgili kuralların hepsinin de yasal kaynakları vardır. Bankaların her ne kadar kendi stratejilerine göre oluşturdukları; banka içinde geçerli işlem yönetmelikleri olsa bile, bunlar da sistemin genel işleyişiyle uyumlu olmak

zorundadır. Kâr amaçlı kurumlar olan bankalar, rekabet ortamında daha etkin olabilmek için geniş hareket olanaklarına sahip olmalarına karşın, bazı yasal ve toplumsal sorumluluklara dikkat etmek, piyasa disiplinine uymak ve basiretli bir tüccar gibi davranmak zorundadırlar. Öte yandan piyasada karşılaşılabilecekleri çeşitli risklere ve sahtekârlıklara karşı da donanımlı olmaları gerekmektedir.

Temel bankacılık hizmetleri ve ürünleri, teknik boyutlarının yanı sıra her bir hizmet türüyle ilgili genel ilke ve kurallar ihmal edilmeden öğrenilip uygulandığında sorunlardan uzak ve daha verimli uygulama sonuçları alınacaktır. Bankacılık ortamında işlerin nasıl yapıldığı konusunda edinilen bilgiler, bu işlerin neden böyle yapıldığının farkında olunmadan uygulanacak olursa, onarılması mümkün olmayacak hatalar yapılabilir. Bu nedenle, bu son bölümde yer alan konular bilinmesi ve bilincine varılarak çalışılması gereken bir çerçevedir. Bu ilke ve kurallarla teknik becerilerin bütünselleştirilmesi yararlı olacaktır.

BANKALARDA KURUMSAL YÖNETİM VE BANKACILIK ETİK İLKELERİ

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanıp yayımlanmış olan **“Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik”** bu alanda temel bir düzenleme yapmaktadır. Bu yönetmeliğin ekinde, ülkemizdeki bankaların tümü için örnek olarak belirlenmiş bir takım kurumsal yönetim ilkeleri de yer almaktadır. Bankalar, kendi kurumsal yönetim ilkelerini ve yönetim süreçlerini, faaliyet alanlarının kapsamı ile yapılanma türlerini dikkate alarak, yasal düzenlemelerle belirlenen esas ve usullere uygun bir biçimde ve Yönetmelik ekinde yer alan örnek ilkeler paralelinde belirleyebilmektedirler.

✓ Kurumsal yönetim, bankaların üst yönetimi tarafından, belirlenmiş hedefler, yasalar ve yasalara dayanılarak çıkarılan düzenlemeler ile bankanın kendi ana sözleşmesi ve banka içi düzenlemeler doğrultusunda, bankacılık etik ilkelerine uygun olarak, tüm çıkar grupları, pay sahipleri ile tasarruf sahiplerinin hak ve çıkarlarını koruyacak biçimde yönetilmesi demektir. Önemi, birçok açıdan giderek artmaktadır.

Banka Kurumsal Yönetim İlkeleri

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar için BDDK Yönetmeliği kapsamında belirlenen ve birçok banka tarafından aynen benimsenmiş olan standart yönetim ilkeleri, aşağıda maddeler halinde belirtildiği ve özetle açıklandığı gibidir:

1. *Banka içerisinde kurumsal değerler ve stratejik hedefler oluşturulmalıdır.*

Yönetim kurulu, öncelikle bankanın devamlılık arz eden faaliyetlerini yönlendirecek stratejileri belirlemeli, kendisi, üst yönetim ve diğer personel adına kurumsal değerlerin ve etik kuralların oluşturulmasında öncülük etmelidir. Kurumsal değerlere ve etik kurallara uygun olmayan eylem ve işlemlerin personel tarafından banka içerisinde ilgili mercilere güvenli bir şekilde iletilmesini sağlayacak uygun iletişim kanalları oluşturulmalıdır. Banka içerisinde belirlenen politikalara uygunluğun izlemesine ve her kademedeki olası sapmaların rapor edilmesine olanak verecek sistemleri oluşturmalıdır.

Yönetim kurulu, sürekli ve etkin bir şekilde, bankanın hedeflerine ulaşma derecesini, faaliyetlerini ve performansını değerlendirmeli, banka faaliyetlerinin yasa ve yönetmelikler ile banka politikalarına uygunluğunu izlemeli, gereken durumlarda gecikmeden ve mümkün ise sorun ortaya çıkmadan önlemler almalıdır. Politikalar en az yılda bir kez ya da faaliyet alanında meydana gelen önemli değişiklikler izlenerek, yeniden değerlendirilmeli ve gerekiyorsa iyileştirmeler yapılmalıdır.

2. *Banka içinde yetki ve sorumluluklar açıkça belirlenmeli ve uygulanmalıdır.*

Yönetim kurulu, öncelikle yönetim kurulu üyeleri ile üst düzey yönetimin yetki ve sorumluluklarını belirlemelidir. Üst düzey yönetim, personel için yetki ve sorumlulukları, politika ve uygulama usullerine, etik kurallara ve profesyonel uygulamalara bağlılığı da içerecek biçimde açıkça belirlemeli, belirlenmiş yetki ve sorumlulukların yerine getirilip getirilmediğini izlemelidir. Görev tanımları ve dağılımı ile performans ve ödüllendirme ölçütleri belirlenmeli ve personele duyurulmalıdır. Bankanın kurumsal yönetim ilkelerine uyumunu izlemek, bu konuda iyileştirme çalışmalarında bulunmak ve yönetim kuruluna öneriler sunmak üzere bir “**Kurumsal Yönetim Komitesi**” oluşturulmalıdır.

3. *Yönetim kurulu ve üyeleri, görevlerini etkin bir şekilde yerine getirecek nitelikleri taşımalı; kurumsal yönetimde üstlenmiş oldukları rolün*

bilincinde olmalı ve banka faaliyetleri hakkında bağımsız değerlendirme yapabilmelidir.

Banka yönetim kurulu; her türlü etkiden ve çıkar çatışmalarından bağımsız olarak karar verilebilmesini sağlamak üzere yeterli sayı ve kompozisyonda üyeden oluşmalı, diğer kuruluşlarla olan ilişkilerinde çıkar çatışmalarına ve yükümlülük altına girmekten kaçınmalı, banka politikaları ve kurum içi iletişim kanallarının oluşturulması ve kurumsal amaçların gerçekleşmesindeki ilerlemelerin izlenmesi için üst düzey yönetim ile düzenli olarak toplanmalıdır.

Banka yönetim kurulu üyeleri; banka ve paydaşlarına karşı sadakatle görevlerini yürütmeli, banka işleri için yeterli zaman ayırmalı ve yönetim kurulu toplantılarına katılmalı, bankanın tabi olduğu mevzuatı bilmeli, banka gözetimindeki görevlerini anlamalı, diğer üyeleri yanıltmak amacıyla eksik ve taraflı bilgi vermemeli, banka aleyhine sonuç doğurabilecek baskılara boyun eğmemeli ve bu amaçla maddi menfaat kabul etmemelidir.

4. *Üst düzey yönetim, görevlerini etkin bir şekilde yerine getirecek niteliklerde ve kurumsal yönetim açısından üstlenmiş oldukları rolün bilincinde olmalıdır.*

Üst düzey yönetim, gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olmadıkları alanlara atanmamalıdır. Görevlerini adil, şeffaf, hesap verebilir ve sorumlu bir biçimde yapmalı; banka işlerinin, misyon, vizyon, hedefler, politikalar çerçevesinde yürütülmesini sağlamalı, ilgili mevzuata, uymalıdır. Doğrudan ya da dolaylı olarak hediye kabul etmemeli, çıkar sağlamamalıdır.

5. *Bankanın müfettişleri ile bağımsız denetim çalışmalarından etkin olarak yararlanılmalıdır.*

Bankanın risk yönetimi, bankanın iç denetim sistemlerindeki sorunların saptanabilmesi ve finansal raporların, finansal durumu doğru yansıtmasını sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır.

Yönetim kurulu; banka müfettişleri ile bağımsız denetim elemanlarının bulgularını, üst düzey yönetimden aldığı banka faaliyetlerine ve performansına ilişkin bilgilerin doğruluğunun kontrolünde kullanılmalıdır. Denetçilerin bağımsızlıkları ile itibarlarına katkı sağlayacak önlemler almalıdır.

Üst yönetim; banka müfettişleri ile iç kontrol elemanlarının tüm bulgularını zamanında ve etkin bir şekilde kullanmalı, saptanmış sorunların zamanında düzeltilmesini, sağlamalıdır.

6. *Ücret politikalarının; bankanın etik değerleri, stratejik hedefleri ve iç dengeleri ile uyumu sağlanmalıdır.*

Yönetim kurulu üyelerinden oluşan komitelerin üyelerine üstlendikleri sorumluluklar dikkate alınmak suretiyle ücretlendirme yapılmalı ancak, ücretleri bankanın kısa dönemli başarımlarıyla ilişkilendirilmemelidir.

Personelin teknik ve yönetim becerilerini verimli bir şekilde artırmak amacıyla hazırlanan öğrenim ve eğitim programları düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Çalışanlara, başarımlarına ve davranışlarına yönelik önerilerde bulunulmalıdır.

7. *Kurumsal yönetimde saydamlık sağlanmalıdır.*

Banka tarafından, pay sahipleri, mudiler, piyasa katılımcıları ve kamuoyunun bankanın yapısı ve amaçları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Böylece, üst yönetimin banka performansını üzerindeki etkinliklerinin değerlendirilmesine olanak tanınmalıdır. Bilgiler ilgili kişi ve kurumların karar vermelerine yardımcı olacak biçimde, zamanında, doğru, tam, anlaşılır, tarafsız, kolay erişilebilir ve eşit bir şekilde kamuoyunun kullanımına sunulmalıdır.

Ana ortaklık durumundaki bankalar, finansal kuruluş niteliğinde olan ya da olmayan bağlı ortaklık, birlikte kontrol edilen ortaklık ve iştiraklerinin finansal tablolarını, yıl sonları ile Mart, Haziran ve Eylül ayları itibarıyla; Türkiye Muhasebe Standartlarını esas alarak, konsolide etmek suretiyle kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik gerekli raporlamalarda bulunmalıdır. Kamuoyunun aydınlatılmasında genellikle bankanın internet sitesi ve ayrıca belli durumlarda **KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformu)**, kullanılmaktadır.

dikkat

Üst düzey yönetim, personel alım ve terfi uygulamalarının nesnel ölçütlere dayandırıldığından emin olmak, eğitim, deneyim ve sorumlulukları göz önüne almak amacıyla gerekli süreçleri uygulamalı ve denetlemeli, personelin bilgi ve becerilerini gereksinim duyulan dereceye yükseltmek için işe alım sonrası sürekli eğitim aldıklarından emin olmalıdır.

Bankacılık Etik İlkeleri

Bilindiği gibi; **etik** (iyi-kötü ayrımı), **mantık** (doğru-yanlış ayrımı) ve **estetik** (güzel-çirkin ayrımı) birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan değer yargısı ölçütleri ve dolayısıyla kalite etmenleridir.

Ülkemiz “Bankacılık Etik İlkeleri” sık denecek sürelerde değişmekte olup TBB (Türkiye Bankalar Birliği) tarafından, en son biçimiyle, BDDK’nın katkısıyla, 20 Ağustos 2014 tarihinde kabul edilerek yayınlanmış ve doğal olarak üye bankalar tarafından da genel kabul görmüştür. Aslında her bankanın kendine özgü bir kurum kültürü ve iş anlayışı vardır. Bu nedenle her birinin ayrıca etik ilkeleri olması da kurum kültürlerinin korunup sürdürülmesi açısından daha normal bir seçenektir.

Bankacılık kesiminin tüm işlemleriyle yasal düzenlemelerle yoğun bir biçimde kurallara bağlanmış ve bu alanda oldukça etkin bir gözetim sistemi kurulmuş olmasına karşın gene de etik ilkelerin oluşturulması; yasal boşluklar ve uygulama esneklikleri nedeniyle bir zorunluluktur. Müşterilerin, çalışanların ve hatta bankaların bir takım hak ve çıkarlarının gerçek anlamda korunabilmesi yasal kuralları uygulamadaki özenin ötesinde ileri derecede duyarlı olmayı gerektirmektedir. Ancak bilinmesi gerekir ki; etik ilkeler **disiplin kuralları** değildir.

dikkat

5411 sayılı Bankacılık yasasının 75. maddesi hükmünce, bankalar ve banka çalışanları, faaliyetlerini, yasal düzenlemeler ile kendi kuruluş amaç ve politikalarına uygun olarak yapmaya, yönetimde adalet, doğruluk, dürüstlük ve sosyal sorumluluğu esas almaya yönelik etik ilkelere uymakla yükümlüdürler.

Bankacılık Etik İlkelerinin Amacı

Bankacılık etik ilkeleri, doğal olarak sadece bankaların ve çalışanlarının yaklaşım yükümlülükleriyle sınırlı olmayıp tüm bankacılık sistemi için bütünsel bir amaç taşımakta; dolayısıyla çok detay içermektedir. Bankacılık etik ilkeleri; Bankaların müşterilerine, kendi çalışanlarına, paydaşlarına ve birbirlerine karşı ilişkileri için ayrı ayrı belirlen-

miştir. Ayrıca banka çalışanlarınca da benimsenip uyulması gereken etik ilkeler bulunmaktadır.

Her iş ve işlemlerde gözetilmesi gereken bankacılıkta etik ilkelerinin temel amacı; toplumda bankacılık mesleğine karşı var olan saygınlık duygusunun sürekliliğinin sağlanması, meslek onuru olarak adlandırılan bu saygınlık duygusunun geliştirilerek sürdürülmesi ve bankacılık sektöründe tutarlılık ve güvenin korunması; esas olarak ta her bankanın kendi farklı kurum kültürünün sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. BDDK'nın katkısıyla TBB tarafından yayınlanmış bulunan son Bankacılık Etik ilkelerinin temel amacı; "bankacılık mesleğine toplumda mevcut saygınlık ve güvenilirlik duygusunun sürekliliğinin sağlanması, meslek onuru olarak adlandırılan bu saygınlık ve güvenilirlik duygusunun geliştirilerek sürdürülmesi ve bankacılık sektöründe istikrar ve güvenin korunması" olarak belirtilmektedir.

Bankacılık Genel Etik İlkeleri

Bankacılık mesleğinin saygınlığı ve bu saygınlığın korunup sürdürülmesi, öncelikle bankaların kolay ve sürekliliği olmayan kazançlardan ve fırsatçılıktan uzak kalmalarına ve her düzeydeki banka çalışanlarının meslek onuruna bağlıdır.

Bankacılık yasasının genel amacının sağlanıp sürdürülebilmesi; Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması, mali piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, mevduat, kredi ve ödeme sistemlerinin etkin şekilde çalışmasının sağlanması, ekonomide önemli zararlar doğurabilecek işlem ve uygulamaların önlenmesi ve bunların yanı sıra toplumsal yararın gözetilmesi ve çevrenin korunması amaçlarıyla bankaların aşağıda belirtilen genel ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermesi gerektiği öngörülmektedir:

- a. **Dürüstlük:** Bankalar, faaliyetlerini yerine getirirken müşterileri, çalışanları, paydaşları, grup şirketleri ve diğer banka, kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkilerinde dürüstlük ilkesine bağlı kalırlar.
- b. **Tarafsızlık:** Bankalar, "İnsana saygının başarının temeli olması" ilkesinden hareketle, gerek çalışanları gerekse müşterileri arasında ayırım gözetmez, önyargılı davranışlardan kaçınırlar. Bankalar müşterilerine hizmet sunarken ulus, din, finansal ve toplumsal statü, cinsiyet gibi farklılıklar gözetmezler.

- c. **Güvenilirlik:** Bankalar, tüm hizmet ve işlemlerde, müşterilere karşılıklı güven anlayışı içerisinde açık, anlaşılır ve doğru bilgi verirler, müşteri hizmetlerini zamanında ve eksiksiz yerine getirirler.
- ç. **Saydamlık:** Bankalar, müşterilerini, kendilerine sunulan ürün ve hizmetlere ilişkin hak ve yükümlülükler, yarar ve riskler gibi konularda açık, anlaşılır ve net biçimde bilgilendirirler.
- d. **Toplumsal Yararın Gözetilmesi ve Çevreye Saygı:** Bankalar, tüm faaliyetlerinde kârlılık yanında, toplumsal yararın gözetilmesi ve çevreye saygı ilkeleri ışığında sosyal ve kültürel etkinliklere destek sağlamaya özen gösterirler.
- e. **Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile Mücadele:** Bankalar, uluslararası normlar ve ulusal mevzuat hükümleri çerçevesinde, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin aklanması, yolsuzluk ve benzeri suçlarla mücadeleyi önemli bir ilke olarak benimseyerek gerek kendi aralarında, gerekse konuyla ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla ve yetkili mercilerle işbirliği yapmaya özen gösterirler. Kendi iç bünyelerinde de bu amaca yönelik gerekli önlemleri alır ve personeli için eğitim programları düzenlerler.
- f. **Bilgi Suistimalini Engelleme:** Bankalar, kendilerine ve müşterilerine ait olup öncelikle *öğrenilen* ileriye dönük her türlü bilginin *özel çıkarlar* doğrultusunda kullanımının önlenmesi için gerekli her türlü tedbiri alır.

Bankacılık İşletmeciliğine İlişkin Etik İlkeler

Bankaların yönetimine ve bankacılık çevresini oluşturan taraflarla ilişkileri açısından uygun görülen etik ilkeler, aşağıda sıralandığı gibi, belli alanlar açısından sınıflandırılarak açıklanmıştır.

Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkiler

Bankalar, kamu kurum ve kuruluşları ile ilişkilerinde, dürüstlük, hesap verebilirlik ve saydamlık ilkeleri doğrultusunda hareket eder, mevzuat gereği denetim ve kontrol amacıyla istenen bilgi, belge ve kayıtların doğru, eksiksiz şekilde ve zamanında iletilmesi konularına özen gösterirler.

Bankalararası İlişkilerde Etik İlkeler

Bilgi Alışverişi: Bankalar, kendi aralarında her konudaki bilgi alışverişini, mevzuat çerçevesinde, doğru ve sistematik olarak gerçekleştirirler.

Personel Hareketleri: Bankalar, personel istihdamı konusunda haksız rekabete yol açabilecek her türlü uygulamadan kaçınırlar. İş Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri uyarınca personel istihdamında sözleşme ve hareket serbestisi bulunmakla birlikte, diğer bankaların hizmetlerinin kesintiye uğratmamasına özen gösterirler. Diğer bankalarca, eski çalışanları hakkında istenen bilgileri yanıtlar-ken objektif ve dürüst davranırlar.

Rekabet: Bankalar, rekabeti sektördeki tüm kuruluşların kendi başına kararlar almasını engellemeyen bir yarış olarak kabul ederler. Serbest piyasa ekonomisi içerisinde kendi çıkarlarının yanı sıra; sektör geneline olan güvenin sürekli olmasını da gözetir; haksız rekabet oluşturan beyan ve davranışlardan kaçınırlar.

Diğer bankaların çalışanına çıkar sağlayamaz ve sağlamayı öneremezler.

İlan ve Reklamlar: Bankalar, duyuru, ilan ve reklamlarında dürüst ve gerçekçi davranır; diğerlerinin ürün ve hizmetlerini kötüleyemezler.

Bankaların Müşterileri ile İlişkilerinde Etik İlkeler

Müşterilerin Bilgilendirilmesi: Bankalar, ürün ve hizmetleriyle ilgili olarak, müşterilerine hizmet ilişkisinin her aşamasında doğru, tutarlı, eksiksiz ve zamanında bilgi verirler.

Müşteri Sırrı: Bankalar, yasal olarak bilgi ve belge istemeye yetkili kişi ve merciler dışında, müşterilere ilişkin her türlü bilgi ve belgeleri gizli tutmak ve özenle saklamak zorundadırlar.

Hizmet Kalitesi: Bankalar, hizmet kalitesini müşteri gereksinim ve beklentilerinin karşılanması-
nın ön koşulu sayarlar. Teknolojik altyapı ve nitelikli insan kaynağının, hizmet kalitesinde sürekli gelişime uygun değerlendirilmesi için özen gösterirler.

Müşteri Başvuruları: Bankalar, müşterilerinin hizmetlerle ilgili her türlü sorularını yanıtlayacak bir düzen kurarlar ve bu hizmetle ilgili bilgiyi müşterilerine bildirirler. Yakınmaya neden olan hatalı uygulamaları, varsa müşteri mağduriyetinin de giderilmesi suretiyle düzeltirler ve yinelenmemesi için her türlü önlemi alırlar.

Güvenlik: Bankalar, hizmet ortamlarının her türlü olumsuzluğa karşı korunmasının yanı sıra, elektronik hizmet ortamında işlem ve bilgi güvenliğinin sağlanmasına yönelik gerekli teknik ve hukuksal tüm önlemleri alırlar. Aldıkları önlemlere ve müşteriler tarafından alınması gereken önlemler konusunda müşterilerini bilgilendirirler.

Bankaların Çalışanları ile İlişkilerinde Etik İlkeler

Çalışanların Genel Nitelikleri: Bankalar, çalışanlarının, görevlerinin gerektirdiği bilgi, birikim ve sorumluluk duygusuna sahip kişilerden oluşmasına özen gösterir; Bankacılık Kanunu başta olmak üzere yasal koşulları taşımayan personel çalıştıramazlar.

İşe Alma ve Kariyer Gelişimi: Bankalar, çalışanlar arasında ayırım gözetmeksizin, gerek işe alınmada, gerekse kariyer gelişiminde eşit olanaklar sağlamaya özen gösterirler. Çalışanlarının mesleki gelişme ve yükselmelerinde bilgi, yetenek ve kişisel başarı kadar, Bankacılık Etik İlkeleri'ne bağlılıklarını da dikkate alırlar.

Temsil İlkeleri ve Çalışma Ortamı: Bankalar, çalışanlarının, mesleğin saygınlığına uygun biçimde temiz ve bakımlı olmalarını öngören iç düzenlemeler yaparlar. Çalışanların motivasyonunun artırılması yönünde önlemler alır, sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının oluşturulmasını sağlarlar. Başta psikolojik taciz (mobbing) olmak üzere, her tür taciz eylemini önlemek için gereken önlemleri alır ve mümkün olan yaptırımları uygularlar.

Mesai Saatleri: Bankalar, yeterli sayıda personel çalıştırma, Çalışma saatleri içerisinde en yüksek verim alma yönünde yapılanma, fazla mesai gerektiren durumlarda çalışan haklarının gözetilmesi ve düzenli yıllık izin kullanılmasının sağlanması konularına azami çaba gösterirler.

Çalışanların Hakları: Bankalar, çalışanlarının, başta iş akdinin haksız feshinin önlenmesi olmak üzere İş Hukuku hükümleri ile tabi oldukları mevzuat hükümlerinden doğan haklarının zamanında ve eksiksiz olarak sağlanmasına özen gösterirler.

Banka Çalışanlarının Uyacakları Meslek Kuralları ve Etik ilkeler

Banka çalışanlarının uyacakları etik ilkeler (yanına bir takım meslek kuralları ve yasaklar da eklenerek) TBB tarafından özetle aşağıdaki gibi sayılmaktadır:

- a. Yürürlükteki mevzuata uymak,
- b. Müşterilerini, sunulan ürün ve hizmetlerin yararları ve riskler konusunda bilgilendirmek,
- c. Aynı hizmeti alan müşterilere tarafsız ve adil hizmet sunmak,
- d. Bankalara ve müşterilerine ait sırları, yasal yetkililerden başkasına açıklamamak,
- e. Çalışma ve davranışlarıyla bankanın itibar yitirmesine neden olmamak,
- f. Doğrudan ya da dolaylı olarak tacir ya da esnaf sayılmalarını gerektirecek faaliyetlerde bulunmak,
- g. Adalet, doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik ve sosyal sorumluluk ilkelerine aykırı davranmamak,
- h. Diğer çalışanlar ile düzeyli iletişim kurarak ortak amaçlar yönünde işbirliği sağlamak,
- ı. Bankaya ait varlıkları ve kaynakları verimsiz ve amaç dışı kullanmamak,
- j. Görev ve sıfatlarını kullanarak, gerek kendi iş ortamlarından gerekse müşterilerinin olanaklarından, kendilerine veya başkalarına kişisel çıkar sağlamamak,
- k. Kendilerine yapılan *çıkâr* sağlamaya yönelik teklifleri derhal reddedip yetkili makamlara ve amirlerine bildirmek,
- l. Potansiyel müşterileri öncelikle kendi bankasına yönlendirmek,
- m. Müşterilerle borç-alacak, kefalet ve müşterek hesap açtırmak gibi ilişkilere girmemek,
- n. Mevcut ya da potansiyel müşterilerden teamül dışında hediye almamak,
- o. Üstlendikleri görevlerle ilgili olarak hesap verebilme sorumluluğu içinde olmak,
- p. Dernek, vakıf, kooperatif, vb. yerler dışında bankasının onayı olmadan hiç bir özel ve resmi kuruluştaki görev almamak,
- r. Medya ve sosyal medya ortamlarında, kendi bankaları ve diğer finansal kurumların saygınlığına zarar vermemek,
- s. Yetki aşımı yapmak suretiyle bankasını bağlayıcı eylemlerde bulunmamak, aldatıcı ve gerçek dışı beyanat vermemek.

Bankalar, çalışanlarının yukarıda düzenlenen yükümlülüklerine uyumlu olarak çalışmalarını sağlayacak iç düzenlemeler yaparlar.

Etik İlkelere Aykırılık Durumunda Başvuru Olanakları

Bankalardan alınan hizmetlere ilişkin işlemler, yasa gereklerine ve sözleşmelere tamamen uygun olsa bile etik açıdan herhangi bir sorun söz konusu olduğunda başvurulabilecek çeşitli yerler bulunmaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu / BDDK ve Türkiye Bankalar Birliği / TBB, bu tür şikayetlerin değerlendirilmesi için gerekli sistemleri oluşturmuşlardır. Yargı organlarında görülmekte olan ya da yargı organlarınca karara bağlanmış bulunan uyuşmazlıklar dışında, etik ilkelere aykırı görülen konularda, bu kuruluşlara yazılı olarak ve etik ilkelere aykırılık iddiasına kanıt oluşturabilecek bilgi ve belgeler de açık ve ayrıntılı olarak eklenerek başvuruda bulunulabilmektedir. Doğal olarak şikâyet konuları zaten Bankacılık yasasında ve diğer yasalarda düzenlenmiş ve müeyyideye bağlanmış fiil ve hareketler ise bunlar için uygun yasal takip dayanakları ve yolları bulunmaktadır.

Öğrenme Çıktısı

1 Bankalarda kurumsal yönetim ilkelerini anlayabilme

Araştır 1

“Banka yönetim kurulu üyelerinden oluşan komitelerin üyelerine üstlendikleri sorumluluklar dikkate alınmak suretiyle ücretlendirme yapılmalı ancak, ücretleri bankanın kısa dönemli başarımlarıyla ilişkilendirilmemelidir.” İlkesinin dayanağı ne olabilir?

İlişkilendir

Kurumsal yönetim ile etik ilkeler arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Bankaların hangi uygulamalarının etik olmadığını düşünüyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşın.

BANKACILIKTA SUÇ GELİRLERİNİN AKLANMASININ ÖNLENMESİNE İLİŞKİN ÖNLEMLER

Suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesine ilişkin önlemler, tüm bankacılık hizmetleri gerçekleştirilirken, tüm bankalar ve banka çalışanları tarafından gözetilmesi gereken bir yasal yükümlülüktür. Bu yükümlülüğün oldukça ciddi sonuçları olabilmektedir.

Suç gelirleriyle ilgili olarak; ekonomik, etik, sosyal ve hukuksal açılardan farklı değerlendirmeler yapılabilirdiğinden, karaparanın kapsamı ve tanımı bakış açısına göre bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi amacıyla uyulması gereken esaslar ve yükümlülükler hem her banka tarafından oluşturulmakta hem de yasalarda detaylı biçimde düzenlenmektedir.

✓ Genellikle “Karapara” olarak adlandırılan suç gelirleri; “*Yasa dışı yollardan elde edilen yani suç niteliğindeki işlemlerden kaynaklanan gelirler ve mal varlığı*” biçiminde tanımlanabilir.

“Suç Gelirleri” ve “Suç Gelirlerinin Aklanması” Kavramları

Suç gelirleri, yasaların suç saydığı faaliyetler sayesinde yani suç niteliğindeki işlemlerden elde edilen gelirlerdir. Ekonomik açıdan farklı alanlarda, etik açıdan farklı derecelerde olsalar bile hukuki önlemler itibarıyla aynı kategoride izlenmektedirler. Suç gelirlerinin aklanması ise suç işlemek suretiyle sağlanan gelirlere meşruiyet kazandırmak amacıyla yapılan işlemlerdir. Aklama, yasal olmayan kazancın farklı bir kıymet biçimine dönüştürülmesi, kazancın kaynağını oluşturan yasadışı eylemlerin gizlenmesi, yasadışı yollardan kazanç elde eden kişinin ya da gelir kaynağının yasal pozisyonunda gösterilmesidir.

26.9.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 282. Maddesinde: “*Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama*” başlığı altında bu konu düzenlenmiştir. Buna göre, alt sınırı bir yıl ya da daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin, yurt dışına çıkarılması ya da bunların gayrimeşru kaynağının gizlenmesi ve meşru bir yolla elde edildiği kanısının uyandırılması amacıyla çeşitli işlemlere tabi tutulması, aklama suçunu oluşturmaktadır. Aklama suçunun kapsamı ülkeler arasında farklılaşabilmektedir.

Suç gelirlerinin aklanması amacıyla kullanılan yöntemler oldukça çeşitli olup, örneğin; paranın ülke sınırlarını aşması, kıymetli evraklara ve menkul değerlere dönüştürülmesi, paravan firmaların kullanılması, borsa yatırımlarının kullanılması, sahte ya da abartılmış faturaların düzenlenmesi, bahis organizas-

yonlarından yararlanılması, off-shore bölgelerdeki bankalardan alınan kredilerin ve kredi kartlarının kullanılması, her türlü finansal yatırım seçeneklerinden yararlanılması, başlıca aklama yöntemleri arasındadır.

Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Düzenlemeler

Türk Hukukunda suç gelirlerinin aklanması suç olarak ilk kez 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı Karapara Aklanmasının Önlenmesi Hakkındaki yasa ile kabul edilmiştir. Ancak, suçların niteliğindeki değişimler ve uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerin artması, teknolojinin sağladığı olanaklar nedeniyle ülke sınırlarını aşan aklama tekniklerinin kullanılması, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliğinin konuya ilişkin düzenlemeleri aklamayla mücadele konusunda daha etkin önlemler alınmasını zorunlu kılmış ve 5549 sayılı **“Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkındaki Yasa”** 18.10.2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, **“Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik”** 09.01.2008 tarih ve 26751 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Türk hukukunda aklama suçu, 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda da düzenlenmiş olup aklama suçunun konusunu oluşturan öncül suçlar, alt sınırı bir yıl ya da daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar olarak belirlenmiştir.

6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun uyarınca, örneğin, malvarlığının dondurulmasıyla ilgili alınan kararın gereğini yerine getirmeyen veya yerine getirmekte ihmal veya gecikme gösteren kişilere, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası verilmekte; malvarlığının dondurulmasıyla ilgili alınan kararın gereğini yerine getirmeyen kişinin, bir tüzel kişinin organ veya temsilcisi olması veya organ veya temsilcisi olmamakla birlikte, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde görev üstlenmiş bulunması durumunda ayrıca bu tüzel kişiye de onbin liradan yüzbin liraya kadar idari para cezası verilmektedir.

Suç Gelirleriyle İlgili Yasaların Uygulanmasında Yükümlü Olanlar

5549 sayılı “Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkındaki Yasa”nın uygulanmasında yükümlü olanlar; başta bankalar olmak üzere, banka ya da kredi kartı düzenlemeye yetkili kuruluşlar, kambiyo mevzuatında belirtilen yetkili müesseseler, ikrazatçılar, finansman ve faktoring şirketleri, sermaye piyasası aracı kurumları, vadeli işlemler aracılık şirketleri ve portföy yönetim şirketleri, yatırım fonu yöneticileri, yatırım ortaklıkları, sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri ile sigorta ve reasürans brokerleri, finansal kiralama şirketleri, sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde takas ve saklama hizmeti veren kuruluşlar, saklama hizmeti ile sınırlı olmak üzere İstanbul Altın Borsası Başkanlığı, Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü ile kargo şirketleri, varlık yönetim şirketleri, kıymetli maden, taş ya da mücevher alım satımı yapanlar, vb. çeşitli özel ve tüzel kişiler olarak sayılmıştır.

Merkezi yurt dışında bulunan bir yükümlünün Türkiye’deki şube, acente, temsilci ve ticari vekilleri ile benzeri bağlı birimleri de yükümlü sayılmaktadır. Gene, merkezi Türkiye’de bulunan bir yükümlünün yurt dışındaki şube, acente, temsilci ve ticari vekilleri ile benzeri bağlı birimleri de faaliyet gösterdikleri ülkenin mevzuatı ve yetkili otoritelerinin izin verdiği ölçüde, “Yönetmelik” hükümlerini uygulamak zorundadır.

Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkındaki yasanın uygulanmasından yükümlü olanlar; karmaşık ve olağandışı büyüklükteki işlemler ile görünürde makul hukuksal ve ekonomik amacı bulunmayan işlemlere özel dikkat göstermek, izlenen işlemin amacı hakkında yeterli bilgi edinmek ve bu kapsamda elde edilen bilgi, belge ve kayıtları istenildiğinde yetkililere sunmak üzere muhafaza etmek zorundadırlar. Ayrıca müşterileri tarafından gerçekleştirilen işlemlerin, müşterilerinin mesleği, ticari faaliyetleri, iş geçmişi, mali durumu, risk profili ve fon kaynaklarına ilişkin bilgiler ile uyumlu olup olmadığına bakmak ve sürekli iş ilişkisi kapsamında sürekli olarak izlemek ve müşterileri hakkındaki bilgi, belge ve kayıtları güncel tutmak zorundadır.

Bankalar ve diğer finansal kuruluşlar bu hususların dışında, yeni ve gelişen teknolojilerin getirdiği olanakların aklama ve terörün finansmanı amacıyla kullanılması riskine karşı özel dikkat göstermek ve bunu önlemeye yönelik uygun tedbirleri almak zorundadır.

Müşterinin Tanınmasına İlişkin Esaslar

Suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi konusunda, mevzuat gereği olarak bankalar müşterinin kimlik tespitini, iş ilişkisi sürecinin başlatılmasından ya da işlem yapılmadan önce tamamlamak zorundadır. Bankacılık işlemlerinden her hangi birine ya da kredilendirmeye ilişkin sözleşme yapılıp sürekli iş ilişkisi tesisinde, müşterinin bu işlemlerle neleri amaçladığı anlaşılmalı ve mahiyeti hakkında da bilgi alınması gerekmektedir.

✓ “Sürekli iş ilişkisi”, karapara aklama önlemleriyle yükümlü kişiler (bankalar) ile müşteriler arasında hesap açılması, kredi ya da kredi kartı verilmesi, kasa kiralınması ve benzeri finansal hizmetler nedeniyle kurulan, niteliği itibarıyla devamlılık unsuru taşıyan iş ilişkisini ifade etmektedir.

Bankalar;

- Bir işlem tutarının ya da birbiriyle bağlantılı birden fazla işlemin toplam tutarının yirmi bin Türk Lirası ve üzerinde olması durumunda,
- Elektronik transferlerde bir işlem tutarının ya da birbiriyle bağlantılı birden fazla işlemin toplam tutarının iki bin Türk Lirası ve üzerinde olması durumunda,
- Sürekli iş ilişkisi tesisinde ve daha önce elde edilen müşteri kimlik bilgilerinin yeterliliği ve doğruluğu konusunda bir şüphe olduğunda ise hiç tutar gözetmeksizin; müşterilerin kimliklerine ilişkin bilgileri almak ve bu bilgilerin doğruluğunu teyit etmek suretiyle müşterilerinin ve müşterileri adına ya da hesabına hareket edenlerin kimliğini tespit etmek zorundadır.

Kimlik tespiti; gerçek kişilerde, ticaret siciline kayıtlı tüzel kişilerde, dernek ve vakıflarda, sendika

ve konfederasyonlarda, siyasi partilerde, yurt dışında yerleşik tüzel kişilerde, tüzel kişiliği olmayan teşekküllerde, kamu kurumlarında, başkası adına hareket edenlerde farklı belgeler üzerinden ama mutlaka yapılmak zorundadır.

Gerçek kişilerin kimlik tespitinde: Müşterinin adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, uyruğu, kimlik belgesinin türü ve numarası, adresi ve imza örneği, varsa telefon numarası, faks numarası, elektronik posta adresi ile iş ve mesleğine ilişkin bilgiler alınmalıdır. Türk vatandaşları için bu bilgilere ilave olarak ayrıca anne, baba adı ve T.C. kimlik numarası alınır. Alınan bu bilgilerin doğruluğu;

- Türk uyruklular için T.C. nüfus cüzdanı, T.C. sürücü belgesi ya da pasaport,
- Türk uyruklu olmayanlar için pasaport, ikamet belgesi veya Bakanlıkça uygun görülen kimlik belgesi üzerinden kontrol edilerek doğruluğu saptanmalıdır.

Yetkililerce istenildiğinde sunulmak üzere bu kimlik belgelerinin okunabilir fotokopisi ya da elektronik görüntüsü alınmalıdır. Sürekli iş ilişkisi tesisinde beyan edilen adresin doğruluğu, yerleşim yeri belgesi, ilgili adına düzenlenmiş elektrik, su, doğalgaz, telefon gibi abonelik gerektiren bir hizmete ilişkin olan ve işlem tarihinden önceki üç ay içinde düzenlenmiş fatura, herhangi bir kamu kurumu tarafından verilen belge ya da MASAK tarafından uygun görülen diğer belge ve yöntemlerle doğrulanmalıdır. Bu teyide esas belgelerin okunabilir fotokopisi ya da elektronik görüntüsünün ya da belgeye ait ayırt edici bilgilerin kaydedilip saklanması gerekmektedir.

Ticaret siciline kayıtlı tüzel kişilerin kimlik tespitinde: tüzel kişinin unvanı, ticaret sicil numarası, vergi kimlik numarası, faaliyet konusu, açık adresi, telefon numarası, varsa faks numarası ve elektronik posta adresi ile tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, uyruğu, kimlik belgesinin türü ve numarasına ilişkin bilgiler ve imza örneği ile Türk vatandaşları için bu bilgilere ilave olarak anne, baba adı ve T.C. kimlik numarası alınmalıdır.

Bu konuda yapılan genel uygulamada, imza örnekleri ve temsilci, vekil ya da danışman olarak işlem yetki limitleri genellikle firma tarafından noterde düzenlenen bir imza sirküleri ile belirlenmektedir. Mevcut bir sürekli iş ilişkisi kapsamında, tüzel kişiyi temsile yetkili kişinin yazılı talimatıyla

tüzel kişi adına işlem talep edilmesi durumunda, talimatın şirket yetkilisine ait olduğundan emin olmak kaydıyla, şirketi temsile yetkili kişinin kimlik bilgilerinin doğruluğu, kimlik belgelerinde yer alan bilgileri içeren noter onaylı imza sirküleri üzerinden teyit edilebilir.

Tüzel kişiliğin unvanı, ticaret sicil numarası, faaliyet konusu ve adresinin doğrulanması ticaret siciline tescile dair belgeler; vergi kimlik numarasının doğrulanması ise Gelir İdaresi Başkanlığının ilgili birimi tarafından düzenlenen belgeler üzerinden yapılır. Tüzel kişiyi temsile yetkili kişilerin kimlik bilgilerinin doğruluğu, gerçek kişilerde kimlik tespitine ilişkin kimlik belgeleri; temsil yetkileri ise tescile dair belgeler üzerinden doğrulanmalıdır.

İşlemin Reddi, İş İlişkisinin Sona Erdirilmesi ve Şüpheli İşlemlerin Bildirimi

Banka çalışanları, kimlik tespiti yapamadıkları ya da iş ilişkisinin amacı hakkında yeterli bilgi edinemedikleri durumlarda; iş ilişkisi tesis etmemek ve istenilen işlemi gerçekleştirmemek durumundadırlar. Bu kapsamda isimsiz ya da hayali isimlere hesap açamazlar. Daha önce elde edilen müşteri kimlik bilgilerinin yeterliliği ve doğruluğu konusunda şüphe duyulması nedeniyle yapılması gereken kimlik tespit ve teyidin yapılmadığı durumda iş ilişkisinin sona erdirilmesi gerekmektedir.

Şüpheli işlemler; yükümlüler nezdinde ya da bunlar aracılığıyla yapılan ya da yapılmak istenen işleme konu malvarlığının, yasa dışı yollardan elde edildiğine ya da yasa dışı amaçlarla kullanıldığına, (bu kapsamda terörist eylemler için kullanıldığına) dair herhangi bir bilgi, şüphe ya da şüpheyi gerektirecek bir husus bulunan işlemlerdir. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Şüpheli İşlem Bildirim Formlarının düzenlenmesine, bildirimlerin elektronik ortam ve bilgi iletişim araçları kullanılarak yapılması zorunluluğu getirilmesine ve şüpheli işlem bildirimlerinde elektronik imza kullanılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektedir.

Kimlik tespiti yapmayan yükümlülere MASAK tarafından idari para cezası verilir. Ayrıca, yükümlülüğü yerine getirmeyen görevliye de idari para cezası verilir. Kimlik tespitine ilişkin belgeleri son işlem tarihinden itibaren sekiz yıl süreyle muhafaza etmemek de hapis ve adli para cezasına tabidir.

dikkat

Şüpheli işlemler, yükümlüler tarafından tutar gözetilmeksizin, Şüpheli İşlem Bildirim Formu doldurmak suretiyle, işleme ilişkin şüphenin oluştuğu tarihten itibaren en geç on iş günü içinde MASAK Başkanlığına bildirilir.

MASAK; Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı

Mali Suçları Araştırma Kurumu (MASAK) suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi ile görevlidir. Kurumun düzenleme, denetleme, koordinasyon ve veri toplama-analiz fonksiyonlarının ifasında uzmanlaşması hedeflenmiştir. Kurum, Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı olarak yapılandırılmıştır.

Ülkenin finansal güvenilirliği ve ülkedeki finansal güvenlik açılarından etkin olması ve bankaların işbirliği içinde çalışmaları gereken bir kuruluştur.

Yaşamla İlişkilendir

KARAPARA AKLAMA YÖNTEMLERİ!

Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK), sık başvuru alan karapara aklama yöntemlerini 11 başlıkta topladı ve bankalar, sigorta şirketleri, kargo şirketleri gibi yükümlü grupları dikkat etmeleri gereken "göstergeler" konusunda uyardı.

MASAK'ın, AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde İtalya Ekonomi ve Maliye Bakanlığı ile yürüttüğü Karapara Aklanması ile Mücadele Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi çerçevesinde, "Şüpheli İşlem Bildirim Rehberi" hazırlandı. Rehberde yer alan "Karapara Aklama Yöntemlerine" ilişkin bölümde, "sınırsız sayıda" aklama

yöntemi bulunduğu ifade edilirken, bunun ülkeden ülkeye ve finansal sistemlerde kullanılan araç çeşitliliğine göre farklılık gösterdiği kaydedildi.

“Hemen her aklama yönteminde suç gelirinin, belirli benzer aşamalardan geçirilerek ekonomiyi aklanmış olarak sokulduğu” belirtilen rehberde, en çok kullanılan aklama yöntemleri şöyle sıralandı:

KARAPARA HANGİ YÖNTEMLERLE AKLANIYOR?

- **Şirinler (Smurfing) yöntemi:** Şirinler yöntemi büyük tutarlı yasadışı fonların, dikkat çekmek ve resmi raporlama eşiklerinden kaçınmak amacıyla çok sayıda kişi adına açılmış hesaplara bölünerek yatırılması. Zira bazı ülkelerde belirli tutarların üzerindeki nakit işlemlerin bildirilmesi zorunluluğu bulunuyor. Örneğin bu limit ABD için 10 bin dolar. Türkiye’de ise bankalar, ithalat, ihracat, görünmeyen işlemler ve sermaye hareketleri dışında, yurtdışına yapılan 50 bin dolar ve üzerindeki transferlere ilişkin bilgileri Merkez Bankasına bildiriyor.

- **Parçalama (Structuring) yöntemi:** Eldeki fonu küçük miktarlara bölüp bankaya yatıracak kadar çok sayıda kişiyi (şirinleri) bulmak her zaman mümkün olmayabiliyor. Bu durumda insan sayısı yerine işlem sayısını artırmak suretiyle bildirimden kaçınma yolu tercih ediliyor. Örneğin 1,5 milyon dolarlık bir tutar, ortalama 7 bin dolarlık 200’den fazla transfer işlemi yapılmak suretiyle aklanabiliyor.

- **Vergi Cennetleri (Off-Shore Merkezler):** Kıyı bankaları temel olarak diğer bankalar gibi mevduat toplayan, kredi veren ve güvene dayalı işlemler yapan bankalar, ancak off-shore merkezlerin sağladığı gizlilik, politik istikrar, sıfır ya da sıfıra yakın ergilendirme, sermaye hareketlerinde tam serbesti, coğrafi konum olarak gelişmiş ülkelere yakınlık gibi avantajlara sahip oluyorlar. Aklayıcılar, avantajları denetim dışı kalmak, yasal merciler tarafından yapılan soruşturmaları sonuçsuz bırakmak amacıyla kullanıyor.

- **Tabela Bankaları (Shell Banks)** - Herhangi bir ülkede fiziki bir hizmet ofisi bulunmayan, web adreslerinden ibaret olan, bankacılık işlemleri ve kayıtları açısından resmi bir otoritenin denetimine ve iznine tabi bulunmayan bankalar. İşlemlerin bu tür bankalar bünyesinde ya da

aracılığıyla gerçekleştirilmesi, paravan şirketlerde olduğu gibi iz sürmeyi zorlaştırıyor.

- **Tabela Şirketleri (Paravan Şirketler)** - Herhangi bir ticaret veya imalat faaliyetinde bulunmayan ve genellikle sınır-ötesi merkezlerde kurulan şirketler. Göstermelik şirketlerden farklı profil oluşturuyor. Göstermelik şirketlerde aklama amacı olmakla birlikte yasal bir faaliyet ve bir işyeri söz konusu. Oysa paravan şirketler sadece kağıt üzerinde bulunuyor. Kurulmalarındaki amaç, ayrıştırma aşamasında fon transferlerinin bu şirketler üzerinden geçirilmesi yoluyla inceleme sürecinde iz sürmeyi zorlaştırmak. Aklayıcılar bu tip birçok şirkete sahip olabiliyor ve şirketler arasında yapılan transferler sonucu, paravan şirket çok karlı bir işletme gibi gösterilebiliyor. Böyle bir durumda kağıt üzerinde görülen karın yerine kasaya suçtan elde edilen gelir konuyor. Bu paranın vergisi ödeniyor ve yasallaştırılmış oluyor.

- **Göstermelik Şirketler (Nakit Para Kullanılan İşyerleri)** - Bu yöntemde fast food, benzin istasyonu gibi nakit para akışının yoğun olduğu işyerleri kuruluyor. Bu tür işyerlerinin seçilmesinin nedeni bunların muhasebe denetimlerinin yapılmasının oldukça zor olması. Böylece yasa dışı kaynaklardan gelen fonlar, bu işyerlerinden elde edilen gelirlere karıştırılabilir.

- **Oto Finans Borç Yöntemi (Loan-Back)** - Bu yöntemde bir finansal kuruluşa yatırılan suç geliri, sahibine kredi olarak geri dönüyor. Örneğin para aklayacak kişi, off-shore merkeze gidiyor ve parayı burada faaliyet gösteren A bankasına yatırıyor. Daha sonra kendi ülkesindeki C bankasına başvurarak, A bankasındaki hesabını teminat göstererek kredi talebinde bulunuyor ve parayla istediği yatırımı yapıyor. Krediyi C bankasına geri ödemiyor ve C bankası da bu kişinin teminat gösterdiği A bankasındaki parasını haciz ediyor. Böylece kişinin parası kredi talebine konu herhangi bir yatırım şeklinde aklanmış oluyor.

- **Döviz Büroları:** Birçok ülkede bulunan ve nakit ağırlıklı çalışan bu kurumların suistimale açık yönleri bulunuyor. Bu kurumlar vasıtasıyla paranın değişimi nedeniyle gelirin kaynağından bir ölçüde uzaklaştırılması sağlanabiliyor. Küçük banknotlar büyüklere veya eldeki para birimleri diğer para birimlerine çevrilebiliyor. Böylece finansal sisteme entegre edilmesi kolaylaşabiliyor.

- Resmi Olmayan Havale Sistemleri: Bu, paranın resmi transfer sistemleri kullanılmaksızın bir coğrafyadan diğerine transferini sağlayan bir havale sistemi. Ülkeden hiçbir fiziksel nakit çıkışı olmuyor. Sistem hem yasal hem de yasadışı fonların transferinde kullanılabiliyor. Sistemin temelinde güven yatıyor, etnik veya mezhepsel bağlılık da bu güven ortamının oluşmasını kolaylaştırıyor. Sistemin çeşitli ülkelere yayılmış operatörleri, birbirlerinin muhabirleri gibi çalışıyor. Böylelikle birçok ülkeyi kapsayan büyük bir ortak ağ oluşturuluyor. A ülkesinde bulunan ve para havale edecek kişi, B ülkesindeki bir şahsa gönderilmek üzere parasını yerel operatöre teslim ediyor, operatör ona bir şifre veriyor. Parayı teslim alan operatör B ülkesindeki operatörü arayarak havale ile ilgili bilgileri aktarıyor. Daha sonra A ülkesindeki müşteri B ülkesindeki alıcıyı arıyor ve ona havale edilen parayı almasını sağlayacak şifreyi söylüyor ve alıcı B ülkesindeki operatöre giderek parasını alıyor.

- Sahte veya Yanıltıcı Fatura (Hayali İthalat, İhracat) - Buna göre değeri çok düşük veya hiç olmayan bir mal ihraç edilmiş gibi gösteriliyor ve fatura buna uygun düzenleniyor, daha sonra yurt dışında bulunan suç geliri ihracat gelirmiş gibi gösterilerek ülkeye getiriliyor. Örneğin gerçek değeri 50 bin dolar olan mal için 500 bin dolar karşılığı fatura düzenlenmek suretiyle uyuşturucu madde ticaretinden elde edilen 450

bin dolar tutarındaki suç geliri, ihracat geliri gibi gösterilebiliyor ve aklanıyor.

- Fonların Fiziken Ülke Dışına Kaçırılması:

Bu yöntem, suç gelirinin elde edildiği ülkeden, denetim eksikliği veya işbirliğine müsait kuruluşların bulunduğu ve fonların kolaylıkla yatırılabilceği başka ülkeye fiziki olarak çıkarılması. Fiziken ülke dışına çıkarılan nakit veya hamiline çek, senet, seyahat çekleri gibi diğer finansal enstrümanlar, kaynağından bir ölçüde de olsa uzaklaşmış oluyor. Daha sonra gittiği ülkede yapılan bir dizi işlemle birkaç ülkeyi de dolaşarak ve aklanmış olarak ilk çıktığı ülkeye getirilebiliyor.

AKLAMA KONUSUNDAKİ GÖSTERGELER

Rehberde, bankalar, faktoring şirketleri, sigorta şirketleri, finansal kiralama şirketleri, PTT ve kargo şirketleri, gayrimenkul şirketleri gibi yükümlülerin, aklamaya yönelik olduğundan endişe edilen ve buna yönelik işaretlerin görüldüğü durumlarda yetkili makamlara "şüpheli işlem bildirimi" yapmaları gerektiği vurgulandı. Rehberde, buna ilişkin müşteri profili ve işlemlere yönelik 45 genel gösterge ile bankacılık sektörü, sigortacılık sektörü ve sermaye piyasası gibi özel alanları içeren 81 sektörel göstergeye de yer verildi.

Kaynak: <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/07/25/eko97.html>

Öğrenme Çıktısı

2 Bankalarda suç gelirleri kavramını açıklayabilme

Araştır 2

Hangi durumda işlem tutarının ne kadar olduğuna bakılmaksızın müşteri kimliğinin saptanması gerekmektedir?

İlişkilendir

Suç gelirlerinin aklanması ile etik ilkeler arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

MASAK'ın yapısını araştırarak arkadaşlarınıza anlatın.

BANKACILIKTA FİNANSAL TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Finansal piyasalarda önemli konulardan biri de tasarruf sahiplerinin ve fon kullananların hakların korunmasıdır. Bu nedenle finansal tüketiciler kanunun koyucular tarafından çıkarılan kanunlarla korunmuştur.

Genel Olarak Tüketici Hakları

“Finansal Tüketici” deyimi bankacılık hizmet ürünlerinden, kişisel gereksinimleri nedeniyle, yararlanan bireysel müşteriler için kullanılmaktadır. Finansal tüketici hakları ve bu hakların kullanımına ilişkin uygulama kuralları, en son biçimiyle, 7.11.2013 tarih ve 6502 sayılı **“Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun”** ile belirlenmiş bulunmaktadır. Bu yasa genel olarak tüm tüketiciler için hazırlanmış olup amacı; *“kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemek”*, olarak açıklanmaktadır.

Yasada, sözleşmede bulunması gereken koşullarda eksiklik bulunmasının sözleşmenin geçerliliğini etkilemeyeceği ve bu eksikliklerin sözleşmeyi düzenleyen tarafından derhal giderilmesi gerektiği belirtilmektedir; sözleşmelere ilişkin temel ilkeler özetle şöyle belirlenmiştir:

1. sözleşmeler ile bilgilendirmeler en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir biçimde düzenlenir ve bir nüshaları kâğıt üzerinde ya da kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilir.
2. Sözleşmede öngörülen koşullar, sözleşme süresi içinde tüketici aleyhine değiştirilemez.
3. Tüketiciden; kendisine sunulan mal veya hizmet kapsamında haklı olarak yapılmasını beklediği ve sözleşmeyi düzenleyen yasal yükümlülükleri arasında yer alan edimler ile sözleşmeyi düzenleyen kendi çıkarı doğrultusunda yapmış olduğu masraflar için ek bir bedel talep edilemez. Bankalar, tüketici kredisi veren finansal kuruluşlar ve kart çıkaran kuruluşlar tarafından tüke-

ticiye sunulan ürün ya da hizmetlerde ise tüketiciden faiz dışında alınacak her türlü ücret, komisyon ve masraf türleri ile bunlara ilişkin usul ve esaslar Bakanlığın görüşü alınarak bu yasanın ruhuna uygun olarak ve tüketiciyi koruyacak biçimde BDDK tarafından belirlenir.

4. Düzenlenen sözleşmelere dayanarak tüketiciden istenecek her türlü ücret ve masrafa ilişkin bilgilerin, sözleşmenin eki olarak kâğıt üzerinde yazılı şekilde tüketiciye verilmesi zorunludur. Uzaktan iletişim aracıyla kurulan sözleşmelerde ise, bu bilgiler kullanılan uzaktan iletişim aracına uygun şekilde verilir. Bu bilgilerin tüketiciye verildiğinin ispatı sözleşmeyi düzenleyene aittir.
5. Tüketicinin yapmış olduğu işlemler nedeniyle kıymetli evrak niteliğinde sadece nama yazılı ve her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde senet düzenlenebilir.
6. Tüketici işlemlerinde, tüketicinin edimlerine karşılık olarak alınan şahsi teminatlar, her ne isim altında olursa olsun adi kefalet sayılır. Tüketicinin alacaklarına ilişkin karşı tarafça verilen şahsi teminatlar diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmadıkça müteselsil kefalet sayılır.
7. Temerrüt hâli de dâhil olmak üzere, tüketici işlemlerinde bileşik faiz uygulanmaz.
8. Bu Yasa tüm düzenlemeleri yönünden katılım bankalarını da kapsar. Uygulama, kâr payı dikkate alınarak yapılır.

Tüketicikle akdedilen sözleşmelerde yer alan haksız Koşullar (*şartlar*) kesin olarak hükümsüz sayılmıştır. Sözleşmenin haksız şartlar dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Haksız koşul (Haksız şart); tüketiciyle müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilen ve tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları, anlamına gelmektedir.

Taksitle satış sözleşmelerinde tüketicinin taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumunda, satıcı ya da sağlayıcı, kalan borcun tümünün ifasını talep etme hakkını saklı tutmuşsa, bu hak ancak satıcı ya da sağlayıcının bütün edimlerini ifa etmiş olması, tüketicinin de kalan borcun en az onda birini oluşturan ve birbirini izleyen en az iki taksiti veya kalan borcun en az dörtte birini oluşturan

bir taksiti ödemede temerrüde düşmesi durumunda kullanılabilir. Satıcı ya da sağlayıcının bu hakkı kullanabilmesi için tüketiciye en az otuz gün süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması zorunludur. Muaccel kılınan taksitlerin hesaplanmasında faiz, komisyon ve benzeri masraflar dikkate alınmayacaktır.

dikkat

Tüketici, borçlandığı toplam miktarı önceden ödeyebileceği gibi vadesi gelmemiş bir ya da birden çok taksit ödemesinde de bulunabilme hakkına sahiptir. Her iki durumda da satıcı ya da sağlayıcı, faiz ya da komisyon aldığı durumlarda ödenen miktara göre gerekli tüm faiz ve komisyon indirimini yapmakla yükümlü kılınmıştır.

Tüketici Kredilerine İlişkin Haklar

Finansal tüketici, örneğin bankada mevduat hesabı bulunan ya da kendi gereksinimleri için banka kredisi kullanan bir bireydir; belli koşullar ve kurallara çerçevesinde hizmetlerden ya da kredi hizmetinden yararlanmaktadır.

✓ Tüketici kredisi sözleşmesi; “kredi verenin tüketiciye faiz ya da benzeri bir çıkar karşılığında ödemenin ertelenmesi, ödünç ya da benzeri bir finansman yöntemiyle kredi verdiği ya da kredi vermeyi taahhüt ettiği sözleşme”yi ifade etmektedir.

Kredi kartı sözleşmeleri de, faiz ve benzeri bir getiri karşılığında, ödemenin üç aydan daha uzun süre ertelenmesi ya da taksitlendirme olanağı sağlanması durumunda, tüketici kredisi sözleşmesi, sayılmaktadır. Kredi verenin ve varsa kredi aracısının, tüketiciye, teklif ettikleri kredi koşullarını içeren sözleşme öncesi bilgi formunu, sözleşmenin kurulmasından makul bir süre önce vermesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Yasa hükümleri uyarınca finansal tüketiciler, on dört gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin tüketici kredisi sözleşmesinden cayma hakkına sahiptirler. Kredi veren, cayma hakkı olduğu konusunda tüketicinin

bilgilendirildiğini ispat etmekle yükümlüdür. Cayma hakkının kullanıldığına dair bildirimin cayma hakkı süresi içinde kredi verene yöneltilmiş olması yeterlidir.

Cayma hakkını kullanan tüketiciler, eğer krediden yararlanmış iseler, kullandıkları anaparayı ve kredinin kullanıldığı tarihten anaparanın geri ödenmediği tarihe kadar olan sürede tahakkuk eden faizi, en geç cayma bildirimini kredi verene göndermesinden sonra otuz gün içinde, geri ödeme zorundadırlar. Faiz, sözleşmede belirtilen oranda hesaplanır. Tüketiciden, hesaplanan bu faiz ve bir kamu kurum veya kuruluşuna veya üçüncü kişilere ödenmiş olan masraflar dışında herhangi bir bedel talep edilemez. Bu süre içinde ödeme yapılmazsa tüketici kredisinden cayılmadığı kabul edilmektedir.

Belirli süreli kredi sözleşmesinin şartları, tüketici aleyhine değiştirilememekte; ancak belirsiz süreli kredi sözleşmelerinde faiz oranında değişiklik yapılması durumunda, bu değişikliğin yürürlüğe girmesinden otuz gün önce, tüketiciye kâğıt üzerinde ya da kalıcı veri saklayıcısı aracılığıyla yazılı olarak bildirilmesi zorunludur. Tüketiciler, bildirim tarihinden itibaren en geç altmış gün içinde borcun tamamını ödemeleri ve kredi kullanmaya son vermeleri durumunda bu faiz artışından etkileneceklerdir.

Finansal tüketiciler de, vadesi gelmemiş bir ya da daha çok taksit ödemesinde bulunabilir ya da kredi borcunun tamamını erken ödeyebilirler. Bu durumlarda banka, erken ödenen miktara göre gerekli tüm faiz ve diğer maliyet etmenlerine ilişkin indirimleri yapmakla yükümlü tutulmuştur.

Müşterinin, belirli süreli bir kredide, taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumunda, banka borcun tamamının *ödenmesini isteme* hakkını saklı tutmuşsa: bu hak ancak bankanın tüm edimlerini ifa etmiş olması koşuluyla ve tüketicinin de birbirini izleyen en az iki taksiti ödemede gecikmiş olması durumunda kullanılabilir. Ayrıca bankanın bu hakkı kullanarak kredi borcunun tamamını isteyebilmesi için müşteriye en az otuz gün süre vererek uyarıda bulunma zorunluluğu bulunmaktadır.

Muaccel (vadesinden önce topluna ödenmesi zorunlu) kılınan taksitlerin hesaplanmasında faiz, komisyon ve benzeri masraflar dikkate alınmayacaktır.

Tüketicinin yazılı ya da kalıcı veri saklayıcısı aracılığıyla açık talebi olmaksızın kredi ile ilgili sigorta yaptırılması mümkün değildir. Tüketicinin

sigorta yaptırmak istemesi durumunda dilediği sigorta şirketinden sağlayacağı teminat, banka tarafından kabul edilmek zorundadır. Ancak bu sigortanın kredi konusuyla, kalan borç tutarıyla ve vadesiyle uyumlu olması gerekir.

Belli bir mal ya da hizmetin alımına yönelik bir tüketici kredisi türü olan “Bağlı krediler”de tüketicinin mal ya da hizmet tedarikine ilişkin sözleşmeden cayması ve buna ilişkin bildirimin cayma süresi içinde ayrıca bankaya (ya da kredi veren finans kurumuna) da yöneltilmesi durumunda, bağlı kredi sözleşmesi de herhangi bir tazminat ya da cezai şart ödeme yükümlülüğü olmaksızın sona ermektedir. (Bağlı kredi sözleşmeleri; tüketici kredisinin münhasıran belirli bir mal ya da hizmetin alımına ilişkin bir sözleşmenin finansmanı için verildiği ve bu iki sözleşmenin objektif açıdan ekonomik birlik oluşturduğu sözleşmelerdir.) Bağlı kredilerde, mal ya da hizmet teslim ya da ifa edilmez ise satıcı, sağlayıcı ve kredi veren, tüketicinin satış sözleşmesinden dönme hakkını kullanması karşısında müteselsilen sorumlu durumda sayılmışlardır. Tüketicinin o güne kadar yapmış olduğu ödemenin iadesi hususunda satıcı, sağlayıcı ve kredi veren zincirlemeli (müteselsilen) sorumludurlar. Ancak, kredi verenin sorumluluğu; malın teslim veya hizmetin ifa edilmesi gereken tarihten itibaren, kullanılan kredi miktarı ile sınırlı olmak üzere bir yıldır.

Tüketicinin açık talimatı olmaksızın, belirli süreli kredi sözleşmesi ile ilişkili bir kredili mevduat sözleşmesi yapılması yasaktır.

Kart çıkaran kuruluşlar (Bankalar vb.), çıkarıcıları çeşitli özelliklerdeki tüm kartların yanı sıra ayrıca finansal tüketicilere, yıllık üyelik aidatı ve benzeri isim altında ücret tahsil etmedikleri bir kredi kartı türü de sunmak zorundadır.

Finansal tüketicilerle ilgili olarak; sözleşme öncesi bilgilendirme, sözleşmenin zorunlu içeriği, kapsam dışı sözleşmeler, tüketici ile kredi verenin

hak ve yükümlülükleri, cayma hakkı, erken ödeme, efektif yıllık faizin hesaplanma yöntemi, tüketici kredilerine ilişkin reklamların zorunlu içeriği, fesih hakkının kullanılması, temerrüt, kredinin devri, bağlı kredi ile diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar, belirlenip netleştirilmek üzere, bir yönetmelik konusu olmuştur.

Bankaların Tüketici Kredileriyle İlgili Yükümlülükleri

“Bankaların Tüketici Kredisi Uygulamasında Yükümlü Oldukları İlkeler ve Koşullar” konusunda Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayımlanmış olan 25.09.1996 tarih ve 998 sayılı *Yönetmelik’ten bu yana çeşitli düzenlemelerle bankalarca bu alandaki faaliyetlerinde uyulması gereken ilkeler ve koşullar detaylandırılarak geliştirilmektedir.*

Tüketicinin Bilgilendirilmesi

Bankaların, tüketicinin aydınlatılması ve eğitilmesi amacıyla, kredi talep eden müşterilerini, kul lanmak niyetinde oldukları kredilerle ilgili olarak, aşağıdaki konularda, broşür, bilgi formu, başvuru formu, sözleşme aracılığı ve karşılıklı görüşmelerle açıkça bilgilendirmeleri gerekmektedir: *Uygulanan faiz oranları, Faiz hesaplama yöntemi, Vergi ve diğer masraflar, Kredinin aylık ve yıllık maliyeti, Geri ödeme koşulları, Temerrüt hali ve hukuki sonuçları, Faiz oranı değişikliği ve esasları, Hesabın vadeden önce kapatılabilmesi ve koşulları, Kredi kullanımına kısıtlama getirilmesi halinde kısıtlamanın sınırları, Kullanım amacına göre azami kredi miktarı.*

Bireysel Kredi Sözleşmelerinin Yapısı

Bankaların tüketici kredisi uygulamasında yapılan sözleşmelerde, düzenlemelerde yer alan çeşitli koşullara uyulması ve içeriğinin eksiksiz olması yasal bir zorunluluktur. Örneğin; Uygulamaya ilişkin tanımlar, Banka ve Müşterinin karşılıklı hak, yetki ve sorumlulukları, Kredi limiti, Faiz oranı, Valör uygulaması, Gecikme faizi oranı, Vade, Vergi ve diğer masraflar, Faiz oranı değişikliği ve esasları, Temerrüt ve yasal sonuçları, Ödeme planı hakkında açıklama, Yabancı para kredilerde esas alınacak kur tarihi ve hesaplanma yöntemi, Teminatların türü, niteliği ve teminata hangi hallerde başvurulacağına ilişkin hükümler, Kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin hükümler, Sözleşmenin sona

dikkat

Belirli süreli kredi sözleşmesine ilişkin bir hesap açılması ve bu hesaptan sadece kredi ile ilgili işlemler yapılması durumunda, tüketiciden bu hesaba ilişkin herhangi bir isim altında ücret veya masraf talep edilemeyeceği; bu hesabın, tüketicinin aksine yazılı talebi olmaması durumunda kredinin ödenmesi ile kapanacağı hükme bağlanmıştır.

erme ve fesih koşulları, Bankanın uygun göreceği kuruluş ve mercilere hakkında veri aktarabilmesini teminen müşteri onayı.

Faiz ve Ücretlerdeki Değişiklikler

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun uygunluk görüşü ile 2013 yılında Türkiye Bankalar Birliğince yayımlanan ve 16 Haziran 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş olan "Bankalar ile Bireysel Müşterileri Arasında İmzalanacak Sözleşmelerin Şekil ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlar ile Sözleşmelerin Uygulanacağı İşlemlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" uyarınca: Faiz ve ücretlerdeki değişikliklerin müşteriye en az 30 gün önce etkin bir yolla bildirilmesi zorunludur. Bu bildirim üzerine müşterinin, yeni dönem başladıktan itibaren 15 gün sonrasına kadar ürünün veya hizmetin kullanımından vazgeçme hakkı vardır. Bu hakkın kullanılması halinde müşteriden yeni döneme ilişkin olarak hiçbir şekil ve surette ilave faiz veya ücret talep edilemez. Vazgeçme hakkını kullanan müşteriye banka, bu hizmeti vermeyi durdurabilir. Bir takvim yılı içinde, ücret, masraf ve komisyonlarda %20'nin üzerinde artış öngören değişiklikler için ayrıca talep alınması zorunludur. Bir takvim yılı içinde, ücret, masraf ve komisyonlarda %20 ve altında artış öngören değişikliklerin ise, müşteriye en az 30 gün önce etkin bir yolla bildirilmesi zorunludur. Bu bildirim üzerine müşterinin, yeni dönem başladıktan itibaren 15 gün sonrasına kadar ürünün veya hizmetin kullanımından vazgeçme hakkı vardır. Bu hakkın kullanılması halinde müşteriden yeni döneme ilişkin olarak hiçbir şekil ve surette ilave ücret, komisyon ve masraf talep edilemez. Vazgeçme hakkını kullanan müşteriye banka, bu hizmeti vermeyi durdurabilir. Ancak, müşterinin ürünü kullanmaya veya hizmeti almaya devam etmesi halinde, müşteri bu değişikliği kabul etmiş sayılır. Bankaların; süreklilik arz etmeyen, para transferleri, fatura tahsilatı, çek-senet tahsilatı ve benzeri anlık işlem ve hizmetlerden tahsil edilecek ücreti, müşteriye işlemin gerçekleşmesi anından önce ve işlemin gerçekleştirildiği kanalın yapısına uygun bir şekilde açıkça, ücrete ilişkin onayını içerecek şekilde bildirmeleri halinde yukarıda belirtilen süreler uygulanmaz. Şubeden gerçekleştirilen işlemlerde ücret bilgisinin açıkça dekont üzerinde yer alması zorunludur. Faiz, ücret, komisyon ve masraflardaki değişikliklerin muhtevası ve müşterinin dilerse hizmetin kullanımından vazgeçme hakkı olduğunun müşteriye bildirildiğine ilişkin bilgi ve belgelerin talep edilmesi halinde yetkili mercilere iletilmesi zorunludur. Aksi takdirde söz konusu bilgilendirmenin yapılmamış

olduğu kabul edilir. Kesintisiz olarak, en az 180 gün süreyle hareket görmeyen kredi kartları, mevduat ve katılım fonu hesapları hareketsiz hesap kabul edilir. Müşterilerin kendisine/hesabına ait hareketsizlik durumunu görebileceği ve bu konuda bilgi alabileceği ortak bilgi sistemi (Ortak Bilgi Sistemi) Birlikler tarafından kurulur. Bu sistem kuruluncaya kadar bu hesaplar hareketsiz kaldığı müddetçe herhangi bir ücret tahakkuk ettirilemez. Tahsil edilemeyen kredi kartı, mevduat ve katılım fonuna ilişkin yıllık üyelik ve hesap işletim ücretleri, tahakkuk tarihinden itibaren en fazla son on iki aylık dönem için sonradan tahsil edilmek üzere bekletilebilir.

Bu dönem zarfında yıllık üyelik ve hesap işletim ücretlerinin tahsili için müşteriler hakkında icra takibi yapılmaz, söz konusu on iki aylık dönem sonunda kredi kartı yıllık üyelik ücretleri ile hesap işletim ücretlerinin tahsil edilememesi halinde ise bu ücretler ters kayıt yapılmak suretiyle iptal edilir. Müşteriler, kredi kartı yıllık ücretiyle mevduat ve katılım fonuna ilişkin hesap işletim ücretinin tahsili amacıyla kredilendirilemez.

Konut Kredilerine İlişkin Tüketici Hakları

Konut finansmanı sözleşmesi, konut edinmeleri amacıyla; tüketicilere kredi kullandırılması, konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralınması, sahip oldukları konutların teminatı altında tüketicilere kredi kullandırılması ve bu kredilerin yeniden finansmanı amacıyla kredi kullandırılmasına yönelik sözleşmedir.

Faiz oranının sabit olarak belirlenmiş olması durumunda, sözleşmenin kurulduğu tarihte belirle-

nen oran tarafların rızası dışında değiştirilememektedir; faiz oranının değişken olarak belirlenmiş olması durumunda ise, başlangıçta sözleşmede belirlenen oran, dönemsel taksit (geri ödeme) tutarı başlangıçta sözleşmede belirlenen azami tutarı aşmamak koşuluyla; sözleşmede belirlenecek genel kabul görmüş ve yaygın olarak kullanılan endekslerden en düşük olanı baz alınarak değiştirilebilmektedir.

Oranların değişken olarak belirlenmesi durumunda bu yöntemin olası etkileri konusunda tü-

dikkat

Konut finansmanına yönelik kredilerde ve finansal kiralama işlemlerinde, sözleşmede belirtilmek suretiyle faiz oranı sabit ya da değişken belirlenebilmektedir.

keticilerin bilgilendirilmesi şarttır. Bu amaçlarla kullanılabilecek referans faizler ve endeksler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir.

Konut kredileri konusunda tüketiciyi korumaya yönelik genel ilkeler yasada şöyle belirlenmiştir:

1. Konut finansmanı sözleşmesi yazılı olarak kurulmadıkça geçerli olmaz.
2. Geçerli bir sözleşme yapmamış olan konut finansmanı kuruluşu, sonradan sözleşmenin geçersizliğini tüketicinin aleyhine olacak şekilde ileri süremez.
3. Konut finansmanı kuruluşları, tüketiciye, konut finansmanı sözleşmesinin koşullarını içeren sözleşme öncesi bilgi formunu, sözleşmenin kurulmasından makul bir süre önce vermek zorundadır.
4. Tüketicinin taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumunda konut finansmanı kuruluşu, kalan borcun tamamının ifasını talep etme hakkını saklı tutmuşsa, bu hak ancak konut finansmanı kuruluşunun bütün edimlerini ifa etmiş olması ve tüketicinin de birbirini izleyen en az iki taksidi ödemede temerrüde düşmesi hâlinde kullanılabilir. Konut finansmanı kuruluşunun bu hakkını kullanabilmesi için tüketiciye en az otuz gün süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması gerekir. Muaccel kılınan taksitlerin hesaplanmasında faiz, komisyon ve benzeri masraflar dikkate alınmaz. (Finansal kiralama işlemlerinde, muacceliyet uyarısında verilen süre içinde tüketicinin edimini yerine getirmemesi hâlinde, bu sürenin sona ermesini takiben konut finansmanı kuruluşu kalan borcun tamamını ifa etme hakkını kullanmak üzere konut finansmanı sözleşmesini feshettiği takdirde, konutu derhâl satışa çıkarmakla yükümlüdür. Konutun satışından elde edilen bedelin, kalan borcu aşması hâlinde aşan kısım tüketiciye derhâl ödenir.)
5. Kredilerde geri ödeme tutarlarının, finansal kiralama işlemlerinde ise kira bedellerinin anaparayı aşan kısmı bu madde kapsamında faiz olarak kabul edilir.
6. Konut kredisi müşterisi, vadesi gelmemiş bir ya da daha çok taksit ödemesinde bulunabilir. Hatta kalan borcunun tamamını

erken ödeyebilir. Bu durumlarda, konut finansmanını sağlayan banka ya da kredi kuruluşu, erken ödenen miktara göre gerekli tüm faiz ve diğer maliyet etmenlerine ilişkin indirimleri yapmakla yükümlü tutulmuştur. Ancak sabit faiz oranlı kredilerde, sözleşmede yer verilmek suretiyle, bir ya da birden fazla ödemenin vadesinden önce yapılması durumunda, konut finansmanı kuruluşu tarafından tüketiciden erken ödeme tazminatı talep edilebilmektedir. Bu erken ödeme tazminatı, gerekli faiz indirimi yapılarak hesaplanan ve tüketici tarafından konut finansmanı kuruluşuna erken ödenen tutarın; kalan vadesi otuz altı ayı aşmayan kredilerde yüzde birini, kalan vadesi otuz altı ayı aşan kredilerde ise yüzde ikisini geçemez. (Değişken oranlı kredilere finansal tüketici müşteriden erken ödeme tazminatı talep edilememektedir.)

7. Konut finansmanı sözleşmesine ilişkin bir hesap açılması ve bu hesaptan sadece kredi ile ilgili işlemler yapılması durumunda, tüketiciden bu hesaba ilişkin herhangi bir isim altında ücret veya masraf talep edilemez. Bu hesap, tüketicinin aksine yazılı talebi olmaması hâlinde kredinin ödenmesi ile kapanır.
8. Tüketicinin açık talimatı olmaksızın konut finansmanı sözleşmesi ile ilişkili bir kredili mevduat sözleşmesi yapılamaz.

Yasanın bu konudaki hükümleri kapsamında, konut yapı kooperatiflerinin gerçek kişi ortakları da tüketici olarak kabul edilmektedir.

Konut kredilerinde de tüketicinin yazılı ya da kalıcı veri saklayıcısı aracılığıyla açık talebi olmaksızın kredi ile ilgili sigorta yaptırılmamaktadır. Eğer isterse müşteri dilediği sigorta şirketinden güvence sağlayabilir. Ancak bu sigortanın kredi konusu konutla, tutar sigortalarında kalan borç tutarıyla ve vadesiyle uyumlu olması gerekir.

Uzaktan (Mesafeli) Sözleşmelerle Finansal Hizmet Sunumunda Tüketici Hakları

Uzaktan sözleşme (mesafeli sözleşme), satıcı ya da sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı olmaksızın, mal ve hizmetlerin uzaktan pazarlan-

masına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmelerdir. Tüketici hakları gereği olarak, bu tür bir sözleşmeyi ya da buna karşılık gelen herhangi bir teklifi kabul etmeden önce onaylandığı takdirde ödeme yükümlülüğü altına gireceği konusunda açık ve anlaşılır biçimde bilgilendirilmesi şarttır.

Finansal hizmetler, her türlü banka hizmeti, kredi, sigorta, bireysel emeklilik, yatırım ve ödeme ile ilgili hizmetleri ifade etmektedir. Bu hizmetler için de uzaktan pazarlanmalarına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, sağlayıcı ile tüketici arasında uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle sözleşmeler kurulabilmektedir. Günümüzde kullanımı oldukça yaygınlaşan bu pazarlama yöntemiyle bankalardan kredi kullanılabilen, altın ve yatırım fonu alınabilmekte, bireysel emeklilik sistemlerine katılabilmek ve çeşitli sigortalar yaptırılabilir.

Finansal hizmetlere ilişkin uzaktan sözleşmelerde de, tüketicinin sözleşmenin kurulmasına ilişkin iradesini açıklamadan önce, cayma hakkı, tüketicinin onaylaması (kabul beyanı vermesi) durumunda yükümlülük altına gireceği hususunda bilgilendirilmesi zorunludur. Tüketicinin kabul beyanı kullanılan iletişim araçlarına uygun olarak kayıt edilir. Cayma hakkının iletilmesi için de aynı iletişim kanalı ve kayıt yönteminin geçerliliği sağlanmış olmalıdır.

Hizmet sağlayıcı bankanın, sözleşmenin bütün koşullarını, kâğıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı aracılığıyla tüketiciye iletmesi zorunludur. Bu yükümlülük, tüketicinin sözleşmeyi kuran iradesini yöneltmesinden önce ya da sözleşmenin kurulmasından hemen sonra yerine getirilir.

Finansal tüketici durumundaki müşteri, finansal hizmetlere ilişkin uzaktan sözleşmelerden on dört gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin cayma hakkına sahiptir. Cayma hakkının kullanıldığına dair bildirimin bu süre içinde sağlayıcıya yöneltilmiş olması yeterlidir. Tüketicinin sözleşmeyi sona erdirmesine ilişkin talebini herhangi bir uzaktan iletişim aracıyla iletmeye yeterlidir. Tüketici, sözleşmeyi sona erdirmek için sözleşmenin tesis edilmesini sağlayan yöntemden daha ağır koşullar içeren bir yöntem kullanmak zorunda bırakılamaz.

Sigorta sözleşmelerine ve bireysel emekliliğe ilişkin sözleşmelerde ise cayma süresi hakkında diğer mevzuatta yer alan tüketici lehine olan hükümler uygulanır.

Uzaktan (Mesafeli) Sözleşme Kapsamına Girebilecek Bankacılık Hizmet ve Ürünleri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun uygunluk görüşü ile 2013 yılında Türkiye Bankalar Birliğince yayımlanan ve 16 Haziran 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş olan "Bankalar ile Bireysel Müşterileri Arasında İmzalanacak Sözleşmelerin Şekil ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlar ile Sözleşmelerin Uygulanacağı İşlemlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" de bankaların bireysel müşterilerine şubeleri, internet ve telefon bankacılığı ve diğer alternatif dağıtım kanalları aracılığıyla sunabileceği bankacılık işlem ve hizmetleri de aşağıda belirtildiği gibi sayılmaktadır:

- Mevduat ve katılım fonu kabulü: Türk Lirası veya yabancı para üzerinden açılan vadeli ve vadesiz tasarruf mevduat hesapları, özel cari hesaplar, katılma hesapları, ihbarlı hesaplar, müşterek hesaplar, kredili mevduat hesabı ve mevzuatın öngördüğü diğer hesaplar,
- Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri; kredili mevduat işlemleri, ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, konut kredisi ve diğer bireysel nitelikteki kredi işlemleri
- Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri; çekle işleyen hesaplarla ilgili tüm işlemler, çek tahsilatı, havaeleler, EFT, otomatik havale ve otomatik ödeme, kambiyo senetlerinin tahsiline ilişkin işlemler,
- Saklama hizmetleri; kiralık kasa, altın, kıymetli maden ve/veya sermaye piyasası araçlarının saklanması,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri; banka ve kredi kartı ile ilgili işlemler,

- e. Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri; altın depo hesapları,
- f. Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri; altın alım satımına aracılık, Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- g. Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- ğ. Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- h. Finansal kiralama işlemleri,
- j. Sigorta acenteliği; sigorta işlemleri,
1. Mevzuat hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla bireysel müşterilere verilebilecek diğer işlem, ürün ve hizmetler.

Tüketici Hakem Heyetleri

Tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla il merkezlerinde ve yeterlilik koşulları yönetmelikle belirlenen ilçe merkezlerinde en az bir tüketici hakem heyeti oluşturulmuştur. Bu tüketici hakem heyetlerinin başkanlığı illerde ticaret il müdürü, ilçelerde ise kaymakam veya bunların görevlendireceği bir memur tarafından yürütülmektedir. Tüketici örgütlerinin kendi aralarından seçecekleri bir üyenin de beş kişiden oluşan bu heyette yer alması zorunludur.

Başvurular, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu veya tüketici işleminin yapıldığı yerdeki tüketici hakem heyetine yapılabilmektedir. Taraflar, tüketici hakem heyetinin kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde tüketici hakem heyetinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesine itiraz edebilmekte; ancak bu itirazlar, tüketici hakem heyeti kararının icrasını durdurmaktadır. Sadece talep edilmesi koşuluyla hâkim, tüketici

hakem heyeti kararının icrasını tedbir yoluyla durdurabilir. Tüketici hakem heyeti kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine tüketici mahkemesinin vereceği karar kesindir.

dikkat

Değeri iki bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda ilçe tüketici hakem heyetlerine; değeri üç bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru yapılabilmektedir. Büyükşehir statüsünde bulunan illerde ise iki bin Türk Lirası ile üç bin Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunludur. Bu değerlerin üzerindeki uyuşmazlıklar için tüketici hakem heyetlerine başvuru yapılamamaktadır.

Bankacılık Meslek Birlikleri ve Finansal Tüketicilere Yönelik İşlevleri

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği, bankacılık kesiminin mesleki disiplini ve ortak sorunların çözümü amacıyla kurulmuşlardır. Çeşitli görev ve yetkileri arasında bankalarla müşterileri arasındaki sorunların önlenmesine ve çözümlerine yönelik girişimler de bulunmaktadır. Bankacılık Yasasının 79. ve 80. Maddelerinde “Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği” kuruluşlarının yapılanması ile görev ve yetkileri hükme bağlanmış olup bu hükümler gereğince mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliğine; katılım bankaları ise aynı nitelikteki Türkiye Katılım Bankaları Birliğine, faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde üye olmak zorundadır. Bu birliklerin, banka müşterilerinin tüketici haklarına yönelik görev ve yetkileri ise;

- a. Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usul ve esasları belirlemek,
- b. Üye bankalar ve bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere hazırlayacakları ve BDDK tarafından onaylanan usul ve esaslar dâhilinde hakem heyeti oluşturmak, biçiminde belirlenmiştir.

Müşteri Şikâyetlerinin Değerlendirilmesi ve Hakem Heyeti

Banka müşterilerinin hizmet aldıkları bankalarda yaşamış oldukları sorunlar için başvurabilecekleri yerlerden başlıca ikisi; BDDK ve bankacılık mesleki birlikleridir.

Türkiye Bankalar Birliği nezdinde bir “**Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti**” oluşturulmuştur. Birlik üyesi bankalar ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözümüne kavuşturulmasını temin etmek için oluşturulan bu heyet dört tür şikâyeti kabul etmek üzere dört grup olarak faaliyet göstermektedir:

1. Banka Kartları ve Kredi Kartları Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
2. Tüketici Kredileri Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
3. Sigortacılık İşlemleri Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
4. Diğer Bankacılık Ürün ve Hizmetleri Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti

Heyet üyeleri TBB üyesi bankaların gösterdikleri adaylar arasından TBB Yönetim Kurulu tarafından seçilmekte olup her bir heyet 5 asıl 5 yedek üyeden oluşmaktadır. Bu heyet; bankacılık hizmetlerinde (mevduat hesapları, tüketici kredileri, kartlar, vb.) banka ile yaşanan anlaşmazlıkların değerlendirilmesi için kurulmuş bir uzlaştırma heyetidir. Bankalar ile müşterileri arasındaki anlaşmazlıkları adil, tarafsız ve açık bir şekilde incelemek ve taraflar arasında uzlaşşı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Hakem Heyetinin faaliyetleri bireysel bankacılık işlemlerini kapsamakta ve sadece gerçek kişiler başvuru yapabilmektedir. Hakem Heyetinin sunduğu hizmetler ücretsizdir. Kabul edilen başvurular, sekreteryaya tarafından şikâyet konusuna göre, oluşturulan dört heyetten birine yönlendirilmektedir. Hakem Heyetine başvurmadan önce mutlaka ilgili bankaya yazılı olarak başvurulması ve bankadan bu başvuru ile ilgili bir teyit belgesi alınmış olması gerekmektedir.

Heyete İletilecek Şikâyetlerin Kapsamı

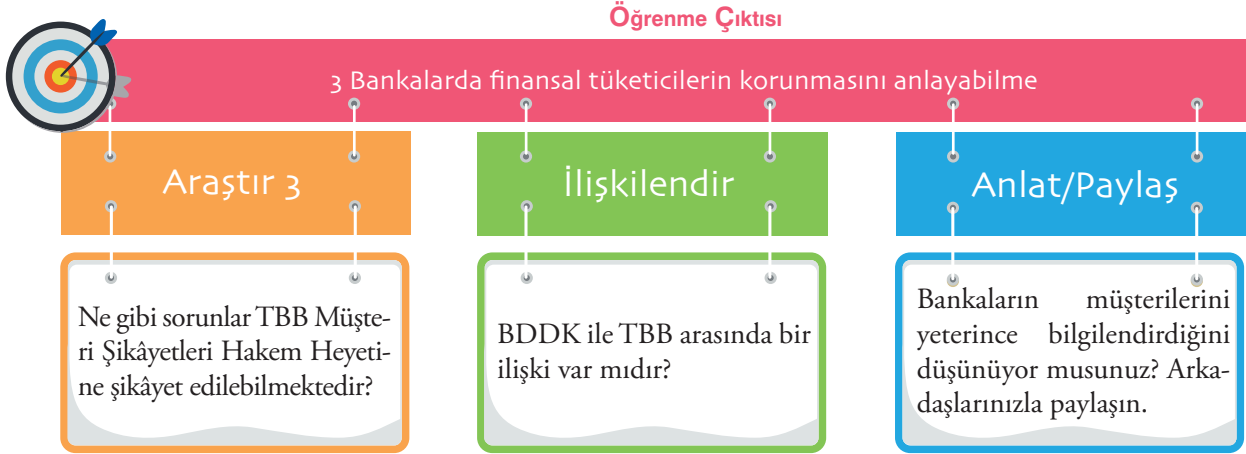
Heyet, bankalar hakkında aşağıda belirtilenler dışında kalan tüm şikâyetleri incelemektedir. Aşağıda sayılan şikâyetler Heyete ileilmeksizin sekreteryaya tarafından baştan reddedilmektedir:

- a. İflas veya tasfiyesine karar verilen bir bankanın aldığı kararlarla ilgili şikâyetler,
 - b. Banka genel müdürlüğü veya ilgili şubenin cevap tarihini veya cevap süresinin bitimini izleyen otuz gün içinde Heyete ileilmeyen şikâyetler,
 - c. Müşteki tarafından şikâyete konu işlem veya eylemin veya neden olduğu zararın öğrenilmesini izleyen yüz yirmi gün içinde Heyete ileilmeyen şikâyetler,
 - ç. Her durumda, şikâyete konu işlem, eylemin ya da neden olduğu zararın meydana geldiği tarihi izleyen bir yıl içinde Heyete ileilmeyen şikâyetler,
 - d. Yargıya intikal etmiş şikâyetler,
 - e. Şikâyetçi ile banka arasında zaten çözüme kavuşturulmuş konulardaki şikâyetler,
 - f. Bireysel nitelik taşımayan bankacılık işlemlerinden kaynaklanan şikâyetler,
 - g. Bankalar ve sundukları hizmetler hakkında genel nitelikteki şikâyetler,
 - ğ. Re’sen cezai takibata tabi suçlarla ilgili şikâyetler.
1. Teklif ve değerlendirme aşamasında olup, bankaların fiyatlama politikalarıyla ilgili ve henüz gerçekleşmemiş işlemler hakkında şikâyetler.

Şikâyetlerin bankanın genel müdürlüğüne ya da ilgili şubesine başvurusu yapılmaksızın doğrudan Heyete ileilmesi durumunda, söz konusu şikâyetler, banka cevabının şikâyetçiye bildirilmesini sağlamak amacıyla Hakem Heyeti sekreteryası tarafından ilgili bankanın genel müdürlüğüne yönlendirilmektedir. Heyete ileilmesinden sonra, yargıya ya da tüketici hakem heyetlerine intikal ettirilen şikâyetlerle ilgili olarak artık Heyetin görevi son bulmaktadır. Hakkında şikâyet bulunan bankaların da Heyete başvurma hakları vardır. Bu durumdaki bankalar kendilerine verilen şikâyet dilekçesi üzerinde henüz değerlendirme aşamasında iken, şikâyet konusu işlem ya da eylemle ilgili tüm bilgi ve belgeleri, karara bağlanmasını sağlamak üzere doğrudan Heyete iletebilirler. Şikâyetçi, bu durumda, Heyete iletilen tüm bilgi ve belgelerin birer nüshası da kendisine gönderilmek suretiyle derhal haberdar edilir. Heyet, başvuruların değerlendirilmesi sürecinde taraflardan yeni delil, bilgi ve belge isteyebilmektedir.

Başvuruların Sonuçlandırılması

Heyet tarafından banka ile müşteri arasındaki ihtilaflı husus incelenerek kendisine başvuru tarihinden itibaren en geç otuz gün içerisinde neticelendirilmekte ve on gün içerisinde gerekçeli olarak ilgili bankanın genel müdürlüğüne ve şikâyeti yapan müşteriye bildirilmektedir. Şikâyetçi müşteri ya da banka tarafından kararın kabul edildiğine dair bir bildirimin, izleyen on beş gün içerisinde yapılması gerekmektedir. Bu bildirimin yapılmaması durumunda, karar müşteri ya da banka tarafından reddedilmiş sayılmaktadır. Şikâyetlerin Heyet tarafından incelenmekte olması, konunun mahkemeye götürülmesiyle ilgili yasal süre sınırlamalarını durdurmaz.

BANKACILIK HİZMET SÖZLEŞMELERİ VE BANKACILIK REKLAMLARI

Banka müşterilerinin haklarının güvence altına alınmasında hizmet sözleşmelerinin önemli bir yeri vardır. Benzer şekilde banka müşterilerinin reklam yoluyla yanıtılmasının önüne geçmek için düzenlemeler yapılmıştır.

Bankacılık Hizmet Sözleşmelerinin Yapısı ve Kapsamı

Günümüzde “Sözleşme Hukuku” başlı başına bir çalışma alanı durumundadır. Bankacılık hizmetleri verilirken müşterilerle bir sözleşme yapılmakta ve bu sözleşme ile tarafların hak ve yükümlülükleri belirlenmektedir. Kurumsal müşterilerle yapılan sözleşmeler genellikle serbestlik esasına dayanmakta ancak finansal tüketici haklarının gözetilmesi açısından bireylere, özellikle sürekli verilen hizmet ilişkileri konusunda, hazırlanan sözleşmeler koşulları ve içerikleri açısından düzenlenmektedir.

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından düzenlemiş bulunan ve hükümleri 1 Aralık 2006 tarihinde yürürlüğe giren; “**Bankalar ile Bireysel Müşterileri Arasında İmzalanacak Sözleşmelerin Şekil ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlar ile Sözleşmelerin Uygulanacağı İşlemlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ**” ile bankalarla müşterileri arasındaki sürekli hizmet ilişkisi sözleşmelerine bazı zorunluluklar getirilmiştir. Bankaların bireysel müşterileriyle yapacakları sözleşmelerin içeriğinde yer alması gereken asgari hususlar ile bu sözleşmelerin uygulanacağı işlemler; burada yer alan hükümlere uygun olmak zorundadır. Aksi takdirde, bankaların mensubu olduğu birliğe yazılı olarak şikâyetle bulunulacak ve birlik yönetim kurulunca gerekli değerlendirmeler yapılarak karara bağlanacak; bir aykırılık saptandığı takdirde, 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 81. maddesi uyarınca idari para cezası uygulanabilecektir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; yeni borçlar yasası sözleşme serbestliğinin sınırlılığını vurgulamış olup, bu sözleşmeler hazırlanırken taraflar ülkemizde yürürlükte bulunan mevzuatı dışlayacak hükümler koyamazlar.

Bankacılık Hizmet Sözleşmelerinin Yapısı ve Kapsamı

Tüm bankacılık hizmetlerine ilişkin sözleşmeler hem biçim hem içerik açısından bazı zorunluluklara tabi tutulmuşlardır.

1. Sözleşmelerin Biçimsel Yapısına İlişkin Zorunlulukları

- Yapılan sözleşme hükümleri yasaların emredici hükümlerine aykırı olamaz.
- Sözleşmelerin yazılı olarak yapılması zorunludur.
- Tüketici kredisi sözleşmeleri ve kredi kartı sözleşmelerinin, “Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunun” en az on iki punto ve koyu siyah harflerle yazılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir.
- Bireysel müşteriler ile yapılan kredi sözleşmelerinin bir örneğinin müşteriye verilmesi gerekmektedir.

2. Sözleşmelerde Yer Alması Gereken Asgari Unsurlar

Bireysel müşteriler ile yapılan sözleşmelerde, sözleşmeye konu işlem, ürün ve hizmetin niteliği ve tabi olduğu mevzuata bağlı olarak farklı içerikler tespit edilebilmektedir. Genel olarak sayılan tüm hizmet türleri için bazı ortak hükümler bulunmaktadır:

- Tarafların karşılıklı hak ve yükümlülükleri,
- Banka tarafından müşteriye sunulan hizmet türüne ilişkin kapsam bilgileri ve koşullar,
- Sunulan hizmet işlemleri dolayısıyla ödenmesi gereken ücret, komisyon, masraf, vergi, resim, harç, fon vb. parasal yükümlülükler,
- Alınan bir teminat varsa, teminatın türü, niteliği, hangi hallerde teminata başvurulacağı, teminatın müşteriye iadesi şartları,
- Sözleşmenin sona erme ve fesih şartları,
- 1.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “*Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanlaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*” hükmünce zorunlu sayılan unsurlar.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun uygunluk görüşü ile 2013 yılında

Türkiye Bankalar Birliğince yayımlanan ve 16 Haziran 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş olan “Bankalar ile Bireysel Müşterileri Arasında İmzalanacak Sözleşmelerin Şekil ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlar ile Sözleşmelerin Uygulanacağı İşlemlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” ile sözleşmelerde yer alması gereken asgari unsurlar daha detaylı ve net olarak belirlenmiştir.

Banka Reklamlarına İlişkin Kurallar

Banka reklamlarında belli kurallara uyulmak zorundadır. Bu konuda yapılan düzenlemelerin amacı; bankalararası haksız rekabetin önlenmesi, bankaların itibarının korunması ve müşterilerin korunmasıdır. Bankacılık hizmetleri verilirken öneminin farkında olunması ve dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de reklamlara ilişkin bu düzenlemelerdir.

Reklamlar konusunda, Bankacılık Kanununda bankaların itibarının korunması kapsamında 74. Madde hükmü olarak; 5187 sayılı Basın Kanununda belirtilen araçlarla ya da radyo, televizyon, video, internet, kablolu yayın veya elektronik bilgi iletişim araçları ve benzeri yayın araçlarından biri aracılığıyla; bir bankanın itibarını kırabilecek, şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olunamayacağını, her türlü basın yayın internet yoluyla asılsız haber yayılamayacağı belirtilmektedir.

Bunun dışında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görev ve yetkilerini belirleyen 80. Madde f şıkkı hükmü; “üye bankaların ilan ve reklamlarda uyacakları esas ve şartların saptanması” biçiminde bir görevlendirme yapmakta olup böylece, konu gene rekabet kuralları açısından düzenlenmektedir.

Hükümleri Ticaret Bakanlığınca yürütülen; 14/6/2003 tarihli ve 25138 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan “Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik” gereğince de banka reklamlarında bazı noktaların gözetilmesi zorunludur. Yönetmelik hükümleri 21 Mart 2009 tarihinde yapılan değişiklikler ile son halini almış olup buna göre bankaların mevcut uygulama zorunluluğu şöyledir:

1. Kredi hizmetlerine ilişkin reklamlarda, kredinin türü ve vadesi, istenen teminatlar ya da aranan diğer özellikler ve geri ödeme koşulları hususlarında tüketiciyi yanıltabilecek ifadeler yer verilemez.
2. Reklamlarda kredinin faiz oranına yer verilmesi durumunda; noter masrafları hariç olmak üzere, sözleşmesel faiz, vergi ve varsa sigorta primi tutarları, kredi sözleşmesine ilişkin yardımcı hizmet giderleri ve değişik isimler altında alınan her türlü masraflar dahil, tüketicinin ödemesi gereken toplam maliyetin aylık ve yıllık yüzde değeri olarak açık ve anlaşılır bir biçimde belirtilmesi zorunludur.

Öğrenme Çıktısı

4 Bankaların hizmet sözleşmelerinin içeriğini açıklayabilme

Araştır 4

Bankalar müşterileriyle neden sözleşme imzalarlar?

İlişkilendir

Bir bankanın reklam sayısı ile müşteri sayısı arasında bir ilişki var mıdır?

Anlat/Paylaş

Banka reklamları finansal kararlarınızı etkiliyor mu? Arkadaşlarınızla paylaşın.

BANKACILIKTA SIRLARIN SAKLANMASI, KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI ve BANKACILIKTA ADLİ VE İDARİ SUÇLAR

Banka müşterilerine ait bilgilerin saklanması, kişisel verilerinin korunması gerekmektedir. Bu mahremiyet ilkesine uymayan ya da adli ve idari konularda suç işleyen banka çalışanları için cezalar öngörülmüştür.

Bankacılıkta Sırların Saklanması

Bir güven kurumu olan bankalardaki işlemlere ait bilgiler, ilgili olmayanlara saklanmak zorundadır. Bankacılık sırları;

- a. Müşterilere ilişkin bilgiler,
- b. Bankanın kendi durumuna ilişkin bilgiler olmak üzere iki ayrı konu üzerinde geçerlidir.

Bu bilgileri sır olarak koruması gereken kişilerde gene iki gruba ayrılmaktadırlar:

- a. Banka çalışanları,
- b. Denetim, gözetim gibi çeşitli görevleri nedeniyle bankada çalışmadıkları halde bu bilgileri edinen yetkililer.

Bu bilgilerin saklanması, gizli tutulması yasal ve etik açılarından gerekmektedir. Ancak bankacılık sırlarının açıklanması da farklı niteliklerde, başlıca üç biçimde olabilmektedir:

- a. Çıkar sağlamak amacıyla açıklamak,
- b. Medya yoluyla açıklamak,
- c. Herhangi bir amaç gözetmeden sadece açıklamak.

Kişisel Verilerin Korunması

Kimliği belirli ya da belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi, “Kişisel Veri” sayılmaktadır. Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri “Özel Nitelikli Kişisel Veri”dir.

Kişisel verilerin tamamen ya da kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlem, kişisel verilerin işlenmesi niteliğindedir. Bankalar birçok işlemleri nedeniyle müşterilerinin açık rızasına dayanan ve dayanmayan kişisel bilgilerini edinmek durumundadırlar. Bu bilgiler üzerinde sayısal değerlendirmeler yaparken bile yasal sınırları gözeterek kullanmak ve gizliliğini korumak sorumluluğundadırlar.

Veri sorumluları; kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek, bu verilere hukuka aykırı olarak erişilmesini önlemek, korunmalarını sağlamak, amacıyla uygun güvenlik düzeyini temin etmeye yönelik gerekli her türlü teknik ve idari tedbirleri almak zorundadır.

Bankacılıkta Adli ve İdari Suçlar

Bankacılık işlemlerine ilişkin başlıca suçlar, Bankacılık Kanununun çeşitli maddelerinde açıklanarak belirlenmiş ve hükümlere bağlanmıştır. Doğal olarak bankacılık işlemleri gerçekleştirilirken bu yasada sayılanların dışında diğer yasaların kapsamına giren suçlar da söz konusu olabilecektir. Bankacılık suçları; adli ve idari olmak üzere iki gruba ayrılır.

Bankacılıkta Adli Suçlar

Bankacılık hizmetleri gerçekleştirilirken her düzeydeki iyi niyetli banka çalışanının bilmesinde ve gözetmesinde yarar görülen suç sayılacak eylemler ve bunlara uygun görülen cezalar; yasaya sadık kalınarak aşağıda özetlenmiştir. Adli para cezaları, ödenmemesi durumunda hapis cezasına kendiliğinden dönüşme niteliğindedir.

1. İzinsiz faaliyette bulunmak

Alınması gereken izinleri almaksızın banka gibi faaliyet gösteren ya da mevduat kabul eden yahut katılım fonu toplayan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin görevlileri, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.

2. Mevduat ve katılım fonu sahiplerinin haklarını engellemek

Örneğin, mevduatını herhangi bir vade anlaşması olmadığı halde çekmek isteyen müşterinin işlemlerinin geciktirilmesi, bir hak engelleme eylemi sayılabilir, adli suç niteliğinde sayılmaktadır.

3. Düzeltici, iyileştirici ve kısıtlayıcı önlemleri almamak

Sorunlu bankaların sorunlarının giderilmesine yönelik olarak BDDK tarafından bankanın finansal yapısına ilişkin alınması istenen önlemleri almayan bankaların bu önlemleri almakla yükümlü olan yetkilileri, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve bin günden beş bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılmaktadır.

4. Yetkili merciler ile denetim görevlilerince istenen bilgi ve belgeleri vermemek ve görevlerini yapmalarını engellemek

Bankacılık Kanunu ile yetkilendirilen mercilerin ve denetim görevlilerinin istedikleri bilgi ve belgeleri vermeyen kişiler; denetim görevlilerinin görevlerini yapmalarına engel olan kişiler, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

5. Belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranmak

Bankacılık Kanununca getirilmiş olan, bankacılık işlemlerine dayanak oluşturan belgelerin ve banka kayıtlarının saklanması yükümlülüğüne uymayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş yüz günden bin beş yüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.

6. Gerçeğe aykırı beyanda bulunmak

Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşların, yetkili merciler, denetim görevlileri ve mahkemelelere verdikleri ya da yayımladıkları belgelerdeki gerçeğe aykırı beyanlardan dolayı, bunları ve bunların düzenlenmesine esas teşkil eden her türlü belgeleri imza edenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.

7. İşlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme

Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşların işlemlerinin kayıt dışı bırakılmasından, gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesinden, kanunî ve yardımcı defter ve kayıtları, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabetleri ile hesap mutabakatı sağlanmadan yılsonu

bilançolarını kapatmalarından dolayı, bunları ve bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.

Gerçeğe aykırı olarak düzenlendiğini bildiği halde bu belgeleri onaylayan bağımsız denetim kuruluşu görevlileri de aynı şekilde cezalandırılmaktadır.

8. Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme

Bankacılık Kanuna tabi olan tüm kuruluşlar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 244. maddesinde tanımlanan “sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme” suçu açısından banka ya da kredi kurumu sayılarak müeyyidelere muhatap bulunmaktadır.

9. Bankaların itibarının zedelenmesi

Bankacılık Kanunun 74. maddesine hükme bağlanmış olan bankaların itibarını kırarak yönde yayın yapılması, medya yoluyla bilgi yayılması konusundaki yasalara aykırı davranışlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin günden iki bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu fiil neticesinde özel veya kamusal bir zarar doğarsa verilecek ceza altıda bir oranında artırılmaktadır.

10. Sırların açıklanması

Bankacılık Kanunun 73. Maddesinde belirtilen sırların saklanmasıyla yönelik yükümlülüğe uymayanlar için bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin günden iki bin güne kadar adli para cezası hükmolunmaktadır. Banka ve müşterilere ait sırları açıklayan üçüncü kişiler hakkında da aynı cezalar uygulanmaktadır.

11. Zimmet

Görevi nedeniyle zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu para veya para yerine geçen evrak veya senetleri veya diğer malları kendisinin ya da başkasının zimmetine geçiren banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları, altı yıldan on iki yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılabilirler. Ayrıca bankanın uğradığı zararı tazminle mükellefler.

12. Diğer kanunlara aykırılıklar

Bankacılık yasasına göre suç teşkil eden hareket ve eylemler, başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren yasa hükmü uygulanacaktır.

Bankacılıkta İdari Suçlar

Adli suçların dışında bankacılık faaliyetlerinde belli konularda çeşitli idari suçlar ve dolayısıyla idari para cezaları bulunmaktadır. Bankacılık Yasası 146. Maddesi kuruluşlara ilişkin idari para cezalarını 147. Maddesi ise ilgili kişilere ilişkin idari para cezalarını açıklamaktadır. BDDK kararıyla ve gerekçesi belirtilmek suretiyle verilen bu cezalar Bankacılık Yasası kapsamındaki, Yasaya tabi olan tüm kuruluşlara verilebilmektedir. Yasa hükümlerine göre idari para cezası gerektiren durumlara başlıca şu örnekler verilebilir:

- Bankalarca yasal zorunluluklara uymadan yurt içi ve yurt dışında; şube ve temsilcilik açılması,
- Bankalarca paydaşlarını pay edinim ve devirlerinin izlenmesi ve bildirilmesi konularında usul dışı hareket edilmesi,
- Bankalarca yasanın aradığı nitelikleri taşımayan kişilerin genel müdür ve genel müdür yardımcısı olarak atanması,
- Banka karar defterlerinin ve kayıtların usulüne uygun tutulmaması,
- Bağımsız dış denetim işlemlerinin usulüne uygun yaptırılmaması,
- Bankalarca kredi yasalarına, kredi sınırlarına uyulmaması ve kredi risk izlemelerinin özenli yapılmaması,
- Bankalarca gayrimenkul ve emtia üzerine işlem yapılması,
- BDDK tarafından istenen bilgilerin bankalarca gönderilmemesi.

Başlıca örnekleri yukarıda sayılan bu gibi durumlarda bankalara çeşitli idari para cezaları uygulanabilmektedir. Banka çalışanlarının teknik becerileri sayesinde gerçekleştirdikleri işlemlerin, kurallar açısından yetersiz kalması nedeniyle istenmeyen sonuçlar doğurmaması için her konuda dikkatli olunmalıdır.

Öğrenme Çıktısı

5 Bankacılıkta adli ve idari suçları açıklayabilme

Araştır 5

Bankalarda adli suç sayılan eylemleri sıralayınız.

İlişkilendir

Banka çalışanlarının müşteri sırlarına gereken özeni göstermemesinin sonuçlarını tartışın.

Anlat/Paylaş

Banka çalışanlarının müşteri sırlarına gereken özeni göstermemesinin sonuçlarını tartışın.

FİNANSAL SİSTEMDE VERİ PAYLAŞIMI VE ULUSLARARASI BANKA HESAP NUMARASI (İBAN) UYGULAMASI

Bankacılıkta ele alınması gereken konular arasında finansal verilerin paylaşımı ve uluslararası banka hesap numarası yer almaktadır.

Finansal Sistemde Veri Paylaşımı

Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB); Bankacılık Kanununda öngörülen bankalar arasında bilgi paylaşımını sağlamak üzere gerekli koşullara uygun olarak kurulmuş bir şirkettir. Yasa hükümlerine göre; kredi kuruluşları (mevduat bankaları ile katılım bankaları) ile finansal kuruluşlar (kredi kuruluşları dışında kalan ve sigortacılık, bireysel emeklilik ya da sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak ya da Bankacılık Kanununda yer alan faaliyetlerden en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ile kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holding şirketleri) arasında en az beş banka tarafından kurulacak şirketler aracılığıyla her tür bilgi ve belge alışverişini sağlamak mümkündür.

Üye olan bankalar ve finansal kurumlar KKB üzerinden müşterilerine ait kredi bilgilerini bankacılık yasası doğrultusunda birbirleriyle paylaşmakta, böylece daha sağlıklı kredi kararları alabilmektedirler.

KRS; Kredi Referans Sistemi

Kredi Referans Sistemi, KKB üyesi olan kurumlar arasında, bireysel kredi ürünlerinden yararlanan müşterilere ait detaylı bilgilerin, elektronik ortamda paylaşımına olanak sağlayan bir “bilgi paylaşım sistemidir”. Üye bankalar, KRS’de gerçekleştirecekleri bir “Sorgulama İşlemi” ile tüketicinin ‘borçlu’ ve ‘kefil’ konumunda bulunduğu tüm açık ve kapalı hesap bilgilerine ve hesap bazında ödeme performans bilgilerine eşzamanlı olarak ulaşabilmektedirler.

Bu sayede bankalar bireysel kredi kararı aşamasında, müşterilerin mevcut kredileri ve işlem aşamalarının seyrini topluca görebilmekte; müşteri bazında toplam kredi riskini ve ödeme alışkanlıklarını kısa sürede belirleyerek risk faktörünü gerçekçi olarak saptayabilmekte ve en aza indirgeyebilmektedirler. Bu bilgi paylaşımı sayesinde, olası sorunlu krediler baştan önlenabilmektedir.

MİDES; Müşteri İtirazları Değerlendirme Sistemi

KKB bünyesinde oluşturulmuş bir başka sistem de; Müşteri İtirazları Değerlendirme Sistemi (MİDES)’dir. Bu sistem, bireysel kredi müşterilerinin Kredi Referans Sistemi (KRS) kapsamında paylaşılan bilgilerine itiraz etmelerine ve itirazların değerlendirilerek eğer varsa yanlışlıkların düzeltilmesine yönelik faaliyetler için oluşturulmuştur. Ayrıca bu sistem ile üye bankaların da, sunulan bilgilerinin “anlaşılır” olmaması durumunda “ek bilgi” talebine olanak sağlanmaktadır.

SABAS; Sahte Bilgi, Belge, Beyan, Başvuru, Alarm Sistemi

KKB bünyesinde oluşturulmuş olan “Sahte Bilgi, Belge, Beyan, Başvuru, Alarm Sistemi (SABAS), genel anlamda, belirlenen kötü amaçlı girişimlere ait her türlü bilginin ve bunlarla ilgili olayların bir risk etmeni olarak, tanımlanmış kurallar ve standartlar çerçevesinde üye bankalarla paylaşılmasına olanak sağlayan bir sistemdir.

TBB / Risk Merkezi

Risk Merkezi, 25.2.2011 tarih ve 27857 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6111 sayılı Kanun ile 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na Ek Madde 1 ve Geçici Madde 28 eklenerek; Türkiye Bankalar Birliği nezdinde, kredi kuruluşları ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nca uygun görülecek finansal kuruluşların Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin) müşterilerinin risk bilgilerini toplamak ve söz konusu bilgileri bu müşterilerin kendileriyle ya da onay vermeleri koşuluyla özel hukuk tüzel kişileri ve üçüncü gerçek kişiler ile de paylaşılmasını sağlamak üzere kurulmuştur. 2013 yılında faaliyete geçmiştir.

Böylece daha önce **TCMB / Kredi ve Risk Santralizasyon Merkezi** tarafından gerçekleştirilen, kredi bilgilerinin toplanıp kredi kurumları arasında sistematik olarak paylaşılması işlevi, kapsamı ve işleyiş düzeni geliştirilerek TBB / Risk Merkezi’ne devredilmiştir.

Kredi ve kredi kartları, protesto edilmiş senetler, karşılıksız işlemi yapılmış çekler, karşılıksızlık işlemi sonrasında ödenen çekler, sunulduğunda ödenen çekler kapsamındaki finansal bilgiler Risk Merkezi tarafından rapor olarak düzenlenmekte ve belli koşullarda ilgililerle paylaşılmaktadır.

Türkiye Bankalar Birliği nezdinde, kredi kuruluşları (Ticari Bankalar ve Katılım Bankaları) ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nca uygun görülecek finansal kuruluşların (sigortacılık şirketleri, bireysel emeklilik şirketleri, sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak üzere kurulan kuruluşlar, kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holdingler) müşterilerinin risk bilgilerini toplamak ve bu bilgileri gerektiğinde bu kuruluşlara paylaşmak; gerektiğinde de müşterilerin kendilerine ya da onay vermeleri koşuluyla istedikleri özel hukuk tüzel kişilerine bildirmek üzere “**Risk Merkezi**” kurulmuş ve Haziran 2013’te faaliyete geçmiştir.

Resmi Gazete’nin 25 Şubat 2011 tarih, 27857(mükerrer) sayılı nüshasında yayımlanan 6111 sayılı Kanun ile 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na Ek Madde 1 ve Geçici Madde 28 ilave edilmiş ve

Kredi kuruluşları ile BDDK’nın uygun gördüğü finansal kuruluşlara Risk Merkezi’ne üye olmak zorunluluğu getirilmiştir. Risk Merkezi üyeleri nezdindeki işlemleri nedeniyle, herhangi bir kredi yaraşırılığı araştırmasında gerekli olacak bir risk bilgisi bulunan tüm gerçek ve tüzel kişiler hakkındaki tüm kayıtlar bu merkez tarafından izlenip paylaşılmaktadır.

dikkat

Türkiye’deki tüm Bankalar, Faktoring Şirketleri, Finansal kiralama Şirketleri, Finansman Şirketleri, Varlık Yönetim Şirketleri ve Kredi Garanti Fonu, Risk Merkezi’ne üyedirler.

✓ 1.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı “Bankacılık Kanunu” hangi düzeyde olursa olsun bankacılıkla ilgilenen herkes tarafından bir göz atılması gereken ana kaynaktır. “Tamen anlamak” amaç edinilmeden okunsa bile bir çok şeyin anlaşılması daha da kolaylaşacağından, özellikle öğrencilere önerilir.

Uluslararası Banka Hesap Numarası (İBAN) Uygulaması

Bankacılık sisteminin küreselleşmesi ve uluslararası para hareketlerini giderek artması sonucunda; işlemlerin izlenmesi ve hata olasılıklarının ortadan kaldırılamasa bile en aza indirgenmesi önlemleri, bankalarda hesabı bulunan ve hesabından para transferi yapılacak tüm müşterilere, bankalar tarafından uluslararası geçerliliği olan bir numara verilmesini gerektirmiştir. Bu numaraların yazılı ve elektronik ortamda para transferine konu olan hesaplara ilişkin tüm belgelerde gösterilmesi zorunludur.

IBAN (International Bank Account Number) olarak bilinen bu numara; ISO 13616 No.lu standarda göre oluşturulmuş, **Uluslararası Banka Hesap Numarası**’dır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından, Resmi Gazete'nin 10. 10. 2008 tarih ve 27020 sayılı nüshasında yayımlanmış olan 2008/6 sayılı "Uluslararası Banka Hesap Numarası" hakkında tebliğ ile uluslararası banka hesap numarasının bankalarca uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlenmiştir.

Bankalar tarafından hesabı bulunan ve hesabından para transferi yapılacak tüm müşterilere verilmesi gereken IBAN; yalnızca bir hesabı işaret eden toplam 26 sayısal/alfabetik karakterden oluşmaktadır. Sol-dan sağa doğru dizilen karakterler tabloda gösterilen alanları kapsamaktadır:

Karakter Sayısı	Karakter Şekli	Açıklama
2	Alfabetik Karakter (A-Z)	Ülke Kodu
2	Sayısal Karakter (0-9)	IBAN Kontrol Basamakları
5	Sayısal Karakter (0-9)	Banka Kodu
1	Sayısal Karakter (0-9)	Rezerv Alan
16	Sayısal/Alfabetik Karakter	Hesap Numarası

Bankaların para transferi yapılacak her bir müşteri hesabı için üretmek ve hesap sahiplerine bildirmekle yükümlü oldukları "Uluslararası Banka Hesap Numaraları", şu esaslar doğrultusunda oluşturulmaktadır:

- Türkiye'nin ülke kodu ISO 3166 No.lu standarda göre "TR"dir.
- Oluşturulan IBAN içinde "İ,Ç,Ğ,Ö,Ş,Ü" harfleri ve küçük harf kullanılmamaktadır.
- Banka kodları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından belirlenir ve duyurulur.
- Hesap numarası için standart bir format yoktur. Hesap numarası için ayrılan 16 hanenin sağa dayalı olarak yazılması ve varsa sol tarafındaki boşlukların sıfır ile doldurulması zorunludur.
- Rezerv alan bölümü, tüm hesap numaraları için sıfır olarak doldurulur.

Bankaların yazılı ve elektronik ortamda para transferine konu olan hesaplara ilişkin olarak müşterileri için üretecekleri ve üzerinde hesap numarası bulunması gereken belgelerde IBAN'ın gösterilmesi zorunludur. Elektronik ortamda IBAN'ın kullanım formatı tümü bitişik karakterlerden oluşmakta olup; karakterlerin arasında boşluk bırakılmaması ve ayrıca konmaması gerekir. Ancak yazılı belgeler üzerinde, IBAN, soldan başlamak üzere dörder haneden oluşan ve aralarında boşluk olan gruplar şeklinde gösterilir.

Bankalarca müşteri hesabından yapılan para transferlerinde, EFT Sistemi aracılığı ile hesaba yapılanlar dahil olmak üzere göndericiye ait IBAN'ın kullanılması; Avrupa Ekonomik Alanında yer alan ülkelerdeki hesaba yapılan para transferlerinde alıcıya ait IBAN'ın doğrulanması zorunludur. Ancak, bankalar ile yurtdışında sınır ötesi ödemeleri gerçekleştiren kuruluşlar arasında kendi nam ve hesaplarına gerçekleştirilen işlemler ile müşteri tarafından alıcıya ait IBAN'ın bildirilmeyeceğine ilişkin yazılı beyanının alındığı işlemlerde bu zorunluluk aranmamaktadır. Bankalara gelen ve alıcı hesap numarası IBAN olarak belirtilen para transferlerinde de IBAN'ın doğrulanması zorunludur. Bankalarca, yapılan kontrol sonrasında IBAN'ı yanlış olduğu tespit edilen transfer emirleri iade edilebilir veya reddedilebilir.

Öğrenme Çıktısı

6 Finansal sistemde veri paylaşımı ve IBAN kavramını açıklayabilme

Araştır 6

Uluslararası banka hesap numarası IBAN'ı oluşturan 26 karakter kaç kümeden oluşmakta ve hangi alanları kapsamaktadır?

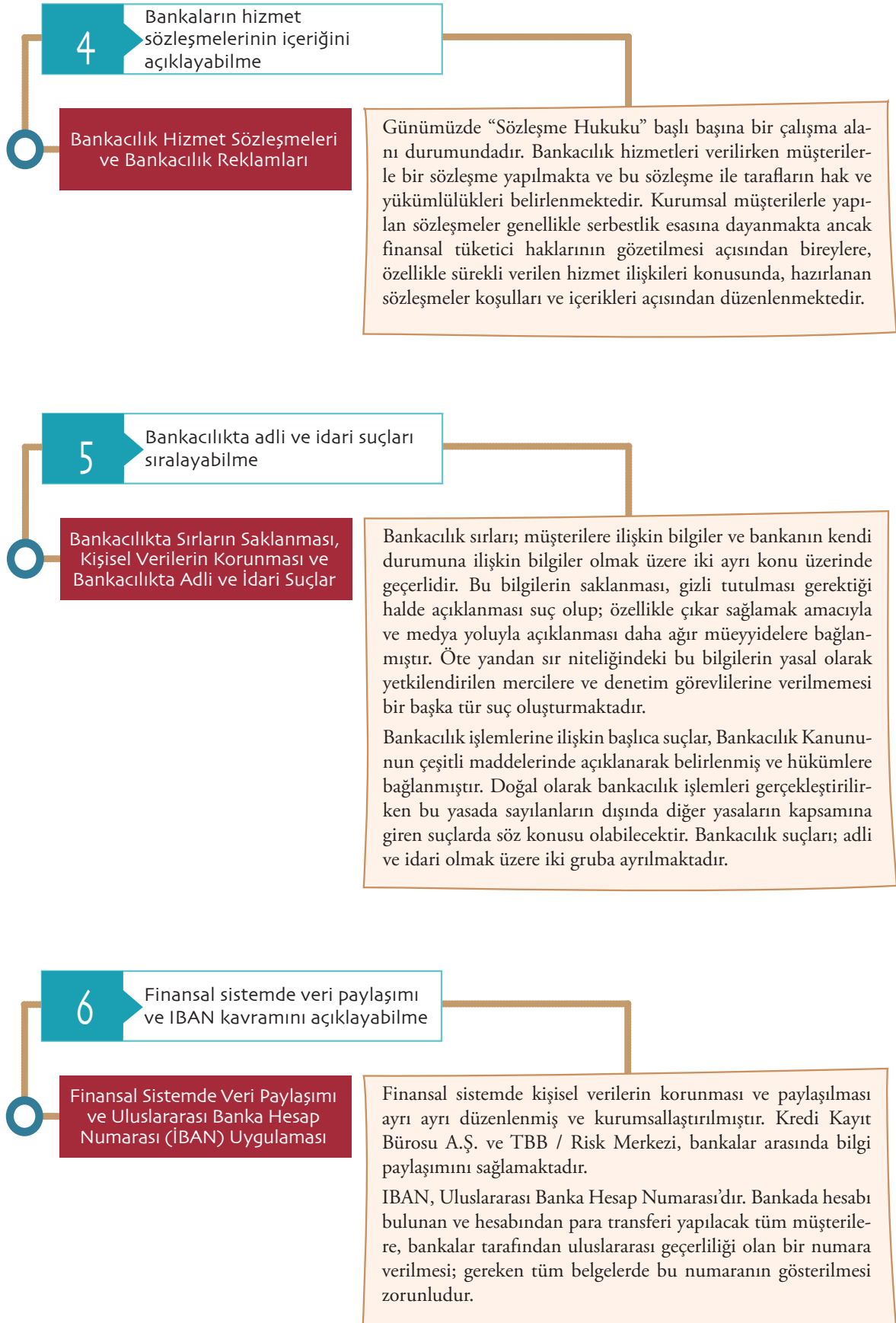
İlişkilendir

Finansal verilerin paylaşımı ile TC kimlik numaraları arasında ilişki kurunuz.

Anlat/Paylaş

Bankacılık işlemlerinde IBAN'ın sağladığı kolaylıkları anlatın.

1 Aşağıdakilerden hangisi bankaların saygınlıkları açısından gözetilmesi gereken etik ilkelerden biri **değildir**?

- A. Dürüstlük
- B. Tarafsızlık
- C. Sadakat
- D. Güvenilirlik
- E. Saydamlık

2 Banka kurumsal yönetim ilkeleri kapsamında yönetim kurulu üyelerden beklenen davranışlar açısından hangisi **yanlıştır**?

- A. Banka ve paydaşlara karşı sadakat
- B. Banka işleri için yeterli zaman ayırmak
- C. Diğer üyeleri yanıltıcı bilgi vermemek
- D. Bankanın tabi olduğu mevzuatı araştırmak
- E. Banka aleyhine sonuç doğurabilecek baskılara boyun eğmemek

3 Aşağıdakilerden hangisi gerçek kişilerin kimlik tespitinde **kullanılmaz**?

- A. Ad, Soyad
- B. Doğum yeri ve tarihi
- C. T.C. Kimlik numarası
- D. Arabalarının plaka numarası
- E. Anne, Baba adı

4 Elektronik ortamdaki işlemlerde IBAN nasıl gösterilir?

- A. Sayısal ve alfabetik karakterler arasında bir boşluk verilerek
- B. Tüm karakterler bitişik olarak
- C. Ülke kodundan sonra bir boşluk verilerek
- D. Hesap numarasından sonra bir boşluk verilerek
- E. Soldan başlayan dörder karakterli gruplar biçiminde

5 Hangisi saklama hizmetleriyle ilgili olarak hizmet sözleşmelerinde yer almak zorunda **değildir**?

- A. Hizmetin kapsamı ve koşulları
- B. Sözleşmenin vadesi
- C. Ödenmesi gereken ücretler
- D. Alınan bir teminat varsa iade koşulları
- E. Tarafların karşılıklı hak ve yükümlülükleri

6 Hangisi, TBB'de oluşturulan Hakem Heyetlerinden biri **değildir**?

- A. Banka Kartları Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
- B. Kurumsal Krediler Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
- C. Tüketici Kredileri Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
- D. Sigortacılık İşleri Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti
- E. Diğer Bankacılık Ürün ve Hizmetleri Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti

7 KKB;

- A. Bir kredi kuruluşudur.
- B. Bir şirkettir.
- C. Bir finansal kuruluştur.
- D. BDDK'ya bağlı bir bürodur.
- E. TMSF'na bağlı bir bürodur.

8 Hangisi TBB / Risk Merkezinin hazırladığı raporlardan biri **değildir**?

- A. Kredi Limit, Kredi Risk, Tasfiye Olunacak Alacaklar Raporu
- B. Negatif Nitelikli Bireysel Krediler Raporu
- C. Çek Raporu
- D. Masak Raporu
- E. Protestolu Senetler Raporu

9 Aşağıdakilerden hangisi bankalar ve bankacılar için adli suçlardan **değildir**?

- A. İflas
- B. Gerçeğe aykırı beyanda bulunmak.
- C. Zimmet
- D. BDDK tarafından istenen önlemleri almamak
- E. Belgelerin saklanması yükümlülüğüne uymamak

10 Aşağıdakilerden hangisi bankalar ve bankacılar için idari suçlardan **değildir**?

- A. Banka kayıtlarının usulüne uygun tutulmaması
- B. Bankalarca gayrimenkul ve emtia üzerine işlem yapılması
- C. İzinsiz faaliyette bulunmak
- D. Bankalarca kredi sınırlarına uyulmaması
- E. Bağımsız denetim işlemlerinin usulüne uygun yaptırılmaması

1. C	Yanıtınız yanlış ise “Bankaların Saygılıkları Açısından Etik İlkeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “Müşteri Şikâyetlerinin Değerlendirilmesi ve Hakem Heyeti” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. D	Yanıtınız yanlış ise “Bankalarda Kurumsal Yönetim İlkeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. B	Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kayıt Bürosu İşlevleri; Mides, Sabas” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. D	Yanıtınız yanlış ise “Müşterinin Tanınmasına İlişkin Esaslar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. D	Yanıtınız yanlış ise “TBB Risk Merkezi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. B	Yanıtınız yanlış ise “İBAN Gösterimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. A	Yanıtınız yanlış ise “Bankacılıkta Adli Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. B	Yanıtınız yanlış ise “Hizmet Sözleşmelerinin Yapısı ve Kapsamı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. C	Yanıtınız yanlış ise “Bankacılıkta İdari Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Ücret politikalarının; stratejik hedefleri ile uyumunun sağlanması doğrultusundaki genel ilke. Kısa dönemde başarı gibi görülen bir işlem uzun dönemde ciddi bir soruna dönüşebilir.

Araştır 2

Sürekli iş ilişkisi tesisinde ve daha önce elde edilen müşteri kimlik bilgilerinin yeterliliği ve doğruluğu konusunda şüphe olduğunda, tutar gözetmeksizin, müşteri kimliğinin saptanması gerekmektedir.

Araştır 3

Hakem Heyetine şikâyet edilebilen sorunlar dört farklı konu ile sınırlandırılmıştır:

- a. Banka ve Kredi Kartlarına ilişkin sorunlar,
- b. Tüketici Kredilerine ilişkin sorunlar,
- c. Sigortacılık İşlemlerine ilişkin sorunlar,
- d. Diğer Bankacılık Ürün ve Hizmetlerine ilişkin sorunlar.

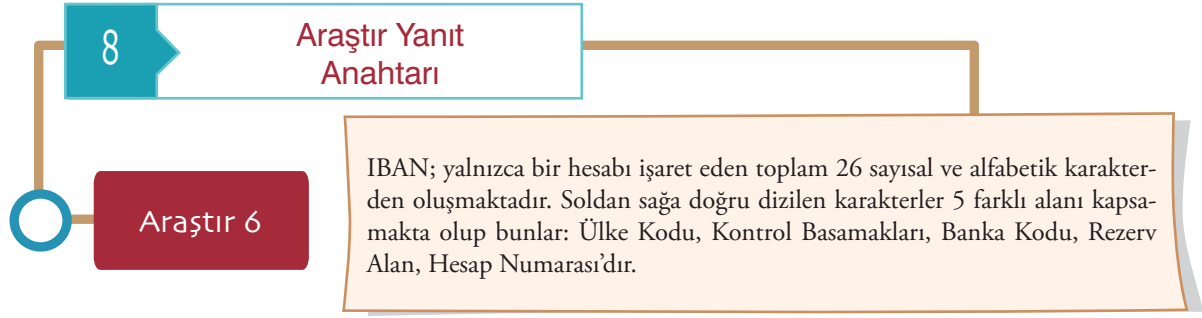
Araştır 4

Öncelikle bankacılık işlemlerinin yapılabilmesi için sözleşme düzenlenmesi yasal bir zorunluluktur. Diğer taraftan her iki tarafın hak ve yükümlülükleri sözleşme ile güvence altına alınmaktadır. Bankalar sözleşme hazırlarken yasanın amir hükümlerine aykırı davranamazlar.

Araştır 5

Bankacılık hizmetleri gerçekleştirilirken her düzeydeki iyi niyetli banka çalışanının bilmesinde ve gözetmesinde yarar görülen suç sayılacak eylemler ve bunlara uygun görülen cezalar; yasaya sadık kalınarak aşağıda özetlenmiştir. Adli para cezaları, ödenmemesi durumunda hapis cezasına kendiliğinden dönüşme niteliğindedir.

1. İzinsiz faaliyette bulunmak
2. Mevduat ve katılım fonu sahiplerinin haklarını engellemek
3. Düzeltici, iyileştirici ve kısıtlayıcı önlemleri almamak
4. Yetkili merciler ile denetim görevlilerince istenen bilgi ve belgeleri vermek ve görevlerini yapmalarını engellemek
5. Belgelerin saklanması yükümlülüğüne aykırı davranmak
6. Gerçeğe aykırı beyanda bulunmak
7. İşlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme
8. Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme
9. Bankaların itibarının zedelenmesi
10. Sırların açıklanması
11. Zimmet

Kaynakça

- Akgüç, Ö. (2011). **Ticaret Bankalarının Yönetimi**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Dursun, S. (2006). **Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar**, İstanbul.